T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YAKINÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

MUSTAFA KESBÎ

İBRETNÜMÂ-YI DEVLET

(TAHLİL VE TENKİTLİ METİN)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ahmet ÖĞRETEN

53082

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Kemal BEYDİLLİ

İSTANBUL 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ö Z E T

XVIII. Yüzyıl Osmanlı siyâsî tarihinde mühim yeri olmakla birlikte, bugüne kadar ilim câmiasında gerektiği gibi tanınmayan Mustafa Kesbî'nin *İbretnümâ-yı devlet* isimli tarihini, edisyon kritik ederek hazırlamaya çalıştık. Bütün çalışma ve araştırmalarımıza rağmen ancak iki nüshasını tesbit edebildiğimiz eserin, nüshalarını karşılaştırarak metin hatalarını ortadan kaldırmak sûreti ile, en az hatalı bir metin meydana getirdik. Aynı zanmanda eserin bir değerlendirmesi ile müellif hakkında da tesbit edebildiğimiz kadarı ile bilgi verilmiştir.

Eserin konusunun ağırlık noktasını, 1182/1768 Osmanlı-Rus Seferi ile Osmanlı Devleti'nin çeşitli devletler ile olan münasebetleri, anlaşma metinleri ve ahidnâme sûretleri ile hükümdarlar arasındaki karşılıklı yazışmalar teşkil etmektedir. 1182 Seferi dolayısı ile verilen bilgiler, sefer masrafları, savaş halindeki bir ordunun ihtiyacı için alınan mal ve malzeme, ordunun devlet merkezinden ayrılışından cepheye ulaşıncaya kadar yolların ve köprülerin inşa ve onarımı dahil, yapılan harcama ve faaliyetlerle ilgili verilen bilgiler, bu yüzyılın savaş malzemeleri ve savaş teknolojisi hakkında önemli ölçüde fikir sâhibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Devletler arası münâsebetlerde, Osmanlı Devleti'nin çeşitli devletlerle olan ilişkisinin boyutlarını, XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında ciddi bir tehdid unsuru olmaya başlayan kuzey komşu Rusya'nın tehdidkâr tavrı karşısında Rusya'ya mücâvir Avrupa devletleri ile ittifak arayışları içinde olduğunu görüyoruz. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bir takım sıkıntı ve problemlerine rağmen, Rusya'nın kuzey komşusu İsveç'i Rusya'ya karşı güçlü kılmak düşüncesi ile yüzyılın birinci yarısında mali yönden takviye etmesi de eserin muhtevasında dikkati çeken bir başka konu.

Yaptığımız çalışmalarda, Müellif Mustafa Kesbî'nin doğumu, ölümü ve ana hatlarıyla hayat hikâyesini ve biyoğrafik kimliğini ortaya koyabilecek çok ciddî bilgi ve belgeler bulmamız mümkin olmadı. Ancak müellifin eserde kendisi ile ilgili verdiği çok kısa bahisleri değerlendirerek memuriyeti ve bulunduğu görevler hakkında bilgi çıkarmamız mümkün olmuştur.

ÖNSÖZ

XVIII. Yüzyıl Osmanlı siyâsî tarihinde mühim yeri olmakla birlikte, bugüne kadar ilim câmiasında gereken ilgiyi gereği gibi maalesef gördüğünü söyleyemeyeceğimiz, Mustafa Kesbî'nin *İbretnümâ-yı devlet* isimli tarihini, Sayın Hocam Prof.Dr. Kemal Beydilli'nin teşvik ve tavsiyeleri ile edisyon kritik ederek hazırlamaya çalıştık. Bütün çalışma ve araştırmalarımıza rağmen ancak iki nüshasını tesbit edebildiğimiz eserin, nüshalarını karşılaştırarak metin hatalarını ortadan kaldırmak sûreti ile, en az hatalı bir metin meydana getirmeyi hedefledik. Aynı zanmanda eserin bir değerlendirmesi ile müellif hakkında da tesbit edebildiğimiz kadarı ile bilgi vermeye gayret ettik.

Eserin konusunun ağırlık noktasını, 1182/1768 Osmanlı-Rus Seferi ile Osmanlı Devleti'nin çeşitli devletler ile olan münasebetleri, anlaşma metinleri ve ahidnâme sûretleri ile hükümdarlar arasındaki karşılıklı yazışmalar teşkil etmektedir. 1182 Seferi dolayısı ile verilen bilgiler, sefer masrafları, savaş halindeki bir ordunun ihtiyacı için alınan mal ve malzeme, ordunun devlet merkezinden ayrılışından cepheye ulaşıncaya kadar yolların ve köprülerin inşa ve onarımı dahil, yapılan harcama ve faaliyetlerle ilgili verilen bilgiler, bu yüzyılın savaş malzemeleri ve savaş teknolojisi hakkında önemli ölçüde fikir sâhibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Devletler arası münâsebetlerde, Osmanlı Devleti'nin çeşitli devletlerle olan ilişkisinin boyutlarını, XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında ciddi bir tehdid unsuru olmaya başlayan kuzey komşu Rusya'nın tehdidkâr tavrı karşısında Rusya'ya mücâvir Avrupa devletleri ile ittifak arayışları içinde olduğunu görüyoruz. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bir takım sıkıntı ve problemlerine rağmen, Rusya'nın kuzey komşusu İsveç'i Rusya'ya karşı güçlü kılmak düşüncesi ile yüzyılın birinci yarısında mali yönden takviye etmesi de eserin muhtevasında dikkati çeken bir başka konu.

Yaptığımız çalışmalarda, Müellif Mustafa Kesbî'nin doğumu, ölümü ve ana hatlarıyla hayat hikâyesini ve biyoğrafik kimliğini ortaya koyabilecek çok ciddî bilgi ve belgeler bulmamız mümkin olmadı. Ancak müellifin eserde kendisi ile ilgili verdiği çok kısa bahisleri değerlendirerek memuriyeti hakkında bir bilgi çıkarmamız mümkün olmuştur.

XVIII. Yüzyılın bilhassa siyasi tarihi açısından önem taşıyan böyle bir eseri ilim câmiasına kazandırma şansına sahip olduğum için kendimi bahtiyar hissediyorum.

Bu vesile ile danışmanlığı altında beni bu çalışmaya yönlendiren, bıkıp usanmadan problemlerime çare olan ve bilhassa tesis ettiğimiz metni baştan sona sabırla kelime kelime okuma fedâkârlığında bulunan ve bunca kıymetli vakitlerini bizim için ayıran, Hocam Prof. Dr. Kemal Beydilli'ye hurmet ve teşekürlerimi arz ediyor, Cenab-ı Allah'dan bunun gibi pek çok çalışmalara nezâret edebilecek, sağlık ve âfiyetler içinde uzun bir ömür diliyorum. Bu çalışmalarımda yardım ve teşviklerini gördüğüm bütün saygıdeğer hocalarıma ve dostlara da teşekkürlerimi sunuyorum.

Ahmet ÖĞRETEN
Şubat 1996

İÇİNDEKİLER

Ö N S Ö Z.....I
İÇİNDEKİLER III
BİBLİYOGRAFYA IV
KISALTMALAR.....VIII

I. BÖLÜM
ESERİN ADI, TEL'İF SEBEBİ VE TARİHİ.....IX

II. BÖLÜM

ESER VE MÜELLİF HAKKINDA.....X
a) Bibliyografik ve ansiklopedik eserlerde verilen bilgiler X
b) Müellifin eserinde kendisinden bahs etmesi XIV
c) Arşiv belgelerinde Kesbî XX

III. BÖLÜM
MUSTAFA KESBÎ'NİN İSTİFADE ETTİĞİ KAYNAKLAR.....XX

IV. BÖLÜM
A- ESERİN MUHTEVÂSI XXI
B- ESERİN İLMÎ KIYMETİ XXVIII
C- ESERİN DİL VE USLÛBU XXX

V. BÖLÜM

İBRETNÜMÂ-YI DEVLET'İN NÜSHALARI.XXXIII
A- NÜSHALARIN TAVSîFİ..... XXXIII
B- NÜSHALARIN TASNîFİ XXXIII
1) A nüshası (Millet Ktph. Ali Emîri, Tarih nr. 484) XXXIII
2) B Nüshası (İstanbul Üniversitesi Ktph. TY, 5943).....XXXIV

VI. BÖLÜM
METİN TESİSİNDE UYGULANAN USÛL.....XXXVI
METNİN İÇİNDEKİLER..... XXXIX

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

BOA, Bâb-ı Âsafî Ruus Kalemi (A.RSK), 1588.

BOA, A.RSK, Defter nr. 1602.

BOA, A.RSK, Defter nr. 1603.

BOA, A.RSK, Defter nr. 1611.

BOA, A.RSK, Defter nr. 1614.

BOA. Kepeci Tasnîfi Ruus Defterleri Nr. 261/8.

BOA. Kepeci Tasnîfi Ruus Defterleri Nr. 261/10.

BOA, Nâme-i hümâyûn defteri, nr. 1

BOA, Nâme-i hümâyûn defteri, nr. 2

BOA, Nâme-i hümâyûn defteri, nr. 3

II. YAZMA ESERLER

İbretnümâ-yı Devlet, İstanbul Ünv. Kütp. TY. Nr. 5945.

Süleymâniye Küph. Hâlet Ef.Nr. 590.

Kesbî Efendi, *Dîvân-ı Kesbî*, İstanbul Ünv. Kütp. TY. Nr. 838.

III. KİTAP VE MAKALELER

AKTEPE, M. Münir, *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-tevârih*, II.A, İstanbul 1978.

Ahmed Cevdet, *Târîh-i Cevdet*, İstanbul 1309.

BABİNGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (Çev.Coşkun Üçok), Ankara 1982 (Bu tercüme eserin tenkit ve tashîhi için bakz.,*Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, I, İstanbul 1985, s.358-365).

BAĞIŞ, Ali İhan, *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler*, Ankara 1983.

BANARLI, Nihat Sâmî, *Resimli Türk Edebiyâtı Târihi*, II, İstanbul 1987.

BERKİ, Ali Himmet, *Vakfa dair yazılan eserlerle Vakfiye ve benzeri vesikalarda geçen Istılah ve Tâbirler*, Ankara 1966.

BEYDİLLİ, Kemal, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, İstanbul 1994.

_____, *Büyük Fnedrıch ve Osmanlılar*, İstanbul 1985.

BEYHAN, Mehmet Ali, Câbî Tarihi, Basılmamış Doktora tezi, İstanbul 1992.

BOSWORTH, Clifford Edmund, *İslâm Devletleri Tarihi* (Terceme: E.Merçil-Mehmet İpşirli), İstanbul 1980.

BURSALI Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1342.

CANIM, Rıdvan, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri* , Ankara 1995.

ÇETİN, Atillâ, "İstanbul'daki, Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli bir Vesîka", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1981, Sayı XIII, s. 583-590.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, İstanbul 1972.

EROL, Aydil, *Adlarımız*, Ankara 1992.

GÜNALTAY, Şemseddin, *İslam Tarihinin Kaynakları -Tarih ve Müverrihler-*, (Haz. Yüksel Kanar) İstanbul 1991.

İLGÜREL, Müctebâ, Ahmed Vâsıf Efendi *Mehâsinü'l -âsâr ve Hakxikü'l-ahbâr*, İstanbul 1978.

İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şâirleri*, I-IV, İstanbul 1988.

İstanbul Kütüphâneleti Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, Haz. Millî Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Tasnif Komisyonu, İstanbul 1965.

KAFALI, Mustafa, *Altın Orda Hanlığının Kuruluşu ve Yükseliş Devirleri*, İstanbul 1976.

_____, "Deşt-i Kıpçak ve Cuci Ulusu", *Tarih Dergisi*, XXV, İstanbul 1971, s.179-188.

KURAT, Akdes Nimet, *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara 1992.

_____, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1987.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983.

_____, Mübahat S., *Tarih Araştırmalarında Usûl*, İstanbul 1991.

LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyâtı Tarihi*, I, Ankara 1984.

METİN, Yılmaz, *Mustafa Kesbî'nin İbretnümâ-yı devlet (metin)*, (Basılmamış mezuniyet tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul 1965-1966.

NÂCİ, Muallim, *Osmanlı Şâirleri*, Hazırlayan Cemal Kurnaz, Ankara 1986.

ÖĞRETEN, Ahmet, *Nizâm-ı Cedîde dâir Islâhat Lâyihaları* (Basılmamış master tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi 1989.

PEREMECİ, Osman Nuri, Edirne Tarihi. İstanbul 1939.

REYCHMAN, *Jan-Ananıasz Zajackowskı, Osmanlı-Türk Diplomatikası El Kitabı*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbil 1993.

_____, "1768 Seferi Hakkında bir Araştırma", *AÜDTCFD*, Cilt VIII, Sayı 4, Ankara 1950, s. 477-536.

TANSEL, Selâhaddin, "Büyük Friedrich Devrinde Osmanlı-Prusya Münasebetleri Hakkında", *Belleten*, X/37, Ankara, Ocak 1946, s.133-165; X/38, Ankara, Nisan 1946, s. 271-292.

TEMELKURAN, Tevfik, "Divân-ı hümâyûn Mühimme Kalemi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, VI, İstanbul 1975, 129-175.

UNAT, Faik Reşat, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1984.

_____, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara 1987.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, Ankara 1982.

ÜREKLİ, Muzaffer, *Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi (1441-1569)*, Ankara 1989.

YAKUBOVSKİY, A. Yu, *Altın Ordu ve Çöküşü* (Çev. Hasan Eren) Ankara-1992.

YAVUZ, Yusuf, *Mustafa Kesbî İbretnümâ-yı devlet metin indeks (46-90)*, (Basılmamış mezuniyet tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1965-1966.

IV. LUGAT VE ATLASLAR

ŞEMSEDDİN Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1978.

ABDULLAH Cevdet-İsmâil İbahim, *Tertîb-i cedîd İlâveli Osmanlı Ceb Lugatı*, 1318.

DAĞTEKİN, Hüseyin, *Genel Tarih Atlası*, İstanbul-1983.

DEVELİOĞLU, Ferid, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 1984.

Fransızca-Türkçe Sözlük, Milliyet yayını, 1990.

Hüseyin Remzi, *Lugt-ı ecnebiyye ilâveli Lugat-i Osmâniyye*, İstanbul 1298.

İstanbul Kütüphâneleri Tarih ve Coğrafya Yazmaları Kataloğu, Maarif Vekâleti yayını, İstanbul 1943.

Muallim Nâci, *Lugat-ı Nâci*, İstanbul 1987.

[REDHOUSE], *İlâveli Müntehibât-ı Lugat-ı Osmâniyye*, 1286.

RADLOFF, Wilhelm., *Versuch Eines Wörterbuches Der Türk-Dialecte*, I-IV, Rijswijk 1960.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1983.

SERTOĞLU, Midhat, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1958.

SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul 1986.

Atlas Mira, Glavnoe upravlenie geodezii i kartografii Ministerstvo geologii i ohranı nedr SSSR yayını, Moskova 1961g.

V. ANSİKLOPEDİLER

Brockhaus Conversations Lexikon, Leipzig 1882.

İslam Ansiklopedisi, I-XI, MEB yayını, İstanbul Muhtelif yıllar.

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı yayını

Meners Kleines Lexikon, IV, Leipzig 1933.

Türk Dili ve Edebiyâtı Ansiklopedisi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992

KISALTMALAR

A	: A nüshası
A.RSK	: Bâb-ı Âsafî Ruus Kalemi
AÜDTCFD.	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
	: Dergisi
B	: B nüshası
B.	: Receb
Bak/Bakz	: Bakınız.
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cemâziyelâhir
Ca.	: Cemâziyelevvel
Çev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
İÜEF.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜEFTD	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih dergisi
Kütph.	: Kütüphânesi
L.	: Şevval
M.	: Muharrem
mad.	: Madde/Maddesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
N.	: Ramazân
Neşr.	: Neşreden
R.	: Rebîulâhir
Ra.	: Rebîulevvel
S.	: Safer
Ş.	: Şa'bân
TSMA	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
Z.	: Zilhicce
Za.	: Zilk'de

I. BÖLÜM

ESERİN ADI, TEL'İF SEBEBİ VE TARİHİ

Gerek Millet Kütüphânesi Ali Emîri nüshasında, gerekse İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nüshasında, kapak sayfasının üst kısmında eserin ismi *İbretnümâ-yı devlet* olarak kaydedilmiştir. Ali Emîri nüshasında eserin ismiyle birlikte müellifin ismi de aynı yerde kayıtlıdır.

Mustafa Kesbî, eserine *İbretnümâ-yı devlet* adının verilişinin sebebini, eserinde kaydettiği, Devlet-i aliyye ile Rusya arasında yapılan 1152/1739 andlaşmasının sonuna koyduğu şu kısa değerlendirme cümlesi ile izah etmiştir.

"Tastîr ü beyân olunan ahidnâme ve hudûdname aynı ile bilâ noksan u ziyâde nakl olundu. Azak Kal'ası ve Ten Suyu ve Kuban Nehri ne mahaldedir ve bu gûne kat' olunan hudûdun Devlet-i aliyye'ye ba'de zamân ne derecelerde mazarrâtı zuhûra geleceği şerh ü beyândan bîrûndur. Bu sebebden tesvîd-i kitâba İBRETNÜMÂ-YI DEVLET/1213* târîh olmağla dikkat ve mezâyâsına kesb-i ıttıla' dâ'ıyyesinde olunur ise zâtında ibretnümâ-yı devletdir"[1].

Kırım hanlarının Ruslar karşısındaki durumlarını anlatan Kesbî, sözünü şu ifâdeler ile tamamlarken eserinin adını da bilmünâsebe kaydetmektedir. "Kırım hânı [27a] inde'd-devleteyn müttehem olmak ve Rusya şikâyet eder ise azl ü infisâl ve öteden berü de'b ü devlet üzre cezîrelerin birine nefy ü iclâ olmak havfiyle, Rusyalu dahî hudûdu tecâvüz eyledi, demeğe kâdir olamadığı şikeste-i keyy-i bâl ve Rusyalu'nun ferce-yâb olmasına bâdî olduğu "ibretnümâ-yı devlet"dir"[2].

Tatar askerinin masrafının miktârını ele alan Kesbî, bu münâsebetle şu kaydı verirken, "İbretnümâ-yı devlet" ibâresini 1210 olarak tarih düşürmüştür. "İbretnümâ-yı devlet"dendir/1210 ki, Kavm-i Tatar hân ve sultân ve mîrzâlarının emrini emr-i Hak bilüp, yek-ser-i mû tecâvüz eylemek lâzım gelse indlerinde küfr mesâbesinde bilürler"[3].

"Filizzât-ı kalem Kesbî-i nâdîde rakım-ı boya /1213'dandır ki" ibâresi ile, kalem cevherinin kendisine ait olduğunu işaret eden Kesbî, telif tarihini 1213 olarak

---

*) Bu ünvân ebced hesâbı ile 1213 (1798-1799) senesini vermektedir.

1 *A nüshası*, v.13a.

2 *A nüshası*, v.26b-27a.

3 *A nüshası*, v.47a.

düşürmüştür. Ayrıca aynı ibârenin ne sûretle 1213'e tekâbül ettiğini de derkenârda şu formülle izâh etmiştir[4].

518	فلزات	
170	قلم	
92	كسبي	مصراع
74	ناديده	
+340	رقم	
1194		
+ 19	بويا	
1213		

Aynı ibâre ile düşülmüş tarih B nüshasının zahrında da vardır. Burada, sahifenin üst kenârında"Tesvîd-i kinâye târîh olmuşdur" ibâresinin altında "Filizzât-ı kalem Kesbî-i nâdîde rakım-ı boya" ibâresi, haman yan tarafında da sürh ile üstte "Diğer", altında da "İbretnümâ-yı devlet" ibâresi vardır ki, bu şüphesiz eserin adına delâlet eden bir tarih düşürmedir.

A nüshasında şu başlığı müta'âkip 1213 tarihi kaydedilmişdir ki, bu da kuvvetli bir ihtimalle eserin telif tarihini göstermektedir. "Zikr ü beyân olunduğu üzre Moskov çariçesinin hudûd-ı mezkûre zımnında tasdiknâmesi. Fî 28 N sene 1152* + sene 1135".

Son olarak, B nüshasında ise 1177 senesi cizye gelirlerinin kalem kalem verilmesinden sonra düşülen şu tek cümlelik not ve tarih de eserin telif tarihini tesbitte yardımcı olan önemli bir kayıttır. "Ol vakıtdan berü tedrîcen ziyâde olarak el-yevme değin teksîr olunmakdadır. Sene 1213"[6]

II. BÖLÜM

ESER VE MÜELLİF HAKKINDA

a) Bibliyografik ve ansiklopedik eserlerde verilen bilgiler

Biyografik kaynaklarda Mustafa Kesbî ve eseri hakkında bir malumat yoktur. Mustafa Kesbî'nin *İbretnümâ-yı devlet*'ini, tarihinin kaynakları arasında gösteren Ahmed Cevdet Paşa, şu bilgiyi vermektedir. "Kırım Hanlığı'nın icmâl-i ahvâliyle bin yüz seksen iki seferinin ahvâl -i küllîsini mübeyyin ve sâ'ir vuku'ât-ı seferiyyeyi mutazammın, ketebe-i aklâmdân Kesbî nâm zâtın ikiyüz on üç târîhinde yazmış olduğu mecmi'a kılıklu bir tarihçedir"[7].

---

[4] *A nüshası*, v.62a.

* İsbu 28 N 1152 tarihi Mîlâdi 29.12.1739'a tekâbül eder.

[5] B nüshası, v.147a.

[6] B nüshası, v.26b.

[7] Ahmed Cevdet, *Târîh-i Cevdet*, Dersâdet 1309,.I, s. 6.

Franz Babinger'in Coşkun Üçok tarafından tercüme edilen, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Esirleri* adlı eserinde, Rifat Osmân'ın *Edirne Rehnumâsı* ve Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eseri kaynak gösterilerek, Mustafa Kesbî'nin Edirneli olduğundan bahs ile 1051/1641'de ölen şair Mehmed Kesbî ile karıştırılmaması gerektiğine işaret etmekte ve şu bilgiyi vermektedir. "Kesbî kendisinin de katılmış olduğu 1182/1768 Rus seferinin *İbretnümâ-i devlet* adlı kısa bir tarihini yazmıştır. İstanbul Arkeologya müzesi'ndedir"[8].

Babinger'in kaynak gösterdiği Bursalı Mehmed Tahir eserinde, "Kesbî Mustafa Efendi, Ketebe-i devletden olup Edirne'lidir. *İbretnümâ-yı devlet* ismiyle yazdığı mecmua kılıklı tarihçesi (1182) Rusya seferini mübeyyin olup, gayr-ı matbu'dur. Bir nüshası Müze-i Osmânî Kütüphânesi'nde vardır"[9]. denilmektedir.

Bugünki adı Arkeoloji Müzesi olan Müze-i Osmânî Kütüphanesi'nde yaptığımız çalışmalarda böyle bir esere rastlamadık. Kütüphanenin en eski yazma eserler katoloğu Bursalı Mehmed Tahir'in de içlerinde bulunduğu ve imzasını taşıyan, üç kişilik bir komisyon tarafından hazırlanan ve 29 Mayıs 330 tarihini taşıyan el yazması katolog[10] da dahil, bütün kayıtlar gözden geçirildiği halde, böyle bir esere rastlanmadı. Sayın Necdet Öztürk'ün yaptığı Arkioloji Kütüphanesi'ndeki el yazması eserlerin kataloğu konulu çalışmadan da böyle bir esere rastlamadığı tesbit edilmiştir[11].

Bursalı Mehmed Tahir'in bahsettiği Kesbî'ye ait eserin, "mecmua kılıklı" tabirinden Üniversite kütüphanesindeki nüsha olduğu anlaşılmaktadır. Aslında Bursalı Tahir'in kulandığı ifâde tarzına bakılırsa, bu bilginin Ahmed Cevdet'ten devşirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Babinger'in kaynak gösterdiği Rifat Osman'ın eserinde ise şu bilgi verilmektedir. "Kesbî Mustafa Efendi, Edirne'de zuhûr eden füzalâdan olup *İbretnümâ-ı devlet* isminde 1182 Rusya seferine ait bir tarihçe yazmıştır. Eser-i mezkûrun bir nüshası müze-i hümâyûn kütüphânesindedir" denilmektedir[12].

İbretnümâ-yı devlet hakkında bilgi veren bir diğer eser de *İstanbul Kütüphâneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*'dur. Müellif Mustafa Kesbî için kısaca, "Edirnelidir. Yüksek kâtib ve müverrihlerdendir Kitabı (H.1213-M.1798-1799) yılında yazılmıştır. Hal tercemesine dair başka malumat bulunamamıştır"

---

[8] Franz Babinger , *Osmanlı Tarih Yazarları ve Esirleri* (Çev. Coşkun Üçok), Ankara 1982, s. 325. Bu tercüme eserin tenkit ve tashîhi için bak. Kemal Beydilli, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, I, İstanbul 1985, s.358-365.

[9] Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1342, III, s.131.

[10] *Müze-i Hümâyûn-ı Osmânî Kütüphânesinde mevcûd Kütüb-i İslâmiyye Defteridir*, no.1668.

[11] Necdet Öztürk, "İstanbul Arkeoloji Müzeleri Kütüphanesindeki Tarih Yazmaları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 1989, Sayı 63, s.129-175.

[12] Tosyavîzâde Doktor Rifat Osmân, *Edirne Rehnümâsı 863-1327 Hicrî Seneleri*, Edirne 1920/1336, s.109.

denilmekte ve Bursalı Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* me'haz gösterilmektedir. Bundan sonra eser hakkında verilen malumat Osmanlı Müellifleri'nde verilen malumattan farklıdır. Eser hakkında şöyle denilmektedir: "İlk dört halifeden Osmanlılara kadar geçen İslam hükümetlerinin isimleriyle Kırım'da Osmanlı Devleti'ne tabi olan Tatar hanlarının kanun ve nizamlarına ve idarelerine, ahâlinin adet ve ahlakına dair kısaca malumat verdikden sonra (H.1150-M.1737-1738) senesinde Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan 15 maddelik sulhnâme ve çariçenin (H.1152/1738) tarihli üç maddelik bir tasdiknâmesini, (H.1182-M.1768-69)'daki Osmanlı-Rus muharebelerini bildirir. Bundan başka bazı tarihi vak'âları da ihtiva eder. *"İbretnümâ-yı devlet"* terkîbi de ebced hesâbı ile 1213 ettiğinden telif tarihini göstermektedir"[13]. Eserin nerede olduğu hakkında bilgi bulunmamakta, ancak verilen malumattan Millet Kütüphânesi'nde Ali Emîrî kitapları arasında bulunan nüshadan bahsedildiği anlaşılmaktadır.

Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri adlı eserde, dîvân sâhibi Edirneli ellibeş şâirden biri olarak gösterilen Kesbî Mustafa Efendi[14] hakkında şu bilgiler verilmektedir. "Sultan Üçüncü Mustafa (1775-1774) devrinde yetişen şâirlerden Kesbî'nin asıl adı Mustafa'dır. Kesbî Mustafa Efendi, Edirnede doğmuş, öğrenimini tamamladıkdan sonra Dîvân-ı hümâyûn kâtipleri arasına girmişti. Kesbî Mustafa Efendi'nin 1182/m.1768 Rusya Seferi'ni anlatan *İbretnümâ-yı Devlet* adında mecmua tarzında bir tarihçesi vardır". Bu tarihin sehven Mehmed Kesbî'ye mal edildiğine işâretle, 1640 tarihinde vefat etmiş olan Mehmed Kesbî'nin, 1768 Rus Seferi'ni konu alan bir eser yazmasının kronolojik olarak mümkün olmadığı belirtilmiş ve Mustafa Kesbî'nin yaşadığı tarihler de bu eserin kendisine ait olduğunu doğrular nitelikte ve tarihçi olduğu kadar güzel şiirleri olan bir şâir olduğu kaydedilmiştir[15].

Mustafa Kesbî'nin şâirliği ve dîvânı konusunda başka bilgi bulmamız mümkün olmamıştır[16].

Babinger, Mustafa Kesbi'nin Edirneli Mehmed Kesbî ile karıştırılmaması konusunda ihtar ettiği halde yapılan karışıklığı farkedemediği anlaşılmaktadır. Zirâ Mustafa Kesbî, Mehmed Kesbî ile karıştırılmıştır. Ancak bu karıştırma şahsiyet

---

[13] *İstanbul Kütüphâneleri Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu*, Maarif Vekâleti Yayını, İstanbul 1943, s. 192.

[14] Rıdvan Canım, *Başlangıçtan Günümüze Edirne Şâirleri* , Ankara 1995, s. 16.

[15] R. Canım, *Aynı eser*, s. 405.

[16] Muallim Nâci, *Osmanlı Şâirleri*, Hazırlayan Cemal Kurnaz, Ankara 1986; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, II, İstanbul 1988; Nihet Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyâtı Tarihi*, İstanbul 1987; *İstanbul Kütüphâneleti Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu*, Haz. Millî Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Tasnif Komisyonu, İstanbul 1965; *Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu*, Aynı Komisyon, İstanbul 1965.

olarak değil memleket olaraktır. Gerek Bursalı Mehmed Tahir'in, gerekse Rifat Osman'ın kaynak göstermeksizin verdikleri bilgilerdeki, Mustafa Kesbî'nin Edirneli olduğu husûsu, Kesbî mahlasını taşıyan ve 1051/1641'de ölen şair Mehmed Kesbî'nin Edirneli oluşundan mülhemen olsa gerektir.

İstanul üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Mustafa Kesbî'nin İbretnümâ-yı devlet'i üzerine iki aded mezuniyet tezi yapılmıştır. Yılmaz Metin ve Yusuf Yavuz tarafından yapılan çalışmaların önsözünde, Burada Bursalı Tahir, Babinger ve Rifat Osman kaynak gösterilerek Kesbî'nin Edirneli Şâir Şâhidî neslinden olduğu iddia edilmiştir. Halbuki adı geçen eserlerde Kesbî'nin Şâhidî ile olan ilişkisine dair bir kayıt yoktur. Bu iddia muhtemelen Oman Nuri Peremeci'nin kaynak gösdermeksizin Mehmed Kesbî için verdiği şu tuhaf malumattan yapılmış bir hatalı devşirme olsa gerektir. "Şâir Şâhidî merhûmun torunlarından olan Kesbî, Edirne sipâhîlerinin ve divan kâtiplerinin hatırı sayılırlarından olduğu gibi birçok memuriyetlerde de bulunmuş, eskilerden yaşlı bir adam idi. Müretteb divanı olduğu gibi, söylediği tarihleri de toplıyarak ayrıca cönk yapmıştı..."[17]

Ayrıca Yılmaz Yavuz, *İbretnümâ-yı devlet*'in, Bursalı Tahir'in, Arkeoloji Müzesi Kütüphânesi'nde olduğunu ifâde ettiği nüshasının bütün aramalara rağmen zuhur etmediğini, İstanbul'daki başka kütüphânelerde de bir başka nüshasına rastlanamadığını, çalışmasının önsözünde açıklamaktadır.

Dergâh Yayınları'nın hazırladığı, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nin Kesbî Mustafa Efendi maddesinde, "Divan şâiri müverrih (XVIII.a). Edirnelidir. Divân-ı hümâyûn kâtiplerindendir. 1768 Rus seferini ele alan İbretnümâ isimli tarihinden bu yıllarda hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Divânı vardır. (İ.Ü. Ktp. No-838)"[18] denilmektedir. Bu bilgiden hareketle İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi'ndeki 52 varak ve 120 gazelden meydana gelen dîvânı incelediğimizde Mustafa Kesbî'nin, kesin olmamakla birlikte, Tırnovili olabileceği istikametinde kanaat hasıl olmuştur. Dîvânın kapağı üzerinde *"Gazeliyât-ı Kesbî Efendi"* kaydı, zahrında ise *Divân-ı Kesbî* kaydı vardır. Serlevhâsının hemen altındaki sürhile (kırmızı mürekkeble) yazılmış başlık şöyledir. "Gazeliyât-ı Kesbî Efendi mürettib-i âlâ hurufi't-teheccür". Bu başlığın hemen yanındaki üç kıt'alık derkenâr, yine sürhile yazılmış şu başlığı taşımaktadır. "Tırnovi'de Bâzârlık Câmii'nin tarihidir". Bu kıtalardan sonuncusu şöyledir.

Dedi gûş eyleyüp itmâmını Kesbî târîh.
Oldu bu mâbed âlî eser zîb-ârâ sene 1208

---

[17] Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 246.
[18] *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* V, Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s.292.

Varak 11b'deki derkenârda da "Şehr-i Tırnovi'de İmâret Medrese Câmii tarihidir.başlığı altındaki dört kıt'anın sonuncusunda yine Kesbî mahlası görülmekte olup sonunda 1208 tarihi vardır. Bütün gazellerin son kıt'asında "Kesbî" veya "Kesbâ" şeklinde mahlas mevcuddur. Varak 52'de bulunan hâtime sonunda "Fî 25 Ca.sene1203" tarihi vardır.

Dîvânın daha derin bir tahlîle tâbî tutulması, müellif hakkında belki daha başka bilgiler elde idilmesine yardımcı olabilir.Bununla berâber, gerek *İbretnümâ-yı devlet* gerekse sözkonusu ettiğimiz *Dîvân-ı Kesbî*, aynı yıllarda kaleme alınmış oldukları açıkdır. Bu durum ise, her iki eserin de aynı müellife ait olabileceği ihtimâline kuvvet vermektedir.

b) Müellifin eserinde kendisinden bahs etmesi

Müellif eserinin muhtelif yerlerinde muhtelif vesilelerle kendisinden bahsetmektedir. Bunları eserde veriliş sırasına göre değil de, tesbit edebildiğimiz kadarıyla kronolojik sırasıyla verip değerlendirmeye çalışacağız.

1175 senesi Şevval tevcîhâtında hâcegân ve sâ'ire verilen atâyâ listesinde Mustafa Kesbî'ye de, zamanın şartları içinde yüklü bir miktâr olan 50 000 kuruşun verildiğini görüyoruz. "El-masârifât

Ma'zûl hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûna, guruş	25300
Mektûbî efendi hulefâsına, guruş	3600
Kâtib efendi hulefâsına, guruş	8150
Dîvân-ı hümâyûn kâtibleri emekdârlarına, guruş	11050
Ba'z-ı müstahıkkîne, guruş	10050
İmâm-ı evvel ve sânî ve seretıbbâ-yı sâbık ve cerrâh baş efendilere, guruş	6500
Kapucubaşı ağalara, guruş	33750
Silahşörân-ı hâssa ve sâ'ire, guruş	19800
Peykân ve solakân ve sâ'ireye verilen, guruş	+. 4500
Cem'an yekûn, guruş	122700
Hademe-i Enderûn-ı hümâyûna mevkûfdan	050000
Taraf-ı çâkerîye mevkûfdan	+050000
	222780

Mu'tâd üzre taraf-ı çâkerîye ellibin guruş verildikde .."[19] ifadesi, Kesbî'nin memuriyetinin listede zikredilenlerden başka bir memuriyet olduğuna ve meblâğın yüksekliği de daha yüksek bir memuriyet olduğuna delâlet etmektedir.

"Seksen iki senesi vâkı' olan sefer-i hümâyûnda henüz livâ-i şerif hareket etmedin vâkı' olan masârıfât ve sâbıkları beyân olunmak emr-i hümâyûn buyurulmağla ıyân olundu"[20] ve "Mukaddemâ vuku' bulan esfâr-ı hümâyûnlarda bir senede masârıf-ı seferiyyenin yekûnu neye bâliğ olduğu defâtir-i aklâm-ı hazîneden ihrâc ve huzûr-ı âlîlerine arz olunmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince bir kaç günden berü **dokuzyüz elli** ve **elli bir** senelerinde vâkı' olan Moskov seferi masârıfı mukayyed olan defterlerden tetebbu' olunarak cümlesi bir

---

19 "B nüshası v.5b-6a.

20 *A nüshası*, v.42a; *B nüshüsı*, v.169b

yere cem' ve tekmîlinde yekûnü neye bâliğ olduğu huzûr-ı âlîlerine arz olunması husûsuna ma'a-aklâm ve bi'n-nefs kulları sa'y u ihtimâm eyleyüp, lâkin her biri bir defterde ve her mâddesi birkaç varakda müteferrik tahrîr ü tastîr olunmuş olduğundan"[21] ve yine "Rûz-nâmçe-i hümâyûn cerîdelerinden yedinde bulunup huzûr-ı âlîlerine arz olunan takrîr-i âcizânemde tahrîr olunan[22]" kayıtlarına bakılırsa müellif Kesbî'nin, Divân-ı hümâyûn muhâsebe kalemlerinde çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu görevin hangi tarihte olduğunun bu ifâdelerden tam olarak tesbîti mümkin değildir. Ancak eski hesapların çıkarılması ile muhtemelen yeni seferin maliyeti hakkında önceden tahminde bulunup ona göre hazırlık yapmak maksadıyla sefer öncesi olmalı.

"İşbu ma'den husûsu mukaddemâ Devlet-i aliyye'ye tahrîr olunduğundan haberim yoğidi. **Bin yüz yetmiş dokuz** senesi me'mûriyyetim hasebiyle kabâ'il-i Çerâkise derûnunda ma'den-i mezkûra vâkıf olup bir mikdâr nümûne ahz ve bâ-tahrîrât der–i devlet-medâra arz olundukda müsâ'ade ve adem-i müsâ'ade cevâbını dahî vermediler". Bu ifadeden Kesbî'nin H.1179/M.1765-1766'da, memuriyyeti gereği Kafkasya'da Çerkes kabilelerinin meskün olduğu mahallerde bulunduğu ve Kafkasya'nın altın ve gümüş maden yataklarını görüp, hatta nümûne cevher dahî alarak İstanbul'a getirdiğini göstermektedir. Ancak Kesbî'nin bu mahallerdeki memuriyyetinin mahiyeti belirtilmemektedir. Kesbî'nin, "El-ân havâlî-i merküme âdemleri ba'zı eslihâları içün cebr-i nâr ile sîm ve zer' hâsıl ederler"[23] ifadesinden, yerli halkın bazı ilkel metodlarla bu madenlerden istifade etmeye çılıştıklarını da ortaya koymaktadır.

Bu derkenârdaki "Kesbî nâm kâtib sahîhan tahrîr eder" ifadesi, derkenarın sonradan bir başkası tarafından kaydedildiği gibi bir intiba uyandırmaktadır. Ancak buradan müellifin mesleğinin kâtiblik olduğu açıkca anlaşılmaktadır.

"Bu fakîr-i pür-taksîr ol vakt [**Âmeden-i Silahdâr Hamza Paşa be-mühr-i hümâyûn** vaktinde] mektûbî-i defterî kaleminde mühimme tahrîrine me'mûr buyurulduğum ecilden mülâzemet ve kalem-i mezbûra müdâvemet eder iken" ifâdesi, Mustafa Kesbî'nin Hamza Paşa'nın sadârete getirildiği tarihde, ki **7 Ağustos 1768**/Hicrî 23 Ra.1182 ve Anadolu Beylerbeyiliği'nden İstanbul'a gelip işe başlaması 22 Eylül 1768/H.10 Ca.1182'dir, mühimme tahrîrine memur olarak Mektûbî-i defterî Kalemi'nde çalıştığını öğreniyoruz[24].

"Mühimme tahrîrine memur iken" ifadesini, Dîvân-ı hümâyûn sicilleri olan mühimme defterlerinin kaydına memur olarak değil, Mektûbî-i defterî Kalemi'ndaki

---

21 *A nüshası*, v.42a; *B nüshüsı* , v.169b.
22 B nüshası, v.216a.
23 *A nüshası*, v.28a, derkenâr.
24 *A nüshası*, v.32b.

mühim evrâkın kaydına memur olarak anlamamız iktiza eder. Zîra Mektûbî-i defterî Kalemi, Osmanlı Devleti'nin bütün mâli işlerinin yürütüldüğü Bâb-ı defterî kalemlerinden olup[25], başdefterdâr olanların her gün mühim işleri ve mîrîye dâir havâle olunan evrâka iktizâsına göre yazacakları takrîr ve telhîsler buradan yazılırdı[26].

Müellif, "**Garîbe-i Kahraman Paşa**" başlığı altında anlattığı konu içinde üç ayrı yarde, gayrı ihtiyârî, kendisinden bahsetmektedir. Bunlardan "Ordu-yı hümâyûn Edirne Sahrâsı'na vâsıl[27] **[36a]** oldukdan sonra paşa-yı mûmâ-ileyh İsakcı ma'berine vüsûl ve mevcûd olan askeri toska ve bebkâr ta'bîr olunan Arnebûd zimmîlerinden olduğu meşhûd-ı âcizânem olup"[28] ifâdesinden, Mustafa Kesbî'nin 1182 seferi münâseberiyle cepheye hareket eden ordu Edirne'ye geldiğinde[29], İsakcı'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Kesbî'nin İsakcı'da, İsakcı Kal'ası'nın ta'mîr ve tevsîi görevi ile bulunduğunu şu ifadelerinden anlıyoruz. "bu hakîr-i pür-taksîr **seksen iki** senesi[30] kal'a-i mezbûrun ta'mîrine me'mûr buyurulduğum ecilden kal'a-i mezkûrun kebîr kal'asını tevsî' içün hafr etdirdiğimde üçbin kantardan mütecâviz peksimâd zuhûr ve hâs u beyâz ve me'kûl olduğu ve îrâd kayd içün vukū'ı üzre Ordu-yı hümâyûna arz u i'lâm etdirildi"[31].

Aynı bahiste "müte'âkıben cânib-i Hotin'e me'mûriyyetim takrîbiyle varıldıkda"[32] cümlesinden, Kesbî'nin İsakcı'daki memuriyetini müte'âkip yine memûriyetle Hotin'e gittiği anlaşılmaktadır. Hotin'e memuriyyetinin ne olduğu ve ne zamanda vuku bulduğu, şu ifâdelerden anlaşılmaktadır. "Ordu-yı hümâyûn İsakcı Sahrâsı'na **bin yüz seksen üç** senesi Gurre-i Muharrem'inde[33] dâhil olup serdâr-ı ekrem hazretleri otağına nüzûl etdikde, ânda serhadd-i Hotin'den feryâdcılar bâ-mahzar vâsıl olup .....Ve keyfiyyet-i kal'a ve ahvâl-i mıkdâr-ı asker ve zahâ'ir ve atvâr-ı vüzerâya dikkat ve tahrîr ve seyr-i serî' ile ifâde içün bu fakîr-i pür-taksîri dahî cânib-i **[52a]** defterîden ta'kîb eylediler"[34], kaydından

---

25 Mithat Sertoğlu, "Bâb-ı defterî" mad. *Osmanlı Tarih Lugatı*, İstanbul 1986. s. 27.

26 M. Sertoğlu, "Mektûbî-ı defterî Kalemi" mad. *Aynı eser*, s. 218.

27 Ordunun Edirne Sahrâsına muvâsalatı Süleymâniye Kütühânesi Hâlet Efendi Nr.590'daki eserde 4 Zilhicce 1183 Pazar olarak gösterilmiştir. Ancak Mîlâdî 11 Nisan 1769'a tekâbül eden bu târih Pazara değil Salıya tesadüf etmektedir. v.8a.

28 *A nüshası* , v.35b-36a.

29 Ordu-yı hümâyûn Sahrâ-yı Dâvûdpaşa'dan **Bin yüz seksen iki** senesi zilka'desinin yiğirmi dördüncü günü hareket eyledi, Metin kısmı *A nüshası* , v.50b.

30 "**seksen iki** senesi" Mîlâdî 1768-1769'a tekâbül eder.

31 *A nüshası*, 38a.

32 *A nüshası*, v.36a.

33 "**bin yüz seksen üç** senesi Gurre-i Muharrem'i" Mîlâdî 7 Mayıs 1769'a tekâbül eder. İ.H. Danişmend Ordunun İsakcı'ya dehâletini 24 Za 1182/1 Mayıs 1769 olarak gösterir. Ancak takvim çevirmede bir hesap hatası vardır. 24 Za. 1182 tarihi Mîlâdî 1 Mayıs 1769'a değil, 1 Nisan 1769'a tekâbül eder. İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, V, İstanbul 1972, s. 44.

34 A nüshası v.50b-52a. M. Kesbî'nin Hotin'e gönderilmesi, Hotin Kalesinin Ruslar tarafından ilk muhâsarası esnâsında olmuştur.

Kesbî'nin, 1 M.1183/7 Mayıs 1769'dan sonra Hotin tarafına memur edildiği anlaşılmaktadır. Yine buradan Kesbî'nin Osmanlı Devleti'nin bütün mâlî işlerinin yürütüldüğü Bâb-ı defterî'de görev yaptığı, Hotin'e de bu teşkîlâtı temsîlen, bu teşkîlât tarafından gönderildiği anlaşılmaktadır. Buradaki ifâdeden bu görevin bir bakıma bugünki manada bir müfettişlik yönünün varlığı da dikkati çekmektedir. Buna göre Kesî, Hotin Kal'ası'nın durumu, askerin vaziyeti ve miktarı, kaledeki iâşe durumu ve kale savunmasının başı durumunda olan ve vezirlik rütbesini hâiz eşhâsın durumlarını tahkik edip, İsakcı'da bulunan ordu merkezine rapor etmek olduğu anlaşılmaktadır.

Mustafa Kesbî'nin şu beyânından Rusların Hotin Kalesi'ni ikinci defa kuşattıkları 1769 yılı Temmuz ayı başlarında Hotin'de bulunduğu anlaşılmakta ve memûriyetinin mâlî işlerle ilgili olduğunu kuvvet kazanmaktadır. "**Muhâsara-i def'a-i sânî Serhadd-i Hotin. Bin yüz seksen üç** senesi mâh-ı Rebî'ulevveli gurresinde[35] .....küffâr-ı hâk-sâr zuhûr ve mukaddemâ ubûr eylediği ma'bere köprü kurup bir gecede askeriyle geçüp medris-i kadîmde olduğu bu def'a muhâfız nasb olunan Ahıshalı **[53a]** ve Serasker Mehmed Paşa'nın ma'lûmu oldukda der-akab şıranpo hâricine kazma ve kürek ihrâc olunup derûn-ı kal'ada bulunan Yehûd ve Nasârâ'ya birer ve ikişer guruş bu fakîrin yediyle verilerek metris hafr ve top ve humbar[a] dahî nakl ve ücretleri verildikden sonra"[36] ve yine "**Mevcûd-ı serhad olan askerin mıkdârı**", başlığı altında Hotin'deki durumu izah ederken, "beher tâbyede hizmet ve top endahte edenlere yevmî yiğirmibeşer guruş verilmek üzre mukâvele ve ahşama bir sâ'at kalarak iki tarafdan çimşîr gülle endahte olunup paydost vukū'unda yed-i hod-ı âcizânem ile meblağ-ı mezbûru edâ ve şehîd olmuşları var ise âharını nasb içün muhâfız ve ser-asker-i müşârun-ileyhimâya haber verilür idi"[37].

Yukarıdaki ifadelerden Kesbî'nin Hotin'de bulunduğu sırada mali işlerle ilgilendiği anlaşılmakla birlikte, defterdarlık makamında bir pozisyonun olmadığı da "**[54b]** Ammâ dil almak ve tekrar dil vermenin tarîkı müşârun-ileyh ve serasker defterdârı ve sâbık Kıbrıs muhassılı ve köprü emîni hâcegândan Süleyman Efendi .....ve havâs dâ'ireleri müdîrleriyle meşveret eylediklerinde"[38] kaydından anlaşılmaktadır.

Hotin Kalesi'nin Rus muhâsarası altında bulunduğu ve Ordu-yı hümâyûn'dan imdâd u i'ânet beklendiği sırada, "Ben Ordu-yı hümâyûn'da arabacı kıyâfetinde idim" diyerek zuhûr eden ve seraskerlik hıl'ati giydirilen Moldoğânî Ali

---

[35] **Bin yüz seksen üç** senesi mâh-ı Rebî'ulevveli gurresi, Mîlâdî 5 Temmuz 1769'a tekâbül eder.
[36] *A nüshası*, v.72b-53a.
[37] *A nüshası*, v.53b.
[38] *A nüshası*, v. 54b.

Paşa'nın onikibin kişilik kuvvetle yardıma geldiği müjdesini veren bir yüzbaşıdan bahseden Mustafa Kesbî'nin "Bu fakîr vech-i meşrûh üzre takrîrini zabt edüp bir iki sâ'at habs ü ârâm ve tekrâr getürilüp sü'al ve takrîr ola. Tatbîk olundukda bi-ibâretihi evvele mutâbık olmağla tavâ'if-i askeriyyeye i'lân olunup cidâl ü muhârebeye gayret olundu"[39] kaydından kendisinin Hotin'de kâtiblik hizmetinde bulunduğu fikrini uyandırmaktadır. Ancak bu kâtibliği bugünki mânada sade bir yazıcılıkla müsâvi görmek doğru değildir. Yetki ve sorumluluğu olan bir pozisyon taşıdığı Hotine gönderilişinden beri verdiğimiz mâlûmâtdan da anlaşılmaktadır.

Hotin Seraskeri Abaza Mehmed Paşa'nın, düşmanın üçüncü def'a Turla Nehri'ni geçerek Hotini muhasara etmek istediğini haber alarak, düşmandan evvel karşıya geçip, tutuştuğu muharebede kuvvetlerinin zafiyet gösterip dağılması üzerine muhârebe meydanında kalmış bulunan Abaza Mehmed Paşa'ya ait ağırlıklardan[40] develeri almak için gönderilen ekibin başında Mustafa Kesbî'nin bulunduğu şu ifâdesinden anlaşılıyor. "Hazîne ve hıyâm develerinin zabt u tasarrufuna bir dürlü kudret-yâb olamadığından resenlerini kat' ve hamûlelerini ahz eylemişler.Ancak hayvanât-ı mezkûr efendileri cânibine azîmet eylediğini idrâk edemediklerinden Prut Nehri[41] kenârına gelüp onbeş gün mıkdârı başı boş geşt ü güzâr eylediklerini müşârun-ileyhe ba'de'l-ihbâr ma'ıyyet-i bendegâneme âdemler terfîk ve fi'l-hakîka Nehr-i Prud'u öte geçildikde ber-vech-i mübeyyin tabur-ı şütürân müşâhede ve yanlarına varıldıkda garîb kaldıklarını îmâ ile kemâl-i surûrlarından gözlerinden yaş nüzûl eder idi"[42]. Bu hadise 1769 yazında meydana gelen hadiselerdendir.

Ücretlerinin gecikmesini bahâne edip, ihânetle Rus tarafına geçerek Kahraman Paşa'yı idama götüren altıbin kişilik Arnavut askerinin âkıbetinden bahseden Mustafa Kesbî'nin, "**bin yüz doksan yedi** senesi yine me'mûriyyet ile bahren Çerâkis'e tarafına hîn-i azîmetde Kırım Cezîresi'nde Eyyü ve Yalota ve Yalaklava nâm mahallere zarûret-i rûzgâr ile vaz'-ı lenger olundukda sevâhil-i mezkûrun emr-i muhâfazasını mezkûr Arnebûd'lara sipâriş eylemiş olduğu müşâhede olundu"[43] ifâdesinden, 1197/M.1783 yılında memûriyetle, deniz yolundan Çerâkise taraflarına gittiğini, teknenin fırtınaya maruz kalması neticesi Kırım sâhillerine yanaşmak zorunda kaldıklarını ve bu yolculuk esnâsında

---

39 *A nüshası*, v.55a-55b.

40 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/I, Ankara 1982, s. 379.

41 Adı geçen bu nehir Prut değil Turla/Dinyester olsa gerek. Çünki Abaza Mehmed Paşa Ruslarla karşılaşmak üzere Hotin Kal'ası'nın sağ kenarında bulunduğu Turla Nehri'nden karşıya geçmişti. 1182 seferine dâ'ir İstanbul Süleymâniye Kütüphânesi Halet Efendi no.590, v.31'de de bu nehir Turla Nehri olarak gösterilmektedir.

42 A nüshası, v.52b.

43 A nüshası, v.36a.

Kırım'da, adı zikredilen yerlerden geçtiğini ve Kahraman Paşa'nın ihanet eden Arnavut askerlerinin Ruslar tarafından, işgal ettikleri Kırım'ın muhafazasında istihdam edildiklerini gördüğü anlaşılmaktadır. Burada Mustafa kesbî'nin Çerâkise taraflarına me'mûriyyetinin mahiyeti hakkında bir bilgi yoktur.

Mustafa Kesbî'nin Kafkasya va Çerâkise taraflarında iki defâ bulunduğu anlaşılıyor. Bunlardan, Kesbî'nin Kafkasya altın mâdenlerinden nümûne alıp getirmesi birinci memûriyeti esnâsındadır ki, bunun tarihi 1179 (1765-1766) olarak belirtilmiştir. İkinci defa bulunması ise, Rusya'ya karşı 1182/1768 yılında açılan ve 21 Temmuz 1774'de Küçük Kaynarca Anlaşması ile noktalanan sefer sonrasıdır. Bu seyahat esnâsında, Hotin Kalası'nın savunmasında müstahdem iken, ihânetle kaleyi terk edip Rus ordusuna katılan Arnavutların, Kırım'ı işgal eden Ruslar tarafından Kırım'ın muhtelif yerlerinin savunmasında istihdâm edildiklerini müşâhede etmiştir. Kesin tarih vermek zordur.

Küçük Kaynarca'dan sonra Kırım konusunda müzâkerelerde bulunmak üzere İstanbul'a gelen Rus temsilcisi Repnin[44] için Büyükdere'de bir ziyâfet veren İstanbul'daki meslekdaşlarının, ziyafet esnasında yapacakları görüşme ve konuşmaları elli guruş mukabilinde rapor etme teklifi ile Mustafa Kesbî'ye müracaat eden İstavri isimli Rum aşçının istediği para Kesbî tarafından verilerek, ziyafet esnasında konuşulan şeyleri rapor etmeye memur edildiği, şu ifâdesinden anlaşılmaktadır. "...Devlet-i aliyye sened verdiğini tebrîk sûretinde mükâleme-i Kırım içün Âstâne'ye gelen Robin nâm cenerale cümle düvel elçileri bir ziyâfet tertîb etmek üzre ruhsat-yâb olduklarında .....İstavri nâm tabbâh her lisâna âşinâ ve bir kelâmında hılâfı zuhûr etmeyüp tecessüs ile bir ziyâde kâr eder ve kârına kesâd gelmemek içün dürûğ-ı maslahat-âmize cesâret bir karîb re'âyâ olmağla fakîre gelüp, bu bâzâr günü Büyükdere'ye gideceğim, eğer elli guruş verir iseniz, leylen ve nehâren elçiler meclisinde devân ü pûyân âşikâre ve nihân her neye vâkıf olur isem hâb u râhatı terk ile haberini efendime getürürüm, deyü cevâb eyledikde, elli guruş i'tâ kılındı"[45] Bu ifadelerden Kesbî'nin Osmanlı merkez teşkîlâtında mühim bir mevkiyi işgal ettiği ve böyle bir sarfiyatta bulunabilecek bir konumda olduğu anlaşılmaktadır.

1209 senesinde halebde elçilik kisvesi altında ticârî faaliyette bulunan 1500 gayrı müslimin gümrüklere verdikleri zararları anlatan Kesbî'nin,"Bu çâker-i pür-tasavvurların ta'yîn ve yedlerinde olan berâtlarıyla Dîvân-ı Halebü'ş-şehbâ'ya

---

44 Prenc Nikolai Vasil'evich Repnin'in (1734-1801) İstanbul'da bulunduğu tarihi F.R. Unat, *Osmanlı Sefirleri ve sefâretnâmeleri*'nde, 1774-1776 tarihleri arasında gösdermektedir. Halbuki Repnin'in Küçükçekmece'den Yeşilköy'e intikal tarihi 13 Ekim 1776'dır. Bak. *MÜBADELE An Ottoman-Ruusian*, Exchange of Ambassadors N. Hzkowitz- M. Mote, Chicago-London 1970,s. 232.

45 Metin kısmı B.v.163b, B.v.164a. Sözkonusu Rum aşçının raporu metin kısmı B.v.164a-165a'da aktarılmıştır.

ba'de'l-ihzâr, "berâtdır" deyü ibrâz eylediklerinin ekseri yol hükmü olup"[46] ifâdesinden bu tarihde (1794-1795) Haleb'de bulunduğu anlaşılmaktadır. Kesbînin burada, muhtemelen bu mevzuda, mübâşirlik görevi ile bulunduğu yine Kesbî'nin bu ifâdesinden sezilmektedir.

c) Arşiv belgelerinde Kesbî

Mustafa Kesbî'nin eserinde verdiği bu bilgiler haricinde bilgi bulmak mümkün olmamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız çalışmada Ruus defterlerinde bazı kayıtlar bulunmakla birlikte, bunların Mustafa Kesbî ile ilgili olduğu husûsunda kesin kanaat hasıl olmamıştır. Bu kayıtlardan ikisini örnek olması bâbından buraya kaydedeceğim.

"Şâgirdlik der-kalem-i Kal'a-i kebîr. Erbâb-ı istîdâddan Mustafa, ehl-i kalem ve sâhib-i رفع olmağla, Büyük Kal'e kaleminde şâgirdlik hıdmetinde istihdâm olunmak üzre 1171 senesi Şa'bân'ının 27. günü târîhiyle yedine dîvân tezkiresi verilmekle mûcibince kalem-i mezkûrda şâgirdlik hıdmetinde istihdâm olunmak"[47].

Diğer kayıtta, "Şâgirdân der-kalem-i Mukāta'a-i haslar. Erbâb-ı istîdâddan Mustafa, ehl-i kalem ve sâhib-i رفع olmağla, Haslar Mukāta'ası Kalemi'nde şâgirdlik hizmetinde istihdâm olmak üzre 1171 senesi Ramâzân'ının 12. günü yedine dîvân tezkiresi verilmekle mûcibince kalem-i mezkûrede şâgirdlik hıdmetinde istihdâm olunmak. Fî 17.N.171.[48]" Bunlara benzer Mustafa adına tertîb edilmiş başka belgeler de var, ancak "Kesbî" ibaresinin mevcut olmaması, bunların Mustafa Kesbî ile ilgili olduğunu söylememize manidir.

III. BÖLÜM

MUSTAFA KESBÎ'NİN İSTİFADE ETTİĞİ KAYNAKLAR

Kesbî eserinin kendi zamanına kadar olan ve baş taraflarını meydana getiren, hulefa-i râşidin devri ve kısaca isim isim vererek hulâsa ettiği İslâm devletlerinin tarihi ile ilgili kısım, Deşt-i Kıpçak ve Kırım'a dair olan kısımların kaleme alınışında istifade edilen ve bugün için bazılarını görme şansına sahip olmadığımız, eserlerin isimleri verilmektedir. Bunlar İslâm tarihiyle ilgili kısında Muhyiddîn ibnü'l-Arabî kuddise sırrahû, *Müsâmere*[49] nâm kitâbı ve *Hall ü Akd*[50]

---

[46] *A nüshası*, v.15b.

[47] BOA. Kepeci Tasnîfi, Ruus Defteri n0.261/8, s. 10.

[48] BOA. Kepeci Tasnîfi, Ruus Defteri n0.261/8, s. 18.

[49] *"Müsâmere"* Muhyiddîn ibnü'l-Arabî (1165-1240)'nin eseri olup orjinal adı "Muhâzaratü'l-ebrâr ve Müsâmeretü'l-ahyâr"dır. Hicrî 711 tarihli bir nüshası Topkapı Sarayı III. Ahmed kütüb. nr. 2145;

isimli eser, Deşt-i Kıpçak ve Kırım Hanlığı ile ilgili kısımda *Taşkendî Târihi ve Semerkandîler* zikredilmektedir. Semerkandîler: Muhtemelen Kemâleddin Abdürrezak Celaleddin İshak Semerkandî'nin *Matlau's-sa'deyn* adlı eseridir[50]. Bu arada Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr*[52] adlı eseri de, müeelifi işaret edilmeksizin, *El-ahbâr,* şeklinde verilmektedir. Ayrıca Kırım Hân'dan bahsederken *Târhât* veya *Nûrhât* okunması mümkin görülen bir kitapdan da istifade idildiği anlaşılmaktadır[53]. İstifade edilen eserler arasında *Tarih-i Fındıklı*[54]'da zikredilmektedir.

Esas itibâriyle müellifin istifâde ettiği kaynakları, resmî evrak ve belgelerden oluşmaktadır. Vak'anüvis tarihlerine nazaran, oldukca fazla resmî belge kullanmıştır. Bu haliyle müellifin, bulunduğu kâtiblik görevinin imkânlarından istifade ile bu resmî belgeleri kullanma şansına sahip olmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Müellif mustafa Kesbî, 1768 seferinin başlaması ile birlikte İsakcı kalesinin tamir ve genişletilmesine memur edilmiş, bu görevini müteâkip serhaddin in uç kalisi durumundaki Hotin Kalesinde kendisine görev verilmiştir. İşte müellif bu şekilde bizzat katıldığı seferdeki kendi müşahedelerini de, eserinde işlemiştir.

IV. BÖLÜM

ESERİN MUHTEVÂSI

Eserin B nüshasının muhtevâsında konuların kaydedilişinde ne kronolojik ne de konu bakımından herhangi bir sistem ve ilke tâkib edildiği söylenemez. Bu müshanın muhtevâsına bakıldığında, bir belgeler mecmu'ası niteliğinde olduğu görülmektedir. 1121'den 1213'e kadar muhtelif târihli, muhtelif konuları ihtivâ ettiği görülür. Belgeler çoğu defa bir yorum ve değerlendirmeye tâbî tutulmaksızın ve bir sıra gözetilmeksizin, rastgele kaydedilmişlerdir. Bu durum, memuriyeti îcâbı Dîvân-ı hümâyûn'da görevli bulunan müellifin, burada eline geçen evrâkı her hangi

---

Basmaları: Kahire-1282, Taşbasması: Kahire 1305,1324. Tarihî, edebî v.b. fıkraları ihtiva eden iki büyük ciltlik eserdir. Bu eser kendisinin hazırladığı fihrist'inde de zikredilmiştir.

50 Gelibolulu Âlî'nin eseridir. Eserin orjinal adı, *Fusûlü'l-hall ve'l-akdusûlü'l-harc ve'l-nakd*'dır. İslam ülkelerinin muhtasar bir tarihidir.

51 Eser Hicrî dokuzuncu yüzyıla ait önemli belgelerdendir. Sultan Ebu Saîd Bahadır Han'ın doğumundan (704/M.1304), Ebu'l-gazi Mirza Sultan Hüseyin Baykara'nın tahta çıkış tarihine (875/M.1470) kadar geçer 171 yıl içinde Çağatay Ulusu'nda meydana gelmiş olan olayları konu edinmektedir. (Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları*, İstanbul 1991, s.384-386.

52 *"El-ahbâr"* Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Künhü'l-ahbâr* adlı eseridir. 1591-1599 yılları arasında kaleme alınmış ve Âlî'nin en önemli ve hacimli eseri olan Künhü'l-ahbâr, dört bölüme ayrılmış olup bunlardan üçüncüsü Türk ve Moğol tarihine ayrılmıştır.

53 *A nüshası*, v.33a.

54 Fındıklılı Silahdar Mahmed Ağa'nın eseridir.

bir sistem takip etmeksizin kopye ederek bu nüshaya kaydettiği kanaatini uyandırmaktadır. Eserde bulunan belge ve bilgilerden 1182 seferi ile ilgili olanları biryana, hemen hemen tamâmı Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerine dâ'irdir. Bu hâli ile eser, XVIII. yüzyılda mevcud dünya devletleri ile Osmanlı Devleti'nin ilişkilerini belgeleyen bir siyâsî târih niteliği taşımaktadır.

Mustafa Kesbî'nin bu eserinde, Korsika'dan, XVIII. yüzyılın büyük devletlerinden olan Fransa ve İngiltere'ye kadar pek çok yabancı ve Rusya, İran gibi komşu devletlerle olan çeşitli münâsebetler ele alınmıştır.

Kesbî'nin eserinin ilk müsvedde nüshası B nüshadır. A nüshası bu nüshadaki belgeler değerlendirilerek, tarihçilik usûl ve uslûbu ile kaleme alınmıştır. Ancak bilinmeyen bir sebebden ikmâline muktedir olunamamıştır. A ve B nüshalarının mukâbelesi esnâsında B nüshasında tesbit ettiğimiz satır atlamalar, ki bunlar, B nüshası v.49b satır 15-18, v.57a satır 8, v.59a satır 5, v.59b satır 16, v.83a satır 14, v.120a satır 4 ve 9, v.129a satır 4, A nüshasının B nüshasına istinâden kaleme alındığını göstermektedir[55]. Ayrıca alt alta gelen satırlarda geçen aynı kelimelerin gözü yanıltması sonucu sehven atlanan yerler vardır ki bunlar *B nüshası*, v.137b satır 10 ve 11'de bulunan devleti-devletleri, v.144b satır 9 ve 11'deki sa'y-sa'y, v.168 satır 17 ve 18'deki olunan-zikr olunan, v.169 satır 11-12'deki ol mıkdâr-ol mıkdâr kelimeleri arasıdır. Bu atlamaların tam satır ve alt alta gelen aynı kelimeler arasında olması da B nüshasının A nüshasından istifade ile kaleme alındığını göstermektedir. Bu durumda kesin olarak "Ana nüsha B nüshasıdır" diyebiliriz. Ancak A nüshası kaleme alınırken yalnız B nüshasında verilen bilgi ve belgelerle yetinilmemiş, eserin kaleme alınışında istifade edilen kaynaklar kısmında işâret ettiğimiz başka kaynaklardan da istifâde edilmiştir.

Klasik İslâm tarih yazıcılığı usûl ve uslûbu ile başlayan A nüshası, Besmele ve Cenâbı Hakk'dan doğruluk ve hidâyet dileğini müteâkib, râşid halîfeler ve hilâfet müddetlerinden kısaca bahs etmiştir. Hazreti Ali ile Muâviye arasında geçen hilâfet dâvâsı ve Hazreti Osmân'ın ölümünün Muâviye tarafından nasıl istismar edildiğinin biraz üzerinde durduğu görülmektedir. Bundan sonra İslâm tarihinde ortaya çıkmış İslâm devletleri, mümkin mertebe kronolojik sıraya riâyet edilerek isimleri ile verilmiştir. (v. dibâce-2b).

Buradan Kırım Hanlığı bahsine geçilmiş, ancak Kırım Hanlığı'nın evveliyâtını teşkil eden Deşt-i Kıpçak'ın coğrafî ve tarihî geçmişi ve Kırım hanlarının menşeyi ele alınarak (v.2b-5a), Kırım saray âdetleri ve teşkîlâtına temas

---

55 Ayrıca alt alta gelen satırlarda geçen aynı kelimelerin gözü yanıltması sonucu sehven atlanan yerler vardır ki bunlar *B nüshası*, v.137b satır 10 ve 11'de bulunan devleti-devletleri, v.144b satır 9 ve 11'deki sa'y-sa'y, v.168 satır 17 ve 18'deki olunan-zikr olunan, v.169 satır 11-12'deki ol mıkdâr-ol mıkdâr kelimeleri arasıdır.

edilmiş (v.5a-7b) ve halkın örf-âdet ve geçim tarzına temasla (v.8a-9b) bu bahis bitirilmiştir.

Bundan sonra 1736'dan beri devân eden Osmanlı-Rus/Avusturya savaşını sona erdiren 1739 Belgrad Sulhü'nün Rusya ile imzâlanan metnine ve tasdiknâmelerine yer verilmiştir. (v.9b-13a). Buradan XVIII. yüzyılın ikinci yarısına tesâdüf eden Ahmed Resmî Efendi'nin Prusya sefâreti dönüşü sunduğu takrîr, İstanbulda bulunan yabancı elçilerin maiyyetleri, elçilere verilen harcırahlar ve konsolosların yanlarında bulunan tercemanların sayıları, tercemânlık adı altında yapılan istismarlar anlatılmıştar (v.13a-16b).

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'nın dış istihbârat şekli ve istihbârat kaynakları hakkında fikir sâhibi olabilecegimiz bilgi ve belgeler bu kısımda yer alıp, bunlar arasında Fransa elçisinin raporu (v.16b-18a), Moskovlu hakkında Kırım hanının raporu (18a-19a), Moskov, Leh ve Erdel'e dair Boğda voyvodasının raporu (v.19a-20b) ve Ukrayna-Lehistanla ilgili biri yabancı iki casusun raporları (v.19b-22a) mevcuddur.

Buradan itibâren Kesbî'nin geniş yer ayırdığı 1182 Osmanlı Rus savaşının zemînini hazırlayan gelişmelere yer verildiği görülmektedir. Bunlar Rusların sınır boylarında karantina merkezi adı altında askerî amaçlarla kullanılabilecek yerler inşa etmeleri, Osmanlı hududlarında bir takım bahânelerle sınır ihlâllerinde bulunmaları ve karşılıklı verilen nota misillü tahrîrler (v.22a-26b), Rusya ve Kırım ahvâli ile ilgili hanın raporları (v.26b-29b), Lehistan'ın Rusya'ya karşı Osmanlı'dan yardım talebi ve kısaca Kırım hanlarının umum ahvalini (v.29b-31b) müteâkip sefer hazırlıklarına geçildiği görülmektedir.

Bazı azl ve tayinlerle başlayan (v.32a-33b) hazırlıklar, cephelere asker sevki (v.33b-36a), ordunun ihtiyâcı için temin edilen malzeme ve yapılan sarfiyât (v.36a-38a), askere ulûfe ve sâir malzemenin dağıtılması ve bunun hangi gelir kaynaklarından karşılandığı ile hazînenin durumu (v.38a-41a) çoğu kalem kalem olmak üzre verilmiştir. 1122 yılından beri geçen seferlerde yapılan harcamalar da burada verilmiştir (v.41a-44a). Ordunun ıslahı ile ilgili kısa bir bahis de vardır (v.44a-45a).

Burada tekrar Kırım'a geçilmiş ve bazı âdetlerle kırım ordusunun hazırlanış ve düşman üzerine sefer tarzı ele alınmıştır (v.45a-47b).

Tot tarafından tesis edilen sürat topcuları, tersânede yapılmak istenen bazı yenilikler ve gön köprü icadı gibi bazı teknolojik çalışmalara yer verildikten (v.47b-49a) sonra 1182 seferine çıkan ordunun geçiş merasimine yer verilmiştir (v.49a-50a).

Uzun süredir sefere çıkmamış, sefer talimi ve sairden habersiz otuz yıllık bir süreyi geride bırakmış olan ordunun, merâsimle Dâvûdpaşa'ya hareketi hâlinde seyirciler arasında bulunan bazı gayri müslimlerin sancağ-ı şerîfe baktıkları gerekcesiyle katledildikleri bir gariplik olarak sözkonusu edilmiştir (v.50a).

Dâvûdpaşa'dan îtibaren İsakcıya kadar ordunun ilerleyişini kısaca ele alan Mustafa Kesbî'nin, bizzat kendisinin iştirak ettiği Hotin savaşlarına ve o cihet ahvâlini ve ordunun durumuna daha geniş yer ayırdığı görülmektedir (v.50b-62a).

Bugün hâlen sorumsuz ve insafsızca Çeçenistan'da kimyasal silah kullanan Rusların bu konudaki bir sâbıkalarını ortaya koyan Kesbî, Rus casuslarının, Ordu Edirne Sahrası'nda bulunduğu sırada, Edirne çeşmelerinin su haznelerine şiddetli etkisi olan zehir atmak sûreti ile pek çok insan ve hayvanın ölümüne sebeb olduklarından bahsetmektedir (v.50b).

Bundan sonra Fransa ile lişkiler, Avrupa ahvâline dair Fransız elçisi, Boğdan ve Eflak voyvodalarının raporları ve Fransa'ya Kudüs'deki bazı mahallerin imtiyazını da ihtiva eden bir ahidnâmenin verilmesi ki, Kesbi bu ahidnâmenin mahzurlarına işâret etmiştir (v.62a-73b).

Kısaca Osmanlı memleketlerine idhal edilen kahveden bahisle (v.75a-73b), Osmanlı İsveç münâsebetlerine ve uzun süredir İsveç'den tahsil edilemeyen alacaklara ve bu konuda İsveçe gönderilen elçinin sefaret raporuna yer verilmiş (v.73a-83b) ve A nüshası burada kalmıştır.

Belgeler mecmuası niteliği taşıyan B nüshasında, A nüshasında işlenmeyip kalan konuları anahatlarıyla şöyle sıralayabiliriz.

1182 seferi dolayısıyla yapılan sefer masrafları, yapılan mübayaaların neler olduğu ve nerelerden yapıldığı (v.7b-9b), bazı gelir kaynakları ki bunlar vakıf, gümrük, Eflak memlehaları, cizye ve masraf kalemleri olarak gösterilmiştir (v.9b-26a).

Darbhânede ne sûretle sikke kesildiğinin nizamnâmesini (v.28a-29a) müteâkip yeniden 1182 seferinin bazı masrafları verilmiştir v.29a-31a).

Eserde bazı vakıfların gelirleri (v.37a-41a), Enderûn Hazînesi'nden Taşra Hazinesine verilen nakit miktarı(v.41a-44a), İstanbulda bulunan yabancı temsilcilere verilen nafaka bedelleri (v44b), Hırka-i şerif şişesi gönderilen Devlet erkânı (v.45a) ve birkaç mukataa kaydı ve hatt-ı hümâyûn sureti (v.45b-47a) de vardır.

1201/1787 seferi öncesi Rus balyosuyla nihâî sohbet (v.47b), Kuban, Çerâkise ve Anapa taraflarının durumu maddeler hâlinde ele alınmış (v.50b-52b), Yusuf Paşa'nın Mısır ve Şam taraflarında zuhur eden Ali Bey isyânına dair raporu (v.53a-54b), Ruya'nın sınır faaliyetlirine dair 1179 tarihli bir takrîr (55a), Leh

kralının 1180 tarihli nâmesi ve vezîr-i azama mektubu (v.60a-61a), İstanbuldaki İsveç elçisinin iki devlet arasında akdetmek istediği 1152 tarihli savunma anlaşmasının temessükü (v.67b-68b), 1213 tarihli İstanbul enfiye nizâmına dâir emr-i âlî (v.69b), İngiliz kralının 1141 tarihli nâmesi (v.69b-70b), Korsika Cumhûrunu temsîlen gelen şahsın tarihsiz takrîri (v.70b-72a) vardır.

1204 tarihinde sadârete getirilen Gâzî Hasan Paşa'ya mutlak vekâleti havâle eden bir hat sûreti (v.72a-72b) ve pek nâdir görülen vâlide sultânın sadrazama hitâben bir takrîri (v.72b-73a) kaydedilmiştir.

Bütün bunlardan sonra Sancağ-ı şerif ve menşe-i, Kâbe'nin anahtarı, hükümdar peygamberler ve Dâvûd aleyhisselâmın kılıcı hakkında, bazı kronolojik hatalara rağmen bilgi verilmektedir (v.73a-75a)

1188'de Rusya seferinden dönen Sancağ-ı şerîfi istikbâl maksadıyla yapılan merâsim, savaştan dönen ordunun karşılanış şekline güzel bir örnek teşkil eder (v.75a-77a). Bundan sonra İstanbul'da faaliyetini sürdüren tekkelerin listesi (v.77a-79a), I. Mahmûd'dan III. Selime sadrazamların listesi ve pâdişahların cülûs tarihleri verilmiştir (v.79a), Kırım hanlarına gönderilen teşrîfât (v.82b-83a), Rusya tarafından gelen takrir ve mektûbun tercemesi (v.85a-87b) de verilmiştir.

1743'de I. Mahmud'un cülûsu münâsebeti ile Lehisten'a gidip gelen elçinin takrîri (v.88b-90a), Mısır'da isyân eden Bulutkapan Ali Bey hâdisesi (90a-93a) ve Rusya'ya verilen 1129 tarihli ahidnâmenin metni (v.93a-97b) kaydedilmiştir.

Burada 1202 yılında vuku bulan sefer esnâsında Sofya sahrasında toplanan divân ele alınmıştır. Bu bahis, XVIII. yüzyıl sefer dîvanlarına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu dîvana kimlerin katıldıkları sayılırken, alınan kararlar da maddeler hâlinde sıralanmıştır (v.97b-101b). Bu sefer münâsebetiyle çeşitli devletlere gönderilen tamim artık Osmanlı'nın beynelminel kamuoyunun tavrını gözönünde bulundurmanın gerekliliğine inanmaya başladığını, dünya kamuoyunun hiçe sayılamıyacağını ve devletlerarası dengeyi gördüğünü isbatlamaktadır (v.101b-105a).

Avusturya'nın, Rusya ile harb hâlindeki Osmanlı'ya 9 Şubat 1788/H.1202'de ilan ettiği harbin 1205 tarihli altı maddelik mütâreke temessükü (v.105a-107a) verilmektedir.

Bu yüzyılda hâricî istihbârat konusunda zâfiyetleri sezilen Osmanlı'nın, zaman zaman bilgilerine mürâcaat ettigi yabancı elçiler tarafından nasıl yanlış ve kendi politikalarına âlet etmeyi amaçlar şekilde bilgilendirildiğine delil teşkil eden birkaç satır (v.107b-108a), muhtemelen arzı müteâkip olduğuna göre, pâdişahın hattıdır. Fransız elçisinin Lehistan konusunda verdiği raporunun çelişkilerine şu

cümlesi ile işâret etmektedir. "*İşbu kâğıd Françelü'nün Nemçe'yi himâyet ve Devlet-i aliyye ile Moskovlu ve Lehlü beyninde fitne ilkâsı kasdında olduğuna delîl-i vâzıhdır*" .

Burada muhtelif târihlerde yabancı hükümdarlardan gelen ve giden nâmelere yer verilmiştir. 1134 ve 1144 tarihlerinde Moskov çariçesinden gelen nâmeler (v.108b-110b), Leh kralına gönderilen 1126 tarihli nâme (v.110b-111b), 1145 tarihli Moskov çariçesinin nâmesi(v.111b-112a), Rus çarından gelen 1741 tarihli anlaşma temessükü (v.116a-118a), yine Rus çarlarından gelen 1166, 1177 ve 1154 (v.118b-119b) tarihli nâmeler,

Kefe'de bulunan bir mukataatla ilgili bahisden (v.121a-121b) sonra, Leh elçisindan gelen 1204/1790 tarihli takrîri müteâkip, Lehistan'la bir ittifâk yapılmasını konu alan müzâkere zabtına ve yine Leh elçisinin takrîrine yer verilmiştir (v.122a-130b).

"Roma İmparatoru Françisko" ünvânı ile Nemçe kralından gelen 1160/1747 tarihli 14 maddeyi hâvî tasdiknâme (v.131a-135a) ve bir dîvân tercemânının Avrupa ahvâline dâir takrîri vardır (v.135a-135b).

A nüshasında değerlendirilen beş varaklık bir kısmı müteâkip Prusya kralına gönderilecek olan 1205 ittifâkının tasdiknâmesi (v.139b-143b) ve Prusya elçisinin takrîri (v.143b-144a) yeralmaktadır.

Eserde bunca resmî evrak arasında zâta mahsus oluşu ile dikkat çeken iki takrirden biri var ki bu, bir Fransız asıllı şahsa aittir. 1178/M.1765 yılı ile tarihli bu takrîrde kısaca geçmişini anlatan şahıs, gerekirse Müslimân olmaya hazır olduğunu beyan ile, mesleği olan askerî sahada uygun bir görev verilmesi talebinde bulunmaktadır (v.145b-146a).

Bâb-ı âlîye intikâl eden 1179 tarihli bir diğer takrîrde de, Akdeniz'de korsanlar tarafından esir edilip, satılan ve sonunda Yehûdi vatandaşlar eline düşen müslimanların, sâhipleri tarafında Mûsevileştirilmek için uğradıkları ağır zulümler anlatılmaktadır (v.146a-146b).

Yeniden İsveç konusuna dönülüp bir takrîrden sanra, İsveç Devleti tarafından verilen 1737 tarihli ticâret temessükü (v.148a-153a) ve kralın 1156 tarihli nâmesi (v.153a-154a) kaydedilmiştir

1198 tarihini taşıyan "Rusyalu'nun Devlet-i aliyye'ye ihâneti" başlığı altında Kırımın kaybı ve Aynalıkavak Tenkihnâmesi karşısında İstanbul'daki Avrupa elçilerinin tavrı ve Rusya'nın Osmanlı üzerindeki emel ve planlarına temas edilmektedir (v.163a-165a).

Burada yeniden 1182 seferi dolayısı ile temin edilen malzeme ve yapılan sarfiyât kalem kalem beyân edilmiş (v.170a-172b) ve seferle ilgili gariblikler derkenâra kaydedilmiştir (v.172-174b).

"Ticâretü'l-insân" başlığı altında, hayatta her insanın kulağına küpe olacak türden, târihî şahsiyetlerin tenbîhâtlarına yer verilmiştir (v.172a-174b).

1129 tarihli İsveç elçisinin raporunda Rusya'nın savaş gücü ve asker sayısı ele alınmıştır (v.175a-178a). Burada toplam 372.922 olarak belirtilmiş olan Rus ordusunun asker sayısı içinde tartışmalı Kazaklar bir tarafa bırakılacak olursa 104.000'inin Kalmuk Türklerinden meydana geldiği görülmektedir. Bu askerler Rusya'nın Osmanlı'ya karşı açtığı savaşlarda muntazam bir güç teşkil etmişlerdir. Hatta Rus ordusunun Osmanlı Devleti ile yaptığı savaşlarda, Osmanlı ordusunu, Türkler tarafından eskiden beri tatbik edile gelen ve Turan taktiği diye bilinen savaş şekli ile mağlûbiyete uğrattıkları görülmektedir. Hotin Muhâfızı Abaza Mehmed Paşa'nın, Turla nehrini geçerek üzerlerine hücum ettiği Rus ordusu karşısında uğradığı hezîmet de, Rus kuvvetlerinin tatbik ettikleri böyle bir taktik sonunda meydana gelmiştir.

1174 tarihinde Osmanlı Ordusu'nun miktârı ve yapılan ödemelere yer verilmiş ve kapıkulu neferâtının adedi 60918 olarak gösterilmiştir (v.178a-179a).

Kafkasya kabîlelerini temsîlen İstanbul'a gelen zevât ve kendilerine yapılan iltifât ve ikramların zikrini (v.179a-179b) müteâkib, Semnân hâkiminin elçisi şerefine verilen ziyâfet ve tertîb edilen alay anlatılmıştır. 1722 tarihli bu alay tertîbi XVIII. yüzyılda elçiler için tertiblenen merâsimler hakkında fikir sâhibi olabileceğimiz bir merâsimdir (v.180a-180a).

Buradan îtibâren âdetâ doğuya dönülmüştür. Nâdir Şâh'ın elçileri ile yapılan ve 1149 tarihini taşıyan mülâkatın reîsülküttâb kaleminden takrîrine (v.182a-186b), İran elçisinin cevâblarına (v.186b-187b) ve sâir müzâkere ve takrîrlere (v.187b-192a) ve İran'a esir düşmüş iken tahlîs olup gelen Çorum Miralayı Feyzullah'ın İran ahvâline dâir takrîrine (v.192b-194a)yer verilmiştir.

Afgan Şâhı Ahmed Şâh'ın, Bağdad'a üç elçisi vâsıtasıyla gelen 1176 tarihli nâmesi de burada verilmiştir (v.194a-198a).

İran'a sefer açılmasının cevâzına dâir verilen tarihsiz bir fetvâyı (v.198a-199a) müteâkip, Nâdir Şâh'ın tarihsiz iki nâmesi (v.199a-202a), İran elçisinin kısa bir yazısı (v.202a-b) ardından beklenmedik bir mahalde Moskov ve Nemçe müsâlahasıyçün verilmiş fetvâ kaydedilmiştir (v.202b). Bunu müteâkip acem elçileri ile yapılan mezhep müzâkereleri, İranlı esirlerin mübâyaası ile ilgili hat ve elçilerin kendi memleketlerine gönderdikleri mektuplar kaydedilmiştir (v.103a-105b).

Mîrî adına satın alınan elmas bahsine kısaca yer verildikden (v.206a) sonra, Hindistan hükümdarından ve nizâmülmülkünden gelen tarihsiz nâme ve mektublar (v.206a-208b) ve Harezm Hanı Muhammed Bahadır Han'ın 1149 tarihli nâmesi ve kendisine yazılan cevâbî nâme (v.209a-210a) vardır.

Tekrar dâhilî hâdiselere dönülüp, Anapa ve Soğucak Seraskeri Vezir El-hâc Battal Hüseyin Paşa'nın Kafkasya taraflarına dâir gönderdiği 1182 seferi sonrasına ait olduğu anlaşılan tahrîrâtı (v.210b-211b), Hicaz'daki vahhabî fitnesi (v.212b-213a), 1191 tarihli Mısır hazînesi ile ilgili malûmât (v.213a-216a) ve "Bâ'is-i takrîr-i rakım" başlığı altında saray kütüphânesinin durumu ve yapılan ıslâhat anlatılarak (v.217a-218a) eser bitirilmiştir.

Buraya kadar muhtevâ ile ilgili verdiğimiz mâlûmâtdan da anlaşılacağı gibi, eserin muhteviyâtı büyük ağırlığı ile Osmanlı Devleti'nin hâricî münâsebetleri ile ilgilidir.

ESERİN İLMÎ KIYMETİ

İbretnümâ-yı devlet'in en önemli yanlarından biri, devrin resmî kroniklerinde bulunmayan resmî belgeleri çokca ihtivâ ediyor olmasıdır. Bu yönü ile resmî kroniklerin verdiği bilgileri ikmâl edici bir niteliktedir.

İbretnümâ-yı devlet'in Ahmed Cevdet'in Târîh-i Cevdet'i dışında, devrin kronikleri tarafından kullanıldığına dair bilgi elde edemedik. Ahmed Cevdet'in, Târîh-i Cevdet'in kaynakları arasında zikrettiği İbretnümâ-yı devlet'ten eserinin birinci cildinin 259-261. sayfalarında yeralan "Tatarların bazı ahvâl-i kadîmesi" diye fihristine başlık yaptığı kısım Kesbî'den istifâde ile kaleme alınmıştır. Bu bahisde Kırım hanlarının çocuklarını süt anneye verişleri ile ilgili âdet ve gelenekler, giyim kuşamları ve ordu hazırlama tarzları ile ilgili bilgiler yeralmaktadır. Verilen bilgilerin doğruluğunu tesbit konusunda, eserde geçen bütün belgeleri arşivlerden bulmak sûreti ile teyid etmek ve verilen her malûmâtı muâsır eserlerden karşılaştırmak mümkün olmadı. Ancak bir nevi sondaj usûlü yaptığımız bir kaç denemede müsbet netîceye varılmıştır. Meselâ Rusya ile yapılan 1152 tarihli sulhün metninin BOA. 1 numaralı nâme-i hümâyûn defterinde mevcud olduğu tesbit edilmiştir. A nüshası v.66a'daki 12 S.1205 tarihini hâmil, Prusya kralına gönderilen nâmenin birer sûreti, BOA, CH, Nr.301'de ve TSMA, Nr. E.4055'de bulunmaktadır ve Hocamız Kemal Beydilli de bu belgenin çeviri metnini Osmanlı-Prusya İttifakına dâir olan eserlerinin ekine koymuşlardır[56].

Devrin kroniklerinden yaptığımız tetkikde, İbretnümâ-yı devlet'in A nüshası v.49a'dan itibâren verilen, "Tertîb-i alay-ı Ordu-yı hümâyûn" bahsinin,

---

[56] Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, İstanbul 1984, s.165-169.

Şemdânîzâde'nin Mür'i't-tevârih'indeki 1182 seferi için yapılan alay tertîbi ile karşılaştırdığımızda aşağı yukarı aynı tertibde olduğu anlaşılmıştır[57]. Yine anlatım tarzı farklı olmakla birlikde, İbretnümâ-yı devlet'in A nüshası v.50a'da, garîbeden başlığı altında sefer görmemiş askerin, livâ-i şerîfe bakmasınlar diye reâyayı katlettikleri hâdisesi aynı eser tarafından teyid edilmektedir[58].

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kesbî'yi Dîvân kâtiplerinden, diye tanıtıp, müellif ismini "Kisbî" dile kaydettiği *İbretnümâ-yı devlet*'i tarihinin kaynakları arasında zikreder. *Osmanlı Tarihi*'nin IV. cildinin I. kısmında dipnottan gösterdiği[59] *İbretnümâ-yı devlet*'i, aynı cildin II. kısmı sonuna koyduğu bibliyografyasında zikretmiştir[60].

Bunun dışında bazı monografi ve makalelerde İbretnümâ-yı devlet'den istifâde edildiği görülmektedir. Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler* adlı eserinde *İbretnümâ-yı devlet*'den istifâde etmiştir[61].

Büyük Friedrich Devrinde Osmanlı-Prusya Münasebetleri[62] konulu makalesinde Mustafa Kesbî'nin İbretnümâ-yı devlet'inden istifâde eden Selâhaddin Tansel, 1768 seferi hakkında yazdığı bir makalesinde[63] daha büyük ölçüde istifâde etmiş ve mühim ölçüde iktibaslarda bulunmuştur.

Bunlardan başka İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde, Mustafa Kesbî'nin İbretnümâ-yı devlet'inin Millet Kütüphânesi nüshası üzerine yapılmış iki mezûniyet tezi vardır.

Bunlardan birincisi, Yılmaz Metin tarafından hazırlanmıştır. Çalışmanın baş tarafında bir önsöz ve kısa bir değerlendirme yapmıştır. Millet Kütüphânesi nüshasının 1-45 sayfaları arasının metin çevirisinin verilmesini mütakip bir basit indeks yapılmıştır[64].

İkinci çalışma Yusuf Yavuz tarafıdan yapılmıştır. Önsözünde o da Metin Yavuz gibi Kesbî'nin kimliği hakkında bilgi vermiş, bu bilgiyi verirmen müeellifin eserinde kendisiyle ilgili verdiği bahisleri kısmen değerlendirmiştir. Yusuf Yavuz, Kesbî hakkında bilgi verirken, Bursalı Tahir, Babinger ve Rifat Osman'ın dışında kısmen eserde müellifin şahsıyla ilgili geçen bilgilerden de istifade etmiştir.

---

57 M.Münir Aktepe, *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi târihi Mür'i't-tevârih*, II.A, İstanbul 1978, s.116-119.

58 M.Münir Aktepe, *Aynı eser*, s.121-122.

59 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/I, Ankara 1982, s.422, dipnot 1.

60 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/II, Ankara 1983, s.619.

61 Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler*, Ankara 1983, s. 44-46.

62 Selâhaddin Tansel,"Büyük Friedrich Devrinde Osmanlı-Prusya Münasebetleri Hakkında", *Belleten*, X/37, Ankara, Ocak 1946, s.133-165; X/38, Ankara, Nisan 1946, s. 271-292.

63 Selâhaddin Tansel, "1768 Seferi Hakkında bir Araştırma" *AÜDTCFD*, Cilt VIII, Sayı 4, Ankara 1950, s. 477-536.

64 Yılmaz Metin, *Mustafa Kesbî'nin İbretnümâ-yı devlet (metin)*, (Basılmamış mezuniyet tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul 1965-1966.

Değerlendirme yazısını müteakip varak 45-90 arasının metnini, müteâkiben de verdiği metin kısmının bir basit indeksini ilâve etmiştir[65].

Yılmaz Metin, Münir Aktepe'nin İbretnümâ-yı devleti 1768-1774 Osmanlı-Rus Seferi notlarında kullandığını ifâde etse de bu konuda bir yazı ve çalışma tesbit etmemiz mümkün olmadı.

ESERİN DİL VE USLÛBU

Eserin Dil bakımından ağdâlı olduğu söylenemez. Zamanın resmiyette kullanılan normal yazı Türkçesiyle kaleme alınmış bir eserdir. Azda olsa bilhassa konu sonlarına serpiştirilmiş kıtalara rastlanır.

İmlâ bakımından, az da olsa imlâ hatalarına rastlanır. Dipnotlarda gösterilen bu hatalardan bazıları şunlardır: "tecessüs": (تجسس) kelimesi (بحث) [A.v.21a] , "alâ't-tertîb" [B]: علي الترترتيب [A v.49a], "muzmer (مضمر)" metinde "(مظمر)" [A.v.57b],"hâdim (هادم)" metinde "حادم" imlâ hatâsı B. v.68a, satır 2, "eskām (اسقام)" metinde "اثقام" [sehv A v.81b],."hângâh" metinde خانقاه [B-v.77b, satır1], "nahs (نحس)" metinde "نخس" [B. v.187b], "metrûke" metinde "متركه"[B.v.217a], şeklinde hatalı olarak yazılmıştır.

Yabancı menşeyli kelimelerin imlasındaki farklılıklar ve hatalar daha çoktur ve dikkat çekicidir. Bunlardan birkaç misal, "trabako (طراباقو)" A nüshası v.37b,satır 8'de: "trapoko (طراپوقو) B.nüshası v.272a'da; "Kodland" A nüshası v.76a, satır 18'de ve v.76b, satır 15'de (قوتلاز): B nüshası v.155b, satır 2'de (قولاند), satır23'de (قوتلاز); "Kırayova (قرايوه)" [B-v.112], "Kralova (قرال اووه)" [A-v.41a] ve Fransızca aslı Lazate(=tahaffuzhâne) kelimesinin farklı şekillerde yazlışı: a) "لازته" [A-23a satır 17,A- 25b satır 6,12 b) "لازاته" [A-22a satır 6 başlık, A-22a satır 22, A-22b satır 3, A-25b satır 9] C) "لازارته" B-15a satır19, A-58b satır 22, 24] d) "لازاراته" [A-23a satır 7, B-55a satır 9] şeklindedir.

Nâdirâtdan da olsa deyim ve atasöz ve teşbihlere rastlanmaktadır. Bunlara "kendülerini kemende bend edüp ankebûd mîsâl" [A.v.54b], "pervâne-mîsâl" [B.166a], "mal bulmuş Mağrîbî" [A.76b] örnek olarak gösterilebilir.

Eserde tarih düşürmeye başlıca örneği, eserin ismi teşkil etmektedir. Bunları da eserin ismi hakkında bilgi verirken gösterdik.

Müellif, esrinde oldukca fazla resmî belge kullanmıştır. Hadiselerin, kullanılan resmî belge ve yazışma evrakında fark edilmeyen ve kapalı kalan yanlarına az da olsa temâs ederek izahat getirmişdir. Meselâ, Anapa kal'ası'nın tamiri için ödenek almayı hedefleyen ve Kabartay ve Çerâkise dair Anapa'dan gönderilen 3 M. 1205 tarihli bir tahrîratın[66] ikinci bendindeki "Anapa Kal'ası dahi

---

65 Yusuf Yavuz, *Mustafa Kesbî İbretnümâ-yı devlet metin indeks (46-90)*, (Basılmamış mezuniyet tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul 1965-1966.

66 İşbu tahrîrât ihtimâl-i kavî ile Anapa Muhâfızlığı'ndan gönderilmiş olmasa gerektir.

haraba müşrif olduğuna binâ'en"[67] kaydını şiddetle reddetmekte ve "Vallâhi yalan, söylediği billâhi yalandır. Kal'anın vücûdu bağçe sandığı misillüdür. Neresi harab ve neresi i'mâr olur, deyü müşâhedesi olan tahrîr eder"[68], diyerek hem tahrîrat sahibini eleştirmekte ve hem de, bu konuya olan vukûfiyetini ortaya koymaktadır. Yine bu reddiyesiyle, işbaşında bulunan devlet ricâlinin hâlini ortaya koymakta, itirazını beyan etmektedir.

Mustafa Kesbî, Anapa'dan gönderilen ve Kabartay'da kışlak mahalli olarak bir kale inşâsının gerekliliğini ifâde eden, "Kabartay'da kışlayacak olunduğundan mahal-i mezkûrda bir kal'anın vücûdu lâzım olmağla eğer münâsib görülür ise Kabartay'da münâsib olan mahalde bir kal'a inşâ edeceğin ve hîn-i azîmetlerinde otuz iki kıt'a top gönderilmek üzre tasmîm olunup lâkin askerin azlığı cihetiyle gelmiş bey ve sâ'ir beylerden bâlâda mezkûr olduğu üzre mütâlebe olunan asker kışlaya gitmekden muhâlefet eylediklerine mebnî beher neferine yiğirmişer ve bölükbaşılara yüzer ve beşyüzbaşılara yarımşar ve binbaşılara beşeryüz guruş rûz-ı Kāsım'da verilmek üzre ta'ahhüd olunduğu"[69] ifâdelerine karşılık Kesbî, "Cânib-i mîrîden akce ekl ve bel' olunmanın mukaddime-i siyâkıdır" değerlendirmesi ile meselenin geri planını ortaya koyarken, bu usûlün alışkanlık derecesinde başvurulan meşhur hile tarzlarından olduğunu vurgulamakta, devletin çeşitli merci ve mevkîlerini işgal etmiş bulunan kimselerin ihânet derecesindeki sahtekârlıklarını da serdetmekte, yalan beyan ve raporlarla emvâl-i mîriyyenin devlet adamları tarafından nasıl yağma ve çarçur edildiğini ortaya koyarken, Osmanlı Devleti'nin kendi içinden nasıl çökmekte olduğuna fikir vermektedir.

Tahrîrâtta Murad Giray nâmındaki şahıs için sarf edilen "Çerâkise kabâ'ilinden Buzadoğ nâm mahalde mutavattın olan Murâd Giray Sultân, zâtında bahadır ve hîn-i iktizâda üç beş gün zarfında üçbin süvârî tedârükine ve her ne mahalle emr-i aliyye buyurulur ise, gerek çapul ve gerek tabur cenginin idâresine kâdir selâtîn beyninde mücerrebü'l-etvâr.." iltifatlı sözlerinin ve "ısdâr u tesyîr buyurulan emr-i âlî mûcebince harekete bezl ü makderet edeceği zâhir olup ancak sultân-ı mûmâ-ileyhe sadaka-i şehriyârîden mıkdâr-ı ma'âş-ı sâlyâne ta'yîn buyurulmasını"[70] temennîsinin altında yatan gerçek sebebi ve iç yüzünü, "Sultân-ı mersûmun dört âdeme mâlik olmadığını, yalnız bir câriye hediyyesine bu kadar kizb ihtiyâr olunduğu bedîdârdır"[71], ifâdesiyle ortaya koymakta ve tahrîrât sâhibinin

---

[67] *B nüshası*, v.51a.
[68] *B nüshası*, v.51a. derkenâr.
[69] *B nüshvsı*, v.52a.
[70] *B nüshası*, v.52b.
[71] *B nüshası*, v.52b derkenâr.

râşîliğine işâret etmektedir. Bu durum, devletin devlet adamları tarafından sömürülüp bitirilişine çok açık bir örnek teşkil etmektedir.

Aynı tahrîratla ilgili şu kayıttan müellifin, coğrafî bilgisinin coğrafî konularda kendisine güvenecek ve devlet adamlarını eleştirmeye cesâret edebilecek kadar iyi olduğunu göstermektedir. "Sohum Kabartalara yakın olmak hasebiyle"[72] ifâdesini çok sert bir şekilde eleştiren Mustafa Kesbî, derkenâra düştüğü notta şöyle demektedir: "Ricâl-i devletde ilm-i hendese bilür kalmamış ise İstanbul'da Tophâne-i âmire'de ve gerek Esir Bâzârı'nda lüsûs-ı vâfire mevcûd olduğundan gayrı, ekâbir dâ'iresinde Çerkes ve Abaza civârîlerinde tashîhi mümkin iken, Sohum Kabarta'ya karîb ta'bîri tahrîr olunmak haylice hasâretdir"[73]. Bu ifadeler devlet adamlarının cehâletini ve devlet işlerini yürütmedeki üstünkör tavırlarını ortaya koyması açısından da son derece çarpıcıdır. Diğer bir derkenârda da, Sohum'un Kabartay'a 200 saat mesâfede olduğunu işâretle bu konuda kendi bilgisini de ortaya koymuş olmaktadır.[74]. Müellifin bu bilgisi, coğrafya ilmine vakıf olmasından mıdır, yoksa 1182 seferinden sonra memuriyeti icâbı o taraflarda bulunmuş olmasından mıdır bilinmemektedir.

Kesbînin bazen de gelişmelerin doğuracağı mahzûrları ele alıp geniş bir değerlendirmeye tabi tuttuğu görülür. Bunlardan en dikkat çekeni "**Françelü ahidnâmesine zeyl ünvâniyle zam**" olunan ahidnâmeyi[75] madde madde ele alıp değerlendirmesidir. Burada sözkonusu ahidnâmenin Devlet-i alıyye'ye uzun ve kısa vadede getirecegi külfet, sıkıntı ve mahzurlar ortaya konmuştur.

Müellif'in bizzat katıldığı 1182 seferi esnâsında ordunun durumu ile ilgili müşâhedelerini, ordunun içinde bulunduğu zâfiyet ve çağdışılığı, açıkca kaleme aldığı görülmektedir. Bu açıklığı, resmî tarihçilerin eserleri bir yana, konusu birinci derecede ordu olan Nizâm-ı cedîd hareketi ile ilgili olarak verilen lâyihalarda bile görmek mümkin değildir[76]. Bilhassa Hotin Kal'as'ndaki müşâhedeleri ve sonrası enteresandır. 1182 seferinde Ruslar karşısında Şumnu'ya kadar çekilen Osmanlı ordusu'nun oradaki durumunu anlatan Kesbî, "bu aralıkda ac u muhtâc olan levendât ve sunûf-ı askerî, ricâl-i devletin mübâh-ı menzilesinde olan oğlan ve avrat ve sâ'ir müskirât takımlarını rü'yet ve bu ahvâl ü keyfiyet İslâm'a ve husûsan müvâcehe-i a'dâda kibâr u zâbitâna gayr-ı lâyıkdır, deyü sergerde-i fesâd Tavukcu

---

[72] *B nüshası*, v.51b.

[73] *B nüshası*, v.51b. derkenâr.

[74] *B nüshası*, v.51a. derkenâr.

[75] *A nüshası*, v.72a-73b'de.

[76] Lâyiha metinleri için bakınız, Ahmet Öğreten, *Nizâm-ı Cedîde dâir Islâhat Lâyihaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilin Dalı (Basılmamış master tezi), İstanbul 1989.

Paşazâde Abdürrezzâk Efendi ve İspir Ağa üzerlerine hücûm"[77] ve "Erbâb-ı mekādîrden Selim Paşa merhûma Der-aliyye'den bir nefer oğlan getürene bin guruş ve hıl'at ve bir altun sâ'at ihsân u inâyet eylediği sâ'ir ustaların ma'lûmu oldukda, Der-aliyye'de berber dükkânlarında ve hammâmlarda ve çâr[şu] içinde on dört on beş yaşında olan gılmânlar ile Galata'da tavşanoğlanları ve Eyvansaray çingâneleri ve çengilerde bulunanlar hüsn-i rızâ ve ihtiyârlarıyla ustalara recâ..."[78] cümleleri ile ordunun sevk ve idaresiyle yükümlü zümrenin durumunu ortaya koymaktadır.

V. BÖLÜM

İBRETNÜMÂ-YI DEVLET'İN NÜSHALARI

NÜSHALARIN TAVSİFİ

İbretnümâ-yı devlet'in iki nüshasının bulunduğu bilinmektedir. Bunlardan, İstanbul Fatih'deki Millet Kütüphânesi Ali Emîri kitapları arasında bulunanı A nüshası, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphânesi'nde bulunan nüsha B nüshasıdır.

İbretnümâ-yı devlet'in bilinen bu iki nüshasının her ikisinin de müellif nüshası olduğu kanaatindeyiz. Buna delil olarak her iki nüshadaki bazı özellikleri gösterebiliriz. Bu özellikler, kullanılan yazı uslûbu, varakları cedvelleme şekli ve varaklara numara verme tarzı, her bir sayfadaki satır sayısının her iki eserde de serlevha sayfasında yirmişer diğer sayfalarda yirmibeşer olarak aynı oluşudur. Ayrıca nüshaların kaleme alınısında kullanılar kağıt nev'i, her iki eserin de kâğıdı suyollu, aynı renk ve kalınlıkta, ve aynı filigrana sahip Avrupa kâğıt olarak sayabiliriz. Bu benzer özellikler, nüshaların her biri ile ilgili vereceğimiz malumatda da görülecektir

NÜSHALARIN TASNİFİ

1) A nüshası (Millet Ktph. Ali Emîri, Tarih nr. 484)

Cilt sırtı meşin ve harab, üstü bez kaplı, miklebsiz, modern cilt, şirâzesi yapıştırma. Zahriye kâğıdı da diğer varaklar gibi filigranlı ve suyollu kırem rengi Avrupa kâğıt, suyolları boyunadır. Zahriyede şu ifâdeler verdır: En üst kenarda kısmen kesilmiş olarak, "Târîh-i ibn-i kitâb-ı İbretnümâ-yı devlet der-sâl 1213". Bu ibârenin sağ altında alt alta toplanmış şu rakamlar vardır. "1000 + 200 + 13 = 1213". Yine baştaki ibârenin sol alt tarafında ise mâyil olarak şu kayıt vardır. "28 ve 32 ve 62 sahîfelerine nazar olundukda Kesbî Efendi'nin te'lifi idüği anlaşıllır".

---

[77] Metin kısmı v.61a.
[78] Metin kısmı v.61b.

Esere varak numarası verilirken zahriyeden sonra bulunan ve (b) yüzünde eser metninin başladığı varak numaralamanın istisnâsında bırakılmıştır. Bu varakı tavsifde kolaylık olması bâbından [Dibâce varakı] diye isimlendirmekte isabet görülmektedir. (a) yüzü boş olan dibâce varakında üst tarafda tam olarak okunmayan T.C. sembolü farkedilen bir mühür, onun altında Ali Emîrî Vakfına ait birbirinin aynı iki mühür vrdır. En altta eserin mikrofilm arşiv kayıt numarası, sol alt köşede ise Millet Genel Kütüphânesi adı altında demirbaş kayıt nosu vardır. Bu vakan (b) yüzünde Barok tarzını andıran altın yaldızlı bir serlevha yeralmaktadır. Serlevhanın altında "Gonca-i gülzâr-ı kelâm, Bismillâhirrahmânirrahîm" kaydı vardır.

Başlıklar kırmızı mürekkeble yazılmıztır. Derkenârda yer yer ekseri kırmızı mürekkebye yazılmış notlar vardır. Eserde son varak 89 olarak gösterilmiştir. 89b'de yine Ali Emîrî Vakfı mührü vardır. Ancak buna numara verilmeden geçilen dibâcenin bulunduğu varakı da ilâve etmek lâzım gelir. Numaralanmış 90. varak dahil 10 boş varak vardır. Bu varaklar da öncekilerle aynı tarz ve ölçülerde kırmışı mürekkeble cedvellenmiştir. Fatak kâğıt rengi biraz daha açık kırem, suyolsuz ve filigranlıdır.

Ebâdı 315 x 195 mm. dış, 225 x 115 mm. iç ebâdındadır. Satır adedi, serlevhanın bulunduğu dibâce varakında 20, diğer varaklarda 25'dir. Satırların düzgün olması için mısdar kullanılmıştır.

Bu nüshada *İbretnümâ-yı devlet*'in metni, numarasız dibâce sayfasından başlayıp, varak 83b'nin 5. satırında beklenmedik bir biçimde bitmektedir. Buraya kadar olan metnin yazı tarzı ta'likle nesih arası bir tarz göstermektedir ki, buna nesh-ta'lik diyebiliriz.

Varak 83b'nin 5. satırından sonrası ve v.84a boştur. 84b'den başlayıp 89b'de biten bir metin vardır ki gerek mevzuu itibâriyle gerek se yazı tarzı bakımından önceki kısımdan tamâmen farklıdır. Dîvânîyi andırır yazı tarzındaki bu metinde, 1821'de vuku bulup, Yunan Devleti'nin kurulmasıyla neticelenen Yunan isyânı ve Avrupa devletlerinin Osmanlı'ya karşı takındıkları menfî tavır, işlenmektedir. Bu hâli ile bu kısmın yarım kalan esere, oldukca bir zaman sonra ve farklı bir kalem tarafından ilâve edilmiş olduğu açıktır. Bu münâsebetle, eserin aslından olmayan bu kısmı, çalışmamızın hâricinde bıraktık.

2) B Nüshası (İstanbul Üniversitesi Ktph. TY, 5943)

Müelifi Câvid olarak kayıtlara geçmiş bulunan bu nüsha, kahve rengi meşin ciltli, miklebli, üzeri altın yaldız çiçekli zencirekli, örme şirâzelidir. Kâğıdı filikranlı, âharlı, dikine su yollu, orta kalınlıkda ve kırem rengidir. Filikranlar A nüshasındakilerle aynılık göstermektedir. Zahriye varakının (b) yüzünden başlayıp

devam eden on varaklık bir fihristi vardır. Zahriyede, sayfanın üst kenârında şu kayıt vardır. Sahifenin üst kenârında, "Tesvîd-i kinâye târîh olmuşdur" ibâresinin altında "Filizzât-ı kalem Kesbî-i nâdîde rakım-ı boya" ibâresi, haman yan tarafında da sürh ile üstte "Diğer", altında da "İbretnümâ-yı devlet" ibâresi vardır

Fihristle metin arasına, kâğıt, yazı ve konu bakımından bir benzerlik ve alâka olmayan 28 varaklık iki kısım ilâve edilmiştir. Bu kısmların kâğıdı daha ince ve oldukca sarı renk, hatta ikinci kısım daha sarı renktedir. Orjinalde kitabın fihrist kısmı ve dibâce varakı, varak numaralamasının dışında tutulmuşken, sonradan (b) yüzünden fihristin başladığı varakdan başlayarak siyah kalemle numaralama yapılmıştır. Bu numaralamaya göre fihristle metin arasında bulunan farklı kısım v.11'den başlamaktadır. Varak 11b'den başlayıp 17b'de biten kısmın konu başlığı şudur. "Bu def'a kânûnnâme-i nizâm-ı cedîdin kabûlünü hâvî kral tarafından Fransa'nın Cumhûriyyet-i milliyesine bir vekil ma'rifetiyle takdîm olunan bir kıt'a mektûbun tercemesidir". Bu kısım nesihle yazılmıştır.

Bundan sonra v.18 tamâmen boş. Bu boş varakdan sonra üç varak makasla dipden kesilmiştir. 19a'dan başlayan metin şöyledir. "âzem-i cenân olup sertüfengî-i şehriyârî Sa'îd Ağa dâvet edip ...". Bu ifâde tarzına bakılırsa, kesilen kısmın bu metin kısmın baştarafı olduğu anlaşılmaktadır. Bu varakın sonuna doğru "Gurre-i Şa'bân" başlığı, başlığın yan tarafında da derkenârda sürh ile, "Sene 1205" kaydı vardır. İleriye doğru bakıldığında hâdiselerin gün gün kronolojik sırayla kaydedildiği görülmektedir. Bu hâli ile bu kısım bir vak'anüvis tarihi fasikülü intibâ'ı uyandırmaktadır. Bu kısmın yazısı dîvânî kırması tarzındadır. Bu kısmın metni v. 35b'de "Sene 1206" kaydıyla bitiyır. Bu kısmın kâğıt nev'inden olan iki varaklık boşlukdan sonra *İbretnümâ-yı devlet*'in metni başlıyor. İbretnümâ-yı devlet'in, fihristi ile metni arasındaki bu kısmın araya sonradan ciltleme esnâsında sokuşturulduğu mutlak gözükmektedir.

Bu nüshada da A nüshasında olduğu gibi metnin başladığı ilk varak numaralama harici tutulmuştur. Serlevhânın yeri hazırlardığı halde yapılmamıştır. Herhangi bir giriş cümle ve ifâdesi kullanmaksızın doğruudan metne girilmiştir. Başlıklar kırmızı mürekkeble yazılmıştır. Çoğu kere derkenâr notları da kırmızı müdekkebledir. Eserin metni kırmızı mürekkeble yapılmış orjinal varak numaralandırmasına göre v.218a'nın 3. satırında bitmektedir. Varak 218b ve 219, boş olmakla birlikte diğer varaklar gibi kırmızı renkde cedvellenmiştir.

Yazı tarzı A nüshası ile tamâmen aynıdır ki, buna nesh-ta'lik demiştik. Serlevha varakında 20, diğer varaklardaki satır sayısı 25'dir. Ancak muhâsebe kayıtlarının verildiği kısımlarda satır sayısı yer yer 35'e kadar çıkmaktadır. Ebâdı, 345 x 212 mm, cetvel içi ölçüleri 235/240 x 210/120 mm. arasında değişmektedir.

İbretnümâ-yı devlet'in B nüshası diye vasıflandırdığımız, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi nüshası, kütüphâne katalog ve demirbaş kayıtlarına Câvid adına kaydedilmiştir. Bu hatalı kayıt, *İbretnümâ-yı devlet*'in muhtemel başka nüshalarının da olması halinde başka müellifler adına kaydedilmiş olabileceği ihtimalini hatırımıza getirdi. Bu durumda katalogları daha dikkatli ve şüpheli eserleri bizzat görerek elden geçirdik. Bu arada Cavid adına, aynı adla kayıtlı bir diğer yazma ile karşılaştık. TY.5945 numarada bulunan bu yazmanın ele aldığı konuların ağırlığının 1182 seferine dair olduğunu tesbit ettik. Hatta ele aldığı bazı konuların Kesbî'nin eseri ile benzerlik göstermesi, bu eserin de Kesbî'ye ait olabileceği gibi bir ihtimâli hatırımıza getirdi. Ancak yaptığımız incelemede, bu eserin Kesbî ile muasır bir zât tarafından kaleme alındığı kanaatine vardık. Her iki eserin ortak konusunu teşkil eden 1182 seferi, zamanın en ciddî hadiselerinden olması hasebiyle, her iki müellif tarafından ortak konu olarak ele alınmasını normal görmek gerekmektedir. Yapılan incelemede, bazı konuları benzer olmakla birlikte, genel muhteva, konuların ele alınışı, ifade tarzları ve cümle yapılarının tamamen farklı olduğu görülmüştür. Sözkonusu benzerlikler ise, 230 varaklık bir hacimdeki eserin ancak yüzde yedi sekizlik bir kısmını teşkil etmektedir. Bu durumda her iki eserin aynı müellife ait olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sözkonusu eserin Kesbî'nin *İbretnümâ-yı devlet*' i ile benzerlik gösteren başlıca konuları şunlardır. Baron de Tot'un sürat topları yapımı ile ilgili faaliyetleri, Kırım Giray'ın hanlıkdan azli ve sebebleri, Kırım'a ait bazı örf ve âdetler, 1182 Seferi öncesi bazı gelişmeler, sefer hazırlıkları, sefer masrafları ve masrafları karşılayan gelir kaynakları, askerî durum ve cephelerdeki gelişmeler ve vaktiyle İsveç'e borç verilen para meselesi, ele alınan benzer konulardır. Kırım'a ait bazı örf ve âdetler, konusunun kaleme alınışında her iki müellifin aynı kaynaktan istifade ettiği ihtimali kuvvetli gözükmekle birlikte, istifade edilen kaynak konusunda bir tesbitte bulunamadık. Metninin mühim bir kısmını çözdüğümüz ve bilgisayar girişini yaptığımız bu eseri en kısa zamanda yayınlamak başlıca hedeflerimizdendir.

VI. BÖLÜM

METİN TESİSİNDE UYGULANAN USÛL

B nüshasına göre daha kısa ve eksik olmakla birlikte metin tesîsinde A nüshası esas alınmıştır. Bu durumda hiç şüphesiz akla şu soru gelecektir. B nüshası ana nüsha ise ve A nüshası B nüshasından istifâde ile kaleme alınmışsa, metin tesîsinde neden A nüshası esas alındı ? Evet, A nüshası B nüshasından istifâde ile kaleme alınmış ve yarım kalmış bir nüshadır. Ancak kaleme alınış tarzı itibâriyle tarihcilik usûl ve uslûbu ile kaleme alınmış bir nüshadır. Halbuki B nüshası,

müellifin eline geçen belgeleri rastgele kaydettiği bir defter niteliğindedir. İşte bu münâsebetle bittiği yere kadar metin tesîsinde A nüshasını esas aldık. B nüshası ile de mukâbele etmek sûretiyle eksiksiz bir metin ortaya koymayı hedefledik.

Bu çalışmamızın metin kısmında, baştan îtibâren, tesis ettiğimiz metne, A nüshasını esas alarak karşılaştırmalı metni verdik. A nüshası metninin bittiği yerden itibâren de B nüshasının metnini verdik. Ancak belge mecmuası niteliğindeki B nüshasının, A nüshası kaleme alınırken, A nüshasına alınan kısımlarını yeniden metne almadık. Fakat sırası geldiğinde orjinal yerine başlığını alarak o belgenin A nüshasının neresinde olduğunu gösterdik. B nüshasının metnini verirken de B'nin varak numaralarını verdik. Ancak A nüshası ile karışmaması için köşeli parantez içindeki varak numarasının sol yanına bir **[B.]** harfi ilâve ettik.

Metin çevirmede basit transkrip usûlü tatbik edilmiştir. Kelime ortasında ve sonunda gelen "ayın" (‘), "hemze" (’) ve kesme (') işâretleri ile gösterildi. Transkripde "kaf (ڪ)" ve "gayın (غ)" harflerinden sonra gelen uzun vokaller, vokal üzerine düz çizgi (-), diğer uzun vokallerde ise, şapka (^) işareti konularak gösterilmiştir.

A nüshasının orjinal metninde, başlıklar parağrafdan verilmediği halde, metin tesisinde başlıklarda parağraf başı yapıldı.

Elçiler ile yapılan müzâkerelerin metinlerinde görülen, konuşmacıların sözleri arasındaki birkaç kelimelik boşluklar parağraf ittihâz edildi ve parağraf başlarından verildi.

Bilhassa anlaşma metinlerinde görülen ve sürh ile yazılmış olan madde adları metne bağlı kalmaksızın parağrafdan ve bold italik olarak verildi.

Metinde mânayı tamamlamak veya hissedilen bir eksikliği telâfi etmek maksadıyla yapılan ilâveler köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

Metinde görülen zâyidlikler, mükerrer kelime ve ibâreler metinden çıkarılırkan, dipnotlarda gösterilmiştir.

Varak numaraları da bold ve köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Tarihlemelerde yıllar bold olarak yazılmış ve çoğu zaman Hicrî takvimlerin Mîlâdî karşılıkları tesbit edilerek dipnotta verilmiştir.

Mümkün mertebe bilhassa batı menşeyli yabancı isimlerin orjinalleri tesbit edilerek dipnotta verilmiştir.

Metin içinde geçen kitab isimleri italik olarak verilmiştir.

Az da olsa okunamıyan kelimeler metin içinde aynen verilmiştir.

Okunuşunda şüphe bulunan ve çoğunu yer ve şahıs isimlerinin teşkil ettiği kelimeler, okunuşlarının önüne parantez içinde aynen verilmişlerdir.

İsimler hâriç Arapça ve Farsça kelimelerin transkribine ri‘âyet edilmiştir.

Metinde geçen Kur'ân âyetleri, hadisler, Arapça ve Farsça şiir ve darbımeseller orjinal yazılışlarıyla verilmiştir.

İki kelimeden meydana gelen birleşik isim ve tâbirlerde, bir karışıklığa meydan verme durumu olmadığı takdirde mümkün mertebe tire çizgisi (-) kullanılmamıştır.

İmla hataları metinde düzeltilerek dipnotta gösterilmişlerdir.

Metinde manayı bozmayacak şekilde, gerekli görülen yerlerde noktalama işâretlerine başvurulmuştur.

METNİN İÇİNDEKİLER

Gonca-i gülzâr-ı kelâm-ı kadîm.....1
Mülûk-i selâtîn-i ızâmdan Kırım hânlarının bu vechiledir ki.....4
El-kıssâ
El-kıssâ
Kırım hânları evlâdları zuhûrunda kabâ'il-i Çerkes'e besleme verdikleri.....9
Garîbe
Zâbıta-i Şerî'atları.....11
Rü'yet-i de'âvîleri.....11
Hân Ağalığı.....12
Darbhâne emînleri.....12
Dîvân-ı hân-ı Kırım.....12
Libâs i'tâları.....13
Hazînedârbaşı ve hazînedâr.....13
Şerbetcibaşı.....13
Kırım hânlarının ve sultânların bir kat libâsları olduğu.....13
Esîrlerine ezâları.....13
Sahrâ-nişîn olan Tatar'ların libâsları ve ihtişâmları olmadığı.....14
Zirâ'atları husûsu.....14
Bâzârdan mübâya'ası iktizâ eden eşyâları.....15
Cânib-i Hicaz'a niyyet ve azîmetleri.....15
Ahvâl-i çapul.....15
Bucak Seraskerliği.....16
Âstâne-i sa'âdet'de mukîm Françe elçisi Moskov Devleti tarafından murahhas olduğundan Devlet-i aliyye-i rûz-efzûn ve Moskov Devleti beyninde sulh ü salâhın in'ıkādı içün işbu mevâddın hâtimesinde şart olunduğu üzre akd olunan mevâd tercemesidir. Fî 14 C. 1152.....16
Bin yüz elli iki senesi Cemâziyelâh'irinin on dördüncü gününde Âstâne-i sa'âdet'de mukîm Françe Elçisi Mösyö de Lesi Moskov Devleti tarafından murahhas olup akd olunan musâlaha mevâddının sûretidir ki zikr olunur.....17
Zikr ü beyân olunduğu üzre Moskov çariçesinin hudûd-ı mezkûre zımnında tasdiknâmesi. fî 28 N sene 1152.....23
Ba'de'l-imzâ Elçi-i Françe.....24
Madde-i Kırım der-zemân-ı Râgıb Mehmed Paşa sene 1175.....25
Bundan akdem Prusya cânibine gidüp gelen Girîdî Resmî Ahmed Efeni'nin takrîridir. Fî 14 M. sene 1177.....28
Der-aliyye'de mukîm dokuz nefer elçilerin ber-mu'tâd hizmetlerinde mevcûd bulunagelen âdemlerinin mıkdârları.....29
Kezâlik Âstâne-i sa'âdet'de elçilik hizmetinde ve taşrada konsolos yanlarında olan berâtlı tercemânların mıkdâr-ı mevcûdu Divân-ı hümâyûn kaleminden der-kenâr olunmuşdur ki zikr ü beyân olunur.....30
Garîbe-i ahvâl-i nızâm-ı tercemân.....32
Düvel-i Nasârâ kralları taraflarından Âstâne-i devletâşiyâne'de mukîm olan elçilere ve kapukethüdâlarına verilen ta'yînât ve nafaka-behânın mıkdârı zikr ü beyân olunur.....33
Leh umûruna dâ'ir Françe elçisinin takrîridir ki Bâb-ı âlî'ye takdîm olundu. Fî 12 N.sene 1170.....34
Bu dahi Moskovlu'nun arâzî-i Devlet-i aliyye'ye bidâyet-i te'addîsi ve memleket-i Leh'in bend ü teshîri şikestegî-i bâl-i İlhânî beyânı.....36
Moskov ve Leh ve Erdel cânîblerinden ahz u isticlâb olunan havâdis-i acîbedir. Fî 20 L. sene 1153.....38
Celb-i havâdis-i ahbâr içün Lehlü Ukrancası'yla Nehr-i Özi sevâhîlinden gelen Ali nâm câsûsun hulâsa-i takrîridir.....42

Sâlifü'z-zikr Mektûbun Tercemesinde 43
Düvel-i Avrupa beyninde el-hâletü hâzihî vâkı' olan keyfiyetin icmâli. Fî 8 Ş. sene 1170 44
Moskovlu lâzate behânesiyle kal'a ve şehir inşâsına mübâşeret eylediği hân tarafından tahrîr olunur ise i'timâd olunmamak içün Der-aliyye'de Rusya kapukethüdâsının Bâb-ı âlî'ye takdîm eylediği takrîridir 25 M sene 1179 45
Mugâyir-i sulh u salâh Rusyalu'nun kal'a binâ eylediğini ve hudûdu tecâvüz ile kabâ'ili teshîr eylemek dâ'ıyyesinde olduğunu hâvî Kırım hânının takrîridir 46
Ve yine lazaret maddesiyçün Rusya kapukethüdâsının takrîri Fî selh-i M. sene 1179 47
Rusya Kapukethüdâsının Takrîridir. Fî 27 Ra. sene 1179 50
Takrîr-i Sadr-ı âlî. Fî 4 S. sene 1179 52
Konsolos maddesiyçün Kırım hânının takrîri. Fî 2 S. sene 1180 53
Lazaret maddesiyçün cevâb-ı Devlet-i aliyye. Sene 1179 54
Rusyalu'nun hasâret iddi'âsına cevâb-ı âlî. Fî 19 R. sene 1179 54
Garîbesi 55
Deli Hân'ın Eflâk'a ve Boğdan'a Çapulu 56
Dâd ü sitâd-ı selâtîn-i Cengiziyye be-cânib–i Eflâk ve Boğdan 57
Müşârun-ileyh Kırım Giray Hân'ın nızâm-ı mülke dâ'ir ref' u takdîm eylediği tahrîrâtı. Fî 27 Za. sene 1177 57
Kırım Giray Hân müşârun-ileyhin Hazîne Kâtibi Abdülazîz Efendi'nin takrîridir zikr olunur 59
Leh Cumhûru işbu sene-i mübârekede i'ânet talebiyle vârid olan evrâklarının hulâsâsında. Sene 1177 61
Leh derûnunda Kamaniçe Kal'a'sı acîbesi 63
Kırım Giray Hân tevâbi'ât ve Şîrîn mirzâlarına kavuk giydirdiği ve azli 64
Bidâyet-i fesh-i müsâlaha-i Rusyalu 65
Tedârükât-ı seferiyye bi-ma'rifet-i Sârım İbrâhim Paşa Defter-ı şıkk-ı evvel 65
Ta'yîn-şüden-i Eyâlet-i Anadolu ve Rumeli 66
Âmeden-i Silahdâr Hamza Paşa be-mühr-i hümâyûn 66
Garîbedendir ki
Moskov balyozu habs olundu 67
Âmeden-i Kırım Giray Hân 67
Garîbesi Tûrhât nâm kitâbda zikr ü beyân olunduğu üzre 67
Eflâk ve Boğdan muhâfazasıyçün Kahraman Paşa ta'yîn olundu ve sâ'ir mîrîlü fâtihân askeri kâğıtları irsâl olundu, ayn-i siyâk 68
Garîbe-i Kahraman Paşa 71
Bin yüz seksen iki senesi sefer-i hümâyûn içün ale'l-hisâb verilen masârifât 72
Garîbe-i peksimâd 77
Der-aliyye'de ulûfeleri verilen sunûf-ı askeriyyenin mıkdârı sene 1182 77
Mevâcib–i mezkûr tevzî' olundukda cânib–i defterîden rikâb-ı hümâyûn'a arz olundu 78
Mevâcib ihrâc ve tevzî'i devri tamamında vârid olan hatt-ı hümâyûn 78
Mecmû'-ı cizyelerin mâlının mıkdârı 79
Yüz doksan altı aded Dergâh-ı mu'allâ yeniçerilerinin beher sene verilü gelen zemistânî çukalarıyçün verilen 80
Devlet-i aliyye'nin mecmû'-ı îrâd ve masârifının hulâsası beyân olunur 80
İbtidâ-yı zuhûr-ı seferde Bîrûn Hazînesinde akce kalmamağla mîrî ve Haremeyn mukāta'âtından tahsîl olunan cebelünün mıkdârıyle masârifı mahalleri zikr olunur. Sene 1182 82

İşbu seksen iki senesinde vâkı‘ olan seferde masârifın ziyâde olduğunun sebebi 84
Tertîb-i zahâ’ir-i sefer-i sâbıka 85
Seksen iki senesi vâkı‘ olan sefer-i hümâyûnda henüz livâ-i şerif hareket etmedin vâkı‘ olan masârifât ve sâbıkları beyân olunmak emr-i hümâyûn buyurulmağla ıyân olundu 86
Bin yüz yiğirmi yedi senesi Rebî‘ulevvelinin yiğirmi altıncı günü Mora cezîresi seferinde tertîb olunan zahâ’irin seksen iki seferine kıyâsen mıkdâr-ı kemiyyeti 87
Berâ-yı sefer-i hümâyûn-ı Varadin. Fî sene 1128 88
Kırk dokuz senesi vâkı‘ olan sefer-i hümâyûnun mıkdâr-ı masârifı beyân olunur 89
Seğirdim aşcılarının kânûnu beyân olunur 90
Yeniçeri Ocağı'na yevmen fe-yevmen verilen yevmiyye terakkî bulmayup tenzîli vesîle-i suhûliyyeti içün mahlûlâtı cânib–i mîrîye füruht olunmak bâbında fermân-ı âlî sâdır olmağla bin yüz yetmiş dokuz senesi bu vechile tanzîm olundu 91
Sûret-i nızâm-ı behâ-i yevmiyye-i yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî 91
Yeniçeri esâmîsinden mahlûl olan yevmiyye cânib–i mîrîden mübâyâ‘a olunur iken yine tenezzül bulmayup ziyâde olduğunun hikmeti 92
Sene-i merkümede tahsîl olunan cebelü akcesinin mıkdârı 92
Ez-be-cânib-i havâdis-i Baht Girây Sultân ibn-i Kırım Giray Serasker-i Hotin ve Leh 92
Garîbe-i çapul ve süvârî 93
Tertîb-i asker-i çapul-ı ilhânî 93
Libâs-ı hânî 94
Cünbüş-i hânî 95
Zikr ü beyân olunduğu üzre ol mıkdâr Tatar askerinin mıkdâr-ı masârifı 96
Lika ta‘bîrinin beyânı 96
ÂmedenTot Beğzâde Be-cânib-i Françe 97
Keyfiyyet-i tanzîm-i neferât-ı sür‘atciyân-ı cedîd ve masârifât-ı ulûfe 97
Îcâd-ı maçine 98
Îcâd-ı gön köprü 98
Tertîb-i alay-ı Ordu-yı hümâyûn 99
Alay-ı Ocağ-ı yeniçeriyân–ı dergâh-ı âlî 100
Garîbedendir ki
Nasb-ı hıyâm-ı Ordu-yı [50b] hümâyûn bi-sahrâ-yı Dâvûdpaşa ve hareket ez-sahrâ 103
Ordu-yı hümâyûn'un Edirne'de ve hılâl-i tarîkda vâkı‘ olan garîbesi 103
Muhâsara-i evvel serhadd-i Hotin 103
Hengâme-i Abaza Mehmed Paşa ve Hazînedâr Feyzullah Paşa ve Canikli Ali Paşa ve oğlu Battal Paşa ve Mıkdad Paşa 105
Garîbedendir ki
Muhâsara-i def‘a-i sânî serhadd-i Hotin 106
Mevcûd-ı serhad olan askerin mıkdârı 107
Garîbedendir ki 107
Ahvâl-i zahîre-i kal‘a-i merkûm 108
İhrâc-ı âsyâb-ı dest 108
Rusyalu'dan dil ahz etmek tarîkı 109
Âmeden yüzbaşı der-cânib-i Moskovlu 109
Takrîr-i garîbe-i yüzbaşı-ı mesfûr 110
Muhâfızı Hotin Ahıshalı Hüseyin Paşa şehîd-şüd 111
Hengâme-i Sâçlıdede 111
Fıkra-i orman 111

Bundan akdem vuku‘ bulan muhâsara da altı gün olup bu def‘a yiğirmi yedi gün olduğu 112
Resîden imdâd-ı Moldoğânî Ali Paşa 112
Mülâkat-ı seraskerân ve iddi‘a-yı seraskerî 113
Sihr ile Emtâr Vukū‘u 114
Hengâme-i mesâ’ib-i vak‘a-i sânî 115
Mahsûr-ı Bender 115
Perîşânî-i Babadağı ve Karasu 116
Keyfiyet-i Tatar Hân 116
Keyfiyyet-i Eflâk ve Boğdan 117
Katl-i İstavrakioğlu 118
Zikr-i meştâ-yı Şumnu 118
Ez-in-cânib 119
Sefer-i hazîne-i hümâyûn 119
Kıymet-i gılmânân berâ-yı ordu 120
Devlet-i aliyye ile Françe Devleti beyninde akd u temhîd olunan mevâdd-ı dostî zikrindedir 120
Âstâne'de mukīm Françe elçisi sûret-i hakkdan Nemçe ve İngilterelü'yi gamz içün takdîm eylediği takrîrdir. Fî 9 N. 1170 123
Devlet-i aliyye ile Prusya Devleti miyânında râbıta-pezîr olan ittifâkın tasdîknâmesi sûreti. Fî sene 1204 124
Devlet-i aliyye'den kezâlik Prusya kralına nâme-i hümâyûn. Fî 12 S. sene 1205 128
İngiltere ve Françe miyânında vâki‘ olan muhâsamanın beyânıyle Boğdan voyvodası tarafından cânib-i Devlet-i aliyye'ye vârid olan hulâsa-i havâdis 132
Françe ve İngiltere kralları beyninde kezâlik müsâlaha maddesine dâ’ir Eflâk voyvodası tarafından vârid olan havâdisâtdır 133
El-mahsûl
Françe pâdişâhı bin yüz seksen senesi evâhir-i Şevvâl'inde cânib-i Kāhire-i Mısr'a ve Kuds-i şerîf'e vâkı‘ olacak fesâdının bidâyetidir tehrîr ve rikâb-ı kâm-yâba ref‘ eylemişdir zikr olunur. Fî selh-i L. sene 1180 134
Kuds-i şerîf içün sened-i şer‘î almak dâ‘iyyesiyle Françe elçisinin takrîridir. Fî 2 B. sene 1180 135
Ve kezâlik Kuds-i şerîf'de ve hâricinde ziyâretgâhların Rum tâ’ifesiyle nizâ‘larına müte‘allık Der‘aliyye'de mukim elçisi mersûm tarafından takdîm olunan hulâsa-i evrâkı takrîrât-ı evvelini mü’eyyeddir ki zikr ü beyân olunur. Fî 2 B.sene 1180 136
Ba‘zı olanı mübeyyin elçi-i mûmâ-ileyhin memhûr kâğıdı 138
Ve yine bir kıt‘a ma‘rûzât-ı garîbesinde 140
Françelü ahidnâmesine zeyl ünvâniyle zam u idhâl eyledikleri maddelerde mahzûrât melhûz olanlarıdır ki zikr olunur 141
Bin yüz yetmiş sekiz senesi Muharrem'i gurresinden Zilhicce'si gāyetine varınca bir sene-i kâmilede Âstâne-i devlet-âşiyânne'ye Kāhire-i Mısr'dan tevârüd eden kahvenin mıkdârı 144
Devlet-i aliyye'nin İsveçlü zimmetinde olan alacağının mıkdârını hâvî hulâsadır 145
Sefâret ile İsveç kralı tarafına me’mûr olup avdetinde Mehmed Sa‘îd Efendi'nin takrîr-i garîbesidir zikr olunur. Fî 27 Z. sene 1146 146
B Nüshası Metni 161
Bin yüz kırk dokuz senesi Moskov seferine azîmet olundukda ocaklar alayları ve esnâf alayı zîrde mastûr olduğu üzre resm ü tertîb olunmağın teşrîfât defterinden ihrâc olunmuşdur 161
Leh Cumhûru i‘ânet taleb eyledikde takdîm olunan: Sene 1177 161
Mecmû‘-ı îrâd ve masârif-ı Devlet-i aliyye'nin takrîridir 161
An-mâl-ı cizye-i gebrân Kalem–i İstanbul vâcib. Sene 1176 162

Yetmiş beş senesine mahsûben îrâd ve masraf olan ser ocaklık müfredâtı 162
Mısr Hazînesi'nden mâ'adâ 164
Ma'rûz-ı bende-i bî-mıkdârları budur ki 164
Mevâcib ihrâcı ve tevzî'i temâmında vârid olan hatt-ı hümâyûn 164
Sûret-i hatt-ı hümâyûn-ı diğer. Fî 13 S. 1163 164
Vilâyet-i Eflak'dan mübâya'ası fermân olunan 165
Vilâyet-i Boğdan'dan mübâya'ası fermân olunan 165
İsakcı anbarlarında mevcûd bulunmak içün gerek sevâhil-i Nehr-i Tuna iskelelerinden ve gerek sâ'ir mahallerden mübâya'ası fermân olunan zahâ'irdir 166
İşbu sene Rebi'ulevvelî'sinden Şevval'i gâyetine gelince Bender Kal'as'ında mevcûd bulunmak ve tavâ'if-i askeriyye ta'yînâtlarına verilmek içün mübâya'ası tertîb olunan 166
Bu def'a re'-yi Âsâfâneleriyle Eflak ve Boğdan'dan mübâya'a olunacak hıntanın nısfı Bender ve nısfı dahi Hotin kal'alarına nakl olunmak üzre 166
İşbu sene-i mübâreke Rebî'ulevvel'isinden Şevvâl-i gâyetine gelince mevcûd bulunmak ve tavâ'if-i askeriyye ta'yînâtlarına verilmek içün mübâya'ası tertîb olunan 166
Eflak'dan gelen memhûr ve mümzâ defterler mûcebince bin yüz yetmiş altı Ramâzân-ı şerîfi gurresinden yetmiş dokuz senesi Rebî'ulevveli gâyetine gelince hâlik Kostantin Voyvoda ve İstefan Voyvoda'nın otuz mâh müddetlerinde Eflâk memleketinde cem' u tahsîl eylediği îrâd ve kezâlik masârif ve İstavrakioğlu'nun ahz u kabz olunan evrâkı içinde bulunan defter ve mesfûrun yazıcıları Yorgaki ve Acı Yorgi'nin makbûzu olan defterleri müfredât üzre terceme olunduğunun hulâsasıdır 167
İşbu bin yüz yetmiş üç senesi takdîr olunan mâla kıyâs ile Harameyn mukāta'atı ve Haremeyn'e tâbi' dâru's-sa'âde ağası ve hazînedâr ağa havâssı mâllarının mecmû'u ne mıkdâra ve Harameyni'ş-şerifeyn'e tâbi' masârif-ı mukarrere ne mıkdâra bâliğ olur hisâb ve hulâsâ vechile defter olunup arz olunmak bâbında fermân-ı âlîleri sudûruna binâ'en Harameyn mâlikâne kuyûdâtı mûcibince asl takdîr olunan mâlları ve Harameyn muhâsebesi ve mukāta'ası defterleri mûceblerince masârif-ı mukarraraları bu vechile iktizâ eder 168
Mevâcib-i masar ve recec. Sene 1159 169
Memâlik-i mahrûsada mecmû' cizyelerin buyuruldu ve adedleri beyân olunur 170
Mevcûd-ı Hazîne-i Enderûn-ı hümâyûn olan Taht-ı Keykâvs'un iki aded döşeme tahtaları ve bir aded ağaç kolu üzerinde kaplama olan altun tahtaları söküldükde vezn olundukda 173
Sâdır olan emr-i hümâyûn mûcebince hâlâ Darbhâne-i âmire Emîni Sıdkı Mustafa Efendi'ye bâ-temessük dörtyüz kîse akce teslîm olunmuşdur ve nukūd-ı mezbûr beyaz akce olmak üzredir 173
Şeref-sûdûr-ı hudâvendî buyurulan fermân-ı hümâyûn üzre defterlerde mastûr-ı kuyûd-ı îrâd defe'ât ile yoklanup ibtidâ'-yı hılâfet-i mesned-ârâyı buyurulduğu evân-ı şeref-iktirânda ve silahdâr ağa kulları kethüdâlığı hıtâmında olan mevcûd ve zimem furâde rikâb–ı şâhânelerine arz olunur 173
Berâ-yı îrâd, sene 1177 174
Asl-ı mîrî ve kalemiyye ve masârif-i sâ'ireyi fürû-nihâde oldukdan sonra fâ'iz-i gümrük-i duhân-ı İstanbul ve tevâbi'ihâ an-evvel-i Mart sene 1172 175
Tevcîh ve ibkāda rikâb-ı hümâyûn câ'izeleri mıkdârı 176
Bin yüz yetmiş bir senesi Mâh-ı Şevvâlinde vâkı' olan Vüzerâ-yı izâm hazerâtı tevcîhâtında eyâlet ve elviyelerden [B.14a] ahz olunan avâ'idâtın mıkdârını hâvî müfredâtı 176
Îrâd-ı zuhûrât, Fî 23.B.sene 1143 177

Maktûl Nazif Ahmed Efendi ve pederi El-Hâc Selim Ağa ve birâderi Mehmed Emîn Efendi'nin uhdelerinde olan gayr-ez Haremeyn mîrî mukāta'aları ve ze'âmet ve vezâyiflerin defteridir 178
Anadolu Kalemi'nden derkâr olunan vezâ'ifin mıkdârı 180
Süvârî Mukābelesi derkenârı mûcebince esâmîleri 181
Rumeli ve Anadolu'da vâkı' havâss-ı hümâyûn korularından ber-vech-i maktu' beher sene tahsîl olunugelen mâla ki, berâ-yı ceyb-i hümâyûn ve masârif-ı sâ'ire koru ağalarından tahsîl ve cem' ve İstabl-ı âmireden kabz ve hamlacıya teslîm ve beher sene [B.17b] Nevrûz duhûlünde Enderûn'a teslîm olunan mâl ceyb-i hümâyûndan mâ'adâ bâkī mebâliğı şadırvanda şâgirdân ve serbölükân ve sakayân ve ba'z-ı zuhûrâta sarf olunup ve sene temâmında kabz-ı mâl-ı hamlacı ile hisâbı rü'yet olunugelmişdir. Ve beher mâh bâ-memhûr Mîrahûr-ı evvel tezkiresi 181
Memâlik-i mahrûsada vâkı' mâlikâne verilen bi'l-cümle mukāta'ât-ı mîriyye ashâbından sefer-i hümâyûn masârifıyçün beher bin guruş mu'accelelerinden bedel-i cebelü [B.18a] olmak üzre mukaddemâ tahsîl olunan mebâliğın ve el-yevm mu'accelelerinden ber-vech-i sâbık bedel-i cebelülerinin hulâsası 182
Haremeyn-i şerifeyn muhâsebesinde mukayyed olan zemân-ı tevcîhleri Muharremî olmağla işbu bin yüz seksen bir senesi Muharrem'i gurresende tevcîh olunacak sadaka tevliyetleri defteridir 183
Devletlü sa'âdetlü Darü's-sa'âdetü'ş-şerîfe ağası hazretlerinin nezâretlerinde olan Harameyn-i şerifeyn mukāta'asından mukayyed olup beher sene Muharrem gurresinde tevcîh buyurulan evkāf-ı tevliyetlerin defteridir 186
Yekûn îrâdât-ı kalemiyye-i hisse-i hazret-i sadr-ı âlî 186
Câ'ize-i menâsıb-ı dîvâniyye 187
Câ'ize-i eyâlât ve elviye-i Rumeli 188
Câ'ize-i Eyâlet ve elviye-i Anadolu 189
Matbah-ı Âmire Emîni Hasan Ağa ma'rifetiyle rü'yet olunan matbah masârifiyçün emvâl-i miriyyeden ber-vech-i ta'vîz tertîb olunan akcenin mıkdârı 191
Bin yüz yetmiş sekiz senesi Muharrem-i gurre'sinde sene-i mezbûre Zilhicce'si gāyetine gelince cânib-i Mısır'dan Âstâne-i sa'âdet'e tevârüd eden kahve-i aynîdir ki gümrük defterinden ihrâc olundu 191
Bin yüz yetmiş dokuz senesi Muharrem-i gurresinden işbu mâh-ı Rebiulevvel'in yiğirmi beşinci gününe gelince Âstâne'ye vürûr eden Kahve-i Yemenîdir ki kezâlik beyân 191
Hân-ı mevkūf ve avâ'idât-ı cizye-i gebrân. Fî sene 1180 ve 1181 192
Beyân-ı İstanbul ve tevâbi'i Gümrüğü Emîni müteveffâ İshak Ağa'nın muhallefâtı behâsı ve yalı behâsı 193
Müteveffâ-yı merkūmun sandık emîni ve mühürdârı iken ba'de'l-vefât yerine gümrükcü olan Mehmed Efendi'nin sûret-i iltizâmı 193
Bin yüz yetmiş iki ve yetmiş üç seneleri İstanbul ve tevâbi'ât ve muhallefâtı duhân gümrükleri ve sonradan mülhakātı olan duhân gümrükleri mukāta'âtı îrâd ve masârifâtı [B.23a] beyânındadır ki beher maddesine dikkat vechile nazar buyurulur ise katı vâfir şey vârid olduğu beyânı irâdesiyle defter olunmuşdur 194
Mukata'a-i gümrük-i duhân-ı İstanbul ve Edirne ve Selânik ve tevâbi'ihâ. Fî sene 1164 196
.c.Beyân-ı Eflâk 196
Memâlîk–i mahrûsada vâkī' cizyelerin yetmiş yedi senesi mâlları ve berât-ı âlişân ile hacc-ı şerîf masârifına ve kassâbbâşı ve buzcubaşı ve bâzârbaşı ve sâ'ir masârifa ve Bosna kılâ'ı yerlü neferâtı mevâciblerine ve vezâ'if ta'yîn olunan ocaklıkların mıkdârı ve bâkī irsâliyyenin defteridir 197

Bin yüz seksen senesi Türkmen Ağası olan hâssa silahşörlerinden Abaza Mehmed Ağa ki ba'de mîr-i mîrândan olmuşdur hâsılı 200
Der-beyân-ı mevâcib sene-i sâbıkada lezez bir kıst mevâcibin mıkdârı ve tertîb ü tahsîl olunan mahalleri. Sene 1172 200
Bu def'a avn-i Hakk ile verilecek lezez bir kıst mevâcib için ve gerek bundan sonra verilecek kısteyn mevâcibi içün mürettebâtdan el-yevm mevcûd-ı Hazîne-i âmire olan 201
Âstâne-i sa'âdet'de Dergâh-ı âlî yeniçerilerinin umûm zemistânî behâları 201
Sadr-ı sâbık Hamza Paşa Hazretlerinin zemân-ı sadâretlerinde hâsıl olan îrâd 202
Kâtib Efendi defterinden ihrâc olunan kudûmiyyeler ve mevâdd-ı sâ'ire 202
Beyân-ı Darbhâne-i âmîre'de meskûk olan akce kā'idesi 202
Masârifât-ı seferiyye, sene 1182 204
Sefer-i hümâyûn tertîbi zımnında îcâb eden masârif-i mühimmeye bedel Enderûn-ı hümâyûn Hazînesi'nden Taşra Hazînesi'ne teslîm ü nakli iktizâ eden mebâliğin mıkdârını hâvî defteridir 205
Berâ-yı tertîb-i asâkir-i piyâde ve süvârî lâzime-i [B.31b] muhâfaza-i serhâdd-i Özi ve Hotin ve Bender ve Memleket-i Boğdan ve muhâfaza-i sevâhil-i Kırım ve ma'iyyet-i hân ve seraskerân 208
Eyâlet-i Anadolu ve Rumeli ve sancaklarından ihrâc olunan süvârî ve piyâde ve sunûf-ı askerî-i yeniçeri 209
Zî-kudret ve mîrîlü ve asâkir-i süvârî ve piyâde 209
Mükemmel dâ'ireleri ile mevcûd-ı Ordu-yı hümâyûn olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve mîrlivâ ve kapudânân dâ'ire mevcûdu 210
Ortahâ-yı yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî an-cânib-i muhâfaza-i Kal'a-i Hotin 211
Özi ve Bender ve Hotin serhadlerinde mevcûd bulunmak üzre hasbe'l-iktizâ ihtiyaten mübâya'a ve mezkûr kal'alar anbarlarına nakl ü iddihâr olunmak ve beher sene kal'a-i mezkûrların dizdârları ashâb-ı kabza tevzî' edüp vakt-ı hizmetde ondalık almak şartıyla mübâya'ası iktizâ eden zahâ'irin mıkdârı bâ-fermân-ı âlî 211
Masârifât-ı cisr tombazları bi-ma'rifet-i Süleymân Efendi Emîn-i cisr 212
Nehr-i Tuna derûnunda geşt ü güzâr ve berrânî sefâyîn ve girdâblar muhâfazasıyçün inşâsı iktizâ eden şaykaların mıkdâr-ı masârifi 212
Bu def'a ihrâc olacak lezez bir kıst mevâcib ile sonra ihrâc olacak iki kıst mevâcib içün tertîb olunan akcelerden el-yevm mevcûd-ı hazîne olan 213
Sûret-i telhîs 213
Mehterân-ı tabl-ı alem yevmiyyeleri 214
An cemâ'at-ı hademe-i mehterân-ı tabl-ı alem-i hâssa ber-vech-i maktû 214
Cizye-i Eflak ve Boğdan 214
Masârifât-ı sefer-i hümâyûn. Fî Gurre-i Ra. sene 1182 215
Hareket-i Ordu-yı hümâyûn. Fî 24 Za. sene 1182 215
Bin yüz seksen iki senesi Zi'l-ka'desinin yiğirmi dördüncü günü Sahrâ-yı Dâvudpaşa'dan Ordu-yı hümâyûn'-ı nusret-makrûn hareket eyledikden sonra [B.36a] rikâb-ı hümâyûn hazînesine bâ-fermân-ı âlî îrâd kayd olunan mevâdd-ı merkûmelerin mevcûd-ı Hazîne–i âmire olan 215
Vakf-ı Vâlide Sultân der-Üsküdar Câmi-i Çinili, sene 1173 218
Sûret-i icmâl 219
Merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Mahmûd Hân tâbe serâhu Hazretleri'nin ibtidâ'-yı cülûslarından Sultân Mustafa Hân tâbe serâhu Hazretleri'nin cülûs-ı hümâyûn-ı husrevânelerine gelince mahalleri vakfa tashîh olunan mukāta'atın defteridir ki zikr ü beyân olunur 221
Tâbi'-i cizye-i Şam onbeş kıt'a mukāta'ât ba'zı kesânın mâlikâne üzerlerinde iken mahlûl ve def'lerinden mâllârı ba'zı mukāta'âta zam ile şeyhülislâm-ı esbak müteveffâ Seyyid Mustafa Efendi'nin Eyyübü'l-

ensârî'de binâ eylediği Nakşibendiyye zâviyesi vakfına ilhâk olunmuşdur. Der-sene 1155 222
Hâshâ-i hazret-i sadr-ı âlî edâme'l-lâhû te'âlâ iclâlehû 223
Bâ-hatt-ı hümâyûn ve bâ-fermân-ı şevketmakrûn Enderûn-ı hümâyûn Hazînesi'nden Taşra Hazînesi'ne verilen nükūd 224
Îrâdât-ı Gümüşhâne sene 1160 ilâ 1175 225
Âstâne-i sa'âdet'de mukîm olan elçiler ve kapukethüdâsı ve sâ'irenin ta'yînât ve behâ-i nafakalarının mıkdârı 231
Yetmişbir senesi Ramâzân-ı şerîfinde Hırka-i şerîf şişesi ihsân u inâyet buyurulan ricâlin ve îsâline me'mûr huddâmın defteridir 232
Berât-ı mâl-ı mukāta'a-i Ödemiş, sene 1175 233
An-mâl-ı mukāta'a-i Karapınar-ı Aydın, sene 1175 233
Sûret-i hatt-ı hümâyûn-ı şevketmakrûn. [Fî sene 1180] 234
Sûret-i hatt-ı hümâyûn, sene 1185 234
Silahdârlık tevcîhi 234
Fî 26 R. sene 1201 penşenbe günü Moskov balyosu Saray-ı sadra'zama da'vet ve nihânî sohbet 236
Kırım hânından nizâm-ı mülke dâ'ir madde 236
Kırım Giray Hân müşârun-ileyhin hazîne kâtibi Abdülazîz Efendinin takrîri 236
Sûret-i hatt-ı hümâyûn 237
Takrîr-i âlî fî 4 S. sene 1179 237
Keyfiyet-i Kuban ve Çerâkise, tahrîrât-ı Anapa, fî 3 M. sene 1205 237
.c.Bin ikiyüz senesi Cemâziye'l-âhır'inin on üçüncü günü târîhiyle Sadra'zam-ı esbak Yusuf Paşa Hazretleri'nin gönderdiği sûret-i kā'imesidir. Fî 13 C. sene 1200 241
.c.Rusya kapukethüdâsının takrîri. 2 M. sene 1179 244
Takrîr-i âlî, sene 1179 244
Takrîr-i Kırım hânı 245
Rusya kapukethüdâsının takrîri. Fî 27 Râ.sene1179 245
Rusya Kapukethüdâsının takrîri. Fî selh-i M.sene1179 245
Cevâb-ı Devlet-i aliyye. Sene 1179 245
Ve cevâb-ı diğir. Fî 19 Ra.sene 1179 245
Kırım hânının vârid olan mektûbu. Fî 2S.sene1180 246
Mübârek rikāb-ı müstetâb-ı şehriyârîye İstanislavs Agustus [Ponyatovski] nâm Leh Kıralı'nın tarafından gelen nâmesinin tercemesidir. Fî gurre-i M. sene 1180 246
Kral-ı mersûmun vezîr-i a'zam hazretlerine gelen mektûbu tercemesi. Fî 5 S. sene 1180 247
Bağdad ve Basra Vâlîsi Ömer Paşa'ya ve Bağdad mollasına ve Basra kadısına hüküm-i i'lân-ı velâdet-i mektûbî ve emr-i âlî 248
Rikâb-ı hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîye Françe Pâdişâhı Luvis tarafından vürûd eden Kuds-i Şerîf maddesiyçün nâme ve neferât ve sâ'ire. Fî selh-i L.1180 248
Madde-i mezbûr içün Françe elçisinin takrîri tercemesi. Fî 2 B.sene 1180 248
Kuds-i şerîf'de ve hâricinde ziyâretgâhların Rum tâ'ifesiyle nizâ'larına müte'allık Der-aliyye'de mukîm Françe elçisi tarafından gelen evrâkın hulâsâlarıdır. Fî 2 B.sene 1180 248
Âstâne-i sa'âdet'de elçiler hizmetinde ve taşrada konsoloslar yanında olan mevcûd olan berâtlı tercemânların Dîvân Kalemi'nden kaydı ihrâc olunan defteridir 248
Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend ve İsveç Devleti beyninde akd olunmak üzre Âstâne-i aliyye'de mukîm İsveç elçilerinin niyâz-mend oldukları tahaffuz-ı ittifâkın temessüküdür. [Fî 4 L.] sene 1152 249
İstanbul enfiye nizâmına dâ'ir emr-i âlî. Fî 12 S. sene 1213 252

İngiltere kralı tarafından gelen nâmenin tercemesidir. Fî Z. sene 1141 253
Korsika Cezîresi Cumhûru tarafından Devlet-i aliyyeye gelen Komes Apoje nâm Efrenc'in takrîri tercemesidir 254
Sûret-i hatt-ı hümâyûn. [Fî 15 Ra. sene 1204] 257
Hazret-i vâlide sultân-ı aliyyetü'ş-şân tarafından 258
Beyân-ı Sancağ-ı şerîf 258
Beyân-ı hakîkat-ı miftâh-ı şerîf-i Ke'be-i mükerreme 259
Terceme-i vasf-ı hazret-i dâver salâtü'l-lâhi alâ-nebiyyinâ ve aleyh 259
Bin yüz seksen sekiz'de sancağ-ı sa'âdet Rusya seferinden avdet eyledikde Sultân Abdülhamîd Hân Hazretleri İncirli Bağçe'den istikbâle teşrîf eyledikde Enderûn ne vechile hareket eylediği ve teşrîfâtı beyân olunur 262
Kezâlik Ordu-yı hümâyûn seferden avdetinde sancağ-ı şerîfi istikbâlde iktizâ eden merâsimdir zikr olunur. [Fî Ş. sene 1206] 264
Âsetâne-i devlet-âşiyâne'de hângâh ve zâviyelerin defteridir 265
Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân-ı Gāzî 270
Cülûs-ı Sultân Osmân Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân 270
Cülûs-ı hümâyûn-ı Sultân Mustafa Hân-ı sâlis 271
Cülûs-ı Abdülhamîd Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân 271
Cülûs-ı Sultân Selîm Hân-ı sâlis 271
İngiltere ve Françe miyânında vâkı' olan muhâsamanın beyânıyla Boğdan voyvodası tarafından vârid olan havâdisât 272
Françe ve İngiltere kralları beyninde kezâlik müsâlaha maddesine dâ'ir eflâk voyvodası tarafından gelen havâdisât tercemesidir 272
[Rusyanın lehistanı işgal teşebbüsü ve Osmanlı memleketlerine karşı beslediği niyyete dair] 272
Kırım hânlarına teşrîfât-ı hümâyûn irsâli. Fî 25 M. sene 1174 272
Târîh-i mezkûrda hâlâ Kırım Hânı olan Celâdetlü Kırım Giray Hân Hazretleri Nogaylu tarafından Memleket-i Eflâk ve Boğdan re'âyâsına ve Memleket-i Leh'e olan [B.83a] hasâretlerini ref' eyledikde şevketlü kerâmetlü mehâbetlü adâletlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretleri i'tâ ü ihsân-ı hümâyûn buyurdukları teşrîfât-ı hümâyûndur 273
Moskov ve Leh ve Erdel hânlarından ahz ü isticlâb olunan ihbâr u havâdisdir 273
Celb-i havâdis [ü] ihbâr içün Lehlü Ukranyasıyla Özi Suyu sevâhiline gönderilen Ali nâm câsûsun takrîridir 273
Câsûs-ı merkūmun Varonski Ustarosta Vişneviski nâm boyar tarafından getürdiği mektûbu tercemesidir 273
Rusya kapukethüdâsının takrîri tercemesidir. Fî 25 Za. sene 1177 273
Düvel-i Avrupa beyninde el-hâletü hâzihî vâkı' olan keyfiyyetin icmâlidir 274
Devletlü sadra'zam hazretlerine Konte Golofki nâm Moskov Başvekîli'nden gelen mektûbun tercemesidir 274
Devlet-i aliyyede mukim elçiler mu'tâdları üzre hizmetlerinde mevcûd bulunagelen âdemlerinin mıkdârı 276
Cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnda nâme-i hümâyûn ile Leh'e gidüp gelen Mehmed Efendi'nin takrîridir. Fî 11 C. sene 1143 276
Havâdisât-ı Mısrıyye fî-gazavâtı'l-hüsniyye. Fî 12 N. sene 279
Ez-becânib-i havâdis 282
Bu sûret mûcebince ahidnâme-i hümâyûn yazıla. Fî 10 L. 1129 284
Mahall-i tevkī' 284
Sofya Sahrâsında akd olunan meclis-i şûrâ sûretidir. Fî 4 S. sene 1202 291
Taraf-ı Devlet-i aliyye'den düvele neşr olunan beyânnâmelerin sûretidir 297
Bu def'a Nemçelü ile akd olunan mütâreke temessükünün sûretidir ki hatt-ı hümâyûnları mûcebince nezd-i hümâyûnlarında kalmak içün ihrâc ve bir aynı takdîm olundu, fermân men-lehü'l-emrindir. Fî 9 M. sene 1205 302

Sûret-i hat 305
[Arz-ı sadra'zamî] 306
Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım 306
Sûret-i hat 307
Moskov Çarı tarafından gelen nâmesi tercemesidir. Fî 25 Za. sene 1134 308
Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye Moskov çariçesi tarafından gelen nâmesinin tercemesidir. [Fî 6 M. sene 1144] 309
Taraf-ı hümâyûn-ı şehriyârîden Leh kralına gönderilecek nâme-i hümâyûnun sûretidir. Fî 17 Ş. 1126 311
Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye Moskov çariçesi tarafından gelen nâmenin tercemesidir. Fî sene 1145 312
Âstâne-i sa'âdet'de mukim Françe elçisi Moskov Devleti tarafından murahhas olduğundan Devlet-i aliyye-i rûz-efzûn ve Moskov Devleti beyninde sulh ü salâhın in'ikādı içün işbu mevâddın hâtimesinde şart olunduğu üzde akd olunan mevâd tercemesidir. Fî 14 C. sene 1152 313
.c.Âstâne-i sa'âdet'de karâr-dâde olan mevâd temessükünün tasdîkıyçün Rusya Devleti tarafından gelen tasdîk-nâmenin tercemesidir 314
Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyâriye Elizabete-i evvele nâm Rusya İmparatoriçesinden gelen nâmenin tercemesidir. Fî 22 Ca. sene 1166 317
Rikâb-i hümâyûn-ı şehriyârîye, Katerina-i sâniye nâm Rusya İmparatoriçesi'nden gelen nâmenin tercemesidir. Fî 16 C. sene 1177 318
Yuvan-ı sâdis nâm Moskov Çarı'ndan gelen nâmenin tercemesidir. Fî 24.M.sene 1154 319
Fî 16 Ra. sene 1155. Elizabete-i evvele Rusya İmparatoriçesi nâmesi tercemesinde 320
Rusya ile Leh umûruna dâ'ir Françe elçisinin takrîridir. Fî 12 N. sene 1170 320
[Kefe'de vâkı' mukāta'at] 320
Leh elçisi dâ'îlerinin memhûr takrîr tercemesidir. Fî selh-i Z.sene 1204 321
Benek Kasrı'nda Leh elçisi ile vâkı' olan mükâleme sûretidir. Fî 28 Z.sene 1204 323
Leh elçisi tarafından takdîm olunan memhûr takrîrdir. Fî 21 M. sene 1205 333
Taraf-ı Devlet-i aliyye-i ebed-peyven'de Françisko nâm Roma İmparatoru'ndan gelen tasdiknâmenin tercemesidir. Fî 21 B. sene 1160 334
Dîvân-ı hümâyûn tercemânının takrîridir 341
[Bundan akdem Prusya cânibine gidüp gelen Girîdî Resmî Ahmed Efeni'nin takrîridir. Fî 14 M. sene 1177] 341
Bundan akdemce Devlet-i aliyye ile Prusya Devleti miyânında râbıta-pezîr olan ittifâkın bu def'a vürûd eden tasdiknâmesidir. Fî sene 1204 342
Prusya kralına yazılmak üzre kaleme alınan nâme-i hümâyûn. Fî 12 S. sene 1205 342
Cânib-i cihandârîden Prusya kralı tarafına gönderilecek tasdiknâme sûreti. Fî 14 M. sene 1205 342
Prusya elçisinin takdîm eylediği takrîridir. Fî 9 S. sene 1205 346
Devlet-i aliyye ile Françe Devleti beyninde akd ü temhîd olunan dostluk mevâddı şerâyiti 347
Ademe Fotire De Yarmon nâm Fransalu'nun takrîridir. Fî 7 Ş. sene 1178 348
İstanbul'dan gelen şürefâların garîbesi. Fî gurre-i L. sene 1179* 348
Françe elçisinin takrîri tercemesi. 9 N.1170 349
Moskov çariçesinin hudûda dâ'ir tasdiknâmesi. 28 N.1152. sene 1113 349
İsveçlü ile mübâdele olunacak nişân-ı hümâyûnun dördüncü maddesi tebdîli içün takrîrdir 349

*) "Gurre-i L.1179" İşbu târîh Mîlâdî 13 Mart 1766'ya tekâbül eder.

Devlet-i aliyye'ye İsveç kralı tarafından verilen ticâret temessükü tercemesidir. [10 Kânûn-ı sânî 1737, Âstâne] 352
Âstâne'de mukim İsveç beyzâdelerine kralı tarafından ruhsatnâme tercemesi. [10 Mart 1736, İstokolm] 357
Rikâb-ı hümâyûn'a Frederikos nâm İsveç kralından gelen nâme tercemesidir. Fî 22 L. sene 1156 358
Tekrât-ı garîbe, sefâret ile İsveç tarafına me'mûr Mehmed Sa'îd Efendi'nin takrîr-i garîbesi. Fî 27 Z. sene 1146 359
Asl İsveçlü'nün deyni 359
Rusyalu'nun Devlet-i aliyye'ye ne veche ihâneti zikr olunur. Fî 20 M. isneyn sene 1198 359
Bâlâda mastûr derd-nihânın devâsı 362
Madde-i Kırım an-zemân-ı Ragıb Mehmed Paşa. Fî 1175 364
Berâ-yı sefer-i cezîre-i Mora ber-vech-i âtî zikr ü beyân. Fî 26 Ra. 1127 364
Takrîr-i Sarım İbrâhim Paşa defterdâr-ı sâbık. Sene 1182 364
[Mâsârıf-ı esfâr-ı esbâk] 364
Mıkdâr-ı masârifât-ı esfâr-ı sâbık ile sekseniki seferi masârifı 365
Mukaddemâ vâkı' olan seferlerde zîrde mastûr mühimmât mevcûd olup zuhûrâtı kalîl olduğundan masârif-ı kalîle ile umûr-ı kesîre idâre olunduğu zikr olundu. Nâkıs olup bu def'a vâkı' olan sefer malzemesi. Fî sene 1182 365
Tersâne-i âmire'de müceddeden inşâlarına irâde-i aliyye buyurulan Donanma-yı hümâyûn sefâyini 367
Gayr ez-mevcûd mahzen-i çöp mübâya'ası iktizâ eden 368
Garîbe-i sefer-i hümâyûn 368
Ticâretü'l-insân 370
Hırka-i sa'âdet hizmeti beyânındadır 373
Rusya Devleti'nin ne mıkdâr askeri vardır ve ne mahalde i'mâl eder ve Ten Suyu'nda sefîneleri ve ince donanması ve harc ve masârifı keyfiyetleri İsveç elçisinden mahfîce su'âl edüp gönderdiği kā'imesinin sûretidir. Sene 1149 374
Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-ihsânın gayr ez-serhâddât ulûfe-horân askerinin mıkdâr ve ecnâs ve yevmiyyelerinin mıkdârını hâvî icmâlen defteridir. Sene 1174 379
Ordu-yı hümâyûn'da mevcûd bulunmak üzre Der-aliyye'de tertîb olunan neferât-ı sür'atciyân. sene 1184 381
Âmeden elçi-i pâdişâh-ı Mağrib. Sene 1185 382
Anapa'dan vârid olan Abaza ve Abazık («»«"„) ve Çerâkise ümerâlarına verilen atâyâ ve kisvenin defteridir. Sene 1205 382
Merkūm Öztemür Mirzâ yed-i hodı ile ahz ü esîr eylediği iki re's Rusya esîrlerini getürüp teslîm-i Tersâne-i âmire etmekle hizmeti mukābili nakden verilen 382
Mirzâ-i merkūme Anapa gümrüğünden kırk akce vazîfe ihsân-ı hümâyûn olunup yedine berâtı inâyet ve ihsân buyuruldu. Fî 11 M. sene 205 382
Verilen kisve 382
Merkūmların tevâbi'leri olan neferâta birer kat kisve ve nakden onar guruş verilmişdir 383
Âmeden mahzarciyân-ı Kabartay ve sâ'ir Çerâkise bi-ma'rifet-i Kevtanlı („Ë « ‰) Mehmed Giray Bey. Fî 5 N. sene 1205 383
Bin yüz otuz dört senesi Âstâne-i sa'âdet'e gelen Semnan Hâkimi Sefîri Murtazâkulı Hân'a Kâğıthâne'de ziyâfet olunduğunun ta'rîf ve beyânındadır. Sene 1134 384
Tertîb-i alay-ı mezkûr 385
Nâdir Şâh tarafından gelen Îran elçisi ile ba'de'l-mülâkāt re'is efendinin takrîridir. Fî 13 C. sene 1149 387

.c.Cevâb-ı elçi-i Îran bâ-takrîr-i re'is efendi 394
Cevãb-ı elçi bâ-takrîr-i re'îs efendi ve beylikci efendi ve Râğıb Efendi 394
Mükâleme-i Elçi Hân bâ-takrîr-i re'îs efendi 395
Yine Elçi Hân müşârun-ileyh ile olan mükâleme takrîr-i beylikci efendi 396
Mükâlemeye me'mûr Vezîr-i mükerrem Ali Paşa Hazretleri ve ulemâ efendiler dâ'îleri ve re'îs efendi ve beylikci ve Râgıb Efendinin takrîridir 397
Pîrîzâde imâm-ı evvel efendi ve re'îs efendi Elçi Hân ile ba'de'l-mükâleme takrîrleri 397
.c.Def'a-i takrîr-i mükâleme 399
Def'a-i takrîr-i mükâlemedir 400
Havâdis-i Tahmasbkulu Hân an-cânib-i Mîralay-ı Çorum Mîr Feyzullâh 402
Şâh Hüseyinoğlu Şâh Tahmasb 402
Sizdar 403
Simnan 403
Îran ve Hindistan taraflarını zîr-i dest-i hükûmetine aldıkdan sonra hân, Kandehar'da ikâmet üzre olan Afgan Ahmed Şâh'ın Bağdad tarafına üç nefer sefîrleriyle taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîye irsâl eylediği nâmesinin tercemesidir. Fî 7 Ca.sene 1176 405
A'câm üzerine sefer eylemek câ'izdir, deyü verilen fetvâ sûreti 410
Şâh-ı Îran Nâdir Şâh'ın elçisi Hacı Hân'ın Devlet-i aliyye'ye getürdiği nâmesinin sûretidir 412
Îran Şâhı Nâdir Şâh'dan rikâb-ı hümâyûna gelen nâmenin tercemesidir 414
Îran elçisi Abdulbâkī Hân'ın rikâb-ı hümâyûna lisânen teblîğ edeceği tahabbüs ve tavsıyesini mutazammın verdiği Fârisî varakcanın tercemesidir 416
Moskov ve Nemçe müsâlahasıyçün verilen fetvâ sûretidir 416
Beş mezheb iddi'âsıyla beş madde üzerine Acem elçisinin mükâlemesidir 417
Sûret-i buyruldu 418
Fî-mâ-ba'd Acem üserâsı alınup füruht olunmaya deyü 418
Elçi-i Acem Abdülbâkī Hân'nin Îran tarafına göndereceği mektûbunun tercemesidir 418
Elçi-i merkûm Abdülbâkī Hân ve ma'iyyetiyle me'mûr-ı sadr-ı memâlik ve Molla Ali Ekber'in Âstâne-i sâ'âdet'e vüsûlleri i'lâmı ve taraf-ı Devlet-i aleyye'den kendülere olan nevâziş ve mu'âmelenin ihbârıyle şâhları tarafına iştirâken yazdıkları kâğıdın tercemesidir 419
Mûmâ-ileyhimâ sadr-ı memâlik ve Mollâ Ali Ekber'in başkaca tahrîr ve arîza-i merkûme tayyine vaz' etdikleri ruk'a pârenin tercemesidir 420
Elmas-ı nâdire beyân olunur 420
Taraf-ı fâ'izü'ş-şeref-i hazret-i hilâfet-penâhîye Hindistan pâdişâhı cânibinden nâ'ib-i sefîr Yusuf Ağa ile vârid olan nâmenin tercemesidir 421
Başka varakada matbû'a olan mührün nesebleri ma'lûmiyyetine binâ'en tertîbi ile tercemesidir ki ve sükkân aşağısından mîdâ'î olan satır âhırında [B.207b] sene lafzı ve fevkında vâkı' satır-ı evvelin mebde'inde cülûs-ı sâlî rakamı vardır zikr olunur 423
Rikâb-ı hümâyûna Hindistan nizâmü'l-mülkinden vürûd eden arîzanın tercemesidir 423
Rikâb-ı kâmyâb-ı husrevâneye Hindistan nizâmü'l-mülkünden vârid olan mektûbun tercemesidir 424
Harezm Hânı Seyyid Muhammed Bahâdır Hân'a nâme-i hümâyûn müsveddesidir. Fî 15 N. sene 1149 425
Harezm Hânı müşârun-ileyh Muhammed Bahâdır Hân'a yazılan mektûbun sûretidir. Fî 15 N. sene 1149 427

Hâlâ Soğucak ve Anapa cânibi Seraskeri Vezîr-i mükerrem Battal Es-seyyid El-hâc Hüseyin Pâşa Hazretleri'nin vârid olan tahrîrâtının Ordu-yı hümâyûn'a gönderilen sûretidir 427
Seğirdim ustaları zikr olunur..... 429
Yeniçeri yevmiyyesi mahlûlu nizâmı. Fî sene 1179..... 429
İbtidâ-yı zuhûr-ı sefer der-zemân-ı Sultân Mustafa Hân. Sene 1182 429
Zuhûr-ı Abdülvahhâb cânib-i Hicaz mukaddime-i fiten-i Arab..... 429
Fî 21 Z.sene 1191. Hazîne-i Mısriyye'nin mıkdâr ve kemiyyetini beyândır..... 430
Bu dahi Hazîne-i Mısriyye beyânındadır. Fî 25 Ca.sene 1191 431
Sûret-i hat..... 431
Kırk dokuz senesi seferinde masârifın mıkdârını hâvî..... 434
Bâ'is-i tahrîr-i rakım oldur ki..... 434

Gonca-i gülzâr-ı kelâm-ı kadîm

بسم الله الرحمن الرحيم
اهدنا الصراط المستقيم
صراط الذين انعمت عليهم
غير المغضوب عليهم ولاالضالين
والصلوة والسلام علي سيدنا محمد واله اجمعين

Bidâyet-i hulefâ–i râşidîn İmam Hasan ibn Ali radiye'l-lâhü anhümâ'dan ber-vech-i âtî mezkûr olan devletlerin bede'iyyet ve zevâl-i hilâfetlerinde intikâl eden devletlerin mıkdâr-ı saltanatları ve sebeb-i zevâlleri inhırâf-ı şer' u kânûn ile ve vedâyı'-ı Haliku'l-berâyâ olan fukarâ-yı re'âyâya zulm ü te'addîlerinden neş'et eylediği seyr ve tevârîh-i mu'teberede mastûr u mukayyed olduğundan yalnız esâmîleri zikr ü beyân olunmuşdur. Hulefâ-i râşidîn ki Hazret-i Ebu Bekr ve Hazret-i Ömer ve Hazret-i Osmân ve Hazret-i Ali ve Hazret-i Hasan'dır. Radiye'l-lâhü anhüm ecma'în, cümlesi otuz yıl hilâfet eylediler. Hazret-i Ali ile İmam Hasan Kûfe'de, mâ-adâsı Medîne-i münevvere'de idiler. Târih-i Hicret'den sonra cümleden evvel olan ihtilâl ve zevâl-i mülk bu kaziyyedir ki, Hazret-i Ali gibi surûr ve vasî–i Hâzret–i Peygamber olup ilm ü fazl ve kerâmetle cümleden behter ve adâlet ve şecâ'atda nazîr yok bir halîfe-i mu'teber ve ehl-i velâyete serdefter iken ba'zı hayrhâhlarının nasîhatin tutmayup[1] zemân-ı hilâfetinde Muâviye silk ü kavline el uzatdı. Aslâ bu husûsu kimesne ihtimâl vermez iken ve işidenler ise, Ali kande ve Muâviye kande, deyü ta'ccüb ederler iken Şam hükûmetinden azline mecâl olmayup hareket etdi. Ba'dehû hilâfet sadrı İmam Hasan'a mukarrer oldukda dahi ziyâde hurûc edüp murâdına erdi. Âkıbet **[1a]** sulh tarîkıyle tahsîl-i saltanat etdi. Bâ husûs kendüsi dahi İmâm Ali'nin kerâmât ü velâyât ve liyâkatine münkir değil idi ve İmâmete Ali ehakk ü elyakdır, der idi. Ya niçün hilâfetini kabûl edüp bî'at etmezsin, diyenlere, irâdetu'l-lâh'da olacak vardır, inâdımıza bâ'is oldur, der idi. Hattâ Şeyh Muhyiddîn ibnü'l-Arabî kuddise sırrahû *Müsâmere* nâm kitâbında tahrîr buyururlar ki, bu Mu'âviye'nin sözlerindendir.

همموا بمعالي الامور لاني همت الخلافة وناولها ولم اكن لها اهلا demişdir. Ya'nî müsâhîblerine hitâb edüp, Mülk ü devlete ve rif'at-i menzelete himmetiniz bülend eylen ki murâdınıza vâsıl olasız. Zîrâ ben Hilâfet'in ehli ve lâyıkı değil iken himmetimle anı

---

[1] Derkenâr:"Nasîhati tutmadı demek sû-i edebdir. Mu'âviye halîfe-i Resûlu'l-lâh Hazret-i Alî kerrema'l-lâhü vechehû radiye'l-lâhû anh efendimize bâğî olup emirlerini tutmadı demek evlâdır. Hurrire muharrir." "Hazret-i Ali kerrema'l-lâhû vechehû efendimiz halîfe-i bi'l-hakk olup Mu'âviye Vâlî-i Şam iken azl etmişler kabûl etmemiş bâğî olmuş müdâhane edüp azl etmemek demek olmayup nasıl olur mülâhaza buyurula aslı ma'lûm ne sûret ile İslâmı kabûl eylemiş âdeme müdâhane eylesün, Allah insaf vere, hurrire muharrir." A.

hâsıl kıldım, dediğini beyân buyurmuşlar. Hâlâ ki halîfe değildir, emirdirler. Zîrâ ki Mu'âviye'nin cülûsuna varınca olan saltanata hılâfet denilmişdir. Ba'dehû Muâviye'ye hilâfet denmeyüp emâret ıtlâk olunmuşdur. Bu sebeb ile ki Hazret-i Resûl-i Ekrem ve nebiyyü'l-muhterem salle'l-lâhü aleyhi ve sellem الخلافة بعدي ثلثون سنة* buyurmuşlar. Pes Ebû Bekr radiye'l-lâhü anh iki yıl üç ay hilâfet eyledi ve Hazret-i Osmân radiye'l-lâhü anh on iki yıl icrâ-yı ahkâm-ı ümmet-i Muhammed kıldı ve Hazret-i Ali radiye'l-lâhü anh ve Kerreme'l-lâhü vechehû dört yıl dokuz ay hilâfet eyledi. Bu cümle yiğirmi dokuz yıl olmuşdur. Ba'dehû Hazret-i İmam Hasan altı ay halîfe olup Hazret-i Resûl-i ekrem'in hadîs-i şerîfi mûcebince müddet-i hilâfet cümle otuz yıl idüğü ta'ayyün bulmuş idi. Bundan mâ'adâ Hazret-i Ömer radiye'l-lâhü anh Muâviye'nin hakkında هذا كسري العرب buyurması ya'nî, şevketine nazaran zemân-ı câhiliyyedeki Acem pâdişâhlarının biridir, ve bu mülûkden idüği halka bildirmesi hulefâdan değil idüğine binâ'en idi ve Hazret-i Ali ve Hazret-i Osmân şahâdetinden sonra hilâfet sadrına geçüp ehl-i islâma hâkim oldukda Emîr-i Şâm Mu'aviye'nin azlini murâd edindi ve Abdullah İbn-i Abbas **[1b]** radiye'l-lâhü anh ile bu umûrda meşveret eyledi. Fe-emmâ İbn-i Abbas münâsib görmedi. Ol devlet ve dünyâ esîri bir âdemdir ve bunca yıllardır ki Şam'da hükûmet eyler ve halkı ile imtizâc etmişdir ve Amr İbn-i As gibi bir çok fikirlü kimesne anın yanındadır. Münâsib olan budur ki, Şam hükûmetiyçün mukarrernâme gönderesin. Ba'dehû bir tarîk ile azli tedârükin göresin ve illâ sen şimdiki halde anı azl eder isen fitne-i külliye zuhûruna bâdî olursun, dedikde, Hazret-i Ali, Ben Muâviye ile mudârâ-yı münâfıkâne edemezin, deyü azlini mukarrer etmişiken hîle ü hud'a ile mükarrernâme göndermeği lâyık görmem, cevâbın verüp hattâ Muâviye'ye azli hükmünü yazup göndermişidi. O esnâlarda Nu'mân İbn-i Beşîr Ensârî, Hazret-i Osmân'ın hâtunu Nâ'ile ile kesilmiş eli ve kanlı gömleği ile Şam'a vardı. Yâ halîfe-i Resûl eşhek ammisi oğlusun ve kâtib-i vahy ve mahrem-i esrâr-ı Hudâ bir hâkim-i celîlü'l-kadrsın. Bu bâbda Hazret-i Osmân'ın kanını da'vâ senin hakkındır, deyü Muâviye'ye ığvâ eyledi. Husûsen ki Hazret-i Ali kendüyi azl eylediğini söyledi. Pes ol kesik el ile kanlu gömlek Benî Ümeyye kavmine azâm sermâye oldu. İkide birde Muâviye ehl-i Şâm'ı cem' eyleyüp ve minbere çıkup ol kanlu pîrâheni halka gösterüp, gayret-i İslâmiyye kande gitti, der idi. Amr bin As ise gereği gibi hîle ü tedbîr eyledi. Elbetde Osmân'ın katli sebebi İmâm Ali'den olmuşdur, deyü iftirâlar eyledi. Tâ ki ehl–i Şam İmâm Ali'den rû-gerdân ve Benî Ümeyye hod iki bölük olup bir bölüğü Hazret-i Â'işe-i sıddîka yanına vardı ve bir bölüğü Muâviye yanında kalup âharkâr hakkında, lahmın lahmı ve cismin cismi, demin demi, buyrulan Hazret-i Ali gibi

---

* *Benden sonra hilâfet otuz senedir.*

zât-ı şerîfi hilâfet sadrında durûr iken bunca cengler ve fitneler oldu ve İmam Hasan radiye'l-lâhü anh zemânında hod murâdları hâsıl olup Muâviye, devlet-i hükûmete ve Amr bin As gâh saltanat-ı Mısr'a ve gâh vezârete yetişdiği ta'ayyün buldu. Ya'nî ki bu fitne ve ihtilâl ü fetret Ali radiye'l-lâh vaktinde bedâ'i bu vechile oldu. İkinci Benî Ümeyye'nin zevâl-i mülk ü devletleri hulefâ-yı Abbas'a nakl olduğu, üçüncü evlâd-ı **[2a]** Cengiz'in devlet ü nusreti ve hulefâ-yı Âl-i Abbas'ın zevâl-i mülk ü hükûmetleri ve saltanâtları, dördüncü Âl-i Sâmân'ın tulu'-ı devlet ü zevâli ve evlâd-ı Sebüktigin'in saltanatı, beşinci Mülûk-i Tâhirî'nin zevâl ve devleti ve Ümerâ-i benî Nasr'ın âhar hükûmeti ve Evlâd-ı Safâyâ'nın ibtidâ'-yı şevketi, altıncı Devlet-i mülûk-i Cürcan ve tülû'-ı şems-i sa'âdet-i dilmiyân ki Âl-i Büveyh dedikleridir. Yedinci Sebüktigîn'in intihâ-yı devleti ve Âl-i Selçûklar'ın zuhûru, sekizinci Selçûkîler Kirman cânibindeki şûbesinin ibtidâ'-yı zuhûr u butûnı, dokuzuncu Rum diyârında Selçukîler'in ibtidâ'-yı zuhûru ve mülk-i Dânişmendiye'nin butûnı, onuncu ibtidâ'-yı Devlet-i Selçûkıyân ve intihâ-yı Devlet-i Havârizmşâh, on birinci Cengiz Han'ın ibtidâ'-yı devleti ve Moğol sultânlarından Gür Hân'ın ve ba'zı hâkimleri, on ikinci Musul ve Şam ve Haleb taraflarında zuhûr eyleyen Atabekler zuhûr ve butûn[ı] on üçüncü Atabekân ve Selçûkıyân ki Azerbaycan ve âhar yerlerde iki bölüğün daha tulû' u butûnı, on dördüncü evlâd-ı Muzaffer'in bidâyet ü nihâyeti, on beşinci İlhânîler'in zuhûr-ı devleti, on altıncı Akkoyunlar'dan ve Karakoyunlu pâdişâhları, on yedinci Karakoyun ve Akkoyunlar'ın butûnı, on sekizinci Timur Hân'ın ibtidâ'-yı zuhûru ve nice hukkâm-ı mülûkün butûnı, on dokuzuncu mülûk-i Gûr'ın ibtidâ'-yı devletleri ve iki sınıfının intihâsı, yiğirminci Bâtınîler'in devleti ve bâtın olduğu, yiğirmi birinci mülûk-i Şirvan, yiğirmi ikinci vilâyet-i Hind'de vâkı' olan Gücerat pâdişâhları, yiğirmi üçüncü Semerkand Hânlığı Devleti, yiğirmi dördüncü Kırım Hanlar'ının zuhûru, yiğirmi beşinci Acem Şâhı İsmâil Erdebîlî Devleti ve ba'zı memleketlerinin Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karârra nakli, yiğirmi altıncı evlâd-ı Tolun[2] 'un zuhûr ve butûnı, yiğirmi yedinci Ihşidîler'in tulu' ve gurûbı, yiğirmi sekizinci Fâtımıyye'nin zuhûrları, yiğirmi dokuzuncu Ekrâdın zuhûr-ı devletleri otuzuncu Eyyûbî'lerden Yemen mülkine hükûmet edenlerin zuhûru 569, otuz birinci Türkmân'ların **[2b]** Mısr'da olan zuhûr-ı devletleri, otuz ikinci mülûk-i Çerâkîse'nin mülk-i Mısr'da saltanatı, otuz üçüncü ibtidâ'-yı sa'âdet-i saltanat-ı Âl-i Osmân eyyedehümü'l-lâhü ilâ inkırâzi'd-devrândır. Bidâyet ü nihâyeti ve intikâlleri keyfiyetleri kütüb-i tevârihde tafsîlen ve *Hal ü Akd* nâm târîhde dahi hulâsâ olunmuşdur.

---

2 "Tolun veya Tulun"Adını kurucusu Ahmed b. Tolun'dan alan, Mısır'da kurulmuş ve Abbâsî Hilâfetine yalnız ismen bağlı ilk müstakil Müsliman Türk devletidir.

Mülûk-i selâtîn-i ızâmdan Kırım hânlarının bu vechiledir ki

Deşt-i Kıpçak vilâyetleridir[3] ki, kadîmden Tatar tâ'ifesine mahsûs bir vâsî memleketdir. Cânib-i şarkisinde Havarzm ve Otrar[4] vilâyetleri ve taraf-ı garbîsi Moskov ve Rus ve Bulgar memleketleri. Bu zikr olunan memâlikin pây-ı tahtları Kırım ve Ortak ve Saracuk ve Hacıtürkmân ve Azak ve Kefe ve Ejderhân ve Kerç ve Taman şehirleridir. Lâkin Timur Gürkân ve Tohtamış Hân tekrâr ol diyârlarda savaş etmeğin ekserî diyârı harâb olmuşdur ve hâlâ dâru'l-mülk-i Tatar Hân Bağçesaray'dır ki, Kefe'ye bir günlük yoldur. *Taşkendî Tarihi* tahrîri üzre Cengîziyye'den, evvel Deşt Vilâyeti'ne hükm eyleyen Şiban Hân[5] ibn-i Cengiz Hân'dır. Tâ Canıbek Hân[6] vefâtına dek ol silsile-i Tatar'ı munkarız olmamışdır. Bunlardan sonra Âl-i Cengiz neslidir. Ol dahi munkarız olmağla bir zemân Rus Hân[7] ve Toğtamış Hân[8], Emîr Ebâ Arab Oğlan[9], Ebu'l-hayreddîn[10] ol diyâra[11]

---

3 XI. asrın sonlarında şarkda, İrtiş havzasından garbda Karpat dağlarına kadar, güneyde Sır-Derya, Harezm, Hazar Denizi ve Karadeniz'den kuzeyde Slav knezlikleri ve Kama havzasındaki Bulgar ülkesine kadar olan sâha.

4 "Otrar" metindeki imlası (اترار) şeklinde" Sir-Derya boyunda, Gök-Orda Hanedanı (Orda-İçen Sülalesi) hanlarından Sası-Buka Han'ın oğlu İrzen Han'ın camiler ve mescidler yaptırdığı ve mamur hâle getirdiği şehirlerden biridir.

5 "Şiban Hân" Cengiz Han'ın torunu ve Cuci Han'ın beşinci oğludur. Babasının ölümü üzerine dedesi Cengiz kendisine, "Pulat Busagalı Boz-Orda"yı kurdurmuşdur. Bundan sonraki fetihlerde gösterdiği faydalı hizmetlerinden dolayı kendisine, Yazın Irgız, Savuk, Or ve İlek ırmaklarından Ural dağlarına kadar Yayık (Volga) Irmağı'nın doğusu yayla; Kara-Kum, Ara-Kum sahası ile Sır-Derya, Sarı-Su ve Çu Irmağı'nın döküldüğü yerler kışlak olarak verilmiştir.

6 "Canbek Hân" (1340-1357), oğlu Berdi-Bek tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Berdi-Bek han olunca atalığı Kanglı Tulubay'ın teşviki ile kendi sülalesinden olan bütün şehzadeleri öldürtmüştü. Kendisi öldüğünde (1360) hanedanı devam ettirecek kimse bulunmadığı için Cuci Ulusu'nun Saym Han Sülalesi son bulmuştur.

7 "Rus Hân" veya Urus Han (1369-1379), Cuci Ulusu şubelerinden Tokay-Timur Sülalesi'ne mensubdur. Taht mücadelelerine sahne oldukdan sonra parçalanan Ak-Orda'nın Sol-Kol'unda, amcazadesi Tuğluk Timur'un ölümü üzerine han olmuştur. Babası Badık Oğlan'dır. 1377 yılında Saray tahtını alarak, Kırım tarafları hariç Sağ Kol'a da hakim olan Urus Han, Tokay-Timur evladından Altın-Orda tahtına çıkan ilk han sayılır. Maiyyetinde bulunan amcazadesi Tuy-Hoca Oğlan oğlu Toktamış ile arası açılmış ve uzun süren mücadelelerden sonra Toktamış tarafından 1379'da bertaraf edilmiş ve Altın-Orda tahtı Toktamış'ın eline geçmiştir.

8 "Toğtamış Hân" (1379-1397) Amcazadesi Urus Han'ı 1379'da bertaraf ederek Altın-Orda tahtına çıkmıştır. Cuci Ulusu'nun tamamına hakim olmuştur. Timur karşısında önce 1391'de Kunduzça (Kundurça)'da 1395'de de Terek muharebesinde mağlub oldukdan sonra tahtını kaybetmiştir. Yerine Mangıt kabilesi beylerinden Edigü Bey'in yardımıyla Melik Timur oğlu Timur Kutluk, han olmuştur.

9 "Emîr Ebâ Arab Oğlan" Altın-Orda hanları arasında bu isime rastlanmaz. Emîr Ebâ Arab Oğlan, muhtemelen Toktamış Han'ın Kıyat Mamay'ı bertaraf etmesi esnasında kendisine yardım eden Fulat'ın oğlu ve Külüg Ming-Timur Han'ın torunu Arab Oğlan olmalı. Toktamış Han'ın, Kıyat Mamay'ı bertarafında ona yardım etmiş, o da seferi müteâkip Arab Oğlan'a Şiban Han'dan miras kalan illeri ve Şiban yurdunun idaresini vermiştir.

10 "Ebu'l-hayreddîn" İbrahim (Ayba)'nın torunu ve Tuğlu Şeyh (Devlet Şeyh)'in oğlu Ebulhayr olmalı. Ebulhayr, Şibanilerin başında bulunan ve Tura Vilayetini hakimiyetine alan Kanbay'ın oğlu Mahmudek Hoca'yı mağlub ederek öldürüp dul kalan hanımı Mangıt Mirzalarından birinin kızı olan Canak Bigüm'ü kendisine almıştır. Ebulhayr Han, h. 813/1413 yılında doğmuş ve h. 874/1469 yılında vefat etmiştir. Vefatından sonra Şibanilerin başına Arab Oğlan neslinden Yâdigâr Han geçmiştir. Ebulhayr Han sülalesi 16. Yüzyılın başlarında üç ayrı hanlık teşkil eden Şibani kollarından Mâveraünnehr Şibanileri'ni teşkil etmişlerdir.

11 "ol diyâra" mükerrer. A

hükûmet etmişlerdir. Ba'dehû Timur Gürkân zuhûr eyleyüp ve anların dahi zürriyyeti kesilüp temâm olmağın vilâyet be-vilâyet âdemler salup, Cengiz Hân neslinden kimse kalmış mıdır, deyü yoklanup, ziyâde dikkat olundukdan sonra evlâd-ı Cengiz Hân'dan Mahmûd Hoca Hân[12] bulunmuşdur. Ba'dehû anın akrıbâsından Ebu'l-hayr Oğlan zuhûr u hurûc edüp târîh-i hicrînin **sekizyüz elli dörd**ünde cülûs eylediği, bundan akdem *Semerkandî* 'ler tahrîr ederler. Şöyle ki, av üzerinde fursatın bulup düşürmekle Hoca Mahmud Hân'ı ok ile urup helâk etmişdir. Ba'dehû mülkine mâlik olduğundan gayrı hâtununu nikâhlayup tezevvûc etmişdir[13], deyü *Taşkendî Târihi '* nde mastûrdur. Ammâ ve ba'zılar evvelen Deşt-i Kıpçak Vilâyeti'ne Berke[14] İbn [Cuci][15] Hân Cengiz Hân hükûmet eylemişdir. Vaktâki **altıyüz altmış altı** târihinde Hülâgü Hân ile emmîzâdesi [3a] muhkem ceng ü cidâl eleyüp Berke Hân, Hülâgü Hân[16]'ı münhezîm eyledi. Ol esnâda Berke Hân Kostantiniyye üstüne asker çeküp etrâf memleketleri yağmaya verdi. Ba'de zemân **altıyüz yetmiş beş**[17] târîhinde Berke Hân fevt olup yerine akrıbâsından Mengü Timur hân oldu ve ol dahi geçtiğinden sonra Bedan ibn-i Togan Hân[18], ba'dehû Tula-Buka[19] ibn-i Mengü Timur Hân, ba'dehû Toktogay[20] ibn-i Mengü

---

12 "Mahmûd Hoca Hân", Kan-Bay'ın oğludur. Şibaniler'in başına geçmiş, Tura ülkesinde oturan Kongirat ve Secut tümenlerini mağlub ederek Tura Vilayetinde tam bir hakimiyyet kurmuştur. Ebulhayr tarafından bertaraf edilmiştir.

13 Ebulhayr, İbrahim (Ayba)'nın torunu ve Tuğlu Şeyh (Devlet Şeyh)'in oğludur. Öldürerek dul kalmasına sebeb olduğu, sonra da kendisi ile evlendiği Mahmud Hoca'nın hanımı, Mangıt Mirzalardan birinin kızı Canak Bigüm'dür (Mangıtlar, Hazar Denizi'nin kuzeyinde Astrahan çevresinde otururlardı). Ebulhayr Han, 1413'de doğmuş 1469'da vefat etmiştir. Üç hanımı ve onbir oğlu vardır.

14 "Berke" 1257-1266 yıllarında Cuci Ulusu'na han olmuştur. Cuci'nin onsekiz oğlundan biridir. Sayın Han Sülalesi'ni İlhanlı müdahalesendin koruması ve Cuci Ulusu'nda ilk Müslüman hükümdar oluşu ile meşhurdur. 1266 yılında vefat ettiği zaman hiç evladı yoktu.

15 Bir kelimelik boşluk.

16 "Hülâgü" Ogeday Kağan'dan sonda Moğol tahtına seçilen oğlu Güyük Han'"ın (1246-1251) ölümü üzerine, kurultay tarafından kağan ilan edilen Tuluy Han'ın büyük oğlu Mengü Han tarafından İran ülkesini idare etmek üzere gönderilmiştir.

17 "altıyüz yetmiş beş" Mîlâdî 1276-1277'ya tekâbül eden bu tarihlemede hata vardır. Zira Berke Han'ın ölümü ve yerine Mengü-Timur Han'ın Altın-Orda tahtına geçmesi tarihi 1266'dır. Bu da Hicri 665'e tekâbül eder.

18 "Togan Hân", Batu (Sayın) Han'ın oğullarındandır. Burada bir hata sözkonusudur. Zira kendisi hiç iktidarda bulunmamış ancak, Berke Han ölünce yerine Togan (Tutugan)'ın oğlu Münge Timur, Altın Orda tahtına han olmuştur.

19 "Tula-Buka"(1287-1291), Batu Han'ın oğullarından Togan (Tutugan)'ın torunu ve Dartu'nun oğludur. Amcası Tuda-Münge Han (1282-1287)'in yerine han oldu. Mengü/Münge Timur babası değil, kendisinden bir önce Altın-Orda tahtında bulunan (1266-1282) amcasıdır. Bak. Mustafa Kafalı, *Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*, İstanbul 1976, s. 23-24.

20 "Toktogay" veya Toktoga veya Tokta Han (1291-1313), Tula-Buka Han'dan sonra Altın-Orda tahtına çıktı. Münge-Timur Han'ın oğludur. Atalığı Uygur Bacırtuk Buka'nın teşviki ile mensubu bulunduğu Sayın Han Sülalesi'nin bütün mensublarını öldürtüp yalnızca veliahdi olan oğlu İlbasar'ı hayatta bıraktı. İlbasar da kendisinden önce ölünce kederinden hastalanıp öldü.

Timur Hân ve der-akab Özbek Hân[21] ibn-i Tuğrulca ba'dehû filân oğlan[22], ba'dehû Canıbek Giray Hân, ba'dehû Urus Hân'ın memleketini temâm Toktamış Hân'a verdi ve bir zemân Saray pây-i tahtında sâkin olup alup verdi. Lâkin ba'de zemânnin Timur Gürkân'a muhâlefet edüp mudâra savaş etmeğin Toktamış Hân helâk oldu. Bu def'a saltanat-ı deşt-i Kıpçak Emir Gû Hân[23] tasarrufuna düştü ve yiğirmi yıl mıkdârı hükûmet kıldı. Hattâ müverrih *Taşkendî* kavlince Toktamış Hân evlâdından Kâdirverdi Hân asker çeküp Emîr Hân Gû ile ceng esnâsında Kâdirverdi Hân'a ok dokunup helâk oldu. Ba'dehû yine Toktamış Hân evlâdından Küçük Mehmed Hân zuhûr eyledi ve ba'zan, Ebu'l-havâkînü'l-kadîm budur, dediler. Ve ba'zıları ulemâ-i ehl-i Deşt, evvelâ Toktamış Hân-ı kebîr ve ikinci Toktamış Hân-ı sağîr ve üçüncü Uluğ Muhammed Hân[24], dördüncü Küçük Muhammed Hân[25] saltanat etdi, deyü tahrîr ederler. Bunlardan sonra melîk Hacı Giray[26] oldu. Hicretin **sekizyüz seksen**[27] târîhinde vefât edüp hânlık sadrına on iki yarar oğlu ve saltanata nice hazırlanmış nâmdâr akrıbâsı kalmağın ol vilâyetlere ihtilâl düşdü. Gâhî Deşt-i Kıpçak mülkine iki üç kişi hükûmet etti. Bu ihtilâle binâ'en nice ma'mûr memleketler yıkılup harâb oldu. Fâtih-i İstanbul Sultân Mehmed ibn-i Murâd Hân bu ahvâli ki eşetdi, Yeniçeri aşcılarından muhrec Yiğirmi birinci Ağa Bölüğü'nden hâsıl olup çorbacı ve ihtisap ağalığı ve ba'zı menâsıbdan

---

21 "Özbek Hân" (1313-1339/40), Toktoga Han'ın öldürttüğü kardeşi Tuğrulca'nın dul kalan eşi Gelin-Beyalin Hatun'dan dünyaya gelen oğludur. Toktoga'nın varissiz ölümünden sonra idareyi ele geçiren Toktoga'nın atalığı Uygur Bacırtuk Buka'nın bertaraf edilmesinden sonra 14 yaşında Altın-Orda tahtına çıktı.

22 Özbek Han ile Canıbek arasında Altın-Orda tahtında bulunmuş biri yoktur. Bu bir hata olmalı. Zira Özbek Han'ın ölümünü müteâkib yerine oğullarından Canıbek geçmiştir (1347). O da oğlu Birdi-Bek tarafından 1357 yılında öldürtülerek Altın-Orda tahtı elinden alınmıştır.

23 "Emir Gû Hân" İsimde yanlış yazılma vardır. Doğrusu Edigü'dür. Kendisi Han sıfatı ile saltanatta bulunmamış, ancak hanlık ve hanlar üzerinde söz sahibi olduğu görülmektedir. Edigü Bey,Mangıt Kabilesi beylerindendir. Cuci Ulusunda söz sahibi olmuş ve bu kudreti 25 yıl kadar sürmüştür. Edigü Bey, Toktamış Han'ın Timur (Topal) karşısında Terek Muharebesi'nde bozguna uğramasından sonra, Tokay Timur neslinden Melik Timur oğlu Timur Kutluk Han (1397-1400)'ı Altın Ordu tahtına çıkarmıştır. Timur Kutluk zamanında Sağ ve Sol Kol beylerin başkanı olduğu anlaşılan Edigü, sırayla Timur Kutluk'un yeğeni Kutluk Bey oğlu Şâdibek Han (1400-1407)'ı, Timur Kutluk Han'ın oğulları Polat Han (1407-1410) ve Timur Han (1410-1412)'ı tahta çıkarmıştır. Bundan sonra Toktamış Han oğullarıyla mücadele devresinde (1412-1419) çok kısa müddet ile Çerke, Seyid Ahmed ve Derviş adlı üç prensi daha Altın ordu tahtına çıkarmağa muvaffak olmuştur. Edigü Bey, 1419 yılında Kadir Berdi Han ile tutuştuğu muharebede mağlub olmuş, yaralı halde kaçarken, muharebe meydanında kalan Kadir Berdi Han'ın beyleri tarafından yaralı vaziyette yakalanarak öldürülmüştür.

24 "Uluğ Muhammed Hân" İçkili Hasan'ın oğlu ve Habine'nin torunudur. Amcazadesi Toktamış Han'in oğlu Kadir Birdi Han vefat edince Altın-Orda tahtına çıkarılmıştır.Bilâhıre Küçük Muhammed Han ile yaptığı hanlık mücadelesini 1436 yılında kaybedince Kazan Hanlığı'nı kurmuştur. Kazan hanların onun neslindendir.

25 "Küçük Muhammed Hân" veya Sağir Muhammed Han, Altın-Orda hanlarından Timur Han'ın oğlu, Timur Kutluk Han'ın torunudur. Büyük dedesi de Kutluk Timur Han'dır. Uluğ Muhammed Han ile giriştiği taht mücadelesinden galip çıkarak 1436 yılında Altın-Orda tahtını ele geçirmiştir. Astrahan (Hacı Tarhan) hanları onun oğullarından Ahmed Han neslinden gelir. 1600 yılında Buhara Şibanilerinin yerine geçen Cinayan Sülalesi bu sülalenin bir koludur.

26 "Hacı Giray" Kazan Hanlığı'nı kuran Uluğ Muhammed Han'ın amcazadesi Baş-Timur (Taş-Timur)'un torunu ve Devlet Berdi'nin oğludur. Kırım hanları onun neslinden gelirler.

27 "sekizyüz seksen" Mîlâdî 1475'e tekâbül eder

sonra vezîr olan Gedik Ahmed Paşa'yı üçyüz pâre gemi ile gönderüp Freng keferesinin elinden Kefe Kal'asını ve Küffâr ve Nasârâ elinden Kerç ve Taman ve Mengüb nâm kal'alarını ahz u feth eyledi. Hattâ vezîr-i mezbûr Moskov Hân [3b] beğlerinden nice beyleri esîr eyleyüp Sultân Mehmed Hân'a gönderdi. İttifâk Hacı Giray evlâdından Mengli Giray ol esîrlerde ma'an bulunup mukaddemâ bir kaç gün hân oldukdan sonra, kendüye gâlip gelen birâderleri korkusundan kaçup Mengüb Kal'ası'nda mütehassın olmuşidi. Vakt-ı fursata nâzır olup anda kalmış idi. Çünki Sultân Mehmed Han, Mengli Hân'ı kim idüğini bildi. Âstâne-i devlet-âşiyâne'de meks edüp küllî ri'âyet ü ikrâm buyurmalarıyle ba'de zemânin melik-i kebîr Enik Hân'dan cenâb-ı saltanata mektubları vârid olup birbirine düşen hânların nesilleri munkarız olmağla Vilâyet-i Deşt, harâb olduğun bildirmekle müselmânların salâh-ı ahvâlleri içün Mengli Hân'ın gönderilmesini recâ eyledi. Felâ-cerem Sultân Mehmed Hân, mezbûra tabl u âlem ve tûğ u berât verüp i'zâz u ikrâm ile gönderdi. Varup sâhib-i sekene ve hân oldu. Hicretin **dokuzyüz yiğirmi**[28] senesinde fevt oluncaya anda hükûmet eyledi. Ba'dehû Nogay Tatar'ı mekri ile sefer üzerinde şehîd oldu. Kendü ile ma'an bulunan Gâzî Hân nâm sağîr, küçük, babasının yerine hân olmağı ma'kûl ü münâsib görüldü. Dâru'l-mülk diyâr-ı Kırım'a gelüp icrâ-yı ahkâm etmeğe kādir olamamağın altı ay hâkim olup ba'dehû azl olundu. Andan sonra Kefe'den Sultân Bâyezîd Hân cânibine gelüp Âstâne'de bulunan Sa'âdet Giray Hân gönderildi. Ya'nî ki Sultân Selîm Hân-ı kahhârın tevcîhi ile Hükûmet-i Deşt-i Kıpçak ana verildi.Hattâ Sâhib Giray Hân karındâşı recâ tarîkıyle Der-i devlete gönderildi. Ba'zıları der ki, Kavl-i sahîh Ebu'l-feth Sultân Mehmed Hân, Mengli Hân'ı diyâr-ı Kırım'a nasb eyledi. Kırım Hânlığı verildikde ribhan(!) verilmek kendü evlâdından Sultân Selîm Hân zemânında sudûr etmişdir ve bunun tafsîli gene *El-ahbâr*'da mastûrdur ve Sultân Selîm-i kahhâr zemânında Kırım hânlarından ribhan? tarîkıyle olanlara günde bin akçe ulûfe ve ba'zı ağavâta ri'âyet-i külliye olup Vize Sancağı ber-vech-i arpalık verilmişdir.

El-kıssâ: Kırım'da mezbûr Sa'âdet Giray Hân adâlet üzre [4a] hükûmet eder iken Mehmed Giray evlâdından hamâkat u zulm ile meşhûr İslam Giray nâm zâlim hücûm eyledi ve Tatar tâ'ifesi iki bölünüp nısfı ana ve nısfı Sa'âdet Giray'a mutâba'at etmeğin memâlik-i Deşt ihtilâle yüz tuttu. Âhar-kâr **dokuzyüz yiğirmi üç**[29] senesinde Nehr-i Azak kenârında ceng oldu. Ba'zı bâğî Tatar, Kefe Sancak Beği Bâlî Bey'i şehîd etmeğin nusret İslâm Giray'a ve hezîmet Sa'adet Giray'a âid olması ile cümlesi birbirine düşüp nice vakt ceng ü cidâlden sonra huzûr u râhat

---

28 "dokuzyüz yiğirmi" Mîlâdî 1514'e tekâbül eder.

29 "dokuzyüz yiğirmi üç" Mîlâdî 1517'ye tekâbül eder.

cânibe rağbet eyledi. Ya'nî hanlığın bırağup Der-i devlete geldi. Âl-i Osmân'ın atebe-i aliyyesine kul olmağı Kırım hanlığından ziyâde minnet ve tercîh eyledi. Ağır ulûfe ve arpalık ve yazlık ve kışlık ve bayramlık ta'yîn olundu. Hattâ Acem seferinde Sultân Selim Hân ile berâber bulundu. İstanbul'a geldikde vefât eyledi. Eyyüb Ensârî kurbunda metfûndur. İslâm Giray ise zor ve pazu ile hân olmağın dâ'imâ Sultân Selîm Hân cânibinden ihtiyat üzre olur idi. Âharu'l-emr arz-ı ubûdiyyet ile rehin verilen Sâhib Giray Hân ile hukûk-ı sâbıka beyân eyledi ve eğer anlara hânlık buyurulur ise hüsn-i zendegânemiz mukarrerdir, deyü bildirdi. Binâ'en aleyh tabl u âlem ve tuğ verilüp Sâhib Giray Hân gönderike[30] hüsn-i cemâl ile temâşâ eder. Sultân Selîm Hân-ı nâm-dâr bi'z-zarûre zülfî kullâbına giriftâr idi. Rızâsına imtisâlen hâlim ve hâlden geçüp elem-i hicrânı takdîm ve saltanat-ı Deşt-i İl'e irsâlini revâ görmüşidi ve nice zemân firâk u iştiyâkları mukarrer u muhakkak idi. Müşârun-ileyh İslâm Giray Hân ile bir yıl mıkdârı medâr ile imrâr-ı evkât etdikden sonra İslâm Giray Hân ana dahi rahne ü zarâr kasdın edüp bir hân-ı nev-civân tedârük eyleyüp Bâkî Beğ nâm yâr [u] gārına mezbûr İslâm Giray'ı katl etdirdi. Bu mukābelede me'mûlden ziyâde ri'âyet olundu. Lâkin irâdetu'l-lâh bu makūle pâdişâhların i'dâmına cesâret edenin ömrü kalîl ve vakti zelîl olup cezâsı mukarrer olmağla Bâkî Beğ'den bu gûne küstahlık sudûr eyledi. Ana binâ'en şiddet-i şitâda su ile dolmuş bir havza habs olunup dondurmağla helâk [4b] oldu.

El-kıssâ: Mezbûr Sâhib Giray Hân[31] çok zemân hânlık eyleyüp Sultân Süleymân Hân zemânında dâmâd-ı şehriyâr ve vezîr-i a'zam olan Rüstem Paşa'nın mekr ü hîlesi eyyâmında enva'–ı özr-i sarîh ile müşârun–ileyh Sâhib Giray Hân'ı kaldırdı ve hânlığı Devlet Giray Hân bin Mübârek Sultân bin Mengli Hân'a verildi. Ol bî-günâh aslâ sipâh ve garaz u inâd eylemeyüp hâlini ifâde içün azîmet-i dergâh-ı penâh edüp Taman nâm ma'bere gelüp muntazır-ı muvâfık rûzgâr iken sâbıkā habsine giriftâr olân hânlardan Mübârek Giray nâm Mirzâ ale'l-gafle ma'ber-i merkūma vürûd ve tenhâ olmağla ol bî-günâhı katl ü i'dâm eyledi ki "mekr-i Rüstem" katline târîhdir ve şehzâde Sultân Mustafa katline dahi "mekr-i Rüstem" târîh düşmüşdür. Âkıbet **dokuzyüz yiğirmi üç**[32] târîhine dek Devlet Giray Hân, Deşt hükûmeti'ne mâlik oldu. Ba'dehû Sultân Murâd ibn Sultân Selîm Hân zemânı Acem seferi zuhûr eyleyüp Kara Mustafa Paşa ki fâtih-i Şirvan'dır, sefere anınla ma'an gitmeğe fermân olundu. Emr-i pâdîşâhîye itâ'at eyledi ve ba'zı nâ-sezâ kelimâtı Sultân Murâd Hân'a ma'lûm oldukda Vezîr-i sânî Özdemiroğlu Osmân Paşa'ya ve Kılıç Ali Paşa'ya bâ-donanma dörtbin yeniçeri ile azîmet eylemesi ve

---

30 "gönderike (گونديکه). [Gönderildiği zemân]

31 "Sâhib Giray Hân" tekrâr.

32 "dokuzyüz yiğirmi üç" Mîlâdî 1517'ye tekâbül eder.

hânlık dahi karındâşı İslâm Giray'a verilüp Osmân Paşa hüsn-i tedârükle Demürkapı yolundan ubûr ve hân-ı müşârun-ileyhin hakkından gelinüp Der-i devlet'den İslâm Giray müstakıl pâdişâh-ı Deşt oldu. Ba'dehû **dokuzyüz doksan altı**[33] senesi fevt oldu. Saltanat-ı mülk-i Kıpçak, Gâzî Giray Hân nâm karındâşına münâsib görüldü. Sene-i mezbûre Cumâde'l-ûlâ'sının on yedinci günü hânlık verilüp kadırga ta'bîr olunan sefâyinler ile irsâl olundu. Hattâ merkûm Gâzî Giray Hân bir sâhib-i hüner ve bahâdır olup hengâme-i pîşezârının Erdeşîr.ve Nûşırevân'ı ve ehl-i ma'ârîfin nâzım u mu'ciz-i beyânı ve mûsikîşinâs olup Gazâlî mahlası ile meşhûr-ı cihân bir pâdişâh-ı zîşân idi. Henüz tâze mîrzâlığı hâlinde Devlet-i Osmâniyye'ye küllî hıdmeti geçüp hattâ Şirvan seferine **[5a]** mu'âvenet içün vardıkda, esnâ-yı cengde Acem Şâhı Hamza bin Mehmed Hüdâ bendeye giriftâr olup ba'dehû Der-i devlete geldiği gibi İslâm Giray'ın vefâtı haberi gelmişidi. Deşt-i Kıpçak Hanlığı müşârun–ileyhe i'tâ buyurulup kânûn-ı Osmânî üzre sâ'ir bahşîşden gayrı ellibin filori ceyb harclığı ihsân buyuruldu. Ba'dehû Yanık Kal'ası fethinde serdâr Sinân Paşa ile ma'an mevcûd olup serdâr-ı müşârun-ileyhin arzı mûcibince yevmî bin akçe ulûfe zı'fı mıkdârı terakkî verilüp yevmiyyesi ikibin akçe oldu ve dahi **bin yedi**[34] senesi yine asker-i İslâma serdâr olan Satırcı nâm Vezîr-i mükerrem Mehmed Paşa'ya mu'âvenet içün sefer eyleyüp hizmet-i mevfûre etmişdir ve selâtîn-i Âl-i Osmân'a mutâba'at eden Kırım hânları ol vakte kadar cem'an dokuz hândır ki **yüz otuz** sene zarfında devr eylemişdir.Pes Hacı Giray evlâdının mülki zâ'il olmağa sebeb hayâtında oğullarının birini veliahd etmekle vefât eyledikde evlâd ve sâ'ir akrıbâsı kudret ü şevketlerinde birbirlerine akrân olmağın hânlık sadrına mu'ayyen birini lâyık görmediklerinden ve gâh Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karâra inkıyâd ve gâh bağî ve tuğyân üzre olup devâmları olmadığından ve nemek be-harâm[35] olup velî-ni'met olan Devlet-i aliyye'ye zâhiren hurmet ve derûnlarında adâvetleri derkâr olduğundan neş'et eylemişdir.

Kırım hânları evlâdları zuhûrunda kabâ'il-i Çerkes'e besleme verdikleri.

Hânân u selâtînlerinin evlâdları tevellüd eyledikde Kırım Adası karşu yakasında Taman Adası'nın öte yakasında kabâ'il-i Çerâkise'nin ma'lûmu oldukda miyânelerinde a'lâ dâyeliğe şâyân birini intihâb ve derakab etrâf u eknâfda münâdîler nidâ ile ihbâr olunup cümlesinin ma'lûmu oldukda tertîb eyledikleri sahrâya cem' olup pîr ü ihtiyârları dîvânında âmâde olurlar ve dâyeliğe intihâb eyledikleri hâtunu dahi izhâr edüp, el-yevm Kırım hânının oğlu ve kızı her ne ise

---

33 "dokuzyüz doksan altı" senesi Mîlâdî 1588'e tekâbül eder.

34 "bin yedi" senesi Mîlâdî 1598-1599 senelerine tekâbül eder.

35 "nemek be-harâm" metinde "nemek be-harân" A.

olmuş, âdetimiz üzre besleme almak içün azîmet eylesek gerekdir. Ancak cümle kabâ'il senin yed-i emânetine verilmesini [5b] istisvâb ve istihsân görmüşler, deyü ba'de'l-ifâde hâtun-ı mezbûre mesrûr olup du'âlar eder. Mirzâ ve sipâh ve özden ta'bîrinde olan nâm-ı li-eslihâ zırhpûş bir kaç yüz neferini intihâb ve bir iki ihtiyâr Mirzâlarını ihtiyârân-ı kabâ'il-i sergerde nasb edüp esblerine süvâr ve Taman ile Çerâkise cibâli miyânında cârî Kuban Nehri üzerine gelüp libâs ve eslihalarını eğerleri altında mevcûd olan keçi tulumları derûnuna vaz' ve bârgîrleri kuyruğuna rapt edüp üzerlerine süvâr ve karşu Taman Adası'na imrâr ve andan dahi sefînelere râkib olup on sekiz mil karîb olan Azak Boğazı'ndan Kırım Adası'nda Temş (تمش) Burnu ve Yenikal'a'ya ubûr ve doğru Bağçesaray'a varup üç gün ve gece Kırım hânına mihmân olurlar.

Garîbe: Kabâ'il-i mezkûr mihmân oldukları hâlde kendülerine ve Kırım hânının mecmu'-ı dâ'iresine vâfî nân–ı azîz ve lahm ve asel ve dakîk ve gumül[36] ve arak ve boza eşribe ü et'ımelerini hânelerinden berâber getürüp dâ'ire-i hânî ve civâr komşuları ve mürûr u ubûrı hân-ı ni'met-firâvân ile seyr edüp müddet-i mezkûrede izhâr-ı şâdmânî ve surûr gösterirler. Üç gün temâm oldukda miyânelerinde yeni elçi nasb edüp bu cem'ıyyet ile Kırım'a geldikleri, ancak hân hazretlerinin evlâdını beslemeğe almak maksûdları olduğunu ve elçi lisânı ile ifâde ve almadıkce i'âdeleri mümkin olmadığını beyan ederler. Öteden berü âdet olduğuna binâ'en zarûrî ma'sûmu pestâne mâderinden teb'îd ü tefrîk ve kabâ'il-i mezkûre yedlerine teslîm ve indlerinde mevcûd olan hâtûn ağûşuna tevdi' u ahz ve kemâl-i surûr ile i'âde ederler. Ya'nî hân-ı müşârun-ileyhin kabâ'il-i mezkûrdan piyâde ve süvârî gelen üç beşyüz âdeme bir akçelik masârifı olmaz. Çünki ma'sûmu ahz ile ber-mu'râd oldular. Hâtun-ı mezbûre gâh bağrına basup ve gâh başları üzerine nihâde ederek mahall-i mezkûrelerine i'âde ve hıdmet-i beslemede terk-i hâb u râhât ile mesâ'î-i mevfûre ibrâzında kusûr u rehâvetden [6a] hazer ü mücânebet ederek ve öz evlâdına besleme evlâdını tercih ederek perverde ve sinn-i besleme yediye bâliğ oldukda rukûb u nüzûlü ve kaçup kovmağı ve fenn-i harb ü darbı ve ok atmak ve kılıç çalmak hünerlerini gereği gibi ta'lîm eder. Şöyle ki, besleme-i merkûm hayr ve şer her ne eder ise ma'kūl ve münâsib görüp takdîr-gûne bir harf mukâbele etmemek husûsuna ebeveyni merkûmlar ittifâk ederler. Bu sebebden tabî'at-ı cibillîsi her ne ise aynı mâyesi zâhir olup on beş seneye varınca peder ü mader hodı her ne vakt matlûb eder ise ol vakt esb-i müzeyyen ve libâs-ı cedîd ve esliha-i temâm ile donadup kabâ'il-i mezkûrdan mukaddemâ ahzında berâber olan mirzâ ve sipâh ve uzun ta'bîrinde olanlardan bir kaç yüz nefer ve rızâ'en pederi bi'l-ma'iyye beslemesini alup hân tarafına azîmet ve ber-uslûb-ı sâbık üç günlük istishâb

---

[36]"gumül (غومول)", Bal ile yuğrulmuş darı unundan ibâret olup bir kıyyesi bir adama bir ay yeter [gıda].

eyledikleri zahîreleriyle vusûl ve kurbanlarını zebh ve kazgan kaynadup hân ve dâ'iresine üç gün ve gece ziyâfet temâm oldukda hân tarafından ol mıkdâr askere vâfî ve her birine bahş-i kalenderî eylemeğe kâfi meşîn ve sahtiyân ve tüfeng ve yay ve kullâbdân ve çuka hediyyesini meydân-ı mukāsemeye mânde ü taksîm ve ba'de'l-ahz yine hâneleri tarafına azîmet ve bu vesîle ile kabâ'il-i mezkûreye takarrub eylemek ve âlem-i tufûliyyetinde serbestiyyet üzre perverde ve ber-füzûn azurde olmadıklarından şeci' ve bahâdırâne hareket eylediklerinden nâmlarını kaplan ve arslana teşbîh ile tesmiye edüp ismi yâd oldukca a'dâ-yı bedhâh lerzân ü herâsân olur idi.

Zâbıta-i Şerî'atları

Öteden beru Kırım hânları şerî'at-ı mutahharaya itâ'at u inkıyâd ve mesâlih-i umûr-ı ıbâdı kavl-i kitâb üzre rü'yet etdirmek içün ulemâ-yı âmilînden birine kadı'asker ta'biriyle ulemâ-yı sâ'ireye tefevvuk edüp erbâb-ı mesâlihden bir pâre resm ü kısmet ve çukadâriyye ve huddâmiyye ve mahzâriyye ve nahtacı ve müsevvide ve kaydiyye ve mihr akçesi ve i'lâm u huccet ve kassâm **[6b]** efendi avâ'idi ki mâl-ı verese-i mevcûdun nısfını ber-vech-i mübeyyin miyânelerinde ba'de't-taksîm kusûrunu vâris-i yetîme vermemek ve her pâresini kabûl etmeyüp ihkāk-ı hakka dikkat eylemek içün cânib-i İlhânî'den şehriyye-i vefîre ve behâ-i elbise ve ta'yînât tesyâr [u] i'tâ olunup sahrâ-nişîn olan Kussay ve Kaspolat ve Mansuroğlu ve Yedicioğlu ve Canboyluk ve Yedisan nâm yetmiş seksenlik kabâ'il derûnunda mevcûd Mantıkīlere de'b-ı kadîmleri üzre icrâ-yı şerî'at-ı Ahmedî içün bilâ câ'ize niyâbet mürâseleleri tahrîr ve yedlerine i'tâ olunur idi. Ba'zılarından bârgîr hediyyesi ve koyun kuzu alınarak tama'-ı hâma tebe'ıyyet ve hânlar dahi resm-i kadîmlerinden udûl ile adem-i dikkat ve zevâllerine karîb kabâ'il niyâbetleri mürâsele-i şer'iyyelerini bâzergânlar iltızâm ve ahz u fâ'iz zammıyle tâlîblerine füruht eylemeğe mübâderet eylediler.

Rü'yet-i de'âvîleri

Zeyd Amr'ın karındâşını kasden ve hevâ'en katl u i'dâm eylediği vâris-i maktûlün ma'lûmu oldukda der-akab dîvân-ı hânîye arzıhâl takdîm ve sûret-i hâli ifâde eyledikde kādî-i mezkûr arzıhâli temhîr edüp müdde'i-aleyhin ihzâriyçün yed-i müdde'îye i'tâ, Var imdi hasmın olan âdemi terâfi'-i şer' içün ihzâr eyle, deyü ba's ü isrâ eylemek ve kātil–i mezkûru dahi derakab ahâlî-i karye ahz u habs eylemek ve müddeî-i merkūm mühürlü arzıhâli ile tevârüd etdikde bir iki ihtiyâr kātili hasmına ba'de't-teslîm firârından hazeran bi'l-ma'ıyye huzûr-ı şer'a gelmek ve ba'de's-subût kısâs iktizâ eyledikde dem-i diyet teklîf olunmayup kātili maktûl veresesi yedine teslîm şer'an katli iktizâ eylemişdir. Her ne dürlü âlât ile i'dâm eder isen

râyike müfevvezdir, diler isen helâk eyle ve matlûbun ise esîr edüp hayâtda oldukca hizmetinde istihdâm eyle, deyü yedine verîrler idi. Ve eğer bu merâsime ri'âyet olunmayup kātilin firârına ruhsat ve ahzine mukayyed olmazlar ise ve kātil [7a] ele girmez ise kātil-i merkūmun itâ'at-i şer' u kānûn-ı kadîmeye hurmet eylemedikleriyçün mecmu'-ı akrıbâ ü müte'allikātının demleri heder olmak üzre bermûceb-i fetevâ-yı şerîfe ve bâ-mürâsele-i şer'iyye mecmû'unu katl ü siyâset ve âhara mûcib-i ibret eylediklerinden bir ferd diğeri üzerine âlât-ı harble hamle ü hücûma cesâret edemezler idi. Zemân ile şerî'at-ı Muhammediye'yi te'vîl ve hâtıra ri'âyet ve bedel-i iltızâm-ı niyâbetden intifa' eylemek husûslarına mücâseret eylediler idi ve eğer bu makūlenin vâris-i müdde'îsi yoğise cânib-i örfiyyeden görülüp ber-vech-i mübeyyin cânib-i şerî'at-ı garrâdan hükm olundukda dâra berdâr ve siyâset olunular idi.

Hân Ağalığı

Gûyâ Der-aliyye'de yeniçeri ağası gibi veyâhûd ihtisab ağası gibi olup esnâfın tarhını tebniye ve bir dirhem muğâyiri harekete cesâret eder ise afv u iğmâz eylememek resm ü kānûn olup adâlete ri'âyet içün siyâset vâcibe–i zimmet iken ba'de zemân mâ'il-i ihtişâm olduklarından terki bâdî-i perîşânîleri oldu. Ağalık-ı mezkûr dahi şehriyye-i maktû'a ile idi.

Darbhâne emînleri

Bunlar dahi şehriyye-i maktû'a ile mensûb olup ba'zan sîm mübâya'a olundukda, "duribe fi-Bağçesaray" ve bir tarafına "Kablan Giray" deyü darb olunup madrûb olan akçe sim-i hâlis olmak ve dirhem hisâbı üzre olmak ve sim bulunmadığı hâlde nuhâs mangır darb ve âdetâ altun verilür idi ve darbhâne emînleri bedestân dellâlları kadar libâs ve ihtişâma mâlik değiller idi. Bu sebebden umûrları te'diyyesinde zarûret ve zahmetleri olmaz idi.

Dîvân-ı hân-ı Kırım

Ber-mu'tâd Kırım hânlarının dîvân-hânesi kapusu hâricinde bir aded havz-ı kebîr olup derûnunu boza ile memlû ederler ve etrâfına kadeh makāmında kabaklar zeyn edüp âmâde ederler. Erbâb-ı dîvândan vüzerâsı makāmında olan nûreddîn ve kalgay nâm sultânlar ve anların verâsında kadı'asker efendi ve anların verâsında şâhemler ya'nî sağîr sultânlar ve anların verâsında [7b] hân ağası ve anın verâsında darbhâne emîni ve anların verâsında Şîrîn mirzâları alâ-merâtibihim dîvân-ı adâletunvân-ı İlhânî'ye dâhil olmak içün havz-ı mezkûr pîşgâhına vürûdlarında ref-i hicâb içün her biri ellerine birer kabak alup havz-ı mezkûr derûnunda mevcûd

bozadan kabak kabak nûş eyledikden sonra dîvâna dahl olmak Kānûn-ı Tatariyye'dendir.

Libâs i'tâları

Libâs-ı köhne ve pilâsdan acz ile kabâ-yı kaftân recâsında olanların istid'âsına müsâ'ade birle hazînedârbaşıya hitâben emr-i İlhânî sâdır olur ise bâzârdan bî-kusûr elbise ve kalpak ve pâpûş ihzâr ve behâsını defter ve ba'dehû vermek üzre ashâbı yedine i'tâ eyledikden sâhib-i arzuhâli ilbâs ederler.

Hazînedârbaşı ve hazînedâr

Kırım hânlarının hazînedârbaşı ve hazînedârları olup lâkin sîm–i meskûk olup verdikleri olmayup gedik ta'bîri nehy kalmamak içün birer âdeme hıl'at ilbâsıyle şehriyye ve ta'yînât i'tâ ve isimlerine hazînedârbaşı ve hazînedâr tesmiye eder.

Şerbetcibaşı

Kezâlik şerbetci ve şerbetcibaşıları dahi vardır. Ancak sükkerî ve aselî şerbetin rengi ne vechile olduğu ma'lûmu olamaz.Lâkin bozanın envâ'ı ma'lûmlarıdır.

Kırım hânlarının ve sultânların bir kat libâsları olduğu

Hânlar ve selâtînleri iddi'âlarına binâ'en birer kat libâslarından gayrı elbiseleri olmayup fersûde oluncaya değin tecdîd-i kamîs ve kisve edemezler. Her ne vakt üryân olur ise ma'iyyetinde mevcûd olan âdemlerinden biri baş urup ahz eylemek âdetlerinden olmağla zarûrî altı ay soyunmayup üryân oldukda mecmû'unun tecdîdine mecbûr olurlar ve üryân olup çıkardığı libâsı bir dahi giymemek âdetlerindendir.

Esîrlerine ezâları

Kırım Adasında mevcûd Tatar (طاطه) ve gerek Tata[r] (تاتا) ya'nî sâhil-i bahrde bulunup fenn-i deryâda mahâreti olanlara Tata (طاطه) ve mâ'adâsına Tatar (تاتار) ta'bîr ederler. Merkümların ekser ezmânda Rusyalu'lardan sirkat eylemek [8a] âdetlerinden olup, sirka eyledikleri esîrleri vatanlarına gelinceye değin yanlarında mevcûd bir âdem kaddında olan asâ-yı kaviyyenin iki başında ve orta yerinde muhkem kayışları vardır. Ahşam resîde olup ârâm eylemek murâd eylediklerinde esîrlerin firârından hazeren asâ-yı mezkûrda olan bendin yukarı tarafını gerdenine ve ortasında olan bendi ile iki ellerini verâsına ve aşağı tarafında olan kayışlar ile ayaklarını bağlayup harekete mecâl vermez ve kendüsini ve

bârgîrleri çend sâ'at ârâm eyledikden sonra yine râkib olup esîr-i mezkûru bârgîr kuyruğuna bağlayup on beş sâ'at mıkdâr mahalli ılgâr ederek hânesine geldikde esîr-i merkûmun ferine münâsib bir kuyu hafr ve beher gece iltızâm edüp çâh-ı merkûma ilkā ve kabağı üzerinde yatup firâr etmemek husûsuna ihtimâm u dikkat, firâr ve gaybet etmek ihtimâli olur ise mecmu'-ı hîşân ve hemsâyeleri bi'l–ittifâk süvâr olup beher hâl verâdan resîde ü ahz ve geldikde esîr-i mezkûrun gerdenine lâle ta'bîr olunur kuş kafesi resminde olan demiri geçürüp ezâ ve ol vechile kâffe–i umûrunu ru'yet ve ber-uslûb-ı sâbık zîr-i çâhe tenzîl ve yanına bir ve iki ade(d) câriye dahi bırağup az müddetde tek çift olup hâsıl olan tuhmelerini îrâd u akarı hâsılından ve helâl olarak tâlibine furûht eylemek âdetlerinden idi. Bu sebebden kurbunda olan Rusyalu Tatar'ın bu gûne üserâya cevr ü ezâsı olduğunu görüp ve işitdiklerinden ziyâde vehm ü lerzân olurlar idi.

Sahrâ-nişîn olan Tatar'ların libâsları ve ihtişâmları olmadığı

Had u şumârdan bîrûn olan sahrânişîn-i Tatarân kabâ'illerinin saray ve hâne ve mefrûşâta dâ'ir ünvân u ihtişâmdan müberrâ olup mâl ıtlâk eyledikleri gâv u hargele ve deve ve koyundur. Vakt-i hâcetde ya'nî müsâfiri zuhûrunda bir re's koyun zebh ve lahmını ekl ve yağını bâzârgâna furuht ve postunu avratları dibâğāta edüp kalpak ve kürk ve şalvar duhte ve er ve avratları sayf u şitâda ilbâs ve mâ'adâ hâsıl olan yapağısından rişte i'mâl ile [8b] çîgân (چيكان) nesc ederler.

Zirâ'atları husûsu

Nehr-i Tuna[37]'dan Kırım Adası'na varınca yüz sâ'at mesâfe derûnunda hacer ü şecerden eser olmadığından arzu'l-lâhi vâsi'a olan deştin derûnunda ârâm u ikāmet eden Tatar-ı tama'kârân zirâ'at u hirâset ve kemâle resîde oldukda tarlası kurbunda harman edüp erzen nev'inden olanlarını kendüye vâfî keylini hânesine nakl ve mâ'adâsı hınta ve şa'îr ve çavdarını hıfza vâfî kuyular hafr ve derûnuna idhâl ve üzerine pederinden müntakıl bir taş nişân vaz' ve hânesine irca' ve daru-yı mezkûru kavurup zarfını tefrik ve sük (سوك) ve pasta ve talkan[38] ve çorba ve boza i'mâl edüp ta'ayyüş ederler. Çâhlarda medfûn olan hınta ve şa'îri ru'esâ-yı sefâyin zuhûrunda behâ-i kalîl ile furuht ve semenini çadır resminde otav (اوطاو) ta'bîr olunur mekânının bir tarafına defn eder.

---

37 Metinde her ne kadar Nehrî Tuna (نهر طونه) den
ilse de doğrusu Turla olsa gerek.

38 "talkan" Kazak Türkçesinde ezmek manasına gelir. Bir tür yemek adıdır. Buğday veya darı önce dövülüp kabuğu yani kepeği ayrılır ve bir kapta kavrulur. Kavrulmuş buğday veya darı tekrar dövülür. Kepeği savrulup temizlendikden sonra el değirmeni ile çekilerek iri un haline getirilir. Bu un pişmiş süt kaymağı ile karıştırılıp şekerle tatlandırıldıkdan sonra taze olarak yenir. Göz sağlığına iyi geldiği bilinir.

Bâzârdan mübâya'ası iktizâ eden eşyâları

Duhan ve lüle-i duhan ve gömlek içün kirbas-ı Lâdik ve çizme ve eğer takımıdır. Bunlar dahi yiğirmibeş guruş ile idâre olunur. Mâ'adâsı harc u sarf edecek mahalleri olmadığından esb ü kısrak ve deve ve koyun ve gâv mübâya'a edüp süt ve yoğurt ve peynir ve revgan sâdesinden sıdırmak ve anın dahi fazlasını defn eylediği mebâliğın üzerine zamm ve hac farz oldu, deyü li-ecli'l-ihtiyât yanında mevcud olmak üzre istishâb ve cânib-i Hicaz'a azîmet ederler.

Cânib-i Hicaz'a niyyet ve azîmetleri

Kabâ'il-i Tatar, merkûm cânib-i Hicaz'a niyyet ü azîmet eylediklerinde dakîk-ı darıdan bir seneye vâfi dakîk âmâde ve kavî keçi enbânelerine vaz' ve hılâl-i tarîkde harc-ı masârifden ittikâ'en kendüye bâr edüp azîmet ederler ya'nî evânî-i nuhâs ve aşcı ve câmeşûy ve sâ'ir me'kûlât ve melbûsâta muhtâc olmayup yalnız ücret-i devvâbdan gayrı bir şey'e muhtâc olmazlar.

Ahvâl-i çapul

Kabâ'il-i Tatar'ın zikr ü beyân olunduğu üzre melbûsât-ı hafîfe ve me'kûlât-ı kalîle ile kendülerini [9a] bi'l-ittifâk idâre eder bir kavm-i acîbe olup rukûb u nüzûllerinde dahi tekellüf olmadığından hîn-i iktizâda Kırım hânları tarafından beher kabîlenin Mirzâ ve ihtiyârlarına yarlığ irsâl olur. Şöyle ki, beher kazgândan bir âdem süvâr ve filân ayın filân günü falan mahalle tesyâr edesüz, deyü vâsıl oldukda bir ser-çeşm mü'eddâsıyle dakîka fevt etmeyüp beheri beşer re's âmâde ü süvâr ve mahall-i mahsûsaya bir lek süvârîden mütecâviz[39] asker cem' u âmâde olurlar ve bu askere yem ve yiyecek ve nüzül emîni ve kassâbbaşı ve bir akçelik masârif lâzım değildir ve çapul edeceği mahal dahi beyân olunmak lâzım olmayup askerin ardı alındıkda sergerdenin emr ü re'yi üzre musammem olan mahalle hücûm ve yağma u gâret şehr ü kurâda sultân ve Mirzâsı hamle ü firârda ve firâr sûretini gösterüp i'âdede kusûr u rehâvet eylediklerinden gayrı mürdelerini derûn-ı a'dâda bırakmak nâmûs olduğundan beher hâl kurbunda bulunan Tatarlar bi'l-ittifâk ahz u ihrâc eylemek dahi âdetlerinden idi ve eğer kış ziyâde olmaz ise ulemâ ve sıbyâna du'â etdirdirler idi ve esnâ-yı çapulda hengâm-ı şitâda muhâfaza-i vücûdlarıyçün vâfir bârgîr yüreğinin yağından hıfz u ekl edüp şedâ'id-i bürûdet-i hava ile muhâsama ederler idi ve mezkûrlardan Mirzâ ve sâ'ir zâbıtânlarının esâmîleri Canbolat ve Timurcan tesmiye olunduğu misillü erâvihleri Timur'a mu'âdil idi. İkide birde Rusyalu üzerine hamle ü hücûm ve çapul edüp kurâ u kasabâtını nehb ü gâret ve ıyâl u mâl ve evlâdlarını esîr edüp harâb u berbâd

---

[39] mütecâviz" metinde "mütecâvir" A.

eylediklerinden gayrı âsûda hâl iken dahi Kazaklarını sirka eylemekden hâlî olmadıklarına binâ'en Moskovlu'nun gözünü korkudup imrâz–ı vebâdan ziyâde hazer eylediklerinden dâ'imâ Devlet-i aliyye'ye gamze ü nifâk ve Tatar beliyyesinden halâs olmanın tedâbîri fikrinden hâlî olmaz idi ve Devlet-i aliyye'ye gamze ü nifâk ederek hânları azl ve diğerini nasb u mansûb **[9b]** olanları bu ahvâli Devlet-i aliyye'ye ifâde ü tefhîmde aczi olduğundan bir vakıtdan berü Rusyalu hânlara ubûdiyyet eder iken emr-i ber-aks olup hânlar Rusyalu'ya müdâhene ederek kavm-i Tatar'ı pâzede ve âkıbetü'l-emr re'âyâsı zeyline idhâl eyledi.

Bucak Seraskerliği

Nehr-i Tuna ile Nehr-i Turla'nın arzı otuz dört sâ'at ve tûlı yetmiş sâ'atdir. Derûn-ı arâzî-i mezkûr ma'mûr olup hâliyyü'l-halli kalîldir. Beher karye derûnunda mansıb bedeli mirzâyân-ı şîr-i jiyândan[40] bireri nasb olunup anların üzerine selâtîn-i Cengiziyye'den birini serasker nasb ederler idi. Karyelerini mirzâları ve mirzâlarını dahi seraskeri i'mâl eylemek âdetlerinden idi.

Âstâne-i sa'âdet'de mukīm Françe elçisi Moskov Devleti tarafından murahhas olduğundan Devlet-i aliyye-i rûz-efzûn ve Moskov Devleti beyninde sulh ü salâhın in'ıkādı içün işbu mevâddın hâtimesinde şart olunduğu üzre akd olunan mevâd tercemesidir. Fî 14 C. 1152*

Hâliku'l-arz ve's-semâvât ve menba'-ı füyûzâd olan Bârî te'âlâ Hazretleri'nin ism-i şerîfleri ile bed' olunup beyân olunur ki bi-lütfi'l-lâhi te'âlâ haşmetlü miknetlü Anna nâm bi'l-cümle Urus ve Moskov ve Kiyev ve Vladimirya ve Novagrodya'nın imparatoriçesi ve aftogratoriçesi ya'nî fermân-fermâ ve Kazan ve Ejderhan ve Sibirya'nın çariçesi ve Piskovya'nın hâkimesi ve İsmolinska büyük dukası ve Estonya ve Letonya ve Kareliya ve Novroburgo **[B.112b]** ve Bavirmiya ve Vebanikya ve Bulgarya ve sâ'ir yerlerin dukası ve Novagradya ve Çernikoya ve Rezan ve Rastovya ve Baroslavya ve Plozya ve Odorya ve Kotdurya'nın bi'l-fi'il hâkime ve dukası ve şimâl taraflarının imparatoriçesi ve Oyurya'nın hâkimesi Kartalinye ve Grusniye çarlarının bi'l-irs prenci ve kezâlik Kabardin'in prenclerinin ve Çerâkise ve Gürcistan ve sâ'ir yerlerin hâkimesi ve a'zâm-ı selâtîn ve Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i şerîfhâmîsi ve Rumeli ve Anadolu'da vâkı' nice memâlik-i fasihte'l-mesâlik ve Akdeniz ve Karadeniz'in pâdişâhı şevketlü azametlü kudretlü sultân ibn-i Sultân Mahmûd Hân ibn-i Es-Sultân Mustafa Hân

---

40 "şîr-i jiyândan" metinde "şîr-i niyândan" A.

* Bu bahis A nüshasında olmayup B nüshası v.112a-112b'dedir. A nüshası kaleme alınırken elkāb bahsini muhtevî bu kısmın kaydından sarf-ı nazar edilmiş. Giriş mahiyeti taşıması ve mutlak münâsebeti dolayısıyla buraya aktarıldı. İşbu 14 C.1152 tarîhi Mîlâdî 18.9.1739'a tekâbül eder.

Hazretleri ile sefk-i dimâ'-ı mü'eddî ve tarafeyn ra'âyâsının tahrîbine bâdî işbu ceng ü muhârebe hudûs eyledikden sonra Bârî te'âlâ Hazretleri'ne makbûl olan sulh ü salâha tarafeynden meyl ü sa'y-i belîğ ile kadîmî olan dostluğu i'âde ve tarafeynin hudûdlarına ve arâzî ve re'âyâsına külliyet ile arâmiş ve sulh ü salâhın istihkâmı ve müsâfât ü müvâlâtın ale'd-devâm ukdesiyle sefk-i dimâ'a netîce vermek münâsib görülmekle ve bi-inâyeti'l-lâhi te'âlâ Françe pâdişâhının tavassutuyla işbu hayırlu husûs bu pereseye gelmiş iken tarafeynden ruhsat-ı kâmile ile mu'temedün aleyh ta'yîn olunan ricâl ya'nî Rus imparatoriçesi tarafından müşârun-ileyh Françe pâdişâhının erbâb-ı istişâresinden olup ve Der-aliyye'de mukîm olan ızzetlü retebetlü Markiz Dönilon Nâm büyükelçisi ve murahhası Devlet-i aliyye'nin ricâli ile ba'de'l-müzâkere ve'l-mükâleme devletlü sa'âdetlü vezîr-i a'zam ve vekîl-i mutlak-ı ekrem El-Hâc Mehmed Paşa Hazretleri ile âtîde zikr olunan mevâd ile işbu müstahkem ve bilâ halel olan sulh ü salâhın in'ikâdı karâr-dâde olmuşdur zikr olunur.

Bin yüz elli iki[41] senesi Cemâziyelâh'irinin on dördüncü gününde[42] Âstâne-i sa'âdet'de mukîm Françe Elçisi Mösyö de Lesi[43] Moskov Devleti tarafından murahhas olup[44] akd olunan musâlaha mevâddının sûretidir ki zikr olunur*

Madde-i evvel: Miyânede hudûs eden adâvet ve husûmet[45] bugünden min-ba'd mahv olunup ve bundan başka ceng ü cidâl ve takrîb-i âhar ile tarafeynden vukū' bulan münâfese ile'l-ebed ferâmûş ve bu vechile[46] intikām sa'yında olunmaya ve bu dostluk mukābilinde berren ve bahren mü'eyyed ü müstahkem ve bilâ halel olan sulh ü salâh[47] murâ'ât oluna ve kezâlik iki devlet beyninde karâr-dâde olan mevâd[48] Rusya imparatoriçesi ve Âl-i Osmân padişâhı ve vâris ü halefleri

---

41 "iki" A: -B; Bu tarih BOA, Nâme-i hümâyûn defteri, no:1, s.17'de sehven 1153 olarak gösterilmiştir.

42 "Bin yüz elli senesi Cemâziyelahiri'nin on dördüncü gününde" A: -B.

43 "Mösyö de Lesi" A: -B; Sözkonusu de Lesi, I. Mahmud devrinde istanbul'da bulunmuş olan Fransız elçisi Marquis Louis Sauveur de Villeneuve'dur.

44 "olup" A: "olduğundan Devlet-i aliyye rûz-efzûn Moskov Devleti beyninde sulh u salâhın in'ikādı içün işbu mevâddın hâtimesinde şart olunduğu üzre akd olunan mevâdd tercemesidir. Fî 14.C. sene 1152. Hâliku'l-arz ve's-semâvât ve menba'-ı kuyûzât olan Bârî Te'âlâ Hazretleri'nin ism-i şerîfleri ile berâber olunup beyân olunur ki bi-lütfi'l-lâhi Te'âlâ haşmetlü miknetlü ..... bi'l-cümle Urus ve Moskov ve Kiyev ve Vledimirya ve Novagrad'nın imparatoriçesi

* Bu bahis B nüshası v.112a-116a'dadır.

45 "ve husûmet" B: -A.

46 "ve bundan başka ceng ü cidâl ve takrîb-i âhar ile tarafeynden vukū' bulan münâfese ile'l-ebed ferâmûş ve bu vechile" B : -A.

47 "ve bilâ halel olan sulh ü salâh" B: -A.

48 "kezâlik iki devlet beyninde karâr-dâde olan mevâd" B: -A.

taraflarından ve ahâlî ve re'âyâlarından sâdıkāne ve[49] bilâ-halel ve[50] ile'l-ebed kâmilen[51] hıfz u mürâ'at oluna ve bundan sonra gerek mahfîce ve gerek[52] âşikâre bir dürlü husûmet ve muhâlefet olunmaya.

İkinci madde: İki devletin re'âyâları menâfi'i izdiyâdı içün müstahkem olan sulh ü salâh bilâ halel hıfz u mürâ'at ve hem-hudûd olan dostlukda sıdk ile hareket ve tarafeynin menfa'atine sa'y oluna ve bu iki devlet tarafından re'âyânın menfâ'atı ve râhat u arâmişi ve nızâmlarına bir dürlü mâni' olmamak içün tarafeynden işbu sulh ü salâhın istihkâmına sıdkıle meyl olunmuşdur. Binâ'en aleyh iki devlet beyninde bilâ tağyîr ve bilâ halel hıfz olunmak üzre karâr-dâde olunmuşdur ki[53] iki devlet hudûdları bundan akdem akd olunan mevâddın hudûdları üzre akd oluna ve şol şartla ki işbu akd olunan mevâd tarafeynin ittifâkıyle îzâh u tasrîh oluna[54]

Üçüncü madde: Azak Kal'ası bi'l-külliye hedm olunup tarafeynden murâd olunan sulh ü müebbedin nızâm u takrîri içün **bin yediyüz** ya'nî **on üç**[55] târîhinde olan hudûdu ile tarefeynin tasarrufundan ihrâc ve hâliyetü'l-hâliye beyne'd-devleteyn fâsıla kala ve bunun mukābili kadîmden Moskov Devleti'nin hudûdu olup Ten Suyu'nda olan Çerkaski Adası kurbundaki Azak semtinde olan mahaldedir. Müceddeden bir kal'a binâsı câ'iz ola ve kezâlik Devlet-i aliyye tarafından dahi Kuban hudûdunun Azak[56] semtinde olan mahallinde müceddeden kal'a binâsı câ'iz ola ve işbu kal'aların binâ olunacak münâsib mahalleri ta'yîni tarafeynden ta'yîn olunan muhaddidlerin adl ü insâfına havâle oluna ve mukaddemâ hedm oluna. Taygan (طيغان) **[10a]** Kal'ası dahi binâ olunmaya ve Moskov Devleti tarafından Azak Denizi'nde ve Kara Deniz'de sefâyin ve ceng gemileri ihdâs u icrâ olunmaya[57].

Dördüncü madde: Karârdâde olunacak hudûdlardan tarafeyn re'âyası gereği gibi habîr ü âgâh olmaları içün işbu akd olunan mevâddın te'kîdinden sonra iki devlet tarafından ruhsat-ı kâmile ve kifâyet edecek sipârişler ile bir dürlü sü'ûbet hudûs etmeksizin muhaddidler ta'yîn ü irsâl ve mülâkî olduklarında bu def'a akd olunan mevâd mûcebince bu iki devlet beyninde olan hudûdları bilâ te'hîr ta'yîn ve bundan sonra ale'd-devâm mu'ayyen olmak içün münâsib olan mahallerde alâyim

---

49 "sâdıkāne ve" B: -A.
50 "ve" B: -A.
51 "kâmilen" A: "kâmil" B.
52 "hıfz u mürâ'at oluna ve bundan sonra gerek mahfîce ve gerek" B: '"hıfz ve mahfîce ve" A.
53 "iki devlet re'âyaları.....karâr-dâde olunmuşdur ki" B: -A.
54 "ve şol şartla ki .....îzâh u tasrîh oluna" B: -A.
55 "olunup tarafeynden murâd olunan sulh ü müebbedin nizâm u takrîri içün bin yediyüz ya'nî on üç" B: "oluna ve bin yediyüz on üç" A.
56 "Azak" B: "Arak" A.
57 "olunmaya" B: "oluna" (sehv) A.

vaz‘ olunup hudûdların tafsîline dâ'ir tasdîknâmelerin mübâdelesinden sonra altı ay müddetine değin tekmîl olunmak üzre mu‘tâd olduğu vechile[58] hudûd nizamını müş‘ir temessükler tahrîr oluna.

Beşinci madde: Moskov Devletine tâbi‘ Kazak ve Kalmuk ve sâ'ir ecnâsdan Devlet-i aliyye'ye tâbi‘ Kırım Tatarları ve sâ'ir tavâ'if-i Tatar ve cinslerine ve tâbi‘lerine bir dürlü te‘addî ve husûmet ve zarâr olunmayup ve kendü hâllerinde olup ve işbu müsâlaha-i mübârekenin bir dürlü[59] hılâfında olmayalar ve tarafeynden te‘addîye cesaret edenlerin haklarından geline ve kezâlik Devlet-i Aliyye-i[60] Osmâniyye‘nin re‘âyası ve Kırım Tatarları ale'l-ıtlâk ana tâbi‘ her kimler olur ise Moskov imparatoriçesinin zîr-i hükmünde olan şehr ü kurâda ve büyük ve küçük Rus'da vâkı‘ olan re‘âyâsına kendüye tâbi‘ olan Kazak şehirlerine ve meskenlerine ve Nehr-i Özi ve Nehr[61]-i Ten'de vâkı‘ sevâhilinin mahallerinde ve Küçük Kal‘a ve anlarda sâkin olanlara ve ale'l-ıtlâk Moskov Devleti'nin ve kezâlik[62] Devlet-i aliyye'nin müte‘ayyin olacak[63] hudûdlarına âşikâre ve gizlüce bir dürlü te‘addî ü husûmet olunmayacağından mâ‘adâ esîr etmek ve hayvanâtlarını gasb ve bir vechile re‘âyâsına halel vermek husûsuna[64] cevâz verilmeye ve teâddî eden var ise bu makûlelere sâhib çıkılmayup şer‘an ve kânûnen töhmetlerine göre muhkem haklarından geline ve tarafeynden ahz ü[65] gasb olunan her ne ise teftîş ü tefehhus ile tahsîl olunup ashâbına red oluna.

Altıncı madde: Küçük ve Büyük Kabarta ahâlîleriyçün tarafeynden münâsib görülmüşdür ki zikr olunan Kabarta'lar serbest kala. Ya‘nî gerek Moskov Devleti'nin ve gerek Devlet-i Osmâniyye'nin zîr-i hükmünde olmayup iki devlet beyninde fâsıla olalar ve Devlet-i aliyye‘nin Osmânlu ve Tatar tâ'ifesi zikr olunan[66] Kabarta'lara halel vermeyüp karışmayalar ve kezâlik Moskov Devleti tarafından dahi halel verilmeyüp karışmaya ve lâkin mu‘tâd-ı kadîm üzre zikr olunan Kabartalar'dan **[10b]** râhat tahsîli içün Moskov Devleti tarafından rehinler alınmak ve bu husûs içün Devlet-i aliyye tarafından dahi rehinler alınması câ'iz ola ve zikr olunan Kabartalar'dan iki devletin birine şikâyete mebnî hâlet oldukda[67] gerek

---

58 "re‘âyâsı gereği gibi ..... mu‘tâd olduğu vechile" B: "re‘âyâsı habîr ü âgâh ola ve hudûdlar mu‘ayyen olmak içün münâsib olan mahallerde alâyim vaz‘ oluna ve tasdîknâmelerîñ mübâdelesinden soñra altı mâh zarfında tekmîl olunup ber-mu‘tâd"A.

59 "müsâlaha-i mübârekenin bir dürlü" B: "müsâlahanın" A.

60 "aliyye" B: -A.

61 "nehr" B: -A.

62 "kezâlik" B: -A.

63 "Olacak" A: "olunacak" B.

64 "husûsuna" A: -B.

65 "ahz u" B: -A.

66 "olunan" B: -A.

67 "oldukda" B: "olundukda" A.

Devlet-i aliyye'ye ve gerek Moskov Devleti'ne te'dîb ve haklarından gelinmesi câ'iz ola.

Yedinci madde: Gerek bu cengde ve gerek bundan akdem tarafeynden ahz olunan esîrler ve bir takrîb ile alıkonulan gerek askerî ve gerek sâyirlerden her kimler olur ise Moskov Devleti'nde tanassur ve Devlet-i aliyye'de İslâma gelenlerden mâ'adâ işbu hayırlı olan sulh u salâhın tasdiknâmesi vürûdundan sonra bi'l-cümle mevcûd olan ve bundan sonra tahsîl olunanlar bilâ-te'hîr ve behâne mübâdele ve istisnâ âzâd olunup[68] avdetleri husûsunda murahhas ve me'zûn olalar. Ve bu maküle üsârânın ıtlâklarını müş'ir-i mü'ekked emr ü tenbîhler iki tarafın memâlîklerine ve şehirlerine şuyu' bula ki bilâ-te'hîr ü su'ûbet emr ü tenbîhleri icrâ oluna ve işbu mevâd akd olundukdan sonra sulh esnâsında Moskov Devleti'nden istirkāk olunmuş üsârâ Kırım ve Bucak ve Kuban ve Osmânlu ve Tatar ve Devlet-i aliyye'nin sâ'ir re'âyâsından bulunduklarında bilâ behâ[69] red olunalar. Binâ'en alâ-zâlik bu[70] maküle âsârânın ıtlâkı içün Moskov Devleti tarafından yol kâğıdları ile kendü hâllerinde mürûr u ubûr eden âdemlere bir dürlü te'addî olunmayup şer'-i şerîfe muğāyir bu gûne âdemlere te'addî ü ziyân edenler var ise haklarından geline.

Sekizinci madde: İşbu sulh u salâhın akdi ve tasdiknâmesinin vürûdundan sonra tarafeyn re'âyâsı bir dürlü töhmet ve itâ'atsizlik ve isyân izhâr edüp iki tarafın birine çekilürler ise bu maküleler bir dürlü kabûl ü hıfz olunmayacaklarından başka bu misillü iki devlet beyninde bir dürlü bürûdet vâkı' olmamak içün bilâ te'hîr red veyâhûd sığındıkları devletin arâzîsinden tard u ib'âd oluna. Tağyîr-i mezheb ile âyînini ve memleketini terk eden re'âyâsından başka tarafeyn re'âyâsı âhar tarafa firâr edüp taleb olundukda red olunalar.

Dokuzuncu madde: Ticâret husûsu sulh u salâhın semeresi olup düvel **[11a]** ve re'âyâ u berâyânın izdiyâd-ı menâfi'ine[71] bâ'is olduğundan Devlet-i aliyye'nin ticâreti Moskov Devleti'nde sâ'ir düvelin ticâretine müsâ'ade olunduğu üzre ve ol mıkdâr vergü ile ticâretlerini serbestiyyet üzre icrâ edeler ve bunun mukābilinde Moskov Devleti'ne tâbi' olan tüccârlar dahi Devlet-i Osmâniyye taraflarında bu misillü serbestiyyet ile ticâretlerini icrâ edeler ve Kara Deniz'de vâkı' Ruslar'ın ticâreti Devlet-i aliyye re'âyâsına müte'allık olan sefîneleri ile olmak câ'iz ola.

Onuncu madde[72]: İşbu sulh u salâhın müdâvemeti esnâsında tarafeyn re'âyâsı beyninde bir dürlü nizâ' u muhâlefet ârız olur ise ol vakıtda hudûdlarda

---

68 "olunup" B: "olup" A.
69 "baha" B: "bahâne" (sehv) A.
70 "bu" B: "o" A.
71 "menâfi'ine" B: -A.
72 "madde" B: -A.

olan vülât ve zâbıtân adl ü hakk üzre iktizâ eden teftîş ü tefehhusı[73] edüp ve hudûs eden nizâ'larının keyfiyyet ü su'ûbeti iki devlet tarafından sulh u salâhın hıfz u sıyâneti içün münâsib görülen vechile tesviye ve bu gûne hem-hudûd olan re'âyâ beyninde hudûs eden nizâ'lar tarafeynden husûmet ad olunmayacağından başka dostâne ihtimâm-ı tâm ile bilâ-halel olan râhat u arâmişin hıfzında iki devlet tarafından sa'y oluna.

On birinci madde: Moskov Devleti'ne tâbi' olan ruhbân tâ'ifesi ve sâ'irleri[74] Kuds-i şerîf ve sâ'ir ziyâretgâhları olan yerlere varmalârı câ'iz ola ve bu makûle seyâhat edenlerden Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'den cizye ve bir dürlü vergü taleb olunmayacağından başka iktizâ eden yol emîrleri sâ'ir müste'menlere verildiği üzre verile ve Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'de meks eyledikleri müddetde şer'-i şerîfe muğâyir te'addî olunmayalar.

On ikinci madde: Haşmetlü Moskov çariçesinden zikr olunan "imparator"[75] elkâbı içün dostâne ve ale't-tevâlî müzâkere olunup çariçe*-i mûmâ-ileyhânın şân u miknetine muvâfık u münâsib olduğu vechile tarafeynin tatyîbi ile karâr verile.

On üçüncü madde: Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ve Moskov Devleti beyninde akd olunan işbu sulh ü salâhın ve mevâddın ve bi'l-ikrizâ tarafeynden cereyân eden husûsentın ru'yeti içün ve re'âyâsının nızâm-ı hâlleriyçün Devlet–i aliyye'de Moskov Devleti'nin ricâli haşmetlü Moskov[76] çariçesi tarafından münâsib görülen rütbe ve etbâ' **[11b]** ve serbestîleri ile mukîm olmaları câ'iz olup sâ'ir büyük düvelin ricâli gibi ri'âyet oluna.

On dördüncü madde: Miyânede akd olunan sulh u salâh ve musâfât u müvâlât istihkâm bulmak içün tarafeynden münâsib ve tâ'yîn olunan vakıtda iki devlat cânibinden resm üzra büyükelçiler gönderilüp ve hudûdlarda musâvât üzre mübâdele ü kabûl ve mükerrem olup sâ'ir büyük düvelin elçilerine mu'âmele olunduğu üzre yine mu'âmele oluna ve işbu elçileri vesâtatıyle dostluk izhâriyçün şevketlü azametlü kudretlü[77] Âl-i Osmân pâdişâhı hazretlerine ve haşmetlü[78] Moskov imparatoriçasine münâsib olan hedâyâ teblîğ olunalar[79].

---

73 "tefehhusı" B: "tefehhus" A.
74 "sâ'irleri" B: +"ve" A.
75 "imparator" B: -A.
* Sözkonusu çariçe Büyük Petro'nun kızı Anna (1730-1740)'dır.
76 "Moskov" B: +"devleti" A.
77 "şevketlü azametlü kudretlü" B: -A.
78 "haşmetlü" B: -A.
79 "olunalar" B: "oluna" A.

On beşinci madde: İşbu sulh u salâhın imzâsından sonra üç ay müddetine değin vürûd edecek tasdîknâmeleri Frınçe pâdişâhının ızzetlü rütebetlü elçisinin vesâtatıyle mübâdele oluna.

Hâtime: İşbu sulh u salâhın şurûtu on beş maddeye mebni ve tarafeynden kabûl ve imzâ olunup ri'âyet oluna ve ta'yîn olunacak hudûdlardan başka bundan akdem akd olunan mevâdda i'tibâr olunmaksızın işbu akd olunan mevâd mu'teber tutulup ve icrâ oluna. Ve bâlâda zikr olunân mevâddın îzâhı içün dördüncü maddede zikr olunduğu üzre işbu iki devletin karâr-dâdesi olacak hûdûdları içün Devlet–i aliyye tarafından ta'yîn olunan muhaddîdlere celâdetlü hân-ı âlişân hazretleri tarafından dahi nezâret olunup işbu akd olunan sulh u salâhın mevâddından hâric ba'zı nesnelere tarafeynden mübâşeret olunur ise ve öyle husûs-ı sulh-ı mü'eyyedin nızâmına halel verecek şey olur ise bilâ-te'hîr men' ü def' ve ıslâhına tarafeynden[80] hakk u adl üzre sa'y oluna. Zikr olunan şurût u mevâddın fîmâ-ba'd tarafeynden ri'âyet ve icrâ olunmasıyçün devletlü sa'âdetlü vezîr-i a'zam hazretlerinden lisân-ı Türkî üzre bu mefhûmda verilen mevâdnâme ile bir vakıtda mübâdele ve ızzetlü mümâ-ileyh Frınçe elçisinin ruhsatı[81] vesâtatıyle Frenk lisânı üzre işbu akd olunan mevâdnâme vezîr-i müşârun-ileyh hazretlerine teslîm olunmuşdur. İşbu mevâd kabûl olunup tasdîknâmesi gelür ise ol vakıtda haşmetlü Frınçe pâdişâhı tarafından [12a] elçi-i mûmâ-ileyhe olan ruhsatı hasebiyle kefâlet maddesi dahi tasrîh oluna[82].

Hâtimeden:[83*]: Devlet-i aliyye'nin ricâli ile defe'ât ile mükâleme olundukda bâlâda zikr olunan müsâlahanın mevâddı tedkîk u istihsân olunup biz ki Lüdvik Salvator Markiz Dönilon ve Frınçe pâdişâhının erbâb-ı istişâresinden ve Devlet-i aliyye'de bi'l-fi'l büyük elçiyüz. Haşmetlü bi'l-cümle Urus hâkimesi tarafından bize verilüp ve der[84] Devlet-i aliyye'ye arz olunan ruhsat-ı kâmilemiz mantûkınca mevâdd-ı merkûme müşârun-ileyhâ ve Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin devletlü sa'âdetlü vezîr-i a'zâm ve vekîl-i mutlakı[85] El-Hâcc Mehmed Paşa Hazretleri[86] beyninde bâlâda tasrîh olunan şurût üzre karâr-dâde olunduklarını beyân ederiz ve işbu akd olunan mevâd Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin müşârun-

---

80 "tarafeynden" B: "tarafından" A.

81 "ruhsatı"B: "رخصي"+"ve sâ'ir" A.

82 "oluna" A: +"imzâ-yı elçi-i Frençe" B.

83 "hâtimeden" A: -B.

* Bu bahis B nüshası v.115b-116a'dedir.

84 "Devlet-i aliyye'de bi'l-fi'l büyük elçiyüz. Haşmetlü bi'l-cümle Urus hâkimesi tarafından bize verilüp ve der" B: -A.

85 "mutlakı" B: "Mustafa" (sehv) A.

86 Adı geçen El-Hâcc Mehmed Paşa, 22 Mart 1739/11 Zilhicce 1151'den beri sadarette bulunan Hacı İvaz Mehmed Paşa'dır. Bu sadareti 23 Haziran 1740/28 Ra.1153'e kadar devam etmiş ve bu tarihde İstanbul'un asayişiyle ilgili olarak azledilmiştir.

ileyh vezîr-i a'zâmı tarafından destûru'l-amel olmak üzre Türkî lisân ile mümzâ ve mahtûm yedime ref' olunmağla işbu akd olunan mevâddı Frenk lisânı üzre ve imzâmız Françe lisânı ile imzâ ve mu'anven olan mührimiz ile mümzâ ve memhûr kılup teblîğ eylemişiz. Şol şart ile ki haşmetlü Urus hâkimesi tarafından tasdîknâme gelür ise Françe pâdişâhının istihkāk ve takaddümüne bir dürlü noksâniyyet terettüb eylemeksizin zikr olunan tekeffül eylemeği ta'ahhüd ederiz. Velâdet-i İsâ'nın **bin yediyüz otuz dokuz** senesinde mâh-ı Eylül'ün yedinci gününde Belgrad Sâhrâsı'nda mükâleme haymesinde tahrîr olunmuşdur[87].

Zikr ü beyân olunduğu üzre Moskov çariçesinin hudûd-ı mezkûre zımnında tasdiknâmesi[88]. fî 28 N sene 1152[89]*

Ba'dehû ta'dâdü'l-büldân ve'l-elkāb[90] işbu **bin yediyüz otuz dokuz** senesi mâh-ı Eylül'ün yedinci gününde Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ve Moskov Devleti beyninde akd u itmâm olunan musâlaha-i mü'ebbedenin mevâddı muktezâsınca tarafeynin murahhasları ya'nî tarafımızdan murahhas olup Der-i Devlet-i Osmâniyye'de mukīm olan hurmetlü Markiz Dönilon (مارکیز دونیلون) nâm Françe pâdişâhının müsteşîri ve büyükelçisi ve taraf-ı saltanat-ı aliyyeden Devlet-i Osmâniyye'nin vezîr-i a'zâmı ve vekîl-i mutlakı devletlü sa'âdetlü El–Hâc Mehmed Paşa Hazretleri, müşârun-ileyh Françe pâdişâhı'nın vesâtat u kefâleti ile tarafeynin hudûdlarına da'ir olan mevâd dahi karâr-dâdede olup ve **bin yediyüz otuz dokuz** senesi mâh-ı **[12b]** Eylül'ünün yiğirmi ikinci gününde üç maddeye ifrâğ ve lafz be-lafz zîrde tahrîr olunup, Devlet-i aliyye ile haşmetlü Moskov çariçesi beyninde **bin yediyüz otuz dokuz** senesi mâh-ı Eylül'ünün yedinci gününde Belgrad Sahrâsı'nda akd u imzâ olunan musâlahanın mevâd üzre işbu tarafeynin hudûdlarına dâ'ir olan mevâd dahi haşmetlü Françe pâdişâhının tavassutuyle karâr-dâde olup ve Belgrad Sahrâsı'nda akd olunan mevâdda Azak tarafında ve Kuban semtinden hudûd ta'yîn olunup ve ikinci maddesinde hudûdların îzâhı içün tasrîh olunduğu üzre elçi-i mûmâ-ileyh ve Devlet-i aliyye'nin vükelâsı beyninde defâ'atle müzâkere ve mükâleme olunup işbu hudûd nızâmına dâ'ir muhaddîdlere destûru'l-'amel ve alâyim vaz' olunmak içün âtiyyede zikr olunan üç aded madde akd olunmuşdur.

---

87 "olunmuşdur" A: +"elçi Vilyof(ویلیوف)","Bende Tercemân-ı Dîvân-ı hümâyûn (imza)" B.

88 "Zikr ü beyân.....tasdiknâmesi" A: "Moskov çariçesinin hudûda dâ'ir tasdiknâmesi" B.147a.

89 "28 N. sene 1152" A: +"sene 1113" B. İsbu 1152 tarihi Mîlâdi 29.12.1739'a tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.147a-148a'dadır.

90 "ba'de ta'dâdü'l-büldân ve'l-elkāb" B: -A.

Madde-i evvel: Özi Suyu'nun taraf-ı garbîsinden Leh cânibinde olan hudûdlar **bin yediyüz beş** senesi mâh-ı Teşrînievvel'in yiğirmi ikinci gününde karâr-dâde oldukları vech üzre olalar.

İkinci madde: Özü Suyu'nun öte tarafından ya'nî şark cânibine Saliva (سالیوا) ve Konski (قونسكي) ve Rey (ري) tesmiye olunan[91] nehrin menba'ından yâhud başından ibtidâ' olup Büyük Berda Nehri'nin taraf-ı garbîsinde olan menba'ına yâhud başına varınca bir hadd-ı müstakîm çekile ve Özi ve Saliva ve Büyük Berda nehirlerinden işbu had içinde olan sular ve arâzî Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin zabtında kalanlar ve ol bir tarafda olan sular ve arâzî ya'nî enhâr-ı merkûme ve zikr olunan hattın taşrasında olanlar işbu âtiyyede zikr olunan maddenin istisnâsıyle Moskov Devleti'ne kalalar.

Üçüncü madde: Büyük Berda Nehri'nden Nehr-i Musye (موسيه) varınca vâkı' olan arâzîsinin hudûdları **bin yediyüz** ya'nî onüç târîhinde iki devlet beyninde akd olunan[92] mevâddın müddetleri mu'teber tutula.

Ba'de'l[93]-imzâ Elçi-i Françe

Biz Luiz Salvator Markiz Döylinon ki haşmetlü Françe pâdişâhının erbâb-ı istişâresinden olup Der-i Devlet-i ayiyye'de mukîm murahhas ve büyükelçisiyüz. İşbu **bin yediyüz dokuz** senesi mâh-ı Eylül'ünün yedinci gününde Devlet-i aliyye ile haşmetlü Urus çariçesi beyninde [13a] akd u itmâm olunan hudûd mevâddının imzâsına müşârun-ileyhden ruhsat-ı kâmile ile murahhas olduğumuza binâ'en hudûd mevâddının Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin vezîr-i a'zâmı ve vekîl-i mutlakı[94] devletlü sa'âdetlü El-Hâc Mehmed Paşa Hazretleri'nin vekâlet-i mutlakaları üzre Devlet-i aliyye'nin murahhaslarına verilen ruhsat-ı kâmilesi mûcebince bâlâda tasrîh olunan üç maddeyi müştemel ve karâr-dâde olan işbu mevâd müşârun-ileyh vezîr-i a'zâm hazretlerinden lisân-ı Türkî üzre mümzâ ve ma'mûlün-bih temessük yedimize def' olunmağla biz dahi akd olunan musâleha mevâddının zeylinde tasrîh olunan istisnâ ile Frenk lisânında tahrîr olunan[95] işbu üç aded hudûd mevâddını Françe lisânında olan imzâmız ve mührimiz ile mümzâ ve memhûr kılup bu temessükü Devlet-i aliyye'ye ref' u teslîm etmişizdir[96]. Velâdet-i Hazret-i İsâ'nın **bin yediyüz otuz dokuz** senesi mâh-ı Teşrînievvelinin on sekizinci gününde Niş Sahrâsı'nda olan mükâleme haymesinde tahrîr olunmuşdur.

---

91 "olunan" B: "olan" A.
92 "olunan" B: -A.
93 "ba'de'l" A: -B.
94 "Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin vezîr-i a'zamı ve vekîl-i mutlakı" B: "vezîr-i a'zam ve vekîl-i mutlak" A.
95 "musâlehe mevâddının zeylinde tasrîh olunan istisnâ ile Frenk lisânında tahrîr olunan" B: -A.
96 "etmişizdir' A: "etmişiz" B.

Hâtime: Bâlâda olan hudûd mevâddı tarafımızdan kabûl u tasdîk olunup vâris ve haleflerimiz taraflarından dahi temâmen ve kâmilen hıfz u murâ'at olunmasını imparatorluk kelâmımız ile ta'ahhüd ederiz ve te'kîdi içün[97] işbu tasdîknâmemiz kendi imzâmız ile mümzâ kılınup ve çarlık mührimiz ile memhûr kılınmasını tenbîh eylemişiz. Velâdet-i Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz dokuz** senesi mâh-ı Teşrînievvelin otuz birinci gününde hükûmetimizin onuncu senesinde Petreburg Şehri'nde tahrîr olunmuşdur.Temme[98].

Tastîr ü beyân olunan ahidnâme ve hudûdname aynı ile bilâ noksan u ziyâde nakl olundu. Azak Kal'ası ve Ten Suyu ve Kuban Nehri ne mahaldedir ve bu gûne kat' olunan hudûdun Devlet-i aliyye'ye ba'de zemân ne derecelerde mazarrâtı zuhûra geleceği şerh ü beyândan bîrûndur. Bu sebebden tesvîd-i kitâba İBRETNÜMÂ-YI DEVLET/1213* târîh olmağla dikkat ve mezâyâsına kesb-i ıttıla' dâ'ıyyesinde olunur ise zâtında ibretnümâ-yı devletdir[99].

Madde-i Kırım der-zemân[100]-ı Râgıb[101] Mehmed Paşa sene 1175*

Devr-i Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis'de Râgıb Mehmed[102] Paşa sadâretinde Nemçelü ile Moskovlu beynehümâlarında Kırım Moskovlu'ya ve Saray[103] Bosna'da münâza'un-fîh olan mahaller ve Belgrad **[13b]** ve Ada, Nemçelü yedinde olup[104] zîr-i hükmünde kalmak üzre tecâvüzî ittifakları Prusyalu'nun Nemçelü'den Silezya'yı ahz eylediği eyyâma tesâdüf[105] eylediğinden Nemçelü'nün Moskovlu ile bu gûne tecâvüzî ittifâkı Prusyalu'ya dağdağa verdiğinden Silezya gibi lokma-i kebîri ekl ü hazm ve yedinde istikrârına bâdî mahalle bir devlet-i azîm-i âlişân ile kendüsünün ittifâkına muhtâc olduğundan Devlet-i aliyye hudûd u sınûriyle ve kuvvet-i şevket ile hem-civârî olduğundan başka bu esnâda Devlet-i aliyye'nin aleyhine Nemçe ve Moskov ittifâkını dermiyân ederek Kırım'ın âsûde ve Bosna'nın emniyyeti husûslarını irâ'e ile kendüsine dahi düşmenleri olan Moskov ve Nemçelü'nün tasallutlarını ref' etmek içün tecâvüzî ittifâka hâhişger olup ve bu

---

97 "te'kîdi içün" A: "te'kîdiçün" B.
98 "temme" A: -B, +"imza..... mühür" B.
* 1213 senesi Mîlâdî 1798-1799 senelerine tekâbül eder.
99 "Tastîr ü beyân .....ibretnümâ-yı devletdir" A: -B.
100 "der-zamân" A: "an-zamân" B.
101 " Râgıb" B: +"Es-Seyyid" A.
* Bu bahis B nüshası v.166b-167b'dedir. İşbu 1175 senesi Mîlâdî 1761-1762 senelerine tekâbül eder.
102 "Mehmed" A: -B.
103 "Saray" A: -B.
104 "olup" A: "ola" B.
105 "tesâdüf" A: "musâdefe" B.

ittifâkın vücûhla fevâ'id-i mülkiyyesi zâhir ü bâhîr olmağla, Râgıb Paşa merhûm pâdişâh-ı âlem-penâha güzelce tefhîm ile tecâvüzî ittifâk temessüki tahrîr ve hat keşîde olunmak içün çaharşenbe günü ba'de'z-zuhr atabe-i ulyâya irsâl ve ertesi pençşenbe günü Tarakcı Yalısı'na biniş ile teşrîf buyurup Prusya elçisini alenen getürüp kürk giydirüp[106] ve ittifâk temessükleri mübâdele olunacağını kemâl-i surûrundan ve "Devlet-i aliyye'ye şöyle bir hizmete muvaffak oldum" deyü sathîce nakl eylemiş ahşam vâsıl olmadan düşmene vâsıl olmuş. Binâ-berîn Râgıb Paşa şimdi hat gelüp temessük[107] gelür intizârıyle ahşam olmuş. Netîce sâ'at üçde bir hatt-ı şerîf gelüp, benim vezîrim yârın Niş'e git, lâkin elçiye kürk ilbâs etme[108], birkaç gün meks edüp[109] etrâfıyle mülâhaza olunsun, temessükü göndermedim, deyü tenbîh ve böylece yazılmış. Ragıb ne hâl olduğuna vâkıf olamayup böyle bir[110] hayırlı maslahat fevt olduğundan mağmûm u mahzûn ve[111] ferdâsı Topkapu'ya gelüp, Efendim bu madde Devlet-i aliyye'ye enfa' ve bâ-husûs bu ittifâkın semeresi elli altmış sene düşmenlerimiz baş kaldıramayup her vechile güzel olur[112] idi. Zîrâ Devlet-i aliyye'ye bu esnâlarda sefer gâyet hatar-nâk olup ma'âza'l-lâhü Ta'âlâ eğer fesh-i müsâlaha olunsa vüzerâ [**14a**] ve kibârda sefer görmüş, kulunuzdan gayrı âdem yokdur. Lâ-mehâle Nemçe ve Moskov ittifâkları hasebiyle memâlîk-i İslâmiyye'ye tarafeynden yürürler, eyvâh eyvâh, deyü gûyân olarak nakl eyledikde, Benim vezîrim, bu böyle, lâkin senin ile ben bu işi bu dereceye getürdük. Lâkin ocaklu ve kibâr ve ulemâ ne derler, işin şer'îsini dahi mülâhaza edelim, deyü ref'-i meclis eyledikde[113] Râgıb Paşa[114] bu işi var ise Osmân Monla ve Nakşî bu sûrete koymuşlar[115] ammâ çî fâ'ide fesh olmuş ve yalnız Âstâne'de elçi ikâmeti ile ticâret maddesine nızâm verüp bu gam ile kendüsi dahi âhırete gitmiş. İşte bu sebeb ile **yetmiş beş** târîhi esnasında Moskovlu Prusyalu'ya sefer eylediği zemân murâdları biz iken anın mekrini kat' eyleyüp **seksen iki**'de Devlet-i aliyye üzerine[116] Moskov zâhiren ve Nemçe bâtınen eyledikleri sefer ma'lûm. Kırım dahi bu hâle merâmları üzre dâhil oldu[117]. Sultân Mustafa[118] Hân'ın inhitâtı

---

106 "giydirüp" A: "ilbâs" B.
107 "temessük" mükerrer A.
108 "elçiye kürk ilbâs etme" A: "elçii getürüp kürk giydirme" B.
109 "edüp" A: "olup" B.
110 "bir" B: -A.
111 "ve" A: -B.
112 "olur" A: -B.
113 "eyledikde" A: "eylemiş" B.
114 "paşa" A: -B.
115 "koymuşlar" A: "komuşlar" B.
116 "üzerine" A: "üzre" B.
117 "Kırım dahi bu hâle merâmları üzre dâhil oldu" A: "Kırım merâmları üzre oldu" B.
118 "hân" A: -B.

ve Sultân Abdülhamîd Hân[119]'ın cülûsu ile müsâlahaya karâr verilüp bu kadar memâlik yed-i küffâra giriftâr oldu[120] ve[121] Nemçelü dahi vakıt vakıt[122] aldığı yerler ma'lûmdur. Bu kadar sunuhât-ı hod-re'y ve hod-pesendi, Avrupa hâlinden[123] bî-haber olup benlik iddi'âsında olduğundan umûra fâ'idesi olmadığı ve Devlet-i aliyye ile Prusyalu beyninde akd olunacak ittifâkın feshi şu sûretle olmuşdur ki,[124] bu madde münâfık lisânıyla Nemçelü elçisine vâsıl oldukda maktûl Kuyumcu Tâhir-i nâ-pâkı celb ve bin kese kendüsine ve bin kese Osmân Monla'ya ve bin kese Nakşî'ye ve üçbin kese dahi müteferrik olarak temâm altıbin kese akçe taksîm ve ahz eylediklerinde merkümlar[125] bir yere gelüp, gerçi efendim bu güzel ancak ulemâ ve kibâr ve ocaklu vâkıf olmadan bu gûne umûr-ı cesîme-i mülkiye hemân kat' olunmak münâsib midir[126], deyü cânib-i tâcdârîyi[127] iğfâl eylemişler[128] ve[129] ba'de zemân Marye Terze[130] nâm Nemçe kraliçesi hâlik oldukda îrâd ve masârifı rü'yet olundukda fesh-i ittifâk Devlet-i aliyye ile Prusya içün **[14b]** Der-aliyye'de üç nefer ma'lûm ve üç nefer[131] gayr-ı ma'lûm altı nefere biner keseden altıbin kese akçe verildiği zâhir olmuşdur[132]. Binâ-berîn temessükler dahi efendimizde mevcûd olduğundan cülûs-ı hümâyûn vukū'unda[133] Prusyalu tarafından ittifâk recâ[134] olundukda ber-minvâl-i meşrûh râbıta verildi.

---

119 "Abdülhamîd Hân" A: "Hamîd" B.

120 "meâlik yed-i küffâra giriftâr oldu" A: "memâlik harben ve sulhan yed-i küffâra girdi

121 "ve" A: +"sulhan" B.

122 "vakıt vakıt" A: "ara ara" B.

123 "Bu kadar sunûhât-ı hod-re'y ve hod-pesendî Avrupa hâlinden bî-haber olup benlik iddi'âsında olduğundan umûra fâ'idesi olmadığı ve Devlet-i aliyye" A: "İşte bu vechile sü'ûnât-ı hod-re'y ü hod-pesend Avrupa hâlinden bî-paber sahte var ise ben bu postda var iken demeden gayrı bir şeyden haberi yok bir nekbet-i rüşvet-hor hâ'in-i dîn ü devlet makûlelerinin semere-i aklıdır ve Devlet-i aliyye" B.

124 "olmuşdur ki" A: "olmuş ki" B.

125 "taksîm ve ahz eylediklerinde merkümlar" A: "sarf edüp bu üç mel'ûn" B.

126 "münâsib midir" A: "münâsibdir" B.

127 "cânib-i tâcdârîyi" A: "pâdişâhı" B.

128 "eylemişler" B: -A.

129 "ve" A: -B

130 "Marye Terze=(ماریه ترزه)" A: "Marya Terzeya=(ماریا ترزیا)" B.

131 "Der-aliyye'de üç nefer ma'lûm ve üç nefer" A: "Âstâne'de üçü ma'lûm ve üçü" B.

132 "akce verildiği zâhir olmuşdur" A: "masraf meydâna çıkdı idi" B.

133 "cülûs-ı hümâyûn vukū'unda" A: "cülûs-u hümâyûnda" B.

134 "recâ" B: -A.

Bundan akdem Prusya cânibine gidüp gelen Girîdî Resmî Ahmed Efeni'nin takrîridir. Fî 14 M. sene 1177[135]*

Bi-meşiyyeti'l-lâhi te'âlâ **yetmiş yedi** senesi[136] mâh-ı Muharremü'l-harâmının on dördüncü[137] günü Âstâne-i devlet-âşiyâne'den[138] Prusya kralı cânibine azîmet ve gurre-i Cemâdiyelûlâ'da kral-ı mûmâ-ileyhin makarr-ı emâreti olan Berlin Şehri'ne vusûl müyesser olup iblâğına me'mûr olduğum hedâya-yı hümâyûnı teslîm ve resm-i sefâreti tetmîm ederek mahall-i merkūmda[139] altı mâh ikāmetden sonra gurre-i Zilka'de'de Berlin'den hareket ve bir sene-i kâmile mürûruyle **yetmiş sekiz** senesi Muharrem'in on dördüncü günü[140] Âstâne-i sa'âdet'e yüz sürmek mukadder olmuşdur. Esnâ-yı râhda ve zemân-ı ikâmetde muttali' olduğum ahvâli mufassalca kaleme alup arz u irâ'ete lâyık hey'ete girmek içün kitâb resminde beyâz etdirmeğe şurû' olunmağla inşâ'allâhu te'alâ iki üç gün içinde huzûr-ı devlet-zuhûra îsâl olunur. Devlet-i aliyye'nin ba'zı edevât-ı harbiyye-i Garbiyye'ye meyl ü rağbeti kral-ı mûmâ-ileyhin ma'lûmu olduğuna binâ'en bu def'a bu kulları yediyle Âstâne-i sa'âdet'e altunlu ve taşlı bir bel[141] tüfengi ve bir bel tabancalısı* ve kezâlik başka iki demürli bir tüfeng[142] ve iki demürli bir tabancalı ve Tuna misillü enhârdan ubûr iktizâ eylediği sûretde isti'mâli âsân kayık resminde köprü sûreti ve gülle ve barutdan terkîb olunmuş top hartucu gibi şeyler irsâl[143] ve arabalariyle iki kıt'â musanna' küçük top dahi hazırlayup berren gelmekde su'ûbet olmağla Silezya'dan Breslav yanından cereyân eden Oder Nehri'yle Deryâ-yı Şimâlî'ye indirüp garîben Sebte Boğazı'ından İstanbul'a göndermek üzre idiği ma'lûm-ı devletleri buyruldukda emr ü fermân sultânım hazretlerinindir[144].

---

135 Derkenâr:"Geçen sene elçilik ile Prusya kralına irsâl olunan Resmî Ahmed Efendi kulları bugün nezd-i çâkerîye gelüp mübârek rikâb-ı hümâyûnlarına ve taraf-ı çâkerâneme Prusya kralının iki kıt'a mektublarını ve işbu takrîri getürmekle tafsîl üzre arz edeceği takrîri iki üç gün içinde getüreceğini takrîr ile zikr olunan iki kıt'a mektûblar iki üç günün zarfında terceme olunmak içün Dîvân tercemânları kullarına i'tâ olunmağla bi-mennihî Te'âlâ Ahmed Efendi kulları takrîrini taraf-ı çâkerâneme getürüp mektûblar dahi terceme olundukda atebe-i ulyâ-yı mülûkânelerine arz olunacağı ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lahü'l-emrindir fî 14 M. sene 1178" B.v.135b. İşbu târih Mîlâdî 25 Temmuz 1763'e tekâbül eder. Bu bahsin belgesi Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E.532'dedir.

* Bu bahis B nüshası v.135b-136a'dadır. İşbu "14 M. sene 1177" târîhi Mîlâdî 25 Temmuz 1763'e tekâbül eder.

136 "yetmiş yedi senesi" B: "işbu sene-i mübâreke"A.

137 "on dördüncü" A: "onuncu" B.

138 "devletâşiyân'dan" A: "Sa'âdet'den" B.

139 "devlet-âşiyân'dan" A: "anda" B.

140 "Muharrem'in on dördüncü günü" B: "evâsıt-ı Muharreminde" A.

141 "bel" metinde "bil (بيل)" kelimenin aslı da budur.

* "taşlı bir bil(بيل) tüfengi" A "taşlı bir bel(بيل) tüfengi ve bir bel (بيل) tabancalısı" (ي) harekeli B.

142 "ve bir bel tabancalısı ve kezâlik başka iki demürli bir tüfeng" B: –A.

143 "irsâl" B: –A.

144 "sultânım hazretlerinindir" A: –B.

Der-aliyye'de mukīm dokuz nefer elçilerin ber-mu'tâd[145] hizmetlerinde mevcûd bulunagelen âdemlerinin mıkdârları[146]

Ez-cümle Françe elçisinin[147] dil oğlanı[148] ve tercümânları ve kançıları[149] ve sırkâtibi[150] ve kethüdâ[151] **[15a]** ve mîrahûr[152] ve tabîb[153] ve cerrâh[154] ve ruhbân[155] ve kaftâncı[156] ve çukadâr[157] ve aşcı[158] ve şekerci[159] ve sâyis[160] ve kapucı[161] etbâ'-ı hademe[162] cem'an yetmiş sekiz nefer ve kezâlik İngiltere elçisinin elli beş nefer[163] ve Felemenk elçisinin otuz sekiz nefer[164], Venedik balyosunun yüz on sekiz nefer[165], Nemçe elçisinin otuz yedi nefer[166], İsveç elçisinin yiğirmi dokuz nefer[167], Sicilyateyn elçisinin otuzbeş nefer[168], Danimarka elçisinin otuz bir

---

145 "dokuz nefer elçilerin ber-mu'tâd" A: "elçilerin mu'tâdları üzre" B.

146 Bu bahis B nüshası v.87b-88a'dadır.

147 "elçisinin" A:+"hademesi" B.

148 "dil oğlanı" A: +" 18 nefer dil oğlanı ya'nî tercemân evlâdı ve yâhûd lisân ta'lîm eder müste'id hademe demekdir" B.

149 "kançılar" A: +"1 nefer kançılar,elçinin defterini ve ba'zı evrakını ve takrîrâtını muhâfaza eder" B.

150 "sırkâtibi" A: +"1 nefer sırkâtibi" B.

151 "kethüdâ" A: +"1 nefer kethüdâ" B.

152 "mîrahûr" A: +"1 nefer mîrahûr" B.

153 "tabîb" A: "1 nefer tabîb" B.

154 "cerrâh" A: "1 nefer cerrâh" B.

155 "ruhbân" A: "4 nefer ruhbân" B.

156 "kaftancı" A: "1 nefer kaftancı" B.

157 "çukadâr" A: "20 nefer çukadâr ve hademe-i sâ'ire" B.

158 "aşcı" A: "6 nefer aşcı" B.

159 "2 nefer şekerci"B: -A.

160 "sâyis" A: "3 nefer sâyis" B.

161 "kapucı" A: "2 nefer kapucı" B.

162 "15 nefer etbâ'-ı hademe" B: -A.

163 "ve kezâlik İngiltere elçisinin elli beş nefer" A: "İngiltere elçisi hademesi,neferen: 6 Dil oğlanı, 1 Kançılır, 1 Hazînedâr, 1 Kethüdâ, 1 Mîrahur,1 Tabîb, 1 Cerrâh, 1 Râhib, 1 Kaftancı, 20 Çukadâr ve hademe, 4 Aşcı, 1 Şekerci, 3 Sayis, 2 Kapucı, 10 Etbâ' hademesi= 55" B.

164 "ve Felemenk elçisinin otuz sekiz nefer" A: "Felemenk elçisinin mevcûd hademesi: 1 Elçinin oğlu, 1 Sırkâtibi, 1 Hazînedâr, 1 Kethüdâ, 1 Mîrahur, 1Kaftancı, 15 Çukadâr, 4 Aşcı, 1 Şekerci, 2 Sâyis, 2 Kapucı, 8 Etbâ' hademesi. Yekûn neferen: 38" B.

165 "Venedik balyosunun yüz on sekiz nefer" A: "Venedik balyosunun yanında mevcûd hademesi: 12 Dil oğlanı, 1 Kançılır, 1 Sırkâtibi, 1 Hazînedâr, 1 Kethüdâ, 1 Mîrahur, 1 Tabîb, 1 Cerrâh, 1 Vekilharc, 1 Masraf, 2 Ruhbân,1 Kaftancı, 20 Çukadâr, 6 Aşcı, 2 Şekerci, 4 Sâyis, 2 Kapucı, 40 Hırvat, 20 Etbâ' hademesi. Yekûn neferen: 118" B.

166 "Nemçe elçisinin yanında mevcûd hademesi" A: "Nemçe elçisinin yanında mevcûd hademesi: 4 Dil oğlanı, 1 sırkâtibi, 1 Mîrahur, 1 Kaftancı, 15 Çukadâr, 3 Aşcı, 1 Şekerci, 2 Sâyis, 2 Kapucı, 6 Etbâ' hademesi. Yekûn neferen: 37" B.

167 "İsveç elçisinin yiğirmi dokuz nefer" A: "İsveç elçisinin yanında mevcûd hademesi: 1 Kançılır, 1 Sırkâtibi, 1 Kethüdâsı, 1 Mîrahur, 1 Râhib, 1 Kaftancı, 10 Çukadâr, 3 Aşcı, 1 Şekerci, 2 Sâyis, 2 Kapucı, 5 Etbâ' hademesi. Yekûn neferen: 29" B.

168 "Sicilyateyn elçisinin otuzbeş nefer" A: "Kezâlik Sicilyateyn elçisi hademesi, neferen:35" B.

nefer[169], Rusya elçisinin otuz sekiz nefer[170] ki cem'an dörtyüz elli dokuz nefer hademeleri olup refte refte bisyâr oldu, sene **1177**[171].

Kezâlik[172] Âstâne-i sa'âdet'de elçilik hizmetinde ve taşrada konsolos yanlarında olan[173] berâtlı tercemânların mıkdâr-ı mevcûdu[174] Divân-ı hümâyûn[175] kaleminden derkenâr olunmuşdur ki zikr ü beyân olunur[176]*.

Françelü tercemânları

Neferen

13 Âstâne-i aliyye'de elçi yanında mevcudu

+39 Taşrada konsoloslar yanlarında

52

Kırk üç târîhinden sonra muhdes olan tercemânlar, Neferen: 11

İngiltere tercemânları

Neferen

16 Âstâne'de elçi yanında

+34 Taşrada konsoloslar yanında

50

Kırk üç târîhinden sonra muhdes olan tarcemânler, Neferen: 9

Nederlande tercemânları

Neferen

09 Âstâne'de elçi yanında

+23 Taşrada konsolos yanında

32

Kırk üç târîhinden sonra muhdes olan tercemânlar, Neferen: 1

Venedik tercemânları

Neferen

---

169 "Danimarka elçisinin otuz bir nefer" A: "Kezâlik Danimarka elçisinin hademesi, neferen: 31" B.
170 "Rusya elçisinin otuz sekiz nefer" A: "Kezâlik Rusya kapukethüdâsının hademesi, neferen: 38" B.
171 "ki cem'an dörtyüz elli.....oldu. sene 1177" A: "Elçiyân mukîm Devlet-i aliyye, aded: 9, Neferât-ı hademesi, aded: 459" B. 1177 Mîlâdî 1763-1764'e tekâbül eder.
172 "kezâlik" A: -B
173 "yanında olan" A : "yanlarında olan mevcûd olan" B
174 "mikdâr-ı mevcûdu" A : -B
175 "hümâyûn" A : -B
176 "Derkenâr olunmuşdur ki zikr ü beyân olunur" A :"kaydı ihrâc olunan defteridir" B
* Bu bahis B nüshası v.66b-67a'dadır.

00 Âstâne'de elçi yanında[177] berâtlı tercemânı yokdur
+12 taşrada konsolos yanında
12

Kır küç târîhinden sonra muhdes tercemânlar, Neferen: 2

Bâlâda mastûr dört nefer elçilerin **kırküç** tarihinden sonra muhdes olan tercemânları hâlik oldukda berâtları dîvân kaleminde hıfz olunup tercemânlığı âhara verilmemek üzre mukaddemâ şeref-bahş-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn şerefmakrûnları[178] mûcebince nızâm verilmişdir.

İsveç tercemânları
Neferen
07 Âstâne'de elçi yanında
+17 Taşrada
24

Sicilyateyn tercemânları
Neferen
09 Âstâne'de elçi yanında
+12 Taşrada konsoloslar yanında[179]
21

[15b] **Nemçe tercemânları**
Neferen
00 Âstâne'de elçi yanında[180] berâtlı tercemânı yokdur
+17 Taşrada konsolos yanında
17

Danimarka tercemânları
Neferen
3 Âstâne'de elçi yanında
+1 Taşrada konsolos yanında
4

Danimarka Devleti ile akd-ı mevâdd-ı ticâret olundukda oniki tercemân olmak üzre nızâm verilüp şimdiye dek dört neferine berât verilmişdir.

---

177 "elçi yanında" B: -A.
178 "şerefmakrûnları" B: -A.
179 "konsoloslar yanında" B^{o} –A.
180 "elçi yanında" B: -A

Dubrovniklü tercemânları

Neferen

3 Âstâne'de elçi vekîli yanında

+4 Taşra konsolosları yanında

7

Kırküç târîhinden sonra muhdes olan tercemânlar, Neferen:1

Moskov elçisinin ol târîhde gerek yanında ve gerek taşrada berâtlı tercemânları yoğidi.

Bâlâda mastûr tercemânların cümlesi ikiyüz on dokuz nefer olup Devlet-i aliyye tarafından bir neferine yevmiyye ve cânib–i mîrîden ta'yînât-behâ[181] verildiği yoğidi[182].

Garîbe-i ahvâl-i nızâm-ı tercemân[183].

Bin ikiyüz dokuz senesi nefs-i Halebü'ş-şehbâ'da bin beşyüz nefer semmûr-pûş tercemân mevcûd olup cümlesi mütemevvil [ve] zî-kudret ve tercemân şeklinde olduklarına binâ'en muhassıl ve cizye-dâr taraflarından mesfûrlara ve gerek her birinin yanında olan âdemleri Haleb'in emti'a ve duhân gümrüklerine haddan bîrûn hasâret eylediklerini ol vakıtda Muhassıl-ı Katar Ağası El-Hâc İbrâhim Ağa ki ba'de zemân vâlâ-yı vezâret i'tâ olunmuşdur. Duhân gümrüğü Emîni Akbaşzâde Es-Seyyid Hüseyin Ağa, Devlet-i aliyye'de sâbıkā kethüdâ ve defterdâr ve re'îsü'l-küttâb olan Haleb Vâlîsi Süleymân Feyzi Paşa Hazretleri'ne nakl ü ta'rîflerinde müşârun-ileyh kānûn-ı Devlet-i aliyye'ye vâkıf ve düvel-i Avrupa'nın her husûsuna ârif olmağla der-akab Der-i devlet-medâra tahrîr ve arzı mûcibince Dîvân-ı hümâyûn kaleminden sûret-i defterini ihrâc ve himmet-i tâziyâne-i tatar ile celb ü ihzâr-ı diyâ[r] buyuruldu. Bu çâker-i pür-tasavvurların ta'yîn ve yedlerinde olan berâtlarıyla Dîvân-ı Halebü'ş-şehbâ'ya ba'de'l-ihzâr, "berâtdır" deyü ibrâz eylediklerinin ekseri yol hükmü olup **[16a]** an-asıl Mârûnî[184] ve Süryânî ra'ıyyet ve ra'ıyyeti oğullarından olduğu ve beşer onar senelik cizye kâğıdları olmadığı zâhir ü âşikâr oldukda zecren-leh cizye kâğıdları i'tâ ve fîmâ-ba'd re'âyâ olup ra'ıyyeti icrâ eylemek üzre tenbîh ü te'kîd olundu ve kezâlik kusûr tercemânlardan Haleb'de mukîm altı nefer konsolosların altı nefer tercemânları olup

---

181 "ve cânib-i mîrîden ta'yînât-beha" A : "beha ve ta'yînât" B

182 "yoğidi" A: "yokdur" B.

183 Derkenâr:"Biñ ikiyüz dokuz senesi nefs-i Halebü'ş-şehbâ'da biñ beşyüz nefer tercemân mevcûd olup kānûn-ı Devlet-i aliyye'ye vâkıf Re'îsü'l-küttâb-ı sâbık Vezîr Süleymân Fevzi Paşa mecmû'unuñ yedlerinden emr ü berâtlarını ahz eylediğiniñ tafsîli ba'be zikr olunsa gerekdir." B, v. 68a.

184 "Mârûnî" metinde "موراني"

mâ'adâsının berâtlarında, Mora Cezîresinde ve Eğriboz Cezîresi'nde ve Trablusşam ve Sayda ve Beyrut ve Akkâ ve Kuds-i şerîf ve Cezîre-i Kıbrıs ve İzmir ve Sakız ve Midillü taraflarında mukîm konsoloslar ma'ıyyetinde mevcûd bulunmak üzre, diyerek yedlerine berât verilmiş olduğu ve mersûmlardan bir ferdi merreten mahall-i me'mûresini görmek müyesser olmadığı vezîr-i müşârun-ileyh hazretlerinin ma'lûmu oldukda berât-ı mezkûrı cânib–i şer'-i envere tevdî' ve bundan sonra üç güne kadar mahall-i me'mûrelerine azîmet eylemek üzre buyruldu tahrîr ve mübâşir ta'yîni ile te'kîd olundu. Bu sûretde mesfûrların ticâretlerine halel îrâs edeceği zâhîr olmağla bin Venedik altunu müşârun-ileyhe ve ol mıkdâr dahi Haleb kadısına ve muhassıl ve gümrükcü ve ta'yîn olunan mübâşire i'tâ ile her ne kadar afv u safh buyurulması recâsında oldular ise dahi kabûl olunmayup irsâlleri husûsuna himmet ü habîr ile beytü'l-mâl-i müslimîne i'ânet olundu.

Düvel-i Nasârâ kralları taraflarından Âstâne-i devletâşiyâne'de mukîm olan elçilere ve kapukethüdâlarına verilen ta'yînât ve nafaka-behânın mıkdârı zikr ü beyân olunur*

Bundan evvel ***İsveç kralı tarafından Der-aliyye'ye gelen orta elçisine,*** beher yevm on guruş ta'yînât behâsı cânib-i mîrîden bâ-tezkire-i hazîne i'tâ olundu. ***Nemçe orta elçisine,*** kezâlik on iki guruş behâ-i ta'yînât i'tâ olundu ve ***Moskovlu kapu kethüdâsına,*** kezâlik yevmî beş guruş nafaka-behâ verildiği ve **yetmiş üç** senesi Der-ayiyye'ye gelen ***Leh orta elçisine,*** yevmî ikiyüz yiğirmi beş guruş behâ-i ta'yînât ile sekiz bâb hâne icâresiyçün yevmî yetmiş altı guruş ki cem'an üçyüz bir guruş yevmiyyeden bir mâhda îcâb eden dokuz bin otuz guruş **[16b]** ve ta'yînât olunan mühimmât-ı dâriye dahi yevmî seksen akçe verildiği ve ***Rusyalu orta elçisine,*** kezâlik beher yevm doksan sekiz guruş ki cem'an yüz otuz sekiz guruş olur ki şehriyye dört bin yüz kırk guruş i'tâ olunduğu, ***Venedik elçisine,*** kezâlik yevmî seksen guruş ta'yînât behâ dört bâb hâne icâresiyçün dahi yevmiyye otuz altı guruş ki yüz on altı guruşun şehriyyesi üç bin dörtyüz seksen guruş[185] olup verildiği baş muhâsebe defteri derkenârı mûcebince beher şehr telhîsâtı tahrîr olunmağla zabt u sebt-i cerîde kılındı.

---

* İşbu bahis B.44b'de siyâkat belge şeklinde verilmiş olup mukâbele usûlüne uygun değildir, ileride B nüshasının metin kısmında aynen verilecektir.

185 "guruş" mükerrer.

Leh umûruna dâ'ir Françe elçisinin takrîridir ki Bâb-ı âlî'ye takdîm olundu[186]. Fî 12 N.sene 1170[187]*

Bin yüz yetmiş senesi mâh-ı Ramazân-ı şerîfinin on ikinci günü mersûmun hulâsa-i takrîrinde[188], Rusya askeriyle leh arâzîsinden an-karîb mürûr edeceğinden Lehlü hayr-hâhân fırkasının kulûbi dağdağadan hâli olmadıklarını Leh'den gelen ba'zı tahrîrâtdan Devlet-i aliyye'nin mülâhazası olduğu emr-i muhtemeldir. Prusya kralının harekât-ı nâ-marzıyyesi asker-i mezbûrun ol tarafdan mürûruna sebeb olduğu Leh Cumhûru'na ta'alluk u tereddüdü olan her bir devletin güceneceği[189] emr-i muhakkakdır[190]. Ale'l-husûs efendim[191] Françe pâdişâhının bu husûsda hâtır-ı hatîrine inkıbâz ârız olmuşdur. Zîrâ Leh Cumhûru'nun hukûkuna ve serbestiyyetine ve arâzîsinin emniyyet ve âsûde-i hâline öteden beru olan meyl ü rağbeti ber-karâr olup tağyîr ve noksandan her vechile müstağnîdir. Eğer çi efendim Françe pâdişâhı Vesfalye[192] müsâlahasına kefîl ve Beç Devleti ile müttefik olup gerek Nemçe Devleti'ni tama'ı gâlib bir hemhudûd zâlimin tasallutundan sıyânet içün bezl-i kudret eylemesi üzerine vâcibdir. Lakin efendim müşârun-ileyh kendü kadîmî dostlarına hulûs üzre sâdıkâne dost olup Leh Cumhûru'nun âsûde-i hâline halel verecek hâlâtını indifâ'ına dikkat-i tâm ve ihtimâm-ı mâlâ-kelâm eylediğini emr-i muhakkakdır[193]. Prusya kralının nakz-ı ahd ile milel-i Nasârâ beyninde ihtilâlâta bâ'is olan hareketi zuhûr eylediği birle[194] Beç Devleti'ne ve Leh kralına Rusya tarafından mu'âhedeleri muktezâsınca imdâdiye asker ta'yîn olunacağı meczûm oldukda derhâl Françe Devleti Rusya Devleti cânibinde **[17a]** mümkin mertebe sa'y u ihtimâm eylediği asker-i mezbûrun mürûru Lehlü'lere mûcib-i gubâr olmamak vechile tedbîr ü tertîb oluna ve bu husûs içün Françe Devleti tarafından Rusya Devleti'ne irsâl olunan takrîr Leh Cumhûru'nun âsûde-i hâline Françe devleti'nin kemâl-i i'tinâ derkâr olduğuna delîl-i bürhânîdir. Eğer Rusya Devleti tarafından Leh Cumhûru'na olacak takrîr fi'l-vâkî' matlûb olduğu siyâk üzre verilüp şurûtu dahi askerî zâbıtânı taraflarından sâdıkâne mürâ'ât olunur ise Leh Cumhûru'nun âsûde hâline bir dürlü halel verilmeyeceği zâhirdir. Lâkin takrîr-i

---

186 "Leh umûruna dâ'ir Françe elçisinin takrîridir ki Bâb-ı âlî'ye takdîm olundu" A: "Rusya ile Leh umûruna dâ'ir Françe elçisinin takrîridir" B.

187 "fî 12 N. sene 1170" B: –A. İşbu târih Mîlâdî 31 Mayıs 1757'ye tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.119b-121a'dadır.

188 "Bin yüz yetmiş senesi mâh-ı Ramazân-ı şerîfinin on ikinci günü mersûmun hulâsa-i takrîrinde" A: –B.

189 "güceneceği": "güceneceğini" A: "gücenegeleceğini" B.

190 "muhakkakdır" A: "muhakkak olur ise" B.

191 "efendim" B: -A.

192 "tağyîr ve noksandan her vechile müstağnîdir. Eğer çi efendim Françe pâdişâhı Vesfalye" B: –A.

193 "hâlâtını indifâ'ına dikkat-i tâm ve ihtimâm-ı mâlâ kelâm eylediğini emr-i muhakkakdır" B: –A.

194 "birle" B: –A.

mezbûr husûsunda Rusya Devleti'nin bir nev'-i ta'allûlü zuhûr ettiği takdîrde ihtimâldir ki Devlet-i aliyye Leh Cumhûru'na olan tereddüd ve ta'allukunu izhâr buyurmaları münâsib görse, Rusya Devleti derhâl ilzâm olunup insâf tarîkına sülûk eder[195]. Kaldı ki Leh Cumhûru'nun hayr-hâhânı kendi krallarının nâ-hak yere tazallum ve ızdırâb-hâlini müşâhede ederler iken imdâdına lâzım ü lâbüd olan Rusya askerini alenen men' etmek kaydında olduklarını akıldan rûddur. Ancak ilhâh u ibrâm-ı tâmlarında maksad-ı küllîleri oldur ki hâl-i istiklâlleri ma'lûm olup serbestiyyetlerinin kavâ'idine halel ve hâs u âmma zarâr u ziyân terettüb etmemek vechile asker-i mezbûrun mürûru hüsn-i tedbîr ile tertîb oluna. Rusya Devleti cânibinde Françe Devleti'nin bu hilâlde sa'y u ihtimâm eylediği bu tedbîr her vechile mutâbık olup bu misillü hüsn[196]-i niyyete binâ'en Devlet-i aliyye tarafından dahi Âstâne'de mukîm Rusya kapukethüdâsına bu keyfiyyet siyâkı âtiyyü'l-beyân üzre müşfikâne tefhîm olunması istisvâb[197] olunsa sevâb-ı azîme bâ'is olacağı bî-iştibâhdır. Rusya askeri Leh arâzîsinden mürûra hâcet mes eylediği tevâturen ma'lûm olup me'mûldur[198] ki Rusya Devleti bu husûsun hüsn-i nızâmına dâ'ir iktizâ eden evâmîr ve tenbîhâtı ısdâr eylemiş ola. Ol vechile ki Leh Cumhûru'nun istiklâlini tasdîk içün ve arâzîsinin emniyyeti ve âsûde-i hâli içün asker-i mezbûrun mürûruna **[17b]** ba'de'l-istîzân hilâl-i tarîkda bir kimesneye zarar u ziyân eylemeyüp Rusyalu'ların iştirâ eyledikleri her ne ise behâsını an-nakd vereler ve ekall-i mâ-emken Leh arâzîsinde meks ü ikâmet edeler ve aralarında ahsen vechile nızâm u intızâm cârî ve mer'î ola ve Leh Cumhûru'na mahsûs umûr ve[199] mesâlihına kat'an karışmayalar ve Leh Cumhûru fırka fırka olup ol fırkaların hiç birisine sâhib çıkmak dâ'ıyyesinde olmayalar. Bu tedbîr ve nızâm, gidişde ve gelişde ve hîn-i mekslerinde mürâ'ât olunduğu sûretde Leh kralının memâlîk-i mevrûsâsına avdeti içün etrâfda sarf olunan himmet ü kudretin tevfîki müyesser oldukda Devlet-i aliyye dahi mahfûz olacağı bî–iştibâhır. Ve lâkin Rusya askerinin mürûru Leh Cumhûru'nun istiklâlerine halel verüp yâhûd cumhûr-ı mezbûrun ihtilâlât-ı derûniyyesini ıttıfâ' eylemek iktizâ eder iken anlara arka olmalarına vesîle olduğu sûretde Lehlü'lerin hakkına mutâbık olan şikâyetlerini Der-aliyye ısgā edüp, İktizâ eden nızâmı vaz' zımnında vech-i lâyığı üzre tedârük görüleceği ma'lûm ola, deyü Rusya kapu kethüdâsına müşfikâne tefhîm olunması husûsu Devlet-i aliyye'nin re'y-i âlîlerine ihâle olunur. Bu maküle takrîr Rusya askeri mürûruna Rusya Devleti'nin ta'ahhüd eylediği imrârına mâni' bir hâlet olmamağla Rusya

---

195 "eder" B: "ede" A.
196 "hüsn" B: –A.
197 "istisvâb" B: –A.
198 "me'mûldur" B: "mâldır" A.
199 "ve" B: –A.

Devleti'ne mûcib–i infi'âl olmayacağı zâhîr olduğundan başka, takrîr-i mezbûrdan hâsıl olacak semeresi budur ki, Leh Cumhûru'nun serbestiyyetine ve kavâ'idine ve âsûde-i hâline Devlet-i aliyye alâkadâr olduğuna binâ'en Lehlü'lerin me'mûl eyledikleri izhâr-ı tereddüd ve te'allülığu derkâr olup Leh Cumhûru'nun memnûnuyyetine bâ'is olur. Bu dâ'îlerinin bâlâda îrâd ve arz olunan mülâhazalar Devlet-i aliyye'nin ma'lûm-ı şerîfleri oldukda me'mûl ve mercûdur ki Françe Devleti'nin bu hilâlde ba'zı devletler ile akd eylediği şart[200] u niyyet-i hayra ve muktezâ-yı hâle hamle birle kadîmî dostları ile ale'l-husûs Devlet-i aliyye ile ahd-i ba'îdden beru olan musâfât ve müvâlât bir dürlü kābil-i indirâs olmayacağı[nı] yakînen bilüp **[18a]** dâ'imâ Devlet-i aliyye'nin şân u şevkine ve dostlarının emniyyet ve refâhına vesîle olacak hâlâtına iki devletimiz beyninde bi'l-muhâbere sa'y u ihtimâm olunmasından Françe Devleti her vechile mahzûz olacağı mahall-i iştibâh buyurulmaya, deyü takrîr eder[201].

El-mahsûl: Perde-i hafâ'dan sonra hakdan hîleye bir mukaddime olduğu on iki sene mürûr etdikden sonra zâhir ü nümâyân oldu[202].

Bu dahi Moskovlu'nun arâzî-i Devlet-i aliyye'ye bidâyet-i te'addîsi ve memleket-i Leh'in bend ü teshîri şikestegî-i bâl-i İlhânî beyânı[203].

Sa'âdetlü şehâmetlü hân-ı âlişân hazretleri kabâ'il-i Tatarlar'dan ba'zı kabîlenin tehiyye ve ihzârını tenbîh ve Leh memleketine Leh kralı nasb oluncaya dek Devlet-i aliyye ser-haddâtından ve Kırım cânibinden ba'zı kimesneler Leh memleketine gidüp esnâ-yı meşveretlerinde Leh içinde bulunmamak ve dâ'ire-i meşveretlerinde mevcûd olmamak husûsu hân-ı müşârun-ileyh hazretlerine ve serhaddât muhâfızlarına ve Eflâk ve Boğdan voyvodalarına tavsiye olunmüşiken bu esnâda Leh memleketinden Kırım cânibine bir beğzâde gelüp ba'dehû hân-ı müşârun-ileyh tarafından Hasan nâmında bir âdem Leh memleketine me'mûren azîmet eylediğinden Rusya Devleti hem-civâr bulunmak hasebiyle ba'zı gûne vâhimeye tâbi' olup Devlet-i aliyye'nin Rusya Devleti ile fesh-i musâlaha kasdı olmak gerekdir. Zîrâ Özi Kal'asını ta'mîr behânesiyle iki eyâlet askeri ta'yîn eyledi. Ba'dehû hân hazretleri dahi ba'zı kabâ'il-i Tatar'ı tehiyye ü ihzâr eylediğinden mâ'adâ Leh tarafına dahi âdem gönderdi. Bu gûne hareket Lehlü'yü himâyet iktizâ eder ve Lehlüyü bilâ mûcib himâyet mukaddemâ Devlet-i aliyye'nin Leh kralı

---

200 "şart" A: "şurût" B.

201 "deyü takrîr eder" A: " E'd-dâ'î Şeralir de Virjin elçi-i Françe (imza)" B.

202 "***El-mahsûl:*** Perde-i hafâ'dan sûret-i hakdan hîleye bir mukaddime olduğu on iki sene mürûr etdikden sonra zâhir ü nümâyân oldu" A: -B.

203 Bu bahis B nüshasında başlıksız olarak v.81b-82b'dedir.

husûsunda îrâd eylediği kelâmından nükûl ve dil-hâhları olan kimesneyi kral nasb eylemek kasdına mebnî olması lâzım gelür ise Lehlü'nün şurût-ı serbestiyyetlerine menâfî bir keyfiyyet olup ve Lehlü ile Rusya Devleti'nin muhâfaza-i şurût-ı serbestiyyetleriyçün[204] ez-kadîm beynlerinde mu'âhede olmakdan nâşî bi'z-zarûre Rusya Devleti dahi Devlet-i aliyye'ye[205] bu gûne hareket eylememesini teklîf eylemek lâzım geldikde beynehümâda vâkı' olacak kîl u kâl fesh-i müsâlaha ve cidâli **[18b]** müstelzem olup, Devlet-i aliyye'nin askerisi kurb u cîvârda âmâde ve hân hazretleri dahi müteheyyi' olmağla ale'l-gafle memleketimize çapul edüp hasarâtımıza bâ'is olur mülâhazasıyle Rusyalu'nun dahi câ be-câ asker tertîb eylemesinden lâbüd oldu, deyü ol havâlîlerin ahvâline vukûfu olanlar haber verdiler. Devlet-i aliyye'nin dahi eğer çi gazâ u cihâd aksâ-yı merâmı olup ancak müddet-i vâfireden berü sefer hazara tebdîl olunup mühimmât-ı seferiyye ve levâzım-ı emr-i cihâda iltifât u i'tinâ olunmadığından malzeme-i seferiyyenin ekseri müceddeden inşâ ve tedârük ve ikmâline muhtâc olup ve levâzım u mühimmât-ı mezkûrenin mecmû'u derhâl tedârük olunur kabîlinden olmayup beher hâl cümlesinin inşâ ve itmâmı müddet–i vâfireye muhtâc olan mevâddan olduğu zâhir ü bedîdârdır. Kaldı ki hân hazretlerinin bu gûne hareketleri ve kendülerinin Bucak cânibine harekete ruhsat taleb eylemeleri fi'l-cümle emr-i gazâ ve cihâda ser-rişte ve Devlet-i aliyye'yi teşvîk iktizâ eder. Ammâ bâlâda beyân olunduğu üzre Devlet-i aliyye'nin mühimmât-ı seferiyyesi müretteb ü mükemmel değil iken eğer Rusyalu ile olan müsâlaha fesh olunmak lâzım gelse Devlet-i aliyye'nin imdâd u i'âneti olmaksızın yalnız hân hazretleri Rusya Devleti ile mukâbele ve mukâvemete kudret-yâb olurlar mı eğer mukâvemete iktidârları var ise fe-bihâ ü ni'met ve eğer beher-hâl Devlet-i aliyye'nin i'ânet ve hareketinden mühim ü muktezî ise şimdiki hâlde Devlet-i müşârün ileyhâ ile olan şurût-ı müsâlaha ve musâfâta[206] ri'âyet ve Leh tarafında olan âdemleri hüsn-i iâde ve Lehlü'nün krallık umûruna müdâhaleden ve o misillü kabâ'il-i Tatar'ı levâzım-ı seferiyye ile tehiyye ü ihzârdan ve kendüler bu cânibe hareketden keff-i yed buyurup Leh Krallığı husûsıyçün mukaddemâ Devlet-i aliyye tarafından verilen cevâb muktezâsınca Lehlü tâ'ifesinin beynlerinde olan şurût-ı serbestiyyetleri üzre ricâl-i Leh beynlerinde intihâb ve istihsân ve istisvâb eyledikleri kimesneyi kral nasb iderler, deyü Lehlü tarafından isti'ânet olunur ise dahi cevâb verüp ancak **[19a]** Karlofça müsâlehasında verilen ahidnâme-i hümâyûnun şurûtuna ri'âyet buyururlar. Bi-mennihî te'âlâ, الامور مرهونة با وقاتها medlûlünce vaktiyle hân hazretlerinin merâmları üzre emr-i gazâ ve cihâda ihtimâm

---

204 "serbestiyyetleriyçün" A: "serbestiyyet içün" B.
205 "aliyye'ye" B: "aliyye" A.
206 "musâfâta" B: -A.

olunur, deyü takrîr olundukda[207] işbu mevâd hân hazretlerine bâ-tahrîrât ifâde olunsa yedinde sened olup irâ'etinden ictinâb olunan kimesnelere irâ'et veyâhûd bir takrîb ele girüp bir fesâdı müntîc olur mülâhazasına binâ'en tahrîren ifâdeden ihtirâzen hân hazretlerinin kâtibi Abdülazîz Efendi'ye mevâdd-ı mezkûre yegân yegân ifâde ü tefhîm ve gereği gibi gûze-i muhâfazasına vedî'a ve telkîn ve takrîren lisân ile hân-ı müşârun-ileyhe ifâde ü tebeyyün eylemesi tenbîh-i ekkid olunmak emr-i hümâyûn buyuruldu[208].

Moskov ve Leh ve Erdel câniblerinden ahz u isticlâb olunan havâdis-i acîbedir[209]. Fî 20 L. sene 1153[210]*.

Bin yüz yetmiş yedi senesi[211] Moskovlu'nun vekâlet ü vesâyetden ihrâc olunan Biron[212] nâm Kurlandiya dukasını evlâd u iyâli ve cümle tevâbi' ve livâ hakkıyle Moskov vükelâsı ve husûsen vâris ü halef ittihâz olunan Yuvan[213] nâm ma'sûmun pederi, kemâl-i unf u gazab ve muhâfaza ile Alaman taraflarında vakî' Esklisburk[214] nâm kal'aya nefy ü iclâ' etdikleri muhakkık olmuşdur. Ve vekâlet ü vesâyeti ma'sûm-ı merkûmun vâlidesi der-uhde edüp ehli olan Prencbuk

---

207 "deyü takrîr olundukda" A: -B.

208 "işbu.....emr-i hümâyûn buyuruldukda" A: "İşbu mevâdd hân hazretlerine tahrîren ifâde olunsa yedinde sened olup irâ'etinden ictinâb olunan kimesnelere irâ'et ve yâhûd ber-takrîr ele girüp bir fesâdı müntîc olur mülâhazasına binâ'en tahrîren ifâdeden ihtirâzen Abdülaziz Efendiye mevâdd-ı mezkûre yegân yegân ifâde ü tefhîm ve gereği gibi kûze-i hâfızasına vedî'a ü telkîn ve takrîren ve lisân ile hân-ı müşârun-ileyhe ifâde ve ta'yîn eylemesi tenbîh ü ekîde olunduğu ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda emr ü fermân men-lehü'l-emrindir" Bu mevzû'un baş tarafına mâyil yazılmak sûretiyle ilâve edilmiştir. B.

209 "havâdis-i acîbedir" A: "havâdisdir" B.

210 "fî 20 L. sene 1153" B: -A. İşbu târîh Mîlâdî 8 Ocak 1741'e tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.83a-84b'dedir.

211 "Bin yüz yetmiş yedi senesi" A: -B. İşbu sene 1763-1764'e tekâbül eder.

212 "Biron" harekeli (برون) B. Biron Çariçe Anna ölmeden önce, teyzesinin henüz yeni doğmuş oğlu İvan Antonoviç'i kendisine halef tayin etmişti. Biron İvan (VI)'ın 1740-1741 yıllarına tesadüf eden iki yıl süresince naib sıfatı ile devlet idaresini elinde tutmuş, fakat kendisi gibi bir Alman olan Münich tarafından tevkif edilerek Sibire sürülmüştür.

213 "Yuvan", Çariçe Anna'nın ölmeden önce veliahd tayin ettiği, teyzesinin henüz yeni doğmuş çocuğudur. Annesi Anna Karlowna, babası Anton Ulrich von Braunschweig-Wolfenbüttel'dir. VI. İvan ünvanıyla 1740 ve 1741'de tahtta kalmış ve bu süre içinde saltanat naibi sıfatıyla devlet idaresini Biron elinde tutmuştur. Devlet idaresindeki Alman nüfuzuna karşı hareket eden Rus subayları tarafından tertiblenen bir ihtilalle tahttan indirilen İvan'ın yerine Petro'nun kızı Elizaveta (1741-1761) geçirilmiştir.

214 "Esklisburk" A nüshasında (اسقليسبرق), B nüshasında (اسقليسلبرق) ikinci ق، ب، س harfleri sırasıyla üstün, ötre ve cezm'le harekeli. Bu kal'anın orjinal adı Schlüsselburg'dur. Bu kal'aya habsinden bahsedilen Yuvan, Çariçe Anna'nın henüz yeni doğmuş durumda iken kendisine halef tâyîn ettiği, teyzesinin oğlu İvan Antonoviç'tir (VI. İvan) Rus tahtını işgal ettiği 1740-1741 yıllarında devlet idâresi naib sıfatı ile Alman asıllı Biron'un eline geçmiştir. Önce Biron tevkif edilip Sibirya'ya sürülmüş, ardından da yüksek rütbeli Rus subayları tarafından tahttan indirilen İvan'ın yerine Büyük Petro'nun kızı Elizaveta geçirilmiştir. 1764'de Miroviç isimli küçük rütbeli bir zâbit sâbık İmparator İvan VI'ü mahbus bulunduğu Schlüsselburg Kalesi'nden kurtarıp yeniden tahta çıkarmaya teşebbüs etmişse de muvaffak olamamıştır.

Prencpayı*[215] cümle asâkir Moskov üzerine Menık (منيق)** nâm ferîd mareşal'ın yerine başbûğ nasb edüp mareşal-ı mezbûra ancak başvekillik pâyesin vermediğinden, ziyâde mütekeddir olmağla hâlâ sâhib-firâş ve varta-i mevtde olduğunu haber verirler ve vekâlet ile baş kançılır olan Konta Ostevman'a (قونته اوسترمانه) donanma kapudânlığı verilüp ricâl-i evvel mahrem-i esrâr ve başmüsteşarları olmak üzredir. Ve Moskovü'l-asl olan Prenc Çerkaski baş kançılır olup ve Konte Vlofkim nâm Moskovlu merkûm Ostevman'ın pâyesi ile ve küçük kançılır olup bu vechile alâ-merâtibihim Moskovlu'ları dahi ba'zan tatyîb ederek Kurlandiya dukasının ref' u ihrâcı ile eğerçi sûret-i zâhirde muvâza'a ile izhâr-ı meyl ü itâ'at eder gibi oldular, lâkin cümle Moskov **[19b]** a'yân ve ricâllerinin nazar u teveccühleri Elisavne (اليساونه)[216] nâm Petro'nun kızında olup ve Elisavne-i mezkûr içün cem'iyyetler olan mahallere ve kiliselere hufyeten tezkireler ilkā eylediklerinden nâşî hâlâ duhter-i merkûme bir sarayın içinde dâ'ire-i nazarda mahsûr ve mahbûs olduğunu haber verirler ve ahvâlleri hâlâ bu vechile muhtel u müşevveş olduğu ecilden kışlaklarda ve sâ'ir kılâ'larında olan askerlerini yoklamalar edüp Leh sınûru câniblerinde ve Azak taraflarında ve bu misillü sû-i zan ve mazanna etdikleri mahallerde askerlerini[217] nakl ü tebdîl etmekdedirler[218]. Petroburg'da[219] meks ü ikāmet üzre olan vezîreyn-i mükerremeyn Yahya Paşa ve[220] Kolçak Paşa Hazretleri'ne çariçenin fevtinden sonra i'zâz u ikrâm ile küşâd verilüp[221] ve sâ'ir üserâ-yı müslimînin dahi[222] sebîlleri tahliye olunmuşidi[223]. Saksonya dukası olan Leh kralı hâlâ Dresden[224] nâm şehirde meks ü ikāmet üzre olup Moskov'a ve Françe ve İspanya'ya ve dâmâdı olan Sicilya kralına ve Ba[v]yera ve Prusya herseklerine ve nefs-i Beç'e alâ-tarîku'r-risâle mu'temed ve mu'teber ricâllerinden her birine mahsûs birer elçi ba's u irsâl ve hattâ

---

* "Prencbuk Prencpayı" A nüshasında (پرنجبوق پرنجپاي), B nüshasında (پرنجبولق پرنجپاي) şeklindedir. Orjinali "Braunschweig Prençpa'yı" dır.

215 "ma'sûm-ı merkûmun vâlidesi der-uhde edüp ehli olan Prencivik Prencpayı" ibâresi B nüshası v.83'de bu bahsin altıncı satırı olup öylece atlandığı için A nüshasında çıkma ile işâretlenerek derkenâr şeklinde kaydedilmiştir.

** "Menık (منى)" A,B. Sözkonusu Menık VI. İvan'ın naibi durumundaki Biron'u tevkif ederek Sibirya'ya süren Alman asıllı Rus Mareşali Münich'dir. Yüksek rütbeli Rus subaylarının düzenledikleri bir hükümet darbesi ile safdışı edilmiş, müteâkiben de 1741'de VI. İvan tahtdan indirilmişti. Münich Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı açtığı 1736 savaşında Rus orduları kumandanlığına tâyin edilmişti.

216 "Elisavne (اليساو)" Orjinal yazılışı, Elizaveta'dır.Büyük Petro'nun kızıdır. 1741-1761 yıllarında Rus tahtında bulunmuştur,

217 "askerlerini" A: "askerlerin" B.

218 "etmekdedirler"B: "etmekdedir" A.

219 "Petroburg'da" B: "Patraburg'da" B.

220 "Yahya Paşa ve" A: "Yahya Paşa Hazretleriyle" B.

221 "verilüp" B: "verilmişidi" A.

222 "dahi" A: -B.

223 "olunmuşudu" A: "olunduğu ve olunacağını ihbâr ederler" B.

224 "Dresden" metinde "دردە"

Matroveski[225] voyvodası olan Ponyatovski[226] Voyvoda'yı mahsûs Françe kralına gönderüp kendüsi asker tedârüki ile hâlâ meşgûl ve mukayyed olduğunu tahrîr ederler ve Leh hetmanı olan Voyvoda Kiyoski işbu mâh-ı Kânunisânî'nin ibtidâ' gününde Varşova'dan hareket ve Leh memleketinin Moskovlu ile sınûr u hudûdları olan taraflara teveccüh ve ol câniblerde meks ile ikâmet edeceğini haber verirler. Hâlâ Brandeburg herseki olan Prusya kralı kırk bin mıkdârı müretteb asker hâzır u tertîb ve Nemçelü'lerin zîr-i tasarruflarında olan Spilerna[227] (سپيلرنا) memleketi cânibine irsâl ü tesyîr ve ba'zı yerini dahi zabt eylediği şuyû' bulup ve bu husûsda Leh krâlı ile ma'hûd ve müttefik olduğu menkûldur. Ancak ba'zıları Nemçelü'lere i'ânet ü takviyet içün olduğunu dahi haber verirler. İmparatorluğun intihâb ve karârıyçün hersekler tarafından eğerçi cem'iyyete mübâderet olunup lâkin beynlerinde adem-i ittifâk ve ihtilâl el-ân derkâr olup husûsen Bavyera dukası karındaşı ile Françelü'ye istinâd ile Çeh ülkesine[228] mâlik olmak **[20a]** iddi'âsı üzredir[229] ve Françe Devleti ile ba'zı şurût u uhûdu mutazammın gizlü mu'âhede etdikleri şuyû' bulup fi'l-vâkı' Françe kralı Alaman ve Nemçe hudûdları câniblerinde asker cem' edüp zahîre mahzenlerin ve sâ'ir edevât ve mühimmâtın hâzır u müheyyâ etdiğinden gayrı Oltrek[230] nâm mahalde umûm ile akd eylediği şurût u uhûda muğâyir hedm olunan Dönkerk (دونكر) nâm kal'ayı müceddeden binâ ü istihkâm ve asker ile metânet vermeğe mübâşeret etmekle Alaman beğleri ve husûsan Felemenk Cumhûru buna bir vechile rızâ-dâde olmayup Françe ile husûmete hâlâ müste'ıdd[231] olan İngiltere Kralı ile[232] müttehid ü müttefik olacağı emri mukarrer olup ve fi'l-hakîka İngiltere kralı Lorne[233] dukasına ve Avusturya[234] hânedânına mu'în ü zahîr olmağla İspanya kralı sebebiyle Françelü ile olan münâza'asını tezyîd ü teksîr ve İspanya kralının yeni dünyâdan mâl ile gelecek alayının imdâd u muhâfazasına karşu giden Françe donanmasının üzerine mükemmel donanma gönderdiği vâkı' hâl olmağla adâvet ü husûmetleri gayr-ı zâhire çıkup bir kaç düvelin beyninde ateş-i ceng ü cidâl işti'âl[235] bulacağı emri mukarrerdir. Çâsâr-ı müteveffânın dâmâdı olan Lorne dukası ile Avusturya hânedânının gerek imparatorluk ve gerek memâlîk-i mevrûseleri içün Lutran (لوطران)

---

225 "Matroveski (ماتروسكي)" harekeli B.
226 "Ponyatovski" Metinde "Penetovski (پنه طوسكي)".
227 "Spilerna"=Şilezya
228 "ülkesine" A: "الكه سنه"(sehv) B.
229 "üzredir" A: "üzerindedir" B.
230 "Oltrek (اولترك) aslı "Örenkburg" dur.
231 "müste'ıdd" A: +"müttehî" B.
232 "ile" B: -A.
233 "Lurne (لورنه) " Lorraine (Loren).
234 "Avusturya" A'da "استريا", B'de "اوستريا".
235 "işti'âl" B: "iştiğâl" (sehv) A.

ve Kalrin[236] (قلرين) mezhebinde olan hersekler cânib-dâr ve mu'înleri olmağla tarafdârlarının adedi o birlerine[237] gālib olup sâlifü'z-zikr Bavyera dukası Françelü'den imdâd-ı külliyye ile mu'âvenet olunmadığı hâlde tarafı za'îf olup Saksonya dukası dahi Moskovlu'dan kezâlik imdâd u i'ânet olunmadığı hâlde ol dahi yalnız kalup verâ-yı perdeden gayrı avârızât zuhûr etmez ise imparatorluk yine Avusturya Hânedânı'nda karâr verileceğini istinbât u istidlâl ederler. Engüris Krallığı'nın mu'tâd üzre ilbâsı husûsıyçün ulu ve[238] orta Macar ahâlîleri tekrâren bu vechile cevâb vermişler ki krallık iddi'âsında olan çâsâr-ı müteveffânın kızı hamlini vaz' edinceye değin resm-i merkūm te'hîr olunup kadîmî serbestiyetliklerini ve kıla'dan mâ'adâ Erdel **[20b]** ve Macarlu'dan zabt u rabt ve hükûmetini ber-mu'tâd-ı kadîm kendülerine ihâle ü tevfîz ve müteveffâ imparatorun vaktinde veregeldikleri maktu'larından mâ'adâ sâ'ir ihdâs eyledikleri bid'at ve husûsen rusûmât-ı gümrük bi'l-külliyye men' ve ümenâ ü mültezimân bi'l-cümle ref' olunup Nemçe askerine kurâ ve emlâklarından kışla verilmeyüp kılâ' müstahfızlarından gayrı taşralarda askerleri gezmeyüp bir vechile Çeh meşrûh kavlen ve fi'len işbu şurût haklarında icrâ olunup ilâ-mâşâ'Allâh bâkī ve destûru'l–amel kalmak şartıyle bi'l-irs ve'l-istihkāk krallığa kabûl ve ahd ü yemîn ile mahkûmları olalar. Ancak Nemçelü'ler bu şurûta henüz cevâb vermeyüp hüsn[239]-ı râfi'a ile mu'âmele ve bir netîce vermek emniyyesiyle krallık merâsimini avk u te'hîr ve Avusturya Hânedânı'na tâbi' olan ülke ve memâlikin[240] vârise ve halefesi[241] olduğu hasebiyle sâ'ir mülûk-i nussâr ile mürâsele ve ba'zıları dahi kraliçeliğini teslîm ve vârise-i sahîha olduğunu bilüp cümleden ziyâde Devlet-i aliyye-i Osmâniyye cânibinden elem ve şübheleri olmağla kışlaklarda olan askerlerin ba'zı[242] kıla'lara cem' ve müceddeden katana tahrîr ve bu gā'ile ve vesveseleri dahi derkâr idüğü tevâtur bulmuşdur ve Nemçelü'ler müteveffâ Moskov çariçesinden vücûhla i'ânet ve muzâheret me'mûl[243] etdiklerinden nâşî çariçe-i merkūmenin fevtinden gāyet ile müte'ellim ü mütekeddir oldukların bâtınen ve zâhiren izhâr etmişlerdir[244].

---

236 "ve Karın" B: -A.
237 "o birlerine" B: -A.
238 "ve" B: -A.
239 "vermeyüp hüsn" B: -A.
240 "memâlikin" B:."memâlik" B.
241 "halefesi" B: "halîfesi" A.
242 "ba'z-ı" B: -A.
243 "me'mûl" B: -A.
244 "etmişlerdir" A: +"bâkī fermân devletlü inâyetlü merhametlü veliyyü'n-ni'an-i âlem efendim sultânım hazretlerinindir. Bende ..... Voyvoda-i Boğdan" B.

Celb-i havâdis-i ahbâr içün[245] Lehlü Ukrancası'yla[246] Nehr-i Özi sevâhîlinden gelen Ali nâm câsûsun hulâsa-i takrîridir[247]*

Aman (عمان) nâm[248] Lehlü kasabasından dört sâ'at mesâfede olan Neropayka Karyesi'nde Kırım'dan âşinâm olan[249] Vloşinciko İştefan (واشتفانۆولوشنجي) nâm[250].Kazak hânesinde müsâfir olup bir hizmetkârım bârgirimi[251] sirka ve bu câniblere geldiğini haber aldım[252] ve Arhanhor[253] nâm kal'aya gitmiş benimle berâber kal'a-yı merkümeye[254] gitmenizi niyâz ederim[255], deyü mesfûra[256] recâ eyledim. Ol dahi hâtırım içün ertesi gün berâber kalkup[257] Göksu kenârında Moskovlu'nun kadîmden binâ olunmuş Arhanhord[258] kal'asının berü cânibinden[259] Targoviçe[260] nâm Lehlü Kasabası'na varup karşu tarafa ubûra ruhsat olmadığından mahall-i mezbûrdan Targoviçe nâm Lehlü Kasabası'na ubûr eden Moskovlu ile görüşüp su'âl etdim, kal'a-i mezbûrede[261] top ve cebehâne var ve muhâfazasında ikibin **[21a]** yediyüz piyâde ve süvârî katana askeri mevcuddur ve benden birkaç gün mukaddem Göksu'yu berü tarafa geçüp çünki Racovil (راجويل) Beğzâde Balta'ya doğru gider imiş. Karşuluk içün kal'a-i mezbûreden çıkup sonra Racovil Beğzâde'nin Maylova'dan Boğdan toprağına ubûr eylediğini haber aldıklarında girüye avdet etmişler. Andan kal'a-i merkümeden aşağı Elisot (اليصوت) nâm toprak kal'aya gitmek murâd etdim, yollar bağlu olduğundan ubûr edemedim. Kal'a-i merkümede dahi ikibin beşyüz piyâde ve süvârî katana askeri var. Muhâfıza ve novasırbiye ta'bîr olunan palangalarada üçer beşer yüz muhâfız-ı kal'a süvârî Moskov askeri karagol içün mevcûddur ve Racovil Beğzâde'nin mülki olan Pohrapeşice kasabasına Maylova'dan izin verdiği Kazak süvârîleri hânelerine geldiklerinde Moskovlu haberdâr olduğu sâ'at, iki bin Moskov katanası beğzâde-i

---

245 "Celb-i havâdis-i ahbâr içün" B: -A.
246 "Lehlü Ukrancası'yla" ': "Lehlü Ukranyası'yla" B.
247 "Nehr-i Özi.....takrîridir" A: "Özi Suyu sevâhiline gönderilen Ali nâm câsûsun takrîridir".B.
* Bu bahis B nüshasında v.84b-85a'dadır.
248 "Umman nâm" B: "merküm" A.
249 "Kırımdan âşinâm olan" B: "Kırım'dan âşinâsı olan" A.
250 "Vloşinciko İştefan nâm" B: -A.
251 "hizmetkârım bârgirimi" B: "hizmetkârı bârgirini" A.
252 "aldım" B: "oldığını" A:
253 "Arhanhor" A: "Arhanhord" B.
254 "kal'a-yı merkümeye" B: "kal'aya" A.
255 "gitmenizi niyâz ederim" B:"git" A
256 "mesfûra" B: -A.
257 "eyledim ol dahi hâtırım içün ertesi gün berâber kalkup" B:"eylemiş merküm Kazak dahi berâ-yı hâtır kalkup" A.
258 "Arhanhord (ارخان خورد)" B: "Arhanhor (ارخان خور)" A.
259 "cânibinden" A: "cânibinde" B.
260 "Targoviçe (طرغوويچه)" B:"Targonince (طارغونجه \ طارغونيچه)"A.
261 "mezbûrede" B: "mezbûrda" B.

mesfûrun kurâ ve kasabalarını gâret ideyorlar. Targoviçe kasabasından avdet ettiğimde ikibin Moskov askeri tabur olup Kive kal'alarına geldiklerini haber aldım. Murâdları nedir, deyü tecessüs[262] eylediğimde, Novasirbiye palangalarına ta'yîn olunmağla karagolculan olduğu mahallerde tevzî' edeceklerdir. Koragolları takviyet içün, deyü[263] ba'zı kimesnelerden istimâ' eyledim. Lehlü derûnunda olan Moskovluya iktizâ eder ise i'ânet içün, deyü[264] ba'zıları cevâb eder. Tatar havfından karagollarda ziyâde asker bulunmak içündür.Mahall[265]-i merkümdan avdet ve Lehlü Ukraynası'yle gelür iken Başnika nâm karyede Varonski Ustarosta Vişneviski[266] hânesine gelüp misâfir olup ol gece beni hânesinde alıkoyup, tarafınıza ba'zı havâdisâtı hâvî mektub tahrîr etmişimdir", deyü tahrîr ü takrîr eyledi.

Sâlifü'z-zikr Mektûbun Tercemesinde[267]*

Şöyle işitdim ki[268], derûn-Lehde birkaç bin Moskovlu askeri vardır[269]. Kadîmden Prusya kralı seferlerinden bâkî kalan askerlerinden zehâ'ir muhâfazasına derûn-ı Leh'de ta'yîn etdikleri Moskovlu askeridir ve andan başka haberimiz vardır ki[270] ikibin Moskov askeri Novasirbiye'ye doğru geliyorlar ve ba'zıları Kive'ye dâhil ve cevâblarında Rus seferlerinde kendü[271] memleketleri kaht olup bu havâlîlere [21b] tâ'yîn eylemişlerdir[272], râhat olsunlar deyü ve Lehlü Cumhûrumuzun âdet-i kadîmesi üzre Cumhûrumuzda kral olmadığı hâlde[273] Primat nâm baş keşişimiz vekîl olagelüp anın tarafından haber kâğıdları Lehlü ve Litfalu şehir ve kasabalarıyle cem'an kazâlardan birer mu'temed âdem içlerinden intihâb ve müşâvere içün ta'yîn ve Ağustosun yiğirmi birinci gününde müşâvereye mübâşeret ve cümle ittifâkıyle kral nasbı içün cem'iyyet olacakdır. Öteden berü kral nasb olundukda başına tac vaz'ı Krakova şehrine mahsûsdur. Şimdi tebdîl olundu Varşova'da olacakdır. Krakova Kal'asının ba'zı mahalleri ta'mîr olunur sebebi

---

262 "tecessüs": (تجسس) B: (بحث) A.
263 "deyü" A: -B.
264 "deyü" A: -B.
265 "mahall" B: -A
266 "Varonski Ustarosta Vişneviski" (وارونسكي اوسته روسته وشنيه ويسكي) A: (استه رواونسكي وسته وشنه ويسكي) B.
267 "Sâlifü'z-zikr mektûbun tercemesidir" A: "Câsûs-ı merkümun Varonski Ustarosta Vişneviski nâm boyar tarafından getürdiği mektûbu tercemesidir"B.
* Bu bahis B nüshası v.85a-85b'dedir.
268 "şöyle işitdim ki" A : "istimâ' etmişim" B
269 "vardır" A: "var" B.
270 "vardır ki" A: "vardır" B.
271 "Rus seferlerinde kendü" A:"Prus seferlerinde ruhsat çeküp kendü" B.
272 "eylemişlerdir" A: "etmişlerdir" B.
273 "hâlde" B: -A.

budur ki bu günlerde va'de tâmmı[274] karîb oldu müşâvere olup[275] cümle cumhûrumuz râzı olur ise Lehlü'den birini kral ederler deyü tahrîr eylemiş[276].

Düvel-i Avrupa beyninde el-hâletü hâzihî[277] vâkı' olan keyfiyetin icmâli. Fî 8 Ş. sene 1170[278]

Bundan akdem[279] Nemçelü ve Françelü tahsîl-i emniyyet dâ'iyyesiyle bir kaç maddeyi hâviye akd-ı şurût-ı ittifâk u ittihâd ve taraf-ı âhardan naks[280]-ı ahd ile ta'arruz vukū'unda birbirlerine yiğirmi beşerbin nefer asker[281] ile imdâd u i'ânet eylemeği müte'ahhidler ve bu sûret mâbeynlerinde karâr-dâde ve nızâm verildikden sonra husûs-ı mezbûr Prusya kralının sebeb-i infi'âli ve adem-i emniyyetini mûcib olmak da'vâsıyle Nemçelü üzerine fücâ'eten hareket ve yüzyiğirmibin asker cem' ve Nemçe ülkelerinden olan Çeh memleketini istîlâ eylemek kasdıyle hâlâ Leh kralının hersekliği olan Saksonya memleketine duhûl ve memleket-i mezkûreyi külliyyen[282] zabt ve Saksonya askerini dahi cebren kendüye tebe'ıyyet ve Çeh memleketine doğru[283] hareket edüp[284] lâkin[285] istîlâsına zafer-yâb olamadığından varup[286] Saksonya memleketinde karâr ve tekrâr[287] cemi'-i askere iştigâl ve Nemçelü tarafından kezâlik külliyyetlü asker tedârük ve müttefikleri olan Moskov ve Françe imdâd askerlerini da'vet ile müdâfa'asına mübâderet ve[288] mevsim-i bahar hulûlünden sonra mukābele ve muhârebeleri muhakkak olmak üzre olduğu ve Nemçelü'nün imdâdına gelecek askerlerden mâ'adâ bu sene[289] Prusya kralı üzerine tertîb ü tedârük etdikleri Nemçe askeri yüz seksenbine bâliğ olduğu ve bu takdîrce Prusya kralı Nemçelü'nün böyle külliyyetlü tedârükine adem-i mukāvemeti zeviyyü'l-ukūlün müsellemidir. İngilterelü'nün iki seneden berü **[22a]** yeni dünyaya dâ'ir Françelü ile zuhûr eden münâza'at ve münâfesesi takrîbi ile

---

274 "tâmmı" A: "temâmı" B.
275 "müşâvere olup" A: "me'mûlümüzdür müşâvere olur" B.
276 "kral ederler deyü tahrîr eylemiş" A: "etmelidir" B.
277 "el-hâletü hâzihî" B: -A.
278 Bu bahis B nüshası v.86a-86b'dedir. İşbu 8 Ş. 1170 târihi Mîlâdî 8 Temmuz 1757'ye tekâbül eder.
279 "bundan akdem" A : "sene-i mâzıyyede" B
280 "naks (تنقص)" B: "tefehhus (تفحص)" B.
281 "asker" B: -A.
282 "memleket-i mezkûreyi külliyyen" B: -A.
283 "memleketine doğru" A: tarafına" B.
284 "edüp" A: -B
285 "lâkin" B: -A.
286 "varup" A: "yine" B.
287 "karâr" A: -B.
288 "ve" A: +"işbu" B.
289 "bu sene" B: -A.

Prusya[290] ve İngiltere kralları[291] beyninde kezâlik râbıta-i ittifâk u ittihâdları netîce-pezîr oldukdan sonra Françelü ve Moskovlu beyninde dahi başkaca akd-ı ittifâk ve şurût-ı mu'âhedeleri karâr-dâde ve lâkin henüz beyân olunmayup beynehümâlarında mestûr ve taraf-ı Devlet-i aliyye'ye işbu târîhe değin[292] irâ'et ü ifhâm olunmamışdır, deyü takrîr olundu[293].

Moskovlu[294] lâzate[295] behânesiyle kal'a ve şehir inşâsına mübâşeret eylediği hân tarafından tahrîr olunur ise i'timâd olunmamak içün Der-aliyye'de Rusya kapukethüdâsının Bâb-ı âlî'ye takdîm eylediği takrîridir[296] 25 M sene 1179[297]*

Devlet-i aliyye ile Rusya Devleti miyânında metîn ü üstüvâr olan müvâlât ve musâfât[298]ın hussâd-ı bedhâhânı[299] bî-had ve bî-aded olup beyne'd-devleteyn bürûdet ve adem-i emniyyet ilkâsı kasdıyla ale't–tevâlî hılâf-ı vâkı' nice hâlâtı ihtirâ' ve ittifâkan vâkı'-ı hâl olan mevâddı dahi i'zâm u tahşiye birle sûret-i acîbe-i nâ-mülâyimede irâet etdiklerine bu dâ'îleri rûz be-rûz tecribe ile tahsîl-i vukûf eylediğimden nâşî bu def'a[300] dahi memâlîk-i tarafeynin serhâddâtı Leh memleketinin serhâddâtı ile mukâbil oldukları mahalden cânib–i şimâle mâ'il birkaç mil ba'id ve mesâfesi olup Aksu'yun sâhil-i şarkîsinde Orel nâm kasabada ihdâsına şurû' olunacak binânın husûsuna dahi bed-hâhân i'zâz-ı fâsidelerinden hîl ü desâyislerini[301] i'mâl ü icrâya tasaddî edecekleri meczûm-ı dâ'îleri olmak hasebiyle işbu husûsun vukû'unda Der–aliyye'ye vürûd edecek ihbâr u havâdisin sahîhi gayr-ı sahîhinden tefrîk ve temyîz olunmak içün ihtiyâten beyân u takdîm ederim ki Rusya memâlikine âzim olan tüccâr ve ebnâ'-i sebîlin ekseri mârru'z-zikr Orel Kasabas'ının tarîkını bi-hasbü't-tarîku'l-bahriyye taraf-ı sâ'ireden eshel ve masârifini mu'tedil bulup birkaç seneden berü ol tarîkdan mürûr u ubûru ihtiyâr

---

290 "Prusya" A: +"kıralı" B.
291 "İngiltere kıralı" A: "İngilterelü" B.
292 "işbu tarihe değin" A: -B.
293 "deyü takrîr olundu" A: -B.
294 Derkenâr:"Rusya Lâzate bahânesiyle kal'a ve şehir inşâsına mübâşeret eylediği hân tarafından tahrîr olunur ise i'timâd etmemek içün hîle ile takrîridir" B.
295 Bu kelime her iki nüshada da farklı yerlerde dört farklı imlâ ile yazılmıştır. Birliği temin etme açısından Fransızca aslını esas aldık. Bundan böyle Fransızcadaki asıl imlâsı ile verilecektir. Doğrusu Fransızca'da "Lazaret" olup tahaffüzhâne demekdir.
296 "Moskovlu lâzate .....eylediği takrîridir" A: "Rusya kapukethüdâsının takrîri" B.
297 "25 M sene 1179" B: -A. İşbu târih Mîlâdî 14 Temmuz 1765'e tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshası v.54b-55a'dadır.
298 "musâfât" B: -A.
299 "hussâd-ı bedhâhânı" B: "hussâdı" A.
300 "def'a" B: -A.
301 "desâyislerini" B: "sâyislerini" A.

eyledikleri Rusya Devleti hulûskârları[302] muttali' oldukda imrâz-ı sâriyyenin sirâyetinden ihtirâzen Lazata binâ ve ta'yîni Rusya Devleti'nin bi'l-cümle işlek yollarında mu'tâdı olduğu gibi kasaba-i mezbûrenin kurbunda dahi kā'ide-i mer'ıyyet üzre temâmen kırk gün mıkdâr meks eylemek şartıyle râhiblerin istirâhatlarıyçün kendülere süknâ ve emti'a ü eşyâlarını bir hoşca **[22b]** havalandırup her dürlü noksândan tafsîl içün vâfir ortalar ile sâ'ir refâhiyyet zımnında iktizâ eden mevâzi'-i müte'addideyi müştemil bir büyük hân misillü menzilden ibâret mu'tâd üzre Lazaret'nin binâsı devletim tarafından tenbih olunduğu Kive cenerali tarafından dünki gün gelen ulağla tahrîr ü ihbâr olunmağın husûs-ı merkūmun hakīkat u sıhhatini vech-i meşrûh üzre olduğu ma'lûm-ı Devlet-i aliyye buyurulup etrâfdan bu maddeye dâ'ir hılâf-ı vâkı' vürûd edecek ihbârın adem-i sıhhati nümâyân olacağı mukarrer deyü Kırım hânlarından havf u haşyetinden nâşî[303] kapu kethüdâsı marsûm[304] takrîr[305] eder.

Mugāyir-i sulh u salâh Rusyalu'nun kal'a binâ eylediğini ve hudûdu tecâvüz ile kabâ'ili teshîr eylemek dâ'ıyyesinde olduğunu hâvî Kırım hânının takrîridir[306*].

Kabartalar[307] halkı öteden berü Devlet-i aliyye'nin halkı olup Kırım hânlarının zîr-i hükmünde iken Mengli Girây Hân'ın vaktinde ba'zı te'dîb içün bir mıkdâr asker ile iki sultân vardukda bi-kazâ'i'l-lâhi te'âlâ ellerinde şehîd olup cânib-i hânîden havflarından nâşî Moskovlu tarafına dahil düşüp, Kırım hânları tarafından ne zemân cürmümüz afv olunur ise Kırım halkı olduğumuza binâ'en yine taraflarına iltică ve itâ'atlerine rücu' ederiz, fikirlerinde iken **kırk dokuz** târîhinde Devlet-i aliyye ile nakz-ı ahd ve ba'dehû sulh esnâsında tarafeynden umûrlarına dahl olunmayup serbestiyyet üzre durub kendü râhat-ı hâlleriyçün tarafeyne rehn verişüp alışmak ve yine kendülerinden hâlî üzre durmayup kusûr zuhûr eder ise tarafeynden te'dîbleri câ'iz ola, deyü ahidnâmede böyle kayd olunduğu ma'lûm iken[308] **elli dokuz** tarihi evâhırında Selim Giray Hân med'uvven Der-aliyye'ye gelüp[309] Kabartalar'a[310] ve Kuban cânibi sınûruna müte'allık husûslar içün Moskov balyozu ile beynlerinde müzâkere olundukda, nehr-i Terek'de Çitay geçidi ta'bîr olunan

---

302 "hulûskârları" A: "ihlâskârları" B.
303 "Kırım hânlarından havf u haşyetinden nâşî" A: -B.
304 "kapu kethüdâsı marsûm" B: -A.
305 "takrîr" A: "tahrîr" B.
306 "Mugāyiri sulh u salâh.....Kırım hânının takrîridir" A: "Takrîr-i Kırım hânı" B.
* Bu bahis B nüshasında v.56a-56b'dedir.
307 "Kabartalar" A: "Kabartay" B.
308 "deyü ahidnâmede böyle kayd olunduğu ma'lûm iken" B: "tanzîm ve" A.
309 "gelüp" A: +"bu" B.
310 "Kabartalara" A: "Kabartaya" B.

ma'berin yukarı cânibi ehl-i İslâmın ve aşağı cânibi Moskovlu'nun olmak üzre nızâm verilüp bu hâl üzre karâr-dâde iken bir[311] iki sene zarfında Çitay Geçidi'nin yukarı cânibi ki sınûr-ı İslâmiyyedir, Kabartay'a on sâ'atden mütecâviz Mazdök nâm mahalde müceddeden bir kal'a binâ ü ihdâs ve inşâ edüp ol vechile Kabartay'a dahl ü ta'arruzdan hâlî olmadığı mesmû'an[312] ma'lûmumuz olup Kabartay halkı an-asl[313] **[23a]** ehl-i İslâmdan olmağla Moskovlu'nun müceddeden binâ olunan kal'asından kendülere kemâl üzre[314] infi'âl geldiğinden Bizler ehl-i İslâmdanız[315] yine ehl-i İslâma ilticâ ederiz, dediklerinde, Moskovlu tarafından dahl u ta'arruz olunmamasını niyâz, kaldı ki Moskovlu kal'a binâsını inkâr veyâhûd, kal'a binâ olunsa dahi[316] kendü sınûrumuzdadır, deyü iddi'a eder ise cânib-i saltanat-ı aliyyeden bir mu'temedün aleyh[317] bendeleri ta'yîn ve Kırım ve Kuban cânıblerinden ol havâlînin sınûruna vâkıf ma'ıyyetine beş on âdem terfîk ile mahalline varılup re'yü'l-ayn müşâhede olunup[318] tashîh olunmağa muhtâcdır, deyü hân-ı müşârun ileyh tahrîr eder[319].

Ve yine lazaret maddesiyçün Rusya kapukethüdâsının takrîri[320] Fî selh-i M. sene 1179[321]*

Serhâddât–ı İslâmiyyeden Özi Kal'ası'ndan altı sâ'at mıkdârı mesâfe mahalda Rusya Devleti tarafından müceddeden bir kal'a binâsına şurû' ve Kabarta arâzîsinde dahi kezâlik bir kal'a binâ ü ihdâs olunmuşdur deyü bundan akdem vürûd eden haberlerin sıhhati üzre keşf ü beyânında Kırım hânı tarafgîrlikden berî Der-aliyye'ye takdîm eylediği hasbî irâdât-ı sadâkatü'l-me'âllerinin kemâl-i teşekküründen bu dâ'îleri hâlî olmayup fî-nefsü'l-emr Devlet-i aliyye'nin serhâddâtına karîb mahâllerde aslâ kal'a binâsı vâkı' olmadığından başka kal'a ihdâsı hayâli dahi Rusya Devleti'nin[322] tasavvurundan geçmeyüp Özi Suyu'nun berü yakasında Özi Kal'ası'ndan tahmînen seksen ve Bender Kal'ası'ndan elli dört[323] sâ'at mıkdârı bu'd u mesâfesi olan Orel nâm kasaba kurbunda[324] ancak bir

---

311 "bir" A: "bu" B.
312 "mesmû'an" B: -A.
313 "an-asl" A: "aslında" B.
314 "üzre" A: -B.
315 "İslâmdanız (اسلامدن ایز)" AB.
316 "dahi" A: "da" B.
317 "mu'temedün aleyh" B: –A.
318 "olunup" B: "ve" A.
319 "deyü hân-ı müşârun ileyh tahrîr eder" A: –B.
320 "Ve yine lazaret.....takrîri" A: "Rusya kapukethüdâsının takrîri" B.
321 "Fî selh-i M. sene 1179" B: –A. Bu târih Mîlâdî 19 Temmuz 1765'e tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshasında v.57b-58b'dedir.
322 "Rusya Devleti'nin" A: "devletim ihlâskârlarının" B
323 "dört" A: –B.
324 "kasaba kurbunda" B: "kasabada" A.

lazaret binâ olduğu[325] muhakkakdır. Kaldı ki arâzî-i Kabarta'da hân-ı müşâruh-ileyhin îrâdı üzre palanga ihdâsı husûsunda melhûz-ı dâ'îleri oldurki arâzî-i mezkûrenin mesâfesi meşrikdan tarafa ne mıkdâr yere dek mümted olup hudûdu ne mahalde müntehî olduğu ol havâlînin bu'd u mesâfâtından nâşî hân-ı müşârun-ileyhin gereği gibi ma'lûmu olmayup zann-ı gālibde yine nefs–i Kabarta sükkânının nakıllerine i'timâd buyurmuşlardır. Zîrâ bundan dahi arz u takdîm eylediğim üzre sükkân-ı Kabartaya mahsûs olan arâzî işbu takrîrimle[326] ma'an gönderilen resm kâgıdından müşâhede olunduğu gibi mağrib tarafından Devlet-i aliyye'nin zîr-i hükmünde olan Beseleney[327] tâ'ifesinin mutasarrıf oldukları emlâk ü arâzîlerinin müntehâ-yı hudûdundan başlayup **[23b]** meşrika[328] doğru mümted oldukdan sonra Terek nâm nehre mansıb olan Kurba (ūربه) nâm[329] nehr-i sağirin[330] sâhil-i garbîsine dek müntehî olmağla Kabarta sükkânının arâzîleri meşrıkdan yana nehr–i sağîr[331]-i mezbûrdan öte mümted olduğu mübeyyin olup âtiyyü'z-zikr iki vechile dahi vuzûh üzre ıyân olunur. Vechin biri Kabarta ahâlîsi kadîmü'l-eyyâmdan berü fakat nehr[332]-i sağir-i mezkûre dek mümted olan arâzîde mer'âlar peydâ etmek ve otluk biçmek ve orman kesmek ve sâ'ir bu makūle menâfi' ile intifa' etmek ve nehr-i sağir-i mezbûrun ol bir tarafdan Rusya Devleti'nin zîr-i hükmünde olan tavâ'if dahi kezâlik intifâ' etmeleridir ve sâlifü'z-zikr Terek nâm nehrin sâhil-i şimâlîsinde sıra ve ardı vâkı' olan küçük palangaların hudûdu mukaddemâ Kızlar Kal'asından başlayup nehr-i sağir-i mezkûrün yine Terek Nehri'ne munsab olduğu mahalden bir kaç sâ'atlik mesâfede dahi ilerü mümted iken Kabarta ahâlîsinin mezkûr palangalar kendü arâzîlerinde olmak aslâ iddi'a eyledikleri yoğidi. El-hâletü hâzihî nehr-i sağir-i mezkûrun Terek Suyu'na mansıb olduğu mahalden ya'nî Kabarta'lunun arâzî ve emlâkinden meşrika doğru birkaç sâ'atlik bu'd mesâfede olan Muzdok (ūموزدو) nâm mevzî'de kâ'in palangadan ilerü mağribe doğru olan sâ'ir palangalar külliyyen metrûk ve ahâlîden hâlîdir. Mevzî'-i mezkûrda vâkı' palanga ol sırada olan sâ'ir palangalardan ziyâde vüs'atli ve muhâfazasıyçün dahi içinde ziyâdece halk vardır.

---

325 "bir lazaret binâ olduğu" A: "bir lazaret ve tegayyüri binâ olmadığı" B.

326 "takrîrimle" B: "takrîr ile" A.

327 Derkenâr:"İşbu Beseleney (B nüshasında harekeli) Anapa Kal'ası hudûdu nihâyetindedir ve Anapa'ya yüz sâ'atdir.Nâm–ı diğer Hacılar Kal'ası demek ile meşhûrdur . Bu ta'bîr ile kâfir benimdir dese gerekdir" A: Derkenâr:"Beseleney ta'bîri Anapa kal'ası muhâfızının nihâyet-i hudûdudur ve Kalmero Hükûmeti'dir. Nâm-ı diğer Hacılar Kal'ası denmek ile meşhûr sanâyi'-i garbiyye ile tasnîf olunmuş bir takrîrdir, merâmı hîle ü hud'adan ibâretdir" B.

328 "meşrika" A: "şarka" B.

329 "nehre mansıb olan Kurba nâm" B: –A. Rus atlaslarında Kura diye geçen Terek Nehri'nin kuzeydeki sol kolu olsa gerektir.

330 Derkenâr:"Nehr-i Terek arâzî-i Dağıstân'dandır, Çeçen nâm karyeniñ öñünden cârîdir." A

331 "sağîr" B: –A.

332 "nehr" mükerrer B.

Lâkin soltad (سولتاد) nâmında üçyüz ya dörtyüz[333] neferi tecâvüz etmez ve palanga-i mezkûrenin içine ziyâdece[334] soltad vaz'ı dahi iki sebebe mebnîdir. Biri bu ki palanga-i mezkûre şekâvete mu'tâd olan tâğilerin kenârında vâkı' olmağla ol eşkıyânın[335] hücûm ve te'addîleri men'i zımnındadır ve biri dahi budur[336] ki palanga-i mezkûrenin mevzi'i Terek Nehri'nden mürûr edenlere ziyâde münâsib ve mahsûs bir semt olduğundan Rusya Devleti'nin taht-ı hükûmetinde olup çendân ma'mûr olmayan havâlî-i mezkûrede bulunan tavâ'if nice kerre aceme bey' olunmak içün atlar geçürmeğe murâd etdikleri içindir. Rusya Devleti hulûskârları[337] bu eyyâmda cârî Acem'in ihtilâl hâlâtından nâşî aslâ fırkalarının birine tarafgîrlik istinâdından **[24a]** ihtirâzen câ'iz olmayan işbu ticâreti men' zımnında ol mevzi'de neferâtın teksîrini ma'kûl görmüşidi. İmdi vâkı' hâl minvâl-i muharrer üzre olmağla devleteyn beyninde müstakar olan müsâlaha-i mü'ebbedenin şurût ve kuyûdâtını her hâlde kemâl-i dikkat ü ihtimâm ile mürâ'ât-ı muhâfaza birle miyânede olan müvâlât ve musâfâtın bundan böyle dahi her ne[338] gûne görüşmüş ve ictihâd ile istihkâm ve takviyesi emrinde Rusyalu'nun zamîri hulûs üzre sâbit ve ber-karâr olup işbu zamîr-i dostânenin âsârını berâhîn-i bâhire ile izhâra kemâl-i şevk ü iştiyâk ile her dürlü vesâ'ile teşebbüs eylemeden hâlî olmayacağı bî-iştibâh olmağın mu'âhede-i mübârekenin şurûtuna muhâlefet[339] devletim ihlâs-kârlarından[340] bir vechile ednâ vaz' u hareket sudûr etmeyeceği Devlet-i aliyye'nin yakînen meczûmu buyurula ve eğer devletim ihlâs-kârlarından safvet-zamîr husûsunda hânların iğvâlarıyle Devlet-i aliyye'ye ba'zı gûne tereddüd ve iştibâhlar ârız oldı ise tarafımıza[341] keşf ü beyânları recâ olunur ve her maddenin hakîkat-i hâl üzre riyâdan ârî vechile keşf ü i'lâmını kendü ırz u dînim üzre ta'ahhüd ü ilzâm olunup inşâ'Allâhü te'âlâ Devlet-i aliyye'nin bu bâbda kemâl- mertebe mutme'in olacağı me'mûldür[342].

**Rusya'lu Kuban boyuna Kazak ve Kalmuk tâ'ifesinden birkaç bin âdem irsâl eylemiş. Cebr u kahrile kendüye tebe'ıyyet ve bir nev'-i sanâyi' ile*

---

333 Derkenâr:"Asker-i Rusya'dan Devlet-i aliyye'nin haberi olur ise "mülkümü muhâfeze içün" diyerek bir mukaddimedir. Yüz ta'bîri bin neferdir" B.
334 "içine ziyâdece" B: "derûnuna" A.
335 "ol eşkıyânın" B: –A.
336 "budur" A: "bu" B.
337 "hulûskârları" B: –A.
338 "ne" A: –B.
339 "muhâlefet" A: "muhâlif" B.
340 "devletim ihlâskârlarından" B: "ve" A.
341 "tarafımıza" A: "taraf-ı dâ'iyâneme" B.
342 "me'mûldür" A: "me'mûl-i d[â]'iyânemdir" B.
* A nüshasında kırmızı kalemle yazılmış olan bu bahis, B nüshası v.56b'de derkenârdır.

ahâlîlerini[343] *kendüye*[344] *bend edinceye değin Kırım hânı tarafından Devlet-i aliyye'ye havâdisi tahrîr olunur ise amel ü i'tibâr etdirmemek ve hânların nüfûzuna mûris -i halel ve*[345] *suhûlet ile icrâ-yı mel'anet eylemek*[346] *için*[347] *takdîm eylediği musanna' takrîrdir, fî 27 Ra. sene 1179*[348].

Rusya Kapuketh üdâsının Takrîridir. Fî 27 Ra. sene 1179[349]*

Bu def'a Rusya Devleti tarafından vârid olan[350] mektûbda Devlet-i aliyye'ye tâbi' Kuban cânibinde olan Tatar'ların beyne'd-devleteyn istikrâr-pezîr olan hüsn-i musâfât u musâlahaya menâfî Rusya memleketine tecâvüz ile vâkı' olan te'addiyâtdan teşekkî ve mâ-sebakda bâ'is olan hasâret ve mukaddemât müttehemlere tazmîn etdirilmek ve fîmâ-ba'd kendülerden bu makûle etvâr-ı nâ-mülâyeme sudûr etmemek üzre nızâm verilmeği iltimâs eylemem için tenbîh olunduğuna[351] binâ'en hasârât-ı sâbıkanın îrâdı zımnında Der-aliyye'ye arz u inhâ olunur ki bundan akdem[352] târîh-i mîlâdın **bin yediyüz** [24b] **altmış üç** senesi teşrîn-i evvelinde Kuban Tatar'larından bir tâ'ife Rusya memleketine duhûl edüp Ejderhan'dan Kızlar Kal'ası'na müteveccih bir tüccâr kârbânına tesâdüf eylediklerinde üzerine hücûm ve yiğirmiyedibin beşyüz guruşluk mâlların gâret eylediklerinde der-akab Kızlar Kal'ası kumandanı tarafından Kuban seraskerine ve Kırım'da olan konsolosdan dahi hân-ı sâbık Kırım Giray Hân'a[353] ve hâlâ Kırım hânına[354] iştikâ olundukda şâkîler zâhire çıkarılup kendüleri müttehem olduklarını i'tirâf etmişler iken hasârâtın tazmîni defe'âtle taleb olundukda[355] bir şey'in tahsîli müyesser olmadığından başka müttehemlerin te'dîb mâ-yelîkları ihmâl olunmakdan nâşî bu misillü fesâdın icrâsında hasâretleri müzdâd olduğu hasebiyle ertesi sene yine mâh-ı teşrîn-i evvelde[356] dahi zikr ü beyân olunan Tatar'lardan bir tâ'ife Terek nâm nehre dek gelüp Rusya'lunun üçyüz re's hargelesini sürdüklerinde ol dahi

---

343 "ahâlîlerini" A: –B.
344 "kendüye" A: "Rusyalu'ya" B.
345 "mûris -i halel ve" A: "îrâs-ı halel verüp" B.
346 "eylemek" B: –A.
347 "için" A: +"etdiği mel'aneti beyân ve âşikhare ve ıyân" B.
348 "musanna' takrîrdir, fî 27 Ra. sene 1179" B: –A.
349 "fî 27 Ra. sene 1179" B: –A. İşbu târîh Mîlâdî 13 Eylül 1765'e tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshası v.56b-57b'dedir.
350 "Rusya Devleti tarafından vârid olan" A: "devletim tarafından gelen" B.
351 "olunduğuna" A: "olunmadığına" B.
352 "bundan akdem" B: –A.
353 "Kırım Giray Hân'a" B: "tarafına" A.
354 "Kırım hânına" A: "celâdetlü Kırım hânı hazretlerine" B.
355 "olundukda" A: "olundukca" B.
356 "evvelde" A: "evvelinde" B.

kemâl-i suhûletle geçüp mağsûbânın reddine cebr ü tazyîk olunduklarından fesâdâta gayret ve bu gûne[357] cür'et ü hasâretleri gitdikce müzdâd ve yakînen tahsîl-i vukûf olunduğu vech üzre anlardan dörtbin nefer mıkdârı Arslan Beğ ve[358] Songun Hacı nâm Mirzânın başına cem' olup Rusya arâzîsine külliyyetlü akınlar etmek üzre birbirleriyle ittifâk eylediklerinden üç ay mukaddem mezkûrûndan altıyüz neferden mütecâviz tâ'ife Kızlar Kal'ası'nın akrab havâlîsine dek akın ve ol mahalde bir karagola müsâdefe etdiklerinde üzerine hücûm ve bir mıkdârını helâk ve ekserini mecrûh eylediklerinden başka üç neferini dahi esîr edüp[359] ol havâlînin sükkânını miyânede olan müsâlahaya istinâden bu maküle akınlar vukū'una ihtimâl vermedikleri cihetden tahaffuz zımnında bir dürlü tedârük üzre olmadıkları hasebiyle ol esnâda nice hasâretleri[360] vâkı'-ı muhtemel- melhûzdur. Ve Devlet-i atiyye'nin hukūk-ı hem-civâriyyeye ve musâlaha-i mü'eyyideye mürâ'âtı husûsunda defe'âtle hulûs-ı niyyete Rusya Devleti'nin kat'an iştibâhı olmayup ve kendü re'âyâsının bu gûne harekete rızâ vermek değil belki vâkı' olan hasârâtın bir an evvel tazmîni ve müttehemlerin şiddet üzre te'dîbi ve fî-mâ-ba'd bu misillü te'addiyât vukū'unun men'i husûsunda hadden efzûn ihtimâm edeceği emr-i mukarrerdir. Lâkin ol havâlînin bu'd ü mesâfesi takrîbî ile Devlet-i aliyye'nin emirlerini infâz [25a] ve icrâ edecek zâbitâna îsâl oluncaya değin[361] müddeti vâfire mürûru iktizâ eder ve bu esnâda eşkıyâ-yı mezbûrdan hareketde bulunmaları hasebiyle sâ'ir hâlât-ı nâ-marzıyye vukū'ı mutasavver olmağın havâlî-i merkūmede bulunan ahâlînin emniyyeti ve eşkıyânın şer ü mazarratlarından râhatlarıyçün ihtiyâten birkaç bin Kazak ve Kalmuk irsâl olunmuşdur. Ve taraf-ı Devlet-i aliyye'den hüsn-i nızâmı verildikde bilâ-tevkîf girü vatânlarına ircâ' etdirileceği muhakkakdır. Ve Rusya Devleti'nin bu ana dek bâlâda mezkûr mazarrât-ı vâkı'aya dâ'ir Devlet-i aliyye'ye[362] teşekkî ile tasdî' etmemek içün ri'âyet eylediği i'tidâli ve Kırım hânlarından lâyıkâne temşiyeti terekkub ve intizâra rızâ verdiği ve ba'dehû bundan ezîd ihtilâl vukū'ı ve bundan böyle mahzûr olan hâlât-ı nâ-mülâyimeyi kable'z-zuhûr ref' içün tedârük görmediği Devlet-i aliyye-i ebediyyü'l-istimrâre Rusya Devleti ihlâskârlarının hulûs ve niyyetine ve ale'd-devâm musâfât u müvâlâta olan rağbetine bürhân olduğu ecilden, devleteynin hayr u refâhiyyetine husûd olanların ahvâllerinden henüz bir bâkī var ise indifâ' u izâle olunması iktizâ eder.

---

357 "ve bu gûne" A: –B.
358 "ve" A: –B.
359 "edüp"A: +"ve" B.
360 "bir dürlü tedârük üzre olmadıkları hasebiyle ol esnâda nice hasâretleri" B: –A.
361 "oluncaya değin" A: olunca" B.
362 "aliyye'ye" B: "aliyye" A.

Binâ'en-aleyh bu husûsda Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvendin mâ-fi'z-zamîrini[363] bu dâ'îlerine işrâb buyurmaları niyâz olunur. Hattâ tarafımdan dahi müterakkıb olan devletime bilâ-tevekkuf bir an evvel ihbâr eyleyim deyü Kırım hânını gamz ve arâzî-i tâcdârîye tecâvüzünü hüsn-i ta'bîr ile beyân ve ihânetlerini bâ-takrîr ıyân eyledi[364].

Takrîr-i Sadr-ı âlî[365]. Fî 4 S. sene 1179[366]*.

Îfâ-yı tebrik-i Îlhânî[367] zımnında bugün hân hazretlerinin sarayına varılup Kabartay derûnunda[368] Rusya Devleti'nin binâ eyledeği palanga maddesi der-miyân ve dünki gün semâhatlü şeyhülislâm efendi dâ'îleriyle münâsib görülen takrîr kırâ'at[369] olundukda çünki palanga-i mezbûr mu'âyene ve müşâhede içün şimdiden birer âdem ta'yîn olunması re'y buyurulmuş. Ancak bizler Kırım'a dâhil oldukdan sonra mahsûs âdemler ta'yîn ve palanga-i mezbûr Kabarta derûnunda binâ olunduğunu etrâfıyle ba'de't-tashîh Der-aliyye'ye tahrîr olunup gereği gibi ma'lûm oldukdan sonra Devlet-i aliyye tarafından [25b] ve Rusyalu'dan[370] mu'temed âdemler ta'yîn olunmak ve hân tarafından haber gelinceye kadar şimdilik madde-i mezbûr alâ-hâlihî terk olunmak ve Kabartalu beyne'd-devleteyn[371] fâsıla ve serbest kalalar, deyü ahidnâme-i hümâyûnda eğerçi zikr olunmuşdur. Ancak cânib–i Devlet-i aliyye'ye ittibâ'-ı hâhişleri olmağla içlerinden kendüleri rızâlarıyla İslâm'ı kabûl edüp Kırım cânibine gelürler ise alâ-tarîku'l-müsâfere bir mahalde ikâmet etdirilüp Der-aliyye'ye tahrîr olunur, her ne vechile irâde-i aliyye buyurulur ise[372] mûcebiyle amel olunur. Bundan mâ'adâ Rusya Devleti tarafından binâsına mübâşeret olunan lazaret maddesi dahi hân-ı müşârun-ileyhe ifâde olundukda kendüleri taraflarından hareket ve tahmînen Kavşan'a (قاوشانه) karîb olduklarında çâker-i bî-merâları tarafından mahfiyyen mahsûs bir câsûs, hân müşârun-ileyh taraflarına irsâl ve anlar dahi bir mu'temed âdemlerini terfîk ve lazaret yapılan mahalle varduklarında binâ-yı mezbûr ne makûle binâdır ve re's-i hudûddan ne mıkdâr içerüdür ve Devlet-i aliyyi'ye mazarrâtı var mıdır, gereği gibi mu'âyene ve ba'de't-tahkîk Der-sa'âdet'e haber verildikden sonra iktizâsına göre ol vakt hareket olunmak münâsib görüldüğü ve lazaret maddesiyçün Rusya kapukethüdâsı

---

363 "mâ-fi'z-zamîrini" B: "mâ-fi'z-zamîr" A.

364 "Kırım hânını gamz ve arâzî-i tâcdârîye tecâvüzünü hüsn-i ta'bîr ile beyân ve ihânetlerini bâ-takrîr ıyân eyledi" A: "kapukethüdâsı merkûm tahrîr eder" B.

365 "Takrîr-i Sadr-ı âlî" A: "Takrîr-i âlî" B.

366 "fî 4 S. sene 1179" A: –B. İşbu târih Mîlâdî 23.7 1765'e tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.50a-50b'dedir.

367 "îfâ-yı tebrik-i Îlhânî" A: "tebrik-i îfâ-yı hânî" B.

368 "derûnunda" A: "zımnında" B.

369 "kırâ'at" mükerrer A

370 "Rusya'ludan" A: "Rusya Devleti tarafından" B.

371 "beyne'd-devleteyn" B: "beyne'd-deleteyn" (sehv) A.

372 "Der-aliyye'ye tahrîr olunur, her ne vechile irâde-i aliyye buyurulur ise" A: –B.

tarafından gelen takrîrin tercemesi[373] merfu'-ı atebe-i ulyâları kılınup manzûr-ı veliyyü'n–ni'amâneleri oldu, deyü takrîr eyledi[374].

Konsolos maddesiyçün Kırım hânının takrîri[375]. Fî 2 S. sene 1180[376]*

Bu def'a vürûd eden kā'ime-i Âsafânelerinde derûn-ı Kırım'da Rusya tarafından bir konsolos ta'yîn olunup[377] ikāmeti husûsunda mülâhaza ve hücnet yok ise ruhsat verüp eğerçi[378] durmasının hücneti var ise işâret olunması istihbâr buyurulmuş. Bu esnâda Kive cenerali tarafından cânib-i muhlisîye bir nefer elçisi vürûd edüp hîn-i mükâlemede konsolos ta'yîn olunması husûsunu kendüsi îrâd eylediğinden, selefim[379] asrında hılâfı âde konsolos ta'yîn olunduğu vakitde hâlâ matlûbunuz olan tazmîn-i zâyi'ât ol zemânda vâkı' olan madde olmağla konsolos bulunduğunun ne lütfu oldu. Bi-hamdi'l–lâhi te'âlâ devlet-i pâdişâhîde mesned-i hâniyyet tarafımıza tevcîhiyle Bucağ'a vusûlümüzde cümle ahâlî Kırım'dan tarafımıza arz u mahzarları gelüp, Kırım Kırım olaldan bu ana gelince derûn-ı memleketimizde Rusya Devlet'i tarafından konsolos nasb u ta'yîn olmamış[380] ve mu'tâd değil iken [26a] asr-ı selefinizde ta'yîn olunmağla derûn-ı memleketimizde meks ü ikāmetde kendünden hılâf-ı şürût-ı müsâlaha harekât-ı nâ-hem-vâre sudûriyle hazmı kābil olmayup ale'l-umûm ahâlî-i memleket ittifâkāne, Bizler bunu kabûl etmeziz[381], deyü cevâb ve ref'ini iltimâs etmelerine gelen mahzarları sadr-ı sâbık merhûm Mustafa Paşa asrında Der-i devlet-medâra irsâl olunmağla emr-i Devleti aliyye ile Rusya tarafından men' u def' olunan madde olduğunu beyân[382] ilâ cevâb verilüp iskât olunmuşdur. Kaldı ki muhlisleri med'uvven Âstâne'ye[383] vürûdumuzda bu madde cenâb-ı âlîleriyle ve re'îsü'l-küttâb efendi senâ-kârlarıyle müte'addid müzâkere olundukda yine Rusya kapukethüdâsı tarafına bu gûne îrâdâd ile[384] red-i cevâb olunmuşiken ba'de zemân rikâb-ı hümâyûn ile şeref-yâb olduğumuzda huzûr-ı lami'u'n-nûr-i hüsrevânede bi'l-münâsebe tezkâr olundukda cenâb-ı vâlâ-şânları hâzır-ı meclîs bulunup muhlisleri tarafından keyfiyyet kāle

---

373 "tercemesi" B: "terceme" A.
374 "ulyâları kılınup manzûr-ı veliyyü'n–nü'amâneleri oldu deyü takrîr eyledi" A: "ulyâ kılındı" B.
375 "Konsolos maddesiyçün Kırım hânının takrîri" A: "Kırım hânının vârid olan mektûbu" B.
376 "fî 2 S. sene 1180" B: -A. Bu târih Mîlâdî 10 Temmuz 1766'ya tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshası v.59a-59b'dedir.
377 "olunup" A: +"ve" B.
378 "eğerçi" A: "ve eğer" B.
379 "selefim" A: "selefimiz" B.
380 "olmamış" A: "olunmamış" B.
381 "etmeziz" A: "etmeyüz" B.
382 "beyân" B: -A.
383 "Âstâne'ye" A: "Âstâne-i aliyye'ye" B.
384 "müte'addid müzâkere olundukda yine Rusya kapukethüdâsı tarafına bu gûne îrâdâd ile" B: -A.

geldikde nutk-ı pâk-i hazret[385]-i şehriyârîden men'iyle hükm sâdır olduğu mesmû'-ı vezîrâneleri olmuşiken nutkı hümâyûnun aksi emr-i muhâle ta'lîk ma'nâdan olmağla emr-i hazret-i veliyyü'n-ni'amî kemâ-yenbeğî cârî olmak bâbında cevâb–ı bâ-savâb-ı âlîleri erzânî buyrulmak melhûzdur, deyü Rusyalu'ya bu derecede mahkûm olduğunu ve memâlîk-i Devlet-i aliyye çengâl-i Rusyalu'ya giriftine bed' olunduğunu li-ecli'l-hıfz tahrîr eder[386].

Lazaret maddesiyçün[387] cevâb-ı Devlet-i aliyye. Sene 1179[388]*

İki devletin birbirine muzır bir hâlet-i zuhûr eder ise o maküle hâlet musâleha-i mü'ebbedeye mühıl olur ise tarafeynden def'ine ihtimâm oluna, deyü ahidnâme-i hümâyûnda mezkûr olup ve bu def'a Rusya Devleti'nin binâsına mübâşeret eylediği lazaret maddesi kiyl ü kâlin hudûsuna bâdî olacağı ve bu maküle hâletin mazarrâtı olduğu zâhir ve şimdiye dek Rusya Devleti'nin hudûda karîb mahalde tekellüflü lazaret[389] binâsı mesbûk olmayup kadîme mugâyir olmağla binâ-yı mezkûrun terki muktezâ-yı ahd[390]-i hümâyûna ve dostluğun[391] kedûretden masûn olmasına bâdî olacağında iştibâh yokdur deyü eğerçi cevâb verilinceye kadar zemân mürûr edüp matlûbu üzre Rusya'lu lazaret ta'bîrinde olan kal'asını inşâ ve tâm eyledi[392].

Rusyalu'nun hasâret iddi'âsına[393] cevâb-ı âlî[394]. Fî 19 R. sene 1179[395]*

[26b] Hurmetlü kapukethüdâsı dostumuzun arz eylediği takrîri, manzûrumuz olmağla hulâsa-i mefhûmundan geçen sene ve evvelki sene[396] Kuban cânibinde sâkin tavâ'if-i Tatar'dan Rusya Devleti re'âyâsın îsâl-i hasâret

---

385 "hazret" B: -A.

386 "melhûzdur" deyü Rusyalu'ya bu derecede mahkûm olduğunu ve memâlîk-i Devlet-i aliyye çengâl, Rusyalu'ya giriftine bede' olunduğunu li-ecli'l-hıfz tahrîr eder" A: "melhûziyle kā'imine muhâlesat ulemâ tahrîr ve firistâda-i nâdî-i devlet-masîrları kılındı"

387 "Lazaret Maddesiyçün" A: -B.

388 "sene 1179" B: -A. Bu târih Mîlâdî 1765-1766'ya tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.58b'dedir.

389 "lazaret" A: "lazarte" B.

390 "ahd" A: "ahidnâme" B.

391 "dostluğun" B: "dostluğu" A.

392 "verilinceye kadar zamân mürûr edüp matlûbu üzre Rusya'lu lazaret ta'bîrinde olan kal'asını inşâ ve tâm eyledi" A: "verildi" B.

393 Derkenâr: "Re'âyâsına îsâl–i hasâret olduğuna binâ'en bu sene-i mübârekede Rusya" A: Derkenâr: "İşbu takrîrin mefhûmu ale't-tafsîl sadra'zâm tarafından Kırım hânına tahrîr olunmuşdur. Fî 24 R. sene 1179" B.

394 "Rusyalu'nun hasâret iddi'âsına cevâb-ı âlî" A: "cevâb-ı diğer" B.

395 "fî 19 R. sene 1179" B: -A. İşbu târih Mîlâdî 4.10.1765'e tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.59a'dadır.

396 "geçen sene ve evvelki sene" A: " evvelki sene ve geçen sene" B.

olunduğuna binâ'en bu sene cânib-i mezbûra Rusya Devleti[397] tarafından bir mıkdâr askerî tâ'ifesi ta'yîn ve Tatar'ların te'addîsi zuhûr eder ise def'leri husûsu tenbîh olunduğu ve mukaddemâ bu maküle tarafeyn re'âyâsına vâkı' olan hasârât u zâyi'âtın dostâne tasfiyyesine nızâm verilmekden nâşî bu def'a dahi nızâmı husûsunda Devlet-i aliyye'nin mâ-fi'z-zamîri[398] ne gûne idiği devletiniz tarafından me'mûriyyete binâ'en tahrîr ü beyân olunmuş, Devlet-i aliyye-i ebediyyü'l-karâr[399] ile Rusya Devleti[400] beyninde müstahkem olan şerâyit-i musâfâtın ale'd-devâm muhâfazasına taraf-ı Devlet-i aliyye'den ri'âyet-i dikkat olunacağı bî-iştibâh olup, lâkin hasârât-ı mezkûrenin vukû'u yalnız Rusya Devleti re'âyâsına mıdır yohsa Tatar'lara anların îsâl-i hasâretleri dahi vâkı' oldu mu, ma'lûmumuz olmayup[401] keyfiyyet-i mezbûre selefimiz vaktinde olmağın ibtidâ'-yı emirde keyfiyet Kırım hânına tarafımızdan tahrîr ve hakîkat-i hâle tahsîl-i ıttılâ' oldukdan sonra şurût-ı ahidnâme-i hümâyûn mûcebince ve mukaddemâ verilen nızâm-ı müstahsene üzre tarafeynden mu'tedil ve munsıf âdemler ta'yîn ile dostâne tanzîmine ihtimâm olunur. Ve devlet-i müşârun-ileyhâ dostluğunda an-samîmü'l-bâl sabit-kadem olacağı hâlde erbâb-ı hasedin[402] hâşâk-i kelimâtı müstehillü'l-azb musâfâta bir dürlü îrâs-ı kedûret etmeyeceği muhtâc-ı beyân değildir, deyü cevâb verildi[403].

Garîbesi[404]**:** Rusyalu kabâ'il-i Tatar'a kibir ve gurûr izhâr eylediğinden te'dîb içün eğerçi bir mıkdâr mâllarını gasb u gâret eylemişler idi. Ber-vech-i meşrûh re's-i hudûdlarında mevcûd olan katana süvârîlerinden vâfirini cem' ve ale'l–ğafle nehr-i Kuban'ı ubûr ve "hudûdumdur" deyü iddi'â eylediği Hacılar Kal'ası nâm-ı diğer Beseleni nâm mahallin kurbunda kâ'in Abaza ve Abazık (ابازك) kabîleleri üzerine hücûm ve dörtyüz esb ve ol mıkdâr gâv ve otuz iki nefer mirzâ ve tokağılarını ya'nî rencber maküllelerini ahz u esîr ve ilgâr edüp, geldikleri mahalle rucu' eyledikleri sahîhen ma'lûm iken Kırım hânı **[27a]** inde'd-devleteyn müttehem olmak ve Rusya şikâyet eder ise azl ü infisâl ve öteden berü de'b ü devlet üzre cezîrelerin birine nefy ü iclâ olmak havfiyle, Rusyalu dahi hudûdu tecâvüz eyledi, demeğe kâdir olamadığı şikeste-i keyy-i bâl ve Rusyalu'nun ferce-yâb olmasına bâdî olduğu *ibretnümâ-yı devlet*'dir.

---

397 "re'âyâsın îsâl-i hasâret olunduğuna binâ'en bu sene câib-i mezbûra Rusya Devleti" B: -A.
398 "mâ-fi'z-zamîri" B: "mâ-fi't-tazmîri" A.
399 "ebediyyü'l-karâr" A: "dâ'imü'l-karâr" B.
400 "Devleti" B: -A.
401 "ma'lûmumuz olmayup" B: -A.
402 Satır arasında derkenâr: "Kırım hânının" A.
403 "deyü cevâb verildi" A: -B.
404 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

Deli Hân'ın Eflâk'a ve Boğdan'a Çapulu[405].

Bâlâdan işbu mahalle gelince zabt u tahrîr olunduğu üzre an-asl Moskov Devlet'i Kırım hânlarının muhakkar re'âyâsı menzilinde olup akın ve çapullarından havf ve herâsân olduklarından âzerde olunmamalarıyçün Devlet-i aliyye tarafından Kırım hânlarına tavsiye olunmalarını recâ ve Kırım hânlarına dahi bilâ-taleb peyder-pey hediyye-i girân-behâ ba's ü tisyârıyle hüsn-i himâyet olunmalarını istid'â ederler idi. Ba'zı esbâba teşebbüs ile karîb-i Devlet-i aliyye'nin tarîkını bulup nev be-nev ref'-i takrîr ve mağlata ile hânları azl ü nasb etdirderek kudret ü kuvvetlerini kesb ve hân olanların dahi ma'lûmu oldukda ez-cümle Azak Nehri'nden kat'-ı hudûd olup yüz sâ'ât bu'dından hudûd bahs eylediği sûretde Der–aliyye ricâlinden kimesnenin ma'lûmu olmayup hânlar dahi ifâdeye cesâret edemediklerinden Kûh-i Elbruz'un Dağıstan tarafı ve Kabarta'nın karşusunda arâzî-i Çerâkis'e mağlata ile yed-i küffâra giriftâr ve kal'alar binâsıyle civârında bulunan Devlet-i aliyye re'âyâlarını târ u mâr eylediği Hacı Giray evlâdlarından ve muhtâr-ı selâtîn ve ukalâ-yı eshıyâlarından Bucak cânibi Seraskeri Deli Kırım Giray nâm sultânın mesmû'u oldukda evvelemirde izhâr-ı celâlet ve kâr-güzârî ve şecâ'atini tabî'at-ı rûzgâr ile mesâmi'-i Devlet-i aliyyeyi teşnîf içün derûn-ı Bucak'dan bir mıkdâr Tatar ve Mirzâları yanına cem' ve otuz sâ'at karîb olan Yaş cânibine teveccüh ve Nehr-i Prut'ı ubûr ve temâm Boğdan memleketinin on sekiz kazâsından ganâyime şâyân olan mahallerini yağma u gâret ve mâl-ı ganâyim ile girüye avdet ve bir tarafdan dahi Bucak cânibinden asker tedârük edüp [27b] yüz elli bin süvârî ile, baba ve dedeleremin etdiği misillü Rusya'lunun lazaret nâmıyle ihdâs etdiği kal'a-i kebîri ve Azak Suyu boyunda kamış kal'alar nâmında inşâ eylediği kal'alarını harâb u hedm ve inşâ'-Allâhü te'âlâ Petreburk nâmında olan taht-gâhına tâziyânemi avîze ve müddet-i vâfiredir hânları nice kahr u mahkûm eyledi ise ben dahi ecdâdımdan mevrûs olduğu üzre bâc u harâcın alup makhûr ederim, deyü iddi'a eylediğini Eflâk ve Boğdan voyvodaları ve Kamaniçe ve Kive ceneralleri bi'l-muhâbere Devlet-i aliyye'ye feryâd-nâmeler tahrîr ve birbirini müte'âkib tahrîrâtlarını ba's u tesyîr ve kazıyye sahîhen vech-i meşrûh üzre olduğu Devlet-i aliyye'nin ma'lûmu oldukda çend meclis-i şûrâdan sonra li–ecli't-tatyîb ve'l-iskât hâlâ Kırım hânını azl ve merkûm Kırım Giray Sultân'a hânlık i'tâ ve müsâra'aten Bağçesaray'a varup ikâmet eylemesi husûsunda vesâyâ-yı sâ'ire ile menşûru ve serâsere kaplu ma'a üstlük semmûr kürk ve iki kıt'a mücevher sorguç ve bir kabza mücevher altun şimşîr ve bir kıt'a mücevher terkeş ve elli bin guruş nukûd ve ma'ıyyetlerinde bulunan kalgay sultâna ve hâdimlerine üç kıt'a kakum kürk ve dört kıt'a hıl'at-ı

---

405 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

hâssü'l-hâs ve sâ'is-i selâtîn ve rü'esâ içün a'lâ ve evsat yiğirmi kıt'a hıl'at ile kırk beş kıt'a hıl'at-ı hâss-ı sâde ve yiğirmibeşbin guruş atıyye ihsânıyle memleket-i Eflâk ve Boğdan ve Leh cânibine olan niyyetinden rucû' ile hânlık ile iskât olundu.

Dâd ü sitâd-ı selâtîn-i Cengiziyye be-cânib–i Eflâk ve Boğdan[406].

Mersûmların uhde-i iltızâmlarında olan Eflâk ve Boğdan Voyvodalıkları ne derecelerde nemâlu olduğunun mıkdârı sultânların yakînen ma'lûmu olduğundan gayrı sâye-i Devlet-i aliyye'de bî-pervâ gösterişler edüp mâl ve askerine mağrûr ve dâ'ire-i itâ'atden udûl edecekleri emr-i âşikâr olmağla verâsında kavm–i Cengiziyye âmâde olduğunu ihtâr içün bâ-temessük yüz araba şa'îr ve üçbin guruş ahz ü istikrâzı içün bir mâh [28a] Eflâk voyvodasına ve bir mâh Boğdan voyvodasına bâ-mübâşir arabalar irsâl ve der-akab matlûb üzre meblâğ ve zahîre verüp irsâl ve temessük mezkûru dahi taraflarına îsâl eylemek âdetlerinden olduğu garîbedendir.

Müşârun-ileyh Kırım Giray Hân'ın nızâm-ı mülke dâ'ir ref' u takdîm eylediği tahrîrâtı. Fî 27 Za. sene 1177[407].

Hâlâ Kırım'da vâkı' Bedickioğlu (بديجكي اوغلي) Kabîlesi'nin bu sene-i mübârekede zahîresi kesret üzre olduğu gelenlerin takrîrinden eğerçi hân-ı müşârun-ileyhin ma'lûmu olup lâkin kabîle-i merküme Gözleve İskelesi'ne elli beş sâ'at mesâfe olduğundan mâ'adâ Özi İskelesi'ne dahi semt olmayup ve Özi'nin Aksu Boğazı'ndan yukarı Gâzîkerman Yurdu ta'bîr olunan mahal, kabîle-i merküme beş altı sâ'at mesâfe ve arâzî-i İslâmiyyeden olmağla mahall-i mezbûrda müceddeden bir iskele binâ olunur ise Âstâne'den gelen sefîneler Özi pîşgâhından[408] mürûr ve iskele-i mezbûrdan zikr olunan kabîlenin zahîresi suhûlet vechile sefâyine tahmîl ve Der-aliyye'ye kesret üzre zahâ'ir nakl ü tesyîli eğerçi mümkin olup ancak kebîr üç direkli sefâyini binâ olunacak iskeleye yanaşacağı hân-ı müşârun-ileyhin ma'lûmu olmayup ve zahîre-i cedîdenin elli altmış güne dek zuhûru me'mûl olmağla eğer iskele-i mezbûrun binâsına ruhsat–ı aliyye[409] buyurulur ise hân-ı müşârun-ileyh tarafından mahall-i merkûma âdem irsâl ve kebîr üç direkli sefâyini yanaşması husûşunu[410] mu'âyene ve imkânı olduğu sûretde kapan-ı dakîk sefâyini irsâl olunmasını,

---

406 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
407 İşbu 27 Za. 1177 târihi Mîlâdî 28 Mayıs 1764'ye tekâbül eder. Bu bahis B nüshası 48a-48b'dedir.
408 "Özi pîşgâhından" A: "Özi'den" B.
409 "aliyye" A: –B.
410 "husûsunu" A: "husûsu" B.

İkinci:[411] Ahd-i karîbde Kuban cânibinde Kussay ve Kaspolat ve Behsetî ve Şeğaki kabîlelerinin sâkin oldukları arâzî-i İslâmiyye'de sîm ve altun ma'denleri zuhûr eylediğini geçen sene kabâ'il-i merkûme Mirzâları hân-ı müşârun-ileyhe ifâde eylediklerinde[412] bir mıkdâr nümûne getürdüp kāl etdirdikde üstâd kimesne olmadığından beş altı vukıyyesinden cüz'î sim eğerçi hâsıl olup lâkin ba'zı kimesneler Gümüşhâne Ma'deni misillü olduğunu haber vermeleriyle vâkı'a mutâbık olduğu sûretde mahall-i mezkûr Taman İskelesi'ne beş altı konak mesâfe olup ve etrâfı kühistân olmağla masârif-ı kalîle ile Gümüşhâne'den ziyâde îrâd hâsıl olacağın ve ma'den umûruna ârif ol tarafda [28b] kimesne olmadığına binâ'en mu'âyenesiyçün hân-ı müşârun-ileyh tarafından henüz âdem gönderilmeyüp eğer irâde-i aliyye[413] ta'alluk eder ise ma'den ahvâline vâkıf bir kimesne irsâl ve ma'ıyyetine hân-ı müşârun ileyh tarafından âdem terfîk ve mahall-i mezkûr ba'de'l-mu'âyene mesmû'-ı hânî olduğu üzre zuhûr eder ise bir îrâd-ı cesîm hâsıl olacağı ve bir dürlü muhâtara ve mahzûru[414] olmadığı ecilden bir gün evvel mu'âyenesiyçün âdem irsâl olunmasını ve Moskov'lunun bir kaç seneden berü Kuban cânibini istîlâsı ol tarafdan ya'nî arâzî-i Devlet-i aliyye'den[415] Gürcistan'a bir tarîk ihdâsıyle Kuban cânibini zabt eylemek[416] ve bu takrîb ile ma'den-i mezkûra dahi mâlik olmak fikrinde olduğunu[417] tahrîr ve ihbârı husûsuna i'tibâr olunmayup bugün yarın sıdk-ı zikrini Der-aliyye'de mukîm kapukethüdâsından istihbâr etmek kaydında iken Moskov'lu dil-hâhı üzre mahall-i mezkûrdan cânib-i Gürcistân'a tarîk küşâd ve Salamon nâm Gürcü hânımı kendüye müsahhar eyledi. Sürh ile işâret olunduğu üzre el-ân ma'denler ber-vech-i mübeyyin arâzî-i Devlet-i aliyye'de bâkîdir[418].

---

411 "İkinci" A: "madde-i sânî" B.

412 Derkenâr:"İşbu ma'den husûsu mukaddemâ Devlet-i aliyye'ye tahrîr olunduğundan haberim yoğidi. Bin yüz yetmiş dokuz senesi me'mûriyyetim hasebiyle kabâ'il-i Çerâkise derûnunda ma'den-i mezkûra vâkıf olup bir mikdâr nümûne ahz ve bâ-tahrîrât Der–i devlet-medâra arz olundukda müsâ'ade ve adem-i müsâ'ade cevâbını dahi vermediler. Kesbî nâm kâtib sahîhan tahrîr eder. El-ân havâlî-i merkûme âdemleri ba'zı eslihâları içün cebr-i nâr ile sîm ve zer' hâsıl ederler". A.

413 "irâde-i aliyye" A: "irâde-i Devlet-i aliyye" B.

414 "muhâtara ve mahzûru" A: "muhâtaralu mahzûru" B.

415 "ya'nî arâzî-i Devlet-i aliyye'den"A: –B.

416 "eylemek" A: –B.

417 "fikrinde olduğunu" A: "fikr-i fâsidinde olduğunu" B.

418 "tahrîr ve ahbârı husûsuna i'tibâr olunmayup bugün yarın sıdk-ı zikrini Der-aliyye'de mukîm kapukethüdâsından istihbâr etmek kaydında iken Moskov'lu dil-hâhı üzre mahall-i mezkûrdan cânib-i Gürcistân'a tarîk küşâd ve Salamon nâm Gürcü hânımı kendüye mashar eyledi. Sürh ile işâret olunduğu üzre el-ân ma'denler ber-vech-i mübeyyin arâzî-i Devlet-i aliyyede bâkîdir" A: –B.

Kırım Giray[419] Hân müşârun-ileyhin Hazîne Kâtibi Abdülazîz Efendi'nin takrîridir zikr olunur[420]*

Rusya Devleti tarafından Kabartalu'ya ne[421] vechile ta'arruz ve bir kaç aded kal'a binâ olunup Gürcistân'a bir tarîk küşâd etmek kasdında olduğu mukaddemâ hân-ı müşârun-ileyh tarafından Der-aliyye'ye inhâ olunup ve bu def'a dahi Leh Cumhûru'nun menfûru olan Ponyatovski'nin oğlunu Leh'e kral nasb ve memleket-i mezbûreyi zabt etmek sevdâsıyle re's-i hudûda yüzbinden mütecâviz asker ile taburu olduğu ve hân-ı müşârun ileyhin Der-aliyye'ye gönderdiği tahrîrât Âstâne-i sa'âdet'de mukim Rusya kapukethüdâsına irâ'et olunduğuna binâ'en beher[422] tahrîrine birer gûne cevâb ile müşârun-ileyhi tekzîb eylediği ve kenâr-ı hudûd-ı Leh'de müheyyâ olan taburundan mâ'adâ Litvanya tarafında altmışbinden mütecâviz askeri mevcûd olduğundan başka otuz ve onbeşerbinden mütecâviz[423] askerini dahi[424] bir kaç mahalden derûn-ı Leh'e idhâl etmekle, mesfûrı kral nasb edeceğinden şübhe olmadığını ve bu gûne hareketi Moskovlu'nun sû-i kasdına delîl idiğini ve bu keyfiyetin künh[425] ve hakîkati Âstâne-i aliyye'de mukîm Françe ve Nemçe elçilerinden sü'âl olunur ise ma'lûm **[29a]** olacağını ve bu sene-i mübârekede hân-ı müşârun-ileyhin iltimâsıyle Rumeli ve Anadolu eyâletleri ve sunûf-ı askerî eğerçi Özi Kal'ası[426] ta'mîri behânesiyle ta'yîn olunup lâkin muktezâ-yı vakt ü hâle göre sevk-ı zahâ'ir behânesiyle îd-i adhâdan sonra Kırım'dan hareket ve Bucak tarafına gelmek üzre olduğunu ve bu def'a gönderdiği çukadârı üç günden ziyâde meks eylemeyüp Bucak cânibine hareketi içün ne vechile cevâb verilür[427] ise derhâl i'âde olunmasını,

İkinci[428]*:* Hân-ı müşârun-ileyhin ber-vech-i hâs mutasarrıf olduğu Kırkkilise Sancağı'nda koru ağası olan kendü umûruna kanâ'at etmeyüp hân-ı müşârun-ileyhin mütesellimi El-hâc İbrâhim'in umûruna müdâhale ve fukarâya te'addîden hâlî olmamağla harekât-ı nâ-marzıyyeyi Devlet-i aliyye'ye tahrîr eyledim. Hakkından gelinür deyü hân-ı müşârun-ileyh tarafından kendüye mektûb irsâl olunmuşiken mütenebbih olmayup el-hâletü hâzihî mütesellim-i mumâ-ileyhin umûruna ta'arruz ve re'âyâ fukarâsına te'addîye cesâret üzre olduğunu ve

---

419 "Kırım Giray" A: –B.
420 "zikr olunur" A: –B.
* Bu bahis B nüshası v.48b-49b'dedir.
421 "ne" B: "bu" A.
422 "beher" A: "her bir" B.
423 "onbeşerbinden mütecâviz" A: "onbeşerbin" B.
424 "dahi" A: –B.
425 "künh" B: "netîce" A.
426 "Kal'ası" A: –B.
427 "verilür" A: –B.
428 "ikinci" A: "dördarcü madde" B.

merkūmun haremine ta'allükı olduğuna binâ'en sa'âdetlü dâru's-sa'âdetü'l-aliyye ağası hazretlerinin hâtırına ri'âyeten bu ana dek muktezâ-yı te'dîbinin icrâsı husûsunu eğerçi hân-ı müşârun-ileyh kaleme getürmeyüp lâkin ben pâdişâh hizmetkârıyım bana hân karışamaz cevâbıyle hân-ı müşârun-ileyhi bu esnâda tekdîr etmekle fî-mâ-ba'd koru umûrundan mâ-'adâ Kırkkilise müteselliminin umûrundan ve re'âyâ fukarâsına ta'arruzdan keff-i yed eylemesiyçün ağa-yı[429] müşârun-ileyh tarafından mahsûs âdem irsâliyle merkūma[430] tenbîh-i ekîd olunmasını.

Üçüncü[431]*:* Hân-ı müşârun-ileyhin oğlu Selâmet Giray Sultân'ın bâ-berât-ı âlişân mutasarrıf olduğu Kilis ve Haleb ve Azîz ve Ma'arra sancaklarında İğrâz (اغراز) ve Gabre (غبره) nâhiyelerde Salbeb (صلبب) nâm karye ve gayriden yetmiş dokuzbin altıyüz[432] kırk akçe ze'âmet mesâfe-i ba'îdede vâkı' olduğuna binâ'en zabt u ta'şîrinde kemâl-i su'ûbet olduğundan mâ-'adâ hâsılâtı dahi beher sene ta'yîn olunan sübaşının masârifına kifâyet etmemekle ze'âmet-i merkūme bir kullarına tevcîh ve sultân-ı mûmâ-ileyhe ze'âmet bedeli olmak üzre Tekfurdağı Gümrüğü malından senevî bir yük sağ akçe sâlyâne tevcîhine müsâ'ade-i aliyye erzânî buyurulmasını,

Dördüncü[433]*:* [29b] Kefe'de vâkı' Hamîd Efendi Vakfı mülhekātından olan Rahmi Efendi nâm sâhibü'l-hayrın tekyesinin meşîhat ve tevliyeti evlâd-ı meşrûta iken Âstâne'de sâkin Seyyid Ârif nâm kimesne hılâf-ı inhâ evlâdıyyet iddi'âsıyle üzerine berât etdirmekle mezbûr bilâd-ı ba'îdede olduğuna binâ'en hıdmet-i meşîhatın ta'tîline ve tekyenin harâbına bâ'is olmağla üzerinden ref' ve askerîden etdirdiği berâtın kaydı terkîn ve erbâb-ı istihkākdân Eş-Şeyh Mehmed Efendi'ye müsakkafâtıyle ma'an tevcîh ve mâliyyeden berât-ı âlîşân ısdâr buyurulmasını,

Beşinci[434]*:* Hotin Kal'a'sı muhâfazasına me'mûr Beşlüyân-ı yemîn-i sâlis Ağası olan Ali Yusuf firâr etmekle Leh'den gelüp kal'a-i mezbûre ile nevâhîsinde tavattun eden cedîd Lika(لیقه) lardan hân-ı müşârun-ileyhin iltimâsıyle yedlerine i'tâ olunan emr-i âlîde isimleri mastûr olanlardan Yusuf İsmâ'il'e[435] ağalığ-ı mezbûr tevcîh ve yedine berât-ı âlî i'tâ olunmuşiken merkūm Ali Yusuf zuhûr ve muhâfız buyuruldusuyle Hotin Hazînesi mukābelesinden tezkire ahz ve ağalığı zabt ve merkūm Yusuf İsmâil mağdûr olmağla[436] ağalığ-ı mezbûr ref'inden

---

429 "ağa-yı" B: "ağa" A.
430 "merkūma" B: –A.
431 "üçüncü" A: "beşinci madde" B.
432 "altıyüz" B: –A.
433 "dördüncü" A: "altıncı madde" B.
434 "beşinci" A: "yedinci" B.
435 "İsmâ'il'e" B: "ismiyle" A.
436 "İsmail ma'dûr olmağla" A: "İsmâil'e gadr etmekle" B.

kemâ-kân Yusuf İsmâil'e tevcîh ve merkûmun ve âharın vâkı' olan müdâhale ve ta'arruzlarının men' u def'i içün emr-i şerîf ısdâr buyurulmasını başka başka tahrîr ü iltimâs eyledi[437].

Leh Cumhûru işbu sene-i mübârekede i'ânet talebiyle vârid olan evrâklarının hulâsâsında. Sene 1177[438*]

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyyü'n-ni'metim efendim pâdişâhım[439]. Bundan akdem Leh başhetmanı tarafından vârîd olan mektûba cevâb olmak üzre cânib-i sadâret-penâhîden[440] mektûb tahrîr olunmuşidi. Bu def'a hetman-ı mûmâ-ileyhden gelen bir kıt'a mektûb ile bir kıt'a mahzarı Der-aliyye'de[441] mukîm Leh kapukethüdâsı bir kıt'a takrîr ile kapuya gönderüp mektûb-ı mezbûrun mazmûnunda cânib-i Devlet-i aliyye'den[442] krallık husûsunda Lehlü'ye i'ânet olunmasını ve hılâflarında bulunanlardan şikâyeti iş'âr ve takrîr-i mezkûrun mazmûnu dahi Mokovlu'nun aleyhinde olup mahzar-ı mezkûrun hulâsâsında yüz otuz sekiz nefer kimesnelerden ibâret olan Leh Cumhûr'undan yalnız on nefer kimesneler krallık husûsunda Devlet-i aliyye'den[443] isti'ânet ve Moskov'lulardan şikâyet eylemişler. Ancak Der-aliyye'de[444] mukîm Moskov'lu[445] kapukethüdâsına Leh[446] memleketinin re'îsü'l-küttâbı makāmında olan kimesne ile Cumhûr-ı Leh'in kibâr ve sâ'ir yiğirmi[447] altı nefer ricâlinin imzâlarıyle mümzâ gelen [30a] mahzarda ve taraf-ı çâkerâneme olan bir kıt'a mektûbda bâlâda mastûr on beş nefer Leh'lüden şikâyet ve Moskov'ludan şükrâniyyeti içün tahrîr eylemelerinden nâşî Leh'lünün el-hâletü hâzihî iki fırka olduğu ve ahdehümâ âharın hılâfında olduğu müstefâd olduğundan gayrı Boğdan voyvodası dahi bir kıt'a takrîr gönderüp hulâsa-i mafhûmunda Lehlü'den bâlâda mastûr[448] on beş nefer kimesneler ile yiğirmi altı neferin beynlerinde münâfese zuhûrunu tasdîk ve menşâ'-i münâfeseleri Devlet-i aliyye'ye tahrîrât irsâliyle isti'ânet eylemeleri husûsu olduğu tahkîk

---

437 "eyledi" A: "eder" B.

438 "işbu sene-i mübârekede i'ânet talebiyle vârid olan evrâklarının hulâsâsında sene 1177" A: "i'ânet taleb eyledikde takdîm olunan sene 1177" B. İşbu sene Mîlâdî 1763-1764'e tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.2b-3b'dedir.

439 "Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü veliyyü'n-ni'metim efendim pâdişâhım" B: –A.

440 "cânib-i sadâret-penâhîden" A: "taraf-ı çâkerânemden" B.

441 "Der-aliyye'de" A: "Der-aliyye'lerinde" B.

442 "cânib-i Devlet-i aliyye'den" A: "taraf-ı Devlet-i aliyye'lerinden" B.

443 "aliyye'den" A: "aliyye'lerinden" B.

444 "Der-aliyye'de" A: "Der-aliyye'lerinde" B.

445 "Moskov'lu" A: "Moskov" B.

446 "Leh" B: –A.

447 "yiğirmi" B: "y.k r (ىك)" sehv A.

448 "mastûr" A: "mezkûr" B.

olunmuş. Bunlardan başka[449] Der-aliyye'de mukîm Prusya elçisi dahi iki kıt'a takrîr gönderüp hulâsa-i mefhûmlarında hetman-ı mûmâ-ileyh krallık husûsunda Nemçe ve Françe ve Saksonyalu ile müttefik olduğunu ve sû'-i hâlini tahrîr ve Françe'lünün dahi dek ve hîlesini tastîr eyleyüp Prusya kralı ve[450] Rusya imparatoriçesi Lehlü'nün şurût-ı serbestiyyetlerine ri'âyet üzre olup âhar gûne bir dürlü[451] harekete kasdları olmadığını ve kezâlik bâlâda mezkûr on beş nefer Lehlü'nün îrâd eyledikleri mevâd hılâf-ı vâkı' olduğunu Rusyalu'nun Leh memleketine bir mıkdâr asker göndermesini[452] ba'zı Lehlü ve[453] Françe ve Nemçe ve Saksonyalu'ya tebe'ıyyet gûne hareket eylediklerine binâ'en şurût-ı serbestiyyetlerinin muhâfazası zımnında olduğunu ve Leh başhetmanı seksen yaşında muhtelli'ş-şu'ûr pîr olduğuna binâ'en Françe ve Nemçe ve Saksonyalu'nun tarafgîr olup ihtilâl nızâm-ı memleketi mûcib-i harekâta tasaddî eylemekle krallığa istihkākı olmadığını tastîr[454] eylemiş ve[455] Rusya kapukethüdâsı dahi bir kıt'a takrîr[456] tercemesinde Leh başhetmanı Lehlüyyü'l-asl olmak takrîbiyle her ne kadar şurût-ı serbestiyyete göre kral olacak rütbelerde ise dahi müsin ve muhtelli'ş-şu'ûr olmağla düvel-i âhara tarafgîr ve kendü memleketine sû'-i kasd eylediğini ve krallığa nâ-sezâ olduğunu ve Leh memleketine Moskovlu'nun asker[457] ta'yîninden garazları mücerred Lehlü'ye ecnebîden[458] kral nasb olunmayup şurût-ı serbestiyyetlerine ri'âyet eylemeleri kasdına mebnî eylediğini tasdîr eylemiş. Bu takdîrce Lehlü'nün ba'zı Françelü ile müttefiklerine müteveccih ve ba'zıları dahi Rusyalu ile Prusyalu'ya müterreddid olmağla beynlerinde olan adem-i ittifâk ve nefsâniyyete binâ'en **[30b]** Leh Cumhûru'nun ahvâli muhtel ü müşevveş tarafeynden[459] harekât-ı nâ-marzıyye vukū'ı muhakkak olup Leh başhetmanı ile Françelü ve sâ'ir müttefikleri Leh Cumhûru'nun serbestiyyeti ale'l-ıtlâk ve bilâ istisnâ diledikleri kâ'inen min-kân bir kimesnenin krallığa intihâbına hasr ve Rusya'lu ile Prusyalu taraf-gîrleri olan Lehlü, serbestiyyet-i mezbûreyi yalnız Lehlüyyü'l-asl bir kimesnenin intihâbına tahsîs edegelmeleriyle her bir taraf diledikleri vech üzre husûs-ı mezbûrun husûlü bâbında sa'y u ihtimâm üzre olarak

---

449 "bunlardan başka" B: "bundan" A.
450 "ve" B: –A.
451 "dürlü" B: "dür" A.
452 "göndermesini" A: "göndermesi" B.
453 "ve" A: -B.
454 "tastîr" B:"tasdîr" A.
455 "ve" B: -A.
456 "takrîr" A: "takrîri" B.
457 "asker" B: -A.
458 "ecnebîden" B: "ecânibden" A.
459 "tarafeynden" B: -A.

her biri bir desîse ile Devlet-i aliyye'yi tahrîk ve kendü fikr–i fâsideleri[460] üzre Devlet-i aliyye'nin i'ânetiyle umûruna temşiyet ve hılâfında bulunanları tekdîre mübâderet ve bu takrîb ile Devlet-i aliyye ile taraf-ı dîğer beynlerine bürûdet ilkâsı sevdâsında oldukları bâlâda mezkûr takrîrât mazmûnlarından müstâfâd olmağla Devlet-i aliyye–i dâ'imü'l-karâr öteden berü ahidnâme-i hümâyûn şurûtuna ri'âyet edegeldiğine binâ'en bu bâbda dahi Lehlü ile Karlofça'da mün'akid olan ahidnâme-i hümâyûn şürûtuna mürâ'at ve beynlerinde olan şurût[461]-ı serbestiyyetlerine ri'âyet olunur ve bundan akdemce Françe ve Nemçe ve Rusya ve Prusya elçilerine verilen takrîrlerin mazmûnlarını tasdîk ile bu def'a dahi ol vechile cevâb verilmekle merkümların mâ-fi'z-zamîrleri olan Devlet-i aliyye'yi tahrîkden me'yûs olacakları zâhir olmağla Lehlü öteden berü kralları hâlik oldukda beynlerinde bu makûle münâfese ve kıtâl olagelmişdir ve Devlet-i aliyye tarafından kat'an i'ânet ü müdâhale mesbûk olmadığına binâ'en tahrîrât-ı mezkûreye iltifât olunmayup husûs-ı mezkûr beynlerinde ne vechile karâr verileceğine tevkîf ve Devlet-i aliyye'ye muzır olacak bir hâlet zuhûr eder ise ol vakt muktezâ-yı vakt ü hâle göre temşiyet-i umûra mübâderet olunmak iktizâ eylediği ma'lûm-ı veliyyü'n-ni'amâneleri[462] buyuruldukda emr ü fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerinindir[463].

Leh Derûnunda Kamaniçe Kal'a'sı acîbesi[464].

Serhaddât-ı mansûreden Hotin Kal'ası önünde cârî Nehr-i Turla karşu yakasında olan karyeye İzvanca ta'bîr ederler. Andan ötede Leh toprağında Kamaniçe Kal'ası vardır ki Hotin Kal'ası üzerinde olan **[31a]** cibâlin fevkinden görünür. Mezkûr Kamaniçe Kal'ası mukaddemâ feth olunup ba'dehû yine Lehlü'ye eğerçi terk olunmuş oldukda derûnunda olan câmi'-i şerîfin minâresi başında olan tâcını ihrâc ve minber ü mihrâbına ve derûnunda olan kanâdîl ve sâ'ir levhalarına vaz'-ı yed edemeyüp işbu târîhe değin imâm ve mü'ezzin ve hatîb ve sâ'ir vazîfelü olan hademelerine beher şehr îcâb eden ulûfelerini temâmen i'tâ eder idi ve Devlet-i aliyye–i dâ'imü'l-karârdan bu derecelerde herâsân oldukları müşâhede olundu.

---

460 "fâsideleri" A "fâsidleri" B.

461 "şurût" B: -A.

462 "veliyyü'n-ni'amâneleri" A: "hümâyûn-ı cihan-dârîleri" B.

463 "şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerinindir" B: -A.

464 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

Kırım Giray Hân tevâbi'ât ve Şîrîn mirzâlarına kavuk giydirdiği ve azli[465].

Âstâne-i sa'âdet'de Tiryâkî çarşusunda Tiryâkî kavukculardan biri Kırım tüccârından sermâye-i kalîl ile ticâret-i büsyâr tarîkını lede'l-istifsâr, geçen sene Kırım'da Bağçesaray'a beşyüz aded kavuklarımın furuhtu içün varmışidim. Her birini üç kat behâya furuht eylediğimden başka Kırım hânına dahi bir iki kavuk hediyye eylemişdim. Mukâbelesinde dörder kise behâya mütehammil iki câriye ve kezâlik iki re's gulâm inâyet ü ihsân buyurmalarıyle Der-aliyye'ye geldiğimde behâsıyle bir hâne mübâya'a vü ahz ve mefrûşât ve sâ'ir malzemesini tanzîm ve kusûr kalan akçe ile cânib-i Hicaz'a azîmet edüp hem hacc-ı şerîf ve hem emti'a-i Hindiyyeden vâfir şey alup Der-aliyye'ye getürüp ba'de'l-furûht hacılık masârifından mâ-'adâ vâfir kâr bâkî kalup el-ân bir şey'e ihtiyâcım yokdur. Ancak bu esrârı kimesneye fâş etmeyesiz ki bir âharı dahi vâkıf olur ise, senin sa'yın hebâ olur, deyü mezkûr tiryâkî vâfir zevklenüp cünbüş eylemiş. Ammâ tiryâkî hakîkat zanniyle vâfir kavuk tedârük ve der-akab sefîneye irkâb ve Kırım'a azîmet ve Bağçesaray'a vardıkdaTatarân ve Mirzâyân ve selâtîn ve hânân post-ı ganemden avratlarının duhte eyledikleri kalpakdan gayrı kavuklu âdem olmadığını ve çend rûz müterakkıb olup bir müşteri zuhûr etmediği ma'lûm oldukda ber-vech-i mübeyyin keyfiyetini tahrîr ve Kırım Giray Hân dîvânına arzıhâl eyledikde kemâl-i cünbüş ve safâsından nâşî ihtiyâra merhameten kavuklarına fî vaz' ve vaz'-ı fî'âtından noksâna vermemek üzre [31b] ve da'vât-ı hayriyyesi isticlâbıyla dükkânına ba'de'l-i'âde ferdâsı şîrînân ve sâ'ir Mirzâların cümlesi kavuk ve hârtâvî destâr ile Dîvân-ı İlhânî'de mevcûd bulunmaları bâbında yarlığ-ı İlhânî tasdîr olunmuş olmağla zarûrî[466] vaz' olunan fî'at üzre bir iki sâ'at zarfında kavuklarını furuht ve furuhtu temâm olduğu ba'de'l-ihbâr yine yasağ buyurulup fi'l-vâkı' ihsân-ı vâfire ile Der-aliyye'ye i'âde olundu. Müddet-i vâfireden berü şecâ'at u kudret-i Kırım Girayî'den lerzân ü herâsân olan Moskov keferesi bu ahvâle vâkıf oldukda Kırım hânı dâ'ire-i ubûdiyyet-i Devlet-i aliyye'den hurûc eyledi ve yediyüz yiğirmi Tatar intihâbedüp Der-aliyye'den havâdis celbi içün irsâl ve beher gün bir neferi Bağçesaray'dan İstanbul'a ve İstanbul'dan bir neferi Bağçesaray'a çıkup ikiyüz sâ'at mesâfeyi bir haftada kat'-ı merâhil ile beher gün Der-aliyye'den bir nev' havâdis ahzi mücerred Der-aliyye'ye hücûm etmek içün olduğu ecilden kendüsi ve etbâ'ı kavuk geydi, deyü tafsîl-i dürûğ-ı pür-fürûğ-ı sâhî ile mesâmi'-i Devlet-i aliyye'yi tasdî' ve nîk ü bedî tashîhe vakt olmayup müşârun-ileyhi azl ve diğerini nasb ve ma'zûl-ı mezkûru Gelibolu'ya andan Sakız Cezîresi'ne andan Midillü'ye andan Limni'ye nefy ü iclâ'

---

465 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

466 "zarûrî" (ضروري) A.

ve her kangı mahalle nefy olunmuş ise hükûmet-i bilâd yed-i müşârun-ileyhde olup kādı ve voyvoda ve mütesellimi bir ferde zulm ü te'addî ile akçe alamadıklarından Der-aliyye'ye arz ve tumturak ta'bîrât ile cezîreden cezîreye seyahat ve âkıbetü'l-emr Çorlu kasabası ile Bergos miyânında Pınarbaşı nâm çiftliğinde olan sarayında kıyâm eylemeğe ruhsat u inâyet buyuruldu. Müşârun-ileyh âkıl ve fatîn ve sahib–i merhamet ü şefkat ve sahî bir hân-ı âlî olduğundan Mısr beğlerinden ba'zı mağdûrları ve Cezâyir kapudânlarından ve Arnebûd paşalarından ve Bosna kapudânlarından ve vezîr çukadârlarından ve ba'zı cezîrelere cezîre-bend olmuş bî-çârelerden beşyüzden mütecâviz âdem çiftlik-i mezkûr sarayında mevcûd olup her birinin mekādîri üzre ikrâm olunur idi. Hattâ dergâh-ı âlî kapucubaşılarından ol vakt orta bostancı- [32a] başısı tarafından mercan donanmalu sîm raht ve mükemmel bisâtıyle irsâl eylediği bir re's esb-i Mısrî vüsûl ve arzıhâliyle arz olunur iken pehlivândan kapu arası nâmında çingâne nezd-i İlhânîde mevcûd bulunmağlaesb-i mezkûra baş urup ya'nî matlûb etmekle bahş eyledi.

Bidâyet-i fesh-i müsâlaha-i Rusyalu[467].

Bast u beyân olunduğu üzre lazaret ve Leh'lü münâza'ası behâneleriyle Rusya'lu kal'alarına metânet ve askerini bir kaç seneden berü re's-i hudûda âmâde eylemişidi. Ve niyyeti, arâzî-i Devlet-i aliyye-i da'imü'l-karâra hamle idi. Bu sebebden katana ve saltatlarından vâfir askeri hudûdu tecâvüz ve Balta ve Tombasar derûnuna duhûl ve mevcûd bulunan ehl-i İslâma re'âyâ makāmında mu'âmele ve ednâ behâne ile bir iki müslimânı mecrûh ve bir kaç neferini katl ü i'dâm eylediklerini mevcûd olan sâ'ir yamâkānın ma'lûmu oldukda mukābeleye mübâderet ve zabitân i'ânetiyle bir takrîb tefrîk eylediklerini Bucak cânibi seraskeri ve Bender muhâfızı ve sâ'ir ol havâlîde olanlar hengâme-i mezbûru tahrîr ve birbirlerini müte'âkib ulaklar vesâtatıyle ba'îs ü tesyîr eylediklerinde hâl allâ-hâzihi'l-minvâl üzre olduğu ma'lûm oldu.

Tedârükât-ı seferiyye bi-ma'rifet-i Sârım İbrâhim Paşa Defter-ı şıkk-ı evvel[468].

Serhâddât-ı mansûreden Hotin ve Bender ve Özi ve İbra'il ve Kili kal'aları asker ve zahîreden tehî olup asker cem' olduğu sûretde evvelemirde zahîre ve sâniyen edevât-ı harbiyyenin mevcûd olmasına mevkūf olmağle li-ecli'l-ihtiyât zikr olunan kal'aların her birinde yüzbin kile şa'îr ve yüzbin kile hınta ve yüzbin kile dakīk mübâya'a olunmak ve mübâya'a-i mezkûru dizdârlarına teslîm olunmak ve eğer iktizâ etmez ise vaktında erbâb-ı zirâ'ate tevzî' edüp vakt-ı harmanda cedîdini

---

467 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
468 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

iddihâr ve beher on kilede bir kile fâ'izini almak şartıyle bir kilesine noksân terettüb etmemek üzre nızâm-ı kaviyyeye rabt ve ibtidâ'-yı emirde alâ-cenâhi'l-isti'câl cem' ü iddihâr ve birbirini müte'âkıb istîcâr olunan sefâyine top ve barut ve mühimmât-ı cebehâne-i sâ'ire tahmîl ü irsâl olundu.

[32b] Ta'yîn-şüden-i Eyâlet-i Anadolu ve Rumeli[469].

Ve müte'âkıben Anadolu ve Rumeli'nde mevcûd olan sipâhiyân ile silahdârlı süvârîleri ta'yîn olunup bir an evvel ta'yîn buyuruldukları kal'alarda mevcûd bulunmak üzre me'mûriyyetleri emri ve te'kîd ü isti'câllerini hâvî mübâşirler tesyîr olundu.

Âmeden-i Silahdâr Hamza Paşa be-mühr-i hümâyûn[470].

Bu miyânede Silahdâr Hamza Paşa Hazretleri Der-aliyye'ye da'vet olunup vekâlet-i küberâ ile kâm-yâb oldu. Müşârun-ileyh mühr-i hümâyûn ile Saray-ı cedîd-i âmire'den merâsimi Devlet-i aliyye ile hurûc ve Bâbıâlî'de arzodasına ku'ûdunda, evvel kelâmı bu vechile lisânından cârî oldu.

Cem'-i devletdir perîşân gerden-i sîm ü zer-i sitt
Med ihsân rişte-i şirâze-i ibn-i defter sitt[471]

deyü buyurdukları mesmû'um olmağla sebt-i cerîde kılındı.

Garîbedendirki: Bu fakîr-i pür-taksîr ol vakt mektûbî-i defterî kaleminde mühimme tahrîrine me'mûr buyurulduğum ecilden mülâzemet ve kalem-i mezbûra müdâvemet eder iken müşârun-ileyh Sarım Paşa defterdâr-ı vakt bulunup Kütahya Vâlîsi Hamza Paşa Hazretlerine şöyle hitâb eder ki, Sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin, müddet-i vâfireden berü uhde-i Âsafâne'nde terâküm eden mukāta'ât-ı mâl-ı mîrî ve kalemiyyelerinden cem'an bu kadar guruşı işbu emr-i âlişânım vardığı gün mâlından ifrâz ve hazîneye rabt ve mübâşirine teslîm ve yola ihrâc ve işbu târîhden on bir güne değin Der-aliyye'ye irsâl ve hazîne-i âmireye teslîm ve sûret-i muhâsebesini ahz eylemeğe sa'y u dikkat ve mugāyiri zuhûr eder ise uhdende olan mukāta'âtın kā'imeleri ihrâc ve müzâyede ve tâlibine füruht ve senin dahi sezâ-yı lâyıkın üzre mücâzât olunacağını emr-i mühakkak bilüp ana göre mütebassırâne ve âkılâne hareket ve mugāyirinden hazer ü mücânebet edesiz, deyü müsvedde-i hodı ile evâmir-i aliyye tahrîr ve Keskin Hüseyin nâm mübâşir ile tesyîr ve isti'câlen azîmetini te'kîd eylemişdir. Mübâşir-i merkūm azîmeti günü **[33a]**

---

469 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
470 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
471 Bu kıt'a B nüshası v.50a'da derkenârdır.

müşârun-ileyhe mühr-i hümâyûn tevcîh buyurulup tebdîlen haseki irsâl olduğu beş günden sonra eğerçi şuyu' buldu. Ancak

Ol bâreket kudret-i ez-ilâh
Tîr ceste-bâz kerdâned zerâh

mantû[k]ınca verâ-yı mübâşire atılan oklar irişmeyüp girüye getürdilmek muhâldir. Bu derd-i nihânın çâresi bulunmak lâbüd olmağla Darbhâne-i âmire'ye ikibin nısfıyye ve ikibin zer-i mahbûb sipârîş ve âmâde ve bâ-arzıhâl dîl başına irsâl ve zât-ı sârmâneleri dahi Üsküdar'da Haydarpaşa'da Yemeklik mahallinde cümleyi takdîm ve sandal-ı âlînin reseni[ni] kapup bir kaç kerre takbîl ederek hizmetini hora geçürüp huşûnet-i evlâsı mestûren mândeye kaldı.

Moskov balyozu habs olundu[472].

Moskov balyozundan hudû[d]ı tecâvüz etmemek ve devleti keyfiyetinden her ne kadar su'âl olunmuş ise dahi vâkı'ın muğâyiri takrîr etmekle Rusyalu üzerine sefer câ'iz ü muktezî olup Kule-i heft'e habs olunmak emr-i hümâyûn olmağla mûcebince Bâbıâlî'de müşârun-ileyh Hamza Paşa huzûruna getürdilüp Kule-i heft'e irsâl olundu.

Âmeden-i Kırım Giray Hân[473].

Bundan akdem Kırım hânı olup bir müddetden berü Pınarbaşı nâm mahalde mukîm Kırım Giray Hân'ın bâlâda zikr ü beyân olunduğu üzre kuvvet ü şecâ'ati meşhûr olmakdan nâşî Der-aliyye'ye ihzâr ve da'vet ü te'lîf-i kulûbiyle Kırım hânlığı tevcîh ü irsâl olunmak emr-i savâb u istihsân görülmekle hasbe'l-maslaha da'vet olunup Süleymâniye'de Mülâhıkzâde Konağı'na ikâmet ve cânib-i sadâret-penâhîden kırk nefer Enderûn ağasına silâhdâr ağa sergerde nasb u hizmet ve resm-i mihmân-nevâzî icrâ olundu.

Garîbesi *Tûrhât* nâm kitâbda zikr ü beyân olunduğu üzre[474].

Hân-ı müşârun-ileyhin dâ'iresi zevrak-ı Nûh'a mümâsil her mahlûk mevcûd olup ez-cümle Mardin Müftisi sâbık Seyyid Hüseyin Efendi **[33b]** nâm kimesnenin rütbe-i vâlâ-yı vezâret matlûbu ve çukadârân-ı Âsafîden Yusuf Ağa ile Salih Ağa nâm kimesneler dahi ber-mu'tâd cânib–i Devlet-i aliyye'den biner neferin mîrîleri yedlerine i'tâsıyle binbaşılık matlûbları olduğunu istid'â ve hân-ı müşârun-

472 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
473 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
474 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

ileyhden ilticâ etmeleriyle müfti-i merkûm Seyyid Hüseyn Efendi'ye Taman arâzîsinde Ace (اجه) ve Acu (اجو) nâm kal'aların muhâfazası şartıyle bâ-rütbe mîr-i mîrânî iki tuğ ihsân buyurulup dîğerlerine dahi biner neferin ulûfeleriyle binbaşılık ihsân u i'tâsıyle müşârun-ileyhin arzına müsâ'ade ve ol vechile tatyîb olundu.

Eflâk ve Boğdan muhâfazasıyçün Kahraman Paşa ta'yîn olundu ve sâ'ir mîrîlü fâtihân askeri kâğıtları irsâl olundu, ayn-i siyâk[475].

Memâlîk-i vesî'atü'l-mesâlik-i cenâb-ı hazret-i cihandârîde vâkı' serhâddât-ı mansûrenin öteden berü de'b ü dîrîn-i devlet-i ebed-peyvende ve âyîn-i übbehet rehîn-i saltanat-ı seniyye-i mü'ebbede üzre hasbe'l-iktizâ vakt vakt muhâfaza ve muhâreselerine ihtimâm u dikkat ve derûn-ı bî-rûnlarında mukîm olan ahâlî ve re'âyânın itmînân-ı bâl ile karîn-i âsâyiş ve istirâhat olmalarına sarf–ı himmet olunmak lâzıme-i şân u şekve-i Devlet-i aliyye'den olduğuna binâ'en işbu sene-i mübârekede dahi intihâ-i süğûr-ı İslâmiyye de olan Hotin Kal'ası muhâfazasına bu def'a avâtıf-ı aliyye-i husrevâneden rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsâniyle me'mûr kılınan Vezîr-i mükerrem sa'âdetlü El-hâc Hâlil Paşa'nın ma'ıyyetlerinde mevcûd bulunup kal'a-i merkûmeyi muhâfaza içün müstevfî asker-i zafer-rehber ba's u ta'yîni ile vücûh-i ahâlîsinin te'mîn ü tatmîn olunmalarına irâde-i aliyye-i cihândârî ta'alluk eylediği cihetden miyân-ı fırâk-ı müslimînden ahd-i ba'îdden berü kemâl-i salâbet ü şecâ'at ile ma'rûf ve nice nice muhâfazalarda kıyâm ile me'mûr oldukları hıdemât-ı Devlet-i aliyye'de sadâkat u istikâmet ile hizmet etmeğe maktûr ve mecbûr ve min-külli'l-vücûh hizmetleri meşkûr olduğu meşhûd olan Rumeli'nde sâkin fâtihân tâ'ifesinin bedel-i mu'âfiyet maktû'ları mutâlebe olunmamak **[34a]** üzre mukayyet olan aynî eşkincileri ihrâc ve kal'a-i mezbûre muhâfazasına irsâl ü tesyîrleri hâlâ Selânik Mutasarrıfı sa'âdetlü El-hâc Hasan Paşa Hazretleri'nin uhde-i ihtimâmına ihâle kılınan bin altmış nefer evlâd-ı fâtihân askerinden mâ'adâ kā'ide-i cezm ü ihtiyâta ri'âyeten muhâfız-ı müşârun-ileyhin ma'ıyyetlerinde askerin tevfîr ü teksîri içün yine tâ'ife-i mezbûreden sâbıkda olageldiği vechile her bir neferine on ikişer guruş bahşîş ve ber-vech-i mu'tâd şehriyye ikişer buçuk guruşdan altışar aylık ulûfe ve yevmiyye birer pâre nân ve birer pâre güşt behâ ve zâbitân o[n]dalıkları ve şa'îr ve mühimmât-ı sâ'ire behâları an-nakd verilmek şartıyle be-gâyet güzîde ve müntehiblerinden her bir bayrağı ellişer neferden yiğirmi bayrak olmak üzre bin nefer tüfeng endâz piyâde levendat tahrîr ve zikr olunan eşkinciler ile ma'an kal'a-i mezbûreye tesyîr ve vezîr-i müşârun-ileyh ma'ıyyetlerinde hıdemât-ı muhâfazada kıyâm etdirilmek üzre sâdır

---

475 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

olan fermân-ı âlîleri mûcebince tertîb ve ber-vech-i mu'tâd iktizâ eden bahşîş ve ulûfe ü ta'yînât ve mühimmât-behâları kırkbin sekizyüz on dokuz guruşa bâliğ olduğunu müş'ir Başmuhâsebeden tahrîr olunan tertîb defteridir. Ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda bu husûs içün hademe-i Devlet-i aliyye'den ta'yîn olunan mübâşir kulları bi-tevfîkı'l-lâhi te'âlâ ol tarafa vardıkda kat'an te'hîr ü tevkîfe ruhsat göstermeksizin temşiyet-kâra mübâ[de]ret ve vezîr-i müşârun-ileyh El-hâc Hasan Paşa inzimâm-ı re'y ü ma'rifetleri ve evlâd-ı fâtihân zâbiti ma'rifetiyle evvelemirde i'mâl-i askere kādir şeci' ü bahâdır ve mu'temed ü kâr-güzâr bir kimesne başbuğ nasb u ta'yîn ve kezâlik mu'temed ve idâre-i askere kādir kimesneleri bölükbaşı nasb u ta'yîn ve sâ'ir zâbitânı dahi kadîmden olduğu vechile tertîb ve her bir bayrağı neferâtını mahall-i me'mûrelerinde hıdemât-ı aliyyede mevcûd olmaları şartıyle kavî kefilleri ve zâbitânından huccet-i şer'iyye ahz eyledikden sonra der-akab bayrakların küşâd etdirüp Selânik ve Siroz ve sâ'ir evlâd-ı fâtihân sâkin oldukları kazâlardan sahîh fâtihân tâ'ifesinden merkūmların ma'rifetleriyle levendâtın tahrîrlerine mübâşeret ve bir neferi **[34b]** alîl ü marîz ve sabî ü ihtiyâr ve rencber makūlesinden ve kıbtî tâ'ifesinden olmayup cümlesi harb ü darba kādir güzîde ve bahâdır ve silahları yeni ve mükemmel tüfeng-endâz fâtihân yiğitlerinden olmak şartıyle gereği gibi intihab eyleyerek bin nefer levendânı tahrîr ü tekmîl ve baş muhâsebeden verilen memhûr ve mümzâ sûret-i defter mûcebince taraf-ı mîrîden verilen meblâğ-ı mezbûrdan ulûfe ve bahşîşlerin kendülere tevzî' ü taksîm ve zâbitân ondalıkları ve çadır u çerge ve evânî-i nuhâs ve mühimmât-ı seferiyyelerini ve saka ve sâyisâne bârgîrlerini dahi mübâya'a ve bölükbaşıları ma'rifetleriyle tevzî' ü taksîm ve makbûzları olduğunu müş'ir zâbitândan temessük ve huccet-i şer'iyye ve ulûfeleri yola çıktıkları târîhden i'tibâr ile verilmek şartıyle cümlesi bir mahall-i münâsibde cem' ü tekmîl ve yola revân olduklarını Der-aliyye'ye arz u i'lâm ve hîn-i azîmetlerinde gereği gibi ta'dâd olunup bir neferi noksân ve marîz ü alîl olmamak husûsuna ihtimâm u dikkat olunup şöyle ki, cümle evlâd-ı fâtihân cinsinden güzîde ve müntehab levendlüden temâm tahrîr ü tesyîrleri iktizâ-yı âmâl-i pâdişâhî ve kusvâ-yı me'ârib-i hazret-i cihândârî olmağla mübâşir-i mümâ-ileyh dahi kendüden me'mûl u matlûb olunan sadâkat ü istikāmet üzre hareket ve hafeza'l-lâhü ta'âlâ tama'-ı hâma tebe'ıyyet ve muğāyir-i rızâ-yı hılâfet-penâhî harekete cesâret ile şurût-ı mezkûreye muğāyir mefsedete mübâderet etmemek şartıyle levendât-ı mezkûreyi bir an akdem Selânik mutasarrıfı vezîr-i müşârun-ileyh ma'rifetiyle temâmen ihrâc ve ta'dâd u tashîh ve yola azîmet ve savb-ı me'mûrelerine vüsûle müsâra'at ve temâmen teslîmini müş'ir hey'et-i mecmû'a ve mıkdârını hâvî arz u i'lâm alup Âstâne-i devlet-âşiyâne'ye avde[t] ü ric'at etmek ve kal'a-i mezbûre ba'de'l-vüsûl muhâfeza-i müşârun-ileyh ma'rifetiyle bayrakların ta'dâd etdirdüp noksân gelenleri

olur ise verilen bahşîş ü ulûfe ve mühimmât-ı sâ'ire behâları verilen huccet-i şer'iyye mûcebince zâbitândan ve kefîllerinden tahsîl ü tazmîn ve tekmîl etdirilmek ve peşîn verilen ulûfe ü ta'yînât behâları müddeti munkazıyye oldukdan sonra îcâb eden ulûfe [35a] ü ta'yînât behâları kal'a-i mezbûrede fermân olunan mahalden verilmek üzre hızmet-i muhâfazada kıyâm etdirilmek ve husûsen hılâl-i râhda menâzil ü merâhilde bir ferde cevr ü te'addî ve firâr u gaybet etdirilmemek içün gereği gibi muhâfazalarına ihtimâm ve her hâlde iktizâ eden zahîrelerin taraf-ı mîrîden verilen akçe ile mübâya'a u tevzî' etdirderek tesyîr ve ahâlî-i vilâyetden müft ü meccânen yem ve yiyecek mütâlebesiyle te'addîden mücânebet ve tâ'ife-i mezbûrenin bölükbaşıları dahi ba'zı habâset ü mel'anete cesâret ile neferât-ı merkûmeyi asl fâtihân cinsinden ihrâc etmeyüp içlerine alîl ü marîz makûlesi idhâl eylemek ihtimâlleri olur ise bir dürlü özr ü cevâbları mesmû' ü mu'teber olmayup muhâfaza-i müşârun-ileyh ma'rifetiyle bilâ-tevekkuf te'dîb ve tenkîl olunacaklarını muhakkak bilüp ana göre intibâh u basîret olunmak üzre işbu tertîb defter-i Başmuhâsebe'ye kayd olunup iktizâ eden sûret ü tezkire ve fermânları ve hâslar kalemine ilm ü haberi verilmek bâbında, deyü telhîs olunup mûcebince.

*Özi Kal'ası muhâfazasıyçün on dörtbin ikiyüz ve Hotin Kal'ası muhâfazasıyçün on yedibin beşyüz altmış ve Bender Kal'ası muhâfazasıyçün üçbin yüz ve Kırım muhâfazasıyçün yiğirmi dördbin ve hân ma'ıyyetinde mevcûd bulunmak içün ikibin ve Bender seraskeri ma'ıyyetine bölügât-ı erbe'adan on beşbin ve Boğdan muhâfazasıyçün altıbin nefer piyâde ile Arnebûd paşalarından Kahraman Paşa'ya ve Kâdı Paşa'ya ve Canarslanoğlu Hüseyin Paşa'ya ve Abaza Mehmed Paşa'ya ve hazînedârı Feyzullah Paşa'ya ve Tarsusî Koca Ağa'ya ve Adana'lı Çopuroğlu'na ve Canik Muhassılı Ali Paşa'ya ve oğlu Mıkdâd Paşa'ya ve oğlu Battal Paşa'ya ve Kara Osmânoğullarına ve Çapanoğlu'na ve Kütahyalı Rıdvan Ağa'ya ve Âdem Ağa'ya ve Adana'lı Hacı Beğ'e ve Ovacıklı Odyakmaz oğluna ve Erzincanlı Musto'ya ve Trabzon'lu Kalcıoğlu'na ve Kuğıoğlu'na ve Kayseriyyelioğlu'na ve Söğüt'lü Kaykıoğlu'na ve Ankara'lı Murad oğlu'na ve Viranşehr [35b] Voyvodası Çalıkoğlu'na ve Moldoğânî Ali Paşa'ya ve Zaralızâde Feyzullah Paşa'ya ve Levend Başbuğu İpeklioğlu Mustafa Paşa'ya ve Kaplan Paşa ve Kurd Paşa ve Ispanakcı Mustafa Paşa'ya ve Abdülcelîloğluna ve Dağıstânî Ali Paşa'ya ve Ağa Mehmed Paşa'ya ve Gü[r]ci Ahısha'lı Hasan Paşa'ya ve Koca Abdi Paşa'ya ve Abdi Paşa Kethüdâsı Halil Paşa'ya ve Abdi Paşa çırağı Çerkes

* Bu paragrafda verilen malûmât, B nüshası v.31b, 32a ve 32b'de iki ayrı belge hâlinde, her bir kumandan ve maiyyetindeki asker sayısı kalem kalem verilmişdir.

Hasan Paşa'ya ve Ferah Ali Paşa'ya ve Mardin Müftisi sâbık Hüseyin Paşa'ya ve Muhsinzâde Mehmed Paşa'ya ve Uzun Abdullah Paşa'ya ve Şâhin Ali Paşa'ya ve Silahdâr Mehmed Paşa'ya ve Kara Halil Paşa'ya ve Ayvaz Paşa zâde Halil Paşa'ya ve Sarım İbrâhim Paşa'ya hıtâben mükemmel dâ'ireleriyle ve binbaşılar güzîde askerleriyle ve yeniçerileri serdengecdileri bir an akdem ve bir kadem mukaddem ta'yîn olunan mahallerinde mevcûd bulunmak, deyü iktizâ eden emirleri ve ocakları taraflarından ağa mektûbları tahrîr ve mübâşirân yedleriyle tesyîr olundukdan sonra tertîb olunan askerin defteri yekün olundukda gayr-ez mevcûd serhaddât ikiyüzellidörtbin dokuzyüz nefer süvârî ve piyâdeye bâliğ olduğu hisâb olunmağla müte'âkıben isti'câllerini hâvî evâmir-i aliyye tahrîr ü irsâl olundu. Ancak asker-i mezkûrun vücûdu defterde mastûr olduğu üzre ta'bîrâtıyle muharrer asker olduğu ayne'l-yakîn ılm-i çâkerânem lâ-hık oldu.

Garîbe-i Kahraman Paşa[476].

Paşa-yı mûmâ-ileyh tâmmu'l-eslihâ altıbin nefer piyâde ile müsâra'aten mahall-i me'mûresine azîmet ve hizmet-i muhâfazada mevcûd bulunmak üzre me'mûriyyet ve müte'addid isti'câl emirleri irsâl olunmuşidi ve inşâ'Allâhü te'âlâ Kahraman Paşa ve sâ'ir askerî tâ'ifeleri hudûd-ı İslâmiyye'de hızmet-i muhâfazada âmâde iken küffâr-ı hâk-sâr eğerçi hamle etmek ihtimâli olur ise mukâbele ederler ve ümmîddir ki tabur-ı küffâr muzmahil olup ordu-yı hümâyûn askeri vürûduna hâcet kalmaz, deyü Der-aliyye'de mülâhaza ile teselliyet-i hâtır olunur idi. Ba'da zemân ordu-yı hümâyûn Edirne Sahrâsı'na vâsıl [36a] oldukdan sonra paşa-yı mûmâ-ileyh İsakcı ma'berine vüsûl ve mevcûd olan askeri toska ve bebkâr ta'bîr olunan Arnebûd zimmîlerinden olduğu meşhûd-ı âcizânem olup müte'âkıben cânib-i Hotin'e me'mûriyyetim takrîbiyle varıldıkda mesfûrlarınların mîrîleri va'deleri temâm olup tekrâr ulûfelerini matlûb eylediklerinde Devlet-i aliyye'ye tahrîr edüp nukūd ve cevâb gelinceye değin yevmiyyelü asker mütehammil olamayup der-akab Rusyalu tarafına ubûr ve yevmiyyeleri beher rûz verilmek üzre mukâvele etmeleriyle bu kadar hazîne ve ta'yînât ıtlâkıyle Rusya'luya imdâd u i'ânet olunmuş olunduğu bir nev'-i ibret-i garîbedendir. Bu haber-i muvahhiş-eser Serdâr-ı ekrem Yağlıkcı zâde Emîn Paşa'ya vâsıl oldukda Kahraman Paşa'yı Hân Tepesi nâm sahrâya ihzâr ve i'dâm eyledi. Maktûl-ı mezkûrun Rusya'luya verdiği altıbin askeri el-ân Moskovlu tasarrufunda olup **bin yüz doksan yedi** senesi yine me'mûriyyet ile bahren Çerâkis'e tarafına hîn-i azîmetde Kırım Cezîresinde Eyyü (ايو) ve Yalota ve Yalaklava nâm mahallere zarûret-i rûzgâr ile vaz'-ı lenger olundukda sevâhil-i

476 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

mezkûrun emr-i muhâfazasını mezkûr Arnebûd'lara sipâriş eylemiş olduğu müşâhede olundu.

Bin yüz seksen iki senesi sefer-i hümâyûn içün ale'l-hisâb verilen masârifât[477].

Niğbolu ve Ruscuk ve Silistre ve Ziştovi kazâlarından mübâya'ası matlûb olunan [478]

Yüzaltmışbeşbin kile şa'îr içün ale'l-hısâb kırkbirbin ikiyüz elli guruş verildi.

Müretteb-i cânib-i Sofya [479]

Sofya ve tevâbi'i kazâlarından yüzbin kile şa'îr mübâya'asıyçün ale'l-hisâb yiğirmi beşbin guruş verildi.

Navl-ı sefîne

Âstâne'den İsakcı İskelesi'ne irsâl olunacak mühimmât-ı tobhâne ve Sidrekabsi ma'deni nakli içün sekizbin sekizyüz kırk yedi guruş navl-ı sefîne verildi.

Mühimmât-ı araba

Ordu-yı hümâyûn'da mevcûd bulunmak üzre iktizâ eden şâhî topların arabaları olmamağla ta'mîr ü tecdîdleriyçün ikibin doksan üç guruş ale'l-hisâb verildi.

Kal'a-i İbra'il

Kal'a-i merkûmun topları kundak ve tekerlekleri masârifiyçün **[36b]** dokuzyüz on üç buçuk guruş verildi.

Çadır ve çerge-i sekiyyân

Âstâne-i sa'âdet'de ve Kütahya'da ve Halebü'ş-şehbâdan mübâya'a olunacak çadır ve çerge-i mütenevvi'a içün akce verildi. Guruş: 2876.5

Kaldırım ve Cisr [480]

Âstâne'den Edirne'ye varınca kaldırım ve cisrler ta'mîr içün akce verildi.

Peksimâd

Donanma-yı hümâyûn kalyonları ve Ordu-yı hümâyûn lâzımesiyçün Âstâne-i sa'âdet'de mîrî hubbâzîne ve Gelibolu'da Bulgar oğlu'na ve Selânik'de peksimâd tabhı içün başka başka ale'l-hisâb akce verildi ve Edirne'de dahi peksimâd i'mâli emr olundu.

---

477 Bu bahis B nüshasında v.29a-31b ve 170a-171b'de belge hâlinde kalem kalem verilmişdir.

478 Bu bahis B nüshasında v.29a'da belge hâlinde kalem kalem verilmişdir.

479 Bu bahis B nüshasında v.29a-29b'de siyakat belge hâlinde verilmişdir.

480 Aynı yerde, ancak bundan sonra B nüshasında guruş birimi üzerinden verilen rakamlarla kese biriminder verilen A nüshası rakamları tutmuyor.

İnce Donanma

Tersâne-i âmire'de ve Bahr-ı sefîd cânibinde müceddeden inşâ olunan celbe ve şâhtur ve kırlangıc ve şalope ve ateş sefîneleriyçün akce verilri. Kîse: 15.

Top-ı kebîr şâyka

Kebîr ve sağîr şâyka topları isâğası ve eski İstanbulluk tarafından mermer gülle i'mâl ve celbi içün akce verildi. Kîse: 5.

Mîrî asker be-cânib-i Anadolu

Anadolu'nun sağ ve sol ve orta kollarından mîrî askeri tahrîriyçün mübâşirlerine hazîne verildi. Kîse: 150.

Şeyh-i ordu-yı hümâyûn

Efendi-i mûmâ-ileyhe çadır ve çerge ve harc-ı râh ve koçi ve bârgîr behâsı verildi. Kîse: 40.

Zehâ'ir-i menâzil

Âstâne'den İsakcı ma'beri'ne varınca menâzil zehâ'iri tertîbiyçün akce verildi. Kîse: 197.

Câmûs

Topkeşân câmûsları mübâya'asıyçün sekizyüz yiğirmi çift olmak üzre akce verildi. Kîse: 69.

Bârgîr

Bin dörtyüz elli dört re's topkeşân bârgîrleri mübâya'asıyçün akçe verildi. Kîse: 58.

Beldâr (بلدار)

Bin nefer beldârânın peşîn ikişer aylık ücretleriyçün akce verildi. Kîse:20.

Üstü açık sefîne

Nehr-i Tuna'da müceddeden üstü açık sefîneler inşâsıyçün akçe verildi. Kîse: 112.

Tombaz

Nehr-i Tuna'da tombaz kayığı inşâsıyçün akce verildi. Kîse: 30.

Araba-i tombaz

Kezâlik tombaz arabaları inşâsıyçün akce verildi. Kîse: 15.

Mühimmât-ı cebehâne

Müteferrik mühimmât-ı cebehâne mübâya'asıyçün akce verildi. Kîse: 111.

Kassâbbaşı

Ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısına akce verildi. Kîse: 600.

Sârbânbaşı. Kîse: 30.

Ve mekkârîbaşı. Kîse: 10.

Ve meş'alecibaşıya

Verildi. Kîse: 3.

Yeniçeri ve cebeci ve topcu ve arabacı ocaklarına

Ber-mu'tâd tanzîm akcesi verildi. Kîse: 157.

Ta'mîrât

Serhaddât kılâ'ı ta'mîrâtı içün binâ emînlerine başka başka verilen. Kîse: 250.

Cebehâne-i Edirne

Gayr-ez mevcûd orta cebehânesinde bulunmak içün mübâya'ası iktizâ eden mühimmât [37a] behâsıyçün akce verildi. Kîse: 306.

Cisr-i İsakcı

Kıbrıs muhassılı sâbık Süleymân Efendi ma'rifetiyle İsakcı Kal'ası mukābelesinde amele ve kerastesi Eflâk ve Boğdan'dan verilmek üzre mühimmât behâsıyçün ale'l-hisâb akce verildi. Kîse: 10.

Anbar-ı Cocora (جوجوره)

Dağıstânî Ali Ağa ma'rifetiyle Cocora anbarına dakīk ve şa'îr mübâya'a ve iddihâriyçün akce verildi. Kîse: 200.

Menâzil-i Karşuyaka

İsakcı karşusundan Bender ve Hotin'e va[rı]nca menâzil-i zehâ'ir içün gayr-ez anbar-ı Cocora akce verildi. Kîse: 200.

Mühimmât-ı serhaddât

Cebehânede mevcûddan mâ'adâ serhâddâta irsâl içün mübâya'a olunan mühimmât behâsı verildi. Kîse: 128.

Serasker-i Babadağı

Serasker-i müşârun-ileyh ma'ıyyetinde mevcûd bulunmak üzre müretteb askerin ta'yînâtı içün akce verildi. Kîse: 250.

Navl-ı sefîne

Ba'zı mahallere mühimmât irsâli içün navl-ı sefîne def'a verildi. Kîse: 50.

Sancak depeleri

Der-aliyye'den isakcı'[ya] varınca sancak depeleri ve yol üzerinde olan ormanları kırup tevsî' içün mübâşirlerine verildi. Kîse: 30.

Mübâya'a-i İsakcı

İsakcı anbarında mevcûd bulunmak üzre Tuna boyundan zahîre mübâya'asıyçün verildi. Kîse: 300. Ma'a anbar-ı cedîd bi-ma'rifeti Hatibzâde Ahmed Ağa

Barut

Gayr-ez mevcûd istanbul ve Gelibolu ve Selânik mübâya'a olunan barut behâsı. Kîse: 70.

Kirbâs-ı hayme ve bâdbân

Gayr-ı mevcûd hayme-i hâssa ve mahzen-i çöp kirbâs mübâya'asıyçün verildi. Kîse: 135.

Kilim-i sâysâne (سايسانه) ***ve keçe***

Gayr-ez mevcûd mübâya'ası iktizâ eden eden kilim ve keçe içün verildi. Kîse: 22.

Güherçile

Baruthâne-i sülsede barut i'mâli içün Anadolu'da Kısriye ve Niğde ve Bor kazâlarından güharçile mübâya'asıyçün verildi. Kîse: 12.

Üştur ve ester

İstanbul ve Hayrabolu ve Yanbolu mîrî ahurlarında mîrî esterân ve şütürân vâfî olmamağla mübâya'ası akce verildi. Kîse: 111.

Araba-i sirem (سرم)

Mühimmât-ı kilâr tahmîli içün matlûb olunan araba-i sirem ve araba-i gâv ücretleriyçün verildi. Kîse: 10.

Şâyka sefînesi

Tuna ve girdâblar muhâfazasıyçün çekdiri resminde donanık şaykalar inşâlarıyçün ale'l-hisâb verildi. Kîse: 20.

Nüzül emîni

Ordu-yı hümâyûn nüzül emînine verildi. Kîse: 200.

Mühimmât

Âhen kazma ve külüng-i Ferhâdî ve mismâr-ı şıranpo ve demir-i hâm ve elvâh kürek ve demür ve âhen ve araba ve elvâh-ı tokmak ve meşk (مشك) mitlak (مطلق) ve oturtma (اوتوردمه) mübâya'asıyçün verildi. Kîse: 50.

Tüfeng ve kılıç

[37b] Gayr-ez mevcûd cebehâne tüfeng ve kılıç ve fişeng ve hartuc kâğıdı behâsı verildi. Kîse: 22.

Ecnâs-ı mühimmât[481]

Çalı-kop, orak, mismar-ı mütenevvi'a, tirşe, sargı keçesi, kirpas-ı kefen, iğne, ilik, edevât-ı neccâr, edevât-ı marangoz, edevât-ı demürci, edevât-ı dökmeci, cerrâh sandıkları, çeleng sandığı, behâlarıyçün verildi. Kîse: 30.

---

[481] Bu bahis B nüshası v.171b'de kalem kalem teferruatlı olarak verilmiştir. B nüshası metin kısmında aynen verildi.

Def'a peksimâd[482]

Mîrî habbâzına ve gelibolu ve Selânik ve İstanbul frunlarına peksimâd tabhı içün verildi. Kîse: 2708.

Masârifât-ı tersâne-i âmire[483]

Sefâyin-i şahtur: 55, sefâyin-i celbe: 50, sefâyin-i çamlıca: 15, sefâyin-i ateş: 15, sefâyin-i trabako[484]: 15, sefâyin-i şolope (شولوپه)[485]: 50, cem'an ikiyüz kıt'a müceddeden sefâyin inşâsıyçün verildi. Kîse: 100.

Mübâya'ât-ı berâ-yı lâzıme-i mahzen-i çöp[486]

Gayr-ez mevcûd-ı mahzen surb ve çöp Tersâne-i âmire mübâya'ası iktizâ eden bin ikiyüz kantar zift ve katran ve dört bin kantar demür-i hâm ve beşyüz kantar til fânse ve yetmişbeşbin beşyüz elli zirâ' kirpâs-ı bâdbân ve beşbin zirâ' kolan ve bin deste ispavlu-yı Frengî ve on beş aded sâl-ı sütûn ve beş bin kantar demür lenger çârmıh ve cıvata ve on bir bin kebîr ve sağîr makara-i elvâh ve bin beşyüz zirâ' sancaklık şalı ve bin beşyüz kantar fitil-i Mısrî ve ikibin aded fenâr-ı sefâyin ve bin aded kandil ve beşbin[487] aded tirşe ve üçbin zirâ' hartuc şalısı ve onbin aded iğne-i bâdbân ve bin aded âhenî balta ve beşyüz kantar kurşun ve elli sandık takım-ı cerrâh ve üçyüz top yuğası ve yüz kıyye tîre-mendî? sakız ve dörtyüz kantar çöp üstübi ve dö[r]tyüz elli aded fuğla ve bin yüz aded[488] tomar ve ol mıkdâr manevele ve ol mıkdâr tokmak ve ol mıkdâr[489] sekîl mübâya'a ve revgan-ı zeyt ve zeytün yağcılar kethüdâsı tarafından ve revgan-ı sâde ve sirke ve mercimek ve nohud ve erz-i Mısrî ve piyaz-ı huşk zahîreleri matbah-ı âmire emîni tarafından virilmek üzre ber-vech-i bâlâ mübâya'ası iktizâ eden mühimmâtın behâlarıyçün ale'l-hisâb verildi ve küsûr. Kîse: 933.

Gayr-ez mürettebât tabh olunan peksîmâdın [38a] **mıkdârı**[490]

Âstâne'de yüzbin, Gelibolu'da yüzbin, İsakcı'da Anbar Emîni Hatîb zâde Ahmed Ağa yediyle ikiyüzbin kantar peksimâd tabh olundu.

---

482 Bu bahis B nüshası v.172a'da kalem kalem teferruatlı olarak verilmiştir. B nüshası metin kısmında aynen verildi.

483 Bu bahis B nüshası v.172a'da "müceddeden inşasına irâde-i aliyye buyurulan donanma-yı hümâyû"olarak gösterilmiştir. Bahsedilen yere anen kaydedildi.

484 "trabako (طرابقو)" A: "trapoko (طرابوقو) B.

485 "şolope (شولوپه)" A: "çolope (چولوپه)" B-v.172a.

486 Bu bahis B nüshası v.172a-172b'de kalem kalem nerelerden temin edildiklerini de gösterek kaydedilmiştir. İlgili yere aynen alındı.

487 "beşbin" B: "beşyüz" A.

488 "aded" B: "ad[ed]" A.

489 "ol mıkdâr" A: "200" B.

490 Bu bahis B nüshası v.33a'da nereden ne mikdâr mübayaa edildiği kalem kalem verilmiş ve mübayaa maksadı olarak da "Özi, Bender ve Hotin serhadlerinde mevcud bulunmak üzre" şeklinde ifade edilmiştir.

Mübâya'ât-ı zehâ'ir Eflâk ve Boğdan ve Bucak[491]

Ber-vech-i mukāseme otuzbin kile hınta ile otuzbin kile dakîk[492] ve yüz ellibin kile erzen ve yetmişbeşbin kile şa'îr mübâya'a ve der–anbâr olundu.

Garîbe-i peksimâd[493]**: Elli bir** târîhinde sefer-i hümâyûn vukū'unda İsakcı anbârları mevcûdundan tabh ve guzât-ı muvahhidîne i'tâ olunan peksimâddan fazla kalanlarını İsakcı Kal'ası Anbarı'na tevdî' ü iddihâr ve zemân mürûruyle üzerine toz ve toprak nüzûliyle pinhân ve kimesnenin ve hattâ dizdâr-ı kadîmî fevt olup oğluna tevcîh olunmakdan nâşî peksimâd olduğu ma'lûmu olmayup, bu hakīr-i pür-taksîr **seksen iki** senesi kal'a-i mezbûrun ta'mîrine me'mûr buyurulduğum ecilden kal'a-i mezkûrun kebîr kal'asını tevsî' içün hafr etdirdiğimde üçbin kantardan mütecâviz peksimâd zuhûr ve hâs u beyâz ve me'kûl olduğu ve îrâd kayd içün vukū'ı üzre Ordu-yı hümâyûna arz u i'lâm etdirildi.

Der-aliyye'de ulûfeleri verilen sunûf-ı askeriyyenin mıkdârı sene 1182[494]**.**

İşbu târîhde yiğirmibin üçyüz seksen nefer mütekā'id yeniçeri ve dokuzbin üçyüz nefer gılmânân-ı acemiyân ve ikibin yiğirmi iki nefer gılmânân-ı acemiyân bağçe-i hâssa ve tulumbacıyân ve on birbin dokuzyüz yetmiş dokuz nefer silahdârân ve yüz on sekiz nefer ulûfeciyân-ı yemîn ve yüz otuz dokuz nefer ulûfeciyân-ı yesâr ve yüz altmış altı nefer gurebâ-yı yemîn ve yüz on dokuz nefer gurebâ-yı yesâr ve dört bin yüz yetmiş altı nefer cebeciyân-ı atîk ve bin üçyüz altmış[495] iki nefer cebeciyân-ı cedîd ve bin dörtyüz on dokuz nefer topcuyân-ı atîk ve beşyüz otuz üç nefer topcuyân-ı cedîd ve seksen üç nefer ağayân-ı daru's-sa'âde ve kırk bir nefer evkāf-ı hâssâ ve onbeş mütekā'idîn ve yüz kırk altı nefer hâne-i hazîne-i hümâyûn ve yüz kırk iki nefer hâne-i kilâr-ı hümâyûn ve ikiyüz yedi hâne-i seferli ve on dört nefer teber-dârân ve seksen dokuz nefer **[38b]** mütekā'idîn-i ağâyân-ı Enderûn-i hümâyûn ve sekizyüz seksen dokuz nefer ağayân-ı rikâb-ı hümâyûn ve altıyüz seksen dokuz nefer çavuşân-ı dergâh-ı âlî ve altıyüz nefer bevvâbîn-i dergâh-ı âlî ve beşyüz kırk dokuz nefer top arabacıları ve bin altıyüz dört nefer hademe-i Matbah-ı âmire ve bin altmış yedi nefer hademe-i Istabl-ı âmire ve yediyüz doksan yedi nefer neferât-ı Tersâne-i âmire ve altıyüz altmış bir nefer

---

491 Bu bahis B nüshası v.33a'da belge hâlinde verilmişdir.

492 "otuzbin kile hınta ile otuzbin kile dakik" B nüshası v.33a'da her iki nev'in miktârı da 300 000 kile olarak verilmiştir. Doğrusu da bu olmalı.

493 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

494 Bu bahis B nüshasında v.178a-178b'de belge hâlinde kalem kalem verilmişdir. Ancak senesi 1174 olarak gösterilmiştir. Toplam sonuçta verilen neferât sayısı aynı olmakla birlikte, nakit mikdârı farklıdır.

495 "altmış" mükerrer A.

Donanma-yı hümâyûn kalyonları kapudânân ve kâtib ve hulefâ ve bekciyân ve sekizyüz yetmiş bir nefer mehterân-ı hayme-i hâssa ve ikiyüz otuz nefer ehl-i sevk ve doksan beş nefer mehterân-ı tabl-ı alem ve seksen dört nefer peykân-ı hâssa ve yüz dört nefer tabbâhîn ve elli beş nefer câmeşûyân-ı hâssa ve on dokuz nefer hazînedârânı bîrûn ve yetmiş dört nefer etıbbâ-i hassâ ki cem'an yekün altmışbin dokuzyüz on sekiz aded neferât-ı mezkûrun piyâde ve süvârî kalemlerinden verilen icmâlleri mûcebince hisâb etdirildikde **masar** ve **recec** mevâcibleri dörtbin sekizyüz yiğirmi bir kîse-i dîvânî ile kırk sekizbin dörtyüz yiğir[mi] (يكر) sekiz akce küsûr mevâcibleri dahi üçyüz altı kîse ve küsûrü an-hızâne vechile ve mâ'adâsı nakden verildi.

Mevâcib–i mezkûr tevzî' olundukda cânib–i defterîden rikâb-ı hümâyûn'a arz olundu[496].

Ma'rûz-ı bende-i bî-mıkdârları budur ki, mülâzım-ı dergâh–ı mu'allâları yeniçeri ve sipâh ve silah-dâr ve bölügât-ı erbe'a ve cebeci ve topcu ve top arabacıları neferâtı ve Enderûn-ı hümâyûn ve rikâb-ı şevket-makrûn ağaları ve matbah ve Istabl-ı âmire ve Tersâne-i ma'mûreleri hademeleri ve sâ'ir ocakluları neferâtından mütekā'idîn olanlarıyle eşkinci kullarının mevâcibleri aklâmdan verilen icmâlleri mûcebince dîvânî kîse ile [.....][497] akceye bâliğ olup [.....] kîse ile [.....] akcesi sipâh ve silahdârâna an-hızâne vechile verilmekle aşağı varıldıkdan sonra kusûr îcâb eden [.....] kîse akce bu gün Dîvân-ı müşîrü'l-erkân-ı mülûkânelerinde temâmen tevzî' olunduğu ma'lûm-ı hümâyûn-ı cihandârîleri buyuruldukda emr ü fermân **[39a]** şevketlü kudretlü mehâbetlü azîmetlü pâdişâhım hazretlerinindir, deyü arz olunur.

Mevâcib ihrâc ve tevzî'i devri[498] tamamında vârid olan hatt-ı hümâyûn[499].

Benim vezîr-i a'zamım ve vekîl-i mutlakımsın. Umûmen kapukullarımın ve mütekā'idînin[500] müstahık oldukları işbu bin yüz [.....] kıst[501] mevâciblerini[502] vakt ü zemânıyle tedârük ve ihrâc ve tevzî' ü taksîmi mebrûr-ı şâhânem[503] olmağın mücerred-i hâl ü şânını terfî' içün rikâb-dâr ağa ile sana bir sevb-i semmûr-ı safâ-

---

496 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
497 Köşeli parantez içi boşluklar matinde mevcud olan boşluklara işârettir.
498 "devri" A: –B.
499 Bu bahis B nüshası v.7a-7b'dedir.
500 "ve mütekā'idînin" B: –A.
501 "işbu bin yüz [ ] kısı" B: –A.
502 "mevâciblerini" A: "mevâcibin" B.
503 "şâhânem" A: "pâdişâhânem" B.

mevfûr ve bir kabza hançer-i mücevher[504]-i süreyyâ-peyker inâyet ü ihsânım olmuşdur. İmdi hatt-ı hümâyûnumu istikbâl ve ferve-i semmûru iksâ' ve hançeri dahi zîb-i bend-i miyân edüp, sadâkat ve istikâmetini iz'âf-ı muzâ'af ederek hıdemât-ı dîn ü devletimi rü'yetde bezl ü makdûr eyleyesin. Bârî te'âlâ her husûsda tevfîk-ı aliyyesin[505] rehber-i tarîk eyleye, deyü[506]

Mecmû'-ı cizyelerin mâlının mıkdârı[507].

Memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i cihândârîde[508] mütemekkin Yehûd ve Nasârâ tâ'ifesinin Hazîne-i âmireye â'id cizye-i şer'iyyeleri mâlı gayr-ez ma'âş **yüz otuz iki** senesinde beher kîsesi ellişerbin akce hisâbıyle dokuzbin dörtyüz otuz altı buçuk dîvânî kîse ile altmış iki buçuk guruş olup ve[509] beher kîsesi altmışarbin akce hisâbıyle[510] yedibin sekizyüz altmış üç buçuk rûmî kîse ile yüz seksen yedi buçuk guruş eder[511] ve[512] **otuz iki** senesinden **kırk dört** senesine gelince sene-be-sene izdiyâd bularak **kırk dört** senesinde gayr-ez mâ'âş mâl-ı cizye beher kîsesi ellişer bin akce hisâbıyle on birbin yüz otuz dokuz kîse dîvânî ile üçyüz guruş olup ve beher kîsesi altmışbin akceye hisâb olunduğu sûretde dokuzbin ikiyüz seksen üç rûmî kîse ile elli guruş olmağla **otuz iki** senesinden **kırk dört** târîhine gelince kîse-i dîvânîde bin yediyüz üç kîse ve rûmî kîse[513] hisâbınca bin dörtyüz on dokuz buçuk rûmî kîse ziyâde bulmuş olur. **Kırk dört** senesinden **altmış dokuz** senesine gelince gayr-ez ma'âş mâl-ı cizye beher kîsesi ellişerbin akce hisâbıyle oniki[514]bin dokuzyüz on sekiz dîvânî kîse ile ikiyüz kırk dört guruş olup beher kîsesi altmışarbin akce[515] hisâb olunduğu takdîrce onbin yediyüz altmış beş rûmî kîse ile üçyüz [39b] kırk dört buçuk guruş olur. **Kırk dört** târîhinden **altmış dokuz** târîhi[516] hıtâmına dek dîvânî kîse hisâbında mâl-ı cizye bin yediyüz yetmiş sekiz dîvânî kîse ile üçyüz altmış buçuk guruş yiğirmi akce ve rûmî kîse hisâbında bin dörtyüz seksen iki rûmî kîse ile ikiyüz doksan dört buçuk guruş fazla bulmuşdur. **Yetmiş** senesinde gayr-ez ma'âş mâl-ı cizye beher kîsesi ellişerbin akce hisâbıyle on dört bin yüz otuz sekiz dîvânî kîse ile yüz on bir guruş ve beher

---

504 "mücevher" A: +"hançer" B.
505 "aliyyesin" A: "aliyyesini" B.
506 "deyü" A: –B.
507 Bu bahis B nüshası v.6a-6b'dedir.
508 "cihândârîde" A: "cihândârîden" B.
509 "ve" B: –A.
510 "hisâbıyle" A: "hisâb olunduğu sûretde" B.
511 "eder" B: –A.
512 "ve" A: -B.
513 "rûmî kîse" A: kîse-i rûmî" B.
514 "iki" B: -A.
515 "akce" B: "akceye" A.
516 "târîhi" A: "senesi" B.

kîsesi altmışbin akce hisâbıyle onbirbin yediyüz seksen rûmî kîse ile dörtyüz altmış dört[517] guruş olup sene-i sâbıkadan dîvânî kîse hisâbında bin yediyüz[518] on dokuz dîvânî kîse ile ikiyüz seksen üç buçuk guruş yiğirmi akce ve rûmî kîse hisâbında bin on altı rûmî kîse ile doksan dokuz buçuk guruş ziyâde[519] bulmuşdur.

Bâlâda tahrîr olunduğu üzre **otuz iki** târîhinden[520] yetmiş senesine dek gayr-ez ma'âş mâl-ı cizye dîvânî kîse hisâbında dörtbin yediyüz yiğirmi[521] buçuk kîse ile kırk sekiz buçuk guruş ve rûmî kîse hisâbında üçbin dokuzyüz on sekiz rûmî kîse ile yiğirmi altı buçuk guruş ziyâde bulduğu Cizye Muhâsebesi'nden derkenâr ve hisâb olundu[522].**Yetmiş** senesinden berü ba'zı cizye aklâmına evrak zam olunmakdan nâşî cizye mâlı izdiyâd bulmak gerekdir[523].

Yüz doksan altı aded Dergâh-ı mu'allâ yeniçerilerinin beher sene verilü gelen zemistânî çukalarıyçün verilen[524]

Asâkir-i mezkûre içün Selânik'de nesc olunan çuka behâları masârifiyçün mukāta'a-i cizye-i kıbtiyân ve resm-i dönüm-i duhân-ı Selânik ve bedel-i evlâd-ı fâtihân-ı Selânik ve avârız-ı Selânik ve avârız-ı Ohri ve Selânik gümrüğünün fâ'izinden ve Selânik mukāta'ası mâllarından altmışbeşbin guruş havâle olunduğu ecilden sebeb-i tahrîrleri verildi.

Devlet-i aliyye'nin mecmû'-ı îrâd ve masârifının hulâsası beyân olunur[525*] .

Memâlîk-i mahrûseda vâkı' mecmû'-ı cizyelerin mukayyed olan mâlı işbu târîhde[526] onbirbin altıyüz on iki kîse ile ikiyüz on dokuz buçuk guruş olmağla ikibin yüz[527] doksan dört kîse ile yüz seksen buçuk guruş hacc-ı şerîfe ve kasabbaşı ve buzcubaşı ve bâzârbaşı ve sâ'ir ümenâ masraflarına ve vezâ'if[528] **[40a]** ve ocaklık ta'yîn olunmuş olmağla fürû-nihâde olundukdan sonra dokuzbin

---

517 "dört" B: -A.
518 "yediyüz" A: "ikiyüz" B.
519 "ziyâde" A: "izdiyâd" B.
520 "târîhinden" B: "tâ[r]îhinden" A.
521 "yiğirmi" A: "bir" B.
522 "olundu" A: "olunmuşdur" B.
523 "Yetmiş senesinden berü ba'zı cizye aklâmına evrak zamm olunmakdan nâşî cizye mâlı izdiyâd bulmak gerekdir" B: -A.
524 Bu bahis B nüshası v.27a'dadır.
525 "Devlet-i aliyye'nin mecmû'-ı îrâd ve masârıfının hulâsası beyân olunur" A: "mecmû'-ı îrâd ve masârıf-ı Devlet-i aliyye'nin takrîridir" B.
* Bu bahis B nüshası v.3b-4b'dedir.
526 "işbu târîhde" A: -B.
527 "yüz" B: -A.
528 "vezâ'if" A: "vezâ'ife" B.

dörtyüz on sekiz kîse ile otuz dokuz guruş irsâliyyesi kaldığı Cizye kaleminden defter olunmuşdur. Lâkin Avlonya ve Girid ve Belgrad ve Haleb ve Erzurum ve Çıldır ve Trabzon ve Gümüşhâne ve Diyarbekr ve Mardin ve Musul ve Van ve Hotin cizyeleri mümteni' ve nakden tahsîli müte'azzir olmağla dokuzbin yüzotuz üç[529] kîse ile yüz yedi guruş mâlları semtlerinde vâkı' kılâ' yeniçerileri mevâciblerine ve sâ'ir semtlerinde zuhûr eden masârif-ı mühimmeye havâle olunur ve Niğbolu ve Silistre ve Mar'aş ve Karaman ve Sivas cizyelerinin dahi[530] temâmen evrâkı sorulmadığına binâ'en[531] mîrî hasâretden sıyâneten beşyüz altmış sekiz kîse ile dörtyüz elli dört guruş mâlları sipâh ve silah-dâr mevâcibleri an-hazînesine ve kıla' yerlü neferâtı mevâciblerine havâle olunur. Bu akceler asıl yekün-ı mâl-ı cizyeden fürû-nihâde olundukda yedibin dokuzyüz on beş kîse ile dörtyüz yetmiş sekiz guruş sağ cizyelerin irsâliyesi kalur. Meblağ-ı mezbûrdan dahi beşyüz seksen üç kîse ile ikiyüz yiğirmi guruş tersâne ve matbah ve ümenâ-i sâ'ire masâriflarına ve bin on iki[532] kîse ile yüz elli altı guruş Belgrad ve Vidin ve Eflâk cizyesinden havâle olunacak akceden mâ'adâ Bender ve Hotin ve Bosna kal'aları mevâciblerine ve gayr-ez ocaklık umum-ı zemistânî çuka behâsına ve yüz elli altı kîse ile[533] üçyüz seksen guruş dahi nakden verilen akcelerden mâ-'adâ sâbıkı mûcebince **yetmiş altı** senesi mübâya'a-i hınta behâsına tertîb ü tahsîs olunub[534] dörtyüz on dört[535] kîse ile ikiyüz on dört buçuk guruş dahi mübâya'ât-ı hınta behâsı içün Enderûn-ı hümâyûn hazînesinden verilecek akceye ta'vîz olunmak ve Tersâne-i âmirede ve Mısr cânibinde yapılan kalyonların keraste ve âhen-i hâm behâlarına ve ba'zı kılâ' ta'mîrâtı masârifı ve mühimmâtı behâsına ve sâ'ir serî'an tahsîli muktezî masârif zuhûr etdikce havâle olunmak içün alıkonulmağla zikr olunan masârifâta tertîb[536] ü tahsîs kılınan üçbin altıyüz altmış dokuz kîse ile otuz bir buçuk guruş sağ cizyelerin irsâliyyesi bâkî[537] kalan yedi bin dokuzyüz **[40b]** on beş kîse ile[538] dörtyüz yetmiş sekiz guruşdan aşağı varıldıkdan sonra bâkî kalan beşbin yediyüz kırk dokuz kîse ile yedi buçuk guruş peşîn ve taksît-i evvel ve taksit[539]-i sânî i'tibâriyle Âstâne'de ihrâc olunacak bir senelik mevâcib içün tertîb olunmuşdur. Âstâne-i sa'âdet'de ihrâc olunan bir senelik mevâcib yedibinaltıyüz üç

---

529 "dokuzbin yüzotuz üç" A: "dokuzyüz otuz üç" B.
530 "dahi" B: -A.
531 "binâ'en" A: -B.
532 "iki" B: -A.
533 "ile" B: -A.
534 "olunub" A: -B.
535 "dört" B: -A.
536 "tertîb" B: "tertît" sehv A.
537 "bâkî" A: -B.
538 "ile" A: -B.
539 "taksit" B: -A.

kîse ile dörtyüz yiğirmi sekiz guruşa bâliğ olduğu Rûznâmçe-i hümâyûn kaleminden der-kenâr ve[540] ihrâc olunmağla cizye mâllârından tertîb olunan sâbıku'z-zikr beşbin yediyüz kırk dokuz kîse ile yedibuçuk guruş mevâcib-i mezbûrdan ifrâz olundukdan sonra tekmîliyçün iktizâ eden bin sekizyüz elli dört kîse ile dörtyüz yiğirmi guruş **yetmiş yedi** senesi mukāta'ât mâllarından ve avârız pîşînlerinden[541] ve Hazîne-i âmireden verilecek paradan ve sâ'ir mevâddan cem' u tahsîl[542] olunmak üzre olmağla şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûr mûcebince mukāta'ât mâlları[543] senesi içinde alınmak üzre mevâcib tertîbinden ihrâc ve cizye mâllarından tertîb olunduğu sûretde[544] bâlâda zikr ü tasrîh[545] olunan ümenâ masârifı ve Belgrad ve Vidin ve Bender ve Hotin mevâcibleri ve masârif-ı mühimme-i sâ'ire girü[546] kalacağı der-kenâr ve hisâb olundu[547].

İbtidâ-yı zuhûr-ı seferde Bîrûn Hazînesinde akce kalmamağla mîrî ve Haremeyn mukāta'âtından tahsîl olunan cebelünün mıkdârıyle masârifı mahalleri zikr olunur[548]. Sene 1182[549]*

Devlet-i Rusyanın tarz u tavrlarından mefâsid–i derûniyyeleri ma'lûm olmak hasebiyle li-eclil ihtiyât Karadeniz'e mükemmel donanma ihrâcı ve İsmâ'ile serasker[550] ve mükemmel ordu ve asker tertîbi[551] ve Özi Kal'ası'nın ve Bender ve Hotin'in asker ve mühimmâtı ile takviyyeti lâzime-i hâlden olduğuna binâ'en bundan akdem bin ikiyüz bir senesinde[552] mîrî ve Haremeyn mukāta'âtının cebelüleri küşâd u tahsîline sarf u ictihâd olundu. Tertîb olunan cebelülerin yekûnü rûmî üçbin kîseye bâliğ olup şimdiye dek tahsîlâtı ikibin yüz doksan dokuz

---

540 "der-kenâr ve" A: -B.
541 "pîşînlerinden" A: "peşinlerinden" B.
542 "tahsîl" A: "tekmîl" B.
543 "mâlları" A: -B.
544 "sûretde" A: "üzre" B.
545 "ve tasrîh" A: -B.
546 "girü" A: "girüye" B.
547 "der-kenâr ve hisâb olundu" A: "ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerinindir" B.
548 "İbtidâ-yı zuhûr-ı seferde Bîrûn hazînesinde akce kalmamağla mîrî ve Haremeyn mukāta'âtından tahsîl olunan cebelünün mıkdârıyle masârıfı mahalleri zikr olunur" A: "İbtidâ-yı zuhûr-ı sefer der-zamân-ı Sulltân Muustafa Hân" B.
549 "Sene 1182" B: -A. İşbu sene Mîlâdî 1768'e tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshası v.212a-212b'dedir.
550 "İsmâ'ile serasker" B: "İsmâ'il seraskeri" A.
551 "tertîbi" A: "tertîbini" B.
552 "bin ikiyüz bir senesinde" B: -A.

kîseye[553] resîde olmağla bâkî kalan sekizyüz bir kîsenin otuz bir[554] kîse mıkdârının sâhibleri fevt olmağla cebelüsü lağv olundu[555] **[41a]** ve yüz otuz beş kîsesi dahi şurût-ı berât-ı üzre mu'accelât-ı kadîmesine i'tibâr olunduğundan noksan kabûl etmekle cebelü bedeliyyesinin[556] nâ-tahsîl kalan altıyüz otuz altı kîsenin üçyüz on bir kîsesi taşrada olan ashâb-ı mukāta'âtın zimmetlerinde olup peyder pey tahsîlleriyçün evâmîr-i aliyye irsâl olunduğu ve üçyüz yiğirmi beş kîsesi dahi ba'zı selâtîn-i atiyye-efşân ve hânım sultân ve vüzerâ-yı ızâm ve ba'zı müderrisîn ve ricâl ve hademe zimmetlerinde olmağla işbu cebe bedeliyyelerinden tahsîl olunmayan altıyüz otuz altı guruş bakāyânın[557] ashâbı Âstâne-i sa'âdet'de olanları başka[558] ve taşrada olanları başkaca defter olunduğu ve tahsîl olunan cebelü bedeliyyelerinden İsmâ'il ordusuna ve Karadeniz'e ihrâc olunan donanmaya ve sâ'ir mevâdd-ı mühimmeye henüz Moskov elçisi kaldırılmaksızın sarf olunan masârif başkaca bir deftere tesbit olunmağla yekûnü rûmî[559] ikibin yüz doksan dokuz kîseye resîde olup mebâliğ-ı merkûme cebelü tahsîlâtından sarf olunduğuna binâ'en defter-i mezkûr dahi takdîm olunduğu ve elçi kaldırıldıkdan[560] sonra üç def'â da Enderûn-ı hümâyûndan ihsân buyurulan mebâliğ-ı ma'lûme ile Kıbrıs muhassılı müteveffâ Ali Ağa'nın zabt olunan[561] terekesinin nüküd[562]-ı yekûnları rûmî beşbin ikiyüz seksen sekiz[563] kîseye bâliğ olmağla bu târîhe gelince mevâdd-ı mühimme-i seferiyyeye sarf olunan mebâliğ defter etdirildikde yekûnü beşbin ikiyüz kırk üç buçuk kîseye bâliğ olduğuna binâ'en el-hâletü hâzihî Darb-hâne-i âmire'de kırk beş kîse ile ikiyüz on sekiz guruş kaldığını defter-dâr efendi kulları bâ-takrîr ifâde ve Kırayova[564] tarafına tertîb olunan asâkîrin mîrîleriyçün dahi[565] seksenikibin sekizyüz guruş dahi verilmek iktizâ eylediğini takrîr eder.

---

553 "kîseye" A: "kîse" B.
554 "bir" A: -B.
555 "cebelüsü lağv olundu" A: "cebelü lağv olunduğı" B.
556 "bedeliyyesinin" A: "bedeliyyesinden" B.
557 "guruş bakāyânın" B: "guruşı" A.
558 "başka" A: "başkaca" B.
559 "rûmî" B: -A.
560 "kaldırıldıkdan" B: "kaldırdıkdan" A.
561 "müteveffâ Ali Ağa'nın zabt olunan" B: "müteveffânın" A.
562 "terekesinin nüküd" A: " nüküd terek" B.
563 "sekiz" B: -A.
564 "Kırayova (قرايوه)" B: "Kralova (قرال اوره)" A.
565 "mîrîleriyçün dahi" A: "mîrîleri içün" B.

İşbu seksen iki senesinde vâkı‘ olan seferde masârifın ziyâde olduğunun sebebi[566]*

Âstâne-i sa‘âdet'den Edirne'ye varınca vâkı‘ olan menâzilde ve gerek Edirne'den İsakcı'ya varınca olan menzillerde ta‘yînât içün işbu **bin yüz seksen iki** senesi tertîbi irâde buyurulan zahâ'ir mukaddemâ **yiğirmi üç** târîhinde vâkı‘ olan Moskov seferiyçün **yiğirmi iki** senesinde zahâ'irin behâsı gâyet rahîs olup hattâ şa‘îrin beher kilesi sekiz dokuzar akceye ve zahâ'irî sâ'ire dahi ana kıyâsen [41b] ucuz ve kesîr[567] olduğundan ta‘yîn olunan mübâşirler yedinden nakden akcesi verilmek üzre[568] her menzilin zahîresi tedârük etdirilüp andan sonra vâkı‘ olan esfâr-ı hümâyûnlarda[569] dahi ber-vech-i mübeyyin nakd akce ile tertîb olunduğu eğerçi kuyûdâtdan müstefâd olup lâkin ondan sonra vâkı‘ olan **kırk dokuz** târîhinde zahâ'irin fi'atı müddet-i vâfire seferlerin inkıtâ‘ından nâşî tekâliflerine noksan tertîb olunup ba‘dehû[570] **elli** târîhinde yine nakden akce[571] ile tertîb ve **elli bir** târîhinde kezâlik tekâliflerine takas olunmak üzre tertîb olunup tekâlîfi olmayanlara yine ba‘dehû an-nakd mîrîden verilmek üzre fermân olunup ol[572] vechile mübâya‘a olunmağla bu tekâlife takas maddesi ancak ber-vech-i peşîn akcesi tedârük olunmak müte‘assir olmakdan neş'et edüp ba‘dehû kazâlar ahâlîleri mübâşirler yedlerinden[573] aldıkları temessükleri[574] ceste ceste getürüp tekâlifleri var ise takas ve mahsûb ve tekâlifi olmadığı hâlde ondalığı aşağı varıldıkdan sonra ba‘zı münâsib mâldan havâleten[575] verilüp kimesnenin akcesi mîrîde kalmaz ancak mîrîye suhûlet olur. Eğer şimdi dahi tekâlife takāsan tertîbi irâde buyurulur ise vech-i meşrûh üzre emr-i şerîfleri ısdâr etdirilür[576]. Eğer nakd akce ile mübâya‘ası tertîb olunmak lâzım gelür ise şimdi zahâ'irin râyici ziyâde olduğundan başka mübâşeret olunduğu gibi ahâlî ve muhtekir tâ'ifeleri dahi ziyâdeye iğlâ ederler ve hem ol mıkdâr külliyyetlü zahâ'irin behâsı dahi külliyyetlü olmağla cânib-i mîrîden ber-vech-i peşîn ol mıkdâr[577] akcenin tedârüki müşkil olacağı ma‘lûm-ı devletleri

---

566 "işbu seksen iki senesinde vâkı‘ olan seferde masârıfın ziyâde olduğunun sebebi" A: "takrîr-i Sarım İbrâhim Paşa defterdârlığında sene 1182" B.

* Bu bahis B nüshası v.168b-169a'dadır.

567 "ve kesîr" A: -B.

568 "yedinden nakden akcesi verilmek üzre" A: "yedlerine nakd akce verilüp ol vechile" B.

569 "hümâyûnlarda" A: "hümâyûnlar" B.

570 "ba‘de" B: -A.

571 "nakden akce" A: "nakd akce" B.

572 "ol " B: "olu " (sehv) A.

573 "mübâşirler yedlerinden" A: "mübâşirlerden" B.

574 "temessükleri" A: "temessüklerini" B.

575 "hâlde ondalığı aşağı varıldıkdan sonra ba'zı münâsib mâldan havâleten" A: "hâlde ba'zı münâsib mâldan ondalığı aşağı varıldıkdan sonra havâleten" B.

576 "etdirilür" A: +"ve" B.

577 "külliyyetlü zahâ'irin behası dahi külliyyetlü olmağla cânib-i mîrîden ber-vech-i peşîn ol mıkdâr" B: -A.

buyuruldukda kırk dokuz senesi tertîbine kıyâsen tekâlife takāsen mübâya'ası sûretine[578] müsâ'ade buyurulmak deyü arz u tanzîm olundu[579].

Tertîb-i zahâ'ir-i sefer-i sâbıka*

Yiğirmi üç senesi vâkı' olan Moskov seferiyçün Âstâne-i sa'âdetden İsakcıya varınca vâkı' olan menâzil zahâ'iri narh-ı cârîsi üzre bir ferde zulm ü te'addî olunmayup behâları mübâşiri yedinden an-nakd verilmek üzre tertîb olunduğu.

Yiğirmi dört târîhinde sefer-i hümâyûn içün Âstâne-i sa'âdetden İsakcıya varınca menâzil zahâ'iri kezâlik râyici üzre peşin akcesi verilerek mübâya'a ve re'âyâ ve berâyâ himâyet olunduğu.

Ve yiğirmi altı târîhinde Mora seferleriyçün Âstâne'den Derbend-i Mora'ya [42a] varınca menâzil zehâ'iri ba'zan tarh-ı cârîsi üzre nakden akce ile ve ba'zan dahi cizyelerine mahsûben mübâya'a olunup mansûr ve muzaffer olunduğu.

Ve Mora'dan avdetde Edirne'ye gelince menâzil zahâ'iri tekâliflerine takas olunmak üzre tertîb olunduğu.

Ve yiğirmi sekiz târîhinde sefer-i hümâyûn içün Edirne'den Nişe varınca menâzil zehâ'iri nısfı tekâliflerine takas ve nısfı peşin verilmek şartıyle tertîb olunduğu.

Ve kırk dokuz târîhinde vâkı' olan sefer-i hümâyûn[580] içün İsakcı'ya varınca menâzil zahâ'iri tekâliflerine takas olunmak şartıyle tertîb olunduğu.

Ve elli târîhinde Âstâne'den Sofya'ya varınca menâzil zahâ'iri nakd akce ile tertîb olunduğu.

Ve elli bir târîhinde Âstâne'den Niş'e varınca kezâlik tekâlife takasan menâzil zahâ'iri tertîb olunduğu Başmuhâsebe ile Mevkūfât kalemlerinden ihrâc olundu.

---

578 "takāsen mübâya'ası sûretine" A: "takās sûretine" B.

579 "buyurulmak deyü arz u tanzîm olundu" A: "aliyye buyurulur ise emr ü fermân" B.

* Bu bahis başlıksız olarak B nüshası v.169a-169b'de belge biçiminde verilmişter. B nüshası metin kısmında aynen verilmiştir.

580 "vâkı' olan sefer-i hümâyûn" mükerrer A.

Seksen iki senesi vâkı‘ olan sefer-i hümâyûnda henüz livâ-i şerif hareket etmedin vâkı‘ olan masârifât ve sâbıkları beyân olunmak emr-i hümâyûn buyurulmağla ıyân olundu[581]*.

Mukaddemâ vuku‘ bulan esfâr-ı hümâyûnlarda bir senede masârif-ı seferiyyenin yekûnu[582] neye bâliğ olduğu defâtir-i aklâm-ı hazîneden[583] ihrâc ve huzûr-ı âlîlerine arz olunmak bâbında sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince bir kaç günden berü **dokuzyüz elli** ve **elli bir** senelerinde vâkı‘ olan Moskov seferi masârifı mukayyed olan defterlerden tetebbu‘ olunarak cümlesi bir yere cem‘ ve tekmîlinde yekûnü neye bâliğ olduğu huzûr-ı âlîlerine arz olunması husûsuna ma‘a-aklâm[584] ve bi'n-nefs kulları sa‘y u ihtimâm eyleyüp lâkin her biri bir defterde ve her maddesi birkaç varakda müteferrik tahrîr ü tastîr olunmuş olduğundan mâ‘adâ ol havâlîde İran taraflarına dahi sefer ve Rumeli'nde Niş ve Vidin ve Bender ve Hotin câniblerine bir kaç tarafa serasker ta‘yîni ile umûmen Ordu-yı hümâyûn[585] dahi sefer-i hümâyûna teveccüh ve azîmeti sebebi ile masârif-ı seferiyye mahlût olmakdan nâşî her birini bir yerinden tefrîk olunarak tashîh olunması birkaç gün teveğğule muhtâc olmağla ekseri zâhire ihrâc ve birbirinden tefrîk olunarak sıhhat ü hakîkati beyân [**42b**] olunması bundan sonra bir[586] iki güne[587]dahi eğerçi mehele muhtâc[588] olup lâkin **yüz yedi** senesi hüdâvendigâr-ı esbâk cennet-mekân hullide âşiyân[589] zemânlarında vâkı‘ şîş ve logoş ta‘bîr olunan Nemçe seferlerine on üç bin ikiyüz yetmiş bir dîvânî kîse ile on ikibin üçyüz seksen akceye bâliğ olduğu ve **bin yüz yiğirmi dokuz** târîhinde vâlid-i mâcid-i Cenâb-ı hazret-i hılâfet-penâhî Sultân Ahmed Hân-ı Gāzî Efendimiz Hazretleri'nin evân-ı saltanat-ı seniyyelerinde **bin yüz yiğirmi sekiz** senesinde Mora cezîresi feth ü teshîri senesinde Şehîd Alî Paşa zemân-ı sadâretlerinde[590] vâkı‘ sefer-i hümâyûna yiğirmi üçbin ikiyüz otuz kîse-i dîvânî ile kırk sekizbin dokuzyüz kırk akce ve kezâlik merhûm-ı müşârun-ileyh evân-ı saltanat ve Bostancı-başı Halil Paşa merhûmun evân-ı sadâretlerinde vâkı‘ olan Belgrad muhârebesinde on sekizbin üçyüz kırk üç kîse-i dîvânî ile bin

---

581 "Seksen iki senesi vâkı‘ olan sefer-i hümâyûnda henüz livâ-i şerif hareket etmedin vâkı‘ olan masârıfât ve sâbıkları beyân olunmak emr-i hümâyûn buyurulmağla ıyân olundu" A: "mıkdâr-ı masârıf-ı sâbık ile seksen iki seferi masârıfı" B.

* Bu bahis B nüshası v. 169b-170a'dadır.

582 "yekûnu" A: -B.

583 "defâtir-i aklâm-ı hazîneden" B: "defâtir-i aklâmdan"A.

584 "ma‘a-aklâm" A: "yine aklâm" B.

585 "hümâyûn" A: "hümâyûnun" B.

586 "bir" A: -B.

587 "güne" A: "gün" B.

588 "dahi eğerçi mümhide muhtâc" B: -A.

589 "cennet-mekân hullide âşiyân" B: -A.

590 "zamân-ı sadâretlerinde" B: "zamânında" A.

yiğirmi akce masârif olduğu rûz-nâmçe-i hümâyûn defâtîri vaz' olunan sandıklardan birisinin derûnunda hıfz olunmuş bir sağîr ve sahîh cerîdede muharrer ü mastûr olduğu ve **yiğirmi üç** senesinde vâkı' Moskov seferi masârifı yekûnü bulunmak kābil olmayup ol târîhin defterleri gayet mağşûş ve müseyyeb[591] olduğu ve bu def'a cem' ü tahrîr ve tertîbine sa'y u ihtimâm olunan **kırk dokuz** ve **elli** ve **elli bir** seneleri masârif-ı seferiyyeleri bunlardan ziyâde olduğu şimdiden istifhâm olunmağla inşâ'Allâhü te'âlâ ol defterler dahi tetebbu' ve[592] iki güne dek[593] huzûr-ı âlîlerine sıhhati üzre arz olunmak üzredir, deyü takrîr olundu[594].

Bin yüz yiğirmi yedi senesi Rebî'ulevvelinin yiğirmi altıncı günü Mora cezîresi seferinde tertîb olunan zahâ'irin seksen iki seferine kıyâsen mıkdâr-ı kemiyyeti[595]*

Mora seferiyçün beş yük on beşbin sekizyüz on sekiz buçuk kile dakîk ile yüz otuz altı bin yediyüz doksan beş buçuk kile şa'îr ve yiğirmi beşbin beşyüz yetmiş iki buçuk kantar peksimâd tertîb ve[596] **bin yüz yiğirmi yedi** senesi Rebî'ulevvel'inin yiğirmi altıncı günü Ordu-yı hümâyûn[597] hareket ve şehr-i zi'l–hiccenin dördüncü günü Âstâne-i devlet-âşiyâneye dâhil olunmuş olmağla varup gelince ikiyüz kırk beş gün zarfında sadra'zam ve ser-dâr-ı ekrem ve umûm [**43a**] ricâl-i devlet-i aliyye dâ'irelerine ve dergâh-ı âlî[598] yeniçeri ve cebeci ve topcu ve top arabacı ve sipâh ve silahdâr ve bölügât-ı erbe'a ve zümerât-ı sâ'ireye verilen ta'yînâtın dakîk ve şa'îr ve peksimâdları mıkdâr-ı muharrereye bâliğ olduğu sefer-i mezbûrede[599] Nüzül Emîni olan Mehmed Efendi'nin hisâb-ı icmâlinde mukayyed olmağla bu sene-i mübâreke sefer-i hümâyûnu içün tertîb olunan beşyük

---

591 "müseyyeb" B: "müseyyet" (sehv) A.

592 "tetebbu'" A: -B.

593 "iki günedek" B: -A.

594 "olunmak üzredir, deyü takrîr olundu" A: "olunacağı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân sultânım hazretlerinindir" B.

595 "Bin yüz yiğirmi yedi senesi rebî'ulevvelinin yiğirmi altıncı günü Mora cezîresi seferinde tertîb olunan zahâ'irin seksen iki seferine kıyâsen mıkdâr-i kemiyyeti" A: "Berâ-yı sefer-i cezîre-i Mora ber-vech-i âtî zikr ü beyân fî 26 Ra. sene 1127" B. İşbu târîh Mîlâdî 3 Nisan 1715'e tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v. 168a-168b'dedir.

596 "Mora seferiyçün beş yük on beşbin sekizyüz on sekiz buçuk kile dakîk ile yüz otuz altı bin yediyüz doksan beş buçuk kile şa'îr ve yiğirmi beşbin beşyüz yetmiş iki buçuk kantar peksimâd tertîb ve" A: "Berâ-yı sefer-i cezîre-i Mora ber-vech-i âtî zikr ü beyân. Fî 26 Ra. 1127

Sefer-i Mora		Bu senenin tertîbi [1182]
Dakîk, kile	515818,5	596650
Hınta, kile		410200
Şa'îr, kile	136795,5	1995000
Peksimâd, kantar	25572,5	70000

esfâr-ı azîmeden Mora Cezîresi seferine" B.

597 "Ordu-yı hümâyûn" A: -B.

598 "âlî" A: -B.

599 "mezbûrede" A: "mezbûrda" B.

doksanaltıbin altıyüz elli kile dakik ile kırkbiryük ikiyüz kile hınta ve ondokuzyük doksanbeşbin kile şa'îr ve yetmişbin kantar peksimâd tertîb olunduğu[600] ve zikr olunan Mora seferinde pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri şeyhülislâm ve sadreyn ve vükelâ-yı ricâl-i devlet-i aliyye ile Edirne'ye azîmet buyurulmuş olmalarıyle Edirne'ye varınca sekiz günlük ta'yînâtları bu hisâbın yekûnüne dâhildir. Dergâh-ı âlî Yeniçeri Ocağı'na ibtidâ' Âstâne-i se'âdet'den hareketde yevmiyye otuzbirbin altmış beş çift nân-ı azîz ta'yînâtı verilüp esnâ-yı râhda tashîh be-dergâh olarak yevmiyye yüzotuzikibin üçyüz sekiz çift nân-ı azîz verildiği hisâb-ı mezkûrdan müstebân olmağla bu takdîrce ne mertebe kesret üzre asâkir cem' olmuş olduğu zâhir olur. Sefer-i mezkûrun iyâb u zehâbı olan ikiyüz kırk beş günde mecmû'ı verilen ta'yînâtın zahâ'irine nazaran bu sene-i mübâreke içün tertîb olunan zahâ'ir ba'zan nısf ve ba'zan sülsân ve ba'zan süls mertebe ziyâde olduğu ve bu sene-i mübâreke ta'yînâtı içün ber-vech-i muharrer[601] zahâ'ire[602] Bender ve Kırım orduları ve Özü Kal'ası ta'yînâtı içün tertîb olunan zahâ'ir ve Kıbrıs ve Selânik taraflarında tabhı fermân olunan peksimâd dâhil değildir[603].

Berâ-yı sefer-i hümâyûn-ı Varadin. Fî sene 1128*

Dakîk, kile:	314504,5
Şa'îr, kile :	993255
Peksimâd, kantar:	22551,5

Yiğirmi sekiz senesindeVaradin seferine dahi varup gelince ikiyüz kırk iki günde umûmen ricâl-i Devlet-i aliyye ile ocaklara ve zümerât-ı sâ'ireye verilen ta'yînâtın zahâ'iri mıkdâr-ı muharrereye bâliğ olduğu ol vakt rü'yet olunan nüzül emîni hisâbı icmâlinde mukayyeddir. Sene-i mezkûrede kezâlik pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ile vükelâ-yı Devlet-i aliyye'nin Edirne'ye varınca sekiz günlük ta'yînâtları işbu yekûna dâhildir.

---

600 "beşyük doksanaltıbin altıyüz elli kile dakîk ile kırkbiryük ikiyüz kile hınta ve ondokuzyük doksanbeşbin kile şa'îr ve yetmişbin kantar peksimâd tertîb olunduğu" A: "zahâ'ir surh ile maddelerin yanlarına işâret olunduğu mıkdârdır"[sözkonusu mıkdâr, bundan önce verilen aparattaki tabloda"bu senenin tertîbi" ifadesi altında gösterilmiştir] B.

601 "ber-vech-i muharrer" A: "sürh ile tahrîr olunan" B.

602 "zahâ'ire" B:"zahâ'ir" A.

603 "dâhil değildir" B:"dâhildir" A.

* Bu bahis A nüshasında mevcud değildir, kendisinden önceki bahsin devâmı ve uygunluğu gözönünde bulundurularak B nüshası v.168b'den buraya aktarılmıştır.

Kırk dokuz senesi vâkı‘ olan sefer-i hümâyûnun mıkdâr-ı masârifı beyân olunur[604]*.

Sene-i merkûme Mâh-ı Saferi gurresinde Ordu-yı hümâyûn[605] Dâvûdpaşa Sahrâsı'na azîmet ü[606] hurûc ve elli senesi şa‘bânının on beşinci günü Âstâne'ye duhûl edince on sekiz buçuk ayda gerek Bender ve Kefe cânibleri seraskerleri ve gerek [43b] Ordu-yı hümâyûn'da ve gerek Babadağı meştâsında sarf[607] olunan masârif-ı seferiyye yiğirmibirbin ikiyüz altmış sekiz kîse akce[608] ile dörtyüz onbeş buçuk guruşa bâliğ olduğu eğerçi Rûz-nâmçe-i hümâyûn'dan bi't-taharrî ihrâc ve hisâb u defter olunmuşdur. Lâkin sefer-i hümâyûnların masârif-ı lâzimesi ol sefer olan senenin zarfında temâmen îrâd u masraf olup yekûnu ma‘lûm olmak kābil olmadığı cihetden ol senenin sefer masrafında olan ba‘zı mevâd sefer ber-tarâf oldukdan bir iki veyâhûd üç beş seneye dek ardı alınmayup kal‘a defter-dârları ve mübâya‘acılar ve anbâr emînleri refte refte hisâb gördükce matlûbları zuhûrâtdan addolunan[609] akceler girü seneler mâlından ve Hazîne-i âmire'den verülü gelmekle bâlâda ihrâc olunan yiğirmibirbin ikiyüz altmış sekiz kîse dörtyüz on beş buçuk guruş ancak zikr olunan seferin müddeti olan on sekiz buçuk ayda verilmiş olmağla, seferden sonra girü senelerde ceste ceste verilen dahi tefehhus olunsa masârif-ı seferiyyenin yekûnu dahi ziyâde olmak ihtimâli vardır. Lâkin bu def‘a yiğirmi gün kadar müddetde ancak müddet-i ma‘lûme sefer olan on sekiz buçuk ay derûnunda harc u sarf olunan akceler ihrâc u beyân olunmuşdur. Girü seneler dahi bakılması fermân buyurulur ise ana dahi mübâşeret ile girü dört beş seneden verilen[610] masârif dahi ihrâc olunur. Lâkin birkaç gün dahi vakte muhtâcdır. Ancak bu makûle esfâr-ı hümâyûn masârifından bir mıkdâr mu‘ayyen olmayup iktizâ-yı vakt u hâle göre gâh etrâf-ı erbe‘aya seraskerler ta‘yîn ve gâh ancak küffârın ictimâ‘ı bir mahalde olmağla umûmen Ordu-yı hümâyûn ol tarafa teveccüh etmekle taraf taraf serasker ve asker ta‘yîni iktizâ etmekle iktizâsına göre hareket olunduğu sûretde gâh ziyâde ve gâh bir mıkdâr noksân olması ihtimâlden ba‘îd olmayup bir kaç gün mukaddem Rûz-nâmçe-i hümâyûn cerîdelerinden yedinde bulunup huzûr-ı

---

604 "Kırk dokuz senesi vâkı‘ olan sefer-i hümâyûnun mıkdâr-ı masârıfı beyân olunur" A: "Kırk dokuz senesi seferinde masrafın mıkdârını hâvî" B.

* İşbu bahis B nüshası v.216a-217a'dadır.

605 "Sene-i merkûme Mâh-ı Saferi gurresinde Ordu-yı hümâyûn" A: "Bin yüz kırk dokuz senesi sefer-i hümâyûn vukū‘u olan sene-i mezkûre Saferü'l-hayr'ının gurresinde" B. İşbu 1 S. 1149 târihi Mîlâdî 11 Haziran 1736'ya tekâbül eder.

606 "azîmet ve" B: -A.

607 "sarf" B: "taraf" sehv "A

608 "akce" B: -A.

609 "ad olunan" A: -B.

610 "girü dört beş seneden verilen" A: " dört beş sene girüleriende" B.

âlîlerine arz olunan takrîr-i âcizânemde[611] tahrîr olunan **yüz yedi** senesinde vâkı' sefer masârifı ve kezâlik Mora ve **yiğirmi dokuz** senelerinde vâkı' seferlerin masârifları derûnunda Ordu-yı hümâyûn'da [**44a**] verilen ulûfât dâhil olmayup ancak lâzıme-i seferiyyeyi zabt u tahrîr eylemişler. Bu def'a **kırk dokuz** senesinden **elli** senesine gelince işbu arz olunan defterlerde Âstâne mevâcibinden mâ'adâ orduda verilen mevâcibler dahi dâhildir. Lâkin bâlâda zikr olunduğu üzre mürûr-ı zemân ile hisâb görüp ol sefer bakıyyesi olmak üzre akce verilen defterdârân ve mübâya'acıyân ve sâ'ir ba'zı kesânın masârifları dahi defterlere bakılarak tahrîr olunur ise bu yiğirmibirbin ikiyüz altmış sekiz kîse akce ve kusûr guruşdan dahi ziyâdece olmak ihtimâli vardır deyü rûznâmçe kîsedârı ve halîfesi kulları haber verirler deyü[612].

Seğirdim aşcılarının kānûnu beyân olunur[613]*.

Der-aliyye'de yeniçeri kışlalarından yeni odalar kurbunda Etmeydanı'nda seğirdim aşcılardan yolları muktezâsınca eskilerden birini tura kuluna ve birini para kuluna ve birini tahmîs kuluna ve birini kantar kuluna ta'yîn olunup yollarıyle ve verilen nân-pâreleriyle çırağ olmak kānûn-ı kadîm olup[614] zikr olunan dört kul livâ-i şerîf ve ocak-ı Âstâne-i aliyye'de olduğu vakt beher yevm Meydan-ı lahm'da yiğirmi nefer gedüklü ustalar ile kānûn-ı kadîm üzre seğirdirler. El-yevm livâ-i şerîf ve ocağ-ı âmire taşrada bulunmak hasebiyle iki kul Ordu-yı hümâyûn'da olup ve iki kul Âstâne'de olmağın dördü bir yerde mevcûd olmadıkca seğirdim çıkup seğirdmek[615] kānûn-ı pâdişâhî olmamışdır. Ve el-yevm kâhî verirler. Lâkin Eski odalar'da devir dahi[616] olmaz ve olması kānûn olmamışdır[617].

---

611 "takrîr-i âcizânemde" B: "takrîrde" A.

612 "deyü" A: "bâkî emr ü fermân" B.

613 "seğirdim aşcılarının kānûnu beyân olunur" A: "seğirdim ustaları zikr olunur" B.

* Bu bahis B nüshası v.211b'dedir.

614 "Der-aliyye'de yeniçeri kışlalarından yeni odalar kurbunda Etmeydanı'nda seğirdim aşcılardan yolları muktezâsınca eskilerden birini tura kuluna ve birini para kuluna ve birini tahmîs kuluna ve birini kantar kuluna ta'yîn olunup yollarıyle ve verilen nân-pâreleriyle çırağ olmak kānûn-ı kadîm olup" A: "Tura kulı, aded:1, Pâre kulı, aded:1, Tahmîs kulı, aded:1, Kantar kulı, aded:1" B.

615 "seğirdmek (سكردمك) " A: (سكردمك) B.

616 "dahi" A: "dâhî" B.

617 "kānûn olmamışdır" A: "kānûn-ı ocak [de]ğildir" B.

Yeniçeri Ocağı'na yevmen fe-yevmen verilen yevmiyye terakkī bulmayup tenzîli vesîle-i suhûliyyeti içün mahlûlâtı cânib–i mîrîye füruht olunmak bâbında fermân-ı âlî sâdır olmağla bin yüz yetmiş dokuz **senesi bu vechile tanzîm olundu**[618*].

Yeniçeri Kalemi hulefâ ve şâgirdleriyçün mukaddemâ verilen nızâm mûcibince yiğirmi akcede bir akce zabt eyledikleri mahlûlu fî-mâ-ba'd âhara furûht eyleyüp bir mevâcibden öbür mevâcibe dek ne mıkdâr [44b] mahlûl cem' olur ise arz ve temâmen hazîne-mânde ve mukābilinde[619] beher akceye atıyye-i şâhâne olmak üzre on beşer[620] guruş verilmek üzre nızâmı[621] hâvî yeniçeri ağasına[622] ve yeniçeri kâtibine hitâben bir kıt'a buyuruldu tahrîr olunmağla beher mevâcibde arz edecekleri mahlûlun ne mıkdâr olacağı zâhir olmayup senede sekizyüz akce mi olur dahi ziyâde ve noksan olmak ihtimâli melhûz olmağla verilecek atıyye-i hümâyûn içün cizye câ'izeleri ve[623] yâhûd mevkūf cizyeden onbeşbin guruş ifrâz ve hazîne-i âmirede başkaca hıfz ve hulefâ-yı mezbûre beher mevâcibde kaç akce mahlûl arz ederler ise temâmen hazîne-mânde olundukdan sonra hisâbıyle verilmek üzre nızâm verilmekle bâ-hatt-ı hümâyûn yeniçeri kalemine kayd u sebt olundu.

Sûret-i nızâm-ı behâ-i yevmiyye-i yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî[624]

Bu def'a ihrâc olunan **yetmiş dokuz** senesi **reşen** bir kıst mevâcibleri icmâlinde vâkı' olan mahlûlâtdan Yeniçeri Kalemi hulefâ ve şâgirdân-ı hisseleri olmak üzre fürû-nihâde birle hâzîne-mânde olan ikiyüz doksan üç akce yevmiyyenin ber-mûceb–i nızâm-ı cedîd beher akcesine on beşer guruş takdîriyle iktizâ eden dörtbin üçyüz doksan beş guruş atıyyesi i'tâ olunmasını kalem-i mezbûrun baş halîfesi efendi kulları işbu arzıhâliyle istid'a eder. Mûcibince hisâb etdirildiği üzre meblağ-ı mezbûr hazîne-i âmirede cizye câ'izesinden verilmek üzre Başmuhâsebe'ye kayd ve tezkiresi verilmek deyü telhîs olundu.

---

618 "Yeniçeri Ocağı'na yevmen fe-yevmen verilen ..... bin yüz yetmiş dokuz senesi bu vechile tanzîm olundu" A: "Yeniçeri yevmiyyesi mahlûlu nizâmı. Fî sene 1179" B. 1179 senesi mîlâdî 1765-1766'ya tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.111b-112a'dadır.

619 "mukābilinde" B: "mukābelesinde" A.

620 "on beşer" B: "عشر" A.

621 "guruş verilmek üzre nızâmı" B: "guruşa nızâmı" A.

622 "ağasına" A: "a'zâsına" B.

623 "ve" A: -B.

624 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

Yeniçeri esâmîsinden mahlûl olan yevmiyye cânib–i mîrîden mübâyâ'a olunur iken yine tenezzül bulmayup ziyâde olduğunun hikmeti[625].

Yüz doksan altı ortadan orta-i aslıyyeleri ba'zı ser-hâddâtda bulunanlara dûnu[n]da olan aşcı ve odabaşı[626] mülâzımlarına açıkdan memhûr verilüp serhâddâta ortası hizmetine irsâl olunur. Merkümlar vardıkda atîkleri i'âde ve geldiklerinde açıkdan olan yevmiyyeleri Âstâne-i mevâcibe dâhil olur ve bu mevâcibe dâhil olan yevmiyye Âstâne'de olan oda yeniçerilerine tevcîh olunur. Bekcilikden ihrâc ve serhâdden gelen Âstâne'de oda bekcisi olur bu vechile [45a] dâ'imâ devr ü teselsülde olduğundan yeniçeri ve cebeci mevâcibleri taklîl olunup teksîrde ve seferler takrîbi ile beher ortada bin âdem dalkılıç yazılup aldığı memhûrlar her ne kadar mahlûle ve ulûfesini almağa vakt kalmayup ekseri esîr ve şehîd olmuş ise dahi bin âdemden altmış ve yüz âdem bâkī kalup ulûfeye müs[t]ehık olarak ziyâde olur. Cânib-i mîrîden mübâya'ası taklîline medârdır deyü sibâk-ı meşrûh üzre tanzîm olundu.

Sene-i merkūmede tahsîl olunan cebelü akcesinin mıkdârı[627]

Mâl-ı mukāta'a-i mîrî ve havâss-ı silah-dâr-ı şehriyârî ve hâzin-i şehriyârîden gayr-ez mahsûbât ikibin sekizyüz on yedi[628] kîse-i rûmî ile ikiyüz seksen bir buçuk guruş ve haremeyn mukāta'âtından bin üçyüz sekiz kîse ile yetmiş yedi[629] guruş ki cem'an dörtbin yüz yiğirmi beş kîse ile üçyüz elli sekiz buçuk guruş tahsîl olunduğu yekûn olundu.

Ez-be-cânib-i havâdis-i Baht Girây Sultân ibn-i Kırım Giray Serasker-i Hotin ve Leh

Sultân-ı mûmâ-ileyhin pederi Kırım Hânlığı ile be-kâm oldukda Leh ve Hotin cânibi seraskerliğini tevcîh ve onbeşbin Tatar ile eyyâm-ı çapula değin küffâr-ı hîle-kârın önünü sed ve eğer mukābele kaydında olur ise ecdâdları Hacı Hân kazıyyesine misâl olarak Leh ve Kamaniçe ve Kive taraflarında bulunan kurâ ve kasâbâtını ihrâk-ı bi'n-nâr ve mâlını yağma ve ıyâl u evlâdlarını esîr eylemek tavsiyyeleriyle irsâl olunmuşidi. Fî'l-hakîka bâlâ-yı kitâbda tahrîr olunduğu üzre küffâr-ı dûzah-karârın Leh derûnunda askeri mevcûd olup mezkûr Baht Girayı

---

625 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
626 "odabaşı" +"başı" A.
627 Işbu 1173 senesi ile ilgili bu bahis B nüshası v.9b-10a'da belge şeklinde verilmiştir.
628 "yedi" B: "iki" A.
629 "yedi" B: "sekiz" A.

mukābele eylediklerinde Tatar-ı tîz-reftâra Leh karyeleri çapuluna ruhsat ile yağmayı Tatarı icrâ ve ber-vekf-ı matlûb yakub yıkub târ u mâr ve berbâd eyledikden sonra peder-i hân-ı müşârun-ileyh Bender kurbunda Kavşan kasabasına vardukda vukū'âtı beyân içün gelmişidi. Sultân-ı merkūmun verâsından Leh'lü boyarlarından Devlet-i aliyye'ye ubûdiyyet ve hulûs îbrâzıyle birkaç nefer boyar gelüp mersûmlardan bir neferi hânem derûnunda onikibin [45b] Macar altununu sultân-ı mûmâ-ileyh gasb u yağmâ eyledi deyü bâ-arzıhâl Dîvân-ı ilhânîye inhâ ve tahsîl olunup girüye verilmesini lede'l-istid'â tahsîli emr olundukda "vermem" deyü pederi emrini red ü inâd ve hân-ı müşârun-ileyhe dahi ısrâr eyledikde der-akab ada üzerinde mevcûd olan askeriyle Bender cânibine doğru azîmet ve Rusyalu'ya dâhil düşüp müsâfirete niyyet eylediği müşâhede olundukda ağaçaları ya'nî büyük amucalarını verâsından gönderüp recâlarıyle avdet etdirildi.

Garîbe-i çapul ve süvârî[630].

Tatar-ı çabuk-reftâr çapula niyyet eylediklerinde câmi' ü mesâcidde şitânın ziyâde olmasıyçün du'a ve fukarâ-yı dervişâna ve mu'allim hânelerde olan sıbyâna ve yetîm ve gurabâya hadlerince atıyye ve karâbîn zebh u i'tâ ederler ki Moskov arâzîsinin ekseri batak ve suları kesîr olup buz ziyâde oldukda müncemil ve tahvîl-i tarîk iktizâ etmeyüp tayy-ı merâhıle vesîle ola. ***İkinci,*** elbette bir Tatar dört bârgîre süvâr olup elinde tuta. ***Üçüncü,*** çapula gitmeden onbeş gün mukaddem bârgîrleri üzerinde yatub def'-i tekāza dahi iktizâ eder ise nüzûl etmemek ve bârgîrlerine alef vermeyüp ayaklarıyle berfi ref' ve bulduğu mıkdâr kiyâha kana'at eylemek ve kendü dahi su içmeyüp miyânında merbût bir aylık talkan ta'bîr olunur zahîresinden tenâvül ile kanâ'at eylemek galebe-i cû' müstevlî olur ise kemerinden bir toka kasmak ve idmân-ı kavî ile âmâde olmak âdet-i Tatar-ı çapuldandır[631].

Tertîb-i asker-i çapul-ı ilhânî[632].

Bâlâda tahrîr ü beyân olunan Deli Kırım Girây Hân da'vet ile Der-aliyye'ye vâsıl olup tekrâr kendüye bâ-teşrîfât hânlık tevcîh ve ihsân buyurulduğu dakīkada ser-kâtibi olan Çobanzâde Ahmed Efendi ile hazîne kâtibi makāmında Kefevî Mustafa Efendi ve Azîz Efendi ma'ıyyetlerine erbâb-ı kalemden on beşden mütecâviz kâtib ta'yîn ve yedisan ya'nî yetmişbin kabîle ta'bîr olunan aşâ'ire ve Or Kapusı taraflarının başka ve Bucak ta'bîr olunan arâzîde kâ'in Orakoğlu [46a] ve

630 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
631 "çapuldandır" metinde "çavıldandır" A.
632 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

Rumyed oğlu ve Yedici oğlu ve Mansur oğlu ve Kasay oğlu nâm[633] kabîlelerin mahall-i me'vâlarını defter etdirdüp her bir hâneden bir âdem almak ve mîrzâları bayrağı altında mevcûd bulunmak ve **bin yüz seksen iki** senesi Mâh-ı Ramâzân'ının gurresi güni Kavşan Sahrâsı'nda askerini ta'dâd etdirmek ve kangı mahallin askeri olduğını gelüp mıkdârıyle deftere kayd etdirmek içün mîrzâsı Yalnız Hân ayağına yıkılmak ya'nî hân ayağını takbîl etmek üzre yarlığları tahrîr ve tahrîr olundukca âmâde olan ulaklara verilüp takım takım Der-aliyye'den irsâl olunmuşidi. Ve bundan mâ-'adâ beher bayrakda yüz yiğirmişer nefer olmak üzre bâ-fermân-ı âlî ve bâ-mektûb-i ocak ikiyüz aded serdengeçdi çapul bayrakları ile bâ-yarlığ-ı ilhânî ikiyüz aded ki, dörtyüz serdengeçdi bayrakları küşâd ve zikr olunan eyyâmda Kavşan Sahrâsın'da mevcûd bulunmak üzre tertîb etmişidi. Müddet-i vâfireden berü sefer olmadığından şâbb-ı emredân[634] ahvâl-i çapuldan âgâh olmadıklarından serdengeçdi bayrakları der-akab küşâd ve hâzır-ı mâl-ı ganâyimdir, deyü matlûbdan dû-bâlâ yüz elli ve dahi ziyâde beher bayrakda neferâtlarını âmâde ve gurre–i Ramazân'da Kavşan Sahrâsı'na gelüp neferâtlarını ta'dâd ve sebt-i cerîde oldukdan sonra Tatar kā'idesi üzre yol üzerlerinde müterakkıb olmaları emr olundu ve ber-vech-i mübeyyin yarlığ gönderilen Tatarân-ı çapulcuyân dahi birbirini müte'âkib vürûd ve askerini ta'dâd ve reh-i rastda muntazır olmak içün tarîk-ı çapula zîn edüp, temâm oldukda, hân-ı müşârun-ileyh hareket eylemek içün asker defterinin yekûnünü lede's-su'âl yüzyiğirmibeşbin süvârî mevcûd olduğu pusulası verildi. Asker-i mezkûr binbaşılar askeri gibi bilâ-çeşm esâmîleri defterde mastûr parmak hisâbı kabîlinden olmayup İsmâ'il ve Kili ve Özi ve Derbend câniblerinden başı boş sonradan ilâve olunmuş süvârîden mâ-adâ sahîh olmak üzredir. Ber-vech-i muharrer askerin ardı alındıkda hân-ı müşârun-ileyh dahi yanında bâkī kalan **[46b]** yiğirmi otuz nefer âdemiyle süvâr ve hilâl-ı tarîkda âmâde olan mârru'z-zikr askeri yanına cem' ederek Tomisar ve Balta nâm mahalle varınca cümlesi top oldu.

Libâs-ı hânî[635].

Kurd postundan kalpak ve post-ı ganemden şalvar ve kezâlik nîmten ve anîtârî yerine dahi üzerine kurd kürkü ammâ bir tarafı dahi post-ı ganem idi ve me'kûlâtı içün sâ'ir Tatarların ekl edecekleri talkan ta'bîr olunan dakīk-ı erzen ile bârgîr yüreğinin yağı ki çapula varup gelince mecmû' me'kûlâtı ser-kâtibi merkūmun miyânında enbâne ile bağlu idi ve kıs aleyhi'l-bâkī

---

633 "nâm" mükerrer A.

634 "şâbb-ı emredân" metinde "şâbb u emredân" A.

635 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

Cünbüş-i hânî[636].

Müşârun-ileyh mâ'il-i zevk ü tarab
Her kimdeki telemmu' ede pertev-i Hüdâ
Terk-i perestiş eylemem mezhebim budur

me'âlî üzre gece ü gündüz rakkâs-ı safâ-i kâmeti-i mevzûn ile oynar, diyerek âheng ü safâ eylediğinden Âstâne-i Devlet-âşiyâne hammâmlarında ve berber dükkânlarında ve Galata ve Beğoğlu'nda zuhûr eden gılmânları kerem ümmîdinde olan ustalar sarf-ı mâl ve himmet-i mecâl mıkdârlarıyla koçılara süvâren Kavşan Sahrâsı'nı mâlâ-mâl eylediler. Bu maküle gılmân cem'ine me'mûr ustalar geldikde hıl'at ilbâs ve atıyye-i mevfûre ve ta'yînât-ı lâyıka i'tâ eylediğinden Âstâne'de kul-başılar yanlarında dahi hûb-rû ve gılmân bulunmaz oldu. Bu kazıyye küffâr-ı dûzah-karâr ma'lûmu oldukda Leh boyarlarından ve Potoski nâm yörük akrıbâlarından bir boyar Leh muğpeçe lerinden çend nefer ile dostluk yüzünden derûn-ı Leh'den firâr etmiş sûretinde dâ'ire-i Hân'a li-havf ve yanında olan sâzendeleriyle Lehlü muğpeçelerini oynadup her gün bir nev'-i mel'ibe ile gereği gibi hân-ı müşârun-ileyhe çatub ve inşâ'Allâhü te'âlâ şu yoldan çapul oldukda şöyle hakâret ve Moskovlu ülkesi böyle gâret olup bu dahi cihânda bir nâm ve bir nev'-i şöhret-i şecâ'at-ı ilhânîleri meşhûr-ı enâm olur, diyerek firib etmekle usta-i mesfûr çapula ma'ıyyet ve rehberliği ile mehlikeye ilkâ şöyle ki Kive Kal'ası kurbunda iki dağ miyânında vâkı' [47a] içinden mürûrunu re'y ü irâ'e edüp mahall-i merkûma karîb varıldıkda mesfûr derûn-ı askerden gâ'ib olmuş her ne kadar tecessüs olundu ise dahi destres olunmadı ve şitânın vefreti içün vâkı' olan du'âları eğerçi müstecâb olup Turla Nehri'nde dört karış buz müncemid olduğu müjdesi geldikden sonra çapula hareket olunmuşidi. Bu hâl üzre bir tarafdan berf dahi teksîr olmakda idi. Ez-in-cânib çünki boyar gâ'ib oldu ve reh-i rast asker dahi dere içinde olmağla bî-pervâ mürûr dâ'ıyyesinde iken iki tarafdan kar uçup guzât-ı müvahhidîn ya'ni bayrak askerinin ekserini basdırup telef eyledi ve bakıyye kalan a'şârın her biri enf ve gûş ve dest ve yayını mahall-i merkûma güm edüp çıkdı ve tâ'ife-i Tatar'ın idmânı ânifen zikr ü beyân olunduğu üzre olmağla kar altında kalanlardan mâ'adâsının vücûdlarına hatar îrâs etmeyüp sâlimen hurûc eylediler.

چون مرانیست از فلك تهره　　کیر مریخ بر کس زهره[637]

Müşârun-ileyh her ne kadar şecî' ve bahâdır ve mâlik-i asker-i mevfûr ise dahi mağrûr olup edeceği işini düşmeninin rehberliğine ihâle ile nâmûs-ı Tatarı berbâd edüp me'mûlün gayr-ı vâkı' oldu.

---

636 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

637 *Çün mürâ nîst ez-felek behre-gîr Merrîh-i her kes Zühre* =(Benim felekden faydalanacağım bir şey olmadığı için, herkesin Merîh'i benim için Zühre'dir).

Eski işler bitmede bir bâk neler peydâ eylemiş
Surûrân-ı âlem ancak vâlih ü şeydâ eylemiş

Zikr ü beyân olunduğu üzre ol mıkdâr Tatar askerinin mıkdâr-ı masârifi[638].

"İbretnümâ-yı devlet"dendir/1210 ki, Kavm-i Tatar hân ve sultân ve mîrzâlarının emrini emr-i Hak bilüp, yek-ser-i mû tecâvüz eylemek lâzım gelse indlerinde küfr mesâbesinde bilürler. Binâ'en aleyh üli'l-emre itâ'at ve emrini tutup nehyinden hazer ü mücânebet ederler idi ve çapul ve akın eylemek zımnında yarlığ mûcebince amel ve fakîr ü ganî beher Tatar eyyâm-ı şitâda pencere ve kapularını küşâde edüp bir hafta ve ba'dehû hâzır eylediği dört re's bârgîri üzerine süvâr olup bâlâda dahi zikr olunduğu üzre bir dahi zemîne nüzûlden hazer ve miyânında olan talkandan tenâvül edüp emr ü işârete âmâde **[47b]** olurlar idi. Binâ'en-aleyh Rumeli ve Anadolu askeri gibi me'kûlât u meşrûbât ve melbûsât u mefrûşât ve kahve takımı ve çadır ve çerge ve matbah ve pâyend ve tavla ve kassâbbaşı ve nüzül emîni ve arpa emîni ve konak mahalli lâzım olmayup ancak bârgîrleri öteden berü bilâ-na'l i'mâl olunur iken şitâ ve buza medâr içün bir kerre na'l darbı muktezî olmağla fenâ bulur ise tecdîdiçun bir guruş lâzım olup andan mâ'adâ masârif-ı seferiyye içün bir akce lâzım değildir. Tâ'ife-i mezbûr cin ve peri askerine müşâbih bir nev' askeri idi.

Lika ta'bîrinin beyânı[639].

Tâ'ife-i Tatardan ez-kadîm hân ve Mirzâlarına infi'âl eden karye ahâlîleri vatanlarını terk ve mâl ta'bîr olunan hayvanâtlarıyle ıyâl u evlâdlarını ale'l-gafle irkâb ve şebhûn ile hudûd–ı Rusya'ya duhûl ve Moskovlu ra'ıyyetini kabûl eylediklerinde mesfûr hâli ve harâbe olan arâzîsini i'mâr içün o makûle firârîleri iskân ve hâne ve câmi' ü mesâcid inşâsına ruhsat ile senede bir altun vermek ve revgan-ı sâde ve hayvanât ve hubûbât ve sâ'ir her ne füruht ederler ise karyelerinde râyic olduğu üzre Rusyaluya furuht eylemek vechile mukâvele ve karye-i mezbûra birkaç nefer Rusyalu dahi iskân ve bir kilise dahi inşâ eder ki Müslümân olan Tatarların tabiyâtları (طياترى) mahlût olup âdet-i Rusya üzre gözleri alışup tabî'at-ı ûlâlarından hurûc edeler. Bu hîle ile müddet-i kalîle zarfında tahvîl-i mizâc edüp yalnız Müslümânlıkdan bir da'vâ-yı iddi'âları bâkî kalup Müslümânlığı babalarından ve âyîn-i Rusya'yı akrânlarından ve hemsâyelerinden âlem-i sabâvetinde tahsîl edüp miyân-ı Rusya'da âyîn-i Rusya üzre ve derûn-ı İslâmiyyede Müslümân âyîni üzre olduklarından o makûlelere lika ta'bîr ederler.

---

638 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.
639 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

ÂmedenTot Beğzâde Be-cânib-i Françe[640]

İşbu târîhde Tobhâne-i âmire Kışlası miyânelerinde defter-i aklâmda esâmîleri mevcûd otuzsekizbin dokuzyüz seksen iki akce yevmiyye ile bin dörtyüz on beş aded neferât-ı atîk ile sekizbin altıyüz yetmiş akce yevmiyye ile beşyüz otuz üç nefer cedîd ki cem'an kırk yedi bin [48a] altıyüz elli iki akce yevmiyye ile bin dokuzyüz elli iki nefer defterde esâmîleri mastûr topcu askerine ulûfeleri ihsân buyurulup ismi mevcûd ve top başında cismi nâ-mevcûd bin dokuzyüz elli iki nefer topcular hîn-i iktizâda hizmetlerini edâdan mücânebet ve edâ-yı hizmetleriyçün ba'zan birer kayıkcı ve hammâlândan vekîl nasb u ta'yîn ile Devlet-i aliyye'de Moskovlu ve Nemçe ve Françe devletlerine mukâbil top endâhte etmeğe müste'id âdem olmadığı bu def'a Françe tarafından tevârüd eden beğ zâde-i mersûmun ma'lûmu oldukda müceddeden sur'at topu isâğasıyle ber-vech-i sür'at endahte tarîkını ta'lîm olunmasını bâ-takrîr Bâb-ı âlîye takdîm olundukda mûcebince Mektûbî-i sadâret-penâhî hulefâlarından Seyyidâ Efendi'yi ma'ıyyetine ta'yîn ve Hasköy'de müceddeden top ocağı inşâ ve derûnları mücef olmayarak sür'at topları isâğa ve sanâyi'-i Garbiyye ile burgular tasnîf ve delüp edevât-ı sâ'iresini ba'de't-tanzîm Kâğıthâne'de ta'lîm içün neferât tanzîm ve müceddeden sür'atci ulûfesi i'tâ olundu. Beğzâde-i mersûm muddet-i galîle zarfında ta'lîm eylediği topcu neferâtı bir dakîkada bir topu on beş def'a endahte etdirdikde huzûr-ı âsafîde sahrâ-yı mezkûrda atıyye-i vâfire ile sofa kaplu kakum kürk hıl'at ilbâs olundu.

Keyfiyyet-i tanzîm-i neferât-ı sür'atciyân-ı cedîd ve masârifât-ı ulûfe[641].

Beğzâde-i mersûm ma'rifetiyle pesendîde olan sür'atci topcularından beşyüz nefer tertîb ve ta'lîm olunmak irâde-i kātı'a-i tâc-dârî buyurulmakdan nâşî nâzır ve çorbacı ve kâtib ve sâ'ir zâbitân ile beşyüz neferin îcâb eden ma'âş ve ulûfeleri masârif mütevellîsi hisâb etdirildikde yüzbin guruşa bâliğ olup işbu masârif-ı cedîde bir nev'-i îrâd-ı cedîd tedârüki dahi lâbüd olmağla avârız ve cizye mâlları hazîne-i hümâyûna teslîm olundukda harc-ı vezne ta'bîriyle binde on guruş alındığı sûretde masârif-ı mezkûre verildikden sonra cânib–i mîrîye mebâliğ-ı vâfire bâkī kalacağı ba'de'l-hisâb arz u telhîs olundukda mûcebince tanzîm olunmak emr-i hümâyûn buyurulmağın mahalline kayd olundu.

---

640 Bu bahis B nüshası v.179a'da hülâseten verilmiş, mukabeleye müsait olmadığından B'deki bahside aynen metne kondu.

641 Bu bahis B nüshası v.179a'dadır.

Îcâd-ı maçine[642].

Tersâne-i âmirede müceddeden inşâ olunan kebîr ve sağîr kalyonlar ile [48b] sâ'ir Donanma-yı hümâyûn sefâyinlerinin sütûnları fek ü ihrâc ve nasbı husûsunda masârif-ı kesîr ve itlâfât-ı vefîre-i mîrîye sarf olunduğundan ğayrı her bir sütûn nasbında levendât-ı kalyoncuyândan ve gurebâ-yı yardımcı ve üserâdan vâfir âdem mecrûh ve telef olduğu dahi mersûmun ma'lûmu oldukda Tersâne-i âmire pîşgâhına vâfir taş ve amel-mânde âhenî top ve sandıklar ilkāsıyle müceddeden taş iskele inşâ ve kurbuna bir aded kebîr amûd-ı sütûn darb u nasb ve etrâfa çârmıhlar rabt ve âhenî ve elvâh makaralar vaz'ı ile âmâde ve muktezî olan kalyonun köhne sütununu ihrâc ve cedîdini bir günde nasb eylediği makbûl-ı tab'-ı şehriyârî ve cümle indinde mu'teber olup Devlet-i aliyye'ye bu vechile hizmet eyledi.

Îcâd-ı gön köprü[643].

Cibâl-i Çerâkisede kâ'in kabâ'ilin köprüsü eğerleri altında âmâde ya'nî ikişer aded keçi tulumları olup Tuna mesâbesinde olan nehr-i Kuban'ı mürûr eylemek murât eylediklerinde libâs ve silahlarını derûn-ı tuluma vaz' ve derûn-ı tulumu nefes ve rûzgâr ilkāsıyle ağızlarını kavice bend ve birbirine rabt ve cisr şeklinde üzerinden yürüyüp mâlzemelerini ubûr ve hayvanâtını yüzdürüp fi'l-hâl geçürdükde yine herkes tulumlarını ahz ve eğerleri altına ilkā eylemek âdetlerinden olduğu ve kezâlik Rusyalu ve Nemçelü tulum-ı cisr kurup top ve cebehâne ve mühimmât ve askerini ba'de'l-ubûr fek ve ordusu ile ma'an matlûbu olan mahalle nakl edüp nasb u fekkinde tulum behâsından gayrı masârifi olmadığı ve ol dahi me'kûlu olan kâvların cildinden olup yalnız körük ile rûzgâr ilkāsı zahmeti olup ancak köprü emîni ve elvâh ve mismâr ve neccâr ve amele tedârüki intizârı ve düşmen zabt eder endişeleri olmadığı ve mukaddemâ sefaret ile Prusya tarafına gidüp gelen Girîdî Resmî Ahmed Efendi'nin Prusya kralından getürdüğü cisr misillü mersûm Tot Beyzâde gön cisr îcâd ve nehr-i Sa'dâbâd üzerine kurup asker ve top ve mühimmâtını geçürdi. Ancak Der-aliyye adl ü ihsân ile mevsûf olup bend[e]lerinden birini cisr binâ emîni nasb eyledikde fakîr ise ganî ve sûd-mend olmak eski âdet olmağla izhâr-ı kuvvet ü kudret zımnında cisr-i mezkûra i'tibâr olunmayup [49a] kadîmi üzre tombazlar inşâ ve cisr binâ içün bâlâda sebkıyyet eylediği üzre mübâşir-i mahsûsa ta'yîn buyuruldu.

---

642 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

643 Bu bahis B nüshasında mevcûd değildir.

Tertîb-i alay-ı Ordu-yı hümâyûn[644]*.

İbtidâ sübaşı ile kulağuz çavuş ve asesbaşı üçü alayda hem-ınâ[n] yürüyüp asesbaşı neferâtı dahi yürürler. Ba'dehû etmekci ba'dehû kassâblar ba'dehû mumcular ba'dehû bakkallar ve manavlar ve bunların ardınca yaş yemiş bâzârbaşısı ve kuru yemiş tablaları ve akablarınca bâzârbaşı ve ordu ağası ve nâ'ib efendi ve mehderhâne gider. Ba'dehû sarachânelüler ba'dehû haffâfân-ı cedîd ba'dehû paçacılar ba'dehû çukacılar ba'dehû hallâclar ba'dehû bezzâzlar ba'dehû köhne haffâflar ba'dehû na'lçacılar ba'dehû aşcılar ba'dehû berberler ba'dehû derziler ba'dehû gazzâzlar ba'dehû attârlar ba'dehû kılıççılar ba'dehû yaycılar ba'dehû na'lbandlar ba'dehû mûytâblar ba'dehû semerciler ba'dehû kazgancılar ba'dehû kullâbcılar[645] ba'dehû arpacılar ba'dehû çadırcılar. Bunlar umûr-ı mîriyyede[646] olduklarından orduya gitmezler. Bu esnâfların her birinin yamakları vardır, berâber giderler. Esnâf-ı mezkûrenin cümlesinin tâzeleri ve işcileri piyâde ve kethüdâ ve[647] ustaları atlarıyla gidüp[648] ardlarınca mehterhâneleri çalınarak makarr-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârî olan Alay Kasrı altından mürûr ederler ve kasr-ı dil-küşâya doğru gelürler iken Soğukçeşme Kapusu'ndan yukaruda ordu ağası ve bâzâr başı atlarından inüp hıl'atların ilbâs ve bu vechile imrâr olunur ve hâm alayda ordu nâ'ibi efendiye ve mahzarlar kethüdâsına dahi hıl'at ilbâs olunur ve hıl'at ilbâs olanları çavuşbaşı ağa ve kapucılar kethüdâsı ağa ferâce kürkler ve destârları ve ellerinde asâlarıyle piyâde alay köşkü altına getürüp berâber zemîn-pûs etdirdikden sonra atlarına süvâr olup yine alaya mülhak olup giderler.

---

644 "Tertîb-i alay-ı Ordu-yı hümâyûn" A: "bin yüz kırk dokuz senesi Mosko seferine azîmet olundukda ocaklar alayları ve esnâf alayı zîrde mastûr olduuğu üzre resm ü tertîb ..?. teşrîfât defterinden ihrâc olunmuşdur. İhrâc-ı be-alay-ı esnâf be-sahrâ-yı Dâvûdpaşa, fî 22 M. sene 1149" B.

* Bu bahis B nüshasında ilk varağın "b" yüzündedir. Ancak tarihi 22 M. 1149 olarak verilmiştir. Halbuki bu tarih eserin başındaki fihristte 1182 olarak verilmiştir. 1149'da da Rusya üzerine açılmış bir sefer vardır. Bu alayın 16 Haziran 1736/6 Safer 1149'da Vezir-i a'zam ve Serdâr-ı ekrem Seyyid Mehmed Paşa kumandasında Dâvûdpaşa'dan Rusya üzerine hareket eden ordunun alayı olabileceğini gözardı etmemek lâzımdır. Ancak Şemdânîzâde'nin Mür'i't-tevârih'indeki 1182 seferi için yapılan alay tertîbi ile karşılaştırdığımızda aşağı yukarı aynı tertibde olduğu anlaşıldı. M.Münir Aktepe, Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi târihi Mür'i't-tevârih, II.A, İstanbul 1978, s.116-119.

645 "kullâbcılar" A: "kul'abcılar" B.

646 "umûr-ı mîriyyede" A: "mîrî işde" B.

647 "ve" A: "ihtiyâr" B.

648 "gidüp" A: "ve" B.

Alay-ı Ocağ-ı yeniçeriyân–ı dergâh-ı âlî[649*].

Tertîb-i alay-ı çavuş-ı yeniçeriyân sakabaşı bayrağı neferen 2[650]

Orta çavuş sağ kolda sıra ile sakalar küçük çavuş sol kolda sıra ile sakalar ve sakalar sırası temâmında ale't-tertîb[651] ortalar neferâtı kazganlarıyla birinci bölük altmış dört cemâ'at ve yetmiş bir cemâ'at, beşinci bölük ve altmış sekiz cemâ'at [49b] ve altmış yedi cemâ'at ve kırk dört cemâ'at ve seksen iki cemâ'at ve sâ'ir ortalar dahi bu vechile mürûr edüp ve orta yerlerinde birer ve ikişer ocak çavuşları ve orta yazıcıları dahi ma'an yürürler ve[652] baş yazıcı efendi orta yerde yürür[653]. Birinci bölüğün bayrağı ve kusûru ale't-tertîb sağ kolda sıra ile beşinci bölüğün bayrağı ve kusûru ale't-tertîb sol kolda sırasıyle ve sağ kolda bayraklar temâmında odabaşılar, odabaşılar temâmında çorbacı ağalar sağ ve sollu dizilüp yürürler. Deveci ağa, beytü'l-mâlcı ağa, başçavuş ağa, ocak imâmı efendi, zenberekcibaşı ağa ve dört nefer hasaki ve turnacı başı ağa ve saksoncu başı ağa ve zağarcı başı ağa ve kulkethüdâsı ağa ve yeniçeri efendisi, tuğ ve sîm kalkanlu yedekler ve İmâm-ı a'zâm Hazretleri'nin sancağı Yeniçeri ağası hazretleri tüfengciler, kâr-hâneli kethüdâyeri, ağa kethüdâsı, baş halîfe, kâtib-i beytü'l-mâl, kîsedârlar, kethüdâ yeri kâtibi, kâtib-i dîvân, kapu halîfesi, baş halîfe, tabl-ı alem ağa alay-ı mezkûr tertîb-i merkûm üzre mürûr eyledikde, ibtidâ' ilerüde yürüyen rü'esâyı ve ba'dehû bi'l-cümle çorbacıyân ve sâ'ir ağaları ve ağa kethüdâsını Alay Köşkü altına gelmezden mukaddem Demürkapı önünde atlarından indirilüp[654] hıl'atları ilbâs olundukca çavuşbaşı ağa ile dergâh-ı âlî kapucular kethüdâsı ağa ferâce kürk ve destârları ve ellerinde asâlarıyle piyâde oldukları hâlde önlerine düşüp Alay Köşkü altına getürdikleri[655] gibi ânifen zikr olunduğu üzre[656] berâber zemîn-pûs etdirilüp ve[657] kasr-ı merkûmu geçdikden sonra yine atlarına süvâr ve[658] alaya mülhak olurlar[659]. Ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ma'an mahzar ağa dahi o esnâda Demürkapı önünde mevcûd olmağla mûmâ-ileyhime hil'atları mahzar ağa iksâ' ve nevbeti geldikde

---

649 "dergâh-ı âlî" A:"fî 23 M. sene 1149"B.

* Bu bahis B nüshası v. 1a-2a'dadır. Ancak tarihi 23 M. 1149 olarak verilmiştir.

650 "Tertîb-i alay-ı çavuş-ı yeniçeriyân, sakabaşı bayrağı neferen 2" B -A

651 "alâ't-tertîb" B: على الترتيب A.

652 "ve" A: -B.

653 Derkenâr v.1b "Doksan yedi ortanın yeniçeri, guruş: 1000 Cemâ'at ve bölük sefâlarına, 0040 Topkeşâna, 2910 Beher ortanın karakullukcularına otuzardan = 3950; Bu dahi Yeniçeri zer mahsûb altunu 1 adeddir: 970 Beher orta aşcılarına verilen, 194 Her ortanın şâ'irine ikişerden = 1164; Dervişân ve du'âcılarına ikişer altun verilür kaç nefer olur ise.

654 "indirilüp" B: "indirmeyüp" A.

655 "getürdikleri" B: "getürikleri" A.

656 "ânifen zikr olunduğu üzre" A: -B.

657 "ve" B: -A.

658 "ve" A: "olup" B.

659 "olurlar" A: "olumuşlardır" B.

kendü dahi iksâ' eder. Ve kul kethüdâsı ağa ile yeniçeri efendisi dahi bu vechile hıl'atların giyüp zemîn-pûs birle mürûr eylediklerinden sonra Yeniçeri ağası hazretlerine dahi mu'tâd u kadîm üzre mûmâ-ileyhim gibi hıl'at ilbâs olunmak iktizâ eder iken ağa-yı mûmâ-ileyh Demürkapu berâberine geldiği gibi çavuşbaşı ağa ile kapucılar kethüdâsı ağa[660] istikbâl ve andan nüzûl etdirdüp bâ-emr-i hümâyûn **[50a]** önünce bâb-ı merkûmdan içerü duhûl ve huzûr-ı hümâyûna götürdüklerinde ikrâmen yeşil çukaya kaplu ferâce semmûr kürk ilbâs olunup yine ağa-yı mûmâ-ileyhimâ önünce bâb-ı merkûmdan çıkup atına süvâr etdirildikden sonra ağa-yı mûmâ-ileyh hazretleri süvâren zikr olunan ağalar dahi piyâde önünce yürüyerek kasr-ı hümâyûn önüne vardıklarında ağa hazretleri at[661] üzerinden rikâb[662] berâberi temennâ ve ağayân-ı mûmâ-ileyhimâ dahi ma'an zemîn-pûs eylemişlerdir. Ve ağa-yı mûmâ-ileyh hazretleri rûz-ı merre destâr ve al çukaya kaplu kapaniceye kaplu uzun ferâce[663] yenlü vüzerâ-yı ızâm hazârâtının alaylarda iksâ buyurdukları müvahhidî semmûr kürk resminde vaşak kürk ve kemer rahtlu ve kesme kevâsib ve silah ve bisat ile ve yeniçeri efendisi dahi kâtibi destâr ve çuka ferâce ve[664] semmûr kürk ve kemer rahtlu esb ve silâh ve bisât ile ve kulkethüdâsı dahi balıkcın ve kezâlik al çukaya kaplu kapaniçe yakalu müvahhidî vaşak kürk ve kemer râhtlu esb ve silâh ve bisât ile lâkin kul kethüdâsı ağanın yakası Yeniçeri Ağa'sının yakasından bir mıkdâr küçük olmalu ve yeniçeri sakaları mürûr eder iken cümlesine birden olmak üzre taraf-ı hümâyûndan bin guruş ve her ortasının karakullukcularına kazgancılarıyla mürûr eder iken beyaz astar ile surreler ve aşcıların her bir neferine dahi onar altun ve ba'zı dervişâna ve şâ'irlerinin her birine ikişer altun ihsân olunup ve sadra'zam hazretleri tarafından dahi silahdârlarıyle birer ve ikişer ve üçer altun verildi deyü mukayyeddir[665]. İşbu alayda Dergâh-ı âlî yeniçeri ortaları ve cebeci ortaları ve topcu ortaları ve top arabacıları ortalarına cem'an otuzikibin altıyüz on dört guruş atıyye verildiği dahi mazbût ve mukayyeddir[666].

---

660 "ağa" B: -A.

661 "at" A: -B.

662 "rikâb" A: "rikâben" B.

663 "ferâce" B: "Françe" sehv A.

664 "ve" A: -B.

665 "üçer altun verildi deyü mukayyeddir". Bu ifedeye bakılırsa, müellifin alay tertîbi ile ilgili kaydı kendi müşâhedeleri olmayıp, muhtamalan ya teşrîfât kayıtlarından veya başka bir eserden istifâde etmiştir.

666 "İşbu alayda Dergâh-ı âlî yeniçeri ortaları ve cebeci ortaları ve topcu ortaları ve top arabacıları ortalarına cem'an otuzikibin altıyüz on dört guruş atıyye verildiği dahi mazbût ve mukayyeddir" A: Derkenâr v.1a "safer-i hümâyûn vukû'unda Dergâh-ı âlî cebecileri ve topcu ve top arabacıları ocakları ortalarına verilen tanzîm mıkdârı: Dergâh-ı âlî cebecileri ortalarıyçün vverilen, guruş 15000; Dergâh-ı âlî topculan ortalarıyçün verilen, orta 14, guruş 10000; Toparabacıları ortalarıyçün verilen, orta 25, guruş 2500; Yekûn guruş 27500 + 03950 yeniçeri + 01164 yeniçeri = 32614" B.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Cebeciyân-ı dergâh-ı âlî alayı mürûru tertîbidir[667].

Cebeciyân-ı dergâh-ı âlî alayı dahi ocakları kā'idesi üzre tertîbleriyle Alay Köşkü altından mürûr eder iken çorbacılarının mecmû'una ve kapu çavuşu ve başçavuş ve başhalîfe ve başkâtib ve ağa halîfesi ve çavuşhalîfe ve ağa kethüdâsına bi'l-cümle hıl'atler ilbâs ve Yeniçeri Ocağı misillü tertîbleri üzre zemîn-pûs etdirilmişdir. Ve cebecibaşı ağa dahi mu'tâd üzre Demür Kapu önünde atdan inüp hıl'at ilbâs ve zemîn-pûs etdirilmişdir. Ve taraf-ı hümâyûndan sakabaşıya beşyüz guruş ihsân ve neferâta tevzî' fermân buyurulup dervişâna ve şâ'irlerine dahi ikişer ve aşcılar üçer ve her bir ortanın karakullukcularına sekizer altun verilüp ve sadra'zam hazretleri taraflarından dahi ihsân olunmuşdur, deyü mastûrdur[668].

Topcuyân ve Arabacıyân-ı dergâh-ı âlî ocaklarının alayları mürûrı tertîbidir[669]*

[B.2b] Topcuyân ve arabacıyân ocakları cebeciyân-ı dergâh-ı âlî alayı gibi mürûr etmeleriyle bunlara dahi bi-aynihî alay-ı mezkûrlar misillü hareket olunup ağalarına ve çorbacılarına ve zâbîtânlarına ve şâ'ir ve dervişânlarına ve aşcı ve karakullukcularına in'âm u ihsân ve hıl'atler ilbâs olunmuşdur, deyü mastûrdur[670].

Garîbedendir ki: Seferber olan tavâ'if-i askerî müddet-i ömürlerinde alay ve sefer görmediklerinden Topkapu derûn ve bîrûnunda seyirciler miyânında olan re'âyâdan vâfirini livâ-i şerîfe bakmasun deyü katl ü i'dâm ve bir mıkdârını mecrûh eylediler[671].

---

667 "Cebeciyân-ı dergâh-ı âlî alayı mürûru tertîbidir + Fî 24 Muharrem sene 1149" B: -A. Bu bahis A nüshasında yoktur. B nüshasındaki müteselsil sıraya uygun olarak buraya alındı.

668 Derkenâr v.2a "Dergâh-ı âlî cebecileri otuz altı aded ortası mürûrunda ihsân-ı hümâyûn guruş: 500 Cümle sefâlarına, 1080 Beher ortanın karakullukcularına aded 3 = 1580, 360 Beher ortanın aşcılarına aded 10, 072 Beher ortanın şâ'irlerine aded 2 = 432, Dervişân ve du'âcılarına ne kadar ise aded 2".B.

669 "tertîbidir" + "Fî 25 Muharrem sene 1149" B.

* Bu bahis A nüshasında mevcud olmayıp aynı mevzuun devamı olması hasebiyle B nüshası v.2a-2b'den aktarılmıştır.

670 Derkenâr v.2a "Dergâh-ı âlî topcularının otuz üç ortasına ihsân-ı hümâyûn guruş: 500 Mecmû' sakalarına, 990 Beher orta karakullukcularına aded 3= 1490, Zer mahsûb aded: 330 Beher orta aşcılarına aded 10, 066 Beher orta şâ'irlerine aded 2= 394; Dervişân ve du'âcılarına ikişer; On iki orta arabacılarına verilen guruş: 300 Mecmu' sakalarına, 360 Beher ortanın karakullukcularına aded 3 = 660, Zer mahsûb aded: 120 Beher ortanın aşcılarına aded 10, 024 Beher ortanın şâ'irlerine aded 2 = 144, Dervişân ve du'âcılarına aded 2".B.

671 B nüshasında mevcud olmayan bu bahse bakılırsa, bu bahisden hemen önce geçen alay tertîbinin 1182 seferine ait olduğu kuvvet kazanmaktadır. Zîra 14 Cumâde'l-âhire 1152/ 18 Eylül 1739'da Avusturya ve Rusya ile yapılan Belgrad Sulhü'nden beri otuz yıldır sefere çıkılmamıştır.

Nasb-ı hıyâm-ı Ordu-yı [50b] hümâyûn bi-sahrâ-yı Dâvûdpaşa ve hareket ez-sahrâ[672]

Bin yüz seksen iki senesi zilka'desinin yiğirmi dördüncü günü Sahrâ-yı Dâvûdpaşa'dan Ordu-yı hümâyûn hareket eyledikden sonra rikâb-ı hazîne vârid olan icmâlde ikiyüzseksenbeşbin üçyüz doksan sekiz guruş hâsıl olan îrâddan ikiyüzyetmişdokuzbin sekizyüz yetmiş bir guruş verilen masârif fürû-nihâde olundukda bâkî beşbin beşyüz yiğirmi yedi guruş kaldığı îrâd-kayd Başmuhâsebe defderlerinden müstebândır.

Ordu-yı hümâyûn'un Edirne'de ve hılâl-i tarîkda vâkı' olan garîbesi[673].

Ordu-yı hümâyûn Edirne'ye vâsıl oldukda mevcûd olan tavâ'if-i askeriyye'nin ba'zıları iktizâ eden sularını Arda ve Tunca ve Meric nâm nehirlerden ahz ve ba'zıları dahi mahrûse-i mezkûre derûnunda olan çeşmelerden alurlar idi. Bu miyânede Moskovlu tarafından ta'yîn olunan câsûsân vürûd ve su hazînelerine semm-i kâtil vaz' ve vâfir âdem ve hayvan telef eyledikden sonra keyfiyyet zâhir olup su hazîneleri tathîr olundu ve hılâl-i tarîkda dahi kezâlik yol üzerlerine çadırlar kurulup mürûr u ubûra kahve ve ta'âm furuht eder hey'etinde âmâde iken yorgun olan bî-çârelerden ârâm kaydında olanlardan niçe guzât-ı müvahhidîn o makûle çadırlar derûnunda râhatda iken i'dâm ve İsakcı ma'berine ta'yîn-i mahalde zâhir oldukda Kassâb-oğlu Kahvesi deyü meşhûr olup elegirenleri mücâzât olundu.

Muhâsara-i evvel serhadd-i Hotin[674].

Ordu-yı hümâyûn İsakcı Sahrâsı'na **bin yüz seksen üç** senesi Gurre-i Muharrem'inde dâhil olup serdâr-ı ekrem hazretleri otağına (اوتاغنه) nüzûl etdikde anda serhadd-i Hotin'den feryâdcılar bâ-mahzar vâsıl olup hulâsa-i takrîr ve mahzarlarında, küffâr-ı dûzah-karâr mâh-ı Zi'l-hicce gurresinde Kamaniçe pîş-gâhından kalkup İzvance bâlâsından Prut Nehri'ni ubûr ve kal'a-i merkûmun yukarı tarafında olan ormanlık önüne der-akab metris hafr ve bir tarafını nehr-i merkûma ve bir tarafını ormana ve iki tarafını meydana karşu ordusunu kurup ikâmet ve guzât-ı müvahhidîni [51a] hengâmeye da'vet eyledi. Bu keyfiyet yamakânın ma'lûmu oldukda der-akab herkes selâmeti miyânına bend ve mukâbil olmak niyyeti ile birer beşer kal'adan hurûca mübâşeret ve muhâfız-ı kal'a bulunan Hüseyin Paşa top ve cebehâne ile metris hafriyçün kazma ve kürek tedârük ve

---

672 Bu bahis B nüshası 35b -36a'da teferruatlı olarak kalem kalem verilmiş. Mukabeleye müsait olmadığından B nüshası metin kısmında aynen verildi.

673 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

674 *Bu kısım* B nüshasında mavcud değildir.

sunûf-ı askeriyyeye başbuğ nasb olundukdan sonra mukābele olunmak üzre zâbitân-ı askeriyye bend ü nush kaydında oldukda, kâfir geliyor, paşa bize kazma kürek söyliyor var ise bu paşa mürteddir, deyü üzerine hücûm ve derûn-ı cem'iyyetde bulunanlardan biri müşârun-ileyh üzerine tüfengle endâhte ve şehîd eylediler. Tüfeng endahte eden yeniçeri veyâhûd lika veyâhûd cem'iyyete câsûs dâhîl olup ol vechile mi kimlerden olduğu ma'lûm olamadı. Çünki müşârun-ileyh irtihâl edüp askerî tâ'ifesi başıboş kalup Devlet-i aliyye'ye ifâdeye zemânımız kalmadığından Arnebud paşalarından altıbin mîrîlü asker ile muhâfazaya me'mûr Kahraman Paşa'yı cümle ittifâkıyle kā'immakām nasb u ta'yîn ve re'yi üzre amel ü hareket eylemek üzre ittifâk eyledik ve der-akab şıranpo kapularına ve metris ve lağım içlerine ve derûn-ı kal'ada olan tâbyede mevcûd toplara râbıta vermek üzre iken küffâr-ı hîle-kâr ale'l-gafle gelüp etrâf-ı kal'ayı ihâta u muhâsara ve küffâr derûn-ı kal'aya ve derûn-ı kal'adan küffâr-ı hâk-sâr üzerine bir sâ'atde beşyüz top endahte olunur idi. Ancak Moskovlu varoş-ı kal'ayı sipere alup verâsından şıranpoa takarrup ve âmâde eylediği onikibin demet çubukları derûn-ı hendeğe ilkā ve onikibin tobra hâk dahi üzerine bırağup derûn-ı kal'aya yürüyüş edeceği ahz olunan esîrler takrîrinden ma'lûmumuz oldukda, varoşda olan hân u hâne ve câmî' ve mesâcidimizi biz hodumuz ile leylen ihrâk-ı bi'n-nâr edüp bir gece sabâha varınca ateş-ı ihrâk havfından üzerimize gelemeyüp beş gün ve gece dahi .rûz-şeb birbirimize hamle ve top ve humbara endahte ve bu hengâmede derûn-ı kal'ada olan hânelerden biri humbara ateşiyle [**51b**] muhterik olmak lâzım gelür ise cümlemize halecân vereceğinden gayrı cebehânemize âfet resîde ve cümlemiz helâk olmak derkârdır, deyü zahîre anbarlarından mâ'adâsını hedm ü harâb ve sıbyân u nisvân ve cümlemiz birbirimize karışup altı gün ve gece merdâne ceng ü kıtâl ve ele giren Moskov'luları hıfz edecek mahal olmadığından katl u i'dâm eder iken Kahraman Paşa altıbin mîrîlü askeri Arnebud keferesinden olmağla mîrîleri va'desi temâm olup tekrâr mîrî taleb eylediklerinde, Ordu-yı hümâyûn'a tahrîr edelim ba'dehû getürdelim şöyle olur böyle olur, deyü ifâde olunan kuru lakırdıyı kabûlden imtinâ' ve Rusya'luya haber gönderdiklerinde beher gün ma'a-ta'yînât ulûfelerini peşîn vermek üzre mukāvele ü ta'ahhüd etmekle neferât-ı merkūmun mecmû'u küffâra tebe'ıyyet ve pâdişâh-ı âlem-penâha ihânet ve ehl–i İslâma kurşun endahdına mübâderet eylediler ise dahi fazl–ı Bârî ve baht-ı pâdişâhî ile mukāvemet edemeyüp küffâr bozulup yıkılup gider. Ancak derûn-ı bîrûn-ı kal'ada berf ü bârândan ibâdu'l-lâhın tahassun edecek cebehâne ve zahîre anbarlarından gayrı bir şey kalmadı ve anbar-ı mezkûrların dahi pûşîdeleri ref' olunup kilim ve keçe ile humbara âteşinden hıfz olundu, deyü takrîr ve bir defterdâr nasb ile zahîre ve binâ emîni irsâlini recâ eylediler. Sarım İbrâhîm Paşa'nın defterdârlığında kethüdâsı olup

bundan mukaddem Edirne Sarayı inşâsına me'mûr olan gedüklülerden El-hâc Selîm Ağa'ya sâhib-i devlet Yağlıkcızâde Emîn Paşa'nın infi'âli olmağla katl ü i'dâma bedel üçyüz kîse akçe nukūd i'tâ ve kal'a-i mezkûrun binâsını inşâ ve askeriyyenin ta'yînâtını vermek üzre defterdârlık hıl'atini ilbâs ve müsâra'aten isrâ'sı fermân buyuruldu. Ve keyfiyyet-i kal'a ve ahvâl-i mıkdâr-ı asker ve zahâ'ir ve atvâr-ı vüzerâya dikkat ve tahrîr ve seyr-i serî' ile ifâde içün bu fakīr-i pür-taksîri dahi cânib-i [52a] defterîden ta'kīb eylediler.

Hengâme-i Abaza Mehmed Paşa ve Hazînedâr Feyzullah Paşa ve Canikli Ali Paşa ve oğlu Battal Paşa ve Mıkdad Paşa[675]

Abaza ve Ali paşa'nın yanlarında onikibinden mütecâviz levend süvârîleriyle bir gün evvel Hotin muhâfazasında mevcûd bulunmak üzre isti'câllerini müş'ir birbirini müte'âkib evâmir-i aliyye tevârüd eylediğinden gayrı fursat bulur ise Abaza Ali Paşa'yı i'dâm eylemek ve Ali Paşa dahi Abaza'yı i'dâm eylemek üzre birbirinden hafî verilen emr-i âlîyi merkūmlar birbirine irâ'e edüp bu ihâneti etmemek üzre ta'ahhüd-i levendâne etmişler idi. Ammâ her ne kadar yemîn dahi etmişler ise yine emîn olmayup birbirinin ordularından ba'îd olurlar idi. Bu aralıkda Abaza Paşa hazînedârıyla dâ'iresinde mevcûd altıbin levendâtıyle Yaş Kasabası'ndan hareket ve ser-i Hotin'e doğru azîmet ve Nehr-i Prud'ı ubûr ve altı sâ'at dahi tayy-ı merâhil ile Hotin'e iki sâ'at kalarak küffâr taburu Değirman Boğazı nâm mahalde mukābele ve Hotin Kal'ası'na imdâddır, zannıyla cenge mübâşeret ve levendât-ı mezkûrun verâsı dahi küffâr ile muhît olup ortada kaldıklarını ba'de'l-müşâhede Abaza Paşa bir tabur ve hazînedârı Feyzullah Paşa dahi verâ-yı cibâlden küffârın ardından baş gösterüp merdâne ve dilîrâne ceng olunur iken, derûn-ı tabur küffâra duhûl ve mecrûh olan esîrleri terk ve dalkılıç olanları necât bulmayup mecmû'u şehîd oldu. Ancak yaka yakaya muhârebe olunduğundan top atmağa meydânı kalmadığından gayrı barut dumanından iki asker birbirini göremeyüp küffâr birbirini helâk ederek alâ-vechi's-sıhha ondörtbin kâfir dendân-ı seyfden ol vechile güzer eylediği küffârın ma'lûmu oldukda, verâ-yı ehl-i İslâmı küşâd ve tâb u tâkat ve husûsen âteş u harâret müstevlî olduğundan iki asker birbirinden takrîr ve girüye rücû' olundukda verâda olan hazîne ve dergâh ve hârbend-gân üzerine gelen küffâr ile efendilerinden gördükleri gibi esîr olmağı irtikâb etmeyüp [52b] ceng ederek vâfir küffâr telef etdikden sonra şerbet-i şehâdeti nûş ve ol mıkdâr levendât ve müşârun-ileyhin mâl u eşyâsı gâret oldu.

---

675 Bu kısım B nüshasında mavcud değildir.

Garîbedendir ki: Hazîne ve hıyâm develerinin zabt u tasarrufuna bir dürlü kudret-yâb olamadığından resenlerini kat' ve hamûlelerini ahz eylemişler.Ancak hayvanât-ı mezkûr, efendileri[676] cânibine azîmet eylediğini idrâk edemediklerinden Prut Nehri kenârına gelüp onbeş gün mıkdârı başı boş geşt ü güzâr eylediklerini müşârun-ileyhe ba'de'l-ihbâr ma'ıyyet-i bendegâneme âdemler terfîk ve fi'l-hakîka Nehr-i Prud'u öte geçildikde ber-vech-i mübeyyin tabur-ı şütürân müşâhede ve yanlarına varıldıkda garîb kaldıklarını îmâ ile kemâl-i surûrlarından gözlerinden yaş nüzûl eder idi. Mecmû'u ahz olunup serbânına teslîmen i'âde olundu. Ser-i Hotin'e ba'de'l-vusûl arabalar tertîb ve kaz[ma] ve kürek tahmîl ve neferât[677]-ı vâfire irsâl olunup Değirmân Boğazı'nda Kanlu Köprü nâm mahalle gelince altı sâ'at mesâfede alûde-i hûn olan şühedâ küffâr lâşesinden tefrîk ile defn etdirildi. Ve ba'dehû gelecek imdâd askerinin gözleri korkmamak içün küffâr lâşeleri dahi Nehr-i Prud'a ilkā olunup Bahr-i siyah'a irsâl olundu.

Muhâsara-i def'a-i sânî serhadd-i Hotin[678]

Bin yüz seksen üç senesi mâh-ı Rebî'ulevveli gurresinde yiğirmidörd orta mükemmel askeriyle ve Abaza Paşa ve Canikli Ali Paşa ve oğulları ve Kādı Paşa ve Bosna serdengeçdi bayrakları ve Rumeli Eyâleti ve Bölükât-ı erbe'a binbaşıları tevârüd edüp, küffâr-ı hâk-sâr karârı firâra istibdâl edüp, meydâna çıkmaz ise emek ve zahmet hebâ olur, deyü müte'essif ve Kırım hânı yiğirmidörtbin Tatarıyle meydânda küffâr olmadığından çapul kaydında olup mütekeddir iken, küffâr-ı hâk-sâr zuhûr ve mukaddemâ ubûr eylediği ma'bere köprü kurup bir gecede askeriyle geçüp medris-i kadîmde olduğu bu def'a muhâfız nasb olunan Ahıshalı **[53a]** ve Serasker Mehmed[679] Paşa'nın ma'lûmu oldukda der-akab şıranpo hâricine kazma ve kürek ihrâc olunup derûn-ı kal'ada bulunan Yehûd ve Nasârâ'ya birer ve ikişer guruş bu fakîrin yediyle verilerek metris hafr ve top ve humbar[a] dahi nakl ve ücretleri verildikden sonra barut ve edevât-ı sâ'ireleri yanlarına eğerçi âmâde olundu ve muşârun-ileyh Hüseyin Paşa'nın keyfiyyet[680] ma'lûmu oldukda kethüdâsını kāimmakām nasb ve kapusı halkı ile ibtidâ'-yı emirde küffâr üzerine hamle edüp bir iki süvârî şehîd ve bir iki dahi ad mürdesi verâda olan askerin meşhûdu oldukda karârı firâra istibdâl ve bir sâ'at mıkdârı kıyâma vakt olmayup girüye i'âde ve her ne kadar cebr olundu ise dahi mukayyed olamayup asker-i İslâm rû-gerdân ve seyr-i serî' ile çâk-i girî-bân ederek bir mıkdârı derûn-ı

---

676 "efendileri" metinde "efendilerine" A.
677 "neferât" metinde:"(نفراب)" A
678 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
679 "Mehmed" harekeli A.
680 "keyfiyyet" metinde:"(كيفيب)" A

kal'aya ve süvârîleriden bir mıkdâr Hândepesi Yolu'na doğru firâr eyledi. Bu firârîlerden Değirmân Boğazında pusuda der-kemîn olan Moskovlu onbin nefer ehl-i İslâmı esîr edüp kuşak ve destârlarıyla birbirine bend ve on Müslümâna bir nefer kâfir baş nasb edüp kal'a altından ism ü şöhretlerini beyân ederek mürûr etdirdi. Çünki üç beş dakîka zarfında bilâ-mukâbele Müslümânlar kendülerini girüye çekdi. Elbetde bir hikmete ve bir nev-i hîleye mebnîdir, deyü haric-i kal'ada olan ordu ve zahâ'ir ve top ve cebehâne ve esliha-i vâfire hâlî üzre yiğirmidört sâ'at kalup Müslümân kâfirden ve kâfir Müslümândan korkup hâli üzre iken küffâr tarafından arabacı ve çoban makûlesinden birkaç nefer gelüp keyfiyyeti ba'de'l-müşâhede asker cenerâline haber resîde etmişiken i'timâd edemeyüp ağır ağır taburunu yürüdüp orduya dâhil oldukda çadır ve çerge ve top ve cebehâne ve mühimmâtı defter ve defterine ba'de'l-kayd-ı zabt ve hengâmeye mübâderet eyledi.

Mevcûd-ı serhad olan askerin mıkdârı[681]

Resm-i kā'ide-i serhad üzre mevcûd-ı muhâsara olan tavâ'if-i askeriyyeye ta'yînât verilmesi lâbüd olduğundan ta'dâd olundukda derûn-ı şıranpoda süvârî ve piyâde onbin ve derûn-ı kal'ada **[53b]** otuzbeşbin nefer guzât-ı muvahhidîn mevcûd olup ancak top endahte edecek âdem olmadığından kalyonculuk ile deryâda seyâhat etmişler ile boğazları askerinden ve top endahte eder iken dikkat eylemiş müste'id dilâverleri derûn-ı askerden intihâb ve tâbyelere taksîm ve beher tâbyede hizmet ve top endahte edenlere yevmî yiğirmibeşer guruş verilmek üzre mukâvele ve ahşama bir sâ'at kalarak iki tarafdan çimşîr gülle endahte olunup paydost vukū'unda yed-i hod-ı âcizânem ile meblağ-ı mezbûru edâ ve şehîd olmuşları var ise âharını nasb içün muhâfız ve ser-asker-i müşârun-ileyhimâya haber verilür idi. Ber-minvâl-i meşrûh ücret ile top endahte etdirderek yiğirmiyedi gün ve gece bir dakîkada beşyüz top ve beş onbin tüfeng endahte olunur idi. Kezâlik cânib-i düşmenden dahi bi'l-misil hamle olunur idi ve atılan toplar düşmene ziyân etsün, deyü atılmayup hemân havf-ı cân ile ânifen zikr ü beyân olunduğu üzre küffâr hendeği doldurup üzerimize yürüyüş etmemek içün endahte olunur idi.

Garîbedendir ki[682]**:** Serhad-ı mezkûrun İstanbul Kapusı tâbyesi cümle tâbyelerin fevkında ve Su Kapusı tahtında vâkı' olmuşdur. İstanbul Kapusı üstünde olan tâbyeden kırkbeş çapında mevcûd havan ve humbaraları askerîden biri bahşîş almak ümîdiyle doldurup endahte eyledikde, derûn-ı kal'ada Su Kapusı muhâfazasında Leh boyarlarından Potoski nâm boyarın askeri miyânına düşüp vâfir

681 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
682 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

âdem mecrûh eylediği ba'de'l-müşâhede, Rusya tarafından endahte olundu, deyü vâkı' olan münâza'a def' olundu. Bu kadar mevcûd olan havan ve humbaradan bir humbara endahte olunmadı.

Ahvâl-i zahîre-i kal'a-i merkūm[683].

Yukaruda zikr ü beyân olunduğu üzre Sârım İbrâhîm Paşa, ihtiyâten mevcûd bulunmak, deyü erzen ve hınta cem' ve anbarlarına iddihâr etmişidi. Ve ba'dehû Cocora anbarlarından yüzondörtbin kantar dakīk ile ol mıkdâr peksimâd dahi celb [54a] ve der-anbâr olunmuşidi. İşbu zahîreden iktizâ eden ta'yînât rûz-merre-i asâkir verilür iken muhâsaranın onuncu günü dakīk ve peksimâd temâm olup anbarlar derûnunda bir şey kalmadığını Serasker Mehmed Paşa mukaddemâ Bosna Vâlîliği hengâmında Karadağ üzerine vâkı' olan seferinde ahz eylediği üserâdan bir nefer papas tabâbet ve hazâkat iddi'âsında olmağla dâ'iresinde istihdâm ve ba'zı edviyyesinden mahzûz olduğu ecilden el-yevm hizmetinde idi. Fıkdân-ı me'kûlât papas-ı mersûmun meşhûdu oldukda guzât-ı muvahhidîn seheri bî-tâb iken su kuyusundan hurûc ve Moskov ordusuna doğru azîmet eylediği su kuyusu muhâfazasına me'mûr olan Potoski nâm Lehlü boyarın ve Tımışvar Kapusu üstünde olan tavâ'if-i askerînin ma'lûm u meşhûdları oldukda birkaç bin tüfeng ve top endahte eylediler ise dahi isâbet etmeyüp kur[tu]lup gitdi. Bu sebebden serasker mürted olduğundan keyfiyet-i kal'ayı düşmen-i dînine ihbâr içün âdem gönderdi deyü mevcûd olan askeri müşârun-ileyh Mehmed Paşa'dan rû-gerdân olup üzerine hücûm ve söz ayağa düşüp i'dâmına mübâderet eylediklerinde Muhâfız Gürcü Hüseyin Paşa tavassut edüp İstanbul Kapusu altında taş oda derûnuna habs olundu.

İhrâc-ı âsyâb-ı dest[684].

Li-ecli'l-ihtiyât mevcûd bulunmak üzre Hotin Kal'ası cebehânesinden doksan çift âsyâb-ı dest mevcûd bulunmağla mecmû'ı ihrâc ve tehî' olan dakīk anbarları derûnuna vaz'-ı vüfûr verilüp mevcûd olan ortaların ve paşaların ve bayrak ağalarının neferât-ı mevcûde-i bâkīleri tekrâr ta'dâd olunub mevcûdlarına göre onbirinci günü ta'yînât bedeli hınta verilmeğe mübâşeret olundu. Yevm-i mezbûrda tahn u tedkīk edüp tabhı düşvâr olduğundan ferdası terk olunup hisse-i hıntalarını su ile kaynadup herkes ceyb ve kîselerine vaz' ve ol vechile ekl edüp on yedi gün ber-minvâl-i meşrûh buğday ekl olundu.

---

683 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
684 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

Rusyalu'dan dil ahz etmek tarîkı[685].

Çünki müşârun-ileyh Mehmed Paşa'nın hekimbaşı firâr etmekle müttehem oldu. [54b] Ammâ dil almak ve tekrar dil vermenin tarîkı müşârun-ileyh ve serasker defterdârı ve sâbık Kıbrıs muhassılı ve köprü emîni hâcegândan Süleyman Efendi ve El-hâc Selim Ağa ve Hüseyin Paşa ve havâs dâ'ireleri müdîrleriyle meşveret eylediklerinde şimdi derûn-ı kal'ada münâdî lisânıyle, her kim Rusyalu'dan dil getürür ise çeleng ve bu kadar bahşîş ve yüz yiğirmi akce takā'üden memhûr verilür, deyü i'lân olundukda bu kadar dîvânelerden bir mıkdârı tâlib olup mübâşeret ederler ve hîn-i azîmetlerinde bir mıkdârı mecrûh ve şehîd olup dil alınur ise dahi bizim tarafdan elbetde zeyl verilür. Dil verildiği sûretde derûn-ı kal'ada birkaç aylık me'kûlât vardır deyü firâr eden papas tekzîb ve kahr u tedmîrine bâdî olur deyü şûrâya karâr verildi. Ve bu esrârın kitmânı lâbüd olup ifşâsından hazer ü mücânebet olunması tenbîh olundu. Der-akab i'lân olundukda Yeniçeri serdengeçdi bayraklarından vâfir âdem bâb-ı verâdan ve İstanbul kapusu üstünden kendülerini kemende bend edüp ankebûd mîsâl hâric–i kal'aya nüzûl ve der-kemîn ü pünhân olarak re's-i metrîs-i küffâra takarrub edüp lâyıh olduğu üzre birkaç neferi şehîd ü mecrûh ve bir iki âdem dahi Rusyalu'ya bend oluncaya değin bir kelle ile bir dil alup getürdiler. Küffâr-ı hâk-sâr ahvâl-i kal'a ve zahîreden haberdâr oldukda hamlesini tahfîf eyledi.

Âmeden yüzbaşı der-cânib-i Moskovlu[686].

Moskovlu'nun asker i'mâli ve ilerü ve gerüye i'âde-i asker, ceneralinin re'yine mevkūf olup Polkovi'nin ve sâ'ir askerî sergerdeleri muhâlefet etmemek ve ederi olur ise afv u iğmâz olunmayup der-akab i'dâm ve hizmeti âharına tevcîh olunmak meşrût olup bu şart cümlesinin ma'lûmu iken askerî yüzbaşılarından bir nefer zimmînin şart-ı mezkûrun muğâyir-i ef'âl-i nâ-bercâsı zuhûr etmekle, i'dâm olunmakdan ise Osmânlu askerine düşüp esîr olmak ehvendir, deyü Rusyalu taburundan hurûc ve sür'at ü şitâb ile Su Kapusu'na doğru geldiğini hıfza me'mûr Potovski Boyarın mevcûd olan yüz elli nefer zimmilerinin meşhûdu [55a] oldukda, yüzbaşı-i mersûmu mukābele ü ahz ve tâ'ife-i askeriyyeden muhâfaza içün kendü kalpaklarından bir kalpak geydirüp gûyâ Lehlü'dendir, deyü müşârun-ileyh huzûruna ihzâr ve keyfiyyeti ber-vech-i mübeyyin takrîr ve rızâsıyla esîr olduğunu beyân eyledi.

---

685 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

686 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

Takrîr-i garîbe-i yüzbaşı-ı mesfûr[687].

Ser-i Hotin muhâsaraya dûçâr olup onuncu günü zahîre-i mevcûdemiz temâm olduğunu ve beşyüz kıt'a top ve humbara ile bir sene-i kâmile leylen ve nehâran endahte olunmağa vâfî barut ve kurşun ve mühimmât-ı sâ'ire mevcûd olup ancak ulûfelü topculardan bir ferdin vücûdu nâ-mevcûd olduğundan ücret ile müste'id olanlara top endahte etdirildiğini ve cerrâh takımları mevcûd olup tabîb ve cerrâhdan bir ferd olmadığını ve beher yevm elli ve yüz âdem derûn-ı kal'ada şehîd olup şimdiye kadar kırkbeşbin âdemden yedi sekizbin âdem şerbet-i şehâdeti nûş eylediğini ve fâtihân askeriyle sâ'ir binbaşıların mîrîlü neferâtlarından ve eyâlet askerinden onbinden mütecâviz harb ü darb erbâbı hâric-i kal'ada şıranpo derûnunda kalup, işbu târîhe değin yatdıkları yarden baş kaldırmadıklarını ve kahvemiz olmayup buğday ve arpa kavurup teşerrüb olunduğunu ve derûn-ı kal'ada mevcûd asker at ve âdem lâşe râyihasından muzdaribü'l-hâl ve sersem ve bî-mecâl olduğunu ve derûn-ı kal'ada mâ-i cârî ve kuyu olmadığından su almak kasdıyla hurûc eden sakalardan beher yevm kırk ve elli âdem şehîd ve mecrûh olduğunu ale't-tafsîl tahrîr ve tahrîr olunan kâğıdı revgan-ı zeyte batırup derûn-ı müşamma'a nihâde ve yiğirmi beş kîse nükūd ve bi-miyân-ı mu'temed şuhûd ile ba'dehû vermek üzre bir ayyâr ile mukāvele ve tahrîrât-ı mezkûrı derûn-ı enbâna vaz' ve miyânına bend ve üryânen başına bir kabak geçirüp nısf-ı leylde Nehr-i Turla'ya ilkā' ve âdetâ kurbağa veyâhûd bir aded şikeste kabak su üzerinden gider yollu akup gitmek ve Ordu-yı hümâyûn'a resîde oldukda sâhib-i devlet efendimiz hazretlerine tahrîrât-ı mezkûrı [55b] verüp lisânen dahi takrîr etmek ve bir an bir sâ'at mukaddem dâd ve imdâd u inâyet buyurmak niyâzıyle derûn-ı nehr ile âdem gönderildiğini ve ayyâr-ı merkūm ber-vefk-ı matlûb takrîr eylediğini ve der-akab meşveret olunup akīb-i meşveretde Moldoğânî Vezîr-i mükerrem Ali Paşa Hazretleri'ne seraskerlik hıl'ati ilbâs olunup onikibin dalkılıç ile Ordu-yı hümâyûn'dan ya'nî Hândepesi'nden sür'at ve şitâb ile imdâda gelmek üzere olduğunu ve derûn-ı kal'ada olan asker ve zahîrenin mıkdârını Rusya ceneralinin ma'lûmu olduğundan gayrı tahrîrât-ı mezkûr Ordu-yı hümâyûn'a resîde olduğu günü, ben arabacı kıyâfetinde Ordu-yı hümâyûn'da mevcûd idim, deyü yüzbaşı-i mersûm takrîr ve göreyim sizi bu gün yarın imdâd gelür hemân gayret edesüz, deyü tebşîr eyledi. Bu fakīr vech-i meşrûh üzre takrîrini zabt edüp bir iki sâ'at habs ü ârâm ve tekrâr getürilüp sü'al ve takrîr ola. Tatbîk olundukda bi-ibâretihi evvele mutâbık olmağla tavâ'if-i askeriyyeye i'lân olunup cidâl ü muhârebeye gayret olundu.

---

687 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir

Muhâfızı Hotin Ahıshalı Hüseyin Paşa şehîd-şüd[688]

Çünki kal'a muhâsaradadır her bir mahalline nevbet ile cengî ta'yîn olunup mukābele-i a'dâya bezl-i makdaret olunur iken muhâfız paşa dahi kapusından su kuyusuna musallat olan a'dânın def'ine himmet ve yiğirmi beş dirhem tüfengî bir hod müşîrîleriyle endahte ve beher yevm vâfir Moskovlu'yu kahr u i'dâm eder idi. Küffar-ı hîle-kâr müşârun-ileyh dûrbîn ile ba'de'l-müşâhede top uydurup darb u şehîd eyledi.

Hengâme-i Sâçlıdede[689]

Anadolu askeriyle bir nefer süvârî Saçlıdede meczûb gelmişidi. Ekser vaktda esbine süvâr ve tabûrı küffâr pîş-gâhında kırâ'at ve her ne kadar libâs var ise üryân olup yedinde olan kebîr kızılcık ile ceng eder idi. Niçün kılıç ve tüfeng ile ceng etmezsüz, deyü su'âl edenlere, kâfir murdardur murdara kılıç olmaz kilâb nev'inden olmağla asâ ile hakkından gelinür, deyü cevab verüp meydanda cevelân ve kurbuna varanların kulağına bir def'a darb edüp [**56a**] helâk eder idi. Müddet-i mezkûrede beher yevm ceng edüp üzerine endahte olan bu kadar kurşun vücûduna eser eylemedi.

Fıkra-i orman[690].

Gâzi Sultân Osmân Hân aleyhirrahmetü ve'l-gufrân zâmânından sonra vâkı' olan musâlahada Nehr–i Turla 'nın nısfından hudûd kat' olunduğu ecilden ba'dehû lâzım olacak malzemenin tedârüki küffâr-ı hîlekâr âkıbeti mülâhaza ile mübâşeret ya'nî Hotin Kal'ası Der-aliyye'de Boğaz içinde Boğazkesen Kal'ası resminde dağ altında olduğundan hîn-i muhârebede fevkında endahte olunan top ve humbar[a]dan zarar olmayup karşu tarafdan ceng olunduğu sûretde derûn-ı kal'ada bir ferdin harekete mecâli olmayacağı rû-nümâ olmakdan nâşî kal'a-i mezbûrun karşu yakasına mâlik oldukda kirizma hafr ve ba'dından meşe ve sâ'ir kürûm fidanları getirdüp matlûbu üzre vaz' ve hengâm-ı sayfda suvarup bereket ve şâhına halel îrâs etmemek içün korucu ta'yîn ve mürûr-ı zemân ile bir gûhistân olmuşidi. El-hâletü hâzihî kal'anın çep-i verâsetini muhâsara ve her ne kadar top ve humbara endahte eyledi ise rahne ve ziyân edemediği ma'lûmu oldukda karşu koruluk tarafından pusula ile gelüp metrîs hafr ve top endahte eylemeğe mübâşeret eyledikde derûn-ı kal'ada siper kalmayup lâşe-i at ve âdem mahlût oldu ve bir vechile siper tedârükünün imkânı olmadı.

---

688 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
689 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
690 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

Bundan akdem vuku‘ bulan muhâsara da altı gün olup bu def‘a yiğirmi yedi gün olduğu[691].

Serhadd-i mezkûr Leh ve Moskovlu şehirlerine karîb olduğundan yamakları ve dâd ü sitâd içün ülfet ü ünsiyyet ile gözleri alışdığından ğayrı kâffe-i hîle ü desîselerini ve husûsen lika ta‘bîr olunanlar dahi âyîn ü etvârlarına vâkıf olduklarından bahs içün ordusuna vülûc u hurûclarında aczleri olmadığı ecilden bi‘l-mukābele tedârükde oldukları ve topcu ve humbaracı neferâtı mevcûd olduğu ecilden Moskovlu'ya envâ‘-ı gûne şaşkınlık verüp, altı günden ziyâde mukāvemete kādir olamamışidi. Ancak bu muhâsarada [56b] tâ’ife-i nisvân ve sübyâna makar u me’vâ kalmayup açıkda kaldıklarından necât bulduklarında herkes evlâd u iyâlini alup Nehr-i Tuna tarafına nakl eylemek gā’ilesiyle azîmet ve işbu yiğirmi yedi gün muhâsara bir yamak mevcûd olmadığından ale'l-‘ammî ceng olundu.

Resîden imdâd-ı Moldoğânî Ali Paşa[692].

Muhâsara-i kal‘a ve hengâme-i Rusya yiğirmi yedi güne resîde oldukda ol gece cânib-i düşmenden hamle olmadığından, yürüyüş edecekdir, mülâhazasıyla guzat-ı muvahhîdîn havfa tâbî‘ olup cebehâneden onbin humbara-i dest ve ikibin nîze ve ikibin çalıkob ta‘bîr olunur âlât-ı harb ve bin aded mehtâb top ihrâc olunup tâbyelere taksîm ve mecmû‘-ı guzât dahi âmâde ve tekbir-i sadâ-yı Allâhü ekber âfâka peyveste olup mahalle-i düşmeni görmek içün hâzır olan toplara mehtâb vaz‘ ve endahte ve kal‘anın her etrâfını bi-eyyihî sabah mânend-i çırâğân-ı donanmadan bir nişân edüp cümle mezmûm-veş (وش) devân-pûyân ve elem ü ızdırâb ile çâk-i girîbân ederek düşmenin az ömrü gibi şefk-ı sabaha resîde olup, acebâ ne hikmet zuhûr etse gerekdir, deyü nigeh-bân iken İstanbul yolundan ve âhar siyeh-pûş süvârî zuhûr-ı müjdedir. Yâ ibâde‘l–lâh imdâd erişdi elhamdü-li'l-lâh, diyerek gelürler ve sakınup top ve tüfeng endahte etmeyesiz bizler imdâd askerinden ve müslümânız, deyü feryâd ederler. Çünki eyyâm-ı muhâsarada su kapusu farîkasından dil ahziyçün vâfir Moskovlu kırmızı nimtenlü ve kırmızı feslü lisan âşinâları gelüp bizler Mehmed Paşa tüfengcilerinden esîr olmuşiken halâs olduk aman bize kayık irsâl ile derûn-ı kal‘aya alasız, deyü feryâd eylediklerinde hîleden âgâh ve Potovski Boyar vâsıtasıyla Moskovlu olduğu ma‘lûm oldukda top ve kurşun harbiyle vâfirini telef ü tedmîr olunmuşidi. Bu def‘a dahi Müslüman olduklarına i‘timâd olunmayup, sergerdelerinden bir ve iki âdemleri su kapusundan kal‘aya duhûl ve mâ‘adâsı taşra kalmak ve dâhil-i kal‘a olanların [57a] eslihâları alınup iki taraflarından tutarak huzûr-ı seraskerîye gelmek re’y olunmağla ber-vech-

691 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
692 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

i mübeyyin getürdüldükde fi'l-vâkı' eyyâm-ı çend[de]nberü kal'a-i mezbûrun sekiz sâ'at bu'dından paşa-yı müşârun ileyh cenge mübâşeret ve Moskovlu'yu sekiz aded metrisinden ihrâc ederek kurb-ı kal'aya dâhil olduklarını ve onikibin dalkılıç ile me'mûr olup nısf mertebesi seyr-i sür'at-i tarîka tahammül edemediklerinden verâda kalup mâ'adâ süvârî ve bir mıkdâr dalkılıç yeniçeri askeri ile muzaffer olduğunu ve merkûm delîlbaşı olup Erzurum dilâverlerinden Tumanoğlu Bacaksız Halil çırağı olduğunu takrîr ve ism ü şöhretini ba'de'l-beyân hıl'at ve çelenk ve bahşîş i'tâ olunup ancak sıdk u kizbi ma'lûm olmak içün bir sâ'atden ziyâde sü'âl ü cevâp ve ikrâm etmek dâ'iyyesiyle avk u te'hîr ve tâbyelerde olan asker nızâmını bozmayup ve kapuların verâlarında olan dıvarlar fekkine izin ü ruhsat verilmedi. Bu miyânede Ali Paşa'nın ma'iyyetinde olan sâ'ir askeri yürüyüp derûn-ı şıranpova duhûl ve iki asker birbirine âşinalık ederek i'timâd geldikde müjdeci-i evvelin i'âdesine izn ü ruhsat verildi ve der-akab kapular küşâd olundukda cendere-i ızdırâba dûçâr olan sunûf-ı askeriyyenin mecmû'u hâric-i kal'aya hurûc edüp yamaklar odabaşısı ile dört nefer kapucu kalup hiç ferd kalmadı.

Mülâkat-ı seraskerân ve iddi'a-yı seraskerî[693].

Çünki Moldoğânî Ali Paşa Hândepesi'nde Hotin Seraskerliği ile müsâra'aten imdâda resîde olmak üzre me'mûr oldukda der-akab mıkdâr-ı vâfî topcu ve çarha ve sür'at topu ve cebehâne ahz ve mükemmel dâ'iresi ve levendât askerinden vâfir süvârî ve piyâdelerden her bir mıkdâr piyâde intihâb ve bir sâ'at irişmek ve inşâ'Allâh muzaffer olundukda ze'âmet ü tîmâr ve esâmî ve mâl-ı ganâyim ve sâ'ir gûne ni'am-ı celîle ile her birinize behre ü kâm-kârlık mukadder diyerek levendâna ve dilâverâne lâf-ı bisyâr ile **[57b]** askerini terğîb edüp yola revân ve cümlemiz şerbet-i şehâdeti nûş etmek mukadder olur ise dahi rû-gerdân olmak muhaldir, diyerek sür'at edüp Hotin'e sekiz sâ'at ba'îd mahalden ya'nî Kanlı Köprü nâm mahalden mukāteleye mübâşeret ve küffâr-ı hâk-sâr adem-i mukāvemet ile nusret mukadder olmuşidi. Ve Hotin Kal'ası etrâfından küffârı def' ve şer ü mazarratını ref' edinceye değin dil ve kelle getürenlerin mekādîrine göre ihsân ile hurmet iylediğinden gayrı ta'bîrât-ı şîrîn-i küffârile mecmu' askerî tâ'ifesinin reg-i bedenlerine hulûl ve kemâl-i mahabbet ile, Paşa babamız, dedirmişidi. Elhâletü hâzihî kal'a muhâsaradan halâs olup derûnunda olan asker ile Serasker Mehmed Paşa, müşârun-ileyh Ali Paşa ile mülâkat eyledikde hükûmet-i seraskerî iddi'âsıyle Ali Paşa'dan hıyâm ve hazîneye top ve cebehâne matlûb eylediği tavâ'if-i askerînin ma'lûmları, Mehmed Paşa mürteddir bizler anın re'yine munkāt olmazız, deyü derûn-ı orduda fetret peydâ ve iki serasker birbiri ile gavga etmek üzre iken

693 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

Yağlıkcızâde Mehmed Emîn Paşa sadâretden azl ve Hotin cânibi seraskeri Vezîr Ali Paşa'ya mühr-i hümâyûn tevcîh olunduğunun haber-i behcet-eseri vâsıl oldu. Ancak Mehmed Paşa ve tevâbi'inin bî'at ve itâ'atı zarûrî olup dâ'imâ dîn ü Devlet-i aliyye'ye ihânet eylemek câygîr-i muzmer[694]-i zamîrleri idi. El-yevm küffâr ordusu Nehr-i Turla'nın kar[şı] yakasında asker-i İslâm Hotin yakasında olup ceng ü kıtâle Nehr-i Turla fâsıl olduğundan ve şiddet-i şitâ dahi te'âkıb etmekde olmağla tombazlar ihzâr ve cisr inşâsıyle, karşuya mürûr eylemek re'y-i savâbdır, deyü mübâşeret ve müddet-i kalîlede resîde-i hıtâm bulup Ordu-yı hümâyûn karşuya ubûr eylediği anda cânib-i semâdan matar-ı azîm nüzûl ve gitdikce ziyâdelenüp cibâl ü sahrâ ve derelerden nehr-i mezkûra cereyân eden suların i'ânetiyle taşup cisr-i mezkûru şikest ve bir vechile i'âde ü avdetin imkânı olmayacağı ve ceng olundukda kesret-i bârândan [58a] top ve tüfeng endahtı tedârüki olmadığı ve inşâ olunup şikest olan cisrden gayrı tulum ve gön köprü olmadığından tavâ'if-i askeriyyenin kuvvetleri meksûr ve hayatlarından me'yûs olduğu küffârın ma'lûm ve yakî nı olmağla asker-i İslâm üzerine yürüyüş eyledikde bir ferdin mukâbeleye mecâli olmayup girüye avdet ve süvârî ve piyâde kendülerini nehre endahte ve bir sülsü garg ve bir sülsü necât bulup mâ'adâsı kayd-ı esre dûçâr ve mevcûd-ı ordu bulunan mühimmât ve mâl-ı mevcûdu küffâr zabt ve bu maslahat temâm oldukda der-akab küşâyiş-i hemvâ zâhir olup Nehr-i Turla dahi süvârîye geçit verdi. Lâkin bu masâ'ibden rehâ ü necât bulan üryân ve aç Müslimânân derûn-ı kal'ada me'kûlât ve setr ü tahassun edecek sâye ve büyût bulamadıklarından zarûrî Hândepesi'nde olan Ordu-yı hümâyûn'a erişmeğe can atup aç ve üryân kiyah tenâvüli ile resîde olanların dahi ekseri illet peydâsıyla necât bulmadı ve derûn-ı kal'ada top ve mükemmel cebehâne ve mühimmâtdan gayrı bir şey olmadığından Moskovlu gelüp evvelâ mecmû'unu tahrîr ü zabt ve ta'mîr ve askerine kışla verüp bî-pervâ ikâmet eyledi.

Sihr ile Emtâr Vukū'u[695].

Bundan akdem Moskovlu Kamaniçe önünde ordusunu kurup ikâmeti esnâsında beher gün katana süvârîsinden beş on süvârî İzvançe Sahrası'na gönderüp çayır ve kiyâh tedârükinde olan yeniçeri üzerine hücûm eyledikde on nefer müsellah piyâdeyi bir nefer Moskovlu ahz u esîr eylediği nice kerre kal'a tâbiyyelerinden müşâhede olundu idi ve bu makûle kayd-ı esre giriftâr olanları halâs içün süvârî ve piyâde ta'kîb edüp verâlarından vardıkları Moskovlu'nun ma'lûmu oldukda der-kemîn olan askeri meydâna çıkup cerha cengi kurulduğu görüldükde derûn-ı kal'adan birbirini müte'âkib süvârî ve piyâde hurûc eder idi ve temâmm-ı

694 "muzmer (مضمر)" metinde "(مظمر)" A.

695 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

asker–i İslâm bî-tâb olup i'âde eylediklerinde der-akab matar-ı azîm zâhir olup nehr-i mezkûr piyâdeye yol vermediğinden levendât-ı [58b] süvâriyân piyâdeleri at terkîsine alup imrâr ve her ne kadar sa'y u himmet olunsa dahi vâfir âdemin cism ü cânına ızrâr eylediği sihr-i efsûn ile zuhûr eden emtârdandır, deyü vukûfu olan likalar ve Hotin yamakları ihbâr eylediler.

Hengâme-i mesâ'ib-i vak'a-i sânî[696].

İkinci senede yine İsakcıda cisr inşâ olunup ordu karşuya geçdikden sonra cünûd-ı müvâhhîdînden firâr ederi olur ise i'âde ve haber ederi olur ise darb-ı top ile i'dâm eylemek üzre toprak kal'a dahi inşâ olunup top ve mühimmât-ı cebehâne ve orta ve neferât ta'yîn olup yukarıda ta'dâd olunan askerden dûbâlâ? ya'nî ikiyüzbin âdemden mütecâviz âdem cem' ve Moskov esîri ve ganîmet mâlı ile hânelerimize i'âde ederiz, niyyeti ile Ordu-yı hümâyûn askeri cisr-i mezkûrdan karşu tarafda Kartal nâm sahrâya ubûr ve çadır u çergelerin kurup mürtefi' mahal olduğundan havf-ı sürûr eder iken küffâr-ı hâk-sâr Hacıkey Kışlası tarafından baş gösterdikde metris hafrile Ordu-yı hümâyûn'un etrâfına takviyet ve i'mâl-i askere himmet olunmayup gâfilâne hareket olunduğundan ale'l-gafle küffâr zuhûrundan mütelâşî olan asker firâr eylemek dâ'iyyesinde iken min-tarafu'r-Rahmân Nehr-i Tuna taşup cisr-i mezkûru şikest ve mecâl-i askeri kesr eylediği evânda Ordu-yı hümâyûn'a üç sâ'at ba'îd mahalden küffâr top atmağa mübâşeret eylediğini müşâhede eden İslâm askeri esîr ve mâl-ı ğanâyimden geçüp mâl-ı mevcûdunu terk ile cây-ı necât ve tarîk-ı firâra şitâb ve Hotin vak'asında olduğu gibi bahr mesâbesinde olan nehre kendülerini ilkā' u gark ve telef ve tâ'ife-i levendât fevç fevç Özi ve Bender ve İsmâ'il taraflarına perîşân olup Ordu-yı hümâyûn'da hârgâh u bârgâh ve zahâ'ir arabalarıyle ve çeleng ve hazîne sandukalarıyle ve top ve mühimmât-ı cebehâne takımıyla kalup, bunda bir nev' Osmânlunun desîse ve hîlesi vardır, mülâhazasına mebnî bir iki güne değin Moskovlu gelüp tehî ve âdemden hâlî olan mâl-ı ordunun zabtına cesâret edemedi.Ez-in-cânib-i serdâr-ı ekrem ve sâ'ir [59a] ricâlden bu mesâ'ibden halâs olanları üryânen İsakcı Kasabası'na dâhil olanlar da libâs ve çadır ü çerge ve mâl ıtlâk olunur bir nesneleri kalmadığı ecilden Der-aliyye'de hâneleri tarafından libâs ve malzeme-i sâ'ire celbine muhtâc olup müceddeden top ve mühimmât ve çadır matlûbuna mecbûr olundu.

Mahsûr-ı Bender[697].

Ordu-yı hümâyûn'da vech-i meşrûh üzre inhızâm vâkı' olup asker-i İslâmda mecâl kalmadığı küffârın ma'lûmu oldukda serhadd-i Bender üzerine

---

696 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

697 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

hücûm ve bir vechile imdâd u i'ânetin imkânı olmadığı serhadd-i mezkûr ahâlîlerinin ma'lûmları oldukda ümîdleri münkatı' ve her ne kadar kuvvetleri münkesir olmuş iseler dahi müddet-i vâfire ceng ve tahammül eder iken min-tarafü'l-Hak emrâz-ı vebâ isâbet edüp zahîreleri dahi temâm ve şiddet-i şitâ dahi mezîd olup birkaç gûne mesâ'ibe[698] tahammül edemediklerinden vire ile kal'ayı teslîm eylediler. Ba'dehû gelüp İsmâ'il Geçidi'ni ve Kili ve Akkirmân ve Yanıkhisâr ve Hocabeğ kal'alarını ahz ü teshîr ve Tuna'nın öte tarafında Özi ve Kılburun ve Cezîre-i Kırım'dan ve İbra'il ve Yergöğü Kal'asından gayrı makarr-ı İslâma mahal kalmadı.

Perîşânî-i Babadağı ve Karasu[699].

Çünki Tuna'nın kesret üzre tuğyânı ve öte tarafda Moskovlu'nun galebesi takrîbi ile karşuya mürûrun imkânı olmadığından Babadağı Şehri pîşgâhına Ordu-yı hümâyûn kurulup haber tedârüki ve tedârükât-ı sâ'ireye bezl-i mâ-hasl-ı kudret olunur iken küffâr-ı hâk-sârın ordusunda mevcûd olan gön köprüsü kurup İsmâ'il geçidinden Tolcı Palangası'na bir gecede ubûr ve ubûr eylediği köprüsünü âdet üzre götürüp[700] ordusuna istishâb ve ale'l-gafle Ordu-yı hümâyûn üzerine hücûm eylediği mesîrede mevcûd olan esnâf ve askerî araba ve esblerine süvâr ve sâbıkı üzre çadır ve çerge ve sâ'ir mâ-meleklerini terk edüp Hacıoğlu Bazarı'na ve andan Karasu ve Kozluca nâm mahallere firâr etmeleriyle Moskovlu gelüp bî-ceng ü cidâl zabt u tasarruf eyledi.

Keyfiyet-i Tatar Hân[701].

Yukaruda zikri sebkat eden Velî Kırım Giray Hân çapula muvaffak olamayup münhezimen i'âdesi elem ü ızdırâbı **[59b]** emrâzı miyânına sem-nîş-i devlet tesâdüf ile terk ü râhat-ı dünya ve saray-ı sefer-i ukbâ a'lâ görünmekle irtihâl edüp yerine mansûb olan hânın keyfiyyet-i encâm-ı dünya ma'lûmu oldukda tedbîr-i Tatarî ve akvâm ve askeri pesmânde kalup yalnız hânlık şöhreti ve defterde mastûr aded-i askerînin ta'yînâtı bedeli mânde-i nukūdu ahzi ve Devlet-i aliyye'den hıl'at ve ihsân talebi ile cer ü nef'i mu'tâd edinüp lafzen hânlığı bâkî kaldı. Öte tarafda kalan Tatar-ı bî-serdâr küffâr-ı dûzah-karâra ma'ıyyet edüp Tolcı ve Babadağı ve Hacıoğlu Bazarı ve Karasu ve İsakcı ve Maçin ve Yergöğü bozgunluklarında evvel be-evvel Ordu-yı İslâm üzerine hamle ü yağma ile sîm ü zer tuhaf ve cevâhir kıymetinden âgâh **bin yüz seksen yedi** senesine varınca Moskovluya i'ânet ve

---

698 "mesâ'ibe" metinde "(مصايبه)" A.
699 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
700 "götürüp" metinde (كوزوب) A.
701 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

ordu yerlerinde ve kurb u civâr olan şehr u kurâları yağma vü hasâret ve musâlaha vukū'unda bir mıkdârı Moskovlu'ya tebe'ıyyet ve mâ'adâsı mâl-ı ganâyim ile Bahr-ı Azak ve Tabga ve Soniç ve Kuban nehirlerinden ubûr ve kırk bin nefer harb ü darb erbâbı Kabarlar'dan geçüp Mâverâünnehr'e azîmet edenlerin ma'ıyyetinden rû-gerdân ve tefrîk ve Soğıcak Muhâfızı ve Anapa Kal'ası'nın bânîsi Vezîr-i mükerrem Ferah Ali Paşa'ya arz u niyâz etmeleriyle Çerkes arâzîsinde Kuban boyunda düşmen karşusunda Hacılar Kal'ası ve Lâbe ve Hatukay ve Gölbaşı nâm mahallerde iskânlarına ruhsat verüp Osmânlu askeri misillü a'mâllerine muvaffak olduğu müşârun-ileyhin evsâfı hakkında tahrîr olunan evrâkda mastûr u mukayyeddir.

Keyfiyyet-i Eflâk ve Boğdan[702].

An-asl Eflâk Voyvodalığı on sekiz ve Boğdan Voyvodalığı on sekiz kazâ ad olunur. Beher kazâya voyvodalar tarafından birer nefer esberavnik ya'nî kadı ve birer nefer Müsliman beşlü ağası nasb olunup kazâsına göre Müsliman beşlü neferâtı ta'yîn ve Eflâk Voyvodalığı mukâbilinde olan Belgrad ve Vidin ve Yergöğü yamaklarından ve Ruscuk ve Niğbolu ve Totrakan ve Silistre Kal'ası dilâverlerinden ve zî-kudret [60a] ve sermâye sâhibi olup her biri beşer onar âdem i'mâline kudreti olanlardan vâfir âdemler kazâ-i mezkûrların derûnunda olan re'âyânın birkaç neferini kendüye celb ü teshîr ve iktizâ eden tekâliflerini ve sâ'ir mâlzemelerini edâ ve hârclıklarını i'tâ edüp ber-mûceb-i defter bâliğ olan alacağını vakt ü zemânıyle aldığı koyun ve kuzu ve asel ve revgan ve hınta ve erzenden mahsûb ve bu makûle yeniçeri ile dâd ü sitâd eden re'âyâ hakkında bir ferd muğâyir-i şer' u kânûn çûn ü çirâ demeğe kādir olamazlar idi. Ve merkûmlar ahz u cem' eylediği zahâ'iri akrân u emsâllerinden evvel Âstâne-i devlet-âşiyâne'ye nakl ü füruhta isti'câl ve mecbûr olduklarından zarûrî rahîs behâ ile vermeğe mecbûr olup Âstâne-i aliyye[de] kâ'in ıbâ[d]u'l-lâhın refâh-ı hâllerine bâ'is olur idi. Ve bu makûleler hisâb olundukda beş on bin müsellah ve darb ü harb erbâbı Eflâk ve Boğdan kurâ ü kasabatında hâzır ü müheyyâ idi ve beyân olunduğu üzre her bir re'âyâ kendülerinin îrâd u akarı ıdâdından ma'dûd olmalarıyla hıfz u hırâsetine ve mekr ü hîl ü a'dâdan sıyânetine mecbûr olurlar idi ve Eflâk ve Boğdan voyvodaları civârında olan Macarlu ve Nemçelü ile ittihâd-ı mülk-i mevrûs-ı Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karâra zamîrlerinde merkûz olan hıyânet ü habâsete ve vedâyi'-i Hâliku'l-berâyâ olan fukarâ-yı re'âyâya zulm ü te'addîye cesâret edemezler idi. Ba'de zemân Eflâk ve Boğdan voyvodaları ve boyarları bi'l-ittifâ[k] Der-aliyye'de Boğaz içinde Arnebud Karyesi'nde kâ'in tâ'ife-i küberân-ı Rumiyyeden İstavrakioğlu nâm habîsi

---

[702] Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

kapu kethüdâsı nasb u ta'yîn ve ekâbir-i ızâm hazerâtı dâ'irelerine bezl-i dînâr-ı firâvân ve muvâfık-ı mîzâc sandıkcalar ve zehâ'ir-i matbâh i'tâ ve ervâh-ı habîs gibi mansûb ü ma'zûl olan ekâbire hulûl ederek merâmına müsâ'adeye ve Devlet-i aliyye'ye hıyânet ü habâsete tarîk buldu. İşbu târîhe gelince Eflâk ve Boğdan voyvodalarının nâm ü nişân ve i'tibârları yoğiken dürûğ-i pür-fürûğ ile **[60b]** tasnîf olunan ma'rûzâtına müsâ'ade ü rağbet olunarak sâlifü'z-zikr yamakânı derûn-ı kazâlardan enva' zarar ve hakaret ile devr ü tard makhûr etdirdüp re'âyâ ü berâyâya zulm ü te'addîye mübâderet ve muhtekirlik tarîkına mübâşeret eylediklerinden İstanbullu'ya diledikleri behâya fürûht ederek zehâ'irin es'âr ziyâde olmadıkca zahîre vermediklerinden şa'îrin ziyâde bulmasına sebeb-i illet-i müstakıle olup re'âyâ dahi mesfûrlardan tenfîr ve ne tarafdan düşmen hücûm eder, deyü müterakkıb olmalarına sebeb oldu. El-ân kemâ-kân ber-vech–i beyân terekkubdadır.

Katl-i İstavrakioğlu[703]

Hudâvendigâr-ı esbak cennet-mekân firdevs-i âşiyân Sultân Mustafa Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân Hazretleri'nin İstavrakioğlu yalnız Der-aliyye'de olan ef'âl-i nâ-bercâsı ma'lûm-ı ilm-i pâdişâhâneleri oldukda tedâbîr-i hasene ile mesfûru katl ü i'dâm ve Fenâr'da olan hânesi ile Arnebud karyesinde olan sâhilhânesi defterdâr-ı şıkk-ı evvel ve başbâkī kulu ağa ve hazîne kethüdâsı ağa ma'rifetleriyle temhîr ü zabt olundukda mahzenlerinden libâs-ı vâfire-i İslâm ve esliha-i firâvân ve barut ve kurşun ve öbür safâ sandıkcaları ve zer ü sîm ve tuhaf-ı sâ'ire zuhûr eylediğinin mıkdârı muhallefât defterinde mastûrdur.

Zikr-i meştâ-yı Şumnu[704].

Tolçı Kal'ası'nı ve İsakcı ve Maçin tarafları ki Nehr-i Tuna'nın berü geçesidir. Moskovlu temâm zabt u tasarruf edüp Ordu-yı hümâyûn Şumnu'da ikâmet ve ricâl-i Devlet-i aliyye'den ba'zıları İstanbul'dan sâde rûyan ve avret ve ba'zıları birer ve ikişer câriye ahz edüp gecelerde derûn-ı Şumnu'da olan hânelerde beytûtet ve âcizü bî-nevâ olanları kurbunda olan kelefce-kâr hânelerini canına minnet ve çadır önlerinde bağçalar peydâ ve kaz ve decâc tedârükiyle yavru çıkarmağa sa'y u gayret eder iken, Moskov taburu geliyor, deyü haber verildikde cümlesi şaşırup deryâ-yı hayrete garg olacakları Koca Abdi Paşa'nın ma'lûmu oldukda havâss-ı dâ'iresiyle ba'de'l-meşveret dîvân kâtibi olup ba'dehû kethüdâsı ve ba'dehû bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî çırağı olan Ferah Ali Paşa Şumnu etrâfına hendek hafr **[61a]** ve şıranpo ihdâsıyle metânet ve asker bozulur ise kalb-i kuvvet

---

703 İstavrakioğlunun zimmetinde bulunan meblağ B nüshası v.8b-9a'da liste hâlinde verilmiştir

704 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

olmak tedbîri re'y-i savâb olmağla paşa-yı mûmâ-ileyhin inzimâm-ı nezâretiyle müsâra'aten hendek hafr ve şıranpo inşâ ve tâbyelerine toplar vaz' olundu. Ancak bu aralıkda ac u muhtâc olan levendât ve sunûf-ı askerî ricâl–i devletin mübâh-ı menzilesinde olan oğlan ve avrat ve sâ'ir müskirât takımlarını rü'yet ve bu ahvâl ü keyfiyet İslâm'a ve husûsan müvâcehe-i a'dâda kibâr u zâbitâna gayr-ı lâyıkdır, deyü sergerde fesâd Tavukcu Paşazâde Abdürrezzâk Efendi ve İspir Ağa üzerlerine hücûm ve çadır u çergelerin yağmaya mübâderet ve merkümlar ele girmeyüp Der-aliyye'ye firâr ve levendât ve yeniçeri askeri zorba olup Ordu-yı hümâyûn'u târ u mâr eyledi, diyerek takrîr ve hakikatine vâkıf olanların dahi birer gûne yüz karalığı derkâr olduğundan şahâdet ü tasdîk ile âteş-i gazab-ı şehriyârîyi teskîn ü rehâ buldu. Nihâyet eğerçi makbûl ü mu'teber olup rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân olup mecmû'-ı iyâl ü evlâdı muzmahil oldukdan sonra kendü dahi irtihâl eyledi.

Ez-in-cânib[705].

Moskov Şumnu pîşgâhına geldikde yeniçeri ve sâ'ir ocaklı askeri metrise girüp ez-can ve dil hengâmeye mübâşeret ve süvâriyân dahi kol kol olup izhâr-ı şecâ'at edüp düşmen-i dîne gâlib oldukda zânçe ya'nî dest-mâl emânı gerdanına kılâde ile musâlahaya karâr verildi.

Sefer-i hazîne-i hümâyûn[706].

İşbu **seksen iki** senesinden eyyâm-ı musâlahaya gelince sefer-i nusret-zafer düşmen üzerine olmayup beytü'l-mâl-i müslimîn olan hazîne-i hümâyûn üzerine oldu. Öteden berü Devlet-i aliyye'nin vâridâtı olan îrâdını cem' ü tahsîl ve ber-mûceb-i tezkire-i hazîne ve bâ-temessük-i sûret-i rûznâmçe vereceği duyûn-ı mümteni'u't-tahsîl bilâd-ı ba'îdede olan mâl-ı mîrîden havâle olunup her deyn-i mîrî kapanmak ve hem mâl tahsîl olunmak ve yedinde olan senedi bir-takrîb zâyî' olur ise zâyi'den rûz-nâmçe verilmek **[61b]** bâ-hatt-ı hümâyûn hâlâ memnû' olup havâlât-ı sâ'ire dahi tahsîl olunmayup mâl-ı âharadan havâlesi içün edâya kalkdıkda yine o makûle batkın mâldan havâle ile tâlibi usandırmak ile beytü'l-mâl-ı müslimîne hizmet ve Hazîne-i devleti hıfz u himâye eylemek esrâr-ı defterî ve kitâbetden iken bu makûle tezkire ve rûznâmçeleri bîzâr olan ashâbları yadlerinden beher yüz guruşunu otuzar guruşa mübâya'a ü ahz edüp, Hazîne-i âmireden verile, deyü emr keşîde ve ahziyle beher ve ahziyle beher yüz guruşda yetmiş guruş kâr olduğunu ba'de'l-müşâhede mansûb ü ma'zûl ricâl mücbire bildiği mıkdâr ve kîsedâr ve kalem halîfeleri ve şâkirdânı vasi' ve kudreti kadar kâğıd ahz ve hazîne-i hümâyûna bir nev'-i sefer ve ihânete ictisâr olundı ki bir vakitde bu derecede

---

705 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.
706 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

hıyânet vâkı‘ olamadı. Ve Der-aliyye'den gönderilen akcenin had u pâyânı olmayup ancak Ordu-yı hümâyûn'a vardıkda .der-ân sâ‘at gâyet olduğundan Âstâne'den gönderilen hazîneye nazaran, mühimme içün akce bulunmadığından gālibâ pâdişâh nâs görmek içün gündüz hazîne ihrâc edüp gece âleminde Yedikule'den veyâhûd Topkapu'dan dolaşdırup yine hazîneye vaz‘ ediyor, deyü mütevâtır oldu. Binâ‘en-aleyh orduda bulunanların cümlesi fevka'l-me'mûl hazîneye mâlik olup zarûrî nefs-i hevâya tâbi‘ ve izhâr-ı merâk ve fesâda mâni‘ olmadığından ânifen zikr olunduğu üzre oğlan ve avret ve gûyende[707] mel‘abelerine bezl ü sarfa mübâşeret olundu.

Kıymet-i gılmânân berâ-yı ordu[708].

Erbâb-ı mekādîrden Selim Paşa merhûma Der-aliyye'den bir nefer oğlan getürene bin guruş ve hıl‘at ve bir altun sâ‘at ihsân u inâyet eylediği sâ'ir ustaların ma‘lûmu oldukda Der-aliyye'de berber dükkânlarında ve hammâmlarda ve çâr[şu] içinde on dört on beş yaşında olan gılmânlar ile Galata'da tavşanoğlanları ve Eyvansaray çingâneleri ve çengilerde bulunanlar hüsn-i rızâ ve ihtiyârlarıyla ustalara recâ ve kethüdâbey ve defterdâr ve re'îsü'l-küttâb ve sâ'ir kapu ricâline [62a] intisâb eylemeği ilticâ ve azîmet eylediklerinden Der-aliyye'de sâde-rûyândan işe yararları kalmadığı meşhûr u mütevâtırdır.

Filizzât kalem Kesbî-i nâdîde rakım-ı boya'dandır ki/1213[709]

Devlet-i aliyye ile Françe Devleti beyninde akd u temhîd olunan mevâdd-ı dostî zikrindedir[710*].

Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karâr[711] ile Françe Devleti beyninde ez-kadîm cârî olan revâbıt-ı musâfât ve mu‘âhede bundan böyle izdiyâd-ı ihlâs ile mer‘î ve mu‘teber dutulub ile'l-ebed müşeyyed ü müstahkem kılınmasına haşmetlü miknetlü ulu hurmetlü Françe pâdişâhı ve şevketlü kudretlü ısmetlü[712] pâdişâh-ı âl-i Osmân hazretleri arz u mend olduklarından nâşî şân-ı devletine muvâfık vechile cânibinin umûr u mesâlihi beyninde[713] temşiyete himmet buyurulmağla mücerred mevâdd-ı sâbıka meşîd ü müstahkem kılınmak içün müceddeden bu def‘a akd-i şurûta azîmet ve devleteyn cânîblerinden me'mûr kılınan ve zeylde imzâları vaz‘ olunan

---

707 "gûyende" metinde "كورنده" A.

708 Bu bahis B nüshasında mevcud değildir.

709 Derkenâr: "Mısrâ‘=518 filizzât + 180 kalem + 92 Kesbî + 74 nâdîde + 340 rakım = 1194 - 19 boya = 1213" A.

710 "mevâdd-ı dostî zikrindedir" A: "dostluk mevâddı şerâyiti" B.

* Bu bahis B nüshasında v.144a-145b'dedir.

711 "dâ'imü'l-karâr" A: -B.

712 "ısmetlü" A: "azametlü" B.

713 "beyninde" A: "beynind ve" sehv B.

murahhaslar ma'rifetleriyle tarafeynden mergūb u makbûl olup karâr-dâde olan mevâd ber-vech-i âtî zikr olunur.

Evvelki madde: Haşmetlü miknetlü ulu hurmetlü Françe pâdişâhı Onbeşinci Luiz ve şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âl–i Osmân Sultân Osmân Hân Hazretleri ve ahlâf u vârisleri ve Devlet-i aliyye'leriyle beynlerinde işbu akd-ı musâlaha ve ittihâd ve hulûs-ı musâfât ile'l-ebed cârî ola.

İkinci madde: İşbu iki devletin ahâlîi[714] ve re'âyâsı menâfi'ine şâmil olan umûr-ı mesâlihin tenfîz ü temşiyetine tarafeynden sarf-ı dikkat olunup ahd-i himâye ızrâra mü'eddî olması muhtemel olan bi'l-cümle hâlâtın men' u def'ine kendü taraflarından sa'y ü ihtimâm ve enseb görülen vechile himmetleri derkâr olup[715] indifâ'-ı ızrâra tarafeynden hulûs üzre sa'y-ı belîğ oluna.

Üçüncü madde: Mîlâd-ı Îsâ'nın **bin altıyüz dört** ve **bin altıyüz yetmiş üç** târîhlerinde ve be-tahsîs **bin yediyüz kırk** mâh-ı Mart'ının yiğirmi sekizinci gününde Âstâne-i sâ'âdet'de i'tâ olunan ahidnâmelerde tasrîh olunan mevâdd-ı şurût yerlü yerinde kalup bu def'a ibkā ü takrîr ve bi-aynihâ tecdîd ü te'kîd kılınmağla karâr-dâde olan bi'l-cümle uhûd u kuyûda tarafeynden bi-temâmihâ ri'âyet olunur[716]. Hılâfına vaz' u harekete bir gûne illet ü behâne ile cevâz verilmeye.

Dördüncü madde: Tarafeyne müte'allık ve râci' **[62b]** umûrun temşiyeti lâzımesi vukū'unda ve işbu iki devletin dost ve müttefiki olan düvelin emn ü râhatı ve emlâk ü serbestiyyet kā'idelerinin hıfz u sıyâneti emrinde ale'l-ittifâk muhâbere oluna.

Beşinci madde: İşbu iki devletin birisine husûmet üzre olan kimesnelerden devleteyne ve tâbi'lerine zararlu maddenin îrâdı vukū'unda tarafeynden kat'a ısgā olması câ'iz olmaya.

Altıncı mâdda: İşbu mevâdd-ı şurût iki devletin dostu ve müttefîki olan düvel tarafına ne vechile ve ne tarîk ile i'lâm ve bu şurûta dâhil olmağa da'vet olması husûsunda dostâne muhâbere olunmak câ'iz ola.

Lehlüye dâ'ir madde-i mahfiyyedir: Şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âl-i Osmân hazretleri ve haşmetlü miknetlü ulu hurmetlü Françe pâdişâhı cenâbları Lehlü'nün hulûs u musâfât üzre kadîmî dostları olmak hasebiyle Leh Cumhûru'nun himâyet ü sıyâneti emrinde kadîmden berü sâhib-i istihkāk olup cumhûr-ı müşârun-ileyhin bi'l-cümle serbestiyyet-i kaviyye ve mu'âkıbet-i

---

714 "ahâlîi" A: "ahâlî" B.
715 "olup" A: "olunup" B.
716 "lunur" A: "lunup" B.

mer'iyye ve me'lûf oldukları şurût-ı nızâmlarının muhâresesi bâbında iki tarafdan sıdk u hulûs ile mütebassırâne bezl ü himmet olunmasına ta'ahhüd ederler. Binâ'en-aleyh Leh memleketinin gerek arâzîsine ta'arruz ve gerek Leh kralının intihâbı umûruna müdâhale ile ve gerek tarz-ı âhar ile memleket-i mezkûrenin kavâ'id-i nızâmına mahall-i keyfiyet hudûsunda şurût-ı nızâm ve intızâmları masûn u mahfûz olmak içün evlâ ve enseb olan tarîka teşebbüs birle tarafeynden dostâne muhâbere ve müzâkere oluna ve müşârun-ileyhâ iki ulu pâdişâh hazerâtı taraflarına dahi râci' olan menâfi' ma'lûmları olup ve tarîk-ı hakka tetebbu' ve Leh krallığının mahlûliyyeti vukū'unda taraf-ı âhardan tama'-ı hâma sülûk ile nızâm-ı serbestîlerine halel-pezîr olmak[717] münfehim olmağla müşârun-ileyhimâ pâdişâhlar hazerâtı Lehlü'nün[718] ez-kadîm mürâ'ât olunan şurût-ı serbestiyyeti ve kavâ'id nızâmlarını muhâfaza ve muhârese eylemek üzre Lehlüye sâhib olmalarına karâr vermişlerdir. Ve Leh krallığı mahlûl oldukda der-akab bu hüsn-i niyyet ve tasmîmlerini alenen beyân eylemeğe ta'ahhüd edüp krallarının hîn-i intihâbında Leh tâ'ifesi tarafından ale'l-ittifâk krallığına nâmzed olan **[63a]** kimesneyi taraf-ı âhardan müdâhale ve ihtilâlden himâyet ü sıyânet oluna. Ve Leh tâ'ifesi beynlerinde tefrîk vâkı' olduğu takdîrde hayr-hâhân-ı vatan Lehlü'lerin muhtârı olan kimesneye ale'l-ittifâk istishâb oluna ve hayr-hâhân olan Lehlü'nün dahi adem-i ittifâkları zuhûrunda hayr-hâhân[719] tarafından istishâb olunan kimesnelerin her kangısı müşârun-ileyhâya enfa' ve enseb görülür ise ol kimesne tercîh ve himâyet[720] olunup i'ânet ü muzâheretinde tarafeynden sarf-ı kuvvet ve bezl-i kudret oluna ve emr-i mezkûrun amele getürülmesi tedbîrinde vakt-i hâcetde tarafeynden muhâbere ve müşâvere olunup lâkin gerek imhâlinde[721] gerek cihet-i âhardan umûr-ı mezkûreye bir dürlü zarâr tertîbi muhtemel oldukda muhâbere ve müşâvere olunmaksızın tarafeynden[722] vakt ü hâle göre amel ü hareket câ'iz olmaya[723] .Ve işbu maddede de vech-i meşrûh üzre karâr-dâde olan müşârun-ileyhânın hüsn-i niyyetîleri ziyâde mübeyyin ve müstahkem ve mü'essir kılınmak içün devleteynin dostu olan düvel bu bâbda ale'l-ittifâk[724] amel ü hareket eylemek üzre ne vakt münâsib görülür ise işbu şurût-ı mu'âhedeye idhâl olunmasına da'vet olunalar, deyü memleket-i Leh kendü bilâdı semt ü münâsebeti yoğiken bu'duna nazaran mu'âhedesine derc ü idhâl etdirdi[725].

---

717 "serbestîlerine halel-pezîr olmak" A: "serbestiyetlerine halel-pezîr olma" B.
718 "Lehlü'nün" B: -A.
719 "hayr-hâhân" A: "hayr-hâhânın" B.
720 "himâyet" A: "himâye" B.
721 "imhâlinde" A: "imhâlinden" B.
722 "tarafeynden" B: -A.
723 "olmaya" A: "ola" B.
724 "ale'l-ittifâk" B: -A.
725 "deyü memleket-i Leh kendü bilâdı semt ü münâsebeti yoğiken ba'dine nazarın mu'âhedesine derc ü idhâl etdirdi" A: -B.

Âstâne'de mukîm Françe elçisi sûret-i hakkdan Nemçe ve İngilterelü'yi gamz içün takdîm eylediği takrîrdir[726]. Fî 9 N. 1170[727]*

Devlet-i aliyye'yi iğfâl zımnında her ahvâlin sıhhatini setr ile ba'zı taraflardan inbâ olunan maddelere ale'l-infirâd cevâba bu dâ'îleri cesâret etsem Devlet-i aliyye'nin kemâl-i basîretine ve adâlet-i kâmilesine adem-i inkâr[728] izhâr etmiş olurdum mülâhazasıyle ber-vech-i muhtasar âtiyyü'l–beyân maddeler ile iktifâ olundu. İngilterelü'yü bir tarafa meyl ü mühâyâmız yokdur, iddi'âsıyle kimesneyi iğfâl eylemeleri hadd-i imkânda değildir. Nemçe memleketinde zuhûr eden fesâd u ihtilâl ne rütbelerde[729] alâkadar oldukları Devlet-i aliyye'ye hafî olmayup Françe Devleti yalnız bahren ceng ü cidâl meşgalesine mübtelâ olduğu hâlde yani dünyâda Françelü'lere mahsûs olan arâzî ve yerlerinin istîlâsına zafer-yâb olmaları kâbil olmadığı cezmen ma'lûmları olduğundan beher hâl Françelü'yi berren dahi işgâl eylemek muktezâ-yı hâlden bilüp İngilterelü'nün öteden berü **[63b]** müttefîki olan devletler hakkâniyyete rağbet ile taraflarına imdâd u i'ânet eylemek mansûb görülmediğinden Prusya kralının tama'-ı hâmını âlet edinüp berren dahi fesâd ü ihtilâl peydâ etmişlerdir. İngiltere ve Prusya devletleri eyyâm-ı sulh ü salâhda sûretâ dostluk dâ'iyyesiyle icrâ-yı sû-i kasde mübâderetleri[730] ve Prusya kralının kasda mukârin harekâtını eğer çi İngilterelü setr etmeden hâlî olmayup ve lâkin imperiyumun rütbe ta'bîr olunur cem'iyyet ve meşveretinde Prusya kralının zuhûr eden tarz u tavrı tetebbu' u tefehhus olunup nakz-ı ahd ile istirâhât-ı âmmeye mahal olduğu zâhir olmağın İngiltere kralı Nemçe imperiyumunda olan Hanover Herseği bulunup müttefîki olan Prusya kralının işbu harekâtını istisvâb edemeyeceğinden ıslâh-ı zâtü'l-beyn tarîkına teşebbüs eylemişdir. Nemçe İmperiyumun princleri Prusya kralının aleyhine tedârükleri müsammemdir. Françe ve isveç devletleri Vesfalya Musâlahası'na ya'nî İmperiyumun arâmiş ü emniyyetine kefâletleri olmak hasebiyle bu def'a icrâ-yı kefâlet birle tecdîd-i nızâm-ı âsâyîş-i âmmeye sa'y u kûşiş eylemek içün da'vet olunmuşlardır. Binâ'en-aleyh müte'ahhid ve mütekeffil olmak hasebiyle da'vete icâbet ve Françe Devleti'nin bir külliyetlü askeri mukaddemâ yerlerinden hareket ve hâlâ Prusya kralının memâlikine dâhil olmuşdur. İngilterelü Prusya kralının kuvvetini mübâlağa ile vasf etdikleri rütbesinden ziyâde olsa mûcib-i hased değildir ve lâkin harekât-ı nâ-marzîsi ve tama'-ı hâmı ve nakz-ı ahde

---

726 "Âstâne'de mukîm Françe elçisi sûret-i hakkdan Nemçe ve İngilterelü'yi gamz içün takdîm eylediği takrîrdir" A: "Françe elçisinin takrîri tercemesi" B.

727 "Fî 9 N. 1170" B: -A. İşbu târîh Mîlhadî 28 Mayıs 1757'ye tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.146b-147a'dadır.

728 "inkâr" A: "inkâ" B.

729 "ihtilâl ne rütbelerde" A: "ihtilâle ne rütbede" B.

730 "mübâderetleri" B: "mübâde[re]tleri" A.

tasaddîsi teşvîş-i hâline mü'eddî olmuşdur. Françe Devleti Prusya kralı hakkında eyyâm-ı sulhda ve hîn-i cidâlde icrâ-yı dostluk eyledikce Prusya kralı teşekkürüne Françelü'nün dostluğunu terk eylediği mahall-i istiğrâb değildir. Zîrâ şürût-ı ittifâkına adem-i ri'âyet ile celb-i menfa'at-ı mahsûsa içün dostunu ve menfa'atini fedâ eylemek Prusya kralının âdet-i müstemirresidir, deyü elçi-i mûmâ-ileyh takrîr eder. Hâl bunda ki Prusya Devleti Devlet-i aliyye ile müttefik olup ve İsveç Devleti dahi Devlet-i aliyye'nin vücûhla kerem-dîdesi olduğundan gayrı Prusya Devleti Devlet-i aliyye'ye **[64a]** ittifâkı hâvî tasdîknâme vermişiken Françelü ber-vech-i mübeyyin gamz ü nifâk eyledi ki zikr olunur[731].

Devlet-i aliyye ile Prusya Devleti miyânında râbıta-pezîr olan ittifâkın tasdîknâmesi sûreti[732]. Fî sene 1204[733]*

Biz fazl-ı nâ-mütenâhî-i İlâhiyle Prusya ve Brandeburg kralı ve İmperyus herseki ve Silezya dukası ve Oranj(?) ve Nofşatil(?) ve Valterin(?) ve Glabic(?) nâm yerlerin prenci ve yine Kelder(?) ve Mogdaburg(?) ve Kalav(?) ve Javen(?) ve Berg(?) ve Stetin(?) ve Pumrani(?) ve Kasop(?) ve Vandali ve Meklenburg ve Krosn(?) ve Normberk nâm mahallerin dukası ve yine Halberstad **[B. 136b]** ve Mindan ve Kamin ve Vandan ve Şvevdin(?) ve Racaburg ve Üstogriz(?) ve Mevr ve Stopnçoların ve Robin ve Lamarmark ve Ravinberk ve Snohlsni ve Feklenburg ve Lencen ve Zorin ve Bohern ve Lehrdam(?) ve Bonan ve Olavi ve Brede ve sâ'ir nice mahallin hâkimiyiz. Ma'lûm olmak içün tahrîr tahrîr ü ifâde ederiz ki sinîn-i kesîreden berü[734] Prusya devleti ile Devlet-i aliyye beyninde derkâr olan dostluk ve ittifâk[735] revâbıtı müceddeden bir ittifâk mu'âhedesinin resmen akdiyle tecdîd ü te'kîd olunmak tarafeynin lâzıme-i fâ'idesinden ve dermiyân olan işbu nâzik ahvâlin dahi muktezâsından olduğuna binâ'en Âstâne-i sa'âdet'de mukîm fevka'l-âde elçimiz[736] Hanri Frederik de'Ric (حانري فرهدريق ده ريج) tarafımızdan kendüye verilen ta'lîmât u ruhsat-ı kâmile lâzimesince şevketlü pâdişâh-ı âl-i Osmân hazretleri taraflarından ta'yîn olunan Devlet-i aliyye murahhasları ile bi'l-müzâkere ve'l-mükâleme **bin yediyüz doksan** sene-i İseviyyesi mâh-ı Kânûn-ı sânîsinin

---

731 "takdîr eder. Hâl bunda ki Prusya Devleti Devlet-i aliyye ile müttefik olup ve İsveç Devleti dahi Devlet-i aliyye'nin vücûhla kerem-dîdesi olduğundan gayrı Prusya Devleti Devlet-i aliyye'ye [64a] ittifâkı hâvî tasdîknâme vermişiken Françelü ber-vech-i mübeyyin gamz ü nifâk eyledi ki zikr olunur" A: "dâ'îleri tahrîr eder" B.

732 "Devlet-i aliyye ile Prusya Devleti meyânında râbıta-pezîr olan ittifâkın tasdîknâmesi sûreti" A: "Bundan akdemce Devlet-i aliyye ile Prusya Devledi mayânında râbıta-pezîr olan ittifâkın bu def'a vürûd eden tasdiknâmesi" B.

733 " Fî sene 1204" B: -A.

* Bu bahis B nüshası v.136a-138b'dedir. İşbu târîh Mîlâdî 1789-1790'a tekâbül eder.

734 "Biz fazl-ı nâ-mütenâhî-i İlâhiyle Prusya ve Brandeburg kralı ve İmperyus herseki ve Silezya dukası ve Oranj ve ..... Ma'lûm olmak içün tahrîr tahrîr ü ifâde ederiz ki sinîn-i kesîreden berü" B: -A.

735 "ittifâk" A: + "müceddeden bir ittifâk" B.

736 "elçimiz" B: -A.

otuz birinci günü Âstâne-i sa'âdet'de lafz be-lafz zikri âtî şurût üzre kavî bir ittifâk akd ü imzâ eylemişdir. Öteden berü Prusya Devleti ile Devlet-i aliyye beyninde derkâr olan dostluğun te'kîd ü tezâyüdi ve ale'l-husûs bin yediyüz altmış bir sene-i İseviyyesinde mün'akid olan ahidnâme-i hümâyûn şerâ'itinin icrâsı işbu iki devletin zarûret-i mülkiyye muktezî olduğundan tarafeynden mürâ'ât olunan dostluk ve mahabbeti icrâdan başka dostluk ve mahabbet her vechile takviyet kesb etmek içün gerek haşmetlü Prusya Kralı Frederik Giyulem (فره دریق غیولم)[737] sânî cenâbları ve gerek şevketlü kudretlü Pâdişâh-ı âl-i Osmân hazretleri tarafından devletlerinin murahhasları ve sâ'ir[738] vesâtatlarıyla dostluğu te'kîd zımnında zikri âtî şerâyit ile işbu ittifâkın tanzîmi beyne'd-devleteyn karâr-gîr olmağla ben ki Âstâne-i sa'âdetde mukîm haşmetlü Prusya kralının fevka'l-âde murahhas elçisi De Ric'im. Taraf-ı Devlet-i aliyye'den hâlâ sadr-ı Rûm fazîletlü El-hâc Mustafa Âşir[739] Efendi ve hâlâ rikâb-ı hümâyûn'da Re'îsü'l-küttâb olan Mehmed Râşid[740] Efendi hazerâtıyle ba'de'l-mükâleme zikr-i âtî şurût üzre iki devletin ittifâkını akd eylemişizdir.

Şurût-ı evvel: İşbu iki devletin zarûret-i mülkiyyelerine muktezî ve el-hâletü hâzihî maslahatlarına muvâfık olduğu vech üzre devleteyn beyninde bir ittifâk-ı kavî iktizâ etmekle mecâlis-i mükâlemede beyân olunduğu vechile Tuna Nehri'nin berü tarafına düşmen tecâvüz edüp mürâ'ât ı **[64b]** lâzım olan müvâzeneye halel terettüb etmek hasebiyle Prusya Devleti va'd u ta'ahhüd eder ki işbu **bin ikiyüz dört**[741] sene-i mübâreke[742] evvel baharında mecmû' -ıkuvvetiyle Nemçe ve Moskov üzerine i'lân-ı harbe mübâşeret eyleye. Şöyle ki, Devlet-i aliyye[743] düşmenleriyle dilhâhı üzre şanlu ve kavî ve muhkem sulh etdirmedikce ve Devlet-i aliyye'ye gerek berren emniyyet-i tâm husûle gelmedikce ve gerek bilâ havf u halel Karadeniz tarafından bahren gereği gibi İstanbul şehriyçün külliyyet ile emniyyet kesb etdirmedikce muhârebeyi terk eylemeye. Bu mukâbelede Devlet-i aliyye dahi der-uhde ü va'd eder ki sulh esnâsında Nemçe Devleti tasarrufunda olan Galiçya Eyâleti ile mukaddemâ Leh taksîminde Nemçelü'nün zabt eyledeği memâliki, Leh Cumhûruna Nemçelü tarafından red etdirmeğe sa'y eyleye. Ve Devlet-i aliyye'nin Prusya Devleti kavî dostu ve müttefîki olmakdan nâşî Nemçe ve Moskovlu ve Lehlü'nün Prusyalu ile olan maslahatlarına ve zarûret-i mülkiyyesine dâ'ir olan nizâ'larına Lehlü'lerin mesâlih-ı mülkiyyelerine halel gelmeyerek ve Prusya Devleti'ne fâ'idelü olarak gereği gibi nızâm verile.

---

737 "Frederik Giyulem (فره دریق غیولم)" Almanca aslı Friedrich Guillium'dur.
738 "ve sâ'ir" A: -B.
739 "El-hâc Mustafa Âşir" B: -A.
740 "hâlâ Rikâb-ı hümâyûn'da Re'îsü'l-küttâb olan Mehmed Râşid" B: "Re'îsü'l-küttâb" A.
741 "bin ikiyüz dört" B: -A. İşbu sene Mîlâdî 1790'a tekâbül eder.
742 "sene-i mübâreke" A: "senesi" B.
743 "Devlet-i aliyye" A: "Devlet-i aliyye'yi" A.

İkinci şurût [744]**:** İşbu iki devlet ya'nî Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye te'kîd ü tasdîk ederler ki beynlerinde Âstâne-i sa'âdetde **bin yediyüz altmış bir** senesinde[745] mün'akid olan mu'âhedesinde münderic olan şerâyit gereği gibi icrâ olunmak içün şimdi[746] işbu cedîd ittifâk senedine ilhâk oluna. Bundan sonra Devlet-i aliyye müte'ahhid olur ki Prusya tüccâr sefîneleri Bahr-ı sefîd'de serbest üzre sâ'ir devlet-i ehab olan devletler misillü kendü bayrak ve patenteleri ile geşt ü güzâr edüp Cezâyir ve Tunus ve Trablıs ocakları taraflarından zikr olunan Prusya tüccâr sefîneleri vechen mine'l-vücûh ve sebeben mine'l-esbâb rencîde ü remîde etdirilmeye. Ve zikr olunan ocaklar muktezâ-yı serbestîleri üzre Prusya Devleti'yle beynlerinde rızâ-yı cânibeyn ile başkaca akd-ı mu'âhede eylemeleriyçün işbu sened akdinden sonra sâlifü'z-zikr ocaklara tenbîh oluna.

Üçüncü şurût [747]**:** Devlet-i aliyye inşâ'Allâhü te'âlâ muzaffer olup düşmenleri yedlerine geçen kal'a ve memleketleri ve ale'l-husûs Kırım Cezîresi'ni zabt etmedikce düşmenler ile musâlahayı tecvîz etmemek niyyetinde olmağla Devlet-i aliyye zikr olunan düşmenler ile musâlaha olmadıkca Prusya Devleti muhârebeyi terk etmeye. Bu mukâbelede Nemçe ve Moskovlu ile ya birden ve yahûd [65a] münferiden Prusya ve İsveç ve Leh musâlahaya dâhil olmadıkca Devlet-i aliyye musâlahayı tecvîz eylemeye. Eğer Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye ve Nemçe-Moskov devletleriyle müsâlaha olundukdan sonra işbu zikr olunan Prusya ve İsveç devletleri[748] ve Leh Cumhûru'ndan ya birisi üzerine veyâhûd üçü üzerine mürûr-ı vaktle ya Moskov veyâhûd Nemçelü sefer eder ise Devlet-i aliyye ol seferi kendü üzerine vâkı' olmuş ad eyleye. Ve derhâl Devlet-i aliyye ol üç devlete müttefikleri gibi var kuvvetiyle i'ânet eyleye. Ve kezâlik Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti ve Leh Cumhûru'ndan birisi üzerine veyâhûd üçü üzerine mürûr-ı vakt ile ya Moskovlu ya Nemçelü sefer eder ise Prusya Devleti ol seferi kendü üzerine vâkı' olmuş ad eyleye. Ve derhâl Prusya Devleti ol üç devlete müttefikleri gibi var kuvvetiyle i'ânet eyleye. Ve mâdâmki Nemçe ve Moskov devletleri Leh Cumhûru'yla olan nizâ'larını Prusya Devleti Devlet-i aliyye inzimâm-ı himmetleriyle kat' u tanzîm eyleye. Ve Moskov Devleti Prusya Devleti'yle Leh Cumhûru'nun umûruna dâ'ir nizâ'larına nızâm vermeye. Ve Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti Moskov ve Nemçe ile musâlaha olmaya[749]. Ve düşmenlerinden aldıkları memâliki red etmeyeler. Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye merâmlarına nâ'il olmak içün Moskovlu ve Nemçelü ile

---

744 "ikinci şurût" A: "şurût-ı sânî" B.
745 "bin yediyüz altmış bir senesinde" B: "mukaddemâ" A.
746 "şimdi" A: "şimdiki" B.
747 "Üçüncü şurût" A: "şurût-ı sâlis" B.
748 "ve Devlet-i aliyye ve Nemçe-Mosko devletleriyle müsâlaha olundukdan sonra işbu zikr olunan Prusya ve İsveç devletleri" B: -A.
749 "olmaya" A: "olmayalar" B.

akd edecekleri musâlahanın İngiltere ve Nederlande tavassutları ve inzimâm-ı himmetleriyle olmasını va'd ederler. Ve zikr olunan devletler dahi sulhu te'hîr etmeyeler. Her ne vakt Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti devleteyn-i mezkûreteyn tavassutlarıyla akd-i sulh ederler ise zikr olunan devletlerin ya'nî İsveç Devleti ve Leh Cumhûrunu sulha idhâl eyleyeler. Ale'l-husûs Prusya Devleti muhârib olan devletlerin hem-civârı olmak hasebiyle taraf-ı Devlet-i aliyye'den va'd olunur ki Lehlü'lerin ve Prusyalu'nun emniyyetlerine ve zarûret-i mülkiyyelerine dâ'ir olan husûsda nizâm verile. Ve Prusya Devleti tarafından dahi va'd olunur ki Devlet-i aliyye'nin emniyyetine ve zarûret-i mülkiyyesine dâ'ir olan husûsda nızâm verile.

Dördüncü şurût[750]***:*** Zikr olunan vech üzre sulh temâm oldukdan sonra Prusya Devleti ta'ahhüd ve şöyle va'd eder ki[751], bu akd olunacak sulhde Devlet-i aliyyenin yedinde kalan memâliki muhâfazaya Prusya kralı zâmin ü mütekeffil olup ve işbu zemân ve kefâlete İngiltere ve Nederlande ve İsveç ve Leh devletlerini ve sâ'ir istedikleri **[65b]** devletleri idhâle Prusya kralı sa'y u ihtimâm eyleye. Ol zemân şevketlü pâdişâh-ı âl-i Osmân hazretleriyle Prusya kralı beyninde tecdîd-i ittifâk tedâfü'i akd oluna. Esnâ-yı sulhde iki devletin ya'ni Prusya Devleti'nin ve Devlet-i aliyye'nin mutasarrıf oldukları memleketlerinin emniyyet ü râhatı içün âhadhümâ âharın memleketleri muhâfazasına zâmin ü mütekeffil olmak. Ol senede derc ü tasrîh oluna. Binâ'en aleyh Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye va'd ederler ki Moskov ve Nemçe devletleri işbu iki[752] devletin üzerlerine sefer etmek murâd ederler ise akd olunacak ittifâk şurûtuna i'tibâren bi'l-cümle kuvvetleriyle ve yâhût şart edecekleri birer mıkdâr asker ile Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye birbirleriyle i'ânet eyleyeler. Ve eğer ittifâk-ı tedâfü'î akd olunmazdan mukaddem şimdiki mukāveleye rağmen Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye üzerlerine düvelden biri sefer eder ise ol vakt müttefik olan devleteyn birbirlerine mecmû' kuvvetleriyle i'ânet eyleyeler. Mâdâm ki Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti'nin şânlarına lâyık ve maslahat-ı mülkiyyelerine vücûhla fâ'idelü ve muvâfık sulh olmadıkca Prusya Devleti ve Devlet-i aliyye muhârebeyi terk etmeyeler. Ve memâlik-i mahrûse'de Françe ve İngilterelü haklarında cârî olan mu'âmelât ve müsâ'adât Prusyalu hakkında dahi cârî oluna.

Beşinci şurût[753]***:*** İşbu mu'âhedenin tasdîknâmeleri beş ayda ve mümkin olur ise daha evvelce Âstâne-i sa'âdet'de mübâdele oluna.

---

750 "Dördüncü şurût" A: "şurût-ı râbi'" B.
751 "ta'ahhüd ve şöyle va'd eder ki" A: "der-uhde ve va'd eder şöyle ki" B.
752 "iki" B: -A.
753 "Beşinci şurût" A: "şurût-ı hâmis" B.

Hâtimesi: işbu şurûtun vikâyesi te'kîdiyçün benki haşmetlü Prusya kralının müsteşarı ve Âstâne-i sa'âdetde mukîm fevka'l-âde murahhas elçisi im[754]. İşbu me'mûriyyetime müfevvez ruhsat–ı kâmilem lâzimesince işbu dostluk ve ittifâk mu'âhedesini kendü ism ü mührüm ile imzâ ü temhîr birle müşârun-ileyhim[755] efendiler hazerâtına teslîm edüp taraf-ı devletlerinden dahi ruhsat-ı kâmileleri muktezâsınca memhûr ve mümzâ Türkiyyü'l-ibâre aynı bir sûret yedime i'tâ olundu. İşbu mu'âhede Şehr-i Kostantiniyye'de **bin yediyüz doksan** sene-i İseviyyesi mâh-ı Kânûn-ı sânî'nin otuz birinci günü akd olunmuşdur[756]. Biz dahi ittifâk-ı mezkûru kabûl ve te'kîd ü tasdîk eylediğimiz ecilden kendü askerimizi Nemçe ve Moskovlu hudûduna dek ba's u irsâl eylediğimizden başka ya var kuvvetimizle muhârebeye kıyâm ve Devlet-i aliyye'mi şânlu ve vakarlı ve muhkem sulh etdirmek zımnında bi'z-zat Ordu-yı hümâyûn'umuza dahi vürûd birle ittifâk-ı mezkûrun ehass-ı müfâdını ibkâ [66a] eylediğimiz vech üzre dâ'ire-i vüs'umuz derecelerinde ve ahvâl ü keyfiyyâtın îcâb edecekleri mertebe ve bâ-husûs Devlet-i aliyye'nin işbu muhârebeye mahrûm olduğu memâliki girü Devlet-i aliyye'ye red etdirmemiz husûsunda ittifâk-ı mezkûrun şerâ'itini icrâ ü îfâ edeceğimizi sıdk-ı kelâmımıza hurmeten ta'ahhüd ederiz. Tasdîkan li'l-mekâl, işbu tasdîknâmeyi kendü yedimiz ile imzâ ü tasdîk ve kendü krallığımızın büyük mührüyle temhîr eyledik. **Bin yediyüz doksan** sene-i İseviyyesi Hazîran'ın yiğirminci günü Şönvald mahallinde vâkı' ordugâhımızda tahrîr olunmuşdur. Prusya Kralı Frederik Giyom[757] deyü tahrîr olunup verildi.

Devlet-i aliyye'den kezâlik Prusya kralına nâme-i hümâyûn[758]. Fî 12 S. sene 1205[759]*

Ba'de ta'dâd-ı büldân ve'l-elkāb[760] Devlet-i aliyye-i ebed-kıyâm ve saltanat-ı seniyye-i adâlet-iltızâmımızla Rusya ve Nemçe devletleri beyninde mün'akid olan revâbıt-ı dostî ve müvâlât ve şerâyit-i uhûd ve musâfât cânib–i seniyyemizden ne derecelerde ri'âyet olunduğu ve Rusya Devleti ri'âyet etmeyüp rişte-i müvâlâtın inkıtâ ve şirâze-i dostînin inhilâliyle işbu derkâr olan muhârebenin vukū'una ne vechile sebeb olduğu ve Nemçe Devleti Rusyalu ile ittifâkını vesîle

754 "elçisi im" A: "elçisiyim im" B.

755 "müşârun-ileyhim" B: "müşârun-ileyh" A:

756 "İşbu mu'âhede Şehr-i Kostantiniyye'de bin yediyüz doksan sene-i İseviyyesi mâh-ı Kânûn-ı sânî'nin otuz birinci günü akd olunmuşdur" B: -A.

757 "bin yediyüz doksan sene-i İseviyyesi Hazîran'ın yiğirminci günü Şunvald mahallinde vâkı' ordugâhımızda tahrîr olunmuşdur. Prusya Kralı Frederik Giyom" B: "deyü tahrîr olunup verildi" A.

758 "Devlet-i aliyye'den kezâlik Prusya kralına nâme-i hümâyûn" A: "Prusya kralına yazılmak üzre kaleme alınan nâme-i hümâyûn" B.

759 "Fî 12 S. sene 1205" B: -A.

* Bu bahis B nüshası v.138b-140b'dedir.

760 "Ba'de ta'dâd-ı büldân ve'l-elkāb" A: "Ba'de ta'dâdü'l-büldân ve'l-elkāb" B.

ittihâz ederek beyne'd-devleteyn bu kadar sinînden berü mer'î ve mu'teber tutulagelen hukūk-ı dostî ve hem-civârîyi ferâmuş birle[761] Devlet-i aliyye üzerine hod be-hod ne sûretle i'lân-ı harb eylediği vuku'-ı seferde neşr olunan beyânnâmeler[762] mefâhîminden bi-tafsîlihâ ma'lûm olmağla tekrârdan müstağnîdir. İşbu iki devlet[763] müttefikāne-i muhârebeye kıyâmları saltanat-ı seniyyenin kemâl-i hulûs ü saffet ve mezîd-i dost-ı mahabbet-i samîmiyyesini vücûhla te'yîd eylediğinden kral-ı müşârun-ileyhin mecbûl olduğu hasâ'il-i memdûha ve hasâyisi mergūbe lâzımesince cemî' düvel indlerinde müteyemmin ittihâz olunagelen ahd ü mevâsîka temâmen ve kâmilen ri'âyet edeceği cezmiyle Devlet-i aliyyemiz dahi ittifâk-ı mezkûru kabûl edüp kral-ı müşârun-ileyhin evvel baharda iki düşmen üzerine i'lân-ı harb ve ceng ü peykâra mübâşeret ile şart u şerâyite ma'lûme-i sâ'ire ile akd u temhîr olunmağla kral-ı müşârun-ileyh cenâblarının bu hareketi taraf-ı şâhânemize mûris-i huzûz-ı firâvân olmuşidi. Muktezâ-yı ittifâka ve esâs hükmünde olan şart-ı mezkûra nazaran kral-ı müşârun-ileyh devleteyn-i mezkûreteynin ikisine birden i'lân-ı harb birle cenge mübâşeret etmek iktizâ eder iken kral-ı müşârun-ileyh evvel baharda hareketi ve irsâl-i tasdîknâme-i ittifâkı te'hîr ve bi'l-âhıre Nemçe üzerine [66b] azîmeti tercîh ve Âstâne-i aliyye'de olan elçisi vesâtatıyle Devlet-i aliyye'nin büyük ordusu dahi Nemçe üzerine teveccüh eylemesini bi'd–defe'ât terğīb etmekle saltanat-ı seniyyemizin asıl düşmeni Rusyalu iken mücerred şerâyit-i tevâfuka ri'âyeten kral–ı müşârun–ileyhin terğībine mümâşât birle Devlet-i aliyye'mizi düşmen-i aslîsi olan Moskovlu'yu askerlere sipâriş ve büyük ordusunu Nemçe üzerine ta'yîn edüp yüz elli binden mütecâviz asker ile büyük ordu Tuna'yı mürûr ile Yergöğü tarafından ve elli binden ziyâde asker ile Vidin seraskeri Kalafat cânibinden ve Rumeli ve sâ'ir askerler ve başbuğlar dahi müretteb ü mukayyedi olan asâkîr-i firâvân ile münâsib mahallerden Nemçe üzerine müteveccih harb ü peykâr iken kral-ı müşârun-ileyh cenâbları Macar kralının hâhîş ü talebine binâ'en esnâ-yı muhârebede Nemçelü yedine geçen kılâ' u arâzînin Devlet-i aliyye'mize red ü teslîmi esâs-ı musâlaha olmak üzre İngiltere Devleti ve Felemenk Cumhûru kefâletleriyle mütârekeye bilâ-muhârebe nızâm verdiği haberiyle tasdiknâme-i ittifâkı ve mütârekeye müte'allık tahrîrâtı Luzi nâm Prusyalu[764] ile Ordu-yı hümâyûn'a ba's ü tesyîr etmekle muhârebenin ve tasdîknâmenin te'hîri her ne kadar taraf-ı şâhânemize mûris-i tahdîş-i derûn olmuş ise dahi kral-ı müşârun-ileyh cenâbları gibi sâhib-i gayret ü metânet bir kral-ı pesendîde-fi'âlin an-zuhru'l-gayb verdiği râbıta ü nızâmın mücerred adem-i vukū'-ı muhârebeyi illet ile karîn-i hüsn-i

761 "sinînden berü mer'î ve mu'teber tutulagelen hukūk-ı dostî ve hem-civârîyi ferâmuş birle" B: -A.
762 "beyânnâmeler" B: "nâmeler" A.
763 "iki devlet" B: "devleteyn" A.
764 "Prusyelu" her iki metinde di "Rusyalu".

kabûl olmaması revâbıt-ı dostî ve ittifâka nâ-şâyân ve kral-ı müşârun-ileyhin Nemçe musâlahasını ihtiyârı var kuvvetine Rusyalu üzerine sarf ile muhârebesine ikdâm içün idüği Âstâne-i aliyye'de mukîm elçisinin takrîren ve tahrîren ifâde ve tasdîkden nümâyân olmakdan nâşî kral-ı müşârun-ileyhin rastı ve istikâmetine ve elçisinin resmen ifâde-i mezkûresine i'timâden kral-ı müşârun-ileyh Moskovlu ile cenge mübâşeret eder ve Nemçe mütârekesi dahi gerek kral-ı müşârun-ileyhin ve gerek müttefikleri olan İngiltere Devleti ve Felemenk Cumhûru dostlarımızın himmetleriyle saltanat-ı seniyyemize şanlu bir musâlahayı müntic olur me'mûluyle kral-ı müşârun-ileyhin makâm-ı sadâret-uzmâya tevârüd eden mektûbunda mastûr olan şerâyit-i mütâreke taraf-ı şâhânemizden karîn-i hüsn-i kabûl kılındı. Kaldı ki Devlet-i aliyyemizin [67a] maksad-ı aksâsı Kırım Cezîresi'ni avn-i inâyet-i hayru'n-nâsirîn ile Moskovlu yedinden nez' ü tahlîs kazıyyesi olup cezîre-i merkûme teshîr olunmadıkca ebvâb-ı muhârebe mesdûde olmayacağı zâhir ve sened-i ittifâkda dahi böylece mastûr olduğuna nazaran kral-ı müşârun-ileyh ittifak mu'âhedesi üzre Moskovlu üzerine şimdiye dek i'lân-ı harb ile âteş-i fitâli[765] iş'âl eylemek lâzım iken kral-ı müşârun-ileyh Devlet-i aleyye'nin hayır-hâhı üzre Moskovlu'yu sulha mecbûr eylemek niyyetinde ise maslahat-ı musâlahada kral-ı müşârun-ileyhin müdâhalesini bertarâf etmek zımnında Moskov çariçesinin hafî ü celî zuhûra gelen harekâtına nazaran fî-mâ–ba'd Prusya kralı cenâbları Moskovlu'yu sulha icbâr etmek sevdâsından fârig olmak iktizâ eylediği ve Devlet-i aliyye'nin ber-vech–i muharrer maksad-ı akzâsı Kırım cezîresi olmağla Devlet-i aliyye maksûduna muvâfık olmayan şartı [bir] vechile kabûl etmeyeceği ve bu keyfiyyet Âstâne'de ve Ordu-yı hümâyûn'da olan Prusya elçilerine bi'd-defe'ât ifâde olunduğu zâhir olduğuna nazaran kral-ı müşârun-ileyhin şimdiye dek muhârebeye kıyâmı Devlet-i aliyye'nin me'mûlüdür. Devlet-i aliyye'mizin büyük ordusu ba'de akdü'l-mütâreke[766] Tuna'nın karşu tarafında Moskov üzerine azîmet eylemek üzre sâhil-i Tuna Nemçelü'den tahliye olunmuş olsa şimdiye dek Moskovlu ile muhârebeye derkâr olacağında iştibâh yoğidi. Tahliye-i tarîk olunmaması hem bu kadar tedârükât-ı seferiyyenin gayr-ı müstemir olmasına ve hem mütârekenin dahi bir müddet te'hîrine sebeb olup ma'a-mâ-fîh zikr olunan büyük ordu Tuna'yı berü geçdikden sonra yine Moskovlu üzerine müteveccihen Silistre taraflarına azîmet eylemişdir. El-hâletü hâzihî Devlet-i aliyye ile müttefik olan İsveç Devleti her ne kadar Moskovlu ile akd-i sulh etmiş ise dahi kral-ı müşârun-ileyh cenâblarının menfa'ati olan Leh Cumhûru Moskovlu ile muhârebeye kıyâm edeceğini i'lân ü beyân etdiğinden mâ-'adâ saltanat-ı seniyye ile tecâvüzî

765 "fitâli" B: "feşâyî" A.

766 "ba'de akdü'l-mütâreke" B: "bu akd-i mütâreke" A.

ittifâka hâhişger olup Âstâne'de olan Prusya elçisi dahi ilhâhdan hâlî olmamağla mûmâ-ileyh Prusya elçisi ile bi'l-müzâkere bu günlerde tanzîmine ikdâm olunmakda olmağla bedel-i mükâfât olur. Saltanat-ı seniyye ahd ü mîsâkda sâbit-kademdir. Ve râsih-dem olup bu bâbda **[67b]** hılâf-gîr ve bed-hâh olanların tahrîr ü ifsâdlarına vechen mine'l-vücûh havâle-i semi'-i i'tibâr etmeyeceği ve mâdâmki kral-ı müşârun-ileyh muktezâ-yı ittifâk üzre muhârebeye kıyâm ile düşmen tarafından fâ'idelü şerâyit îrâd olunur ise dahi[767] kral-ı müşârun-ileyhin müdâhalesi olmadıkca Devlet-i aliyye o makûle şerâyit kabûl etmeyeceği ve avn-i inâyet-i Hakk'la Kırım cezîresi ve esnâ-yı muhârebede Moskovlu yedine geçen kıla' u arâzîyi red etdirmedikce Moskovlu ile münferiden akd-ı sulh etmek ihtimâli olmadığı ve kral-ı müşârun-ileyh şimdiye dek muhârebeye kıyâm etmemiş ise fî-mâ-ba'd beher hâl Moskovlu ile muhârebeye kıyâmı ve kezâlik Kırım teshîriyle Devlet-i aliyye'ye dâhil olmadıkca muhârebeyi terk ve müteferriden musâlahayı tecvîz etmeyeceği nezd-i Devlet-i aliyye'de ve indi şâhânemizde meczûm ve muhakkak idüği ve İsveçlü'nün musâlahasına binâ'en derhâl müttefîk olan devletlerin bi'l-ittihâd Moskov ile muhârebeye var kuvvetiyle ikdâm ve Moskovlu'ya îrâs-ı za'f u perîşânîye ihtimâm eylemedikleri hâlde Moskovlu bu hâleti mahz-ı ganîmet bilüp bi'l-cümle kuvvetini asker-i İslâm[768] üzerine sarf etmeğe fursat-yâb olacağı ve muktezâ-yı ittifâk üzre hareket olunduğu hâlde Moskovlu gibi bir mütekebbir düşmenin avn-i inâyet-i hayru'n-Nasirîn ile bergeşte vü perîşân olması mevâhib-i Rabbâniyyeden me'mûl idüği zâhir[769] olmağla kral-ı müşârun-ileyhi Devlet-i aliyye'nin şerâyit-i ittifâkda sebât ü metâneti tebyîn ve kral-ı müşârun-ileyhi ber-muktezâ-yı ittifâk muhârebeye tergîb ve taraf–ı Devlet-i aliyye'den te'mîn ve kral-ı müşârun-ileyh tarafından Devlet-i aliyye tazmîn olunmak zımnında işbu nâme-i hümâyûnumuz ısdâr ve hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûnumdan sâbık Mehmed Necâtî zîde mecdehû[770] ile irsâl olunmuşdur. İmdi saltanat-ı seniyyemiz derece-i sâbit ve te'mînini ve kral-ı müşârun-ileyh cenâblarından dahi sebât u metânet me'mûlünde idüği ve nâme-res-i mûmâ-ileyh bir müddet kral-ı müşârun-ileyh ma'iyyetinde kalmak üzre taraf-ı şâhânemizden me'zûn olmağla işbu nâme-i hümâyûnumuzun cevâbı mûmâ-ileyhin avdetine ta'lîk olunmayup bir sâ'at evvel ulağla irsâl olunmak kral-ı müşârun-ileyh cenâblarının himmet-i dostânesine menûtdur, deyü tahrîr ve irsâl olundu ve hediyye olmak üzre yetmişbin guruş kıymetli **[68a]** on dokuzbuçuk

---

767 "dahi" B: -A.
768 "İslâm" B: -A.
769 "ile bergeşte ve perîşâne olması mevâhib-i Rabbâniyyeden me'mûl idüği zâhir" B: -A.
770 "hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûndan sâbık Mehmed Necâtî? zîde mecdehû" B: -A..

kırat elmas hâtem ile onbin guruş kıymetli küffâra lâyık serguç hediyye gönderildi[771].

İngiltere ve Françe miyânında vâkī‘ olan muhâsamanın beyânıyle Boğdan voyvodası tarafından cânib-i Devlet-i aliyye'ye vârid olan hulâsa-i havâdis[772*] .

İngilterelü ile Françelü'nün muhâsamaları musâlahaya mübeddel ve şerâyit-i musâlemeleri tarafeyn murahhaslarından imzâ ve bundan akdemce mübâdele olundukda Prusyalu'nun beyninde vâkı‘ münâza‘âtın tesviyesine Nemçe imparatoriçesi ve imperiyum ve Leh kralı olan Saksonya[773] herseği tarafından birer murahhas elçi ta‘yîn ve Lipka (لپ) havâlîsinde bir mevzî‘-ı mu‘ayyeneye vürûd edüp def‘-i mevâni‘-i müsâlahalarına dâ’ir sebkad eden müzâkerât u mükâlemâtın ile'l-ân kat‘a bir isri vücûda gelmediğinden gerek Nemçe ve gerek Prusya kralı tarafından tertîb-i asker ve tedârükât-ı azîme üzre bulunduklarından nâşî Prusya kralının sikkesiyle meskûk akce ile iktitâf zâd ü zevâd ve işterâ-yı zahâ’ir ve me’kûlât zımnında bir fırka Prusya askerinin Leh memleketine duhûlü ve imperiyum hükümdârlarının her biri kendü askerlerinin Nemçelü'nün imdâd u ma‘iyyetinden nez‘ ve girüye da‘vet edüp ircâ‘ u ifâde etdirilmesine sinîn-i sâbıkadan ziyâde Prusya askerinin fırkaları imperyum arâzîlerine ve be-tahsîs Firankonya memleketine pey-der pey hücûm ve cerr-i mebâliğ-ı vefîre ile cebren cem‘-i asâkir-i cedîd ve ahz-i zahâ’ir-i muhtelife ve nakl-i hayvanât-ı mütenevvi‘a birle îsâl-i cebr ü tazyîkden hâlî olmadığı ve Françe ile İngiltere devletlerinin mevâdd-ı nâ-m[e]hâ-yı müsâlahaları imzâ ve mübâdele olunmağla her tarafda bulunan askerî tâ’ifeleri icrâ-yı harekât-ı harbiyyeden keff-i yed etdiklerine binâ’en Hanover ve Vesfalya ve sâ’ir imperyum arâzîlerinde mevcûd Françe askeri Ren Nehri'nin öte cânibine mürûr ve kezâlik havâlî-i mezkûrede bulunan İngiltere askeri vatanlarına avdet etmek üzre bulundukları ecilden İngilterelü'nün imdâdına mu‘ayyen olan Prusya askerinin mevâkı‘-ı mezkûreden kangı cânibe hareket edecekleri henüz nâ-ma‘lûm idüği ve bâlâda mezkûr mevâd-nâmenin şerâyit-i mahsûsası muktezâsınca Purtakal memleketine vüsûl eden Françe ve İspanya askerleri dostlaşup hüsn-i mu‘âmele ile **[68b]** girüye avdet etmek sadedinde

---

771 "deyü tahrîr ü irsâl olundu ve hediyye olmak üzre yetmişbin guruş kıymetli olan dokuz buçuk kırat elmas hâtem ile onbin guruş kıymetli küffâra lâyık serguç hediyye gönderildi" A: "Azmî Efendi guruş 3000, Elmas Hanım kırat aded 19 guruş 70000, Cığalı küffâr ve lâyık-ı mer...." B.

772 "İngilter ve Françe meyânında vâkī‘ olan muhâsamanın beyânıyle Boğdan voyvodası tarafından cânib-i Devlet-i aliyye'ye vârid olan hulâsa-i havâdis" A: "İngiltere ve Françelü meyânında vâkı‘ olan muhâsamanın beyânıyle Boğdan voyvodası tarafından vârid olan havâdisât" B.

* Bu bahis B nüshası v.80b-81a'dadır.

773 "Saksonya" B: "Sakonya" A.

bulundukları ve Prusya kralı olan Saksonya mamleketinde Lika Kal'ası cânibinde bulunduğunu voyvoda-i mersûm takrîr ü ihbâr[774] eder.

France ve İngiltere kralları beyninde kezâlik müsâlaha maddesine dâ'ir[775] Eflâk voyvodası tarafından vârid olan havâdisâtdır[776]*.

Bu def'a France ve İngiltere krallarının beyninde vâkı' olan musâlahalarında İspanya ve Portokiz devletlerinin şurût-ı mu'âhedeleri mevâddı dahi ilhak ve işbu düvel-i erbe'anın elçileri France'de vâkı' mecma'-i mükâlemeleri olan Fontainebilo[777] nâm şehirde me'mûriyyetlerin edâ ve temâmm-ı maslahat ile temessükât-ı müsâlahaları ba'de'l-imzâ ittifâken her biri devletine tebşîr ü inhâ eylediğine binâ'en düvel-i mezkûrenin havza-i hükûmetlerinde olan bi'l-cümle bilâd ve ülkât ve arâzîye tahrîrât-ı mahsûsa ile âdemler ta'yîn ve askerleri dört ay müddet zarfında devletlerine i'âde ü ircâ' eylemelerine ve Nemçe Devleti'ne France tarafından ve Prusya kralına İngiltere tarafından beher sene imdâd verilen asker ve mebâliğ bu def'a verilmemek şartıyla anları dahi ıslâh-ı zâtü'l-beyne tergîb ü ibrâma ihtimâmları derkâr olduğundan mâ'adâ Rusya çariçesi Cermanya memâlikinin emn ü âsûdeliğine ve Saksonya memleketinden ecânibeynin askeri külliyyen ihrâc olunmalarına eğerçi takyîdi nümâyân ancak Nemçelü'nün el-yevm Çeh ve Macar câniblerinde ve sâ'ir memâlîki havâlîsinde ictimâ'-ı asker ve tedârükât-ı sâ'ireden münfek olmadığına kıyâsen Prusya kralı dahi gün be-gün kendüye[778] takviyet vermek üzre olup ve çariçe-i mûmâ-ileyhânın çârzâdesi muharrif-mîzâc olduğundan dâ'iresi halkı ve ekser ricâlinin beyninde enva'-ı tasavvurâta bâdî ve mûmâ-ileyhâya mûris-i elem ü keder olduğunu ve Danimarka kralı bundan akdem Holsteyn (حولستين) Dukalığ'ını vekâleten bir müddet zabt etmeğe karâr vermişiken bu def'a tebeyyünden[779] rücû' ve Sicilyateyn kralı Nemçe imparatoriçesinin bir kızını kendüye tezvîc edeceğini ve Lehlü'nün bundan evvel meşveretleri ba'zı ahâlînin sû-i kasdlerinden münhal olmağla bu def'a[780] müceddeden akd-i meşverete rîcâl-i

774 "ihbâr" A: -B.

775 "France ve İngiltere kralları beyninde kezâlik" B: "husûs-ı mezbûr içün kezâlik

776 "Eflâk voyvodası tarafından vârid olan havâdisâtdır" A: "Eflâk voyvodası tarafından gelen havâdisât tercemesidir" B.

* Bu bahis B nüshası v.81a-81b'dedir.

777 "Fontinebilu (فونتنه بلو) ق ötre, ن cezm, ت kesre, ن fetha ile harekeli" A: "Fontenebilu (فونتنه بلو) ن ق ötre, ن ت fetha, ب kasra, ل fetha ile harekeli"B. Almanca aslı "Foutainebleau".

778 "kendüye" mükerrer" B.

779 "tebeyyünden" A: "tetebbünden" sehv B.

780 "bu def'a" A: "işbu mâh-ı Şubat'ın dördünde" B.

ekberinin ihtimâmı derkâr idüği haber verildiğini voyvoda-i mersûm takrîriyle ihbâr eder[781].

El-mahsûl:[782] Bast ü beyân olunduğu **[69a]** üzre Prusyalu ittifâk sûretiyle dostluk sûretinde olup Rusyalu Kavm-i Tatar ile Cezîre-i Kırım'a mâlik oldukda, Prusyalu dahi arâzî-i Leh'den kendüye semt ü civâr olan ma'denlü ve nemâlu yerlerden nısfını ahz ile hısse-mend ve hısse-yâb olduğu ittifâkı fezlekesi erbâb-ı ukülün müdrikesine havâle ile tarafeynden verilen ahidnâmeler bi-ibâretihâ derc ü tastîr olundu.

Françe pâdişâhı bin yüz seksen senesi evâhir-i Şevvâl'inde[783] cânib-i Kâhire-i Mısr'a ve Kuds-i şerîf'e[784] vâkı' olacak fesâdının bidâyetidir tehrîr ve rikâb-ı kâm-yâba ref' eylemişdir zikr olunur[785]. Fî selh-i L. sene 1180[786]*.

Şevketlü azametlü kudretlü şecâ'atlü pâdişâh-ı İslâm-ı şehin-şâh-ı dâ'imü'z-zafer hurmetlü meveddetlü ulu dostumuz Sultân Mustafa Hân Hazretleri'nin huzûr-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarına arz-ı ihlâs u meveddet[787]-i kâmile takdîminden sonra cenâb-ı vâhib-i mutlak ve feyyâz-ı ale'l-ıtlak Hudâ-yı müte'âl hazretleri zât-ı hümâyûn-ı cihân-dârîlerini unvânü'ş-şevket ve sa'âdet birle dâ'im ve ber-karâr eylemeleri da'vâtı siyâkında pîş-gâh-ı mekârim dest-gâh-ı âlem–ârâlarına dostâne inhâ olunan oldur ki, kadîmü'l–eyyâmdan berü inâyet-i pâdişâhâne buyurulan uhûd-ı şerîfe ve berevât-ı münîfeye binâ'en Efrenç râhiblerinin mukaddemâ yed-i tasarruflarında olan ziyâret-gâhlarını Rum tâ'ifesi dest-i tetâvül[788] ile bir takrîb ahz u zabt ve ol vechile kesb-i gurûr eyledikleri husûsundan bir müddetden berü zamîrimiz gâyetü'l-gâye keder-pezîr olup ancak zât-ı hümâyûnlarında merkûz olan evsâf-ı hamîde-i nâdire-i şehin-şâhâneleri ma'lûm-ı ihlâskârları olmakdan nâşî bizlere tâbi' olup Kuds-i şerîf'de sâkin olan

---

781 "takrîriyle ihbâr eder" A: "takrîr eder" B.

782 Bu kısım B nüshasında mevcud değildir.

783 İşbu 1180 Şevvâl evâhiri Mîlâdî 1767 Mart sonuna tekâbül eder.

784 Derkenâr: "Madde-i Kuds-i şerîf, fî selh-i L. sene 1180" B.

785 "Françe pâdişâhı bin yüz seksen senesi evâhir-i Şevvâl'inde cânib-i Kâhire-i Mısr'a ve Kuds-i şerîfe vâkı' olacak fesâdının? bidâyetidir tehrîr ve rikâb-ı kâm-yâba ref' eylemişdir zikr olunur" A: "Rikâb-ı hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîye Françe Pâdişâhı Luviz tarafından vürûd eden Kuds-i şerîf maddesiyçün nâme ü nakarât ve sâ'ire" B.

786 "Fî selh-i L. sene 1180" B: -A. İşbu târîh Mîlâdî 30 Mart 1767'ye tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.61b'dedir.

787 "arz-ı ihlâs u meveddet" B: "arz u ihlâs-ı meveddet" A.

788 "tetâvül" B: "betâvül" sehv A.

Efrenç râhîblerinin ol mertebe mu'teber olan senedâtıyle bundan akdem zabt u tasarruf edegeldikleri[789] ziyâret-gâhlarının bi't-temâm muhâfazalarında ittikā ve mukarrer kılınmaları bâbında evâmîr-i şerîfe-i musarraha ısdârıyçün bu def'a adâlet-i kâmile-i âlem-ârâlarına[790] mürâca'at ve husûs-ı mezkûrda ilhâh-ı mültemisimiz gerek[791] adâlet-i kâmilelerine[792] ve gerek iki devlet beyninde ez-kadîm mersûm ve me'mûl olan bünyân-ı hub ü vilâya mebnî ve bi-tahsîs-i şân-ı Devlet-i aliyye ile ebed-karârlarına vâkı' olan[793] sıdk u hulûsumuza mebnî olmağla hayyiz-i kabûlünde cilve-ger buyurulacağı[794] me'mûl-ı **[69b]** hulûskârlarıdır. Bâkī serîr-i saltanat-ı sa'âdet-masîr-i pâdişâhânelerinde dâ'imü'l-karâr olmaları dergâh-ı Hakk'dan mutazarrı'dır, deyü tahrîr ve yedine ber-takrîb sened almasını firîb eder[795].

Kuds-i şerîf içün sened-i şer'î almak dâ'iyyesiyle Françe elçisinin takrîridir[796]. Fî 2 B. sene 1180[797]*

Bin yüz seksen senesi Receb'inin ikinci günü Der'aliyye'de mukîm Françe elçisi Bâb-i âlî'ye takdîm eylediği takrîrinde[798], Kuds-i şerîfde Efrenç râhîblerinin ez-kadîm tasarruflarında olan ziyâretgâhlarına müte'allık umûrun cüz'î ve kullîsi öteden berü Françe Devleti'nin iltizâmında olduğuna binâ'en devlet-i müşârun-ileyhânın ziyâret-i mezbûreye dâ'ir olan mültemîsât-ı muttasıfânelerine Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend tarafından müsâ'ade birle beyne'd-devleteyn murâ'ât olunan musâfât ve müvâlât-ı kadîmelerine ri'âyet oluna geldiği Françe Devleti'nin me'mûl ü meczûmu olmakdan nâşî Kuds-i şerîf ziyâretine müte'allık ber-vech-i âtî zikr olunan üç madde husûsunda istid'â-yı destûrânelerine devletim tarafından bu dâ'îleri me'mûr olup, bizi nice selâtîn-i izâmın ve hâssaten merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Ahmed Hân tâbe serâhu Hazretler'inin senedât-ı mu'teberine mebnî nîşân-ı şerîf-i âl-i şânları ve ahidnâme-i hümâyûn şurûtu mûceblerince Efrenç râhiblerinin yed-i tasarruflarında iken **yüz yetmiş** ve te'kîden-leh **yüz yetmiş**

789 "edegeldikleri" B: "eyledikleri" A.
790 "kâmile-i âlem-ârâlarına" A: "kâmile-i mülûkânelerine" B.
791 "mültemisimiz gerek" B: "ملتمسنز" A.
792 "kâmilelerine" A: "kâmile-i âlem-ârâlarına"B.
793 "bünyân-ı hub ü vilâya mebnî ve bi-tahsîs-i şân-ı Devlet-i aliyye ile ebed-karârlarına vâkı' olan" B: -A.
794 "buyurulacağı" B: "buyurulduğu" A.
795 "deyü tahrîr ve yedine ber-takrîb sened almasını firîb eder" A: "**bin yediyüz altmış altı** senesi rûmiyyesinde Hazîran'ın on üçüncü günü Versâliye'de tahrîr olunmuşdur" B.
796 "Kuds-i şerîf içün sened-i şer'î almak dâ'iyyesiyle Françe elçisinin takrîridir" A: "madde-i mazbûr içün Françe elçisinin takrîr-i tercemesidir" B.
797 "Fî 2 B. sene 1180" B: -A. İşbu 2 Receb 1180 târîhi Mîlâdî 4.12.1766'ya tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshası v.62a-62b'dedir.
798 "Bin yüz seksen senesi Receb'inin ikinci günü Der'aliyye'de mukîm Françe elçisi Bâb-i âlî'ye takdîm eylediği takrîrinde" A: -B.

bir senelerinde Rum'lara bir takrîb inâyet olunan evâmîr-i şerîfe muktezâsınca Efrenc'in yedlerinden ahz ve Rum'a tahsîs ü zabt etdirilen ba'zı ziyâret-gâhlar Efrenc'in yedlerinde olan hüccet-i şer'iyye ve nişân-ı şerîf ve senedât-ı sâ'ireleri muktezâsınca ber-mu'ceb-i şurût-ı ahd-i hümâyûn[799] yine Efrenç ruhbânlarına bi't-temâm istirdâd ve ke'l-evvel zabt etdirilmek maddesi,

Sâniyen: Kuds-i şerîf muzâfâtından Yafa İskelesi'nde[800] müsâfirhâne olmak üzre Efrenc râhiblerinin bir aded manastır-ı kadîmleri birkaç sene mukaddem ol tarafda vâkı' olan zelzele ile ba'zen münhedim olup hâlen kābil-i süknâ olmadığından vaz'-ı kadîmisi üzre ta'mîr ü binâsı maddesi,

Sâlisen: Kuds-i şerîfde Kamâme Kilisesinde Françe pâdişâhının ve sâ'ir ba'zı mülûk-i Nasârâ'nın Kabr-i Hazret-i Îsâ Aleyhi's-selâma[801] hediyyeleri olup **yüz yetmiş** senesinde Rum tâ'ifesi tarafından muhârebe ü mukātele[802] ile bi'l-fesâd gasb u gāret olunan sîm ü zer ve murassa' ve mücevher nice zî-kıymet [70a] kanâdîl ve şam'dân ve suverin nizâmı maddesi mevâdd-ı mezbûrenin üçü dahi Kuds–i şerîf ziyâretine müte'allık olmakdan nâşî devletim tarafından mahsûs[803] sipâriş olunduğuna binâ'en muktezâ-yı hâlden olup huzûr-ı âlîlerine irsâl olunan üç kıt'a arzuhâl-i dâ'îleri manzûr ve husûsent-ı mezbûreye Françe Devleti'nin alâkası kemâlde olduğu gibi husûl-pezîrlerinden dahi kemâl-i mertebe mahzûz ve memnûn olacağı ma'lûm-ı destûrâneleri buyuruldukda ayn-ı inâyet-i destûrâne ve müsâ'ade-i hıdîvâneleriyle bu dâ'îleri dahi ihyâ buyurulmak recâsıyle işbu takrîr-i sadâkat-masîre cesâret olundu, diyerek hîleye bir mukaddime-i girişmeyecek tasnîf eyledi[804].

Ve kezâlik Kuds-i şerîf'de ve hâricinde ziyâretgâhların Rum tâ'ifesiyle nizâ'larına müte'allık Der'aliyye'de mukīm elçisi mersûm tarafından takdîm olunan hulâsa-i evrâkı takrîrât-ı evvelini mü'eyyeddir ki zikr ü beyân olunur[805]. Fî 2 B.sene 1180[806]*

---

799 "ahd-i hümâyûn" A: "ahdnâme-i hümâyûn" B.

800 "İskelesi'nde" A: +"Efrenc.....(ورارلريه) B.

801 "Îsâ Aleyhi's-selâma" B: "Îsâ Es-selâma" A.

802 "mukātele" B: "mukābele" sehv A.

803 "mahsûs" A: "mahsûsan" B.

804 "diyerek hîleye bir mukaddime-i girişmeyecek tasnîf eyledi" A: "bâkī emr ü fermân devletlü sultânım hazretlerinindir" B.

805 "ve kezâlik Kuds-i şerîfde ve hâricinde ziyâretgâhlerın Rum tâ'ifesiyle nizâ'larına müte'allık Der'aliyye'da mukīm elçisi mersûm tarafından takdîm olunan hulâsa-i evrâkı takrîrât-ı evvelini mü'eyyeddir ki zikr ü beyân olunur" A: "Kuds-i şerîf'de ve hâricinde ziyâretgâhların Rum tâ'ifesiyle nizâ'larına müte'allık Der-aliyyede mukīm Françe elçisi tarafından gelen evrâkın hulâsalarıdır" B.

806 "Fî 2 B.sene 11180" B: -A. İşbu tarih Mîlâdî 23 Kasım 1766'ya tekâbül eder.

* Bu bahis B nüshası v.62b-66b'dedir.

Kuds-i şerîf'de vâkı' Sittî Meryem radiye'l-lâhü anhâ üzerinde vâkı' yedi aded kemerin zîr ü bâlâsı kadîmü'l-eyyâmdan berü Efrenç tâ'ifesinin zabtında olup ve Beytü'l-lahm nâm mahalde kâ'in Kilise-i Kebîre ve içinde mağara-i mevlid-i Hazret-i İsâ Aleyhi's-selâm'ın misbâhları[807] dahi kadîmden Efrenç tâ'ifesi zabtında olduğu ve Sittî Meryem ziyâreti ta'mîre muhtâc oldukca emr-i âlî ile Efrenç tâ'ifesinin ma'rifetleriyle ta'mîr ü termîm oluna geldiği ma'lûmunuzdur, deyü Kuds-i şerîf nâ'ibi ve sâbıkı ve lâhık müftîler ve e'imme-i hutabâ ve nakîbü'l-eşrâf ve sâ'ir ahâlîlerinden masârif-ı girân-behâ ile ahz eylediği memhûr ve mümzâ mahzarı dahi ibrâz eyledi[808].

Kuds-i şerîf'in dâhil ü hâricinde ve Kamâme nâm kilisede kadîmî ve olıgeldüği üzre temekkün eyleyen Frenk râhiblerinin hâlâ sâkin olup ellerinde olan ziyâretgâhları kemâ-kân Frenk râhibleri ellerinde olup kimesne dahl eylemeye, deyü Françelüye i'tâ olunan ahidnâme-i hümâyûnda ve yedlerinde olan huccet-i şer'iyye mûcebince kadîmden Frenk râhiblerine mahsûs ve mu'ayyen emâkîn-i mezkûreye bir vechile ta'arruz etdirilmeyüp yedlerinde kadîmî olduğu vech üzre ibkā olunması husûsunu ruhbân-ı mesfûra verilüp hutût-ı şerîfe ile mu'anven defe'âtle tecdîd olunan nişân-ı hümâyûnda ve niçe evâmîr-i şerîfede musarrah olup hilâfına hareket olunmak mutasavver değil iken Rum tâ'ifesi **yetmiş** senesinde Kammâme Kilisesi'nde [70b] Efrenç'in murassa' ve mücevher nice zî-kıymet kanâdîl ü şama'dânını muhârebe ve mukātele ile gasb u gāret eylediklerini ve kanâ'at etmeyüp ve hılâf-ı inhâ ve senedât-ı sâkıta ile ba'z–ı emâkin ü esbâbı Efrenc'in yedlerinden ahz ü zabta zafer-yâb olduklarına mağrûren Efrenç râhiblerine hılâf-ı ahidnâme-i hümâyûn gadr u mazarrata tasaddîleri hılâf-ı rızâ-yı Devlet-i aliyye idiğini ve hâlât-ı merkūmenin kadîmine ircâ' ü ibkāsı istid'âsına Françe Devleti tarafından me'mûr olduğu ecilden tafsîle mübâderet eylediğini ve Kuds-i şerîf'de ve hâricinde kadîmü'l-eyyâmdan berü senedât-ı mu'tebere ile ba'dehû ahidnâme-i hümâyûn mûceblerince Efrenç râhiblerinin zabt edegeldikleri ziyâretgâhlar yedlerinden ahz ve Rum tâ'ifesine zabt etdirilmek içün **yetmiş** ve **yetmiş bir** senelerinde hutût-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn ile tâ'ife-i Ruma verilen iki kıt'a emr-i şerîf hılâf-ı inhâ ve kuvvet-i irtişâ ile iğfâlen ısdâr kılındığını îzâh eder.

---

807 "misbâhları" A: "misâhları" sehv B.

808 "ahâlîlerinden masârıf-ı girân-baha ile ahz eylediği memhûr ve mümzî mahzarı dahi ibrâz eyledi" A: "ahâlîlerinin mahzarı" B.

Ba'zı olanı mübeyyin elçi-i mûmâ-ileyhin memhûr kâğıdı, kıt'a 1[809]

Kamâme Kilisesi'nde vâkı' Hacer-i maktel nâm mahal sâhâsıyle ve tevâbi' ve levâhıkıyla Françe'ye[810] mahsûs emâkînden iken **yetmiş** senesinde Rumlara verilen emr-i hümâyûna binâ'en Rum tâ'ifesi istihsâl-i şirket kasdıyle mahall-i merkûma Efrenç misillü iki şam'dân ihdâs ve havâlîsini süpürüp hizmet-i sâ'iresini bi'l-münâvebe rü'yet eylemek.

Sâniyen: Merkad-i Hazret-i İsâ Aleyhi's-selâmın üzerinde vâkı' küçük kubbe Efrence mahsûs iken kubbe-i mezkûre dâhilinde Rumlar tarafından ihdâsen bir nefer râhibleri mukîm olmak.

Sâlisen: Yedikemer'in zîr ü bâlâsı Efrenç'e mahsûs iken Efrenç'in âlât ü ihsânlarını kaldırmak.

Râbi'an: Kabr-i Hazret-i Sittî Meryem öteden berü Efrenc'e mahsûs iken Rum'dan gayrı tavâ'if-i âharânın âlâtlarından tahliye ve miftâhı tâ'ife-i merkûma[811] tahsîs olunmak.

Hâmisen: Beytü'l-lahm nâm karyede vâkı' büyük kilisenin miftâhı ve içinde vâkı' mağara-i mevlid-i İsâ Aleyhi's-selâm'ın iki kapusunun miftâhları ki üç aded miftâhdır, Efrenc'e mahsûs iken kilise-yi mezbûre Efrenc'in suver ve şam'dân ve kanâdîl ve sâ'ir âletlerinden tahliye ve kilise-yi mezbûreyi Rum tâ'ifesi zabt etmek ve derûnunda vâkı' mağaranın kapusuna Rumlar tarafından miftâh yapdırılmak bâblarında **yetmiş** senesinde bir kıt'a ve te'kîden-leh[812] **yetmiş bir** senesinde dahi bir kıt'a emr-i şerîf Rum tâ'ifesine i'tâ ve akabince **[71a]** cülûs-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı cihân-dârî takrîbiyle tecdîd olunmak Rumlar'ın iddi'âlarına vâkı' olan müsâ'ade tevârîh-i muhtelife ile **doksan dokuz** senesine gelince birer takrîb ile yedlerine verilen sekiz kıt'a emr-i şerîfeye münhasır u mebnî olup ve[813] târîh-i mezbûra gelince emâkîn-i merkûmeye dâ'ir zuhûr eden münâza'âtın izâlesi zımnında Devlet-i aliyye'den Kuds-i şerîf'e mahsûs mübâşîr ta'yîn ve huzûr-ı şer'de fasl-ı ru'yet ve keşf ü zabt-ı huccetleri ba'de't-tahrîr Rumlar'ın husûsent-ı mezbûreye dâ'ir senedâtı ıskât ve ilkâ olunduğuna binâ'en **bin yüz yetmiş bir** senesinde ve merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleymân Hân zemânında Efrenç tâ'ifesine bir kıt'a nişân-ı âl-i şân ihsân ve **yüz yetmiş** senesinde cülûs-ı hümâyûnlarda tecdîd dahi olunup ta'arruz olunmuş değil iken, sene-i mezbûrede Rumlar'ın bir takrîble ısdâr etdirdikleri emr-i celîlü'ş-şânda

---

809 "Ba'zı olanı mübeyyin elçi-i mûmâ-ileyhin memhûr kâğıdı, kıt'a: 1" B v.63a: -A.
810 "Françe'ye" A: "Françe" B.
811 "merkûma" A: "Rûm'a" B.
812 "te'kîden-leh" A: "te'kîden" B.
813 "ve" B: -A.

Efrenc râhiblerine gadr-ı küllî terettüb eylediğini ve bâlâda tahrîr olunan mahzardan müstefâd olduğu üzre ber-minvâl-i muharrer Rumlar'a verilen emr-i şerîfin kaydı terkîn ve Rum'un zabt eylediği emâkîn ve husûsent-ı mezbûre Efrenç'in yedlerinde olan huccet-i şer'iyye ve nişân-ı şerîf ve senedât-ı sâ'ire muktezâlarınca ber-mûceb-i ahidnâme-i hümâyûn kemâ-fi'l-evvel Efrenç tâ'ifesine bi't-temâm istirdâd u zabt ve yedlerinde kadîmi olduğu vechile ibkâ ve Rumlar'ın veyâhûd Ermeniler'in taraflarından ihdâs olunan husûsent külliyyen ref' ü ihrâc ve Dîvân-ı hümâyûn Kalemi'nde akabince kayd olunmak üzre gerek münâzi' Efrenc'e mahsûs olan emâkîn ve husûsent mahallinde cümle ma'rifetiyle müceddeden bir kıt'a hüccet tahrîr etdirilmek bâbında Şam vâlîsine ve Kuds-i şerîf kadısına hitâben bir kıt'a fermân-ı âlî ısdâr buyurulmasını.

Ve[814] Kuds-i şerîf'de mekîn Efrenç râhibleri kendü hâllerinde iken hâric-i Kuds-i şerîf'de[815] vâkı' Türbe-i Meryem radiye'l-lâhü anhâ **yetmiş üç** senesinde Efrenç tarafından ta'mîr olunduğunu Rum tâ'ifesi hazm edemeyüp sene-i mezbûre Receb'inde Kamâme derûnunda gavga ü nizâ' peydâ ve katl-i nüfûs ve sefk-i dimâ' ve Efrenc'in altun ve gümüş murassâ' ve mücevher dokuz aded kanâdîl ve sîm sûret ve salîblerini gasb u gârete ictirâ eyledikleri Kuds-i şerîf Kadısı Abdullah Efendi tarafından i'lâm olundukda **[71b]** sâdır olan emr-i âlîde i'lâm-ı merkûmun fakat yarım satırı zikr olunur. Rum tâ'ifesinin diğer i'lâmına i'tibâr olunduğu hâlde[816] Rum tâ'ifesi sıyânet melhûz olmağla bu def'a i'lâm-ı merkûma nazar olunup ve fî-mâ-ba'd tecâvüzlükleri zuhûrunda gasb olunan eşyâ Rum tâ'ifesine tazmîn etdirilmek ve menba'-ı fesâd olanların muhkem haklarından gelinmek içün ol tarafda olan Rum tâ'ifesi kocabaşılarına tenbîh ü te'kîd buyurulmasını.

Ve[817] Kuds-i şerîf muzâfâtından Yafa İskelesi'nde mürûr u ubûr eden Efrenç züvvârına[818] müsâfirhâne olmak üzre Efrenc râhiblerinin ez-kadîm yed-i tasarruflarında olan bir kıt'a manastır ve mücerrebleri[819] ol tarafda birkaç sene mukaddem vâkı' olan zelzele takrîbi ile ba'zan münhedim ve akîbetde tersîm olunmamak cihetiyle harâba müşrif olup el-yevm kâbil-i süknâ olmadığından tâ'ife-i Efrenç züvvârının inkıtâ'ına bâ'is ve ahâlî-i beldeye ve Haseki Sultân[820] Vakfına dahi zarar terettüb eylediğine binâ'en manastır-ı mezbûr mahzenleriyle mesâğ-ı şer'-

814 "ve" A: -B.
815 "şerîfde" A: + "mübârekde" B.
816 "hâlde" A: -B.
817 "ve" A: -B.
818 "züvvârına" A: "züvvâlarına" B.
819 "mücerrebleri (مجربلري)" AB.
820 "Sultân" B: -A.

i şerîf olduğu üzre ta'mîr ve binâsına mümâna'at olunmamak bâbında şâm vâlîsine ve Kuds-i şerîf kadısına hitâben emr-i şerîf ısdâr buyur, deyü takrîr eder[821].

Ve yine bir kıt'a ma'rûzât-ı garîbesinde[822]

Bundan akdem emr-i hümâyûn-ı şevket-makrûnlarına binâ'en Françeli'nin ve Rum tâ'ifesinin yedlerinde olan bi'l-külliyye senedât-ı atîka ve cedîdeyi Osmân Molla Efendi ve Mirzâzâde Es-seyyîd Mehmed Sa'îd Efendi ve Ebubekir Efendizâde Osmân Efendi ve sadreyn efendiler dâ'îlerine gösterilüp Rum tâ'ifesinin yedlerinde olan Hazret-i Ömer radiye'l-lâhü anh imzâsıyle mümzâ[823] ahidnâmeler[824] merhûm ve mağfûrun-leh Fâtih Sultân Mehmed Hân Hazretleri'nin verdiği hatt-ı hümâyûnlarıyla mu'anven fermân-ı âl-i şân ve kezâlik Sultân Bâyezîd Hân Velî ve Kuds-i şerîf fethinde Sultân Selîm Hân[825] Hazretleri'nin hatt-ı hümâyûnlarıyla mu'anven fermân-ı âlîlerinde, her kim hılâfıyle haraket eder ise la'net ve Rabbü'l-âlemîn kılıcı boynuna olsun, deyü tenbîh ü te'kîd ve kezâlik Sultân Selîm Hân ve andan Sultân Murâd Hân Hazretleri'nin zemân-ı sa'âdetlerine[826] gelince olan selâtîn-i izâmın cümlesinin verdiği hatt-ı hümâyûn ile mu'anven fermân-ı hümâyûnları vech-i meşrûh üzre olup ancak **bin kırk dört** senesinde Sultân Murâd Hân-ı râbi' zemânında Françeli yedine bâlâda zikr ü tafsîl olunanın hılâfına bir fermân [**72a**] verilüp[827] ser-bölük ağaları eşkıyâlarının fetretleri vakti olmağla gâliba anların kuvvet-i ibrâmiyle bir fermân verilmiş. Tâ'ife-i habîsenin tasallutları mündefi' oldukda, Sultân Murâd Hân Hazretleri'nin ma'lûm-ı hümâyûnları olup Hazret-i Ömer radiye'l-lâhü anh Hazretleri'nin ve ecdâd-ı izâmlarının hılâflarına hılâf-ı şer'-i şerîf böyle fermân sudûruna tab'-ı hümâyûnları rızâ-dâde olmayup **bin kırk yedi** senesi târîhiyle müverrah fermân-ı hümâyûnlarda[828] zikr eder ki, husûs-ı mezbûr[829] bi'l-fi'l şeyhülislâmım olan a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn Yahyâ Efendi ve vüzerâ-yı izâmım ve kadıaskerlerim dâ'îlerine havâle eylediğimde alâ-vechi'ş-şer'î dikkat ü ihtimâm eyleyüp gördüklerinde bir vechile bâlâda mezkûr olan senedât-ı kaviyyenin hılâfına fermân verilmekle ehl-i zimmet olan Rum keferesinin yedinden nez' ve harbî olan Françe keferesine teslîm eylemek hılâf-ı şer'dir, deyü tasrîh ü beyân buyurmalarıyle

---

821 "buyur deyü takrîr eder" A: "buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir" B.
822 "Ve yine bir kıt'a ma'rûzât-ı garîbesinde" A: "ma'rûz-ı dâ'î-i Devlet-i aliyyeleridir ki" B.
823 "mümzâ" B: -A.
824 "ahidnâmeler" A: "ahidnâme ve ...." B.
825 "Hân" A: +"aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân" B.
826 "Hazretleri'nin zamân-ı sa'âdetlerine" A: "Hazretleri'ne" B.
827 "verilüp" A: +"..... hâline olan senelerde" B.
828 "hümâyûnlarda" A: "hümâyûnlarında" B.
829 "mezbûr" A: "mezkûr" B.

ol zemândan berü Râgıb Es-seyyid Mehmed[830] Paşa zemânına gelince aralıkda ba'zı şer' u kânûn bilmeyen vükelâ yediyle Françelü bir iki def'a fermân alup yine ba'zı ma'lûmu olanlar vâkıf oldukda kadîmîsi üzre ibkâ ba'dehû yine Râgıb Paşa zemânında iki kandil ve iki şam'dan ve bir miftâh ihdâsıyle def'-i nizâ' zu'muyle verdiği fermân ve bâlâda tafsîl olunan senedât-ı kadîme cümle efendiler dâ'îlerinin manzûrları oldukda, Françelü yedlerinde senedât-ı ihticâca sâlih olmadığından gayrı kendü re'âyâmız yedinden nez' olunup harbî kefereye verilmeğe bir vechile mesâğ-ı şer'î yokdur, deyü cevâb ve ittifâk u ittihâd eyledikleri ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda[831] emr ü fermân şevketlü kudretlü azemetlü efendimizindir, deyü arz u temlîki husûsunu ısrâr eyledi[832].

غمکین نشود طبع کل ازناله بلبل فریاد کدا رونق بازار کریمست[833]

Françelü ahidnâmesine zeyl ünvâniyle zam u idhâl eyledikleri maddelerde mahzûrât melhûz olanlarıdır ki zikr olunur[834]*.

Madde-i evvel: Françe kralına pâdişâh ıtlâk olunur elçiler ve konsolosları bu elkâba münâsib iltifât ile mültefid olalar. Zâhirde zarar-ı mülkiyyesi yok gibi görünüyor ammâ tedkîk olunsa ola geldiğinden ziyâde iltifâta sûret-i müsâ'ade gayrıların hıkd u hasedlerine ve tahsîs-i uyûn-ı düşmende ziyâdesi matlûb olan mehâbet-i İslâmiyyenin noksan kabûlüne illet olmağla hikmet-i aliyyeye ve mücerrebât-ı i'tibâriyyeye vücûhla muğayirdir.

Madde-i sâlise: Re'âyâ-yı [72b] Devlet-i aliyye'den konsolos sarayında hizmet eden on beş nefer re'âyâ tekâlifden mu'af olalar. Bu dahi gayrilere nisbetle müsâ'ade kabîlinden olup zararı mertebesi ma'lûmdur.

Madde-i sâmine: Hanelerine nakl eyledikleri hamrdan Yeniçeri ağası ve bostancıbaşı ve topcubaşı ve voyvoda resm alur[835] imiş almayalar. Eğerçi resm almaları bir iyü şey değil gibi görünüyor ammâ çünki düşmen-i dîndir. Bu mu'âmele tahakküm ü tagallüb sûreti olmağla men'i noksan hükm iktizâ eder, zararı budur, tay oluna.

Madde-i âşire: Husûmet üzre olan devletlere müte'allık korsan eşkıyâsından sevâhil-i memâlik-i mahrûseye bir zarar olur ise Françe konsolosları

---

830 "Es-seyyid Mehmed" A: -B.

831 "buyuruldukda" A: -B.

832 "deyü arz u temlîki husûsunu ısrâr eyledi" A: -B.

833 "Gam-gîr neşot tâb'-ı gül ez-nâle-i bülbül / Feryâd-ı gedâ revnak-ı bâzâr kerîmest" B.65a: -A."Bülbülün inlemesinden gülün hâlinde bir gamlanma olmadı. Dilencinin feryâdı pazar letâfetinin (canlılığının) cömertliğidir".

834 "olahlarıdır ki zikr olunur" A: "olanlar" B.

* Bu bahis B nüshası v.65a-66b'dedir.

835 "alur" B: "olur" A

ve tüccârı rencîde olunmaya. Bu maddenin zâhiri usûl-i şer'a muvâfık görünür gibi tatbîk ile irtikâb etmişler. Zîrâ husûmet üzre olan devletler ve sâ'ir harbî kefere bayrağı altında olanlardan selâmet istedikde Françe bayrağı gösterir. Vakt-ı fursatta düşmen bandırası gösterir. Temyîz mümkin olmadığından[836] Françelü'den taleb olunur iken bu madde ile men' olunmuş olur. Bunlar temâmm-ı hafî müsâ'adedir.

Madde-i hâdî aşere: Cümlenin veregelüp vaz'ı hükmüne muvâfık olan masdariyyenin men'i ve afvıdır. Hayfâ sad-hayf ki kat'a zarûret ve muzâyaka yoğiken hem zarar-ı mîriyyeye ve hem memâlik-i mahrûsedan muttasıl temettu' üzre olduklarına fikr-i dakîk hikmet-i rakîk ile îcâd olunan bir madde-i nâfi'ayı ibtâl eylemişler. Ol vakt gavgayı kabartmağa illet-i sâniye ve medâr-ı muharrik kendüler olup Nemçelü tarafından külliyyen nusret-i İslâmiyye rû-nümûn olduğunu gördüğü gibi her tarafa âsâyiş-i cânibeyni beyân ve tavassut-ı maslahata[837] nizâm verdi. Bu ma'nâlar ma'lûm olmağla gā'ile temâm bertarâf oldukdan sonra letâ'ifü'l-hîyl-i i'mâli câ'iz olan mahalde bu vechile müsâ'adenin sebeb-i hafîsi hemân zâhir tay olunur. Hükm-i takdîr ile seferler mütemâdî hazîneye müzâyaka ve[838] askere havf târî olmak âdet-i ilâhiyyesine binâ'en ol zemân murâd-ı hasma müsâ'ade mesnûn ve mahkûmdur[839]. Bu ise ma'a'l-ihâne zarûret yoğiken bu mertebe müsâ'adeye mazhar[840] kılmışlar.

Madde-i sânî aşere: Ta'rife ta'bîr etdikleri memhûr eşyâ defterlerine i'tibâr ile gümrükleri alına. Hâlâ bu şarta i'tibâr olunur ise mertebe-i zarûrî ümenâ' indinde[841] zâhirdir.

Madde-i tâsi' aşere: An-asıl Françe sefâyinine eşyâ tahmîl edenlerden Françelü olanlar konsoloslarına konsolata resmi veya bılâc (بلاج) ta'bîr olunur [73a] avâ'idi vere geldikleri gibi Devlet-i aliyye tüccârından dahi bu resm ü avâ'id verile. Bu madde konsoloslara inâyet ile ma'nen[842] Devlet-i aliyye tüccârını tecrime vesîle kılmışlar. Bu dahi inde'd-düvel[843] kendüye şân ve iftihâr olacak bir madde-i münkere ve muzırradır. Ve kendü tüccârları konsoloslarına versin, ammâ gayrılara vermeğe emr ü rızâ[ya] yakışır şey olmayup temâm müsâ'ade kabîlindendir.

Madde-i ihdâ ve ışrîn: Gerek taraf-ı mîrîden ve gerek tüccâr taraflarından Fransız ve ana tâbi'ler üzerlerine tahrîr olunmuş böylece kâğıdını kabûl etmediklerinde cebr olunmaya. Bu madde her ne kadar mutâbık-ı şer' ise de

836 "olmadığından" A: "olmadığına binâ'en" B.
837 "maslahata" A: "maslahatına" B.
838 "ve" A: "kılınup" B.
839 "mahkûmdur" B: "mahlûmdur" sehv A.
840 "müsâ'adeye mazhar" A: "müsâ'ade mazharı" B.
841 "ümenâ' indinde" B: "imtinâ'ından" A.
842 "ma'nen" B: -A.
843 "ınde'd-düvel" B: "ınde'd-devle" A.

mu'âmelât-ı maslahatın i'tibâr u dekâyıkı başka olmağla bu senedi tahsîlden garazları gerek mâl-ı mîrî ve gerek tüccâr-ı Devlet-i aliyye mâlını vakt-i fursat buldukca ibtâle medâr olmak kasdına mebnî idüği cây-ı iştibâh değildir. Zîrâ bu kavmin âdeti menâfi'i olmayan maslahata sarf-ı vakt ve himmet etmediği ma'lûmdur.

Madde-i münderice: Medyûn olan Françelü bir tarafa azîmet eyledikde elçi ve konsolosları kefîl verdiği sûretde yolundan alıkonmaya. Mâl sâhibi içün her ne kadar kefilinden taleb mümkin ise dahi mücerred te'hîr ve mümkin oldukca ta'tîle medâr ve nef'i kendülere â'id olmak maslahatına binâ'en derc ü idhâl etdirmişler. Bu tâ'ife menâfi'-i hazîneyi sanâyi'-i fikriyye ile tahrîb[844]-i küllîyeye[845] karîb kılmak mücerrebdir.

Madde-i münderice[846]: Françe sefâyini memâlîk-i mahrûse iskelelerine akce ile[847] kifâf-ı nefsleriyçün me'kûlâtlarını alub bu maküle matbah zahîresinin bey' u şirâsına ve tahmîl olunmasına mumâne'at olunmayup vergü taleb olunmaya. Küffâr ceyşleriyçün izne hâcet yoğidi ammâ mukaddimede böyle zikr edüp hâtimesinde tahmîl etmeğe demek desîseye mebnî olduğu katî zâhirdir. Ma'nen matbah zahîresi ta'bîriyle zımnî me'kûlât aksâmını mübâya'aya[848] ruhsat fehm olunur.

Madde-i münderice: Françe[849] sefîneleriyçün lede'l-iktizâ seren ve direk ve yelken bezi ve lenger ve halat akceleriyle mübâya'a eyleyeler. Bunların dâ'imâ düşmeni dost sûret oldukları ecilden münâsebetlice tarîkla aczları taleb ve şiddet-i ihânetleri kesr-i fi'l-cümle kabûlüne medâr olmak içün selefde o hîn-i müsâ'adeyi tahsîl ile umûrlarına takviyet verilmekden gayrı mülâhaza olmamak gerekdir.

Madde-i münderice[850]: Françelü'ye tâbi' [73b] ruhbânların Kuds-i şerîf'de zabt u tasarruflarında olan mahaller mürûr-ı ezmân ile harâbe müşrif olmamak ihtiyâtıyçün elçi iltimâsıyle ta'mîr olunmalarına fermân sudûru câ'iz ola[851]. Vülât ve kuzât ve hükkâm ve zâbitân taraflarından bir dürlü mümâna'at olunmaya. Ol mahaller ta'mîri ta'bîriyle binâ inşâsına ve bildiği mahalde[852] bede' eder. Sonra kabr-i İsâ ve kiliseleri idhâl eder ve benimdir deyü iddi'a eyledikde

---

844 "tahrîb" A: -B.
845 "küllîyeye" A: "küllîye" B:
846 "münderice" A: -B.
847 "akce ile" A: "akceleriyle" B.
848 "mübâya'a" mükerrer B.
849 "Françe" A: -B.
850 "Madde-i münderice" A: -B.
851 "ola" A: "olup" B.
852 "binâ inşâsına ve bildiği mahalde" A: -B.

sened almak üzre ibrâz eder ve hakîkatde kalemimiz ile verdiğimiz ihticâca sâlih olur[853] ve zâbitânı muhâlefetten men' eylemek sûretleri çünki kendü mülki olmuş olur. Bu sûretde diledikleri gibi yapar, muttasıl ruhsat verilmiş ve Dev[let-i] aliyye'nin alâkası olmamış olur[854].

Madde-i münderice[855]: Donanma-yı hümâyûn sefâyini rû-yı deryâda musâdefe etdikleri Françelü sefâyininden hediyye taleb eylemeye, meğer rızâsıyle ola[856]. Bu men' zâhiren dostluğa muvâfık görünür. Fe-emmâ mukaddemlerde ahidnâmeye derc etdikleri mücerred izhâr-ı şevket-i İslâm ve sûret-i galebeye kendülerini mu'tâd kılmak hikmetine mebnî olmağla müstağnî-i mûcib-i iftihâr kılacakları ve bu takrîb ile kavimleri beyninde tefâhur etmek maslahatı içün olduğu zâhirdir. Bundan başka uzak adalarda olan sefîneler rü'esâları ve korsan sefâyini dahi Françe bandırası açup dost ve düşmen fark olunmadığından bahr-i sefîdin ihtilâline bâ'is ü bâdî bir hâlet olacağı emr-i âşikârdır[857].

Madde-i münderice[858]: İşbu atîk ve cedîd mevâd fî-mâ-ba'd tavâ'if-i erbe'a-i mezkûre haklarında dahi mer'î ve mu'teber tutulup mevâdd-ı merkûmenin mefhûmânına muğâyir mukaddem ü mu'ahhar târîhle emr dahi vârid olur ise amel ü i'tibâr olunmaya. Bu madde zeyl-i cedîd hâtimesi olmağla bâlâda bast u temhîd olunan mecmû'[859]-ı mevâddı müceddeden takviye ü tahkîm içün olup her bir maddesinde bin hîle ü hut'a olduğu ve encâm-ı Devlet-i aliyye'ye ihâneti zâhir olacağı mahall[860]-i iştibâh değildir.

Bin yüz yetmiş sekiz senesi Muharrem'i gurresinden Zilhicce'si gāyetine varınca bir sene-i kâmilede Âstâne-i devlet-âşiyânne'ye Kāhire-i Mısr'dan tevârüd eden kahvenin mıkdârı[861].

Yüz yetmiş yedi yük seksen bir kıyye kahve gelüp yetmiş dört yük [74a] üçbin dörtyüz vukıyyesi tahmîsde sahk olunub ibadü'l-lâha füruht ve mâ'ada

---

853 "eder ve benimdir deyü iddi'a eyledikde sened almak üzre ibrâz eder ve hakîkatde kalemimiz ile verdiğimiz ihticâca sâlih olur" A: -B.

854 "eylemek sûretleri çünki kendü mülki olmuş olur. Bu sûretde diledikleri gibi yapar. Muttasıl ruhsat verilmiş ve Dev[let-i] aliyye'nin alâkası olmamış olur" A: "sûretleri bi'l-cümle diledikleri gibi yapsunlar, muttasıl ruhsat verilmiş"B.

855 "Madde-i münderice" A: -B.

856 "meğer rızâsıyle ola" B: -A.

857 "Bundan başka uzak odalarda olan sefîneler rü'esâları ve korsan sefâyini dahi Françe bandırası açup dost ve düşmen fark olunmadığından bahr-i sefîdin ihtilâline bâ'is ü bâdî bir hâlet olacağı emr-i âşikârdır" A: -B.

858 "Madde-i münderice" A: -B.

859 "mecmû'" A: "mecmû'ı" B.

860 "olup her bir maddesinde bin hîle ü hut'a olduğu ve encâm-ı Devlet-i aliyye'ye ihâneti zâhir olacağı mahal" A: "olduğu câî" B.

861 Bu bahis defter şeklinde B nüshası v.21b'dedir.

yiğirmialtıbin altıyüz seksen bir vukıyyesi bâkī kalur idi. Ve bâkī kalan kahveden ziyâde kahve-i Frengî ta'bîr olunan yeni dünyâ kahvesini Françe sefineleri getürüp Anadolu ve Rumeli memleketleriyle Der'aliyye'de tahmîs önünde mahsûs olan dükkânlarda furuht ile ticâret-i bisyâr(!) eder idi. Ve bundan mâ-'adâ Âstâne-i sa'âdet'de yevmiyye iktizâ eden ondörtbin beşyüz İstanbûlî kile hıntayı sevâhil-i Bahr-ı sefîd'de vâkı' mahal ve mevâzi'den mübâya'a olunup îcâb eden navlunu almak üzere sefînelerine tahmîl ü tesyîl e[t]diklerinden hazîne-i ihsân ve defîne-i şehriyârîden menâfi'-i azîme celb ü ahz eylediklerine kānî' olmayup refte refte ba'de zemân izhâr edeceği ihânete teşebbüs eyledikleri zâhîrdir.

Devlet-i aliyye'nin İsveçlü zimmetinde olan alacağının mıkdârını hâvî hulâsadır[862].*

İsveçlü husûsıyçün şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnları mantûkı ma'lûm-ı çâkerânem oldu. Nefsü'l-emr mülâhaza-i hümâyûn-ı cihân-dârîleri ayn-ı kirâmdır. Lâkin İsveçlü'nün za'f hâli ve Moskovlu ile ittifâkı ve tebe'iyyeti bundan mukaddem mesmû'-ı çâkerânem olup ol vakt bu misillü bir mülâhaza olmadığından tahkīk u tedkīkına çendân vakt olmamışidi. Bu def'a şeref-rîz-i huzûr olan emr-i hümâyûnlarına binâ'en İsveçlü Moskovlu ile müttefik ve Moskovlu'ya tebe'iyyeti vâkı' mıdır, değil midir, hakīkati üzre erbâb-ı vukūfdan istihbâr u istiknâh ve sıhhati ne vechile ise rikâb-ı hümâyûnlarına ba'de'l-arz iktizâsı üzre İsveçlü'nün tarafında olan elçisi ile müzâkere ve mükâlemesine mübâşeret olunur ve İsveçlü'nün Devlet-i aliyye'ye ne mıkdâr duyûnu olduğu bundan akdem[863] Başmuhâsebe'den derkenâr etdirildikde ikiyüz elli bin guruş deynleri olduğu derkenârdan müstebân olmağla derkenâr olunan kâğıd atebe-i aliyye-i[864] mülûkânelerine arz olundu.

Asıl İsveçlü'nün deyni ikibin Rûmî kîse olup mukaddemâ taraf-ı mîrîden İsveç kralına ber-vech-i karz verilen ol mıkdâr kîse[865] akcenin kuyûdâtı sâdır olan fermân-ı âlîleri mûcebince [74b] Başmuhâsebe'den başka kâğıda ihrâc olunduğu üzre **bin yüz yiğirmi dört** târîhinde iki kıt'a temessükleri ba'de'l-hıfz bu def'a bin ikiyüz kîse ve bir def'a dahi sekizyüz kîse ki cem'an ikibin Rumî kîsenin bâlâ-yı kaydında meşrûh olduğu üzre meblağ-ı mezbûr mukābili yetmiş iki kıt'a top çeker

---

862 "Devlet-i aliyye'nin İsveçlü zimmetinde olan alacağının mıkdârını hâvî hulâsadır" A: "İsveçlü zimmetinde olan mîrî akcenin mıkdârını hâvî telhîsdir" B.

* Bu bahis B nüshasında v.162b-163a'dadır.

863 "Devlet-i aliyye'ye ne mıkdâr duyûnu olduğu bundan akdem" A: "Devlet-i aliyye'lerine ne mıkdâr deyni olduğu bundan mukaddem" B.

864 "aliyye-i" A: "ulyâ-yı" B.

865 "ol mıkdâr kîse" A: "ikibin Rûmî kîse" B.

cemi' tetimmâtıyle kıymeti Âstâne-i sa'âdete nakl masârifı ile altıyüzbin guruşa bâliğ olur bir mükemmel kalyon ve uçları harbeli nuhâs donanmalı kıymeti[866] ikiyüzbin guruşa bâliğ olur. Otuzbin aded yivî tüfenkleri kabûl olunup Dersa'âdete nakl ü teslîmlerinde temessüklerinin rû-yı istid'âlarına müsâ'ade-i hümâyûn buyurulduğu **elli** târîhinde mahalline kayd olundukdan sonra **elli bir** târîhinde bir kıt'â kalyon ile getürdükleri eşyâdân onbin yüz aded tüfengden onbin altmış bir adedi aynî cebehâne-i âmireye teslîm ve kusûr otuz tüfeng bahasıyla sâ'ir noksan gelen eşyâ bahaları kırküçbin üçyüz yetmiş birbuçuk guruş kırk sekiz akçeye bâliğ olup meblağ-ı mezbûrun kırkbin yetmiş altı guruşu Enderûn-ı hümâyûn hazînesine ve kusûru Bâb-ı hümâyûn hazînesine teslîm olunup bâkî kalan ondokuzbin aded tüfengleri getürmek üzre mahfûz olan iki kıt'a temessükleri **elli bir** senesinde red olundukdan sonra ondokuzbin aded tüfenglerden onüç bin adedi elçilerinin istid'âlarına binâ'en bâ-hatt-ı hümâyûn mütâlebe olunmamak üzre **elli dört** târîhinde mahalline kayd u sûret i'tâ olunmağla kusûr kalan ellibirbin aded tüfengleri dahi getürüb cebehâne-i âmireye teslîm olunduğu mukayyed olup lâkin Enderûn-ı hümâyûn hazînesinden ber-vech-i karz **yüz yiğirmi dört** senesi târîhiyle ba'dehû temessükü gelmek şartıyle dokuz yüz dört kîse akce verilüp temessükü gelmediği ve ba'dehû **yüz elli beş** senesinde dahi beşyüz Rûmî kîse akce verilüp memhûr temessükü ile tercemesi Başmuhâsebe'de mahfûz olup teslîmâtına dâ'ir kayd bulunmadığı ve yine Hazîne-i âmire'den **yüz elli altı** târîhinde dahi İsveç kralına alâ-vechü'l-i'âne ber-vech-i nukûd beşyüz Rumî kîse akce verilüp meblağ-ı mezbûrdan dahi hatt-ı hümâyûn ile elçisinin makbûz temessüki Rûznâmçe-i hümâyûnda mahfûz idüği [75a] huzûr[867]-ı devletlerine takdîm olunan kuyûdâtdan ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân.

Sefâret ile İsveç kralı tarafına me'mûr olup avdetinde[868] Mehmed Sa'îd Efendi'nin[869] takrîr-i garîbesidir zikr olunur[870]. Fî 27 Z. sene 1146[871]* .

Bin yüz[872] **kırk beş** senesi Cemâziye'l-ûlâ'sının on sekizinci günü taraf-ı Devlet-i aliyye'den İsveç tarafına azîmet ve muvâfık hevâ ile Çenge Balkanı mürûr olunup Şumnu kasabasına duhûlümüzde def'aten şitâ zuhûr edüp gitdikce

---

866 "kıymeti" B: -A.
867 "huzûr" B: -A.
868 "Sefâret ile İsveç kralı tarafına me'mûr olup avdetinde" A: "..... ğarîbe-i berâ-yı sefâret ile İsveç" B.
869 "Mehmed Sa'îd Efendi'nin" B: -A.
870 "zikr olunur" A: -B.
871 "Fî 27 Z. sene 1146" B: -A. İşbu târîr 17 Nisan 1738'e tekâbül eder.
* Bu bahis B nüshası v.154a-162a'dadır.
872 "Bin yüz" A: -B.

müşetted olarak dört sâ'at zarfında iki karış mıkdârı kar terâküm edüp yollarda azîm su'ûbet zuhûr etmekle her ne hâl ise üftân u hîzân Nehr-i Tuna'yı ubûr edüp Yergöğü Kal'asına nüzûl ve ertesi günü yollarda kesret-i berfden râkiben azîmet mümkin olmamağla gerek kulları ve gerek ma'iyyetimizde bulunan etbâ' kulları bi'l-cümle ihmâl ü iskâlimiz ile ol esnâda Eflâk voyvodası olan İskerletzâde Kostantin Voyvoda kulları tarafından ihzâr olunan kızaklara süvâr olup Kasaba-i Bükreş'e bir sâ'at mikdarı takarrub olundukda voyvoda-i mesfûr kulları nâme-i hümâyûnu istikbâl içün ta'biyye eylediği dörtyüz mıkdârı süvâri ve cemî' kapusu halkı ve kethüdâsı mehterhâne ile nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnı azîm ihtirâm ve surûr ile istikbâl edüp alay ile şehre nüzûl ve birkaç gün şiddet-i hevâya sükûn gelür mülâhazasıyla meks olunup lâkin mülâyemet-i hevâdan ye's sûretleri nümâyân olmağla mütevekkilen alâ'l-lâhi'l-Kerîm üslûbu sâbıka üzre yine müretteb olan alay ve mehterhâne ile nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn teşyi' olunup cânib–i Boğdan'a azîmet ve ol gün gidilüp gecesi tekrâr ifrât üzre kar yağmak ile bir vechile taşra çıkmağa imkân olmayup üç gün üç gece re'âyâ hânesi bucâğında hayvanât arasında meks olunup hele her ne hâl ise üçüncü gün bir mıkdâr hevâ sâkin olup yola azîmet ve Boza nâm mahalle vardığımızda ma'iyyetimizde olan ba'zı yolculardan bir Tatar ve bir zimmî şiddet-i bürûdet-i hevâdan müncemid olup helâk oldular. Hâsılı ol hâl ile Boğdan bilâdından Porlat nâm kasabaya varılup ertesi yollardan geçilmek mümkin olduğu haber alındıkda azimet olunup sekiz sâ'at mesâfede vâkı' [75b] Vasloy (واسلوي) nâm mahalle varılmak içün yedi sâ'at mıkdârı yürüyüp tahmînen bir sâ'at mıkdârı yol kaldıkda kar yağmağa[873] başlayup ol mertebe ifrât-ı nüzûl[874] eylediği birkaç dakîka içinde yollar mesdûd ve çığırlar gā'ib olup ahşam dahi olmağla hayrân ve sergerdân olup girye ü[875] zâr ile Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn hazretlerinden isti'ânet olunup ol esnâda bir Tatar'ın ayakları mütecemmid olmağla telâşından bî-çâre ne edeceğin bilemeyüp hemân süvâr olduğu dâbbesinin karnını yarup ayaklarını ısıtmak mülâhazasıyla içine sokdukda derhâl Tatar ve dâbbe müncemîd olup ikisi dahi orada[876] helâk oldular. Lâkin avn-i Hakk ile bizden kimesneye zarar olmayup fakat birinin bir mıkdâr kulağı azurde oldu. Sonra ilaç olunup el-hamdü li'l-lâh ol dahi halâs buldu. Hâsıl-ı kelâm bu vech üzre hezar-mihnet ü meşakkat ile bir sâ'atlik yol dokuz sâ'atde alınup[877] kasaba-i Vasloy'a nüzûl müyesser ve üç gün meks olunup sekizinci konakda ser-i Hotin'e vüsûl müyesser oldukda kānûn üzre muhâfızı İlyâs Paşa kullarının mükemmel kapu

873 "kar yağmağa" B: "karlamağa" A.
874 "nüzûl" B: "نزو" A.
875 "ve" B: -A.
876 "orada" A: -B.
877 "dokuz sâ'atde alınup" mükerrer B.

halkı ve kethüdâsı ve mehterhânesiyle üçyüz mıkdârı süvârî nâme-i hümâyûnu istikbâl ve alay ile kal'aya varılup azîm top şenlikleri olundukdan sonra Lehlü'den duhûlümüze izin haberi gelince yiğirmi altı gün Hotin'de İlyas Paşa hânesinde meks olunup izin haberi geldikde Şa'bân-ı şerîf'in yiğirmi altıncı günü iki tarafdan dahi azîm alay ve top şenlikleri olarak Muhâfız İlyas Paşa kulları ve kethüdâsı vesâtatıyla bu kulları Lehlü'ye teslîm olunup iki tarafın askeri mahallerine avdet etdikde kulları memerrimiz olan İzvançe'de ol gece meks ve ertesi yine kızaklara süvâr olunup Varşova tarafına azîmet ve Yehûd hânelerine konarak[878] husûsen namaz kılacak bir pâk mahal ve abdest içün şübhesiz pâk su tedârükinde gāyetü'l-gāye meşakkat çekilerek yiğirmi üç konakda Lehlü'nün makarr-ı hükûmeti olan Varşova Kal'ası'na vusûl müyesser olup lâkin vusûlümüzden evvel Leh kralı olan Na'lkıran[879] dedikleri düşmen-i bî-dîn mürd olmuş bulunmağla el-hamdü li'l-lâhi te'âlâ rûy-ı bedîdini müşâhede müyesser olmayup [76a] kral vekîli olan Prima nâm kimesneye varılup mektûblarımız teslîm ve huzzâr-ı meclîs müvâcehesinde derhâl feth ü kırâ'at edüp mefhûmları ma'lûm oldukda tarafımıza hitâb edüp, bizler Devlet-i aliyye'nin sâdık dostu ve me'mûnu'l-gā'ile konşuları olup her vechile bizler Devlet-i aliyye'nin hüsn-i himâyetin ümîd eder tâ'ife olmamız ile beher hâl Devlet-i aliyye'nin rızâsı matlûbumuz olup bu def'a sizin sefâretiniz içün suhûlet tarîkınıza müsâ'ade ve iltizâm ederiz. Bir kaç gün meks edin. Sizi karîben mahall-i me'mûrenize irsâl ederiz[880], deyüp Varşov kenârından cereyân eden Visla Nehri üzre iki kıt'a[881] borozan ta'bîr olunur kayıklar üzre kulları içün ocaklu odalar yapdırup ve içine çuka kapladup râhat ile mezbûr kayıklara süvâr ve Visla suyu ile onbir günde Vaniska (وانسقه) Kal'ası'na nüzûl olunup altı gün meks içinde yine Lehlü tarafından tehiyye kılınan iki kıt'a sağîr kalyonlara süvâr ve Bahr-ı Baltık'ın buzları dahi çözülüp yol açılmak içün şiddet-i hevâya bakılmayup mütevekkilen ale'l-lâhi te'âlâ engine azîmet ve sekizinci günde İsveç kenarlarına varılmışiken تجري الرياح بمالاتشتهي انفس[882] medlûlünce[883] bâd-ı muhâlif-vezân olup tekrâr engîne avdet ve yine kenâra gelüp içerü girilmek üzre iken yine gerüye avdet hâsılı üç def'a kenara gelinüp avdet vâkı' olup[884] üçüncü def'ada heva ziyâde müşetted olup bir vechile bir tarafda meks ü ârâm mümkin olmamağla rüzgârın önüne[885]

878 "konarak" B: "konanarak" A.
879 Sözkonusu Na'lkıran, II.Auguste'dir.
880 "ederiz" B: "eder" A.
881 "kıt'a" A: -B.
882 "تجري الرياح بمالاتشتهي انفس" B: " تجري الرياح بمالاتشتهي" A.
883 "medlûlünce" B: "medlû[lü]nce" A.
884 "olup" A: "ve" B.
885 "önüne" B: "ölüne" A.

düşüp[886] Turucba (تورو جبا) kurbunda vâkı' Kodland[887] Cezîresi'ne varılup dört buçuk gün anda meks ve zahîremiz dahi temâm olup cezîrede ise kuru balıkdan gayrı çendân me'kûlât bulunmamağla her ne hâl ise ta'ayyüş olunup beşinci gün müsâ'id görünmekle yine savb-ı maksûda azîmet olunup iki günde İsveç yakasına vüsûl ve Lansort (لانسورت) Boğazı'ndan içerü duhûl müyesser oldukda cümlemiz mesrûren hamd ü şükr[888] ederek âhırda[889] adalar arasından dolanarak beş günde İsveç'in makarr-ı hükûmeti olan İstekolm Şehri'ne takarrub olundu. Lâkin sefer-i deryânın keyfiyet-i hâli şöyle idi ki **[76b]** Baltık Denizi gāyet sovuk ve furtınası şedîd deniz olup ahşamdan yelkenler ne tarafa çekilmiş ise gece öyle donup ertesi öyle vaktine dek bir tarafa dahi döndürmek mümkin olamaz idi. Öyle mülâhaza olunur ki[890] halatlar ve makara üzerinde yasdık kadar buzlar donup gemiciler sehari baltalar ile çıkup birkaç sâ'atde gücile buzları kat' edüp deryâya dökerler idi. Ve iklim-i şehr dahi ziyâde burûdet üzre olmağla senede birbuçuk ay mıkdârı mu'tedil hevâ ancak görülüp mâ'adâ cümle burûdet üzre mürûr eder. Hattâ ekinlerinin zuhûr ve hasadı cümle kırk güne münhasır olmağla ekin tarlada kuruyup harman olamadığından her köyde[891] mahsûs buğday kurutmak içün furunlar îcâd edüp anda kurudurlar. Hattâ Hazîran'ın on birinci günü idi, def'aten şöyle bir azîm kar yağdı ki nısf sâ'atde bir karış mıkdârı oldu ve der-akab hevâ küşâde olmağla çok durmayup mahv oldu. Hâsılı yaz gelür derler idi. Lâkin bu kulları Temmuz'un âhırine[892] kadar anda meks eyledim. Müddet-i meksimizde yaz hevâsı demeğe şâyeste bir gün görmedik bilmem bizden sonra yaz geldi mi[893]. Allâhü te'âlâ bilür. Çünki bu[894] kulları üç def'a İsveç sâhiline gelüp ve yine gerüye avdet ve birkaç gün Kotland Cezîresi'nde meksimizden İsveçlü, telef oldular, deyü vesveseye[895] düşüp, etrâf u eknâfa âdemler gönderüp ahvâlimizden haber almak sadedinde iken def'aten vürûdumuz[896] vâkı' oldukda mal bulmuş Mağrîbî'ye dönüp derhâl iskele başında azîm alay tertîb ve beni[897] kalyondan almak içün mahsûs kendü sandalını

886 "düşüp" A: düp" B.
887 "Kodland" A nüshası v.76a, satır 18'de ve v.76b, satır 15'de (قودلاز): B nüshası v.155b, satır 2'de (قولاند), satır23'de (قودلاز).
888 "hamd ü şükr" A: "şükr ü hamd" B.
889 "âhırda" A: "hırda" B.
890 "öyle mülâhaza olunur ki" A: "şöyle ki" B.
891 "kuruyup harman olamadığından her köyde" A: "kuruyamayup her köyde" B.
892 "âhırine" A: +"karîbe" B.
893 "sonra yaz geldi mi" A: "norasını dahi" B.
894 "bu" B: -A.
895 "deyü vesveseye" A: "mülâhazasına" B.
896 "vürûdumuz" A: "vürûmuz" sehv B.
897 "beni" A: "kullarını" B.

irsâl ve re's-i iskeleye[898] dahi altı bârgîrlü kendü[899] hintovin (هنطوين) âmâde ü ihzâr[900] ve kapucular kethüdâsını birkaç kapucıbaşı ile ma'an istikbâl-i kudûm-ı nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn etmekle iskeleye[901] yanaşıldıkda derhâl mesfûrlar, olduğumuz sandala gelüp kral ve cumhûr tarafından selâm ve tebrîk-i kudûm ve vüsûlümüzden ne mertebe mesrûr oldukların i'lâm edüp, cenâbınızı hâzır olan hânenize getürmek içün alay size intizârda olmağla buyurun gidelim, deyüp ben[902] dahi sandaldan çıkup İsveç toprağına ayak basdıkda [77a]

بسم الله الرحمن الرحيم

اودعت فيك اتبهاالارض شهادتي ان لااله الاالله وان محمدا عبده ورسوله

فاشهدي في يوم القيمة

deyüp, ma'iyyet-i bendelerinde bulunanları dahi işhâd etdikden sonra kralın hintovina[903] süvâr olup âlây ile hâne-i mu'ayyenemiz tarafına azîmet ve esnâ-yı mürûrumuzda müzâhime-i nâs şol mertebede idi ki yol üzerinde olan hâneler ve dükkânlar ve dam üzerleri mâlâ mâl olduğundan gayrı İskelede mevcûd olan kalyonlarının iplerine varınca dizilüp gûyâ her bir halat kesret-i nâsdan Havza üzümüne müşâbih olmuşidi. Gerek dizilen asker ve gerek seyirci nâmına olan kimesneler bizleri gördükde[904] cümlesi şabkalarını havaya sallayup bir ağızdan cümlesi lisânlarınca, Allâhü te'âlâ[905] Âl-i Osmân pâdişâhına ömürler versün, deyü feryâd eyleyüp bu kadar tabl ve bu kadar tirempete ta'bîr olunur borular birden çalınup ve altmış kadar toplara bir fitilden ateş verildikde velvelesi âsmâna çıkup böyle ikrâm u ihtirâm ile hânemize nüzûl olundukda derhâl kralın kethüdâsı olan Mareşal De Lafor nâm kimesne tekrâr kral ve kraliçe tarafından selâm ve tebrîk-i kudûm eyledi. Ve'l-hâsıl ahşam ta'âmı içün kral kendü takımıyla bir sefere mükemmel ta'âm irsâl ve bilirüz ehl-i İslâm bizim ta'âmımızı yemezler lâkin biz bu ta'âmı mahsûs cedîd kaplar tedârük edüp ihtimâm eyledik, demiş. Hoş imdi bu kulları dahi hâzır olan ta'âma oturup şekerleme makûlesinden birkaç lokma tenâvül ve ba'dehû kahveler içilüp, kralınızın ikrâmından haz eyledik dostluğa lâyık olan vechile hareket eylediler. Tarafımızdan arz-ı sûret eyleyesiz. İnşâ'Allâhü te'âlâ biz dahi bir iki gün içinde umûrumuza nizâm verdiğimiz gibi kendüler ile görüşürüz, diyerek vedâ' olundu. Eğerçi bu kulları görmedim lâkin *el-uhdetü ale'r-râvî* kral

898 "re's-i iskeleye" A: "iskele başına" B.
899 "kendü" B: -A.
900 "âmâde ü ihzâr" A: "ihzâr" B.
901 "iskeleye" A: -B.
902 "ben" A: "bu kulları" B.
903 "kralın hentovına" A: "kral hentovına" B.
904 "bizleri gördükde" A: "bu kullarını gördükleri gibi" B.†
905 "te'âlâ" A: -B.

tebdîl-i kıyâfet ol meclisde mevcûd[906] idi, derler. Lâkin ihtimâldir. Çünki meclis böyle bir hoşca mürûr eyledi. Bunun sonu dahi bir hoşca olmak mülâhaza olunmağla birkaç günden sonra nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnı teslîm içün bu kulları[907] kral tarafından da'vet [77b] olunmağla yine evvelki âlây gibi âlây ile kral sarayına varılup nerdübân başında kapucılar kethüdâsı istikbâl ve dîvânhâne kapusunda kral kethüdâsı istikbâl edüp bilâ tevekkuf ikinci dîvânhâneye girildikde kralın olduğu odanın kapusı açılup doğruca içerü girildikde, kral kendü bir kebîr ebniyenin önünde kıyâm üzre ve iki tarafına ricâl-i devleti kat ender kat dizilüp bir elinde bir sağîr mücevher asâ ve bir elinde dahi şâbkası. Bu kullarına doğru tebessüm ederek dört adım mıkdârı yürüyüp tevakkuf eyledikde kulları bülend-i avaz ile şevketlü kerâmetlü mehâbetlü halîfe-i İslâm ve veliyyü'n-ni'am hâs u âmm efendimiz hazretlerinin amm-ı emcedleri hüdâvendigâr[908]-ı sâbık hazretleri zemân-ı sa'âdet-iktirânlarında hâsıl olan dostluğun muhâfazasına rağbet ile bu kulların irsâl ve nâme-i hümâyûn-i şevket-makrûn ile kral dostların mutayyebü'l-bâl buyurdukların edâ' ü tefhîm eylediğimde, kral bi'n-nefs kendü sağ eliyle nâme-i hümâyûnu alup ve birkaç adım girüye gidip, kendü eliyle bir sîm tabla üzerine vaz' eyledikden sonra tekrâr gerü dönüp yanımıza geldikde, ol dahi tarafından azîm teşekkür edüp, şevketlü kerâmetlü efendimiz hazretlerine senâ edüp ne mertebe mesrûr olduğun arz eyledikde âyîn ehl-i İslâm[909] üzre vedâ' edüp taşra çıkıldıkda akabimizden kethüdâsın irsâl edüp kendünün küçük odasında bu kullarına kahve verüp teneffüs olunmak üzre tenbîh etmekle mareşal önümüze düşüp odaya girildikde der-akab acele üzre kahve verilüp fincanı temâm eder etmez olduğumuz mahalde bir âhar kapudan kral geledüşdükde fincanlar birağılup kral tarafına teveccüh olundukda doğru kullarının yanına gelüp ve elimden yapışup tekrâr be-tekrâr hâl ve[910] hatır sü'âli ve bol zahmetleriyle nicesiz, diyerek sohbete âğâz ve şevketlü azametlü efendimiz Âl-i Osmân pâdişâhı hazretleri ne ile meşguldür, işitdik Acem tâ'ifesi nakz-ı ahd edüp hılâf-ı me'mûl ba'zı nâ-sezâ umûra tasaddî etmiş dedi. Kulları dahi eğerçi bu keyfiyetin vukū'u vardır lâkin [78a] bu husûsda Acem arasına müfsid karışup Tahmasb Kulı nâmında bir hâ'in ve hîlekâr herif zuhûr edüp zor u pazusu ile i'timâd-devlelik da'vâ edüp ba'zı mertebe bî-hayâlık ve hadd-ı nâ-şinâslık[911] etmeğe cesâret etmişidi. Lâkin taraf-ı Devlet-i aliyye'den iktizâsı üzre tedârüki görülmek üzre idi. İnşâ'Allâhü te'âlâ ümmîddir ki şimdiye kadar kaydı

906 "mevcûd" A: -B.
907 "bu kulları" B: -A.
908 "hüdâvendigâr" mükerrer A
909 "İslâm" B: -A.
910 "ve" B: -A.
911 "nâ-şinâslık" A: "nâ-sinâslık" B.

görülmüş ola, dediğimde inşâ'Allâh müjdesini sizden işidiriz dedi. Ol esnâda kral kethüdâsı içerü girüp, ta'âm hazırdır, dedikde kral beni[912] ta'âma da'vet edüp hiç bir elçiye vâkı'olmuş değil iken şevketlü efendimiz hazretlerine ihtirâmen beni yanına oturdup ta'âm temâmına dek benden[913] gayrı kimesne ile sohbet vâkı' olmadı . Hattâ esnâ-yı sohbetde latîfe tarîkı ile bana[914] hitâb edüp çünki Devlet-i aliyye'nin Acem ile cengi olup, acabâ[915] yiğirmi otuzbin asker ile imdâd içün varsak şevketlü efendimiz ne buyururlar idi, dedikde, şevketlü mahâbetlü efendimiz hazretleri ziyâde haz edüp sizlere azîm lütf u ikrâm buyururlar idi. Lâkin ma'lûmunuzdur ki Devlet-i aliyye şimdiye gelince vâkı' olan cenglerde kat'â kimesnenin i'ânetine muhtâc olmayup ne ise feth ü zaferlerimiz yalnızca kendü kılıcımız ile hâsıl olagelmekle siz dostlarımızın mâlen ve vücûden zahmete girmelerine hâcet yokdur. Hemân buracıkda gönül yardımı eylediğiniz kâfîdir, deyü cevâb verildikde etrâfında olan vükelâsına usûl ile işâret edüp, bu[916] cevâbınızdan haz eyledim, güzel dedin, deyü sûret-i tahsîn izhâr eyledi. Ve sevk-ı kelâm ile Humbaracıbaşı Ahmed Beğ kullarının ahvâlinden su'âl edüp, Devlet-i aliyye hizmetine muvaffak olduğundan ziyâde hazz eyledim. Kendü ile refâkatimiz çokdur. Bir zemân cenglerde refîkim idi. Şöyle bir âdemdir, böyle bir âdemdir. Netîce bütün Frengistân'da nazîri ikiye üçe çıkmaz bir üstâd-ı kâmildir. Ceng husûsunda nazîrı yokdur, deyü medh ü senâsında mübâlağa eyledi. Vâkı'â gerek Leh'de ve gerek İsveç'de katı vâfir kimesneler hakkında hüsn-i şahâdet edüp, kemâlinden bahs ve Devlet-i aliyye'nin vaktiyle işine yarar bir âdemdir. [78b] Yol iken[917] i'tibâr edeler idi, dediler. Hasılı bu maküle sohbetleriyle ta'âm temâm olup üslûb-ı sâbık üzre yine hânemize varılup ertesi gün kulunuzdan bir ağır donanmış ve iki yelken-dest esb krala ve bir zî-kıymet boğça dahi kraliçeye irsâl olunup bir kaç günden sonra mektub-ı sadr-ı âlî teslîm içün başvekîle varılup ol dahi kapudan istikbâl eyledi. Ve[918] fevka'l-me'mûl ikrâm u ihtirâm ile mektûb-ı âlîyi teslîm ve mefhûmuna ıttılâ'dan sonra cevâbı verilmek va'd olunmağla çokluk meks olunmayup hânemize avdet olundu. Bundan sonra bir iki hafta cevâb sadedine muntazır olup bir eser zuhûr etmemekle hemân başvekil hânesine varılup[919] kendüden, sâhib-i devlet efendimiz hazretlerinin mektûblarını fehm eylediniz mi cevâbınız nedir, deyü sü'âl olundukda, okuduk anladık inşâ'Allah taraf-ı devlete

912 "beni" A: "bu kullarını" B.
913 "benden" A: "kulunuzdan" B.
914 "bana" A: "kulunuza" B.
915 "acabâ" A: "var imiş acab bir" B.
916 "bu" A: "bu kullarına" B.
917 "Yol iken" metinde "يولايكن" AB.
918 "eyledi ve" A: "edüp" B.
919 "varılup" A: +"ve" B.

ric'atinizde cevâbı tahrîr olunur, dedikde hayır biz bu tarafda sizden bi'l-müşâfehe cevâb almadıkca ric'atimiz vâkı' olamaz, hemân ne ise bir müzâkere edelim, dedikde, i'tizâra âğâz edüp, işlerinin kesreti ve bu kullarının mükâlemeye sarâhate[920] me'mûriyyetim olmadığı misillü ba'zı vâhî özürler beyân etmekle kulları, Devlet-i aliyye'nin resm ü âdetlerin ve sarâhate me'mûriyyet iktizâ etmedüğin takrîr ü tefhîm ve ba'zı kimesneler dahi tavsît etmekle, hele bir meclis-i mükâlemeye rızâ-dâde olup vaktini kendü ihtiyâr edecek oldu. Bir kaç gün mürûrundan sonra bir gün def'aten haber gelüp, cumhûr sizinle mükâlemeye muntazırdır, buyurun, dediler. Bu kulları dahi der-akab başvekil hânesine varup vâkı'â ricâl-i cumhûrdan altı nefer kimesne bir odada cem' olmuşlar, başvekil dahi anda[921] olmağla girilüp hâl ü hâtır sü'âl olundukdan sonra mükâlemeye âğâz olunup başvekil bu kullarına hitâb edüp, sü'âliniz nedir ve[922] buyurun zîrâ bu ricâl-i cumhûr mahsûs cenâbınızın sohbetleriyle müşerref olmak içün cem' oldular, dedikde, sü'âlimiz sâhib-i devlet efendimizin mektûblarını fehm eylediniz mi, cevâbınız nedir, deyü cevâbı kendülere sarf eylediğimde, sâhib-i devlet hazretlerinin [79a] mektûblarını fehm eyledik. Ve ol vechile arz-ı meveddet buyurduklarından ziyâde mesrûr olup haz eyledik. Ya deyn husûsuna dâ'ir ba'zı tahrîrât yok mu idi, dediğimde, ba'zı işâret vardır. Lâkin bizim keyfiyetimiz ma'lûmunuz olmak gerek. Zîrâ bundan akdem taraf-ı devletden irsâl buyurulan Kozbekci Mustafa Ağa* ile ahvâlimiz i'lâm olunmuşidi. Bizim ekser mahsûldâr vilâyetlerimiz Moskovluya giriftâr olmağla el-ân elimizde olan arâzî bî-hâsıldır. El-hâletü hâzihî edâ-yı deyn etmek[923] değil iktizâ eden masârîf-i zarûriyyemizi vikâye[924] edecek îrâdımız yokdur. Husûsen ki cevânib-i erbe'amız düşmendir. Şimdiki hâlde bizim sa'yımız kendimizi düşmenden korunmağa bir miknet-i tahsîldir, diyerek bu misillü vâfir güft ü gû ve istirhâm sûretli kelîmât takrîr edüp işe yarar bir söz olmamağla hoş bu sözler mâni' değil lâkin bu akçe istikrâz olunalı yiğirmi beş seneye karîb vakt mürûr eyledi. Ol zemândan berü senevî yiğirmi beş kîse deyn edâ etseniz şimdiye dek bu iş bertarâf olur idi. Eğerçi hazîne husûsunda bir mıkdâr muzâyakanız var ise edâ husûsuna himmetde kusûrunuz olmuş. Zîrâ[925] böyle etraflıca devletden deyn içün senevî bir mıkdâr akçe ifrâzı bir iş değil idüği zâhirdir. Zîrâ Devlet-i aliyye'nin tarafınıza olan keremleri eğer hâtırdan çıkmamak lâzım gelse beher hâl siz buna[926]

---

920 "sarâhate" A: "sarâhaten" B.
921 "ânda" A: "ma'an" B.
922 "ve" A: -B.
* 1727'de Demirbaş Şarl'ın borçlarına bir çözüm bulmak için giden Osmanlı elçisidir.
923 "edâ-yı deyn etmek" A: "deyn edâ etmeğe" B.
924 "vikâye" A: "ve" B.
925 "zîrâ" B: "zîr" sehv A.
926 "buna" B:"بوركا" sehv A

bir nizâm verir idiniz, dediğimde, hâşâ biz Devlet-i aliyyenin kerem ü ni'metin ferâmûş edenlerden değiliz. Ve sizler dahi bu müzâyakamız esnâsında teşrîfinizden memnûn olduk ki ahvâlimiz ma'lûmunuz oldukdan sonra belki Devlet-i aliyye'den bize bir mıkdâr harçlık alıvermeğe sebeb olmağla devletin ni'metini üzerimize tecdîd edersiz, dedi. Kulları dahi ne şübhe eğer zikr eylediğiniz[927] ve nakl eylediğim[928] üzre bu akceyi tedrîcî edâ etmiş oleydiniz şimdi efendilerimizden her ne iltimâs etseniz husûlünü bu hakîr der-uhde eder idim. Lâkin ne yüz ile recâ ederim, siz insâf edin, dediğimde başvekil **[79b]** söz bulamayup, eğerçi kralımız bu akçeyi istidâne etmişidi, lâkin Bender vak'asında meblağ-ı merkûmu Osmânlu yağma eylediğinden mâ'adâ bizim fi'l-asıl vilâyetimizden getürdüğümüz eşyâmız dahi gâret-zede olup sizin kenef-i emânetinize ilticâ etmiş bir alay âciz ve bî-günâh âdemler iken bizi esîr etdiniz, dedikde, kulları dahi, evvelen çünki Bender vak'ası zikr etdiğiniz iktizâ eylediği ol husûsda Devlet-i aliyye'nin seri-mû medhali olmayup taksîrât yine tarafınızdan olup kendü kesb-i yediniz olduğunu size tefhîm edelim[929]. Evvelen Devlet-i aliyye sizi emâneten kabûl ve fevka'l-mekân imkâm u ihtirâmınızda kusûr etmeksizin kralınızı vilâyetine göndermek içün kırkbin kadar asker tertîb ve mahsûs vüzerâ-yı izâmdan birkaç vezîr ve serasker ta'yîn edüp bu kadar asker hareketinize intizâr ile Bender altında kışlayup dünya kadar zahmet ve meşakkat çekdikden sonra müteveffâ kral Moskov kralını, Baltacı Mehmed Paşa merhûm niçün tutup elime vermedi, deyü evvelki kavlinden nükûl ve tekrâr Moskovlu ile sulhu bozup icrâ-yı i'râz-ı nefsâniyye sadedine düştüğü âşikâreye çıkdıkda kendü dahi inkâr edemeyüp bu inâd üzre musır oldukda şerî'at-ı mutahharada ise bilâ sebeb kimesne ile nakz-ı ahd etmek hılâf-ı şer'-i şerîf olup şevketlü kerâmetlü halîfe-i İslâm efendimiz hazretleri ol vaktda çünki kral vilâyetine gitmek istemiyor, bârî Bender serhaddinde bulunmak ile fesh-i sulha bâ'is olmamak içün öteden berü verile gelen ta'yînât yine verilsün. Gelüp civâr-ı Devlet-i aliyye'de bir[930] münâsib mahalde istediği kadar meks eylesün, deyü buyurmuşlar iken bu husûs kendüye üç dört ay içinde merreten ba'de âharı tefhîm olunmuşiken hafî adem-i kabûl ile ısrâr eyledikde nâ-çâr kendüyi serhadden teb'îd iktizâ etmekle gûyâ kendi sa'y edüp bu hâletin vukû'una bâ'is oldu. Kaldı ki deyn husûsu bu akce size verildikde, murâd etdiğimiz mahalle sarfa muvaffak olur isek edâ ederiz ve illâ bir tarîk ile zâyi' olur ise edâ etmeziz, deyü bir[931] kavl etdiniz mi, **[80a]** yohsa ale'l-ıtlâk deyn alup bilâ-ribh karz-ı şer'î olmak üzre mi aldınız ve bu mezkûru îrâddan

927 "eylediğiniz" A: "eylediğimiz" B.
928 "ve nakl eylediğim" A: -B.
929 "edelim" A: "edeyüz" B.
930 "bir" B: -A.
931 "bir" A: -B.

maksûd deynimiz yok demek mi murâdınadır, yohsa bir gayr-ı mülâhaza zımnında mı söylediniz dediğimde, biz deyni inkâr etmeziz lâkin şöyle bir özr karışmış ma'nâdır. Tahsîli husûsunda acele olunmak lâzım değildir. Husûsen bizim devletimiz cumhûr olup hal ü akd-ı umûr müstakıllen bir âdemin[932] elinde olmayup cemî' nâsın ittifâkına muhtâc bir keyfiyyet olmağla kānûnumuz üzre üç senede bir def'a cem'iyyet-i kebîri olup devletimizin îrâd ve masrafı muhâsebesi ve sâ'ir umûrlar nâssın müvâcehe ve ittifâkıyle olmağla inşâ'Allâhü te'âlâ birbuçuk seneden sonra olacak cem'iyyetimizde bu husûsu müzâkere ve halkın rızâlarıyla devletimizin îrâdından senevî birâz îrâd ifrâz edüp ya nakden veya eşâ olmak üzre tedrîcî edâ olunmak içün mahsûs bir elçi dahi intihâb edüp taraf-ı Devlet-i aliyye'ye irsâl ederiz, deyü ol gün hatm-i kelâm olunup herkes hânesine dağılacak esnâda baş vekil tekrâr hâtır avlamak fikriyle, ma'zûr ola elçi efendi sizi tasaddî etdik bu maküle meclislerde gâh mülâyîm ve[933] gâh sert söz söylenür lütf edüp muğberrü'l-hâtır olmayasız, diyerek yine kapuya dek teşyî' edüp hânemize geldik. Lâkin bir iki gün sonra mülâhaza ederek eğerçi bunlar lafzî böyle bir söz söylediler lâkin buna i'timâd[934] olunmaz. İyâne tedârük etsek mülâhazasında iken bu keyfiyyetin kaleme gelüp ve kral mühriyle memhûr bir temessük sûretli bir şey olması münâsib görülmekle tekrâr bir mükâleme dahi tertîb edüp birkaç günden sonra varıldıkda geçen mükâlemede olan mezkûrâtın temessük sûretlü bir kaleme alınup kral mühriyle mühirlenmesini teklîf olunmağla bir mıkdâr imtinâ'dan sonra râzı oldular. Vâkı'a bir kaç gün sonra mükâleme cevâbnâmesi nâmıyle bir kâğıd mühirleyüp irsâl eylemişler ki, çendân matlûbumuza muvâfık olmamağla bu kulları[935] kabûlünden imtinâ edüp maksûdumuz dil-hâh üzre tasrîh olunmamış kavlimiz böyle değil idi, bu sahîh sükût ifâde etmez, dediğimizde kral mühriyle gelen [80b] cevâbnâmeyi kabûl etmemek kralımızın ırzını muhil bir ma'nâdır. Lâkin münâsib görürseniz şimdilik bu sizde kalsun ve kral ile görüşüldükde maksûdunuzu kendüye tefhîm edüp bir âharın[936] dahi taleb edersiniz, dediklerinde vâkı'a pekde tekdîr münâsib görülmeyüp kral ile müzâkere etmek üzre cevâpnâmeyi alıkoyduk. Birkaç gün sonra kral ile görüşdüğümüzde bir kā'ime tertîb etmişdik. Keyfiyeti kendüye takrîrden sonra kā'imeyi verüp ol dahi mes'ûlümüze muvâfık bir cevâbnâme dahi vermek üzre va'd etmekle iki günden sonra ikinci cevâbnâmeyi dahi taraf–ı kullarına irsâl eyledikde bir mıkdâr müsterîh olup fî-mâ-ba'd mu'ârızasızca görüşmeğe başladık. Ve gün be-gün mahabbetler ziyâde olmağa başlayup

---

932 "âdemin" A: "...." B.
933 "ve" A: -B.
934 "i'timâd" B: "i'timâ" sehv A.
935 "bu kulları" B: -A.
936 "âharın" metinde "âharîn" AB.

hareketimiz gününe gelince gerek kral ve gerek sâ'ir vükelâ ile sıkca görüşülüp azîm arz-ı mahabbet ve dostluk ederler idi. Hattâ bir gün kral ile musâhabet esnâsında, elçi efendi niçün keyfin yokdur, gâlibâ sen bu şehrin havâdislerine i'timâd ediyorsun gibi, dedi. Bu kulları dahi, insan surûr ve kederden hâlî olamaz. Lâkin el-hamdü li'l-lâh keyfimiz güzeldir, dedim. Vâkı'â Bağdad fikri gece gündüz derûnumuzdan çıkmayup husûsen ba'zı mükedder sadedler dahi istimâ' olunmuşidi. Yok bu şehrin havâdisine i'timâd etme dediğim bî-vech değildir. Zîrâ Moskovlu Acem ile yek-dil olmakdan nâşî sizi ve bizi tekdîr içün her gün bir gûne dürûğ îcâd edüp şehre işâ'at ideyorlar[937]. Lâkin haftada iki gün bizim düvel-i sâ'irede olan elçilerimizden mektublarımız gelür. Fî-mâ-ba'd her gelen mektûbu size okusunlar, deyü sır kâtibini çağırup tenbîh eyledi. Hattâ Beç'de olan elçimizden dünki gün bir kâğıd geldi işte bak deyü kendü cebinden çıkarup bir Türkce bilür âdem okudu ve kullarına tefhîm eylediler. Şöyle tahrîr eylemiş ki, bu def'a[938] Beç'e gelen havâdisler budur ki Bağdad halkının tevâtür eylediği mertebe tazyîk olunduğu vâkı' olmayup ve taşradan mahsûs serasker ta'yîni ile Devlet-i aliyye'nin ihtimâmı ziyâde olmağla ümîddir ki Bağdad'a bir zarar terettüb etmediğinden gayri düşmene zafer bulalar, demiş. Vâkı'â bu mektûbu gördükde nev'umâ kullarına teselliyet hâsıl [**81a**] olmağla mu'ammer olasız. Temâm dostluğa lâyık mu'âmele ile sadâkat ve hulûsunuzı tasdîk eylediniz, dedim. Hattâ birkaç gün sonra keyfe-ma't-tafak İstanbul'dan bu kullarına bir mektûb gelüp Kerkük havâlîsinde bir mıkdâr zafer vâkı' olup biraz düşmen katl olunduğu tahrîr olunmağla bir gün münâsebet ile bu husûs krala nakl olundukda temâm kulak tutup istimâ' eylediği gibi hemân şabkasın çıkarup yanıma geldi[939], gazânız mübârek ola, Allâhü te'âlâ şevketlü pâdişâhınızı nice böyle nusret ile mesrûr edüp düşmenlerin ser-nigûn eyleye, dedi. Çünki kral tebrîk eyledi. Ol meclisde bulunan gerek yabancı elçiler ve gerek sâ'ir ricâl-i devleti birer birer gelüp tebrîk-i nusret eylediler. Memleket-i İsveç'de[940] üç ay on gün mıkdârı meks olunup işlerimiz dahi çünki bu kadarca bir taht-ı zâbıtaya girmek mümkin oldu . Ağustos dahi karîb olmağla Bahr-ı Baltık'ın mütecemmid olmasından havf olunmağın hareket sevdâsına düşülmekle vedâ' içün tertîb olunan kral dîvânına varıldıkda, hareketimiz ziyâde kendünün gücüne geldüğin ve bu kullarının müfârakatından müte'ellim olduğun îrâd ve şevketlü kerâmetlü halîfe-i İslâm efendimiz hazretlerine olan hulûs ve sadâkatin rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûna arz u i'lâm olunmasın kat kat recâlar ile nâmesin teslîm ve azîm hüzn ü melâl izhâr edüp, dostluğu unutma, diyerek müfârakatımız

937 "ideyorlar" B: "yorlar" A.
938 "bu def'a" A: -B.
939 "yanıma geldi" A: "bu kullarının yanına gelüp" B.
940 "Memleket-i İsveç'de" A: "İsveç Memleketi'nde" B.

esnâsında bu kulları eğerçi, ihtirâm u[941] hulûsunuzdan fevka'l-gâye memnûn ve hoşnûd olduk. Çünki me'mûriyyetimiz maddesinde tehî dest gidilür. Lâkin ben dahi ümîd ederim ki cevânâme mazmûnunu hâtırdan çıkarmayup vakti geldikde va'diniz üzre hareket eyleyesiz, dediğimde elçi efendi, bu husûsda mutme'innü'l-hâtır ol. Meblağ-ı merkûmu İsveçlü'den talebe senin vekîlinim, lafzıyla ve sana krallık sözümü verdim, deyü eliyle arkamızı sığadı. Kulları dahi i'timâd-ı küllî hâsıl edüp vech-i meşrûh üzre mesrûren avdet ve başvekili ile dahi vedâ' olundukda ol dahi kralın cevâblarını **[81b]** tasdîk edüp bundan akdem arz olunan bir kıt'a takrîr bendenize tafsîl olunduğu üzre ba'zı madde arz u iltimâs etmekle iktizâsı üzre cevâbı verilüp vedâ' ve hânemize geldikde, kral tarafından hediyye olmak üzre bin altun irsâl eylediler. Bundan sonra meks olunmayup hemân bir iki gün içinde ihzâr eyledikleri iki kıt'a yaht ta'bîr olunur sekizer toplu sağir kral gemilerine süvâr olup başvekîlden mâ'adâ ekser ricâl-i devleti mahsûs sefîneye gelüp birer vedâ' ve şevketlü kerâmetlü halîfe-i İslâm efendimiz hazretlerinin İsveç Devleti ile dostluğu kat' buyurmayup elçi irsâl buyurduklarından azîm teşekkür ve senâlar edüp Saferü'l-hayrın on birinci günü mütevekkilen ale'l-lâhi'l-'azîm[942] top şenlikleri olarak Lansorit Boğazı'na doğru azîmet olunup bir muvâfık heva ile ertesi gün boğaza varılup engine çıkıldı. İsveç memleketi ekser taşlık olmağla çendân münbit olmayup ve altmış derece arzda[943] vâkı' olmağla hevâsı gâyet şiddet üzre bârid ve yazı bir ay mıkdârı olmağla hemân dokuz ay kadar kış olur. Hazîran'ın on birinci günü def'aten bir azîm kar yağup nısf sâ'atte bir karış kadar oldu. Lâkin der akab hevâ küşâde olmağla derhâl muzmahil oldu. Lâkin şehrin hevâsı gâyet sağ olmağla ilel ü eskâm[944] kıllet üzre olup ekser halkı akviyyâdan, uzun boylu ve güzel yüzlüler olup seksen yaşında zinde olmaları katı çok görülmüşdür. İskolim ki, pây-taht-ı İsveçdir. Limanı nev'-i mâ İstenbul limanına müşâbih olup[945] şehrin evleri cümle bir yerde olmayup birbirine yakîn üç adadan ibâretdir. Zükâkları doğru ve vüs'atli ve kaldırım döşenmiş lâkin hâneleri Frengistân'da olan evler gibi ziyâde şöhretli değildir. Halkı garîb dost ve yabancıya ikrâmdan haz ederler. Meyvesi kıllet üzre olup husûsan üzüm ve enar hiç bulunmaz. Tâze üzüm ve enar görmemiş âdem katı çokdur. Hattâ kral tatlı kavun ve kırmızı **[82a]** karpuz çekirdeği istedi. Kulları göndermek üzre va'd eyledim. Ve âyîn-i beledleri, işsiz âdem vilâyetlerinde duramayup fukarâya dahi iş bulmuşlardır. Dükkânlarda alış veriş eden ekserî avratdır. Askerleri gâyet müretteb ve pâk ve cengâverdir. El-hâletü hâzihî asker

941 "ve" B:-A.
942 "El-'azîm" B:-A.
943 "arzda" A: "arzında" B.
944 "eskâm (اسقام)" metinde "اقام" sehv AB.
945 "olup" A: +"ve" B.

husûsuna ziyâde ihtimâmları vardır. Süvârî[946] ve piyâde kırkikibin beşyüz ceng öğrenmiş saltata mâlikdir[947]. Cebehâneleri dolu olup[948] beş mahalde cebehâneleri vardır. İstekolm'de olan cebehânede takımı ile altmışbin tüfeng ile[949] otuzbin çift pişţov odalara yığmışlar. Bu kulları mu'âyene eyledim. Sâ'ir edevât-ı ceng dahi buna göre cerrâh bisâtlarına varınca sandıklara tertîb olunmuş hâzırdır. Tersânesi Trocba kurbunda vâkı' Kuliskron nâm kal'ada olup eğerçi bu kulları görmedim. Lâkin halkdan ve kendü vükelâsından istimâ' olunduğu üzre yiğirmi kadar kalyon ve yüz kadar çekdiri sefîneleri var imiş. Lâkin beş on kadar çekdiri gördüm bizim çekdirilerimiz kadar kebîr olmayup yiğirmibeş oturakdır ve mükellef değildir. Lâkin pek kavî yapılmışdır. Ve bir kalyon kurmuşlar tekmîl olmak üzre idi. Yetmiş altı kıt'a topçeker pek güzel ve kavî binâ olunmuşdur. İsveçlü halkının sağîr ve kebîri etfâl ve nisâsına varınca bi't-tabi' Moskovlu'ya düşmen olup şu rütbe ki bir âdem Moskovlu hakkında senâ eyleye olınca âdeme düşmen olurlar. Ve cümlesi Devlet-i aliyye'ye dostluk da'vâsında olup bir sağîr uşak bir ednâ hizmetkâr görse şabkasın[950] çıkarup ikrâm üzre mu'âmele eder idi. Ve İsveç halkı düvel-i nasâra beyninde cesâret ile meşhûr olup birini senâ eylediklerinde, filân âdem İsveç yüreklüdür, derler imiş. Hâsılı hareketimizin altıncı günü muvâfakat-ı hevâ ile kable'z-zuhr Dansika Limanı'na vusûl müyesser olup azîm şenliklerden sonra tehiyye kılınan hâneye nüzûl ve tedârük-i tarîkımız görülünceye değin[951] beş gün meks [82b] edüp, altıncı gün karadan Varşova tarafına azîmet ve kat'-ı menâzilde sür'at olunmağla on ikinci gün Varşov'a dâhil olunup keyfe-mâ-enfak ol gün kral-ı müteveffânın cesedini alay ile çıkarup Krakov Kal'ası'na irsâl etmeleriyle halk alaya meşgûl olup çendân kimesne ile görüşülmedi. Lâkin ertesi gün gerek kral vekîli olan Primas tarafından ve gerek sâ'ir a'yân tebrîk-i kudûma gelüp tehni'et eylediler. Çünki vüsûlümüz cumhûrun kral intihâbı müşâvereleri vaktine müsâdife olmağla ekser Lehlü tâ'ifesi Varşov'a cem' olmuş bulunmağla nâssın müzâhamesi hadden efzûn idi. Lehlü tâ'ifesi kral intihâbı husûsunda iki fırka olup ekseri İstilanslav Kralı taleb ve bir mıkdârı dahi ki anlar Litvanya ve Krakov eyâletleri ahâlîsidir, Moskovlu tarafın tutup âharın murâd ederler idi. Bu kulları cem'iyyet-i müşâverenin dördüncü gününe dek meks etmişidim. Beynlerinde gâyet münâza'a var idi.Bu esnâda dahi Moskovlu tarafından otuzbin kadar asker ile bir taburun Leh'e girüp Varşov tarafına azîmetleri şuyû' bulmağla İstanislav'ın tarafı hılâfında

946 "süvârî" A: "atlı" B.
947 "mâlikdir" A: "mâlikdirler" B.
948 "olup" A: "ve mükemmeldir ve" B.
949 "ile" A: -B.
950 "görse şaykasın" B: "görüp sâbıkasın" sehv A.
951 "görülünceye değin" A: "görülünce" B.

olanlar kuvvet bulup İstanislavlı'lar ziyâde telâşa düşmüşler idi. Lâkin yine gayreti elden komayup Moskovlu girmekle yine kâdir olabilürler. Cümlemiz kırılınca sa'y edüp bi-eyyi-hâl İstanislavı kral ederiz, derler idi. Hattâ bir gün esnâ-yı müşâverede Moskovlu tarafını tutan Lehlü a'yândan Litvanya seraskeri olan Prenş Viştorecki nâm bir mıkdâr İstanislav hılâfına söz söylemekle halk üzerine dalkılıç hücûm edüp helâk etmek murâd eylediklerinde, bir takrîb ile firâr edüp bu kulları anda iken beşyüz kadar ittibâ' ü etrâfıyla Velis Nehri[952]'ni karşu geçmişidi. Gerek kral vekîli ve gerek başvekil Ponyatovski sırren ve alenen bu kullarına takrîr ve tefhîmleri üzre bi-eyyi-hâl İstanislav'ı kral etmeğe sa'y u himmetleri hadd-ı i'tidâli mütecâvizdir. İktizâ eder ise Moskovlu ile ceng ederiz [83a] lâkin bu hâl Devlet-i aliyye'nin i'ânet ve müsâ'adesine muhtâcdır derler idi. Ve isveçlü öteden berü mutarassıd-ı fursat ve Lehlü ile sözleri dahi olmağla eğer ceng zuhûr eder ise anlar dahi Livornya (ليورنيه)[953] tarafına geçüp mesfûru uracaklarında iştibâh yokdur. Hâsıl-ı kelâm gerek Litvanya ve gerek Krakova'ya Lehlüleri İstanislav'ın taraf-ı hılâfında bulunmak delâlet eder ki, Moskovlu ile Lehlü beynine şikâk-ı azîm düşe. Françelü ile Nemçe çâsârını darb-ı dest ve Danimarka ve Prusya krallarını hüsn-i tavassut ile Lehlü umûruna müdâhaleden keff-i yed etdirmişler idi. Gerek Lehlü'lerin İsveçlü'nün takviyet-i umûrlarında dahi Fransızların medhal-i azîmi vardır. Hattâ şu rütbedeki kulları İsveç'de iken Françe kralından bir mektûb gelüp, Moskovlu ile cenge hâzır olun masârifınız içün akceyi Hamburg Kal'ası'na poliçe hâzırdır. Hemân tedârükde olasız, demiş idi. Lâkin İsveçlü umûrlarında müte'ennî bir tâ'ife olmağla bu husûsa acele etmeyüp Lehlü'nün âkıbet-kârı neye müncer olacağına intizâr üzre idiler. Bu kulları Varşova'dan hareketimiz esnâsında Başvekîl olan Dimityar Ponyatovski ile vedâ' meclisimizde vekîl-i merkûm fasih Türkî bilüp ve fi'l-asl müteveffâ İsveç kralının elçiliği ile Devlet-i aliyye'de çok zemân meks etmiş bir âdem olup ve dâ'imâ Devlet-i aliyye'nin tarafdârlığı da'vâsın etmekle Devlet-i aliyye'nin kendüye vâkı' olan ni'met-i sâbıkasın zikr edüp sad-hezâr teşekkür ve izhâr-ı hulûsdan sonra bu kullarına hitâb edüp Allâh emâneti efendilerinin hâk-pâylarına yüz sürdükde fî-mâ-ba'd kendülere Moskovlu'dan emniyyet olmayup ve Moskovlu'nun aksâ-yı murâdları Azak ve Kırım olmağla bir gün def'aten Azak'ı muhâsara etmeleri muhtemeldir. Hemân evvelen-bih ol Azak tarafına gereği gibi kifâyet mıkdârı muhâfız ve ta'mîr ü termîm ve zahâ'ir ve cebehâne husûsuna gereği

952 "Velis Nehri" bu nehir Varşova Şehrini ikiye ayırarak kuzeye devam eden ve Baltık Denizine dökülen "Visla Nehri" olmalıdır.

953 "Livornya" burası Baltık Denizi'nin güney-dağusunda kalan Livonya olmalı

gibi kifâyet mıkdârı[954] ihtimâm buyursunlar, dedi[955]. Bu kulları Varşova'da iken Moskov elçileri ile görüşüp ve dostâne mu'âmele ile askerleri Leh'e girdiğinin sıhhatinden istifsâr eyledikde kat'â inkâr etmeyüp, belli askerimiz girmişdir ve iktizâ eder ise ordu gelmek içün Lehlü sınûruna karîb **[83b]** Simolincki nâm mahalde otuzbin âdem ve kezâlik Kiyof Kal'ası'nda dahi onbeşbin Moskovlu ile yiğirmibeşbin Kazak askeri hâzır u âmâdedir dedi. Kulları dahi fî-mâ-ba'd Varşov'da mekse cesâret edemeyüp on gün içinde hareket olunup on iki günde Hotin'e ve yiğirmi günde dahi Âstâne-i aliyye'ye yüz sürmeğe müyesser olduğu ma'lûm-ı devledleri buyuruldukda emr ü fermân efendimizindir[956], deyü takrîr eder.

954 "kifâyet mıkdârı" A: -B.

955 Derkenâr: "Bendeñiz Azak'ı bilirüm gālibâ sultânımıñ ma'lûmu değildir, kifâyet mikdârı ta'bîr buyuruldu çorba ve pilâv..... tabhı dahi iktizâ ile elbetde mikdârı ma'lûm olmak iktizâ eder idi. Gālibâ dörd cebeci beş nef[erl.....yeñiçeri iki nefer topcu .....ba'si su'âl ... askeriñ .....(boşluklar mücellit ma'rifetiyle kesilmiş) A.

956 "fermân efendimizindir" A: +"devletlü inâyetlü efendim sultânım hazretlerinindir" B.

B Nüshası Metni

Bin yüz kırk dokuz[957] senesi Moskov seferine azîmet olundukda ocaklar alayları ve esnâf alayı zîrde mastûr olduğu üzre resm ü tertîb olunmağın teşrîfât defterinden ihrâc olunmuşdur.

İhrâc-ı alay-ı esnâf Bi-sahrâ-yı Dâvûd Paşa. Fî 22 M.sene 1149 *[Bu bahis A nüshası v.48a'da mukabele edildi]*

[B.1a]

Alay-ı oceğ-ı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî. Fî 23 M.sene 1149 *[Bu bahis A nüshası v.48b-50a'da mukabele edildi]*

[B.2a'da]

Cebeciyân-ı dergâh-ı âlî Alayı Mürûru Tertîbidir. Fî 24 Muharrem sene 1149.

[Bu bahis A nüshası v.50a'ya aktarıldı]

[B.2a]

Topcuyân ve Arabacıyân-ı dergâh-ı âlî Ocaklarının Alayları mürûrı tertîbidir. Fî 25 Muharrem sene 1149. [B.2b] *[Bu bahis A nüshası v. 50a'ya aktarıldı]*

[B.2b]

Leh Cumhûru i'ânet taleb eyledikde takdîm olunan. Sene 1177. *[Bu bahis A nüshası v.29-b-30b'de mukabele edildi]*

[B.3b]

Mecmû'-ı îrâd ve masârif-ı Devlet-i aliyye'nin takrîridir. *[Bu bahis A nüshası v.39b-40b'de mukabele edilmiştir]*

---

957 Bu tarih fihristte 1182 olarak gösterilmektedir. A nüshası v.48a'da da 1182 verilmiştir.

[B.4b]

An-mâl-ı cizye-i gebrân Kalem–i İstanbul vâcib. Sene 1176.

Gayr ez-ma'aş

Guruş	
560315	
- 003500	
556815	Vezâ'if bâ-kıyâs-ı sâbık
- 054727	
502088	Ocaklık ber-mûceb-i îrâd ve masârif, sene 1175

Tertîbât ve havâlât

	Guruş
Berâ-yı peşîn	170000
Berâ-yı taksit-i evvel	180000
Berâ-yı taksit-i sânî	80000
Masârif-ı Matbah-ı âmire	25000
Masârif-ı Tersâne-i âmire	15000
Masârif-ı İstabl-ı âmire	5000
Masârif-ı Ağa-yı İstanbul	7000
Masârif-ı Baruthâne-i Âstâne	2500
Avâ'id-i sergulâm bâkî ve mektûbî defteri ve kîsedâr ve kalem-i muhâsebe-i evvel ve kalem-i rûznâmçe-i evvel muhassılı Gümüşhâne	+ 3149.5
Cem'an guruş	487649.5

[B.5a] Yetmiş beş senesine mahsûben îrâd ve masraf olan ser ocaklık müfredâtı

	Guruş
Seresfenâfi (!)	13436
Sermastgerân	9293
Sermiskî-i hâssa	11313
Serpiyâzî	7440
Mevâcib-i barutciyân neferâtı	6164
Behâ-i helon	1600
Rişte-i penbe	2753
Behâ-yı berf Saray-ı atîk	1438
Behâ-i hınta-i Bostâniyân	1000
İstirdâd-ı vakf, guruş	50
Def'aten istirdâd-ı vakf	250
El-bâkî, esedî	14438.5

Cizye ubûdiyyetlerinden hâsıl olan îrâd ve masârifının icmâl defteridir

İrâdât–ı ubûdiyyet-i cizye, guruş	189450

El-masârifât

Defterdâr efendiye ve ana tâbi‘ efendiler ve ağalara, guruş	58500
Re'is efendiye ve ana tâbi‘ olan efendilere, guruş	14600
Çavuşbaşı ağaya ve tezkireci efendilere, guruş	26800
Mektûbî efendiye ve hulefâsına, guruş	11500
Kethüdâ beğe ve sâ'ir kapu huddâmına, guruş	39050

Cem‘an Yekün

Guruş	
150450	
016750	Bu sene kethüdâ beğe İstanbul cizyesi verilmekle meblağ-ı mezbûr verilmek iktizâ etmez.
133700	
+040000	Berâ-yı hazret-i sadr-ı âlî
173700	

[B.5b] **El-bâkī, mine'l-îrâd, guruş: 15750**

Bu def‘a alınacak cizye ubûdiyyetlerinden masârif-ı mezbûre aşağı varıldıkda yalnız onbeşbin yediyüz elli guruş Şevvâl'de verilecek atıyye içün bâkī kalur.

Şevvâl-i şerîf tevcîhâtında hâcegân ve sâ'ire verilen atâyâ içün mevkūfdan ve ba‘zı eyâletler mübâşiriyyesinden hâsıl olan îrâd ile masârifın icmâl defteridir

Îrâd

Guruş	
120200	Mevkūf-ı cizye
+102500	Ba‘z-ı eyâletlerden alınan
222700	

El-masârifât

Ma‘zûl hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûna, guruş	25300
Mektûbî efendi hulefâsına, guruş	3600
Kâtib efendi hulefâsına, guruş	8150
Dîvân-ı hümâyûn kâtibleri emekdârlarına, guruş	11050
Ba‘z-ı müstahıkkîne, guruş	10050
İmâm-ı evvel ve sânî ve seretıbbâ-yı sâbık ve cerrâh baş efendilere, guruş	6500
Kapucubaşı ağalara, guruş	33750
Silahşörân-ı hâssa ve sâ'ire, guruş	19800
Peykân ve solakān ve sâ'ireye verilen, guruş	+. 4500
Cem‘an yekûn, guruş	122700
Hademe-i Enderûn-ı hümâyûna mevkūfdan	050000
Taraf-ı çâkerîye mevkūfdan	+050000
	222780

Mevkūfdan hademe-i Enderûn-ı hümâyûn tarafına ellibin guruş ve mu‘tâd üzre **[B.6a]** taraf-ı çâkerîye ellibin guruş verildikde yiğirmibin ikiyüz guruş mevkūfdan bâkī kalur ve bu def‘a başka defterde tertîb olunduğu üzre atıyye verileceklerin ba‘zılarına cizye buyurulduları verildiği sûretde ubûdiyyet içün alınacak akceden dahi kırkbeşbin guruş ve geçen sene ile bu seneye kıyâsen kezâlik ubûdiyyet akcesinden onbeşbin yediyüz elli guruş ki işbu defter-i maddeden dahi

yalnız altmışbin yediyüz elli guruş bâkī kalur, deyü takdîm olunan defter aynı ile nakl olundu.

Mısr Hazînesi'nden mâ'adâ

[Bu bahis A-v.39a-39b'de mukabele edildi]

[B.7a] Ma'rûz-ı bende-i bî-mıkdârları budur ki

Şevketlü kerâmetlü kudretlü mehâbetlü azametlü pâdişâhım,

Mülâzım-ı dergâh-ı mu'allâları olan yeniçeri ve sipâh ve silahdâr ve bölügât-ı erbe'a ve cebeci ve topcu ve top arabacıları neferâtı ve Enderûn-ı hümâyûn ve rikâb-ı şevket-makrûn ağaları ve matbah ve ıstabl-ı âmire ve Tersâne-i ma'mûreleri hademeleri ve sâ'ir ocakluları neferâtından mütekā'idîn olanlarının bin yüz seksen sekiz senesi lezez bir kıst ve eşkinci kullarının seksen dokuz senesi masar bir kıst mevâcibleri aklâmından verilen icmâlleri mûceblerince üç[bin] ikiyüz doksan üç dîvânî kîse ile kırkbin sekizyüz yiğirmi akceye bâliğ olup yüz yetmiş altı kîse ile otuzbin yüz on akcesi sipâh ve silahdârâna an-hızâne vechile verilmekle aşağı varıldıkdan sonra kusûr îcâb eden üçbin yüz on yedi kîse ile üçbin yediyüz on akce yekün Dîvân-ı müşeyyedü'l-erkân-ı mülûkânelerinde temâmen tevzî' olunduğu ma'lûm-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketlü kerâmetlü kudretlü mehâbetlü azametlü pâdişâhım hazretlerinindir. Kâtibimiz Mehmed Hâşim mevâcib ihrâcında yedi sekiz def'a ben yazdım deyü haber verir.

Mevâcib ihrâcı ve tevzî'i temâmında vârid olan hatt-ı hümâyûn.

[A nüshası 39a'da mevcûd karşılaştırıldı]

[B.7b]
Sûret-i hatt-ı hümâyûn-ı diğer. Fî 13 S. 1163.

Sen ki vezîr-i a'zâmım ve vekîl-i mutlakımsın[958]. Umûman kapu kullarımın ve mütekā'idlerin işbu bin yüz altmış üç **reşen**'ine mahsûben müstahık oldukları bir kıst mevâcibin vakt ü zemânıyle tedârük ü ihrâc ve tevzî' ü taksîm ve devri dahi bu mübârek günde tekmîl ü tetmîm olmağla mücerred kadr ü şânını terfî' zımnında rikâbdârlığım hizmetiyle şeref-yâb olan İbrâhim Ağa ile bir sevb-i ferve-i semmûr-ı safâ-mevfûr ve bir kabza-i murassa' hançer-i süreyyâ-peyker îsâl olmuşdur. İmdi kürkü ilbâs ve hançeri dahi zîb-i miyân-pend edüp devâm-ı ömr ü devletime muvâzabat ve me'mûr olduğun hıdemât bulunmada istikâmet eyleyesin. Bârî te'âlâ her husûsda tevfîk-i aliyyesini beher tarîk eyleye.

---

958 İ.H.Danişmend'e göre bu tarihde sadârette, 24 Muharrem 1163'de göreve getirilmiş bulunan Devetdâr Mehmed Emîn Paşa bulunuyordu. 18 Şa'bân 1165'e kadar bu görevde kalmıştır.

İşbu defter, Enderûn-ı hümâyûn'da bir mahalle kayd olunmak iktizâ eder ise kayd etdirilüp, ihrâcı lâzım gelen mahallerden ihrâc etdirilüp tesyîr olunmuşdur. Emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Vilâyet-i Eflak'dan mübâya'ası fermân olunan.

Mübâya'ası fermân olunan ikiyüzellibin kile dakīk ile beşyüzyiğirmibeşbin kile şa'îrin yüzbin kile dakīk ile yüzellibin kile şa'îri Cocora anbarına ve yetmişbeşbin kile dakīk ile yüzellibin kile şa'îri Tomarova Anbarı'na ve yetmişbeşbin kile dakīk ile ikiyüzyiğirmibeşbin kile şa'îri dahi bu husûsa mübâşir ta'yîn olunan hâlâ İbra'il Nâzırı Ali Ağa ma'rifetiyle münâsib görülen mahallere nakl olunmak üzre tertîb ü tanzîm olunmuşdur ve tehiyyesine mübâşeret olunduğunu müş'ir Eflak voyvodasının vürûd eden kā'imesi mevkūfâtda mahfûzdur.

Dakīk, kile	250000
Şa'îr, kile	525000

[B.8a] **Cocora Anbarı'na nakl olunacak**

Dakīk, kile	100000
Şa'îr, kile	150000

Tomarova Anbarı'na nakl olunacak

Dakīk, kile	750000
Şa'îr, kile	150000

Münâsib görülen mahallere nakl olunacak

Dakīk, kile	75000
Şa'îr, kile	225000

Vilâyet-i Boğdan'dan mübâya'ası fermân olunan.

Mübâya'ası fermân olunan ol mıkdâr dakāk ve şa'îr Kartal'dan Hotin Kal'ası'na varınca Ordu-yı hümâyûn'un memerri olan on beş aded menzillere nakl ü cem' etdirilmek üzra tertîb ü tanzîm olunmuşdur. Boğdan voyvodasının dahi vürûd eden kā'imesi mahfûzdur.

Dakīk, kile	100000
Şa'îr, kile	225000

Cem'an Yekûn

Bâlâda mezkûr mahallere nakl olunmak üzre Eflâk ve Boğdan'dan mübâya'ası fermân olunan zahâyirin yekûnudur.

Dakīk, kile	350000
Şa'îr, kile	750000

İsakcı anbarlarında mevcûd bulunmak içün gerek sevâhil-i Nehr-i Tuna iskelelerinden ve gerek sâ'ir mahallerden mübâya'ası fermân olunan zahâ'irdir.

Selefinden makbûzu olan atîk mübâya'a ve Sofya havâlîsinden Lom İskelesi'ne tertîb olunan zahâ'ir bi'l-cümle dâhildir

Hınta, kile *(işbu hındanın yetmişbin kilesi tahn olunmak üzre)*	387000
Dakîk, kile	130000
Şa'îr, kile	605000
Peksimâd, kantar	60000
Erzen, kile	235000

İşbu sene Rebi'ulevvelî'sinden Şevval'i gāyetine gelince Bender Kal'as'ında mevcûd bulunmak ve tavâ'if-i askeriyye ta'yînâtlarına verilmek içün mübâya'ası tertîb olunan.

Hınta, kile	120000+000000=120000
Dakîk, kile	90000+000000= 90000
Şa'îr, kile	230000+000000=230000
Erzen, kile	30000+ 20000= 50000
Peksimâd, kantar	00000+ 10000= 00000

(Yetmiş altı senesinde mübâya'a ve tabh ve mevcûd etdirilen)

[B.8b] **Bu def'a re'-yi Âsâfâneleriyle Eflak ve Boğdan'dan mübâya'a olunacak hıntanın nısfı Bender ve nısfı dahi Hotin kal'alarına nakl olunmak üzre.**

Hınta, kile	
100000	An-cânib-i Eflâk
+050000	An-cânib-i Boğdan
150000	

İşbu sene-i mübâreke Rebî'ulevvel'isinden Şevvâl-i gāyetine gelince mevcûd bulunmak ve tavâ'if-i askeriyye ta'yînâtlarına verilmek içün mübâya'ası tertîb olunan

Hınta Kile	Dakîk Kile	Şa'îr Kile	Erzen Kile	Peksimâd Kantar	
25000	70000	00000	00000	00000	
+38424	+24680	+14952	+68699	+10000	
63424	114680	14952	68699	10000	Mevcûd ve mübâyaası fermân olunan

Becihet

Kile, hınta	Kile, dakîk	Kile, sa'îr	Kile, erzen	Kantar, peksimâd
720424	684680	1599952	353699	70415

Eflak'dan gelen memhûr ve mümzâ defterler mûcebince bin yüz yetmiş altı **Ramâzân-ı şerîfi gurresinden** yetmiş dokuz **senesi Rebî'ulevveli gâyetine gelince hâlik Kostantin Voyvoda ve İstefan Voyvoda'nın otuz mâh müddetlerinde Eflâk memleketinde cem' u tahsîl eylediği îrâd ve kezâlik masârif ve İstavrakioğlu'nun ahz u kabz olunan evrâkı içinde bulunan defter ve mesfûrun yazıcıları Yorgaki ve Acı Yorgi'nin makbûzu olan defterleri müfredât üzre terceme olunduğunun hulâsasıdır.**

Eflâk memleketinden Kostantin ve İstefan Voyvoda'nın otuz ay zarfında tahsîl eyledikleri îrâd yekûnü.

Guruş	5783917

Kostantin ve İstefan taraflarından ceste ceste İstavrakioğlu'na gelen hazînelerdir ki Eflâk defteri masârifında mukayyeddir.

Guruş	3211846,5

[B.9a] Bâlâdaki Eflâk memleketinin otuz aylık îrâdı ne vechile sarf olunduğu ve kimlerin zimmetlerine geçdiği müfredât üzre beyân olunur.

Guruş	
5783917	
-0265249,5	Hetman kapu kethüdası iken (ya'nî kethüdâsı) kabz eylediği
5518667,5	
-3211846,5	İstavrakioğlu'nun ceste ceste kabz eylediği hazîneler ki işbu defterde muharrerdir
2306821	
-0645714	Senedât-ı mîriyye ile mevâciblere ve binâlara havâle olunan
1661107	
-0035382	Hâlik Kostantin Voyvoda'nın duyûnuna müfredât üzre verilen
1625725	
-0090000	İstefah Beğ azlinden sonra sadr-ı âlî çukadarı yediyle darbhâne teslîm
1535725	
-0054000	Def'a İstefan Beğ azlinden sonra Darbhâne-i âmire[ye] gelen
1481725	
-0015532	Def'a İstefan Beğ azlinden sonra ketm olunmuşiken darbhâneye teslîm
1466193	
-0097377	İstefan Voyvoda nakden kabz edüp zimmetine geçen
1368816	
-0218650	Kassâbbaşı vekîli diğer zimmîye teslîm, kassâbbaşıdan matlûb
1150166	
-0084293	Dokuz nefer kimesnelerin zimmetlerine geçen
1065873	
-0044725	Hâlik Kostantin'in selefi Kör Kostantin azlinde masârif
1021148	
-1021148	Otuziki ayda memleket masârifı ber-mûcib-i defter
0000000	

Hâmiş-i sahîfede olan zimemât ve sâ'ire.

Guruş	
2533298,5	Yazıcı Yorgaki ve Acı Yorgi'nin îrâd ve masraf eyledikleri
0125000	Sarrâf-ı hazînenin muhâsebesi
0025000	Tabancacıoğlu'nun başkaca zimmeti
0192000	Ikrâr-dâde olan yazıcı Acı Yorgi'nin hisâbından başka
+0074200	Karâr-dâde olan yazıcı Nikola'nın zimmeti
2949498,5	
0005000	Bu dahi yazıcılar zimmeti
0224348	Yazıcı Yorgaki takrîri üzre taş odada bulunan
+0008000	Istavrakioğlu'nun avratına ve Kostantin cerrâhına
0024500	Bakkallara zahîre behâsıdır deyü
+0000500	Fazlası
3211846,5	[Yekûn]

[B.9b] **İşbu** bin yüz yetmiş üç **senesi takdîr olunan mâla kıyâs ile Harameyn mukāta'atı ve Haremeyn'e tâbi' dâru's-sa'âde ağası ve hazînedâr ağa havâssı mâllarının mecmû'u ne mıkdâra ve Harameyni'ş-şerifeyn'e tâbi' masârif-ı mukarrere ne mıkdâra bâliğ olur hisâb ve hulâsâ vechile defter olunup arz olunmak bâbında fermân-ı âlîleri sudûruna binâ'en Harameyn mâlikâne kuyûdâtı mûcibince asl takdîr olunan mâlları ve Harameyn muhâsebesi ve mukāta'ası defterleri mûceblerince masârif-ı mukarraraları bu vechile iktizâ eder**[959].

Fi'l-asıl mâl-ı seneviyye-i mukāta'ât-ı evkāf ve havâs ber-mûceb-i nizâm bâ-hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn vâcib, sene 1182.

Guruş	
1338857	Mukāta'ât-ı evkāf tâbi'-i muhâsebe ve mukāta'a-i Harameyn
0089500	Mâl-ı havâs ağa-yı dâru's-sâ'âde
0004500	Mâl-ı havâs ağa-yı silahdâr-ı hazret-i şehriyârî
+0028675	Mâl-ı havâs ağa-yı hâzıkı hazret-i şehriyârî
1461532	
0012031,5	Ba'z-ı mukāta'at mâllarından mahsûb olunan
1449500,5	
0067602,5	Mâlikâne mutasarrıflarının masârifına mahsûb
1381898	
0026883,5	Iltizâmen verilen Şam ve Hâtuniyye-i Trabzon .tevliyetleri fâ'izi
1408781,5	

[Yukarıda verilen mıkdâr]

Rûmî kîse, guruş	2817	Küsûr, guruş	281,5

959 Bu bahis A nüshası v.45a'da değerlendirilmiştir.

Harameyni'ş-şerifeyn muhâsebesi ve mukāta'ası defterlerinden ihrâc olunduğu üzre evkāfın bir senede iktizâ edecek vezâ'if-i mu'ayyene ve masârif-i mukarraraları. [B.10a]

Guruş	
358687.5	Masârifât-ı evkāf-ı vezâ'if
002750	Harc-ı râh-ı kādı-ı Mekke-i mükerreme
002750	Harc-ı râh-ı kādı-ı Medîne-i münevvere
002669.5	Kapıma ve şem'-ı asel ve vezâ'if-horân
+001500	Masârif-ı imâret-i rûz-ı pilav
368357	
000250	Harc-ı râh-ı müjdeciyân
005000	Avn-i masârif-ı sersakayân
200677.5	Surre-i şerîfe-i ahâlî-i Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere
005000	Medâr-ı masârif-ı müjdeciyân
+001000	İn'âm-ı hümâyûn der-ihrâc-ı kıyme
575784.5	
050000	Ma'îşer-i ağa-yı dârussa'âdetü'ş-şerîfe
015000	Ma'îşet-i kâtib-i ağa-yı dârussa'âdetü'ş-şerîfe
002500	Ma'îşet-i mütevellî-i vakf-ı Sultân Bâyezîd der-Edirne
+000557.5	Tekmîl-i masârif-ı vakf-ı Hâce Gevher Hân Sultân
643842	
000250	Tekmîl-i vakf-ı Hazret-i Mevlânâ der-Konya
001225	Masârif-ı mevlid-i şerîf
002760	Hıntabehâi huddâm vakf-ı Çelebi Sultân Mehmed Hân der-Burûsa
+006000	Avn-i masârif-ı dâ'ire-i Hazret-i Safiyye Sultân
654077	

[Bu mıkdâr]

Rûmî kîse guruş	Küsûr guruş
1308	077
+2718	+281.5
4125	358.5

Mevâcib-i masar ve recec. Sene 1159

Guruş	
100173912	Yeniçeriyân
045944412	Mukābele-i piyâde
051883596	Mukābele-i süvârî gayr ez-an-hızâne
008066560	Rûznâmçe-i küçük
+002678499	Kalyonhâ
208746979	[Toplam]

[Yukarıda verilen mıkdârın karşılığı]

Dîvânî kîse	4174	küsûr,guruş	46979
Rûmî kîse	3479	küsûr,guruş	6979

Yekün guruş ma'a an-hızâne

Dîvânî kîse	5266	küsûr, guruş	6979
Rûmî kîse	4388	küsûr, guruş	36979

Akce	
. 54450000	
+00120000	Berâ-yı harc-ı râh-ı Masûmzâde
54570000	[Toplam]

[Yukarıda verilen mıkdârın karşılığı]

Dîvânî kîse	1091	küsûr,guruş	20000
Rûmî kîse	909	küsûr,guruş	30000

[B.10b] **Memâlik-i mahrûsada mecmû' cizyelerin buyuruldu ve adedleri beyân olunur.**

Cizye-i İstanbul, Kethüdâ kullarına

Cizye-i Edirne, Re'îs efendiye

Cizye-i Beğşehir, Enderûn-ı hümâyûn

Cizye-i Filibe, Enderûn-ı Hümâyûn

Cizye-i Sofya, Tezkire-i evvel ve sânî

Cizye-i Siroz, Dâ'ire-i sadra'zamî

Cizye-i Selânik, Mektûbî-i sadr-ı âlî

Cizye-i Manastır, Kethüdâ kâtibi

Cizye-i Ahyolu, Silahdâr-ı şehriyârî

Cizye-i Niğbolu, Mevkūf

Cizye-i Kesriye, Tevki'î ve defterdâr efendi

Cizye-i Gelibolu, Mâliye tezkirecisi

Cizye-i Midillü, Sergulâm-ı bâkī

Cizye-i Pınarhisârı, Mektûbî-i defterî

Cizye-i Burûsa, Sıdkı Efendi

Cizye-i Biga, Defterdâr efendiye

Cizye-i İnebahtı, Cizye muhâsebecisine

Cizye-i Kayseriyye, Yeniçeri kâtibine

Cizye-i Ohri, Deterdâr kîsedârına

Cizye-i Dimetoka, Çavuşbaşı ağaya

Cizye-i Ankara, Tevkī'i efendiye

Cizye-i Kütahya, Mevkūf

Cizye-i Bozcaada, Mevkūf

Cizye-i Şumnu, Mevkūf

Cizye-i İbra'il, Mevkūf

Cizye-i Gümülcine, Cânib-i defterdâr

Cizye-i Yanya, Mevkūf

Cizye-i Narda, Mukāta'ası emînine

Cizye-i Avlonya, Cânib-i defterîye

Cizye-i Kili, Mevkūf

Cizye-i Sakız, Defterdâr efendi tarafına

Cizye-i Silistre, Mevkūf

Cizye-i Sivas, Defterdâr efendi tarafına

Cizye-i Karaman, Bu dahi

Cizye-i Kuds-i şerîf, Bu dahi

Cizye-i Mar'aş, Bu dahi

Cizye-i Adana, Bu dahi

Cizye-i Prespe, Mukāta'a emîni tarafına

[B.11a] **Mukāta'aları voyvodaları tarafından cibâyet olunmak üzre kaydları meşrût**

Cizye-i İsakcı, Mukāta'ası emînine

Cizye-i Livâdiye, Bu dahi

Cizye-i İsmâ'ilgeçidi, Bu dahi

Cizye-i Oğlasti, Mâlikâne sâhibine

Cizye-i İvraca, Bu dahi

Cizye-i Fethülislâm, Bu dahi

Cizye-i Alasonya, Bu dahi

Cizye-i Atina, Bu dahi

Cizye-i Tırnovi, Bu dahi

Cizye-i Şehirköyü, Bu dahi

Cizye-i Hurpeşte, Bu dahi

Cizye-i Zişţovi, Du dahi

Cizye-i Kokoş, Bu dahi

Cizye-i Cisr-i Ergene, Bu dahi

cizye-i Kurâ-i Masaski, Bu dahi

Cizye-i Kavarta, Bu dahi

Cizye-i Dağözi, Bu dahi

Cizye-i Hacıkaraman, Bu dahi

Beher sene vâlîlerine ve voyvodalarına ve defterdârlarına gönderilen

Cizye-i Mora, Defterdârına

Cizye-i Aydın, Muhassılına

Cizye-i Bosna, Defterdârına
Cizye-i İzmir, Voyvodasına
Cizye-i Şam, Kethüdâ kâtibi efendiye
Cizye-i Sayda, Bu dahi
Cizye-i Trablusşam, Bu dahi
Cizye-i Haleb, Muhassılına
Cizye-i Kıbrıs, Muhassılına
Cizye-i Girid, Defterdârına
Cizye-i Belgrad, Defterdârına
Cizye-i Rodos, Bu dahi
Cizye-i Diyarbekir, Voyvodasına
Cizye-i Musul, Bu dahi
Cizye-i Mardin, Voyvodasına
[B.11b] Cizye-i Erzurum, Gümrüğü emînine
Cizye-i Çıldır, Bu dahi
Cizye-i Trabzon, Gümrüğü emînine
Cizye-i Gümüşhâne, Bu dahi
Cizye-i İskenderiyye, Bu dahi
Cizye-i [A]vlonya, Bu dahi
Cizye-i Kefe, Bu dahi

Ocaklık olmağla beher sene sâhiblerine verilen cizyeler

Cizye-i Üsküp, Ber-vech-i ocaklık kassâbbaşıya
Cizye-i Rodoscuk, Bu dahi
Cizye-i Pravadi, Bu dahi
Cizye-i Babadağı, Bu dahi
Cizye-i Aynaroz, Defterdâr efendi tarafına
Cizye-i Urmiye (ارمیه), Bu dahi
Cizye-i Eğriboz, Eğriboz
Cizye-i Niş, Bu dahi
Cizye-i Vidin, Bu dahi
Cizye-i Hotin, Defterdârına
Cizye-i Belgrad, Defterdârına
Cizye-i Vulçidrin, Defterdârına
Cizye-i Özi, Defterdârına
Cizye-i Van, Vâlîlerine
Cizye-i Yenipazar

Cem'an doksanüç aded cizye buyuruldular peyder [pey] Bâb-ı defterî'den telhîs olunup buyurulur.

Mevcûd-ı Hazîne-i Enderûn-ı hümâyûn olan Taht-ı Keykâvs'un iki aded döşeme tahtaları ve bir aded ağaç kolu üzerinde kaplama olan altun tahtaları söküldükde vezn olundukda.

Altun-ı sâfî, dirhem= 2357, yiğirmi bir buçuk ayarında iki bin üçyüz elli yedi dirhemdir.

Sâdır olan emr-i hümâyûn mûcebince hâlâ Darbhâne-i âmire Emîni Sıdkı Mustafa Efendi'ye bâ-temessük dörtyüz kîse akce teslîm olunmuşdur ve nukūd-ı mezbûr beyaz akce olmak üzredir.

[B.12a] **Topkapusu'nda ta'dâd ve mahall-i mezbûra vaz' olunan.**

Beyaz akce Kîse	
385	Osmânî sikkesi
054	Nâkısu'l-vezn pâre
016	Yedisi ağır Osmânlı sikkesi
188	Kara guruşdur
+011	Meryemana akcesidir
654	
–011	Meryemana akcesi Topkapu Bostancısı İbrâhîm yediyle Mustafa Beğ'e teslîm. Fî Ra. sene 1179
643	
–188	Kara guruş Darbhâne-i âmire teslîm. Fî Ra. sene 1179
455	
–138	Usküdarda binâ olunan câmi' içün hazîneye teslîm
317	

Şeref-sûdûr-ı hudâvendî buyurulan fermân-ı hümâyûn üzre defterlerde mastûr-ı kuyûd-ı îrâd defe'ât ile yoklanup ibtidâ'-yı hılâfet-i mesned-ârâyı buyurulduğu evân-ı şeref-iktirânda ve silahdâr ağa kulları kethüdâlığı hıtâmında olan mevcûd ve zimem furâde furâde rikâb–ı şâhânelerine arz olunur[960].

960 Derkenâr: Yüz kırk üç senesinde Kafes Hazînesi'nden ihrâc olunan:

Esedî guruş	3541666,5	akce	20		
Rumî kîse	7083	küsûr,guruş	166,5	akce	20
Dîvânî kîse	8400				

Beheri dörtyüz on altı buçuk guruş yiğirmi akce hisâbı üzredir.

Zemân-ı cülûs-ı meymenet-evânlarında mevcûd der-hazîne-i Enderûn-ı hümâyûn olan

Kîse	23324

Teslîmi iktizâ eden:

Kîse	23888
Rub'iyye, guruş	389,5
Nakdiyye, guruş	59

Teslîm alınan

Kîse	guruş	Nakdiyye	
19984	503,5	44	Mevcûd-ı Hazîne-i hümâyûn
03861	418	00	Bâ-emr-i hümâyûn der-zimem
+00041	+468	+15	Silahdar ağadan bâ-temessük
23886	1389,5	59	

[B.12b] **El-ân mevcûd cizye-i hümâyûn olan**

Kîse	Guruş	
19175	250	Mevcûd cizye-i hümâyûn
02029	000	Bâ-emr-i hümâyûn der-zimem
03861	418	Silahdâr ağadan bâ-temessük (!)
+00041	+468	
25106	1136	

Berâ-yı kat-ı' Mâbeyn-i hümâyûn'dan teslîm olunan ecnâs altun

Zer-i mahbûb-ı İstanbul,aded				322665	Guruş	187328	
Onarlık kebîr altun,aded				139	Guruş	3822,5	
İkişerlik altun,aded				2854	Guruş	15697	
Def'a altun,aded				2400	Guruş	11000	
İkişerlik altun mukâbili zer-mahbûb,aded				130	Guruş	357,5	
Yekün,guruş	918205.						
	Kîse	1836	Küsûr guruş	205,5	Akce	30	

Berâ-yı îrâd, sene 1177

İstanbul ve tevâbi'i gümrüklerinin asl-ı mâlı

Guruş	
494242,5	
-002300	Hâss-ı Safiyye Sultân
491948,5	

İstanbul Gümrüğü'nden ocaklık ve vazâ'if ve mahsûbâtın mıkdârı

Guruş	536383,5

Guruş	
491942,5	
+536383,5	
1028325	Mâl-ı ocaklık

[B.13a] **Asl-ı mîrî ve kalemiyye ve masârif-i sâ'ireyi fürû-nihâde oldukdan sonra fâ'iz-i gümrük-i duhân-ı İstanbul ve tevâbi'ihâ an-evvel-i Mart sene 1172**

Guruş	461443	Akce	18

Teslîmât

Guruş	
75000	Enderûn-ı hümâyûn hazînesine, sene 1173
50000	Enderûn-ı hümâyûn hazînesine, sene 1173
17710	Enderûn-ı hümâyûn hazînesine, sene 1173
27320	Enderûn-ı hümâyûn hazînesine, sene 1174
+32680	Enderûn-ı hümâyûn hazînesine
242710	
100000	Enderûn-ı hümâyûn hazînesine, sene 1174
025000	Bâ-emr-i hümâyûn şeyhülislâm efendiye, sene 74
+093732	Def'a Enderûn-ı hümâyûn, sene 174
461443	Akce 18

Fi'l-asıl hâsılât-ı îrâd-ı gümrük-i İstanbul

Guruş	Akce	
89958	63	An-evvel-i Mart senes 74 ilâ Zi'l-hicce
+68422	87	An-evvel-i Muharrem senes 75 ilâ Cümâde'l-âhir
158381	30	
036000	İrâd-ı gümrük-i duhân-ı Rodoscuk	
005250	İrâd-ı gümrük-i duhân-ı Gelibolu	
000950	İrâd-ı dönüm-i duhân-ı Cisr-i Ergene	
000500	İrâd-ı gümrük-i İnegöl ve Burûsa	
+083000	İrâd-ı gümrük-i duhân-ı Yenice ve Gümülcine	
284081		
460000	İrâd-ı gümrük-i duhân-ı Salânik ve İskeçe ve Eyâlet–i Bosna	
+ 000250	İrâd-ı gümrük-i duhân-ı Çorlu	
744331		

[B.13b] **İstanbul Gümrüğü tarafından zabt olunan îrâdât**

Guruş	
065000	Mukāta'a-i gümrük-i duhân-ı sevâhil-i Nehr-i Tuna ve Bergos
062500	Mukāta'a-i gümrük-i duhân-ı İskenderiyye-i Arnebudluk ve Draç
102500	Mukāta'a-i gümrük-i duhân ve resm-i dönüm-i duhân-ı Eyâlet-i Trablusşam
+045500	Mukāta'a-i hashâ-i Gazze ve Remle ve Mecdel ve İskele-i Yafa
275500	

Cem'an yekün hâsılat ve berâ-yı iltizâmât-ı îrâd-ı gümrük-i mezbûr

Akce	Guruş	
30	744331	İstanbul ve tevâbi'ihâ
	+275500	Ber-vech-i bâlâ mukāta'ât
	1019831	

Tevcîh ve ibkāda rikâb-ı hümâyûn câ'izeleri mıkdârı

Guruş	
20000	An-cânib–i Rumeli Vâlîsi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa, sene 1173
10000	An-cânib-i muhassıl-ı Mora Vezîr Hamza Paşa, sene 1173
07500	An-cânib-i Vâlî-i Bağdad, sene1171
05000	Eyâlet-i Basra içün vâlî-i Bağdad, sene 1171
+25000	Eyâlet-i Şam an-cânib-i Vezir Çelik Mehmed Paşa, sene 1173
67500	.
07500	Eyâlet-i Trablusşam an-cânib-i Vezîr Osmân Paşa, sene 1173
+05000	Eyâlet-i Sayda ve Beyrud an-cânib-i Vezîr Sa'deddîn Paşa, sene 1171
80000	

Bin yüz yetmiş bir **senesi Mâh-ı Şevvâlinde vâkı' olan Vüzerâ-yı izâm hazerâtı tevcîhâtında eyâlet ve elviyelerden** [B.14a] **ahz olunan avâ'idâtın mıkdârını hâvî müfredâtı**

Guruş	
1000	Eyâlet-i Bağdad ve Basra, Vezîr Süleymân Paşa'ya ibkā
0500	Eyâlet-i Erzurum, Mîrü'l-hâc İbrâhîm Paşa'ya tevcîh
0500	Eyâlet-i Girid Kandiye Kal'ası, muhâfazası şartıyle Giritlizâde El-Hâc Ahmed Paşa'ya ibkā
0500	Eyâlet-i Çıldır, Vezîr El-Hâc Ahmed Paşa'ya ibkā
+0500	Eyâlet-i Trablusşâm, cerde başbuğluğu ile Vezîr Abdurrahmân Paşa'ya ibkā
3000	
0750	Eyâlet-i Bosna ma'a livâ-i Hersek, Vezîr Mehmed Paşa'ya ibkā
0500	Eyâlet-i Rakka, sâbık Diyarbekir Vâlîsi İbrâhîm Paşa'ya tevcîh
0500	Eyâlet-i Trabzon, Mîr-i mîrân Süleymân Paşa'ya ibkā
0250	Livâ-i İskenderiyye, Mîr-i mîrân Mustafa Paşa'ya ibkā
+0250	Livâ-i Ohri, Mîr-i mîrân İbrâhîm Paşa'ya ibkā
5250	
0250	Livâ-i Kayseriyye, Mîr-i mîrân Yûsu Paşa'ya tevcîh
0250	Livâ-i Kırcaili, Mîr-i mîrân Mustafa Paşa'ya ibkā
0250	Livâ-i Aksaray, Mîr-i mîrân Kolçak Paşazâde Ahmed Paşa'ya ibkā
0250	Livâ-i Ankara, Mîr-i mîrân Süleymân Paşa'ya ibkā
+0250	Livâ-i İlbasan, Mîr-i mîrân Salih Paşa'ya ibkā
6500	
0250	Livâ-i İzvornik, sâbıkā İlbasan Mutasarrıfı Mîrlivâ Ahmed Beğe tevcîh
0250	Livâ-i Delvine, Vezîr-i mükerrem İsmâ'il Paşa'ya
0230 0250	Livâ-i Yanya, Vezîr-i mükerrem İsmâ'il Paşa'ya ilhâkan tevcîh Livâ-i Kırşehri, Mîr-i mîrân Taşlıcalı Mehmed Paşa'ya ibkā
+0250	Livâ-i Aydın, Vezîr-i mükerrem Çelik Mehmed Paşa'ya ibkā
7720	
0250	Livâ-i Sultânönü, Mîr-i mîrân Süsenzâde Abdullah Paşa'ya ibkā
0250	Ada-i Kebîr muhâfızlığı, Mîr-i mîrân Gāzî Mehmed [Pa]şa'ya ibkā
0250	Livâ-yı Çirmen, mutasarrıfı Mîrliv[â] Ahmed Beğ'e ibkā

0250	Livâ-i Gönye (كرنيه), Mîr-i mîrân Arpazâde Mehmed Paşa'ya ibkā
+0250	Livâ-i Karasi, Mîr-i mîrân Sarı Mustafa Paşa'ya ibkā
7970	
0500	Livâ-i Selânik, Kavala Sancağı ilhâkıyle Ahmed Paşazâde Mehmed Paşa'ya ibkā
0250	Livâ-i Kilis, Mîr-i mîrân Bektaş Paşa'ya ibkā
0250	Livâ-i Prizrin, Dukagin Sancağında Kahraman Paşa'ya ilhâkan tevcîh
+0500	Eyâlet-i Sayda, Vezir-i mükerrem Sa'deddin Paşa'ya ibkā
10470	

Îrâd-ı zuhûrât, Fî 23.B.sene 1143

Sadr-ı sâbık merhûm İbrâhîm Paşa ve Kapudân Mustafa Paşa[961] ve maktûl Mehmed Kethûdâ [B.14b] ve ittibâ'larının ta'ahhüdleri ve eşkıyâdan zuhûr eden Hazîne-i âmire'ye teslîm olanan akcenin ale'l-infirâd arz olunan defterin yekûnü

Guruş	10140361,5	Akce	3			
	Kîse-i Rûmî	20280	Küsûr,guruş	361,5	Akce	3

Târîh-i mezbûrdan sonra müteveffâ-yı müşârun-ileyhimin ve sâ'ireden tahsîl ü teslîm olunan

Guruş	
1111,5	Arz olunan defterden sonra İbrâhîm Paşa'nın
+6795	Deryâ Kapudânı müteveffâ Mustafa Paşa'nın adalar maktû'larından
7906,5	

Maktûl Mehmed Kethüdâ'nın me'âdinlerde olan sermâye akcesinden gelen sîm ü zer behâsı ve fâ'izi ve zimemde olup tahsîl etdirilen

Keban ve Ergani ve Gümüşhâne me'âdinlerinde olan akceden gelen sîm ve zer behâsı ve fâ'izi

Guruş-ı esedî	2954289			
[aynı miktâr]	Kîse-i Rumî, aded	5908	Küsûr guruş	289

Alacaoğlu Eliya ve Manık ve Abram ve Yesve ve Mosi Yehûdîler ve Kürkcü Manol zimmî yedlerinden alınan

Guruş-ı esedî	208330			
[aynı miktâr]	Kîse-i Rumî, aded	416	Küsûr guruş	330

İbrâhîm Paşa ve Mustafa Paşa ve Mehmed Kethüdâ ittibâ'larından tahsîl olunan ta'ahhüdleri

Guruş-ı esedî	191045,5			
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî, aded	382	Küsûr guruş	45,5

961 İbrahim Paşa, 12 yıldan fazla sadarette kaldıkdan sonra 17 Ra. 1143/ 30 Eylül 1730'da Patrona isyanında şehid edilen Nevşehirli Damad İbrahim Paşa; Kapudân Mustafa Paşa da, 9 yılı mütecâvik Kaptan-ı deryalıkdan sonra 18 Ra.1143/ 1 Ekim 1730'da Patrona isyânında idâm edilen Kaymakzâde Mustafa Paşa'dır.

Zorba Cebecibaşı Halil Ağa ve kethüdâ ve sâ'ireden tahsîl olunan

Guruş	10858,5			
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî, aded	21	Küsûr guruş	358,5

[B.15a] **Sâbıkā Şam Vâlîsi ve Mirü'l-hâccı İsmâ'il Paşa ve Sayda Vâlîsi Süleymân Paşa, Trablusşam Beğlerbeğisi İbrâhîm Paşa ve Hama Voyvodası Es'ad ve Ma'ar[a] Mütesellimi Mûsâ ve Lazkıyeli Besin Beğ'in Enderûn-ı hümâyûn Hazînesine gayr ez-teslîm def'a**

Guruş-ı esedî	754785,5	akce	15			
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî, aded	1509	Küsûr guruş	285,5	Akce	15

Cem'an yekûn

Kîse-i Rûmî	Küsûr guruş	
20280	361,5	Kırküç senesinde zâhir olan cem'an
+08254	+215	Kırkdört senesi hıtâmına kadar zâhir olan cem'an
28534	576,5	

Maktûl Nazif Ahmed Efendi[962] ve pederi El-Hâc Selim Ağa[963] ve birâderi Mehmed Emîn Efendi'nin uhdelerinde olan gayr-ez Haremeyn mîrî mukāta'aları ve ze'âmet ve vezâyiflerin defteridir.

Ordu-yı hümâyûn'dan gelüp huzûr-ı âlîlerine arz olundukda sûreti matlûb-ı hümâyûn buyurulduğuna binâ'en işbu sûreti ihrâc ve atebe-i ulyâlarına arz olundu. Haremeyn olan mukāta'âtları **[B.15b]** bunlardan başkaca olduğu ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda fermân men-lahü'l-emr hazretlerinindir. Haremeynden olan mukāta'âtın defteri dahi matlûb-ı hümâyûn buyurulur ise ihrâc ü takdîm olunur. Yalnız mezbûr Hâcı Selim'in gerek mîrî ve gerek Haremeyn'den olan mukāta'âtı Darbhâne-i âmire'lerinden idâre olunmak üzre zabt olunduğu ma'lûm-ı hümâyûnlarıdır. Zîr-i defterde mastûr vazîfeler hazîne-mânde olunmak mı irâde buyurulur ne vechile re'y buyurulur ise icrâ olunacağı ve Nazif Efendi ze'âmeti hatt-ı hümâyûnlarıyle verilmiş olmağla Emîn Efendi uhdesinde iki aded ze'âmet ne vechile irâde buyurulur ise ana göra hareket olunucağı ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda fermân men-lehü'l-emr hazretlerinindir.

---

962 Ahmed Nazif Efendi, Re'îsülküttâb Mustafa Efendi'nin vefâtı üzerine Defterdâr Feyzi Efendi'nin re'îsülküttâb olmasıyla defter emînliğinden defterdârlığa takaddüm etti, 15 Ca.1198. Teferruatlı bilgi için bak. Mücteba İlgürel, Ahmed Vâsıf Efendi Mehâsinü'l-âsâr ve Hakxikü'l-ahbâr, İstanbul 1978, s. 129; Defterdârlık hizmeti ve sadâret kethüdâlığına getirilmesi, 4 Ca.1199. Aynı eser, s. 253; Sâdâret Kethüdâlığı'ndan azli, Aynı eser, s. 286; Tevkîîliğe tayini, Aynı eser, s. 313; Tersâne emîni ta'yîni, Aynı eser, s. 352; Şıkk-ı evvel defterdârı ta'yîni, Aynı esen, s. 372.

963 El-Hâc Selim Ağa, Sipâhiler Ağalığı, Tarsâne Emînliği ve Matbah Emînliği görevlerinde bulunmuştur. Nazif Ahmed Efendi ve pederi El-hâc Selim Ağa'nın katledilmeleri hadisesi için bak. Mehmed Ali Beyhan. Câbî Târihi, Basılmamış doktora tezi, İstanbul 1992, s. 9-11.

Der-uhde-i Ahmed Nazif Efendi kethüdâ-yı sadr-ı âlî

Mu'accele guruş	Mâl fî akce(!)	
10625	0015000	Akce-i nefs-i Medîne-i Tire rub' hisse, sene 1192
15000	1914000	Akce-i hâshâ-i Turgutlu süls hisse, sene 91
075000	0023229,5	Guruş Anatolikoz süds hisse Karliili
20000	4124235	Akce hâshâ-i Narda süds hisse Yanya'da, sene 200
+18100	0305253	Akce-i Resmo'ya tâbi' karye-i Acınokola maktû'ı
71225	0000000	
46600	0010000	Akce-i resm-i kantar-ı İstanbul nısf-ı rub'
82500	3319060	Akce-i gümrük-i Yenişehir ve Tırnovi ve Galos ve tevâbi'i
29285,5	0010476	Guruş iki tis' hisse Bergama ve tevâbi'i [ve] Hüdâvendigâr
06500	5341146	Akce-i nısf sehm-i nezâret-i Midillü ve tevâbi'i
236110,5	0000000	Akce ve guruş mahlût

Dergâh-ı âlî kapucubaşılarından merkûm El-hâc Selim Ağa'nın [B.16a] **kebîr oğlu Mehmed Emîn Efendi uhdesinde olan mukāta'ât**

Mu'accele guruş	Mâl fî akce	
12500	006500	Guruş-ı rub' hisse-i dellâlbaşılık ve akmişe-i haleb, sene 94
07000	018703	Guruş-ı an-hisse, cizye-i kasâbât-ı Filibe ve Tatarbazarı
01576	006041,5	Guruş-ı tis' hisse, Haleb'de Dâru'l-vekâle mukāta'ası
15500	000000	Bir sehm gümrük-i duhân, İstanbul ve rub'
00143	000120	Guruş-ı an-hisse, emânet-i ma'den-i Kratova
05000	000000	Guruş-ı fâ'iz emânet-i Kıratova
41719,5	000000	

El-Hâc Selim Ağa'nın uhdesinde olan

Mu'accele guruş	Mâl fî akce	
00125	750000	Akce-i süds hisse, Delvine Sancağı'nda Kemerli İskele-i
20000	018703	Guruş-ı iki rub' hisse, cizye-i Kıptiyân-ı Filibe ve Tatarbazarı
05250	001500	Guruş-ı rub' hisse, Saruhân Sancağı'nda Uzeyirlü ve tevâbi'i
+05000	002916,5	Guruş-ı rub' hisse, Paşa Sancağı'nda Nehreyn-i cedîd
30375	000000	
26817,5	006041,5	Guruş-ı tis' hisse, Dâru'l-vekâle der-Haleb
25500	23429,5	Guruş-ı rub' ve süds hisse, hâshâ-i Anadolu-ı kuz (!)
+50000	000000	Guruş-ı dört sehm mukāt'a-i gümrük-i duhân-ı İstanbul
132692,5	000000	

Der-uhde-i Dürrişehvâr Hanım zevce-i Ahmed Nazif

Mu'accele guruş	Mâl fî akce	
15000	1914000	Akce, Turgudlu süls hisse, Livâ-i Saruhân
22500	000000	İki sehm gümrük-i duhân-ı İstanbul
12500	000000	Bir sehm Nezâret-i Usküb ve tevâbi'i
+06500	5341146	Nısf sehm Nezâret-i Midillü ve tevâbi'i
56500	000000	

Cem'an Yekün Muaccelât

Guruş				
236110,5	Mukāta'ât-ı Ahmed Nazif			
041719,5	Mukāta'ât-ı Mehmed Emîn Efendi			
132692,5	Mukāta'ât-ı El-Hâc Selîm Ağa			
+056500	Mukāta'ât-ı Dürrişehvâr Hanım			
467022,5				
[aynı mitâr]	Kîse-i Rûmî	934	Küsûr guruş	22,5

[B-16b] **Ze'âmet-i Nâhiye-i Muğlânî (موغلاني) der-livâ-i Paşa ve Çirmen ve Tırhala nâm-ı Ahmed Nazif Efendi Emîn-i Defterhâne an-kâtib-i defter-i hâkānî, aded**

Karye-i Muğlânî tâbi'-i Manastır, akce	53529
Tahmîn (!), guruş	2000

Ze'âmet Nâhiye-i Dobniçe der-livâ-i Dukakin ve Köstendil nâm-ı Mehmed Emîn veled-i Selîm Çavuş an-hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn, aded

Dobniçe tâbi'-i Nâhiye-i Dobniçe-i mezbûr, akce	17124
Ber vech-i tekmîl	20000

Bu dahi

Ze'âmet Nâhiye-i Gümülcine der-livâ-i Paşa be-nâm-ı Mehmed aded. Bu dahi

Karye-i Akpınar, tâbi'-i Nâhiye-i Gümülcine, akce	23977
Tahmîn (!), guruş	1350

Anadolu Kalemi'nden derkâr olunan vezâ'ifin mıkdârı

Vazîfe-i Dürrişehvâr Hanım zevce-i Ahmed Nazif Efendi çırağ-ı şehriyârî an-mâl-ı gümrük-i İstanbul sağ, fî yevm	120
Berâ-yı hâric, Kışlak-ı masârif-ı çeşme neferât-ı bölük der-derûn odahâ-i cedîd der-kurb-ı câmî-i şerîf-i Sultân Mahmed Hân ve mekteb der-Üsküdar an-vakf-ı El-Hâc Selim Ağa an-mâl-ı gümrük-i İstanbul, sağ, .fî yevm	200
Berâ-yı vazîfe-i kütübhâne ve mekteb def'a El-Hâc Selîm Ağa Emîn-i Matbah-ı âmire der-sâbık der-Üsküdar an-mâl-ı rusûm-ı kahve-i İstanbul, sağ, fî yevm	250

[B.17a] Süvârî Mukābelesi derkenârı mûcebince esâmîleri

Alî İbrâhîm, bölük 8, yevm	60
Ahmed Hasan, İstanbul, bölük 10, yevm	99
Halîl, İstanbul, bölük 112, yevm	25
İbrâhîm Bekir, Sivas, bölük 113, yevm	22
Mehmed Ali, Edirne, bölük 179, yevm	10
Sâlih Osmân, bölük 201, yevm	15
Yekûn fî yevm	**231**

An-Cemâ'at-i Silahdârân

Seyyid Ahmed, bölük 1	18
Osmân Ahmed, fî yevn	15
Hüseyin Ahmed, [bölük] 1, fî yevn	18
Salih Ahmed, [bölük] 1	15
Nu'mân İhsan, İstanbul, [bölük] 1	19
İsmâ'îl, [bölük] 4, fî yevn	15
Hasan Mustafa, fî yevn	43
Seyyid Mustafa Osmân	6
Mustafa .(!), Bozok	18
Sâlih, [bölük], fî yevn	50
Ahmed Mehmed, [bölük] 1	20
Süleymân Akpınar, [bölük] 48	12
Ya'kūb Hüseyn, (!) [bölük] 184	18
Yekûn fî yevm	**260**

Cem'an yevm

231	
+260	
491	
+062	
553	Mukāta'a-i gümrük-i duhân-ı İstanbul

Rumeli ve Anadolu'da vâkı' havâss-ı hümâyûn korularından ber-vech-i maktu' beher sene tahsîl olunugelen mâla ki, berâ-yı ceyb-i hümâyûn ve masârif-ı sâ'ire koru ağalarından tahsîl ve cem' ve Istabl-ı âmireden kabz ve hamlacıya teslîm ve beher sene [B.17b] Nevrûz duhûlünde Enderûn'a teslîm olunan mâl ceyb-i hümâyûndan mâ'adâ bâkī mebâliğı şadırvanda şâgirdân ve serbölükân ve sakayân ve ba'z-ı zuhûrâta sarf olunup ve sene temâmında kabz-ı mâl-ı hamlacı ile hisâbı rü'yet olunugelmişdir. Ve beher mâh bâ-memhûr Mîrahûr-ı evvel tezkiresi

Fi'l-asl-ı mîrî kürk-hâ-yı hümâyûn senevî tahsîl

Guruş	
14973	
-10000	Teslîm Enderûn-i hümâyûna Nevrûz duhûlünde
04973	Bâkī berâ-yı masârif

Masârifât Berâ-yı neferât-ı der-ahûr şadırvân-ı şâkirdân-ı serrâcîn ve serbölükân ve sakayân der-şehr-i Ramazân-ı şerîf ilâ gāye

Şâkirdân-ı serrâcîn neferen 170	**Sofra, aded 17**
Behâ-i nân-ı azîz, akce	15300
Behâ-i lahm-ı ganem, kıyye	510+17=527/9486
Behâ-i erzen, kıyye	163
Behâ-i revgan-ı sâde, kıyye	173
Behâ-i buğday-ı keşkeklik (!), kıyye	15
Behâ-i asel, kıyye	255
Behâ-i üzüm berâ-yı ekşi aş, kıyye	510
Behâ-i za'ferân, kıyye	1210
Behâ-i tuz ve nohud ve soğan, akce	900
Behâ-i şem'-ı revgan, akce	900
Behâ-i ücret-i kal'-ı evânî-i nuhâs, akce	1000
Behâ-i hatab, çeki	5250
Ucret-i tabbâhîn, akce	480
Ucret-i hammâl berâ-yı zahâ'ir, akce	241
Behâ-i balta ve kürek, akce	210
Berâ-yı ağaç çanak, aded 34, akce	480
Yekûn akce	**83000**

Guruş	
0691,5	Beher sene es'âr ziyâde ve noksân olur
+4073	Masârif-ı şehr-i 11
4764,5	

Memâlik-i mahrûsada vâkı' mâlikâne verilen bi'l-cümle mukāta'ât-ı mîriyye ashâbından sefer-i hümâyûn masârifıyçün beher bin guruş mu'accelelerinden bedel-i cebelü [B.18a] olmak üzre mukaddemâ tahsîl olunan mebâliğın ve el-yevm mu'accelelerinden ber-vech-i sâbık bedel-i cebelülerinin hulâsası.

Yüz yiğirmi dört senesinde vâkı' alan sefer-i hümâyûn masârifıyçün ashâb-ı mâlikânenin beher bin guruş mu'accelelerinden ikişer nefer ve beherinden ellişer guruş hisâbıyle ibtidâ' târih-i mezbûrda tahsîl olan bedel-i cebelü.

Sene-i merkûmede bi'l-cümle mukāta'âtın mu'acceleleri, guruş	1659252,5

Bedel-i cebelü, guruş	165925	
[aynı miktâr]	Kîse	331
	Küsûr guruş	425

Fî beher 1000 guruşda neferen 2	Guruş	100
	Fî-beher nefere, Guruş	50

Kırk yedi senesinde Îran cânibi seferinin bu'd ve mesâfesi cihetiyle masârifının Rumeli seferleri masârifının zı'fından ziyâde olmakdan nâşî târîh-i

mezbûrda ashâb-ı mâlikânenin beher bin guruş mu'accelelerinden üçer nefer ve her neferinder ellibeşer guruş hisâbıyle tahsîl olunan cebelü bedeliyeleri sene-i merkûmede bi'l-cümle mukāta'âtın mu'acceleleri,

Guruş	3226469

Bedel-i cebelü, guruş	483969	
[aynı miktâr]	Kîse aded	968
	Küsûr guruş	469

Fî beher 1000 guruşda neferen 3	Guruş	150
	Fî-beher nefere, Guruş	50

Târîh-i mezûrda vuku' bulan gerek Rumeli ve gerek şark cânibi seferlerinde dahi yine beher bin guruş mu'accelelerinde üçer nefer hisâbıyla yüz ellişer guruşdan cebe bedeliyyeleri tahsîl olunup **yüz elli sekiz** senesine mahsûben tehsîl olunan bedeliyyenin mıkdârı sene-i merkûmede bi'l-cümle mukāta'âtın mu'acceleleri,

Guruş	4343650,5

Bedel-i cebelü, [guruş]	6515480	
[aynı miktâr]	Kîse	1303
	Küsûr guruş	48

Fî beher 1000 guruşda, neferen 3	Guruş	150
	Fî-beher nefere, Guruş	50

El-yevm ber-vech-i mâlikâne mukayyed olan mukāta'ât mu'acceleleri, guruş	9785466	
[aynı miktâr]	Kîse aded	19570
	Küsûr guruş	466

Bedel-i cebelü, guruş	1467819,5			
[aynı miktâr]	Kîse aded	3935	Akce	48
	Küsûr guruş	319,5		

Fî beher 1000 guruş mu'accele, neferen 3	Guruş	150
	Fî-beher nefere,guruş	50

[B.18b] Haremeyn-i şerifeyn muhâsebesinde mukayyed olan zemân-ı tevcîhleri Muharremî olmağla işbu bin yüz seksen bir senesi Muharrem'i gurresende tevcîh olunacak sadaka tevliyetleri defteridir.

Vakf-ı Câmi'-i şerîf-i Ayasofya-i kebîr

Vakf–ı merhûme Sunûber Hâtun

Vakf-ı merhûme Mâhî Hâtûn

Vakf-ı Mekteb-i merhûme Sebehatşâh Hâtun

Vakf-ı Mekteb-i Osmân Şâh Sultân der-nezd

Vakf-ı merhûme Münevvere Hâtûn

Vakf-ı Câmi'-i Şeyh Ferhâd

Vakf–ı Hâce-i şehriyârî Ömer Efendi

Vakf-ı Mescid-i Tevkı'î-i sâbık Hamza Paşazâde Gedik Paşa

Vakf-ı Mescid-i Sarı Mûsâ der-İstanbul

Vakf-ı Büyük Dâvud Ağa der-nezd-i Sultân Bâyezîd der-Âstâne

Vakf-ı Ramazan Çelebi der-câmi'-i Mehmed Ağa der-Âstâne

Vakf-ı Mercan Ağa der-Âstâne

Vakf-ı Fahrî Sultân der-Âstâne

Vakf-ı Emine Sultân binti Sultân Mustafa der-Âstâne

Vakf-ı Kethüdâ Canfedâ Hâtun der-nezd-i Karagümrük-i Âstâne

Vakf-ı Pürşîve Hâtun der-Âstâne

Vakf-ı Gülfâm Hâtun der-Üsküdar

Vakf-ı Gülşirin Dâye Hâtûn der-Nâhiye-i Terkos

Vakf-ı Saraylı Şehrâb Hâtun .der-nezd-i Bâb-ı Kum der-Âstâne

Vakf-ı Safiyye Hâtûn

Vakfı- Kethüdâ Periruh Hâtûn der-İstanbul

Vakf-ı Örfiyyeli Semensîmâ Hâtûn der-Eyyüb

Vakf-ı Yâsemen Hâtûn der-Hisâr-ı Anadolu

Vakf-ı Mihr-i Vefâdârî Hâtûn der-İstanbul

Vakf-ı Zeyneb Hâtûn Dâdı-ı Ümmî Sultân binti Sultân Mehmed Hân der-nezd-i Şehzâde

Vakf-ı Kamer Hâtûn der-Bâb-ı Şuhûd-ı Âstâne

Vakf-ı Mekteb-i Mehmed Ağa der-Bulgurlu der-Üsküdar

Vakf-ı Merhûm Ayas Ağa der-Beşiktaş

Vakf-ı Beşir Ağa

Vakf-ı Sünbül Ağa der-Âstâne

Vakf-ı Hacı Ahmed Ağa Hammamı Balat

Vakf-ı Şa'bân Ağa Okumuş Mehmed Ağa der-Beşiktaş

Vakf-ı Ali Ağa Serçavuşân der-Eyyüb

Vakf-ı Takyeci Ca'fer Çelebi der-Eyyüb

Vakf-ı Mustafa Çelebi Mu'temed Süleymâniye

[B.19a] Vakf-ı mescid-i Uçlar der-nezd-i Meydân-ı esb der-Âsîtâne

Vakf-ı Kâtib Muslihiddîn der-Âstâne

Vakf-ı Hekîm Şirvânî der-Âstâne

Vakf-ı Hızır Çavuş der-Âstâne

Vakf-ı Mûsâ Çavuş der-Eyyüb
Vakf-ı Ali Kethüdâ ma'a Nukūd Mehmed Kethüdâ der-Sarıyar
Vakf-ı Hacı Veli bin Ali
Vakf-ı Na'lband Hacı Murad
Vakf-ı Feridun Ağa der-Üsküdar
Vakf-ı Yemişci Hasan Paşa der-İstanbul
Vakf-ı Şehid Ali Paşa der-nezd-i muhibbân-ı ulemâyândân der-Âstâne (!)
Vakf-ı Ali Paşa Eş-Şehîr be-Çeşneci
Vakf-ı Defterdâr İbrâhîm Efendi der-Karye-i Orta
Vakf-ı Medrese-i Ağa Hasan Paşa der-Âstâne
Vakf-ı Tekerlek Mustafa Efendi
Vakf-ı Sulı Mehmed der-nezd-i Câmi'-i Ali Paşa-yı atîk
Vakf-ı Muhâsebeci sâbık Ahmed Efendi der-Lanka-i kebîr
Vakf-ı Defterdâr Ebulfazl Mehmed Efendi der-Tophâne
Vakf-ı Ömer Efendi Kâtib-i Defterhâne
Vakf-ı Celil Efendi Halîfe-i Muhâsebe-i Haremeyn der-sâbık
Vakf-ı Ali Ağa ve Abdülhalîm Ağa der Üsküdar
Vakf-ı Süleyman Ağa der-Üsküdar[964]
Vakf-ı Abdulkerîm Ağa der-Mescid-ı Kâtib Sinan der-Âstâne
Vakf-ı Musâhib Mehmed Ağa der-Tophâne
Vakf-ı Ahmed Ağa Abdi Kethüdâzâde der-Âstâne
Vakf-ı Câmi'-i Fîrûz Ağa Nezd-i Kırk Çeşme Âstâne
Vakf-ı Ak Mehmed Ağa der-Sûk-ı Kaşıkcıyân Âstâne
Vakf-ı Mîrâhûr Ahmed Ağa
Vakf-ı Kürd Ali Ağa der-Câmi'-i Mercan
Vakf-ı Solak Mehmed Ağa der-Câmi'-i Mercan
Vakf-ı Frenk Ali Ağa der-Câmi'-i Ağa Mercan
Vakf-ı Hacı Ali Ağa der-nezd-i Bâb-ı Hayme
Vakf-ı Mustafa Efendi Eş-şehîr be-Tahtakadı der-Sa'dâbâd
Vakf-ı Hüseyin Ağa Mütevellî-i Şehzâde
Vakf-ı Muşmula (!) Mehmed Ağa
Vakf-ı Mi'mâr-ı sâbık Hacı Mehmed Ağa der-Âstâne
Yekün: 73

964 "Vakf-ı Süleyman Ağa der-Üsküdar" mükerrer B.

[B.19b] Devletlü sa'âdetlü Darü's-sa'âdetü'ş-şerîfe ağası hazretlerinin nezâretlerinde olan Harameyn-i şerifeyn mukāta'asından mukayyed olup beher sene Muharrem gurresinde tevcîh buyurulan evkāf-ı tevliyetlerin defteridir[965]

Vakf-ı Vezîr-i a'zam-ı sâbık Musih Paşa-yı cedîd der-Âstâne

Vakf-ı Merhûm Serdilzâde Hâtun der-Âstâne

Vakf-ı Merhûm Küçük Ömer Ağa der-Âstâne

Vakf-ı Merhûm Ahmed Çavuş der-Âstâne

Vakf-ı Emîn-i Surre-i sâbık merhûm Sefer Ağa be-Âstâne

Vakf-ı Saray-ı merhûm Murad Paşa der-Âstâne

Vakf-ı Merhûme Hazînedâr Rahime Usta der-Âstâne

Vakf-ı sâbık Kâtib-i Tersâne Merhûm Zülfikār Efendi der-Âstâne

Vakf-ı Arabacıbaşı-ı sâbık merhûm İbrâhîm ağa der-Âstâne

Vakf-ı Lâle Mehmed Ağa der-Eyyüb

Vakf-ı Kemankeş Ahmed Ağa der-nezd-i Lâleli Çeşme-i Âstâne

Vakf-ı Hacı Mustafa der-mahalle-i Canbâziyye Âstâne

Vakf-ı Süleymân Ağa Sercavuşân-ı Dergâh-ı âlî Eş-şehîr be-Çobançavuş-ı Âstâne

Vakf-ı merhûme Rukiyye Saraylı Hâtun der-Âstâne

Vakf-ı merhûme Halîme Hanım ve Âişe Hâtun der-nefs-ı Lazkıyetü'l-Arab

Vakf-ı Esbâbhâ-i merhûm Abdülbâkī Efendi der-Karye-i Tuğcalı der-Lazkıye-i Ezine

Vakf-ı Mescid-i şerîf-i merhûm İne Beğ der-Âstâne

Vakf-ı Medrese-i Şeyhî Çelebi der- Edirne

Aded: 18

Yekûn îrâdât-ı kalemiyye-i hisse-i hazret-i sadr-ı âlî

Guruş				
361624,5	An-mukāta'ât-ı mîrî			
045536	An-mukāta'ât-ı Haremeyn			
407160,5				
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî, aded	814	Küsûr,guruş	160,5

965 Derkenâr: Harameyn fâ'izinden yetmişüç senesi tahsîl olunan,guruş: 12495
Sultân Mehmed Hân vakfından yetmiş üç senesi ziyâde-i muhâsebesinden, guruş: 12478
Yetmiş üç senesi mâl-ı Harameyn olmak üzre gayr ez-teslîm gelen,guruş: 12203,5
Harameyhn mukāta'âtı resm-i kasr-ı yedinden gayr ez teslîm,guruş: 1476
Yetmiş bir ve yetmiş iki senesi İsmâ'ilgeçidi mukāta'ası mâlından tahsîl olunan, guruş: 5612
Ber-vech-i mâlikâne furûht olunanan Haremeyn mukāta'âtı mu'accelesinden, guruş: 22905
Cem'an yekûn îrâdât,guruş: 67169,5
[aynı miktâr]=Kîse-i Rûmî: 134, Küsûr,guruş: 169,5

[B.20a] **Câ'ize-i menâsıb-ı dîvâniyye**

Guruş	
20000	Defterdâr efendiye
20000	Yeniçeri ağası
01000	Nisâbcı (!) efendi
01500	Defter emîni efendi
03500	Rûznâme-i evvel
+02500	Muhâsebe-i evvel
48500	
01000	Muhâsebe-i Anadolu
01000	Emânet-i Darbhâne
02000	Mukābele-i Süvârî
06000	Muhâsebe-i cizye
03500	Ağalık-ı Sipâhiyân
+03500	Ağalık-ı Silahdârân
65500	
01000	Şehremîni
07500	Emânet-i Tersâne
05000	Emânet-i Matbâh
05000	Emânet-i şa'îr
06000	Kâtib-i Yaniçeriyân
+06000	Cebecibaşı ağa
96000	
03500	Topcubaşı ağa
00000	Arabacıbaşı
01500	Tezkire-i mâliye
01500	Mevkūfât
02000	Kâtib-i sipâh efendi
+02000	Kâtib-i silahdâr efendi
106500	
005000	Paşakapıkulu
001500	Mukābele-i piyâde
000000	Küçük rûznâmçe
001000	Kâtib-i cebeciyân
000000	Muhâsebe-i Haremeyn
+001000	Kâtib-i kalyon

115500[966]

001000 Masraf-ı şehriyârî
030000 Gümrük-i İstanbul
010000 Kassâbbaşılık
001500 Nezâret-i Tophâne
002500 Nezâret-i Baruthâne-i Âstâne
002500 Nezâret-i Baruthâne-i Gelibolu
+003500 Nezâret-i Baruthâne-i Selânik
166500
001000 Mi'mâr ağa
010000 Muhassıllık-ı Haleb
002750 Defterdârlık-ı Girid
002750 Defterdâr-ı Belgrad
001000 Defterdârlık-ı Vidin
+001500 Defterdârlık-ı Bağdad
185500

Câ'ize-i eyâlât ve elviye-i Rumeli

Guruş
6000 Eyâlet-i Rumeli
6000 Eyâlet-i Bosna
5000 Eyâlet-i Özi
2500 Kapudânlık-ı Deryâ
5000 Muhassıllık-ı Mora
+2500 Eyâlet-i Girid
27000
02500 Livâ-i Vidin
03500 Livâ-i Selânik
03500 Livâ-i İnebahtı
02000 Livâ-i Semendire-i Belgrad
03000 Livâ-i Tırhala
+02000 Livâ-i Hanya
44500
03500 Livâ-ı Eğriboz
00750 Livâ-i Resmo
01000 Livâ-i Hotin

---

966) "115500" sehv, doğrusu "115000" B.

00750 Livâ-i Bender
01000 Livâ-i İlbasan
+01500 Livâ-i İskenderiyye
54500
01500 Livâ-i Prezrin
03500 Livâ-i Yanya
01500 Livâ-i Avlonya
01500 Livâ-i Ohri
01000 Livâ-i Üsküp
+01000 Livâ-i İzvornik
64500
01500 Livâ-i Dukakin
02500 Livâ-i Köstendil
02500 Livâ-i Delvine
01000 Livâ-i Çirmen
+01000 Livâ-i Kilis
73000

[B.20b] **Câ'ize-i Eyâlet ve elviye-i Anadolu**

Guruş
10000 Eyâlet-i Bağdad ve Basra, guruş: 12500,sene 75
55000 Eyâlet-i Anadolu
07500 Eyâlet-i Şâm-ı şerîf, guruş: 25000, fî sene 75
04500 Eyâlet-i Halebü'ş-şehbâ
06000 Eyâlet-i Sayda,guruş: 5000, sene 75
+07500 Eyâlet-i Rakka
41000
07500 Eyâlet-i Erzurum
01000 Eyâlet-i Musul
05000 Eyâlet-i Sivas
03000 Eyâlet-i Trabzon
03500 Eyâlet-i Çıldır
+01500 Eyâlet-i Kars
62500
02500 Eyâlet-i Mar'aş
01000 Eyâlet-i Şehrizor
03500 Eyâlet-i Adana
03500 Eyâlet-i Diyârbekir

05000 Eyâlet-i Habeş ve Livâ-i Cidde
+03000 Eyâlet-i Karaman
81000
07500 Eyâlet-i Trablusşam
07500 Livâ-i Aydın
01000 Livâ-i Hüdâvendigâr
01000 Livâ-i Niğde
+01500 Livâ-i Kayseriyye
99500
01000 Livâ-i İçel
01500 Livâ-i Amasya
01000 Livâ-i Çorum
01000 Livâ-i Kocaeli
+01000 Livâ-i Karasi
10500
001500 Livâ-i Karahisâr-ı sâhib
000750 Livâ-i Konya (كونيه)
001000 Livâ-i Beğşehri
000750 Livâ-i Sultânönü
+000750 Livâ-i Alâiyye
109750
002000 Livâ-i Ankara
000500 Livâ-i Aksaray[967]
000500 Livâ-i Akşehir
003000 Livâ-i Kangırı
115750

[B.21a] **Yekûn**

Câ'ize, Guruş	
185500	Menâsıb-ı dîvâniyyeden
073000	Vülât-ı Rumeli ve Sancak mutasarrıflarından
+115750	Vülât-ı Anadolu ve Sancak mutasarrıflarından
374250	

967 "Aksaray" metinde "Akşehr-i Ay" B.

Matbah-ı Âmire Emîni Hasan Ağa ma'rifetiyle rü'yet olunan matbah masârifiyçün emvâl-i miriyyeden ber-vech-i ta'vîz tertîb olunan akcenin mıkdârı

Guruş	
220000	Ber-vech-i mu'tâd ve tertîb mukābili
+098340	Avârız-ı ocaklık mukābili
318340	

Meblağ-ı mezbûrdan mukaddemâ tahsîl olunup Enderûn-ı hümâyûn Hazînesi'ne teslîm olunan, guruş	194618,5
Gayr ez-Tahsîlât ve teslîmât bâkī iktizâ eden, guruş	85858,5
El-yevm tahsîl olunup mevcûd-ı Hazîne-i âmire olan, guruş	37863

[B.21b] Bin yüz yetmiş sekiz **senesi Muharrem-i gurre'sinde sene-i mezbûre Zilhicce'si gāyetine gelince cânib-i Mısır'dan Âstâne-i sa'âdet'e tevârüd eden kahve-i aynîdir ki gümrük defterinden ihrâc olundu.**

Kahve-i Yemenî

Ferde	5158	Zenbil	854

Bir senenin zarfında tahmîsde sahk olunan kahve-i Yemenî, kıyye	743400
Mukasama vechile beher yevm, kıyye	2100

Yekûn-ı kahve-i Yemenî

Kıyye	
770081	Bir sen zarfında Âstâne'ye vürûd eden
-743400	Bir sene zarfında tahmîsde sahk olunan
026681	El-bâkī

Bin yüz yetmiş dokuz **senesi Muharrem-i gurresinden işbu mâh-ı Rebiulevvel'in yiğirmi beşinci gününe gelince Âstâne'ye vürûr eden Kahve-i Yemenîdir ki kezâlik beyân**

Kahve-i Yemenî

Ferde, kıyye	620
Zenbil ve tobra, aded	175
Be-hisâb yekûn, kıyye	95399

Beher yevm tahmîsde ber-vech-i tahmîn sahk olunan kahve-i Yemenî,kıyye	176400

Yekûn-ı Kahve-i Yemen

Kıyye	
176400	Tahmîsde sahk olunan
-095399	Tarih-i mezbûrda Astâneye tevârüd eden
81001	

[B.22a] **Hân-ı mevkūf ve avâ'idât-ı cizye-i gebrân. Fî sene 1180 ve 1181**[968].

Şa'bân-ı şerîfde ber-mu'ceb-i defter-i atâyâ-yı hümâyûn, guruş	10202025
İstanbul cizyesinden ve ocaklığından, guruş	76000
Buyuruldu avâ'idlerinden, guruş	45475

Şevvâl-i şerif'de ber-mûceb-i defter atâyâ-yı hümâyûn, guruş	91515
Mevkūf, guruş	46040
Buyruldu avâ'idlerinden, guruş	45475

Karyelerin mevkūfu

Guruş	
126699	Mevkūf-ı cizye
055000	Behâ-i evrak-ı cizye-i İstanbul
015000	Kassâbbaşı ocaklığından
006000	Bâzergânbaşıdan

Tertîb-i kadîmden sonra sekiz aded cizyelerden dahi tertîb ve ahz olunan avâ'id

Guruş	
14000	Edirne'den
14000	Yenişehir'den
16000	Filibe'den
07000	Sofya'dan
+12000	Siroz'dan
63000	
08500	Selânik'den

---

968) Derkenâr: Berâ-yı câ'ize ve mevkūf-ı cizyehâ vâcib, sene 1179
Ba-kıyâs sene 1178

Guruş	
122450	Mevkūf-ı cizyehâ
+189450	Câ'ize-i cizyehâ
311900	
-018000	Filibe cizyesi Darbhâne'ye
293900	
-006000	İstanbul kadısınıñ bir senelik mâhiyyesi
287900	
-012500	Yeñiçeri hulefâsınıñ bir senelik terakkî akceleri
275400	
-002500	Peykân ve solakân atiyyeleri
272900	
-120075	Fî 4 Şa'bân sene 178 verilen masraf
152825	
-097925	Tevcîhât günü bâ-defter-i mâsârıfât
54900	

20000	Mora'dan
+10000	Bosna'dan
101500	

Yekûn, guruş	
202699	
+101500	
304199	
-050000	Hazîne-i hazret-i sadr-ı âlî
254199	
-012500	Yeniçeri Kalemi'nden mübâya'a olunan terakkî akcesine
241699	
-006000	İstanbul kadısı efendi şehriyyesi
235699	
-002500	Mevlüd-ı şerîf-i peykân ve solakān
233199	
-014000	Darbhâne-i âmire'ye
219199	
-016000	Enderûn-ı hümâyûn'a
203199	
-026025	Şa'bân-ı şerîf'de ber-mu'ceb-i defter tevzî' olunan
177174	

[B.22b]

Nakl, guruş	
177174	
-045475	Mâh-ı Şevval tevzî'inde verilen
131689	
-046040	Mâh-ı Şevvâl tevzî'inde def'a
85649	
-76000	Def'a Şa'bân tevzî'inde
09649	
-06993	Teslîm def'a Darbhâneye teslîm
2656	
-2656	teslîm fazla kalan Hazîne-i âmireye
0000	

Beyân-ı İstanbul ve tevâbi'i Gümrüğü Emîni müteveffâ İshak Ağa'nın muhallefâtı behâsı ve yalı behâsı

Guruş	1162197			
	Kîse-i Rûmî	2324	Küsûr, guruş	197

Müteveffâ-yı merkūmun sandık emîni ve mühürdârı iken ba'de'l-vefât yerine gümrükcü olan Mehmed Efendi'nin sûret-i iltizâmı

İstanbul ve Selânik ve Gümülcine ve Tekfurdağı ve Bergos ve Edirne ve İnegöl duhân gümrüklerinin bedel-i iltizâmı, kîse	1717
Trablusşam ve Haleb ve Şam ve emti'a-i Yafa ve emti'a-i Selânik ve bid'at-ı Selânik vi bid'at-ı Draç ve Gelibolu ve Toyran gümrükleri bedel-i iltizâmı, kîse	1374

Bin yüz yetmiş iki ve yetmiş üç seneleri **İstanbul ve tevâbi'ât ve muhallefâtı duhân gümrükleri ve sonradan mülhakātı olan duhân gümrükleri mukāta'âtı îrâd ve masârifâtı** [B.23a] **beyânındadır ki beher maddesine dikkat vechile nazar buyurulur ise katı vâfir şey vârid olduğu beyânı irâdesiyle defter olunmuşdur.**

Berâ-yı îrâdât

Esedî guruş	
311331	Gümrük-i İstanbul
032776	Tekfurdağı
002812	Gelibolu
011460	Edirne
+003990	Dolban (!)
362369	
000950	Dönüm-ı duhân-ı harîriyye
000260	Burûsa ve İnegöl
000735	İzmir
098325	Gümülcine ve Yenice
+002090	Fazla-i vezâ'if
464769	
122624	Der-mahzen-i yük
294120	Selânik der-sene 1173, Bedel-i iltizâm-ı Selânik, sene 75, guruş: 65000
000000	Siroz
000869	Kırkkilise
+007471	İznikmid Adası
889813	
009428	Esâmî-i Bergos'un kusûru/ 24
043178	Hâsılât-ı Bergos, sene 73
031540	Usküp, sene 72, sene 73
+073615	Draç, bedel-i iltizâm-ı Draç, guruş 15000, sene 75
1047574	
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî 2095 Küsûr 74

El-masârifât

Esedî guruş	
62088	Vezâ'if
04000	Hâss-ı Hazret-i Zeyneb sultân aleyhi'ş-şân, kıst: 4
03935	Hâss-ı Hazret-i Esmâ Sultân
11500	Hâss-ı Aişe Sultân
+30654	Peşîn-i hazîne ve ma'a havâlât
112177	
000800	Kalemiyye-i selâtîn-i izâm
000787	Kalemiyye-i Aişe Sultân
002300	Kalemiyye-i Esmâ Sultân
009119	Kalemiyye-i sadr-ı âlî ve defterdâr efendi
+000293	Harc kalemiyyeleri
125480	
+000250	Harc-ı vezne
125730	

[B.23b]

Nakl guruş	
125730	Nakl olunan
000849	Vezâ'f be-cihet-i harc-ı kalem-i Anadolu
001823	Harc-ı sûret-i muhâsebe kalem-i ma'den ve kîsedâriyye ve harc-ı başbâkîkulu
000070	Harc-ı kalem-i hâsılât
+013439	Mâsârıf-ı Âstâne ki ta'âmiyye-i hıdemât
1419111	
003972	Masârif-ı Tekfurdağı
001084	Masârif-ı Gelibolu
002070	Edirne masârifı
000437	Mâsârıf-ı Dolban
007735	Masârif-ı İzmir
150210	
014899	Gümülcine masârifı
016092	Selânik
000259	Kırkkilise masârifı
002694	İznikmid Adası masârifı
+007305	Bergos masârifı
191459	
017729	Bergos mukāta'ası ashâbına fâ'iz verilen
008578	Usküp masârifı
015592	Draç mukāta'ası masârifı
001043	Def'a Draç mukāta'ası masârifı
+002000	Draç'da han ta'mîri masârifi
236401	
028675	Mâl-ı mîrî-i Draç
001433	Kalemiyye-i Draç-ı sadr-ı âlî ve defterî kalemiyyeleri
000029	Harc-ı kalemiyye-i Draç
000485	Harc-ı berât-ı mukāta'a-i Draç
000329	Harc-ı kalemmiyye-i Draç
+011349	İltizâm-ı Usküp yetmiş iki ve yetmiş üç seneleri
278702	

Yüz yetmiş dört **senesi İstanbul Duhân Gümrüğü'nün ve sonradan mülhak olan mukāta'alardan alınan peşînâtı beyân olunur.**

Guruş	
50000	Peşin Selânik
40000	Peşin Siroz
25000	Peşin Gümülcine
10000	Peşin Burgaz
+20000	Peşin Draç
145000	

[B.24a]

Nakl guruş	
145000	Nakl olunan
010000	Peşin Arabistân
006666	Peşin Rodoscuk

001500	Peşin Gelibolu
000500	Peşin Burûsa
+000950	Peşin dönüm-i duhân-ı C.....(!)
164616	
000030	Peşin Çorlu
000195	İstanbul gümrüğünün Şa'bân aylığı
003722	Ramazân ve Şevvâl aylıkları
002971	Mâh-ı Zilka'de
+002364	Mâh-ı Zilhicce
173898	

Mukata'a-i gümrük-i duhân-ı İstanbul ve Edirne ve Selânik ve tevâbi'ihâ. Fî sene 1164.

Fi'l-asıl-ı mâl fî sene

Guruş	110627,5	Akce	30

Beyân-ı Eflâk

Eflâk Gümrüğü'nde cem' olunup memleha mukāta'ası mültezimleri Manto ve sâ'ir şerîkleri hâlik Kostantin Beğ mukāta'a-i merkūmeyi mesfûrûna iltizâm etdiği senenin hisâbını rü'yet etmekle mıkdârı.

Telga nâm memlehasından milh

Kıyye	
6446870	Ziştovi İskelesi'ne nakl olunan
2444880	Yergöğü İskelesi'ne nakl olunan
0659570	Eflâk İskelelerinden Oltunca İskelesi'ne
+0663300	Nefs-i memleha-i Telga'da furuht olunan
10214620	

[B.24b]

Memleha-i Kebîr'den hâsıl olan emlâh

Kıyye	
3458100	Eflâk iskelelerinden İzladi? İskelesi'ne nakl
+1444260	Nefs-i memleha-i Kebîr'de furuht olunan
4902360	

Aslanbeğ Memlehasında hâsıl olan emlâh

Kıyye	
2441440	Ziştovi İskelesi'nde
2137000	Yergöğü İskelesi'nde
1981350	Oltaniçe İskelesi'nde
0896140	İbra'il İskelesi'nde
+1661070	Aslanbeğ Memlehası'nda furuht olunan
8424000	

Uç memleha-i mezkûrdan i'tâ olunan, kıyye	250000

Yekûn, kıyye	**23790980**

Bâlâda mastûr emlâhdan nefs-i memlehalarda füruht olunan

Guruş	Kıyye	
008227,5	0663300	Telga Memlehası'nda füruht olunan
008259,5	0000000	Duta (دوته) nâm memleha gümrüğünden
018787,5	1661070	Aslanbeğ Memlehası'nda füruht olunan
000823,5	0000000	Duta nâm memleha gümrüğünden
+021745,5	+1444260	Memleha-i Kebîr'defüruht olunan
050843,5	3768330	
042388,5	2866100	İzlodi İskelesi'nde
101834,5	7016650	Hırsova mukābilinde ve Zemeniçe İskelesi'nde
041676,5	2903350	Yergöğü İskelesi'nde
026659,5	1903610	Oltaniçe İskelesi'nde
+000980	+0196140	İbrail İskelesi'nde
264382,5	0196140	
002750	00350000	I'tâ olunan memlehalardan
+001669,5	+00116160	Def'a [i'tâ] olunan
268802	19020640	

Kıyya	
23790980	Bâlâda mastûr mahsûlün yekûnü
- 19020640	Füruht olunan
04770340	
+01503370	Füruht ve nâ-füruht milhin kantarbaşı
06273710	
- 00675810	Esnâ-yı râhda kalan
05597900	
+ 0675810	Yine zam
6273710	

Beher yüz vukıyyesi ellişer pâreden, guruş	78421

[B.25a] Memâlîk–i mahrûsada vâkī' cizyelerin yetmiş yedi senesi mâlları ve berât-ı âlişân ile hacc-ı şerîf masârifına ve kassâbbâşı ve buzcubaşı ve bâzârbaşı ve sâ'ir masârifa ve Bosna kılâ'ı yerlü neferâtı mevâciblerine ve vezâ'if ta'yîn olunan ocaklıkların mıkdârı ve bâkī irsâliyyenin defteridir.

Gayr ez-ma'âş ve kitâbet

Mâl, guruş	
560315	Cizye-i İstanbul
340304,5	Cizye-i Edirne
047275	Cizye-i Dimetoka
045532	Cizye-i Pınarhisarı
+034940	Cizye-i Cisr-i Ergene
1028366,5	
0023282	Cizye-i Gümülcine
0116128	Cizye-i Gelibolu
0072071,5	Cizye-i Ahyolu

0176167,5	Cizye-i Filibe
+0162981,5	Cizye-i Siroz
1578997	
0083938	Cizye-i Manastır
0104432	Cizye-i Sofya
0005649	Cizye-i Hacıkaraman
0036356,5	Cizye-i Şehirgölü
+0254272,5	Cizye-i Selânik
2063645,5	
0281511	Cizye-i Usküp
0055682	Cizye-i Avlonya
0032431,5	Cizye-i Delvine
0012207	Cizye-i Livâdiye
+0057796	Cizye-i Eğriboz
2503273	
0008043,5	Cizye-i Burûsa
0263357,5	Cizye-i Yenişehir
0013239	Cizye-i Oğlasi
0009407	Cizye-i Atina
+0018211,5	Cizye-i Urmiye (ارمیه)
2815531,5	
0005525	Cizye-i Kokoş
0018582	Cizye-i Alasonya
0010866	Cizye-i İzdin
0002733,5	Cizye-i Kozana
+0098891,5	Cizye-i Kesriye
2952129,5	

[B.25b]

Nakl guruş	
2952129,5	Nakl olunan
0006016	Cizye-i Hurişte
0044520	Cizye-i İskenderiyye
0036448	Cizye-i Ohri
0079258	Cizye-i İnebahtı
+0079633,5	Cizye-i Yanya
3198003	
0024246,5	Cizye-i Narda
0176649	Cizye-i Bosna
0017560	Cizye-i Kamengrad ?
0023175	Cizye-i Yenipazar
+0081817	Cizye-i Tırnovi
3521450,5	
0027671,5	Cizye-i Babadağı
0022607,5	Cizye-i Ziştovi
0011289	Cizye-i İsakcı
0011448	Cizye-i İsmâ'îlgeçidi
+0012973,5	Cizye-i İbrail
3607640,5	
0117132,5	Cizye-i Niğbolu
0016961,5	Cizye-i İvraca
0037004,5	Cizye-i Şumnu

0044177	Cizye-i Prevadi
+0065296,5	Cizye-i Silistre
3888212	
0065479,5	Cizye-i Ruscuk
0021049	Cizye-i Kili
0033995	Cizye-i Vidin
0001543	Cizye-i Ozi
+0009236,5	Cizye-i Fethülislâm
4019515	
0058478,5	Cizye-i Niş
0050601	Cizye-i Belgrad
0026680,5	Cizye-i Vulçidrin
0225531,5	Cizye-i Mora
+0001966,5	Cizye-i Bergos
4382773	
0124537	Cizye-i Girid
0055037	Cizye-i Kıbrıs
0047719,5	Cizye-i Sakız
0007725	Cizye-i Mastaki
+0042723	Cizye-i Rodos[969]
4661514,5	

[B.26a]

Nakl guruş	
4661514,5	Nakl olunan
0330874	Cizye-i Bozcaada
0040608	Cizye-i Midillü
0020844,5	Cizye-i Biga
0005868,5	Cizye-i Aynaroz
+0006289	Cizye-i Taşözi
4765998	
0069816	Cizye-i Burûsa
0049462	Cizye-i İzmir
0016632	Cizye-i Kütahya
0039946,5	Cizye-i Kısriye
+0029475,5	Cizye-i Ankara
4970330	
0025378,5	Cizye-i Adana (ادنه)
0038945	Cizye-i Mar'aş
0041369,5	Cizye-i Karaman
0046377	Cizye-i Aydın
+0080748	Cizye-i Halebü'ş-şehbâ
5203143	
0111488	Cizye-i Sivas
0176743,5	Cizye-i Erzurum
0030540,5	Cizye-i Çıldır
0020306	Cizye-i Trabzon
+0020308	Cizye-i Gümüşhâne
5562529	
0088427	Cizye-i Diyarbekir

969 Derkenar: "Cezîre-i Sakız, guruş: 47719,5+07725= 55444,5"

0012218	Cizye-i Mardin
0014914	Cizye-i Musul
0003140	Cizye-i Kefe
+0029045	Cizye-i Van
5710268	
0031218,5	Cizye-i Trablusşam
0026663,5	Cizye-i Şâm-ı Şerîf
0011513,5	Cizye-i Kuds-i Şerîf
0004370,5	Cizye-i Sayda-i Beyrut
+0022185,5	Cizye-i Hotin
5806219,5	

Kalem–i cizye, aded	**95**

Kîse-i Rûmî	Küsûr, guruş
11612	219,5
-02194	Hacc-ı şerîf ve kassâbbaşı ve buzcubaşı ve bâzârbaşıve sâ'ir ümenâ masraflarına ve bâ-berât-ı ocaklık ta'yîn ve vazâ'ife verilen,fî 29 Za sene **1176**, ber-mûceb-i derkenâr-ı cizye.
9418	

Ol vakıtdan berü tedrîcen ziyâde olarak el-yevme değin teksîr olunmakdadır. Sene **1213.**

[B.26b] Bin yüz seksen **senesi Türkmen Ağası olan hâssa silahşörlerinden Abaza Mehmed Ağa ki ba'de mîr-i mîrândan olmuşdur hâsılı.**

Sâlyâne,guruş	
21500	
-07500	Abaza Paşa ve sâ'ir memalu (!) re'âyâlarının masârifi
14000	
-02500	Yaylakıyye
11500	
-00500	Voyvodalarına
11000	
-01000	Mîr Aşîreti'ne
10000	

Der-beyân-ı mevâcib sene-i sâbıkada lezez **bir kıst mevâcibin mıkdârı ve tertîb ü tahsîl olunan mahalleri. Sene 1172.**

Guruş	
309134,5	Cizye peşinlerinden
459633,5	Mukāta'ât-ı miriyye taksitlerinden
041600	Avârız peşinlerinden
070587,5	Yetmiş iki senesi Mora cizyesinden bakāyâ kalup tahsîl olunan
009980	Haleb cizyesinden bakāyâ kalup tahsîl olunan
+050000	Darbhâne-i âmire'den mu'tâd olan pâra
940935,5	

Bu def'a avn-i Hakk ile verilecek lezez bir kıst mevâcib için ve gerek bundan sonra verilecek kısteyn mevâcibi içün mürettebâtdan el-yevm mevcûd-ı Hazîne-i âmire olan.

Guruş	
647846,5	Mevcûd cizye peşînlerinden
020790	Mevcûd avârız peşînlerinden
411460	Mevcûd mukāta'ât-ı mîriyye taksîtlerinden
+ 050000	Mevcûd cedîd pâre-i Darbhâne
1130096,5	
+0940935,5	Sâbıkına mukāyese lezez mevâcibi
0189161	

[B.27a] **Hâlâ ihrâc olunan** bin yüz yetmiş üç **senesi** lezez **bir kıst mevâcibin hulâsası.**

Kîse-i Dîvânî	Küsûr guruş			
2460	52563			
-0202	+40257	An-hızânesi		
2258	12306			
	Kîse-i Rûmî	1881	Küsûr	52306

Âstâne-i sa'âdet'de Dergâh-ı âlî yeniçerilerinin umûm zemistânî behâları[970]

Guruş	65000 - 65000 = 00000

Meblağ-ı mezbûrdan ocaklık ta'yîn olunan.

Guruş	
15000	Selânik gümrüğünün fâ'izinden
20000	Selânik mukāta'ası mâlından

El-bâkī, Rumeli cânibinde olan emvâl-i mîriyyeden havâle olunmak üzre bu def'a havâle olunan.

Guruş	
07100	Mukāta'a-i cizye-i kıptiyân-ı Selânik
01633	Mukāta'a-i resm-i dönüm-i duhân-ı Selânik
08000	Mukāta'a-i bedel-i mu'âfiyet-i evlâd-ı fâtihân
03267	Avârız-ı Selânik
+10000	Avârız-ı Ohri
30000	

Yekûn Guruş	
35000	Havâle ber-vech-i bâlâ
+30000	Havâle ber-vech-i bâlâ
65000	

970 Bu bahis A nüshası v.39b'de değerlendirilmiştir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

[B.27b] Sadr-ı sâbık Hamza Paşa Hazretlerinin zemân-ı sadâretlerinde hâsıl olan îrâd.

Kalemiyyeden ve hâssından tahsîlâtları, guruş	57141	Akce	18
Kıste'l-yevm hisâbı üzre sadr-ı sâbık tarafından makbûzâtları, guruş	96781,5		

Yekûn guruş	96781,5 + 57141 = 153922,5

Der-zemân-ı sadr-ı sâbık Hamza Paşa, guruş	51706	Akce	42	
[aynı miktâr]	Kîse-i Rumî	103	küsûr guruş	206
Der-zâmân-ı Sadra'zâm Mehmed Emîn Paşa, guruş	102216			
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî	204	Küsûr guruş	216

Kâtib Efendi defterinden ihrâc olunan kudûmiyyeler ve mevâdd-ı sâ'ire

Berâ-ı Anadolu, guruş	2750
Berâ-yı Erzurum, guruş	2500
Berâ-yı Sivas, guruş	2500
Berâ-yı Mora, guruş	2750
Berâ-yı Rakka, guruş	2500
Berâ-yı masraf-ı Selânik, guruş	27500
Berâ-yı Boğdan, guruş	7500
Berâ-yı Eflâk, guruş	7500
Berâ-yı Patrik-i Rum, guruş	27500
Berâ-yı îfâ-yı Voyvoda-i İzmir, guruş	2750
Birâ-yı îfâ-yı muhassıllık-ı Kıbrıs, guruş	2750
Berâ-yı câ'ize-i Teke ve Karasi ve Niğde, guruş	4000
Berâ-yı câ'ize-i tevcîh-i Anadolu, guruş	5500
Berâ-yı câ'ize-i Karaman, guruş	5000

Yekûn guruş	**50750**	
[aynı miktâr]	Kîse	101,5

Makbûz-ı sadr-ı sâbık

Kîse-i Rûmî	204,5	Küsûr guruş	106

Ber-mûceb-i hisâb kısta'l-yevm Emîn Paşa'ya iktizâ eden

Kîse-i Rûmî	204	Küsûr guruş	216

[B.28a] Beyân-ı Darbhâne-i âmîre'de meskûk olan akce kā'idesi

Meselâ 1010 dirhem sime 980 dirhem nuhâs vaz' olunur. Her ne mıkdâr olur ise olsun mezbûr sime ve nuhâsa kıyâs ile ma'lûm olur. Meselâ bir aded darb

edesin 5050 dirhem sim eder. Nuhâs dahi sim gibi beşe darb edesin 4900 dirhem nühâs eder. 5050 dirhem sime 4900 dirhem nühâs vaz' etmek iktizâ eder. Ve kıs alâ-hâzâ harc amelesi dahi sim ile nühâsın hâsıl olan yekûnünden ma'lûm olur. Sim ile bakır yekûnü 9950 dirhem eder. Kā'idesi 1000 dirhemde 23 dirhem harc amelesi vardır.1000 dirhemde yiğirmi üç dirhem harc amelesi ihrâc olunmalu. 9950 dirhemin harc amelesi 229 dirhem eder. 229 dirhemi 9950 dirhemden tarh edesin 9721 dirhem kalur. Üç adede taksîm edesin guruş olur. Zîrâ bu asırda guruş dörd dirhemdir. Guruş kaç dirhem ise ana göre taksîm olunur. 4 adede taksîm eyledik hâsıl-ı taksîm 2430 guruş eder. Bundan bakır behâsı dahi ihrâc olunmak iktizâ eder. Bâlâda sim vaz' olunan 4900 dirhem nühâs kıyye edüp behâsını guruş yekûnündan ihrâc edesin. 4900 dirhem nühâs on iki vukıyye yüz dirhem eder. Meselâ ikişer guruşdan yiğirmi dört buçuk guruş eder. Guruş yekûnünden ihrâc edesin. Hâsıl-ı yekûn 2405,5 guruş on pâre eder. Meskûk olmak üzre 2405,5 guruş on pâre hâsıl olur deyü cevâb veresin.

Sûret

Sim, dirhem	
1010	
. 5	Beş misline darb
5050	

[B.28b]

Sûret

Dirhem	
5050	Sim
+4900	Nühâs
9950	
- 229	Bin dirhemde yiğirmi üç dirhem harc amelesi ihrâc-şüde
9721	

Nühâs guruş	Dirhem	Pâre	
2430	1	10	Yalnız ikibin dörtyüz otuz guruş,bir dirhem fazla dahi on pâre eder
+0024,5			Nühâs behâsı ihrâc
2405,5			

Sûret

Nühâs dirhem	
980	
. 5	Bu dahi beş misline darb
4900	

Bin dirhemde yiğirmi üç dirhem harc amelesi.

Dirhem	
9950	
23	Harc-ı amele 23 dirheme darb
9	Dokuz adede darb
308	
022	Dokuzyüz elliden dahi yiğirmi iki dirhem iktizâ eder.
229	Dokuzbin dokuzyüz elli dirhemin harc-ı amelesi ikiyüz yiğirmi dokuz dirhem eder.

Dokuzbin yediyüz yiğirmi bir dirhem ikibin dörtyüz otuz guruş eder. Bir dirhem fazla dahi on pâre eder, sûreti budur.	9721: 4= 2430

[B.29a] Masârifât-ı seferiyye, sene 1182[971].

Niğbolu ve Silistre ve Ruscuk ve Ziştovi kazâlarından sefer-i hümâyûn içün tertîb olunan şa'r behâsıyçün ale'l-hisâb

Kîle şa'îr	Guruş	
30000	07500	Kazâ-i Niğbolu
35000	08750	Kazâ-i Silistre
+ 50000	+12500	Kaza-i Ziştovi
165000	41350	

Sofya ve tevâbi'i kazâlarından sefer-i hümâyûn içün tertîb olunan şa'îr behâsına ale'l-hisâb

Kile şa'îr	Guruş
100000	25000

Sefer-i hümâyûn içün Astâne-i sa'âdetden İsakcı İskelesine irsâl olunacak Tophâne mühimmâtı ve Sidrekabsi ma'deni nakli içün navl-ı sefâyin, guruş					8847
Şâhî toplar arabaları ta'mîr ve tecdîdleriyçün, guruş					2093
Berâ-yı sefer-i hümâyûn İbra'il Kal'ası'na kundak ve tekerlek masârifiyçün, guruş					913,5
Berâ-yı sefer-i hümâyûn çadır ve çerge ve sekbân çergesi behâlarıyçün, guruş					2876,5
Çorlu'da cisr ta'mîri ve İsakcı'da Çorçoviş Anbarı ta'mîri masârifıyçün, guruş	Cisr-i Çorlu	500	Anbar-ı Çorçoviş	469	969
Asâkir-i levendât kalyon donanma içün Astâne'de tabh olunacak peksimâd tabhına ve hınta behâsı içün ale'l–hisâb, guruş					11250
[B.29b] Berâ-yı sefer-i hümâyûn Edirde'de tabh olunacak peksimâd içün ale'l-hisâb, guruş					3000
Barâ-yı sefer-i hümâyûn Bahr-ı sefîd cânibinde müceddeden inşâ-i ince donanma sefîneleriyçün ale'l-hisâb, guruş					6783

971 Derkenâr: "Işbe mahalle gelindikde yetmişinci kâğıda nazar oluna, kusûr ol mahalde mastûrdurr". [Bak. B-v.170a'ya]

Berâ-yı sefer-i hümâyûn kebîr şayka topları lâzımesiyçün eski İstanbulluk tarafından nakl olunacak mermer gülle kat'iyye ve nakliyye içün ale'l-hisâb, guruş:	2500
Berâ-yı sefer-i hümâyûn Selânik'de tabh olunacak peksimâdın sülsân yol sefâyine verilecek ale'l-hisâb, guruş	2666,5
Berâ-yı sefer-i hümâyûn Uzun Abdullah Ağa ma'rifetiyle Anadolu cânibinden tahrîr olunacak süvârî levendânın bahşîş ve ulûfe ve zahîreleriyçün ale'l-hisâb, guruş	74484
Berâ-yı sefer-i hümâyûn Ordu-yı hümâyûn Şeyhi Velî Efendi'ye Harc-ı râh ve koçi ve bârgîr behâsıyçün, guruş	59

Yekûn guruş	**184222,5**	
[Aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî	Küsûr guruş
	368	222,5
	+300	Masârif-ı cânib-i Kırım içün
	668	

Sefer-i hümâyûn tertîbi zımnında îcâb eden masârif-ı mühimmeye bedel Enderûn-ı hümâyûn Hazînesi'nden Taşra Hazînesi'ne teslîm ü nakli iktizâ eden mebâliğin mıkdârını hâvî defteridir.

[B.30a] **Boğdan memleketi muhâfazasıyçün başbuğ ta'yîn olunan Kahraman Paşa ma'rifetiyle tahrîr olunacak piyâde levendât masârifı.**

Neferen	Guruş				
3000	178452	Süvârî			
+3000	+124372,5	Piyâde			
6000	302824,5				
	[Aynı miktâr]	Kîse-i [Rûmî]	605	Küsûr guruş	324,5

Yine mahall-i mezbûr içün Ferâşelizâde Mehmed Paşa marifetiyle tahrîr oluncak süvârî ve piyâde levndât masârifı.

Neferen	Guruş				
500	29759,5	Süvârî			
+500	+24277	Piyâde			
1000	54036,5				
	[Aynı miktâr]	Kise-i [Rûmî]	108	Küsûr guruş	36,5

Yine mahall-i mezbûr içün sâbıkā Bosna Kilis'i Mutasarrıfı Mîrlivâ Ali Beğ ma'rifetiyle tahrîr olunacak süvârî levendât masârifı.

Neferen	Kîse	Küsûrü, guruş
1000	119	19

Yine mahall-i mezbûr içün ve Vodine a'yânından Koç Ali'nin ma'rifetiyle tahrîr olunacak süvârî levndât masârifı.

Neferen	Guruş			
500	29759,5			
[Aynı miktâr]	Kîse	59	Küsûrü, guruş	259,5

Boğdan voyvodası ma'rifetiyle tahrîr olunacak süvârî levendât masârifı.

Neferen	Guruş			
3000	86100			
[Aynı miktâr]	Kîse	172	Küsûr, guruş	100

Âstâne'den İsakcı'ya varınca tertîb olunan menâzil zahîresi behâsı

Guruş	98775			
[Aynı miktâr]	Kîse	197	Küsûr, guruş	275

Mübâya'ası tertîb olunan topkeşân câmûsları behâsı

Câmûs, Çift	Guruş			
820	33210			
[Aynı miktâr]	Kîse	66	Küsûr,guruş	210

Mübâya'ası tertîb olunan topkeşân bârgîrleri behâsı

Bârgirân, ru'ûs	Guruş			
1454	29080			
[Aynı miktâr]	Kîse	58	Küsûr, guruş	80

İhrâcı tertîb olunan beldârânın peşîn verilecek ikişer aylık ücretleri.

Neferen	Guruş	
1000	10000	
[Aynı miktâr]	Kîse	20

Üstüaçık sefînelerinin inşâları ve techîzleri masârifı.

Guruş				
14230	Masârif-ı inşâ			
+42050	Masârif-ı techîz			
56280				
[Aynı miktâr]	Kîse	112	Küsûr	280

[B.30b] **Tombâz ve araba ve kayıkların inşâları masârifı ale'l-hisâb**

Guruş	7500	
[Aynı miktâr]	Kîse	15

Li-ecli'l-ihtiyât Cebehâne-i âmire lâzımesiyçün mübâya'a olunacak mühimmât behâsı

Guruş	50975			
[Aynı miktâr]	Kîse	15	Küsûr, guruş	475

Sefer-i hümâyûn içün kassâbbaşıya ale'l-hisâb

Guruş	500000	
[Aynı miktâr]	Kîse	1000

Sârbân ve meş'alecibaşılara ve ale'l-hisâb verilmesi iktizâ eden.

Guruş	
10000	Sârbânbaşıya
05000	Mekkârîbaşıya
+01500	Meş'alecibaşıya
16500	
[Aynı miktâr]	Kîse 33

Yeniçeri ve Cebeci ve Toparabacı ocaklarının mu'tâd üzre verilmesi iktizâ eden tanzîm akceleri

Guruş	78375			
[Aynı miktâr]	Kîse	156	Küsûr	375

Ba'zı sarhâddât-ı kılâ' ebniyyesiyçün ba'dehû ceste ceste verilmesi iktizâ eden

Guruş	125000	
[Aynı miktâr]	Kîse	250

Bundan akdem iktizâ eden behâları verilüp ber-mu'tâd mübâya'a olunandan mâ'adâ bu def'a dahi cebehâne ve tersâne ve Edirne cebehânesinde mevcûd bulunmak içün mübâya'ası iktizâ eden âhen-i hâm

Kantar	Guruş			
3000	18083			
[Aynı miktâr]	Kîse	36	Küsûr guruş	83

İsakcı mukâbelesinde inşâ olunacak cisr içün binâ emîni Süleymân Efendi'ye ale'l-hisâb (Amele ve kerastesi Eflâk ve Boğdan'den)

Guruş	3212,5			
[Aynı miktâr]	Kîse	6	Küsûr	212,5

Sînîn-i sâbıkada esfâr-ı hümâyûnda Cocora Anbarına zahâ'ir cem' olunmak mu'tâd olmağla anbar-ı mezkûra memlû olmak içün seksen bir seksen iki seneleri cizyelerine ziyâde geçen akceden mahsûb olmak üzre Boğdan Voyvodasına ber-vech–i i'ânet verilecek

Guruş	100000			
[Aynı miktâr]	Kîse	200	Küsûr guruş	100

Ordu-yı hümâyân ile İsakcı ve Hotin Kal'ası'na varınca gerek menâzillere ve gerek Hotin'de ve hîn-i müddetü-i ikâmetde iktizâ edecek zahâ'ir seksen bir ve seksen iki seneleri cizyelerine ziyâde geçen akceden mahsûb olmak üzre Eflâk voyvodasına ber-vech-i i'ânet verilecek

Guruş	100000	
[Aynı miktâr]	Kîse	200

[B.31a] Cebehânede mevcûd sefer takımından hasbe'l-iktizâ ba'zı serhâddâta irsâl ve ba'dehû yerlerine vaz' olunmak üzre mübâya'ası tertîb olunan cebehâne mühimmâtı behâsı

Guruş	26558			
[Aynı miktâr]	Kise	128	küsûr guruş	58

Babadağı seraskeri ma'iyyetinde mevcûd olacak asâkîrin ta'yînât ve masârif-ı sâ'ire için verilmesi iktizâ eden

Guruş	125000	
[Aynı miktâr]	Kîse	250

Ba'z-ı mahallere irsâl olunacak mühimmât-ı seferiyye yolu için ale'l-hisâb

Guruş	25000	
[Aynı miktâr]	Kîse	50

Hazîne-i âmirede mevcûd bulunup ba'z-ı masârif-ı müsta'cele ile sefer-i hümâyhun için verilmesi iktizâ eden

Guruş	64212			
[Aynı miktâr]	Kîse	128	Küsûr guruş	212

Cem'an Yekûn

Guruş	
2000000	
Be-hisâb kîse	
4000	
-1291	Hazîne kethüdâsı tarafından taşra hazînesine teslîm olunan
2709	

Berâ-yı tertîb-i asâkir-i piyâde ve süvârî lâzime-i [B.31b] **muhâfaza-i serhâdd-i Özi ve Hotin ve Bender ve Memleket-i Boğdan ve muhâfaza-i sevâhil-i Kırım ve ma'iyyet-i hân ve seraskerân**[972]**.**

14200	Ozi Kal'ası'na
17566	Hotin Kal'sı'na
03100	Bender Kal'ası'na
+03000	Boğdan muhâfazası'na
37866	
24000	Kırım muhâfazasına
02000	Hân ma'iyyetine süvârî
15000	Bender Seraskeri ve hân ma'iyyetine
+02000	Bender seraskeri ma'iyyetine bölügât-ı erbe'a
80866	
06000	Boğdan muhâfazasıyçün Kahraman Paşa
01000	Boğdan muhâfazasıyçün Ferâştelizâde[973] Mehmed Paşa
01000	Kilis Bosna mutasarrıfı Mîrlivâ Ali Beğ
03000	Boğdan Voyvodası ma'rifetiyle tahrîr olunan beşlüyân
+01000	Tahrîr olunan belderân beher şehr, guruş: 5
92866	
01000	Kadı Paşa
01100	Hân Arslanoğlu Hasan Paşa
05100	Abaza Paşa cizyedârı Feyzullah Paşa

---

[972] Bu bahis A nüshası v.35a-35b'dedir.

[973] "Ferâştelizâde" B-v.30a'da "Ferâşelizâde" şeklinde geçti.

01000	Tarsûsî Toroğlu
+01100	Adanalı Çopuroğlu
102866	

Eyâlet-i Anadolu ve Rumeli ve sancaklarından ihrâc olunan süvârî ve piyâde ve sunûf-ı askerî-i yeniçeri.

Neferen	
5000	Eyâlet-i Rumeli'nden
5000	Eyâlet-i Bosna'dan
5000	Eyâlet-i Anadolu'dan
5000	Eyâlet-i Karaman'dan
+ 5000	Eyâlet-i Sivas'dan
25000	
02500	Eyâlet-i Mar'aş'dan
03000	Edirne'den
05000	Eyâlet-i Haleb'den
05000	Eyâlet-i Rakka'dan
+05000	Eyâlet-i Diyarbekir'den
40500	
05500	Eyâlet-i Erzurum'dan
05000	Trabzon'dan
00650	Köstendil'den
00500	Tırhala'dan
+00500	Yanya'dan
52650	

[B.32a]

Nakl-i neferât	
52650	Nakl olunan
02500	Delvine ve İskenderiyye ve Ilbasan ve Avlonya'dan
03000	Selânik ve Ohri ve Dukakin ve Prezdin'den
02000	Usküp ve İzvornik'den
02500	Karasi ve Karahisâr-ı sâhib ve Ankara'dan
+05100	Niğde ve Kayseriyye ve Akşehir ve Kırşehir ve Aksaray'dan
67750	
+05500	Çorum ve İçil ve Alâiye ve Konya ve Kocaili
73250	

Zî-kudret ve mîrîlü ve asâkir-i süvârî ve piyâde[974]

Neferen	
5500	Canikli Ali Paşa ve oğlu Mıkdad Paşa diğer oğlu Battal Paşa (Ol vakıtda paşa olmamışlar idi)
2000	Karaosmânoğulları
1000	Çapanoğlu
1000	Rıdvan Ağa Kütahyalı
+ 1000	Adem Ağa Kütahya'lı
10500	

974 Bu bahik A nüshası v.35a'da değerlendirilmiştir.

01000	Hacı Beğ Adanalı mîrlivâ-i azîz?
01000	Ovalı Odyakmazoğlu Erzincanlı
00500	Trabzonlu Kalcıoğlu
00500	Trabzonlu Kuğıoğlu
+01000	Kayseriyyelioğlu
14500	
00500	Söğütlü Kaykıoğlu
00500	Ankaralı Muradoğlu
00240	Kocadereli Seyyid Ahmed Ağa ve Mehmed Ağa
03000	Viranşehirli Çalıkoğulları
+01000	Koyluhisarlı Hacı Beğ
19740	

Yekûn Neferât

Aded	73250 + 19740 = 92990

[B.32b] Mükemmel dâ'ireleri ile mevcûd-ı Ordu-yı hümâyûn olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm ve mîrlivâ ve kapudânân dâ'ire mevcûdu.

Neferen	
03000	Moldoğânî Ali Paşa deli ve tüfengci ve ağayân-ı Enderûn
02500	Zâralıoğlu Feyzullah Paşa'ya Sivas askeri
06000	Levend Başbuğu İpeklioğlu Mustafa Paşa levendât
01500	Kaplan Paşa Arnebûd
+00100	Kahraman Paşa gayr-ez-mîrîlü[975] nasârâ, neferen: 6000
13100	
05000	Isbanakcı Mustafa Paşa Ağa-yı Enderûn ve Deli ve Tüfengci
03000	Abdülcelîloğlu deli ve tüfengci
04000	Dağıstânî Ali Paşa ağayân-ı Enderûn
01000	Kurd Paşa Arnebûd
+05000	Ağa Mehmed Paşa yeniçeri serdengeçdileri ve delîl ve tüfengci
31100	
03000	Gürcü Hasan Paşa Ahısha dilâverleri
05000	Koca Abdi Paşa Enderûn Ağası deli ve tüfengci
02500	Abdi paşa Kethüdâsı Halîl Paşa kapu halkı
01000	Abdi Paşa Çırağı Ferah Ali Paşa mecmû' dâ'iresi
+01000	Abdi Paşa Çırağı Çerkes Hasan Paşa Başıboş Enderûn Ağası
43600	
00250	Mardin Müftisi sâbık Râmî Hüseyin Paşa mecmû' dâ'iresi
02000	Müderris Osmân Paşa tevâbi'âtı
00100	Sâbıkā Musâhib-i şehriyârî Kadı Paşa dâ'iresi
02100	Muhsinoğlu Mahmed Paşa kapusı halkı
+01000	Uzun Abdullah Paşa ma'a levendân
49050	
03000	Şâhin Ali Paşa levndât askeri
03000	Silahdâr Mehmed Paşa deli ve tüfengci ve dâ'iresi
01500	Kara Halil Paşa dâ'iresi
01500	Hadım İbrâmim Paşa bin neferi tüfengci
+01500	İvaz Paşaoğlu Halil Paşa bin neferi tüfengli
59050	

975 "mîrîlü" mükerrer B.

Yekûn Neferât

Aded	**92990 + 59050 = 152040 + 102166 = 254906**

[B.33a] **Ortahâ-yı yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî an-cânib-i muhâfaza-i Kal'a-i Hotin**

Orta	
24	Cedîd
+02	Atîk
26	

Mevcûd-ı neferât	2600

Beher ortada gayr-ez süvâriyân piyâde neferâtı, aded	1000

Özi ve Bender ve Hotin serhadlerinde mevcûd bulunmak üzre hasbe'l-iktizâ ihtiyaten mübâya'a ve mezkûr kal'alar anbarlarına nakl ü iddihâr olunmak ve beher sene kal'a-i mezkûrların dizdârları ashâb-ı kabza tevzî' edüp vakt-ı hizmetde ondalık almak şartıyla mübâya'ası iktizâ eden zahâ'irin mıkdârı bâ-fermân-ı âlî[976].

Kile hınta	Kile dakik	Kile erzen	Kile şa'îr	
100000	100000	50000	25000	Eflâk'dan
100000	100000	50000	25000	Boğdan'dan
100000	100000	50000	25000	Bucak'dan

Gayr ez-mürettebât tabhı fermân buyurulan peksimâd, sene1182[977].

Astâne-i sa'âdet'de tabhı iktizâ eden peksimâd, kantar	100000
Gelibolu'da Bulgaroğlu ma'rifetiyle tabhı iktizâ eden peksimâd, kantar	100000
İsakcı'da Serbevvâbîn Hatibzâde ma'rifetiyle tabhı iktizâ eden peksimâd, kantar	200000

Yekûn peksimâd

Kantar	
100000	Astâne-i sa'âdet'de
100000	Gelibolu'da
+200000	İsakcı'da
400000	

976 Bu bahis A nüshası v.38a'da hulâseten verilmiştir.

977 Bu bahis A nüshası v.38a'da tarihsiz olarak verilmiştir.

[B.33b] Masârifât-ı cisr tombazları bi-ma'rifet-i Süleymân Efendi Emîn-i cisr

Kıt'a, aded	20

Nehr-i Tuna derûnunda geşt ü güzâr ve berrânî sefâyîn ve girdâblar muhâfazasıyçün inşâsı iktizâ eden şaykaların mıkdâr-ı masârifı.

Şayka aded	Zira'	Döşekkarış, dirhem (!)	Bağ ta'bîr olunur ki sentine ta'bîr olunduğu mahallîdir, karış, dirhem
1	30	15	8.5

Bir kıt'a şayka otuz zirâ' olup sekiz buçuk karış sintine ve on beş karış olduğu sûretde on dörd ve onbeş bin kil-i İstanbûlî hamûle tahmîl olunmak mümkin olur.

İktizâ eden keraste ve âlât-ı demür ve yelkenleri takımı ve ve cevânib-i erbe'asında iktizâ eden ince halatları ve kumanaları ve derûnuna iktizâ eden evânî-i nühâs ve marangos ve kalafât ve burgucu ve bıckıcı ve oymacı gündelikleri ber-vech-i tahmîl masârifı.

İktizâ eden mismâr incek takımı ve demür çarmıh köstekleri ve halkalar ve direkbaşı ve sâ'ire, Demür kıyye: 6000, Dirhem: 14, kıymet, guruş	2100
On sekiz buçuk kantar olmak üzre büyük demürü,Dirhem: 5, Kantar: 92,5, 14 dirhem beher kantarı, kıymet, guruş	1295
On üç kantar olmak üzre büyük demürlere tel kumanya, dirhem: 5, kantar: 65, 17 dirhem beher kantarı, kıymet, guruş	1105
Marangoz ve burgucu ve oymacı ve bıckıcı ve kalafat gündelikleri, guruş	2500

[B.34a]

Bir aded tombaza iktizâ eden kerestesi ma'a nakliye-behâ, guruş	3000
Cevânib-i erbe'asına ince takım ta'bîr olunur halatlar içün tel, kantar:120, 17 dirhem guruş beher kantarı, kıymet, guruş	2040
Derûnuna iktizâ eden evânî nühâs takımı ve direk ve sırıklar takımı içün, guruş	1000
Behâ-i bâdbân, guruş	1500
İktizâ eden zift ve katran ve reçine ve üstübi ve nev'inde ve varollar ve mancine ve makaraları içün, guruş	1500
Derûnuna vaz' oluna toplardan mâ–adâ bir kıt'a şaykanın behâsı yekün, guruş	16040

İktizâ eden pây

15 dirhem(!), nefer	30	Guruş	450		
(!).Re'îsi, dirhem	1	Guruş	60	pây	4
Yazıcı, dirhem	1	Guruş	30	pây, dirhem	2
Yelkenci, dirhem	1	Guruş	30	pay, akce	2
Aşcı, dirhem	1	Guruş	30	pây, akce	2
Sandalcı, dirhem	1	Guruş	22,5	pây, akce	1

Yekûn guruş

450	Otuz neferin
060	Re'îsinin
030	Yazıcı
030	Yelkenci
030	Aşcı
+022.5	Sandalcı
622.5	

Bâzergân hisâbı ber-vech-i tahmîn vaktine göre bu siyâk üzre giderler. Ziyâde olur ise bir karâra maktû' olmaz. Onbeşbin kile sekizer akceden bin guruş eder. Hâlâ ahz u istîcâr olunan gerek re'âyâ ve müslimân sefîneleri beher kilesi sekizer akceden ve Efrenç sefînelerine beher kilesi yiğirmişer akce navlun verileyor. Bu hisâb üzre beş kîse navlun kaldırır. Bu sûretde bin guruş verildikde bin beşyüz guruş kalur.

[B.34b] **Bu def'a ihrâc olacak lezez bir kıst mevâcib ile sonra ihrâc olacak iki kıst mevâcib içün tertîb olunan akcelerden el-yevm mevcûd-ı hazîne olan**

Guruş	1130096,5

[Küsûr] guruş	Kîse-i dîvânî	
96,5	2260	
+64,5	-1882	Geçen senenin lezez mevâcibi
161	0378	Fazlası

Sûret-i telhîs

Sefer-i hümâyûn vukū'unda dergâh-ı âlî yeniçerileri ocağına verilen.

Saka bârgîrleriyçün

Bârgirân-ı ru'ûs	370	Beher re's, guruş	30

Guruş	
11100	
-01100	Be-tenzîl ber-mûceb-i sâbık
10000	

Sâyishâne bârgîri behâlarıyçün

Bârgirân-ı ru'ûs	2100	Beher re's, akce	2000

Akce	4200000	
[Aynı miktâr]	Guruş	35000

Müşk ve maslak ve kıbra behâlarıyçün verilen

Müşk, çift	400	Guruş	3400	aded, gurş	8,5
Maslak, aded	100	guruş	600	aded, guruş	6
Kıbra, aded	1500	guruş	1875	aded, guruş	50

Cem'an yekûn, guruş		50875		
[Aynı miktâr]	Kîse	1016	Küsûr guruş	75

Seferi hümâyûn vukū'unda Dergâh-ı âlî yeniçerileri ocağına saka ve sâyisâne bârgîrleri ve müşk ve maslak ve kıbra behâları **[B.35a]** olmak üzre ber-mu'tâd-ı kadîm verilügelen tanzîm akceleri cem'an ellibin sekizyüz yetmiş beş guruşa bâliğ olduğu Başmuhâsebe'den hisâb olunmuşdur.

Dergâh-ı âlî cebeci ve topcu ve top arabacıları ortalarıyçün dahi tanzîm akcesi verilmek dâ'b-ı dîrîn-i Devlet-i aliyye olmağla anların dahi tanzîm akceleri bu mıkdâr eylediği derkâr u hisâb olunmuşdur.

Guruş	27500

Cem'an yekûn

Guruş	50875 + 27500 = 78375

Mehterân-ı tabl-ı alem yevmiyyeleri

Altmışiki nefer Mehterân-ı tabl-ı alem-i hâssanın yevmiyyeleri dokuzyüz on iki akce ve bir kıst mevâcibleri seksenikibin yediyüz on iki akce ki altıyüz yetmiş iki guruş ile yetmiş iki akce ve sene-i kâmilede i'tâ buyurulan mevâcibleri üçyükyiğirmiikibin sekizyüz kırk sekiz akce ki ikibin altıyüz doksan guruş ile kırk sekiz akce olduğu piyâde kaleminden derkenâr ve hisâb olunmuşdur.

[Derkenâr] An cemâ'at-ı hademe-i mehterân-ı tabl-ı alem-i hâssa ber-vech-i maktû'

Neferen	62	yevmiyye	912

Neferen	
16	Bölük-i serzâlî
08	Bölük nakkâre
16	Bölük tabbal
07	Bölük ....(!)
11	Bölük ....(!)
04	Bölük-i kösde

Cizye-i Eflak ve Boğdan

Cizye-gîrân-ı Eflâk fi'l-asl-ı mâl, guruş	305500
Cizye-gîrân-ı Boğdan fi'l-asl-ı mâl, guruş	67454,5

Vilâyet-i Eflak cizyesinin senevî üçyüzbeşbin beşyüz guruş **[B.35b]** mâlı olup mâl-ı mezkûrdan sene **1116** senesine gelince yetmişikibin guruş senede taksît vechile Hazîne-i âmire'ye nakden teslîm olup târîh-i mezbûrdan mâl-ı cizye

temâmen havâlât ile edâ ve teslîm olunugeldiği ve Vilâyet-i Boğdan cizyesi mâlından dahi sene **1118** senesine gelince otuzar bin guruş taksît vechile Hazîne-i âmireye nakden teslîm olunup târîh-i mezbûrdan berü mâl-ı cizye havâlât ile temâmen teslîm olunugelmişdir. Fî 4 C. sene **1174**.

Masârifât-ı sefer-i hümâyûn. Fî Gurre-i Ra. sene 1182.

Guruş	1144601,5

[Aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî	2283	Küsûr guruş	101,5

Enderûn-ı hümâyûn hazînesinden bu vakte gelince ceste ceste i'tâ buyurulan akceden verilen

Guruş	828825

Mukāta'ât ve cizye ve avârız mâllarından havâleten ve bâ-fermân-ı âlî verilen masârifât

Guruş	
051924,5	Havâleten verilen
+130221	Bâ-fermân-ı âlî
182145,5	

Mukāta'ât ve cizye ve avârız bakāyâlarından ve mîrî mukāta'ât muaccelâtından nakden verilen masârifât

Guruş	
121979,5	Bakāyâdan verilen
+008651,5	Mu'accelâtdan verilen
130631	

Hareket-i Ordu-yı hümâyûn. Fî 24 Za. sene 1182

Bin yüz seksen iki senesi Zi'l-ka'desinin yiğirmi dördüncü günü Sahrâ-yı Dâvudpaşa'dan Ordu-yı hümâyûn'-ı nusret-makrûn hareket eyledikden sonra **[B.36a]** rikâb-ı hümâyûn hazînesine bâ-fermân-ı âlî îrâd kayd olunan mevâdd-ı merkümelerin mevcûd-ı Hazîne–i âmire olan.

Guruş	
4350	Müteveffâ Gürcü Ali Ağa zimemden
3641,5	Müteveffâ Halil Efendi'nin muhallefât ve hânesi behâsından
0127,5	Müteveffâ Kâmil Ahmed Paşa'nın muhallefâtı behâsından
0320	Müteveffâ sultân kethüdâsı Yusuf Ağa'nın mûytâfhâne behâsından
+ 0163,5	Müteveffâ Çukadâr Mehmed'in muhallefâtı behâsından
08602,5	

06500	Seksen üç senesi İstanbul kadısı mâhiyyesinden
+14868	Seksen iki senesi bâzârbaşı ve bâzergânbaşı ocaklıkları cânib-i mîrîden iltizâm olundu
29970,5	
40000	Tersâneye verilecek ta'vîz
33491	Çapanzâde zimmetinden tahsîl olunan hınta behâsı
00985,5	Aydın cânibinden mübâya'a olunan hınta behâsı
+43188	Tüccâr sefîneleriyçün tahrîr olunacak levendâtın iki kıst mevâcibleri Enderûn'dan
147635	

Sene-i mezbûre Zilka'desinin yiğirmi dördüncü gününden Zilhicce'si gurresine gelince tahsîl olunan

Guruş	
19333,5	Çapanzâde zimmetinden hınta behâsından
46607,5	Mîrî hıntasına ta'vîz-i kalyon mevâcibine müretteb Haleb poliçesi.
12000	Mevâcibe müretteb seksen üç senesi Cezîre-i Midillü'den
0283	Şeyhülislâm efendinin duhan gümrüğünden tahsîl olunan iblağı
00318	Sadr-ı esbâk Mustafa Paşa hazînedârı Za'im Osman muhallefâtından
+00301	Ba'z-ı tîmâr cebesinden
80643	

Sene-i mezbûre Zilhicce'sinin ikinci gününden tahsîl olunan

Guruş	
25000	Seksen üç senesi İstanbul cizyesi peşîninden
10000	Seksen bir senesi بعلبك mukāta'ası mâlından
01571,5	Za'im Osman Ağanın muhallefâtı behâsından
07803	Çapanzâde zimmetinden hınta behâsından
+04357	Aydın cânibinden mübâya'a olunan hınta behâsından
48731,5	
01516	Mukāta'ât-ı cebelü bedeliyyesinden
01500	Haleb poliçesinden
04390	Bâzergânbaşı ocaklığından Gümülcine Kıptiyân cizyesinden,sene 82 senesi iltizâmından
00285	Mezre'a-i Bos ve Dölenklü mukāta'alarından, sene 1181
+00015	Mîrî peksimâd behâsından Mehmed Re'is'den
56437,5	
00622,5	Def'a mukāta'ât cebelüsünden
+00060	Mîrî mukāta'ât mâlından
57120	
Yekûn îrâd	**285398**

B.36b] **Sene-i mezbûr Zilka'de'sinin yiğirmi dördüncü gününden berü mevcûd-ı Hazîne–i âmire olan mebâliğ-i merkümelerden bâ-fermân-ı âlî ber-mûceb-i tezkire-i dîvân-ı Donanmâ-yı hümâyûn kalyonlarına ve İnce donanma-yı hümâyûn mevâciblerine verilen masârifât**

Guruş	
03000	Bahr-ı Siyâh cânibine me'mûr kalyonların süvârî ve mülâzım-ı kapudân sâlyâneleri
5808,5	Donanma-yı hümâyûn kalyonları neferêtlarıyçün
05000	Donanma-yı hümâyûn kalyonları levendâtlarıyçün
+05000	Donanya-yı hümâyûn kalyonları levendâtlarıyçün
18808,5	
38206,5	Kefe cânibine donanma yetmiş sekiz kıt'a fırkata ve Şehtor ve taksit-i sânîleri
16235	Ozi cânibine kırk iki kıt'a fırkateve şehtor taksitleri
03458	Boğazhisâr ve Gelibolu'da inşâ olunan beş kıt'a celbe taksitleri
+25000	Donanma kalyonları levendât mevâcibleri
101708	
020000	Bahr-ı Sefîd tarafına me'mûr donanma kalyonları
010000	Bahr-ı Sefîd tarafına me'mûr kalyon ve pergandi neferâtı
020000	Kezâlik kalyonlar mevâcibleri
015000	Kezâlik bahreyne me'mûr kalyonlar mevâcibi
+008000	Kezâlik levendât mevâcibi
174708	
053290	Kapudânân mevâcibi
001600	Bahr-i Siyâh iskelelerinden hatab nakli içün turnacı ve yazıcı ve çavuşâna Harc-ı râh
000595,5	Eski İstanbulluk'dan gelecek mermer gülle icâresi
000700	Donanma ihrâcında şeyhülislâm efendiye semmûr behâsı
+000700	Donanma ihrâcında kā'immakām paşaya semmûr behâsı
231593,5	

Sene-i mezbûre Zilka'de'sinin yiğirmi dördüncü gününden berü verilen

Guruş	
0138	Mîrî hınta behâsı tahsîldârlarına ma'âş
4262,5	Aydın cânibinden tahsîl olunan mîrî hınta nüzül sefînesi
+ 0629,5	Aydın cânibinden gelen hınta navl sefînesi
2083	Şeyhülislâm efendinin duhân gümrüğünden Zilka'de aylığı
+ 0143	Sadr-ı Rûm efendinin Zilka'de aylığı
07256,5	
00500	İstanbul kadısına cizye mevkûfundan Zilka'de aylığı
00030	Şeyhülislâm efendinin nân-ı azîz behâsı Zilka'de aylığı
40000	Tersâne emînine tefvîz akcesi
+00210	Ozi Kal'ası'na irsâl olunan âhengerân Harc-ı râhı
47996,5	
00153	Navl-ı sefîne-i hınta-i mîrî
00091,5	Navl-ı sefîne
00011	Ucret-i mâ'ûne

+00025	Medîne-i münevvere ahâlîlerinden Seyyid Abdülvahhâb'a Harc-ı râh
48277	

[B.37a]

Yekûn guruş	
285398	İrâdât
-279871	Masârifât
005527	

Vakf-ı Vâlide Sultân der-Üsküdar Câmi-i Çinili, sene 1173.

Vakfı mezbûrun Livâdiye ve tevâbi'i mukāta'asıyle ma'an Nûr-i Osmânî vakfından Resmo mukāta'ası hasbe'l-iktizâ mâlikâne olmak üzre bu mıkdâr mâl ile berât verilmişdir.

Guruş	
85750	
+06500	Resmo mukāta'asının mâl-ı vakfı ve fâ'izi
79250	
+15050	Çinili vakfının mâl hisâbını ve sakabaşı ve Medîne-i münevvere'de sebîl vazîfesine ve müjdeciye
64200	
+30000	mâl-ı hâs müceddeden ta'yîn olunan
34200	
+01500	senevî behâ-i zerde ve pilâv
32700	
+27916,5	fâ'izi mukāta'a-i Livâdiye'dir ki beher sene darbhâneye teslîm olunur
04783,5	Vezâ'if ve masârif içün kadîmden berü Çinili vakfa mütevellîlerine verilür

Yiğirmi dokuz senesinde tertîb olunub hatt-ı hümâyûn ile ma'nûn fermân-ı âlî Haremeyn muhâsebesinde hıfz ve hâlâ destûrü'l-amel tutulan nizâm evkāf defterinde Çinili Câmii şerifi'n îrâd-ı mukarreresi masârifât-ı mu'tâdesine vefâ etmemekle sâ'ir îrâdı vâfî olan ba'z-ı evkāfda zuhûr edüp Haremeyn dolabına beher sene teslîm olunmak üzre bulunan zevâ'id akcesinden bu vakf-ı şerîfe tekmîl akcesi olmak üzre verilür.

Guruş	1256

[B.37b]

Vakf-ı mezbûr müsekkafâtından İstanbul'da Saka Çeşmesi vâkı' Vâlide Hânı'nda olan odalar ve mahzenler ve dükkânlar icâresinden ve hân-ı mezbûrun alt katında olan birkaç hâne ve Çhârşenbe Bâzârı'ndaki medresenin ittisâlinde olan mahalle derûnunda hânelerden ve Şehremîni'nde hâs furun icâresinden ve Demürkapuçiftliği'nin icâresinden ve Üsküdar'da câmi-i şerîf kurbunda hammâm

ve bir kaç hâne icâresinden ve Kıbrıs Cezîresinde Fukla Çiftliği kıstından ve Beşiktaş'da Baha Efendi Türbesi tahtında üç aded sâhilhâne icâresinden hâsıl olanları.

Cem'an Yekûn Guruş	**10346**

El-masârifât

Üsküdar'da câmi' hademesine ve İslâmbol'da Sultân Ahmed Hân Türbesi'nde kırâ'at olunan iki vakıtda eczâhânlara ve Vâlide Hânı'ndaki mescid hademesine ve Osman Paşa Medresesi müderrisine ve bâ-berât sâ'ir hademesinin bir senelik vazîfeleri, akce

Akce	50	Guruş	5108

Vakf–ı mezbûrdan beher sene nısf-ı şehr-i Şa'bân'da Sultân Ahmed Hân Türbesi'nde Vâlide Sultân ruhiyçün ber-mu'ceb-i vakfiye nakîbü'l-eşrâf olan efendilerin memhûr tezkireleriyle beşyüz aded sâdât-ı kirâmın her birine beşer guruş ve nakîb efendiye yüz guruş olmak üzre ta'yîn olunan akcenin mıkdârı

Guruş	2600

Vakf-ı mezbûrun Üsküdar'da olan câmi'-i şerîfinin şema'-ı asel ve revgan zeyti ve kandil-i fürûzân ücretleri ve mektebindeki sıbyân kapama behâları ve Üsküdar Bağçesi'ndeki bostâniyân ta'âmiyyesi ve dîvân-ı mütevellî hükkâmiyyesi ve kabahasır behâsı ve hammâmının altıbin akce muayyen ihrâcâtı ve kâtibân kırtasıyyesi ve kutu ve şamandıra ve fitil behâsı ve ...?. ücreti ve buhûr harcı ve İslâmbol'da Vâlide Hânı'nda dolab idâresi içün bârgîr masrafı ve seroda ücreti ve hammalân ücreti ve revgan-ı zeyt behâsı ve Piyâle Paşa Vakfı'na ve Sultân Bayezid Hân ve Mahmûd Paşa ve Atîk Vâlide Sultân ve Haremeyn İslâmbol vakıflarına **[B.38a]** beher sene verilen küllî mukāta'ât zemîne? ve huddâm ma'îşetlerine ve harc muhâsebesine ve sâ'ir mu'tâd u mu'ayyen olan masârifa ve Beşiktaş'da olan mektebi kapama? behâsına

Akce	52	Guruş	2474

Cem'an yekûn

Guru	
10346	Irâdât
+10182,5	Masârifât
00163,5	

Sûret-i icmâl

Muhâsebe-i vakf-ı merhûm Beşir Ağa ağa-yı sâbık-ı Dâru's-sa'âdetü'ş-şerîfe der-İstanbul an-zemân-ı Ahmed Ağa silahdâr ağa-i Dâru's-sa'âdetü'ş-şerîfe

mütevellî-i vakf-ı mezbûr vâcib an-evvel-i Mart sene 1178 ilâ gāye-i Şubat, sene minhü.

Ani'l-îrâd-ı vakf sene-i kâmile, guruş	27516
An-mâl-ı mukāta'ât-ı mezkûrîn ber-vech-i ocaklık, guruş	19672
An-mâl-ı mukāta'a-i celbekeşân-ı Edirne, an-gurre-i L. sene 178 ilâ gāye-i N. sene 179, şehr: 12, guruş	7500
An-mâl-ı mukāta-i gümrük-i İzmir ve tevâbi'ihâ sene minh, şehr: 12, guruş	7500
An-mukā ta'a-i voyvodalık-ı Tokad, sene 1178, şehr: 12, guruş	2341
An-mâl-ı mukāta'a-i Türkmânân-ı Bozulus sâkînân-ı Aydın sene 1178, şehr: 12, guruş	2341
[B.38b] An-mâl-ı çiftlikhâ ve sâ'ire ma'a musekkafât vâvib an-evvel-i Mart sene 1178, guruş	7834

Guruş	
4000	İcârât-ı çiftlikhâ-i Burgaz ve tevâbi'ihâ der-kazâ-i Denizli sene 1178
1000	İcâre-i çiftlik Dramâlâ der-kazâ-i Halıca der-Rumeli sene 78
1000	İcâre-i çiftlik-i Selos ve Uskomye der-nâhiye-i Dömeke ve Alasonya sene 78
0050	İcâre-i çiftlik- Hâcib der-kazâ-i Hayrabolu sene 78
+0500	İcâre-i çiftlik-i Solnar der-Livâdiye sene 78
6550	
0400	İcâre-i çiftlik der-nâhiye-i Kite tâbi'-i Burûsâ sene 78
0100	İcâre-i boyacıyân der-medîne-i Filibe sene 78
+0784	İcâre-i bostan der-İstanbul sene 78
7834	

El-vezâ'îf

Guruş	
12025	Onikibin yiğirmibeş guruşdur

Guruş	
0210	Behâ-i şem'-ı asel berâ-yı cevâmi' ve zevâya ma'a şehriyyehâ ve masârif-ı mu'tâde
0183	Behâ-i revgan-ı zeyt berâ-yı cevâmi' ve menârehâ leyâlî-i Ramazân
0234	Behâ-i revgan-ı zeyt berâ-yı cevâmi' beher şehr
1700	Behâ-i melbûsât-ı sıbyân-ı mektebihâ ve in'âmât-ı hademe ve hâce ve halîfe
+0968	Masârif-ı mevlüd-i şerîf der-câmi'-i Kalenderhâne
3295	
0215	Behâ-i kömür ve Behâriyye-i sıbyânân mektebhâ ve hasır-behâ
0680	Harc-ı aklâm berâ-yı ocaklık ve in'âmât
8861,5	Edâ-yı akce-i mâl-ı Haremeyn teslîm be-Hazîne-i âmire ve Darbhâne
0088,5	Harc-ı tezkire-i edâ-yı mâl-ı Haremeyn kalemi
0030	Harc-ı tezkire-i tevliyet
+1565	Edâ-yı ma'îşetihâ mütevellî ve kâtibân ber-mu'tâd
14735	
00200	Küsûrât-ı vezâ'if

00018	Edâ-yı akce-i avârız-ı Kalenderhâne
00053	Mukāta'ât-ı zimmetihâ
00060	Ta'âmiyye-i mütevellî der-hîn-i tevzî'-i vezâ'if
00020	Edâ-yı atıyye-i aşr-hânân
00060	Kırtâsiyye-i kâtib
15146	

[B.39a]

Guruş	
15146	Nakl olunan
00095	Ta'mîr-i râh-ı âb-ı çeşmehâ-yı vakf ve akdarma-i kiremid
+00250	Harc-ı dîren muhâsebe-i vakf ma'a-kîsedâriyye ve kalemiyye ve harc-ı imzâ
15491	

Cem'an yekûn, guruş	**27516**	**Îrâd**
Cem'an yekûn, guruş	**27516**	**Masârif**

Merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Mahmûd Hân tâbe serâhu Hazretleri'nin ibtidâ'-yı cülûslarından Sultân Mustafa Hân tâbe serâhu Hazretleri'nin cülûs-ı hümâyûn-ı husrevânelerine gelince mahalleri vakfa tashîh olunan mukāta'atın defteridir ki zikr ü beyân olunur

Mukāta'a-i hâshâ-i Ebû Dâce ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Niğbolu vâcib an-evvel-i Mart, fî sene, guruş (Mâlı ba'z–ı mukāta'ata zamm ile yüz elli beş senesi Kütübhâne-i hümâyûn evkāfına zamm olundu)	1688
Mukāta'a-i resm-i mîrî-i sayd-ı mâhî Nehr-i Yelmuk(!) ve tevâbi'ihâ vêcib an evvel-i Mart sene 1155, fî sene, guruş (Mâlı ile ma'an Kütübhâne-i hümâyûn evkāfına zam u ilhâk olundu sene 1155)	7500
Mukāta'a-i hâshâ-i Mîrbol(!) tâbi'-i Nâhiye-i Grebene(!) der-livâ-i Yanya vâcib an evvel-i Mart, fî sene, guruş (Mâlı Tokad boyahanesine zam ve Âtıf Efendi'ye vakf içün temlîk olundu sene 1153)	100
Mukāta'a-i Karye-i Lodsolice tâbi'-i Nâhiye-i Rahova der-livâ-i Niğbolu vâcib Mart sene, fî sene, guruş (Mâlı âhar mukāta'aya zam ve vakfına ilhâk içün temellük olunmuşdur, sene 1155)	122
Mukāta'a-i Şabhâne-i Gedos ve Narviye(!) vâcib an evvel-i Mart sene, fî ma'a zam, fî sene, akce 287360 + 564000 = 851360, guruş (Beher sene mâlı ve kalemiyyesi mütevellîye vakf-ı bedeliyye Hazîne-i âmire'ye ve mahallerine verilmek şartıyle sadr-ı esbak Ali Paşa merhûmun vakıflarına ilhâk içün temlîk olunmuşdur, sene 1152)	7094

[B.39b]

Mukāta'a-i Karye-i Ayanlu ve kurâ-i sâ'ire der-nâhiye-i Honoy(!) Malatya sene, fî sene akce: 22600, fî mâl-ı (!) , guruş (Mâlı ile ma'an Kütübhâne-i hümâyûn vakfına ilhâk olunmuşdur. Fî sene 1152)	6500
Mukāta'a-i Memleha-i Mamek ve tavâbi'ihâ der livâ-i Saruhan vâcib a evvel-i Mart-Ağustos, fî sene, akce: 430000, guruş (Mâl ve kalemiyyesi akar u in'âm olunup sadr-ı esbâk müteveffâ Ahmed Paşa'nın vakfına ilhâk olunmuşdur. Der-sene 1153)	3583

Mukāta'a-i karye-i Bekçöl? tâbi'-i nâhiye-i Karahisâr der-livâ-i Teke havâss-ı mîrlivâ-i Teke, hâsıl: 6000, guruş (Mâlı Yörükân-ı Serik mukāta'asına zam ile sadr-ı esbâk müteveffâ Ahmed Paşa vakfına ilhâk olunmuşdur, der-sene 1153)	50
Mukāta'a-i karye-i .Bermek(!) ve tevâbi'ihâ tâbi'-i nâhiye-i Ada der-livâ-i Kocaili vâcib an evvel-i Mart, sene, fî sene, akce: 12000, guruş[olarak] (Bu dahi)	100

Tâbi'-i cizye-i Şam onbeş kıt'a mukāta'ât ba'zı kesânın mâlikâne üzerlerinde iken mahlûl ve def'lerinden mâllârı ba'zı mukāta'âta zam ile şeyhülislâm-ı esbak müteveffâ Seyyid Mustafa Efendi'nin Eyyübü'l-ensârî'de binâ eylediği Nakşibendiyye zâviyesi vakfına ilhâk olunmuşdur. Der-sene 1155

An-mâl-ı mukāta'a-i cizye-i Kevser-i siyâh ve ....(!) çeşmesi(!) fî sene guruş	950
An-mâl-ı mukāta'a-i hâssâ an-mîrî der-mezre'a-i Kuban tâbi'-i Meric, fî sene guruş	38
Mâl-ı mukāta'a-i cizye-i Tâhâ tâbî'-i nâhiye-i Havran ve mezre'a-i Ma'ârru's-sûfî der-indi karye-i m[ezbûr], fî sene guruş	300
An-mâl-ı cizye-i mukāta'a-i tâbi'-i Kalmak der-livâ-i Şam, fî sene guruş	1800
An-mâl-ı mukāta'a-i hâshâ-i karye-i Seküler ve tevâbi'ihâ der-nâhiye-i Kabadüz der-livâ-i Tırhala vâcib an-evvel-i Mart sene, fî sene akce: 32066, guruş	267
Mukāta'a-i karye-i Çiftlik-i Karabeğoğlu ve gayruhû der-livâ-i Kocaili ve İnebahtı vâcib an-evvel-i Mart fî sene 1161, akce(!)	325

[B.40a]

Mukāta'a-i hâshâ-i Karagöz ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Silistre vâcib an-evvel-i Mart sene 1158, fî sene akce: 133444, guruş[olarak]	1112	
Mukāta'a-i hâshâ-i Horpişte ve tevâbi'ihâder-livâ-i Yanya(!) an-evvel-i Mart sene 1166, fî sene guruş	1434	
Mukāta'a-i karye-i Hami der-livâ-i Teke ve Alâ'iye vâcib an-evvel-i Mart sene 1159 fî sene akce: 19000, guruş: 158, akce		40
Mukāta'a-i karye-i Göllügölü ve gayruhu tâbi'-i Koyluhisâr der-livâ-i Karahisâr-ı şarki ...(!) :18266, fî sene akce(!)		3000
Mukāta'a-i hâshâ-i Hoca der-livâ-i Konya vâcib an-evvel-i Mart sene 1159		
Mukāta'a-i Tamras ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Paşa vâcib an-evvel-i Mart sene 1170		
Mukāta'a-i hâshâ-i Dobnice ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Köstendil vâcib an-evvel-i Mart sene 1170		

Beybazarı mukāta'ası Â'işe Sultân Hazretleri'ne ve Mihaliç mukāta'ası Vâlide Sultân Hazretleri'ne **yüz kırk üç** senesinden hâs ta'yîn olunduğuna binâ'en hâslar kaleminden gelen ılm ü haber kāyimesi mûcebince sene-i merkümeden mâlikâne

kayıtları ref' u terkîn olunup ancak el-yevm keyfiyyeti mâlikâne kuyûdâtından ma'lûm olmamağla kalemlerinden görülmeğe muhtâcdır.

Kezâlik Büyük Görgeç ve niyâbet-i Uşak mukāta'aları dahi vakfa tashîh olunmuş ancak ılm ü haberleri gelmemekle mâlikâne kaydlarından ve Defterhâne-i âmire ve Haremeyn ve aklâm-ı sâ'ireden tatbîka muhtâcdır. Temmet.

Hâshâ-i hazret-i sadr-ı âlî edâme'l-lâhû te'âlâ iclâlehû

Mukāta'a-i hâshâ-i dağlar ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Delvine vâcib an-evvel-i Mart sene (Def'a), fî sene, akce, guruş	4000
Mukāta'a-i hâshâ-i tamga-yı Ankara ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart sene (Bu dahi def'a), fî sene, akce, guruş	30000

[B.40b]

	Akce	Guruş	akce
Mukāta'ai hâshâ-i Köşk ve Sultânhisârı ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart sene 1173,		2083	
Mukāta'a-i hâsâ-i Ekrâd der-sâl ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart, fî sene		2328	
Mukāta'a-i hâshâ-i Narda ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Yanya vâcib an-evvel-i Mart sene 1173, fî sene		18519	
Mukāta'a-i hâshâ-i bâc-ı bâzâr-ı Gördös ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart, fî sene		500	
Mukāta'a-i hâshâ-i Gayrova ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart sene 1173, Ruma mâlikâne	544450	=4537	
Mukāta'a-i hâshâ-i Kızılsaray ve tevâbi'ihâ vâcib an- evvel-i Mart, fî sene		725	
Mukāta'a-i hâshâ-i memleha-i Ahyolu ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart, fî sene	2450000	=20416	
Mukāta'a-i hâshâ-i memleha-i atîk ve cedîd Avlonya ve tevâbi'ihâ an-evvel-i Mart, fî sene		10112	
Mukāta'a-i hâshâ-i nezâret-i Vidin ve tevâbi'ihâ an-evvel-i Mart be zam(!), fî sene		18519	
Mukāta'a-i hâshâ-i Altunlu ve tevâbi'ihâ der livâ-i Tırhala vâcib an-evvel-i Mart, sene 1173, fî sene	369096	=3075	96
Mukāta'a-i hâshâ-i livâ-i .Humus ve tevâbi'ihâ an-evvel-i Mart, sene, fî sene	899965	=7499	85
Mukāta'a-i hâshâ-i Ihtisâb-ı Ezine ve tevâbi'ihâ vâcib an-evvel-i Mart, fî sene		6500	

[B.41a]

	Guruş
Mukāta'a-i hâshâ-i Demürci ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Saruhan an-evvel-i Mart, fî sene,	5000
Mukāta'a-i hâshâ-i Bağdad mâlı ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Bane(!) vâcib an-evvel-i Mart, sene 1173, mâlikâne, fî sene	2134
Mukāta'a-i hâshâ-i Keşan ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Paşa vâcib an-evvel-i Mart, fî sene	2450
Mukāta'a-i hâshâ-i Marmaracık ve tevâbi'ihâ der-livâ-i Paşa vvâcib an-evvel-i Mart, fî sene 1173	
Mukāta'a-i hâshâ-i âmediyye-i Tokad ve tevâbi'ihâ an-evvel-i Mart, sene, fî sene	4888

Tâbi'-i muhassıllık Cezîre-i Kıbrıs

	Guruş
Mukāta'a-i hâshâ-i karye-i Kırbas an-havâss-ı mîr livâ-i Magosa tâbi'-i mezbûr vâcib an-gurre-i Muharrem, sene 1162, fî sene	965
Mukāta'a-i resm-i mîzân harîr ve penbe ve resm-i boya-i sürh ve tamga-yı akmişe der-cezîre-i Kıbrıs an-evvel-i Mart, fî sene	4124

Temmet

Bâ-hatt-ı hümâyûn ve bâ-fermân-ı şevketmakrûn Enderûn-ı hümâyûn Hazînesi'nden Taşra Hazînesi'ne verilen nükūd

Yüz yetmiş bir senesi Şa'bânı'nda sâbıkā Trablusşam Vâlîsi Abdurrahmân Paşa'ya,

Guruş	150000

Yetmiş bir senesi Zilka'desi ibtidâ'sından yetmişiki senesi Safer'ine gelence üç def'ada Edirne sarayı binâsıyçün,

Guruş	
525000	
+098248	Teslîm
426752	

Yetmiş iki senesi Rebî'ulahir'inden Receb'ine gelince Dergâh–ı âlî yeniçerilerinin kıla' mevâcibleriyçün iki def'âda teslîm olunan,

Guruş	
1606691,5	
- 119491	Teslîm
487100,5	

Yüz yetmiş iki senesi Şa'bân'ında Dergâh-ı âlî cebecilerinin kılâ' mevâcibleriyçün,

Guruş	
532575,5	Cebeci
+20076,5	Topcu
52652	

Yüz yetmiş iki senesi Safer'inde sadra'zâm hazretleri tarafına, guruş	240000
Yüz yetmiş üç senesi Cemâziyelevvel'inde bâ-emr-i hümâyûn kassâbbâşıya verilen, guruş	50000
Yetmiş iki senesi Zilka'de'sinde ve **yetmiş üç** senesi Rebî'ulevvel'inde Matbah emînine verilen, guruş	230591
Yetmiş iki senesi Zilka'de'sinde ve Zilhicce'sinde ve **yetmiş üç** senesi Safer'inde üç def'âda Istabl-ı âmire içün verilen, guruş	33786
Yetmiş dört senesi Muharrem'inde sâbıkā Matbah-ı âmire amîni efendiye verilen, guruş	100000
Yetmiş iki senesi Şevval'i gurresinden **yetmiş dört** senesi Safer'ine gelince Tersâne Emîni Sıdkı Efendi'ye verilen, guruş	363585,5

Yetmiş dört senesi Rebî'ulevvel'inden **yetmiş beş** senesi Cemâziyelâhir'ine gelince Tersâne Emîni Mehmed Beğ'e verilen, guruş				271729
Bin yüz yetmiş beş senesi Safer'inde hınta behâsıyçün defterdâr efendiye verilen, guruş				46513,5
Yekûn Guruş	**2452809,5**			
	Kîse-i Dîvânî	4905	Küsûr Guruş	309,5

Îrâdât-ı Gümüşhâne sene 1160 ilâ 1175

Bin yüz altmış **senesinde El-Hâc Mehmed Ağa'nın müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	10163		
Sîm	859407	=2148,5	7
Nühâs		275194	

Berâ-yı fâ'iz kat' ve mübâya'a

Guruş	Akce	
27633	.	Fâ'iz-i kat'
34574,5	48	Fâ'iz-i mübâya'a
62207,5		

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'ât

Guruş	Akce	Beher kıyye
45865,5	20	20

Yekûn

Guruş	Akce
108073,5	8

[B.42a] Yüz altmış bir **senesinde yine mûmâ-ileyh El-Hâc Mehmed Sâdık Ağa'nın müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	21532		
Sîm	874740	= 2186,5	140
Nühâs		205985,5	

Berâ-yı fâ'iz-i kat'ıyye ve mübâye'ât

Guruş	
29547,5	Fâ'iz-i kat'iyye
+41718	Fâ'iz-i mübâya'a
71265,5	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'ât

Guruş	Akçe	kat'iyye dirhem
34330,5	50	20

Yekûn

Guruş	Akce
105596	50

Kezâlik yüz altmış iki **senesi mûmâileyh ile El-Hâc Mehmed sâdık Ağa müddet-i nezâreti**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	16651		
Sîm	800331	2000,5	141
Nühâs		205985,5	

Berâ-yı fâ'iz -i kat' ve mübâya'ât

Guruş	
26770,5	Fâ'iz-i kat'iyye
36390,5	Fâ'iz-i mübâya'ât

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'ât

Guruş	34330,5

Yekûn

Guruş	97491,5

Kezâlik yüz altmış üç **senesinde yine mûmâ-ileyh El-Hâc Mehmed Sâdık Ağa nezâreti**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	6718,5		
Sîm	521689	= 1304	89
Nühâs	183158		

Berâ-yı fâ'iz kat' ve mübâya'ât

Guruş	
16844	Fâ'iz-i kat'iyye
	Fâ'iz-i mübâya'ât
47100,5	

Berâ-yı fâ'iz zâyi'a

Guruş	Akce
30526	40

Yekûn

Guruş	Akce
17626,5	40

[B.42b] Yüz altmış dört **senesinde müteveffâ Abdullâh Efendi'nin müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	8288		
Sîm	785203	= 1963	3
Nühâs		210375	

Burâ-yı fâ'iz-i kat'iyye

Guruş	
25120	Fâ'iz-i kat'iyye
31850	Fâ'iz-i mübâya'a

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	35062,5

Yekûn

Guruş	102032,5

Yüz altmış beş **senesinde yine müteveffâ-yı mûmâ-ileyh Abdullâh Efendi müddetinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	8525		
Sîm	781038,5	= 1952,5	38,5
Nühâs		220230,5	

Berâ-yı fâ'iz kat' u mübâya'ât

Guruş	
25023	Fâ'iz
42187	Mübâya'a

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'ât

Guruş	36705

Yekûn

Guruş	103915

Yüz altmış altı **senesinde yine müteveffâ-yı mûmâ-ileyh Abdullâh Efendi nezâreti**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altur	Dirhem: 6464,5		
Sîm	Dirhem: 647726	Kıyye: 1619	Dirhem:126
Nühâs	Dirhem: 66916,5		

Berâ-yı fâ'iz-i kat'iyye ve mübâya'a

Guruş	
20683	Fâ'iz
35684	Mübâya'a

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'ât

Guruş	Akce
27819	50

Yekûn

Guruş	84186

nezâreti

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	4731,5		
Sîm	753462,5	= 1883,5	62,5
Nühâs		221866	

Berâ-yı fâ'iz-i kat' ve mübâya'a

Guruş	
23696	Fâ'iz
170796	Mübâya'adan
40769,5	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'ât

Guruş	Akce
32870	40

Yekûn

Guruş	Akce
77747	40

Yüz altmış sekiz **senesinde yine mûmâ-ileyh Hüseyin Ağa müddet-i nezâretinde.**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	**5492.5**		
Sim	**529317**	**1323**	**117**
Nühâs		**197222**	

Berâ-yı fâ'iz-i kat'iyye ve mübâya'a

Guruş	Akca	
16922		Fâ'iz
20847	23	Mübâya'a

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	Akce
32870	40

Yekün

Guruş	**Akce**
70639.5	**23**

Yüz altmış dokuz **senesinde yine Hüseyin Ağa'nın müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	2950,5		
Sîm	288734,5	= 744,5	34,5
Nühâs		72675	

Berâ-yı fâ'iz-i kat'iyye ve mübâya'a

Guruş	
09503,5	Fâ'iz
11678.5	Mübâya'a
21182	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	12112,5

Yekûn

Guruş	Akce
33294,5	31

[B.43b] Yüz yetmiş **senesinde müteveffâ Vezîr El-Hâc Ebûbekir Paşa müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	5406,5		
Sîm	452274	= 1130	74
Nühâs		189832	

Berâ-yı fâ'iz-i kat' ve mübâya'a

Guruş	
14550,5	Fâ'iz
30838,5	Mübâya'â
45389	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	31638,5

Yekûn

Guruş	Akce
77027,5	20

Yüz Yetmiş bir **senesinde Subhî El-hâc Mehmed Efendi müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	**8693**		
Sim	**478639**	**1196,5**	**39**
Nuhâs		**174191,5**	

Berâ-yı fâ'iz-i kat' ve mübâya'a

Guruş	
15758	**Fâ'iz**
32865,5	**Mübâya'a**
48623,5	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	Akce
29031,5	50

Yekûn

Guruş	77655

Yüz yetmiş iki **senesinde Hüseyin Ağa müddet-i nezâretinde**

	Dirhem
Altun	11481
Sim	353760

Berâ-yı fâ'iz-i kat' ve mübâya'â

Guruş	
25772	Fâ'iz-i kat'
33000	Fâ'iz-i mübâya'ât
58772	

[44a] Yüz yetmiş üç **senesinde müteveffâ Halil Efendi müddet-i nezâretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	12178,5		
Sim	367588	918,5	188
Nühâs		117012	

Berâ-yı fâ'iz-i kat' ve mübâya'â

Guruş	
26857,5	Fâ'iz-i kat'
34000	Mübâya'a
60857,5	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	19502

Yekûn

Guruş	80359,5

Yüz yetmiş dört **senesi Sıdkı El-Hâc Mustafa Efendi müddet-i nezâiretinde**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	12250		
Sîm	42257	= 1056	170
Nühâs		66693	

Berâ-yı fâ'iz-i kat'iyye ve mübâya'a

Guruş	
30284,5	Fâ'iz-i kat'
	Fâ'iz-i mübâya'a
66534,5	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	Akce
27782	20

Yekûn

Guruş	Akce
94316	30

Yüz altmış beş **senesinde Vezîr Abdurrahmân Paşa tarafından gelen**

	Dirhem	Kıyye	Dirhem (küsûr)
Altun	10735		
Sîm	320014		
Nühâs		153163	

Berâ-yı fâ'iz-i kat' ve mübâya'ât

Guruş	
23427,5	Fâ'iz-i kat'
29730	Fâ'iz-i mübâya'a
66534,5	

Berâ-yı fâ'iz-i mübâya'a

Guruş	Akce
25527	20

Yekûn

Guruş	78684,5

Temme

[B.44b]

Âstâne-i sa'âdet'de mukîm olan elçiler ve kapukethüdâsı ve sâ'irenin ta'yînât ve behâ-i nafakalarının mıkdârı

Berâ-yı ta'yînât-behâ-i elçi-i orta **İsveç** ki pîş-ez-in be-Âstâne-i sa'âdet âmed ve beher yevm dâde fermûde el-vâkı' an-gurre-i Za. sene **1164**

Fî yevm guruş	10

Berâ-yı ta'yînât-behâ-i elçi-i orta **Nemçe** ki pîş-ez-in berâ-yı tebrîk-i cülûs-ı hümâyûn an-cânib-i dâde Nemçe bâ-rütbe-i orta elçilik âmden ve der-hîn-i me'zûn-ı avdet be-vilâyet-i hod elçi-i mûmâ-ileyh der-Âstâne-i sa'âdet an-cânib-i mîrî ber-vech-i in'âm-dâde el-vâkı' an-gurre-i C. sene **1171**

Fî yevm guruş	12

Berâ-yı nafaka-behâ-i kethüdâ-yı bâb **Moskov** ki be-Âstâne-i sa'âdet âmed ü meks ..(!). el-vâkı' gurre-i N. sene **1166** dâde fermûde

Fî yevm guruş	5

Berâ-yı ta'yînât orta elçi-i **Leh** ki berâ-yı tebrîk-i cülûs-ı hümâyûn be-Âstâne-i sa'âdet âmed,fî 4 Ca. sene **1173** dâde fermûde, (Ta'yîn olunan mihmendârına yevmiyye seksen akce nafaka-behâ verilügelmişdir)

Fî yevm guruş	
225	
+076	An-icâre hânehâ kıta'ât 8
301	

Berâ-yı ta'yînât-ı orta elçi-i **Rusya** berâ-yı tebrîk-i cülûs-ı hümâyûn be-Âstâne-i sa'âdet âmed el-vâkı' fî 10 Za. sene **1173**, dâde fermûde, (Ta'yîn olunan mihmândârına yevmiyye seksen akce ve dört nefer çavuşâna yevmî yüz yiğirmi akce verilügelmişdir)

Fî yevm guruş	
98	
+ 40	Berâ-yı icâre-i hânehâ kıta'ât 4
138	

Berâ-yı ta'yînât ve levâzım-ı sâ'irerûzmerre elçi-i Venedik berâ-yı tebrîk-i cülûs-ı hümâyûn be-Âstâne-i sa'âdet emîn el-vâkı' 14 L. sene **1172** ta'yîn vee dâde fermûde, (Mihmândârına yevmî seksen akce ve iki nefer çavuşlara seksen akce nafaka-behâ verilügelmişdir)

Fî yevm guruş	
80	
+36	İcâre-i hânehâ kıta'ât 4
116	

Temme

[B.45a] Yetmişbir senesi Ramâzân-ı şerîfinde Hırka-i şerîf şişesi ihsân u inâyet buyurulan ricâlin ve îsâline me'mûr huddâmın defteridir

Sadra'zam hazretlerine, *Zülüfli teberdârlar kethüdâsı*

Şeyhülislâm efendi hazretlerine, *Kozbekcibaşı*

Nişancıbaşı hazretlerine, *Tebdîl hasekisi Süleymân Ağa*

Sadr-ı Rûm efendi hazretlerine, *Tebdîl kahvecisi*

Sadr-ı Anadolu efendi hazretlerine, *Tebdîl esvâbcısı*

Nakîbü'l-eşrâf Efendi hazretlerine, *Hâsâhur yazıcısı*

Yeniçeri ağasına, *Saka-yı hümâyûn bekcisi*

Kul kethüdâsına, *Zülüflülerde kapucubaşı*

Sadr-ı âlî kethüdâsına, *Tebdîl-i haseki-i âlî*

Çavuşbaşı ağaya, *Saka halîfesi*

Defterdâr efendiye, *Hâs ahur halîfesi*

Re'îsü'l-küttâb efendiye, *Zülüflilerde bölükbaşı*
İstanbul kadısı efendiye, *Zülüflilerde başeski*
İmâm-ı evvel efendiye, *Zülüflilerde üçüncü eski*
İmâm-ı sânî efendiye, *Zülüflilerde dördüncü eski*
Hekimbaşı efendiye, *Hâs âhurda ikinci eski*
Cebecibaşı ağaya, *Kozbekci halîfesi*
Topcubaşı ağaya, *Zülüflilerde odabaşı*
Arabacıbaşı ağaya, *Başhaseki*
Bostancıbaşı ağaye, *Züliflilerde dîvânhâneci*
Mîrahûr-ı evvel ağaya, *Hünkâr kuşcusu*
Mîrahûr-ı sânî ağaya, *Halîfe üçüncüsü*
Kapucılar kethüdâsı ağaya, *Zülüfli eski yemişci(!)*
Sipâhîler ağasına, *Hâs âhurda başeski*
Silahdar ağasına, *Has âhurda tebdilci*
Tersâne-i âmire emîni ağaya, *Başkarakulak*
Gümrük emini ağaya, *İkinci karakulak*
Şehremîni efendiye, *Zülüflilerde ikinci eski*
Darbhâne emînine, *Zülüflilerde kandilci Mûsâ*
Haseki ağaya, *Sakada başeski*
Dâru's–sa'âde ağası yazıcısına, *Sakada beşinci*
Matbah emînine, *Has ahur yazıcısı*

[B.45b] Berât-ı mâl-ı mukāta'a-i Ödemiş, sene 1175

Fî sene guruş	24000

Bedel-i iltizâm-ı mukāta'a-i Ödemiş, sene minhü

Guruş	
30000	Bedel-i iltizâm
- 01000	Harc-ı bâb
31000	
- 24000	Mâl-ı mukāta'a-i mezbûr
07000	
- 12000	Kalemiyyesi
05800	
- 00350	Harc muhâsebesi
5450	

An-mâl-ı mukāta'a-i Karapınar-ı Aydın, sene 1175

Fî sene guruş	6000

Bedel-iltizâmı vâcib sene 1175

Guruş	
10000	Bedel-i iltizâmı
-06000	Mâl-ı mukāta'a-i mezbûr
04000	
-00300	Kalemiyyesi
03700	
-00151	Harc muhâsebesi
3549	

Sûret-i hatt-ı hümâyûn-ı şevketmakrûn. [Fî sene 1180].

Def'-i muzayaka-i ıbâd ve sîrâb-ı neştegân-ı bilâd içün ecdâd-ı izâm-ı mekârim mu'tâdımızdan? merhûm ve mağfûr Sultân Süleymân Hân-ı evvel ve Sultân **[B.46a]** Osmân Hân-ı sânî ve pederim cennetmekân Sultân Ahmed Hân sâlis Hazretleri'nin kemerlerde binâ ve inşâ muvaffak oldukları havz ve bendlerin suyu eyyâm-ı hârrede Şehr-i İslâmbol'ı kandırmağa kifâyet etmediği ma'lûm-ı hümâyûnumuz oldukda Ümmet-i Muhammed muzayaka üzre olduklarından bî-huzûr olup hakîkat-i hâlde dahi keyfiyet ahvâl-i dünya akan sular gibi bir ma'nâ olmağın biz ki Sultân Mustafa Hân-ı sâlis ibn-i Sultân Ahmed Hân-ı sâlis Hazretleriyüz. Bâ'is-i hayr du'â ve zîver-i kitâbe-i bekā olmak içün taleben li-merzâti'l-lâh ve merhameten li-ibâdillâh işbu bend-i cedîdi binâ ve ihyâ etmişizdir. Fî sene **1180**

Sûret-i hatt-ı hümâyûn, sene 1185

Benim vezîr-i a'zamım ve vekîl-i mutlakımsın. Mütekā'idleriyle bile umûmen kapu kullarımın müstahık oldukları işbu **bin yüz altmış beş** masar ve rececine mahsûben iki kıst mevâcibin vaktiyle tedârük ve ihrâc ve tevzî' ü taksîm ve devri dahi tekmîl ü tetmîm olmağla hizmetin makbûl-i tab'-ı mülûkânem olmağın rikābdâr ağa ile hisse-i hâssa-i âtıfetim olan bir sevb-i semmûr-ı efzâyiş-surûr ve bir kabza murassa' hançer-i süreyyâ-peyker irsâl ü îsâl olunmuşdur. İmdi kürki iksâ ve hançeri dahi arâyiş-i kemer-bend-i miyân eyleyüp dûş-i hamiyyetine ihâle olunan hıdemâtı istikāmet birle edâda taksîrden mücânebet eyleyesin. Cenâb-ı Rabb-ı müste'ân her hâlde tevfîk-i aliyyesini rehber-i tarîk eyleye.

Silahdârlık tevcîhi

Sen ki silahdârım, ma'lûmun olsun ki sen Enderûn-ı hümâyûnum hademesinden cümlenin akdem ve emekdârı olduğundan nâşî seni cümleye takdîm ve silahdârlığım hıdmetiyle teşrîf ve tekrîm eyledim. Göreyim seni eslâfın misillü sana menfûz olup ve merhûm ve mağfûrun-leh vazîfe-zimmetin olduğu üzre hâs oda **[B.46b]** ve hazîne ve kilâr ve seferli odaları neferâtının bi'l-cümle zabt u

rabtları sana müfevvez olup ve merhûm ve mağfûrun-leh pederim zemânında Enderûn-ı hümâyûn'ın ne vechile olduğu ma'lûmun olmağla cümlenin harekât u sekenâtında ol tarîkı terk etmeyüp ol uslûb-ı merğûb üzre harekete takayyüd ü ihtimâm ve bunların içlerinde, biz ocak meşakkatine tahammül ve akrıbâ ve ta'allukātımız iştiyâkına sabr edemeyüz, diyenleri olur ise, ol makūlelerin çıkmaları nizâma bâ'is olmağla haklarından dakika fevt etmeyüp hemân ihrâclarını rikâb-ı hümâyûn'uma arz u i'lâm eyleyesin. Selefin olan Hamza Paşa'nın kemâl-i mülâyemetinden nâşî kānûn-ı kadîme mugāyir harekete cesâret eder olmuşlar idi. Eğer sen dahi man'lerine takayyüd etmeyüp tekâsül ü ihmâl eylemek ihtimâlin olur ise bir vechile özrün makbûl ve mesmû' olmayup ukūbetime mazhar olacağın ma'lûmun olsun. Bunlardan başka Akağalar Kapusı'nın kānûnu üzre cülûs-ı hümâyhunum esnâsında olan tenbîh ve te'kîd-i pâdişâhânem mûcebince göz açıklığı edüp hılâf-ı kānûn bir ferde hareket etdirmeyesin. Ve'l-hâsıl Akağalar ve Baltacı ve Halvacı ve Aşcı neferâtının bi'l-cümle zabt u rabtlarında vechen-mine'l-vücûh mülâyemet ve tekâsül eylemeyesin. Eder isen sonrasın bilürsün. Ma'lûm ve nâma'lûm ve ocakda olmayanlardan bozma tarîk ile bir kimesnenin içerü girip çıkmasından gāyetü'l-gāye hazer ü mücânebet eyleyesin. Şöyle ki, eğer bu cümlenin zabt u rabtlarında serimû acz ü futûrun zuhûr eder ise lillâhi'l-hamd ve'l-minne benim hükûmetim ve siyâsetde bir tarîk ile aczim olmamağla pâdişâhâne hareket ve icrâ-yı emr-i siyâsete gereği gibi mübâşeret ederim. Sonra kendüleri peşîmân u nâdim olurlar. İmdi cümleye emr-i hümâyûn ve nutk-ı himâyetmakrûnumu bu vechile tefhîm ü takrîr ve hılâfına hareketden cümlesini tahvîf ü tahzîr eyleyesin ve's-selâm.

[B.47a] Benim vezîrim, bugün re'is efendi iki balyoz ile elbetde görüşmesine fermân edesin. Tevekkeltü [ala'l]-Allâh hemân mübâşeret ederim. Hân hazretlerini münâsib asâkir ile göndermede bir be'is yokdur. Ve mesfûr kapukethüdâsından dahi bugün acele cevâbını versinler, deyü taleb eyleyüp bugünde mesfûrlarile gereği gibi söyleşüp bir dürlü pâdişâhımızın Moskov tarafından Poteski'nin nasb olması hılâf-ı marîzaları olduğunu ve bir dürlü rızâ-yı hümâyûnları olmadıklarını beyân edüp ne söylerler ise mu'accelen bugün yazup arz eyleyesiz. Aceleye muhtâc umûrdur. Tedbîrine mübâşeret edelim. Acz göstere göstere kefereler böyle merdâne hareket ederler. Bunların cevâbı bugün gelsün. Yârın ben efendiye tebdîlen giderem. Gereği gibi söyleşirim. Öbün gün de size gelsün yâhûd kavl ile çıkup siz önüne giderek ben azîmetimden dönmem mukadderi ilâhî ne ise olacak olur ve şimdi mesfûr balyozına cevâb sen ta'ahhüd eyledin ve senin ta'ahhüdün üzre biz işe başlamadık. Hılâfı zuhûr eder ise pâdişâhımızın elinden nice kurtulursun. Âhar cevâb-ı şâfî siz söylersiz. Çünki serbestdir. Niçün

Moskov serbestini ri'âyet üzre olmadı. Biz de asker ta'yîn eyledik, deyü huccet ederiz. Recâ ederim mukayyed olup bugün bu işleri vücûda getüresin.

[B.47b] **Fî 26 R. sene 1201**[978] **penşenbe günü Moskov balyosu Saray-ı sadra'zama da'vet ve nihânî sohbet** olunup ba'dehû sefer fermânı Paşakapusu'nda ve Ağakapusı'nda fermân okunup sefer zâhir oldu. Balyoz tünd-hu olmayup dâ'imâ tevâzu' üzre bu ana değin beyne'd-devleteyn umûrda râbıtalıca hareket üzre idi. Lâkin bâlâdâ tahrîr olunduğu üzre mukaddem sulh-i âtîde tarafeynin esârâsı taleb olur ise vatanına izin verildikde Moskov tarafından Selcu nâm murdâr-ı hod-bîn ve hod-re'yi haliyâne her maddede niçe niçe lâyık olmayan tavırda hareket edüp Âstâne-i aliyye'den Moskov esîri cem' ve vatana getürmeğe devleti tarafından ta'yîn olunmuş idi.Bir şürefâdan birinin Gürci câriyesi dahi, Moskovlu'danım, deyü birdürlü sâhibi alıkomağa kādir olamayup arzıhâl verdikde merkūm Selcu'ya, bu câriye Gürci'dir ve hâmiledir, sâhibi şürefâdan olmağla bunun evlâdı dünyâya gelmedikce bunu almak olmaz, deyü cevâb verdiklerinde Selcu cevâbında, inşâ'Allâh çocuk doğdukda başında yeşil sarık var ise gene size veririm, deyü dürlü dürlü ihânet edüp bu sefere dahi müstakıl sebeb oldu. Maslahatgüzâr nâmıyla gelüp, Soğucak tarafı size lâzım değil o tarafın Çerkes ve Mansur ve sâ'ir sâkini vakıt vakıt gelüp sınûr olmak hasebiyle cengden hâlî olmayup bundan üç seneden berü Devlet-i aliyye'ye haber veririz, cevâbında, anlar bizim hükmümüze dâhil değil, bir alay hod-re'y âdemler tâğī mesâbesindedir, deyü men' etmediniz. Biz dahi anların def'ine asâkir çelmek lâzım geldi. Bu tarafların hazînenize ve memleketinize çendân lüzûmu yokdur. Kerem edüp kıralımıza hediyye buyurun yâhûd Azak gibi harâb edüp sâkinânı kalmasun. Bunun birini [B.48a] ihtiyâr buyurmak elbet lâzımdır. Yohsa böyle olunca sulh mümkin değildir, deyü bârid cevâb verdiği sebeb oldu.

Kırım hânından nizâm-ı mülke dâ'ir madde

[A nüshası v. 28a'da mukabele edildi]

Kırım Giray Hân müşârun-ileyhin hazîne kâtibi Abdülazîz Efendinin takrîri

[A nüshası v.28b-29b'de mukabele edildi]

978 "26 R. sene 1201", Mîlâdî 15 Şubat 1787'ye tekâbül eder.

[B.49b]

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sa'âdetlü kā'immakām paşa hazretleri lisânıyle huzûr-ı hümâyûnda **[B.50a]** elçiye îrâd olunacak cevâbdır. Çünki maksûd-ı cânibeyn râhat-ı ıbâd ve dostluk u vedâddır. Tarafeyne lâyık olan vechile temşiyet-i umûra müsâ'ade-i hümâyûn-ı cihân-dârî mebzûl ve bî-dırığdır.

Takrîr-i âlî fî 4 S. sene 1179

[A nüshası v.25a-25b ile mukabele edildi.]

[B.50b]

Keyfiyet-i Kuban ve Çerâkise, tahrîrât-ı Anapa, fî 3 M. sene 1205

Abaza ve Çerâkise akvâmından Besni ve Kemürköy (كمورکوي) ve Bizadoğ Hamşi (بزادوغ خمشي) ve Bizadoğ Kerkinay (بزادوغ کرکناي) ve Hatukay (خاتوقاي) ve Jane (ژانه) ve Şabsuk (شابصوق) kabîleleri Nogaylu halkı hâl ü keyfiyetlerini ifâde zımnında birer kıt'a mahzar tertîb ve her bir kabîle elçi misillü birer ve ikişer nefer âdemleriyle Der-aliyye'ye tesyîr eyledikleri ve kabâ'il-i merkûme iltifâta mâ'il ve derûnlarında sâkin olan yedi sekiz nefer selâtînden sâ'ir miyânında şecî' ve bahâdır ve idâre-i mehâmm-ı seniyyeye kādir oldukları cihetle ziyâdece müdâheneye muhtâc oldukları ve çerâkise beğlerinden Aytek[979]oğlu Arslan Bey ile Bozarklı Batır Bey dahi gāyet gayûr ve cesûr olup düşmen-i dîni sebeb-i inhizâma bâ'is oldukları mütevâtır ve hattâ otuz kırk bin nefer küffâr-ı hâk-sâr sâlik-i dârî-i dûzah-karâr olmasına bunlar sebeb oldukları beyânıyle teşrîfât-ı şâhâne niyâzında oldukların ve eğer teşrîfât ihsânına müsâ'ade buyurulur ise kabâ'il kabâ'il tahrîr olunup Anapa ordusu Defterdârı Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'dan Arnebud Osmân Efendi ma'rifetiyle tevzî' olunmasını,

İkinci bendi Serasker Canikli Battal Hüseyin Paşa'dır

Mâh-ı Zi'l-ka'de'nin on üçüncü günü on üç bayrak asker Kabartay tarafına gönderilüp efendi-i mûmâ-ileyh dahi serasker paşa ile Zi'l-hicce evâ'ilinde azîmet edecekleri ve yiğirmi günlük zahîre olmayup Kabartay ahâlîleri ise istimdâd zımnında yiğirmi nefer âdemler ve mahzarlarıyle feryâd ve Osmânlu gelecekdir, diyerek Rusyalu'ya cevâb i'tâ eyledikleri cihetden[980] ve şimdiye dek mecmû'ı vürûd eden on üç bin sekizyüz kile dakik ve on dört bin yüz buçuk kile şa'îrden mâ–adâ habbe-i vâhide zahîre vârid olmayup ve bir vukıyye peksimâd dahi

---

979 "Aytek (عيتك)" harekeli B.

980 Derkenâr:"Kabartalu Moskovlu yedinde iken bu maküle hîle ü tezvîrât ile devlet ü dîne ihânet etmek lâyık mı, Allah'dan revâ değildir" B.

[B.51a] mevcûd olmadığı sebebden efendi-i mûmâ-ileyh hayret istî'âb eylediği ve cümlesini akce ile mübâya'a etmek hasebiyle akce kalmadığı ve Anapa Kal'ası dahi harâbe müşrif olduğuna binâ'en[981] ta'mîr ü istihkâmına ibtidâ'r olunduğu ifâdesiyle efendi-i mûmâ-ileyh, Allah aşkına hâtırdan çıkarılmayup meştâya Kabarta'ya zahîre ve akce irsâline himmet-i şâhâne derkâr buyurulmasını,

Üçüncü hulâsadır

Anadolu'dan tevârüd eden asker ekal ü kalîl ve şân u şekve-i devlet üzre gidilmekliğe gayr-ı vâfî olmak hasebiyle Sohum'da olan Keleş Beğ[982] civârında olan beş nefer beylerden mâ-hiyyesiyle olarak bâ-buyruldu ikibin nefer mıkdârı piyâde asker mütâlebe olunmağla her hâlde du'â-yı hayra muhtâc oldukların ve işlerin gelişine nazaran güzel netîce bulacağı eltâf-ı .hafiyye-i ilâhiyyeden müsted'â idüğüni,

Dördüncü hulâsâdır

Sinop ve Canik taraflarından peksimâd gelecek, haberleri ol havâlîde eğerçi istimâ' olunup lâkin henüz eseri zuhûr etmediğinden ve Canik'den zahîre irsâline ve kayık inşâsına dâ'ir irsâl olunan evâmir-i aliyye Canik Muhassılı Hayreddîn Bey'inkulağına girmediğinden başka Canik Sancağı'nın harâbına bâ'is olmağla mûmha-ileyhin habâseti zâhir olduğunu[983],

Beşinci hulâsâdır

Mûmâ-ileyhin tarafına gelmesiyçün babası mübâşir göndermekle mîr-i mûmâ-ileyh pederi müşârun-ileyh[984]in yanına gitmemek istid'âsında olur ise iltimâsına müsâ'ade buyurulmaması mîzâc-ı vakt ü hâlden idüğüni,

Altıncı hulâsadır

Yiğirmi vukıyye dakîkdan ne mıkdâr nân hâsıl olur ve ta'yînât içün verilen nân kaç dirhem olmalıdır ve bir kile dakîka kaç akce tabhiyye verilmelidir ve ta'yînâta bedel verilmek iktizâ etdikde gûşt ve şa'îr ta'yînâtının **[B.51b]** kā'ide-i mer'iyye-i mîriyye üzre bedeli kaç akcedir. Bu maddeler ale'l-infirâd baş

---

981 Derkenâr:"Vallâhi yalan söylediği bi'l-lâhi yalandır. Kal'anın vücûdu bağçe sandığı misillüdür. Neresi harâb ve neresi imâr olur, deyü müşâhedesi olan tahrîr eder" B.

982 Derkenâr:"Keleş Beğ ta'bîr olunan âdem Müslümân olup mürted olmuşdur. Kafir Müslümâna nice imdâd eder ve Sohum Kabarta'ya ikiyüz sâ'atdir, nice ba'îd karîb oluru ve askeri yokdur ki versün. Mücerred ba'de tertîb olunacak defiere idhâl içün bir mukaddimedir, Allah Devlet-i aliyye'ye imdâd eyleye, âmîn. B.

983 Derkenâr:"Merkûm Hayreddîn Paşa'nın ser-maktû'ı Bâb-ı hümâyûndan galtan eyledi, be-mübâşeret-i ser-bevvâbîn El-Hâc Osmân Ağa.

984 "pederi müşârun-ileyh" mükerrer B.

muhâsebeden ihrâc ve kā'idesi üzre hareket olunması ve kapunun fıkdânı cihetiyle mübâya'a eylediği sağirden ta'yînât vermesiyçün efendi-i mûmâ-ileyhin bundan akdem iltimâs eylediği çend kıt'a evâmîr henüz vâsıl olmamağla evâmîr-i mezkûrenin bir kadem akdem irsâline himmet buyurulmasını,

Yedinci hulâsâdır

Nân ta'yînâtının çifti yarım vukıyyedir. Mîrî kā'idesi böyledir, deyü her ne kadar ısrâr olunmuş ise dahi erbâb-ı ta'yînât muhâfız-ı esbâk bânî-i Anapa vaktinde böylece idi ve bizim fermânlarımızda ta'yînâtı çift tahrîr olunmuş, bir çifr etmek bir vukıyye olmaludur, deyü mütâlebe ve Ferah Ali Paşa'dan aldıkları vechile ahz eylediklerinden ve Nüzül emîni sâbık Süleymân Ağa, efendi-i mûmâ-ileyh varıncaya kadar kalgay sultâna, fermânında çift yazılmış, deyü dörtyüz ekmek vermiş olduğundan ve her şey bunlara kıyâs idüğünden efendi-i mûmâ-ileyh muztarib olduğu beyânıyle gerek şa'îr ve gerek lahm her ne ise bulunandan verilmek ve şa'îrin kilesine yiğirmi pâreden ziyâde verilmemek ve serasker paşaya dahi mevcûd-ı dâ'iresinden ziyâde ta'yîn almamak üzre fermân-ı âlî irsâlini,

Sekizinci hulâsâ

Samsun İskelesi'nden tevârüd eden zahîreden meselâ ikibin kilede dörtyüz kile noksan gelüp bu kabahat Turunczâde tarafından Samsun'dan zahîreye me'mûr Yûnus nâm kimesnenin olduğu ve Bozok ve Karahisâr ve Canik sancaklarından müretteb olan zahîreden vârid olmadığı ve bundan böyle dahi hevâlara müsâ'ade kalmamak hasebiyle sefîne vürûd edemeyeceği ve kendü eşyâsının sefînesini dahi ne mahalde kaldığı ma'lûm olduğu beyânıyle hâl böyle zahîresizlik ile kalur ise gâyet düşvâr olacağını,

Dokuzuncu hulâsâdır

Sohum Kabartalara yakın olmak hasebiyle efendi-i mûmâ-ileyhe akce ve tahrîrât **[B.52a]** gönderilür ise ol mahalden gönderilmesi[985] ve efendi-i mûmâ-ileyhin tahrîrâtı kendü yedine verilmesi tenbîh olunarak mahsûs tatar ile irsâl buyurulmasını ve âhar kimesne ile gönderilür ise vâsıl olmayacağını,

Onuncu hulâsa

Bundan akdem Kapdân-ı deryâ Vezîr Hüseyin Paşa Anapa havâlîsine vürûd ve mâh-ı Zi'l-ka'de'nin sekizinci günü müsâ'ade-i hevâ ile azîmet birle tahmînen Yenikal'a önlerinde tesâdüf edüp küffâr-ı hâk-sâra endahte eylediği nice bin top-ı

---

985 Derkenâr: "Ricâl-i devletde ilm-i hendese bilür kalmamış ise İstanbul'da Tophâne-i âmirede ve gerek Esir Bâzârında lüsûs-ı vâfire mevcûd olduğundan gayrı, ekâbir dâ'iresinde Çerkes ve Abaza civârîlerinde tashîhi mümkin iken, Sohum Kabarta'ya karîb ta'bîri tahrîr olunmak haylice hasâretdir". B-v51b.

ra'd-âşüp-ı sadâ-yı hevl-nâkı ol havâlîye velvele-endâz olmağla mansûr u muzaffer olduğundan kat'â şübhe olmayup lâkin ne vechile olduğu ma'lûm olmadığını,

On birinci hulâsa

Kırım'da olan a'dâdan istiknâh-ı hâl zımnında bir ade[d] kançebeş e yiğirmi nefer âdem vaz' ve dil almak üzre irsâl olunmağla vusûllerinde ne vechile haber getürürler ise tahrîr olunacağını,

On ikinci hulâsa

Çerkes ve Abaza ve Nogaylu kabîlelerini ele almak lâzimeden ve te'lîfleri dahi kolaylık ile olacağı umûru azhâdan ve cümlesi Devlet-i aliyye'den şâkir ve İpeklizâde Mustafa Paşa'nın dahi kabâ'il-i merküme ile ihtilât ve ülfeti bâhir olduğu ve mûmâ-ileyhe bir tuğ dahi ihsân buyurulur ise bi'l-cümle kabâ'il mesrûr olacakları ve'l-hâsıl kabâ'il-i Çerâkise'nin yarâr ve nâm-dârı mûmâ-ileyh Aytekoğlu Arslan Bey ile birâderi Hatocık Bey'in taltîfleri ve taraflarından Der-aliyye'ye gönderilen Kösec Hacı Mehmed'in Der-aliyye'de mazhar-ı ikrâm olması,

On üçüncü hulâsa[986]

Kabartayda kışlayacak olunduğundan mahal-i mezkûrda bir kal'anın vücûdu lâzım olmağla eğer münâsib görülür ise Kabartay'da münâsib olan mahalde bir kal'a inşâ edeceğin ve hîn-i azîmetlerinde otuz iki kıt'a top gönderilmek üzre tasmîm olunup lâkin askerin azlığı cihetiyle gelmiş bey ve sâ'ir beylerden bâlâda mezkûr olduğu üzre mütâlebe olunan asker kışlaya gitmekden muhâlefet eylediklerine mebnî beher neferine yiğirmişer ve bölükbaşılara yüzer ve beşyüzbaşılara yarımşar ve binbaşılara beşeryüz guruş rûz-u Kāsım'da verilmek[987] üzre ta'ahhüd olunduğunu

[B.52b] On dördüncü hulâsa[988]

Çerâkise kabâ'ilinden Buzadoğ nâm mahalde mutavattın olan Murâd Giray Sultân zâtında bahâdır ve hîn-i iktizâda üç beş gün zarfında üçbin süvârî tedârükine ve her ne mahalle emr-i aliyye buyurulur ise gerek çapul ve gerek tabur cenginin idâresine kādir selâtîn[989] beyninde mücerrebü'l-etvâr ve mukaddemâ vuku' bulan muhârebede sağ ayağından mecrûh olup, Aksak Sultân, demekle şöhret-şi'âr olduğu ve bir kaç def'a efendi-i mûmâ-ileyhe gelüp, Devlet-i aliyye beni ne hizmete ta'yîn eder ise cân u baş fedâ ederim, deyü ta'ahhüd etmiş olduğu beyânıyla sultân-ı mûmâ-ileyh hakkında ne vechile irâde buyurulur ise ol bâbda irâdeye havâle[990],

---

986 "On üçüncü hulâsa" metinde "On birinci hulâsa"

987 Derkenâr:"Cânib-i mîrhiden akce ekl ve bel' olunmanın mukaddime-i siyâkıdır. Bu siyâk vâkı' hâl olmak lâzım gelse bin kîse akceye muhtâcdır. Nâ-çâr kaldığından nevzemîndir" B.

988 "On dördüncü hulâsa" metinde "On ikinci hulâsa"

989 "selâtîn" mükerrer B.

990 Derkenâr: "Sultân-ı mersûmun dört âdeme mâlik olmadığını, yalnız bir câriye hediyyesine bu kadar kizb ihtiyâr olunduğu bedîdârdır". B-v.52b.

On beşinci madde-i hulâsa[991]

Sultân-ı mûma-ileyh serasker-i müşârun-ileyh ile Kabartaylar'a azîmet ve hıdemât-ı cihât-ı cihâd-ı gazâda bedel-hâb ve râhat eylemesini hâvî ısdâr u tisyâr buyurulan emr-i âlî mûcebince harekete bezl ü makderet edeceği zâhir olup ancak sultân-ı mûmâ-ileyhe sadaka-i şehriyârîden mıkdâr-ı ma'âş-ı sâlyâne ta'yîn buyurulmasını,

On altıncı madde-i hulâsa[992]

Kabâ'il-i Çerâkise Devlet-i aliyye'nin bende ve kerem-dîdesi olmalarıyle müşârun-ileyhe ma"ıyyet ve bir iki sene veyâhûd altı mâh hânelerinden ba'îd mahalde olduklarında bilâ-izn avdet etmeyeceklerine i'timâd verdiklerini,

On yedinci madde-i hulâsa[993]

Kabâ'il halkı süvârîdir. Bu sene vürûd eden tabur misillü külliyyetlü düşmen zuhûrunda mukābele edemeyüp hâlleri perîşân olacağı ve himâyete imdâda muhtâc olduklarını,

On sekizinci madde-i hulâsa[994]

Buzadoğ Kerkinay özdenlerinden Şumukzâde Özdemir nâm kimesne bu def'a vâkı' olan muhârebede Rusya zâbitânından iki nefer boyar ahz etmekle mugāyir-i kā'ide furuht etmeyüp çıraklık me'mûl ve i'tâ olunur ümmîdiyle Der-aliyye'ye azîmet eylediği tahrîr ü beyân olunmuş. Fî 3 M. sene **1205**[995]

[B.53a] Bin ikiyüz senesi Cemâziye'l-âhır'inin on üçüncü günü târîhiyle Sadra'zam-ı esbak Yusuf Paşa Hazretleri'nin gönderdiği sûret-i kā'imesidir[996]. Fî 13 C. sene 1200[997]

Cenâb-ı sa'âdet-mâyeniz ibtidâ'-yı zuhûr ve neş'etinizden berü Devlet-i aliyye gayreti ve saltanat-ı seniyye-i hayr-hâhlığını kendünize pîşe ü şi'âr ittihâz edüp husûsen Ali Bey Zâhir ömrün Mısr ve sevâhil-i Şamiyye'de ref'-i alem-i şekāvet ile sû be-sû îkād–ı nâ'ire-i ısyân u fesâda kıyâmları esnâsında kılıç çeküp sıdk u istikāmeti ibrâz ederek Yafa ve sâ'ir gürûh-i Dürzi ve mu'annidîn ile kıtâl ü

---

991 "On beşinci madde-i hulâsa" metinde "On üçüncü madde-i hulâsa"
992 "On altıncı madde-i hulâsa" metinde "On dördüncü madde-i hulâsa"
993 "On yedinci madde-i hulâsa" metinde "On beşinci madde-i hulâsa"
994 "On sekizinci madde-i hulâsa" metinde "On altıncı madde-i hulâsa"
995 "Fî 3 M. sene 1205" işbu târîh Mîlâdî 12 Eylül 1790'a tekâbül eder.
996 Derkenâr: "Cezzâr Ahmed Paşa'ya kā'imedir. Bidâyet-i fesâd-ı Mısr, berâ-yı fitne-i Françeli" B.
997 "Fî 13 C. sene 1200" İşbu târîh Mîlâdî 13 Nisan 1786'ya tekâbül eder.

muhârebe ve recüliyet ve şecâ'at-gere muhabbeten alâka-i derûn hâsıl olmuşdur. Vüzerâ-yı izâmın hasret-keş olduğu mîr-haclık hizmet-i celîlesinin "قدوصل الحق الي اهله" mükâfât-ı dünyevî ve uhrevîye nâil olunacağında iştibâh yokdur. Hasbe't-takdîr hizmet-i vekâlet-i küberâ' ve sadâret-i uzmâ bu birâder-i sâf-serîretinize müteveccih olup Âstâne'ye vürûd edeli nezd-i mekârim-i müzd-i mülûkânede siz karındaşımın medîha ve senâsı ibhâs kılınarak şevketlü adâletlü velî-ni'metimiz efendimizi bir derecede müncezib ve müteveccih bulmuşumdun ki alime'l-lâhü te'âlâ ta'rîfe gelmez. Sizinle âhiret karındâşı olup gönül birliği ile velî-ni'metimize bir hizmet edelim. Selefimiz sadr-ı sâbık sa'âdetlü Ali Paşa karındâşımız vaktinde Mısr'ın nizâmıyçün gönderdiğimiz kā'imeyi izzetlü re'îs efendi bendenize gösterdi. Yazılan tedbîrin cümlesi mahz-ı isâbetdir. Lâkin Mısr ümerâsı nâmına olan zâlimler iklim-i Mısr'da ümmet-i Muhammed'e ve fukārâ ve zu'afâya eyledikleri gadr ü zulme ve Haremeyn-i muhteremeyn sekenesinin vezâ'if ve galâl u levâzım-ı mürettebelerini kat' misillü mürtekib oldukları fesâdâta kanâ'at etmeyüp ma'âza'l-lâh netîcesi beyza-i İslâm'ın kesrini mûcib olacak bir azîm mefsedete ictisâr etmişler ki hulâsası budur. Niyâbet-i Devlet-i aliyye'nin bir dürlü haber ü ilmi olmaksızın Murâd Bey ve İbrâhim Bey, Fransa kralı ile mükâtebe ve kral-ı mesfûr tarafından murahhas nâmıyle bir beyzâde getürdüp fî-mâ-ba'd Fransalu'nun Hindistan tarafından sefâyin-i menhûsaları Süveys Denizi'ne duhûl ve peyder-pey iskele-i Süveys'e iyâb ü zehâb ile ticâret eylemek üzre Mısr-ı Kāhire'de başka [B.53b] bir devlet gibi on beş kadar şurût ile bir ahidnâme tertîb ve mübâdele eylemişler. Bundan mâ-adâ Murâd Bey katı vâfir asker ile İskenderiyye'ye bir kâşif ta'yîn ve ol tarafda mukīm düvel-i Nasâra konsoloslarını ihzâr ve ikiyüzbin riyal mutâlebe ve eğer meblağ-ı mezbûru vermez iseniz İskenderiyye'de ne kadar kiliseler var ise hedme me'mûruz, deyü ısrâr ve konsolo[slar] gemilerine firâr eyledikleri [e]cilden kiliseler üstüne toplar çevirüp sakflarını tahrîb eyledikleri ve müste'men tâ'ifesi ve konsolosların bir vechile emniyyetleri kalmadığından mahsûs bir sefîne istîmâr ve Der-sa'âdet'de mukīm elçilerine isti'âneyi müş'ir feryâd-nâmeler tahrîr etmeleriyle, cümle elçiler südde-i şevket-karâra takrîr tisyâr ve me'âlinde Mısr beylerinin konsolos ve tüccârımız üzerlerinden tasallutları def' olunmaz ise devletlerimiz mu'âmele-i âharîye mecbûr olur, kelâmını tasrîh etdiler. İbrâhim ve Murâd avenelerinin bu iki maddede vukū' bulan hasâretleri harekât-ı sâ'ireye mukayyes olmayup sükût ve te'hîri fenâ sûretleri netîce vereceği güneş gibi zâhir oldu. Tevârîh-i sâlifede mastûrdur ki, Efrenç tâ'ifesi dörtyüz târîhlerinden sonra Kuds-i şerîf ve Gazze ve sevâhil-i Şâmiyye'ye istîlâ ve yüz sene kadar âbâdî-i tasallutlarında kalup bi'l-âhire Sultân Salâheddîn Yûsuf nice seneler bu kadar bin asker ile kazâ ve cihâd ebvâbını küşâd ve hezâran

hezâr tekellüfât ihtiyârıyle a'dâ-yı dîn ellerinden ve Kuds-i şerif ve kılâ'-ı sevâhil-i Şâm'ı istihlâs etdi. El-hâletü hâzihî küffârın gözleri Kuds-i şerîf'de olmağla rûz [ü] şeb fikr ü hâtırlarından çıkarmayup fursat gözledikleri bedîhîdir. Fransalu'nun Süveyş denizinde ticâretden maksûdları menâfi'-i ticâret olmayup Allâhü te'âlâ göstermesin Mısr'a iki cânibden el uzatmakdır. Süveys ise Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere'nin müdâhili olmak hasebiyle el-ıyâzü bi'l-lâhi te'âlâ tüccâr gemileridir, diyerek donanma-yı menhûslarını Bahr-ı muhît'den Deryâ-yı Süveyş'e idhâl ve Arabistan sâhillerini zabt ve İskenderiye ve Reşid ve Dimyat üzerine dahi başka donanma çıkarup cânibeynden Mısr'a hücûmları hâtıra gelmez ma'nâlarından değildir. Ve belki ümerâ ile şurût-ı akdları bunun mukaddimesidir. Murâd [ve] İbrâhim Bey'i ve avâneleri nâmına olan bî-şu'ûrları bunu fark u temyîz etmeyüp hemân vaktimizde para kazanalım **[B.54a]** fikriyle dîn-i mübîne bu ihâneti etmeleri tahammül olunacak ma'nâlardan olmadığı ve ıcâleten Mısr'ın ilâcı görülmediği takdîrde beş altı aya kalmayup Fransız gemileri Süveys'e fevc fevc gelmeye başlayacakları mukarrer olduğundan diğer kā'ime ve emr-i şerîfde taraf-ı sa'âdetlerine ifâde olunduğu vechile hâlâ Rakka Vâlîsi izzetlü Abdi Paşa hazretleriyle Gazze Mütesellimi Derviş Paşa asâkir ile karadan ve Kapudân-ı Deryâ sa'âdetlü Gāzî Hasan Paşa Hazretleri dahi donanma-yı hümâyûn ile deryâdan Mısr'ı tasfiye ve tanzîme me'mûr kılınmışlardır. Cenâb-ı sa'âdet-me'âbınız kā'imesinde Mısr üzerine me'mûriyyetiniz beher hâl sene-i âtiyyeye mütevekkıf olduğı musarrah ve bu bâbda te'ahhur ve ihmâl ise asîr ve be-gāyet muzır olduğundan başka, mîrü'l-hâclık hizmet-i cesîmesini sizden gayrı idâreye muktedir tiz elden vezîr tedârüki muhâl gibi olduğundan bu sûrete zarûrî karâr verildi. Murâd [ve] İbrâhim Bey ve bunlar ile ittihâd eden yaramazların mu'accelen def'leri ile oldukca Mısr'ın nizâmına bakılmadığı sûretda işlerin gāyeti pek müşkil olacağı ve yedi sekiz sene evvel İngilterelü'nün Hindistan'dan birkaç tâcir gemilerini müteveffâ Ebuzzheb Bey'in icâzetiyle Süveys'e gelmişler iken Devlet-i aliyye'de Der-sa'âdet'de mukīm İngiltere elçisini ilzâm ve devleti tarafına yazdırup gemileri Süveys'e âmed-şüddan men' etdirmiş almağla şimdi Fransalu'nun bu mu'âhedelerini mu'âyene ile İngilterelü ve sâ'ir Nasâra kralları saltanat-ı seniyyeye ilticâsızca ümerâ-yı mezkûrûn ile şerâyit-i ticâret akdine müsâra'at ve bir seneye varmayup Süveys'e cemî'-i milel-i Efrence sefâyini dolup Allâh'a sığınırız, Mısr ve Hicaz ve Kudüs ve sevâhil-i Şâmiyye elden çıkmak mukaddemâtı rû-nümâ olacağı ednâ mülâhaza ile bedîdâr olmağın, behre-dâr-ı gayret-i İslâm olanlar üzerine bu râhiyyenin indifâ'ına şitâb ü sür'at vâcib olmuşdur. Me'mûriyyet-i mezkûre dûş-i vezîrânelerine bi'l-istiklâl ihâle olunsa beher-hâl mîrü'l-hâclık âhara verilmek iktizâ eder. İcâleten cenâbınız gibi mîrü'l-hâc bulunmak dahi derece-i istihâleden olduğundan kat'-ı nazar bu sâl-ı

yümnî-i iştimâlde avdet eden huccâc-ı müslimîn senâ ve du'ânızı taraf taraf işâ'a ve her kim paşa hazretlerini mîrü'l-hâclıkdan ayırır ise ıbâdu'l-lâhın **[B.54b]** inkisârlarını alur, zîrâ bunun gibi mîrü'l-hâc ele girmez, deyü neşr ederler. Mısr'ın tanzîmi husûsuna siz karındaşımız i'ânet buyurmadıkca husûl-pezîr olmayacağı nümâyân olup, hâsılı evvel ve âhır size münhasır ve Şerî'at-ı Muhammediyye'ye ve Devlet-i aliyye'ye bundan büyük hizmet olmadığı ve bu maddeye, benim me'mûriyyetim bu kadar demeyüp, Abdi Paşa ve ma'iyyetine me'mûr olanlara mu'âvenet ne yüzden olabilür ise, kendünüz me'mûr olmuş gibi dirîğ eylemeyüp Mısr-ı Kāhire nizâmı istihsâline himmet ve ben dahi varmak üzreyim, sadâlarını Mısrlu'ya istimâ' ve Sayda ve Trablus beylerbeyilerine ve etrâfda sâkin meşâyih-i urbâna buyuru[ldu]lar yazup, Mısr üzerine birer mıkdâr asker göndermelerini tenbîh ile Mısrîlerin kulûb-ı kāsiyyelerine ru'b u hirâs müstevlî olup iş biter, paşa lalama böyle yaz, kendüsünden hiç bir nesneyi dirîğ etmem, göreyim anı devletin nâmûsunu bu kazıyyede ikmâl eylesün ve bir kat dahi da'vât-ı hayrıma mazhar olsun, deyü nutk-ı hümâyûn buyurulmağla bi-ibâretihâ kelimât-ı husrevâne ma'lûm-ı şerîfiniz olmak içün hufyeten iş'âr olundu. Ve bu kā'ime-i muhlisânemi kendü mu'temed âdemlerimden ( )[998] yediyle irsâl eyledim. Buna ağyârdan kimesne vâkıf değildir. İktizâ eden cevâbını yine mahfîce yazdırup memhûren âdemimize teslîmen tesyîr buyurasız. Sırrımıza ferd muttali' olmasun. Fî 13 C. sene **1200.**

Rusya kapukethüdâsının takrîri. 2 M. sene 1179

[A'da v.22a-22b 'de mukabele edildi]

[B.55a]

Takrîr-i âlî, sene 1179[999]

Ber-mûceb-i emr-i hümâyûn semâhatlü şeyhülislâm efendî dâ'îleri bugün saray–ı çâkerîye teşrîf edüp kethüdâm ve re'is efendi kulları hâzır oldukları hâlde Kabarta semtinde Rusya devletinin binâ eylediği palanga maddesi der-miyân kılınup celâletlü hân hazretlerinin takrîrleri Rusyalu **[B.55b]** kapukethüdâsının takrîri kırâ'at olundukda şöyle karâr verildi ki, çünki hân-ı müşârun-ileyh palanga-i mezbûru, Kabartalu'nun hudûdundadır, deyü iddi'â ve Rusya kapukethüdâsı inkâr ile Rusya Devleti hudûdunda olduğunu beyân ü inbâ edeyor. Bu maküle arâzîye müte'allık de'âvînin faslı, mahallinde mu'âyene ve müşâhedeye mevkûf almağla hân hazretleri Kırım'a dâhil oldukdan sonra Der-sa'âdet'den bir münâsib kulları ve hân-ı müşârun ileyh tarafından dahi bir münâsib âdem ta'yîn ve Rusya Devleti

---

998 Bir kelimelik boşluk.B.

999 A nüshası v.25a'daki takrir konusu ile ilgili.

tarafından dahi âdem ta'yîn ve hân hazretleri ma'rifetiyle Rusya Devleti'nin ol mahalle semt olan ceneraliyle muhâbere ve tarafeynden me'mûr kılınanlar vakt-i mu'ayyenda mahall-i mezbûra varup mu'âyene ve hakîkat-i hâli temyîz ve kangı hudûd dâhilinde olduğunu tahkîk ve Der-sa'âdet'e i'lâm eyleyeler. Ve hân hazretlerinin takrîrinde Kabartalu'nun Devlet-i aliyye cânibine ve ittibâ'-ı taraf-ı hâlîye hâhişleri olduğu tastîr olunmuş bu madde dahi müzâkere olundukda, Kabartalu beyne'd-devleteyn fâsıla ve serbest kalalar, tarafeynden umûrlarına karışılmaya, deyü ahidnâme-i hümâyûnda mezkûr olmağla mecmû'ı Kabartalu'nun ittibâ'ını kabûl bir mıkdârının ittibâ'ını kabûl dahi ahidnâme-i hümâyûna muğâyir ve bilâ kā'ide beyne'd-devleteyn kīl ü kāl hudûs ve temâdîsine bâ'is olacağı zâhir olmağla bu madde dahi hân-ı müşârun-ileyhe böylece ifâde olunmak münâsib görüldü. Bundan mâ-adâ Rusya Devleti'nin binâsına mübâşeret eylediği lazaret maddesi müzâkere olunup, binâ-yı mezkûr muhdes olup ba'zı kīl ü kāli mûcib olmak muhtemel olduğuna binâ'en binâsından ferâgat olunması münâsibdir, deyü Rusya kapukethüdâsının tercemânına bir iki gün mukaddem ifâde olunup henüz cevâbı vürûd etmemekle, eğer terk olunmasına dâ'ir haber gelür ise fe-bihâ ve eğer kendü hudûdumuzdadır ahidnâmeye mugāyirini ve bir dürlü Devlet-i aliyye'ye mazarrâtı var mıdır, mütebassır âdem gönderilüp her husûs tahkîk olundukdan sonra mazarrâtı mütebeyyin olur ise şurût-ı ahidnâme-i [B.56a] hümâyûn muktezâ-yı vakt ü hâle göre ol vakt cevâb verilmek münâsib görüldüğü ma'lûm-ı hümâyûnları buyuruldukda emr ü fermân.

Takrîr-i Kırım hânı
[A nüshası v.22b-23a'da mukabele edildi]

[B.56b]
Rusya kapukethüdâsının takrîri. Fî 27 Râ.sene1179.
[A nüshası v.24a-25a'da mukabele edildi]

[B.57b]
Rusya Kapukethüdâsının takrîri. Fî selh-i M.sene1179.
[A nüshası v.23a-24a'da mukabele edildi]

[B.58b]
Cevâb-ı Devlet-i aliyye. Sene 1179.
[A nüshası v.26a'da mukabele edildi]

B-59a]
Ve cevâb-ı diğir. Fî 19 Ra.sene 1179.
[A nüshüsı v.26a-26b'de karşılaştırıldı]

Kırım hânının vârid olan mektûbu. Fî 2S.sene1180.

[A nüshası v.25b-26a'da mukabele edildi]

[B.59b]

Mübârek rikāb-ı müstetâb-ı şehriyârîye İstanislavs Agustus [Ponyatovski] nâm Leh Kıralı'nın tarafından gelen nâmesinin tercemesidir. Fî gurre-i M. sene 1180*

[B.60a] Şevketlü Kudretlü şehin-şâh-ı âl-i Osmân pâdişâh-ı devrân Sultân Mustafa Hân-ı sâlis ki dâru's-saltana-i Kostantiniyye ve Anadolu ve Rumeli ve Trablusgarb ve Irak-ı Acem ve Habeş ve Kıbrıs ve Mısr-ı Kâhire ve sâ'ir ve nice nice memâlik-i fesîhte'l-mesâlikin sâhibi ve mâliki sultân-ı ma'delet-unvân-ı mu'azzam ve mükerrem dostumuz ve hemcivârımız hazretlerinin pîşgâh-ı hümâyûn-ı şehriyârîlerine biz İstanislavs Agustus bi-lütfi'l-lâh-i te'âlâ ki Leh memleketlerinin kralı ve Litvanya'nın büyük dukası ve Rusya ve Prusya ve Mazurya ve Smokicya ve Kiyevya ve Vlohenya ve Podolya ve Podlahya ve Livona ve İsmolinsko ve Siverya ve Çernohodya memleketlerinin hâkimiyiz. Tarafımızdan sıhhat-i kâmile ve devlet ü şevket-i kâmilelerinin da'vât-ı lâyikası takdîminden sonra dostâne inhâ ü i'lâm olunur ki şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı ma'delet-şi'âr-ı mu'azzam u mükerrem dostumuz hazretleri cenâb-ı hümâyûn-ı mülûkânelerinin Leh Devleti'ne ale'd-devâm derkâr olan teveccühât-ı hasene-i hüsrevâneleri berâhîn-i kaviyye ile bu muhlislerine ve Leh Cumhûru senâ-kârlarına ma'lûm ve meşhûd olduğuna binâ'en bu gûne nevâziş ü iltifât-ı behiye-i şâhânemelerinin izdiyâd ü imtidâdı hâhiş-i derûn-ı safvet-i hâlisânemizdir. Ve cenâb-ı feyyâz-ı mutlak ve vâhib-i ale'l-ıtlâk hazretleri'nin irâde-i aliyye ve meşiyyet-i lem-yezeliyyesiyle Lehlü iki tâ'ifemizin ve cumhûrumuz cümlesinin ittifâk ve ittihâd-ı acîbeleriyle bu ihlâskârlarını Leh Kırallığı'na hüsn-i kabûl ile kabûl ve sene-i mâziyye mâh-ı Eylül'ünün yedinci gününde hükûmete intihâb ve sene-i mezbûre mâh-ı Teşrîn-i sânî'nin yiğirmi beşinci gününde teyemmünen merâsim-i âdiyye-i mu'tâd üzre tetvîc olunduğumuzdan ibtidâ'-yı hükûmetimizde ancak hem-civârlarımız ile cârî olan dostluk ve musâlaha ve ahsen vechile mü'ellefe şerâyitinin tecdîd ve te'kîdine mübâderet lâzıme-i hâlden olup ve tahsîs-i cenâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhâneleriyle ve Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karârlarıyla olan musâfât ve müvâlâtın hıfz u sıyâneti ve dostluk ve mahabbetin mürâ'âtı **[B.60b]** ve ile'l-ebed devâm ve kıyâmı derûn-ı sadâkat-meşhûnumuzda cây-gîr ve pây-dâr idiğini izhâr ü beyân zımnında atebe-i aliyye-i husrevânelerine tarafımızdan rağbetlü Tomavibtold Aleksandırvic[1000] nâm

---

* "Gurre-i M. sene 1180" İşbu târîh Mîlâdî 9 Hazîran 1766'ya tekâbül eder.

1000 "Toma Vibtold Aleksandırvic (طومه ويغولد الكساندر ويج)". Odjinal yazılışı "Tomasz Aleksandrowicz'dir. 1765-1766 yıllarında Türkiye'de. bulunmuştur.

dâ'îleri orta elçinin rütbesiyle imtiyâz ve ta'yîn ü irsâl olunduğu meşhûr-ı tab'-ı mülûkâneleri buyuruldukda cenâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîlerinden eslâfımıza sebkat eden inâyet-i girân-mâye-i pâdişâhâneleri bu ihlâskârları hakkında dahi mebzûl buyurulacağında iştibâhımız olmayup mûmâ-ileyh elçi-i hâssımızinâyet-i hümâyûnlarına mazhariyyete şâyân ve her ne ki ismimiz ile ifâde ü i'lâm eder ise kerîmâne i'timâd-ı küllî-i mülikâneleri bî-dirîğ buyurulmak mercû ve mültemisdir. Bâkī serîr-i saltanat-ı seniyyelerinde düvel-i ömr-i devlet ü şevket birle dâ'i ve berkarâr olmaları dergâh-ı hazret-i Hakk'dan mütemennî ü müsted'âdır. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz altmış altı** senesi mâh-ı Kânûn-ı sânî'nin yedinci gününde krallığımız birinci senesinde Varşovya Şehri'nde tahrîr olunmuşdur.

Kral-ı mersûmun vezîr-i a'zam hazretlerine gelen mektûbu tercemesi. Fî 5 S. sene 1180[1001].

İstanislavis Agustus inâyet-i Bârî ile Leh Memleketi'nin müntehab kralı ve Litvanya'nın büyük dukası ve Rusya ve Prusya ve Mazoya ve Smokciya ve Kiyevya ve Cirenhoya memleketlerinin dukasıyız. Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin vezîr-i a'zamı sa'âdetlü mürüvvetlü mahabbetlü dostumuz hazretlerinin huzûr-ı âlîlerine tarafımızdan arz-ı hulûs ü meveddet iblâğından sonra dostâne inhâ ü i'lâm olunur ki, sa'âdetlü mürüvvetlü mahabbetlü dostumuz hazretleri bu muhlisleri Leh Memleketi ve tevâbi'i ricâl ü a'yân cumhûrının umûmen ittifâk ve re'y-i ârâ ve muktezâ-yı serbestiyyet-i kadîmeleri üzre geçen sene-i mübâreke mâh-ı Eylül'ünün yedinci gününde Leh Krallığı hükûmetine intihâb ve mâh-ı Teşrîn-i sânî'nin yiğirmi beşinci gününde, de'b-i kadîm üzre tetvîc olunduğumuz haber-i meserreteserini dostluğa lâyık ve hukūk-ı civârîyẹ muvâfık vechile derkâr olan hulûs-ı taviyyetimizi i'lân u beyân zımnında mahabbetlü Toma de Vitold Aleksandırvic[1002] nâm **[B.61a]** dâ'îlerini tarafımızdan orta elçilik rütbesiyle Âstâne-i sa'âdet'e.ba's u irsâl ve Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend ile Leh Krallığı'mız ve cumhûrumuz beyninde câri şerâyit-i ahd ü mîsâk ve merâhim-i hüsn-i civârî ri'âyetinde hâhiş-i derûnumuz olan devâm ü sebât ve hıfz u sıyâneti derûn-ı muhâlesat-meşhûnumuzda cilvegir idiğini huzûr-ı âlîlerine arz u i'lâm ve takrîr ü beyân eylemek üzre elçimiz mûmâ-ileyh dâ'îlerine tavsiye ü sipâriş olunmuşdur. Binâ'en-aleyh cenâb-ı sa'âdetittsâf-ı Âsâfânelerinin işbu krallığımıza dâ'ir zuhûra gelen teveccühât-ı hasene iltizâm-ı dostâneleri vücûhla ma'lûmumuz olmağla fî-mâ-ba'd dahi mebzûl buyurulacağına kat'â iştibâhımız yokdur. Ve devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karâr ile miyânede vâkı' hukūk-ı hüsn-i civârî ve müvâlât-ı mü'ebbedenin bilâ tağyîr ü halel kemâ-yenbağî ri'âyet ü vikā yetine tarafımızdan her hâlde ihtimâmm-ı tâm ve sa'y–ı

1001 "Fî 5 S. sene 1180" İşbu târîh Mîlâdî 13 Temmuz 1766'ya tekâbül eder.

1002 "Toma de Vitold Aleksandırvic (طومه ده ويطولد الكساندرويج)"

mâlâ-kelâm olunacağı emr-i mukarrer olduğundan cânib-i müşîrânelerinden dahi gerek bu muhlisleri ve gerek Leh cumhûrumuz senâkârları haklarında sebkat eden himem-i dostânelerinin teşekkür ü memnûniyyeti bir dürlü ferâmuş olunmak ihtimâli olmayup ve elçimiz mûmâ-ileyh dâ'îleri her ne ki tarafımızdan ismimiz ile i'lâm u ifâde eder ise i'timâd-ı küllî buyurulup şâyân-ı mürüvvet ve sezâvâr-ı âtıfet buyurulmak mercû ve mültemisdir. Bâkī makā m-ı sadâret-uzmâlarında sıhhat u âfiyet birle dâ'im ve ber-karâr olalar. Mîlâd-ı hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz altmış altı** senesi mâh-ı Kânûn-ı sânî'nin yedinci gününde krallığımızın birinci senesinde Varşoya Şehri'nde tahrîr olunmuşdur.

Bağdad ve Basra Vâlîsi Ömer Paşa'ya ve Bağdad mollasına ve Basra kadısına hüküm-i i'lân-ı velâdet-i mektûbî ve emr-i âlî.

İşbu **bin yüz seksen** senesi mâh-ı Şa'bânı'l-mu'azzam'ının dokuzuncu günü sebt gününde şehzâde-i civân-baht Sultân Mehmed cilve-rîz-i mehd-i vücûd ve kulûb-ı enâma nûr-pâş-ı surûr-ı nâ-ma'dûd olduğunun nevber-i sa'îdin tebşîri yazıldı.

[B.61b] Rikâb-ı hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîye Françe Pâdişâhı Luvis tarafından vürûd eden Kuds-i Şerîf maddesiyçün nâme ve neferât ve sâ'ire. Fî selh-i L.1180.

[A nüshası v.69a-69b'de mukabele edildi]

[B.62a] Madde-i mezbûr içün Françe elçisinin takrîri tercemesi. Fî 2 B.sene 1180.

[A nüshası v.69b-70a'da mukabele edildi]

[B.62b] Kuds-i şerîf'de ve hâricinde ziyâretgâhların Rum tâ'ifesiyle nizâ'larına müte'allık Der-aliyye'de mukîm Françe elçisi tarafından gelen evrâkın hulâsâlarıdır. Fî 2 B.sene 1180.

[A nüshası v.70a-73b'de mukabele edildi]

[B.66b] Âstâne-i sa'âdet'de elçiler hizmetinde ve taşrada konsoloslar yanında olan mevcûd olan berâtlı tercemânların Dîvân Kalemi'nden kaydı ihrâc olunan defteridir.

[A nüshası v.15a-15b'de mukabele edildi]

[B.67b] Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend ve İsveç Devleti beyninde akd olunmak üzre Âstâne-i aliyye'de mukīm İsveç elçilerinin niyâz-mend oldukları tahaffuz-ı ittifâkın temessüküdür. [Fî 4 L.] sene 1152*

بسن الله الرحمن الرحيم

الحمدمواهب العطايا واصلوة والسلام علي نبيه المجتبي و علي اله واصحابه اولي التوفيق وال هدي اما بعد

Sebeb-i tahrîrü'l-kitâb ve mûcib-i tastîr-i sutûr-ı hakīkat-ı nisâb budur ki, Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend ile İsveç Devleti beyninde müddet-i vâfireden berü cârî ve mer'î olan dostluk bu ana dek bilâ-halel sıdk ile ri'âyet-nümûd ve tarafeynden bu gûne derkâr ü üstüvâr olan müvâlât ve masârifâtın devâm ü sebâtında nice semere-i meşhûr ve fî-mâ-ba'd dahi bu müsâfâtın devâm ü istikrârına medâr olacak esbâba teşebbüsde fevâ'id melhûz olmağla bundan akdem **bin yüz kırk dokuz** senesi Ramâzân-ı mübâreke'nin evâsıtında iki devlet beyninde emr-i ticârete dâ'ir ve devlet-i müşârun-ileyhâ sefâyininin iyâb ü zehâblarına müte'allık tarafeynden pezîrâ-yı in'ıkād olan mevâdd-ı müsâlemenin kabûlünü müş'ir tarafeynden ahz ü i'tâ olunan tasdiknâme ve ahidnâmenin on sekizinci maddesende işbu iki devlet beyninde mün'akıd olan dostluk mukarrer ve mu'teber tutulub ve bundan böyle tarafeyne hayırlu ve nâfî' ba'zı mevâd zuhûr u sunûh eyledikde murahhaslar vesâtatıyla ba'de'l-müzâkere tarafeynin istisvâb ve istihsânlarıyla mukaddemâ temşiyet pezîr olan musâfâtın bir kat dahi te'kîd ve takviyyetine vesîle olacak mevâdd-ı nâfi'a ve hayriyyenin akd u temhîdi câ'iz olmak husûsu zikr ü tasrîh olunmakla bu def'a dermiyân olunan maslahat-ı hayriyyenin ki beyne'd-devleteyn tahaffuz-ı ittifâkıdır. Ba'de'l-müzâkere akd ü temhîdi tarafeynin mergūb ve matlûbu olmakdan nâşî hâlâ Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i şerîf ve Mısr ve umûmen Arabistân ve Afrikıyye ve Berkıyye ve Kırvat'ın ve Bağdad ve Basra ve cem'an Kürdistan ve nice nice eyâlât ve elviye ve büldânın hâkimi fermân-fermâ [B.68a] ve mâlik-i memâlik-ârâsı olan sultân-ı selâtîn-i İslâm bürhân-ı havâkīn-ı enâm tâc-bahş-ı husrevân-ı devrân, hâdim[1003]-i esâs-ı zulm ü udvân, zıllu'l-lâhi'l-melikü'l-mennân pâdişâh-ı İslâm-penâh ve şehriyâr-ı encem-siyyân ve şehinşâh-ı hilâfet-i dest-gâh hadimü'l-haremeyni'ş-şerifeyn, mâlikü'l-berreyn ve'l-bahreyn şevketlü kudretlü kerâmetlü mehâbetlü azametlü mevhibetlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım Es-sultân ibni's-sultân El-gāzî Mahmûd Hân ibni's-sultân Mustafa Hân e'azze'l-lâhü ensârahû itâl-i bi't-te'bîd a'vâma ve a'sâra hazretlerinin taraf-ı hümâyûn-ı nasfet-meşhûnlarından vekâlet-i

---

* "Fî 4 L.sene 1152" İşbu târîh Mîlâdî 4 Ocak 1740'a tekâbül eder.

1003 "hâdim (هادم)" metinde "حادم" imlâ hatâsı B.

mutlaka ve ruhsat-ı kâmile-i mütehakkıkamıza binâ'en re'y ü işâretimiz mûcebince bu husûsun müzâkeresiyçün taraf-ı Devlet-i aliyye'den me'mûrlar iftihârü'l-ümerâ'ü'l-izâmü'l-İseviyye muhtâru'l-küberâ'ü'l-fihâm fi'l-milleti'l-mesîhiyye muslih-i mesâlih cemâhirü't-tâ'ifetü'n-Nasrâniyye İsveç memleketlerinin kral-ı bâ-i'tibârı ve ana tâbi' nice yerlerin hükümdârı haşmetlü menziletlü Frederikus hateme'l-lâhü avâkıbehu bi'l-hayr ve'r-reşâd cenâbı tarafından ruhsat-ı kâmile ile murahhasları el-yevm Âstâne-i sa'âdet'de mukîm orta elçileri kıdvetü'l-ümerâ'i'l-milleti'l-mesîhiyye rağbetlü Höpken ve Karlson nâm beyzâdeleriyle husûs-ı merkûmu bi'd-defâ'at müzâkere ve mukâvele zımnında işbu iki devletin menâfi'ine şâmil ve emniyyetine dâ'ir ve müştemil tahaffuz ittifâkının zikr-i âtî şurût ve mevâd üzre tarafeynden akd ve temhîdine karâr verilmekle mevâdd-ı meşrûta-i ma'kûdedir ki zikr ü beyân olunur.

Madde-i evvel: Devlet-i aliyye rûz-efzûn ile devlet-i müşârun-ileyhâ beyninde mukaddemâ vukū' bulan dostluk merâsimine ale'd-devâm müdâvemet ve işbu ittifâk u müsâfât ukde-i kaviyyeye rabt u hıfz ile ri'âyet olunmak ez-derûn-ı dil ta'ahhüd olunduğundan mâ-adâ tarafeynin menâfi'i ve re'âyâ ü berâyânın râhat ü arâmişine sa'y ve zarâr u ziyânlarının indifâ'ına dikkat ü ihtimâm olunmasına cezm ü niyyet oluna.

İkinci madde: Moskov Devleti Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti ile mü'ebbeden musâlaha üzre olup ve lâkin teceddüd-i havâdis kevniyyeye binâ'en Moskov Devleti tarafından ahdehümânın aleyhine dâ'ir ve dermiyân olunan musâlahalara mugâyir harekât hudûs eder olur ise öyle husûs içün işbu iki düvel-i müttefikanın beyninde sıdk ile ve bilâ-te'hîr muhâbere olunacağından başka bu makûle mahall-i musâlahanın tard u ref'iyçün hayırlu olan tedâbîr-i müstahsene tarafeynden îrâd oluna.

Üçüncü madde: İşbu bilâ-tehâsum mücerred dostluk ve tahaffuz içün **[B.68b]** akd olunan mevâddın netîcesi bu iki devletin ve memâlikinin emniyeti ve re'âyâ ü berâyâlarının râhat u arâmişi hâleti olduğundan miyânede akd olunan dostluk ve ittifâk hîn-i iktizâda tarafeynin vakt ü hâline göre münâsib ve hayırlu ve lâzım olan i'ânet ile i'tibâr olunmak üzre karâr verilmişdir.

Dördüncü madde: Müttefik olan Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ve İsveç Devleti, Moskov Devleti ile mü'ebbeden akd eyledikleri mevâdda ri'âyet edüp husûmete vesîle ve birer hâletden mücânebet eylemek üzre ta'ahhüd eylemişlerdir. Ve zikr olunan Moskov Devleti'nden kezâlik hareket olunacağı me'mûl olunur ve lâkin emniyyet-i âtiyye içün bâlâda tasrîh olunan maddenin ihtiyâtı zımnında lâzım ü nâfi' görünmüşdür ki, Devlet-i Osmâniyye ve İsveç Devleti beynlerinde düvel-i sâ'irenin kā'ide-i hasenesi üzre mukaddemâ akd olunan dostluk mevâddının üzerine

bu def'a dahi tahaffuz ittifâkı zam ve te'yîden akd olunmuşdur. Ve bu ittifâkın netîcesi tarafeynin emniyyeti olduğundan ıyâzen bi'l-lâhi te'âlâ Moskov Devleti işbu müttefik olan düvel ile musâlahasını fesh ve memleketlerinin râhat ü arâmişlerine bir takrîb ile halel vereceği mütehakkık olduğu hâlde müttefik olan Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti, o keyfiyetin ibtidâ' tasfiye ve ref'ine sa'y u dikkat eyleyeler. Olmadığı sûretde mesâğ-ı şer'-i mutahhar mûcebince Moskov Devleti'nin aleyhine ale'l-iştirâk hareket ve hak u adl üzre tatyib olunmalarına ihtimâm ü mübâderet ederler.

Beşinci madde: Moskov Devleti müttefik olan Devlet-i aliyye'i Osmâniyye yâhûd İsveç Devleti'nin aleyhine hareket eyledikde, müttefîki olan devlete ihbâr olunduğu birle zikr olunan hareket ve husûmet tarafeyne olmak üzre ad oluna ve dördüncü maddenin mefhûmuna nazar olunarak vakt ü hâle göre lâzım olan kuvvet ile bahren ve berren te'addî edenin üzerine sıdk ile hareket oluna ve hak u adl üzre tatyîb olunmaksızın husûmetleri terk olunmaya.

Altıncı madde: İşbu akd olunan mevâd üzre İsveç Devleti üzerine Moskov Devleti'nin hareketi mesmû' olundukda bilâ-te'hîr vakt ü hâle göre lâzım olan kuvvet ile üzerine hareket ve hak u adl üzre tatyîb olunmaksızın bu gûne iştigâlden fâriğ olmamak üzre Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ta'ahhüd etmekle kezâlik Devlet-i aliyye-i rûz-efzûn üzerine Moskov Devleti'nin hareketi mesmû' oldukda ber-vech-i muharrer bilâ-te'hîr vakt ü hâle göre lâzım olan [B.69a] kuuvvet ile hareket ve hak u adl üzre tatyib olunmaksızın bu gûne iştigâlden fâriğ olmamak üzre İsveç Devleti dahi ta'ahhüd eylemişdir. Ve ol vaktde tarafeynden mülûkâne olan kelâm ile iltizâm oluna ki, birbirine haber vermeksizin ve ale'l-iştirâk rızâ-dâde olmaksızın düşmen tarafından sulh ü salâha dâ'ir olan îrâd istimâ' olunmayup başka başka sulh olmayalar. Ve ale'l-iştirâk bir vaktda sulh olunduklarında bu def'a akd olunan tahaffuz-ı ittifâkın mevâddı ile'l-ebed mu'teber tutula.

Yedenci madde: Akd olunan mevâd emniyyete ve sefk-i dimâ'ın men' ü def'ine ve râhat ü ar[â]mişine dâ'ir olduklarından tarafeynin rızâsıyla düvel-i âharı dahi bu mevâdda dâhil olmak diler ise yâhûd da'vet olunmalarıyçün cevâz verile.

Sekizinci madde: İsveç Devleti Cezâyir Tunus ocaklarıyla akd-ı mevâd edüp ve Tırablus Ocağı ile dahi akd-i mevâd eylemek üzre olduğundan zikr olunan Garb Ocakları Devlet-i aliyye'nin zîr-i hükmünde olup işbu sulh ü salâha i'tibâr edeler ve bu husûsda Devlet-i aleyye tarafından ihbâr ve mü'ekked tenbîh olunalar.

Dokuzuncu madde: İki devlet beyninde bundan akdem akd olunan ticâret işbu def'a akd olunan mevâd ile hıfz ve ri'âyetlerine te'kîd olunur ve sâ'ir dost olan düvel-i Nasârânın milletlerine Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'de bulunduklarında himâye olunduğu üzre İsveç Devleti'nin milletlerine himâyet ü sıyâne oluna.

Hâtime: İşbu akd olunan mevâddın devlet-i müşârun-ileyhâ tarafından vürûd edecek tasdiknâmesi târîh-i temessükden dört ay mürûruna dek Âstâne-i sa'âdet'de mübâdele olunmak üzre ihtimâm ve işbu tahaffuz ittifâkını Moskov Devleti'ne dostâne i'lâm etmeğe elçiyân-ı mûmâ-ileyhâ ta'ahhüd ü iltizâm etmeleriyle ber-vech-i muharrer zikr olunan dokuz madde ile iltizâm olunan ahidnâme ve tasdiknâmelerin vakt-i merkûmda mübâdele ü teslîmi husûsları şart ve bast olunduğu üzre inşâ'Allâhü'l-melikü'l-allâm hüsn-i ihtimâm-ı tarafeyn, sarf ü hulûs-ı cânibeyn ile pezîrâ-yı hıtâm ve kezâlik Devlet-i aliyye tarafından dahi bu husûs Moskov Devleti'ne dostâne ifhâm olunmak üzre işbu temessük terkîm ü imlâ ve mühr ü imzâmız ile mahtûm ve mümzâ kılınup elçiyân-ı mûmâ-ileyhânın yedlerine teslîm ü i'tâ olundu. Hurrire fî'l-yevmi'r-râbi' min-Şevvâli'l-mükerrem li-sene **isneyn ve hamsîn ve mi'e ve elf.**

[B.69b] İstanbul enfiye nizâmına dâ'ir emr-i âlî. Fî 12 S. sene 1213[1004]

Yeniçeri ağasına ve bostancıbaşıya ve Galata voyvodasına ve gümrük emîni ağaya hüküm ki, Enfiye mukāta'ası ümenâsı ma'rifetleriyle i'mâl olunan enfiyeden mâ-adâ bir ferd enfiye getürüp furuht eylememek ve getürenler olur ise kârhâne fi'âtı üzre semeni verilüp elçisi ma'rifetiyle te'dîb olunmak ve Üsküdar kârhânesinde i'mâl olunup fürûht içün irsâl olunan enfiyeden bir mahalde gümrük mütâlebe olunmamak ve bir mahalde müceddeden kârhâne ihdâs olunmamak ve enfiye mültezimleri taraflarından verilen temessük mûcebince bilâ-nizâ' tahsîl olunmak ve taşra vilâyetlerde furûht olunan enfiyenin nısf fâ'izi ümenâya verilmek ve ehl-i örf taraflarından min-ba'd ta'arruz olunmamak ve Devlet-i aliyye ile dostluk üzre olan kralların ve müste'men tüccârının getürdükleri emti'a ve eşyâyı mûmâ-ileyhin tüccârı dahi iştirâ edüp vilâyetlerine götürmek câ'iz ola. Ve cânibeyn memnû'âtından olan eşyânın bey' u şirâsında millet-i sâ'ire müsâ'ade olunduğu üzre tarafeyn tüccârlarının haklarında kezâlik mu'âmele oluna, deyü Roma imparatoruna i'tâ olunan ahidnâme-i hümâyûnda mastûr ve mukayyed idiği Dîvân-ı hümâyûn'dan derkâr ve mûcebince ber-vech-i istid'a şürût-ı mukāta'aya kayd olunup emr-i şerîf verildiği mukayyeddir.

1004 "12 S. sene 1213" İşbu târîh Mîlâdî 26 Temmuz 1798'e tekâbül eder.

İngiltere kralı tarafından gelen nâmenin tercemesidir. Fî Z. sene 1141[1005]

Şevketlü azametlü kudretlü pâdişâh a'zam-ı şehin-şâh-ı mu'azzam memâlik-i şarkıyye sâhibi ve fermân-fermâ hükümdârı dostumuz Sultân Ahmed Hân Hazretleri'nin huzûr-ı hümâyûnlarına biz ki bi-inâyeti'l-lâh İngiltere kralı ve İrlandiya ve Françe hükümdârı ve Bronsvik ve Lunaborta dukası Roma İmparatorluğu'nun hazînedârı ve herseki Giyorgiyuş[1006]-ı sânîyüz. Tarafımızdan huzûr-ı şevket-makrûn-ı pâdişâhânelerine sıhhat-ı kâmile ve sa'âdet-i şâmile ed'ıyyesi ithâfından sonra i'zâz u ikrâm ve tevkîr ü ihtirâm birle şevketlü ısmetlü ve mehabbetlü pâdişâh-ı âl-i Osmân dostumuz cânibine dostâne inhâ olunan budur ki, Devlet-i aliyye'lerinde ikâmet üzre olan elçimize bundan akdem **[B.70a]** hükm-i hudâ-yı müte'âl ve ale'l-istiklâl fâ'il-i muhtâr olan cenâb-ı Îzid-i lâ-yezâlin takdîriyle İngiltere ve tevâbi'i memleketlerinin kralı ve hükümdârı olup pederim Giyorgiyuş Kral dostları dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya irtihâl edüp vefâtları haberini ve bu dostunuzun bilâ-ihtilâl İngiltere Krallığı Tahtı'na su'ûd u ku'ûd ve karâr-dâde olduğumuzu rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye dostâne arz u i'lâm eylemek üzre tenbîh ü tavsiye olunup makarr-ı hükûmete takrîr olunmak esnâsında zuhûr eden maslahat-ı kesîre ve umûr-ı mehâmm-ı enâm ile vâkı' meşgale ta'vîk u te'hîre illet addolunmayup bu hâdise-i kebîri mektûb-ı muhlisât-nümâ ile cânib-i şehriyârî-i şevket-makrûnlarına ifâde olunmakda sür'at ü ta'cîl şâyeste-i müsâfâtdan şümâr, yâhûd seleflerim ile mâbeynde mer'î ve muhterem şerâyit-i müvâlât-ı dostâne mükâtebât u mürâselât birle neşv ü nemâ ve derece-i a'lâda istihkâm bulmak esbâbın husûlüne teşne ü müştâk olduğumuz muhakkak olup bi-avnihî te'âlâ bundan böyle muğtenim-i ni'met-i sıhhat ve mustakarr-ı makarr-ı hükûmet oldukca mâ-fi'z-zamîrimiz olan hulûs u taviyyet izhârıyle dostluğun te'kîd ü te'yîd ve derece-i a'lâya resîde kılınmak ihtimâmıyle tahsîl-i menâfi'-i cânibeyne sarf-ı makdûr olunmak bî-reyb ve bî-iştibâhdır. Binâ'en alâ-zâlik hâzâ Der-i devlet-i aliyyelerinde ikâmet üzre olan rağbetlü ve sadâkatlü Kavalir Abram İstanyan Nâm elçimiz dâ'îleri bu ana değin sebkat eden hizmet ve sadâkatı mücerrebimiz olup, Der-i devlet-i aliyye'lerinde müddet-i ikâmeti temâm olunca âkılâne hareket ile tahsîl-i rızâ-yı mülûkânelerinde kemâl-i sa'y u kûşiş üzre olmak me'mûl ü mülâhazasıyla tebniye ü terbiye-i tâm birle yine Der-i devlet-i aliyye'lerinde elçilik pâyesiyle hizmet-i müdâvemetleri münâsib görülmüşdür. Elçi-i mûmâ-ileyh dâ'îleri hakkında bu ana gelince mebzûl buyurulan nazar-ı iltifât-ı pâdişâhâneleri min-ba'd

---

1005 İşbu Zilhicce 1141, Mûlâdî Temmuz 1729'a tekâbül eder.

1006 "Giyorgiyuş (كيوركيوش)". II. George (1727-1760) , I.George'un oğlu, Büyük Britanya ve İrlanda Kralı.

dahi mebzûl ve bî-dirîğ buyurulup hüsn-i himâye-i mülûkâneleri erzânî ve vakt ü hâle göre tarafımızdan hâk-pây-ı devletlerine arz u i'lâm üzre olduğu umûr ve husûsda şâyeste-i i'timâd ve i'tâ buyurulan ahidnâme-i hümâyûn mantûkası üzre tevâbi'-i re'âyâ ve zîr-i destânın mu'âfiyet ve serbestiyyet hâlleri mer'î ve mahfûz olmakda bezl-i ihsân ve kerem-i **[B.70b]** memâlik-i fasîhte'l-mesâliklerinde ticâret üzre olan re'âyâmız zîr-i cenâh-ı adâletlerinde masûnü'l-hâl ve tezâyüd-i menâfi' ile müreffehü'l-bâl olmaları bâbında lütf ü kerem-i pâdişâhâneleri derkâr ve bî-dirîğ buyurulmak iltimâs olunur. Taraf-ı dostlarından dahi şerâyit-i müvâlât u musâfât kemâ-yenbağî mürâ'at kılınup menâfi'-i devlet-i aliyye'yi mutazammın umûr ve husûsda bezl-i makdûr olunup vechen mine'l-vücûh dostlukda taksîrât olunmaz. Bâkî sıhhat ü sa'âdet birle ber-devâm olalar. Milâd-ı Hazret-i İsâ'nın **bin yediyüz yiğirmi sekiz** senesinde Mâh-ı Şubat'ın on beşinci gününde krallığımızın evvelki senesinde حیافجاقومو(!) nâm sarayımızda tahrîr olunmuşdur. Temme.

Korsika Cezîresi Cumhûru tarafından Devlet-i aliyyeye gelen Komes Apoje nâm Efrenc'in takrîri tercemesidir.

Pâdişâhân-ı adâlet-güzîn âl-i Osmân'ın meşhûd-ı âlem-yân olan adâlet ü şefkat ü merhamet ve nasfet ü hısâl-ı hamide-i sâ'irelerinin fikr ü mülâhazası ve himâyelerinin arzusu min-tarafi'l-lâhi te'âlâ Korsika Cezîresi ahâlîlerinin derûnlarına ilhâh olunmağla cumhûr-ı merkûmun fî-mâ-beynehüm ittifâk u ittihâd-ı umûm ile karâr-dâde olan mevâdd-ı maksûd ve matlûbları hâk-pây-ı devlet-i aliyye'ye arz u ifâde olunmak içün bu dâ'îleri cümlenin re'yi ile intihâb u ihtiyâr olunup hâk-pây-ı devlete gönderildim. Ve lâkin süvâr olduğum sefîne Midillü kurbunda kazâya uğrayup zî,kıymet emvâl ü eşyâm ve yedime verilen i'timâdnâme ve ruhsatnâme ve şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine ve vekîl-i mutlak hazretlerine olan nâmeler ve senedât-ı sâ'ire ki cezîrede ser-ricâl-i cumhûr ve vekîl-i umûr ve tavâ'if-i askeriyyenin re'isi Luka Evrano nâm Markopo'nun ve serrehâbîn olup İllirya Komsı ve Piskoposı Bojfo Alyano'nun ve re'âyâ vekîli Alvisyo Eşnik ve tavâ'if-i askeriyyenin marşikalı ve cumhûrun büyük kançılını Bojfo Marnik ve ser-süvâriyân Antonyo Talinik ve cumhûrun **[B.71a]** serkâtibi olanın isimleriyle mümzâ ve mühirleriyle memhûr idi. Cümle gark oldu şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine olan nâmede kemâl-i ta'nzîm ve tevâzû' birle Korsika Cumhûru himâye-i girân-behâ-yı pâdîşâhânelerin niyâz-mend olmuşlar idi. Vekîl-i mutlakın mektûbunda mevâdd-ı himâye ve Ceneviz ile olan keyfiyyet tahrîr olunmuşidi. Ve bu dâ'îlerine verdikleri i'timâd ve vekâlet kâğıdları bâlâda mezkûr ricâlden gayrı cümle kılâ' zabitleri ve elviye beyleri taraflarından ki cumhûr bu cümleden ibâretdir, imzâ olunup mühirlenmişidi. Mazmûnunda bu dâ'îleri Devlet-i aliyye'nin ricâliyle

cumhûr-ı merkūmı adüvlerinden himâyesi zımnında akd etdiğim ve kabûl ve karâr verdiğim mevâdd-ı şurût ne ise cumhûr tarafından kabûl olunup tasdîk ve te'kîd edeceklerini ta'ahhüd eylemişler idi. Sefînenin hâlet-i ıztırâbında senedât-ı merkūmeyi ba'zı hafîf ve zî-kıymet şeylerim ile ma'an bir kîseye koyup ümîd-i selâmet ile bir kayığa atladım. Telâtum-ı bahrdan kayık dahi eşyam ile gark olup lehü'l-hamd kendim sâhil-i selâmete çıkdım. Ve eğerçi asıl senedât bu vechile zâyi' oldu ve lâkin cümle mevâd sûretleri mektûben mahfûzdur. Murâd-ı Devlet-i aliyye'leri buyurulur ise, müceddeden i'timâd kâğıdları ve senedler ve denkleri(!) getürdirim ki, anlar dâ'îleriyle olan mükâlemeyi ve karâr-dâde olan mevâddı cumhur cânibîden tasdîk ve te'kîd ederler.

Madde-i evvel: Korsika Cumhûru ve başbuğlarının sâ'ir-i himâye-i Devlet-i aliyye'ye dâhil tavâ'if-i Nasârâ'ya kıyâs ile Devlet-i aliyye'nin himâye-i mutlakası matlûb ve makbûlleridir. Ve müzâkere ve mükâleme birle cizye-i maktû'aya ne vechile karâr verilür ise ol vechile edâsını ta'ahhüd ederler.

İkinci madde: Cumhûr-ı merkūm cezîrede vâkı' metîn ve müzeyyen Bunkasbo nâm şehri limanla ma'an Devlet-i aliyye'ye temlik ü teslîm eder. Liman-ı merkūm Avrupa'da vâkı' memdûh ve mu'teber limanlarındandır. Metîn ve müstahkem ve her vechile emîn ve vâsi' limandır. Tâkim Devlet-i aliyye ol mahalde hisârlar ve cevâmî' ve mesâcid binâ edüp şe'â'ir[1007]-i İslâmı icrâ edeler ve evâmir-i ticârât ve mu'âmelâta nizâm vereler. Umûr-ı hâriciyye ve dîniyyeyi rü'yet içün hâkimler ve zâbitler nasb ü ta'yîn edüp şerî'atı icrâ edeler ve keyfe-mâ-yeşâdan mutasarrıf olalar.

Üçüncü madde: Şehr-i mezbûr vech-i meşrûh üzre Devlet-i aliyye'nin **[B.71b]** zabt-ı tasarrufuna â'id ola ve lâkin ahâlîsi kemâ-fi'l-evvel cumhûr re'âyâlarından ma'dûd ola. Emvâl ü emlâklerine mutasarrıflar olup mu'tâd-ı kadîmleri üzre âyînlerini ve tavr u tarzlarını icrâya mümâna'at olunmayup sâ'ir cezîre ahâlî ve re'âyâları misillü olalar ve bunların keyfiyyeti mükâlemede şehr-i merkūm Devlet-i aliyye'ye â'id olmak şartı maddesinde tafsîl oluna.

Dördüncü madde: Cumhûr-ı merkūm câmî' ve mesâcid binâsı mühimmâtını ve şehre hâkim ve zâbit olanlara lâzım saraylar binâsı mühimmâtını ve askerî ve levendâtın süknâsına lâzım gelen binâlar mühimmâtını tedârük ü tehiyye eder, eğer hâlâ mevcûd olan ebniye ve mesâkin münâsib görülmez ise.

Beşinci madde: Ehl-i İslâm zâbit ve neferâtına lâzım gelen zâd ü zahâ'ir ve esbâb ü eşyâ-yı lâzıme kifâyet mertebede cumhûr tarafından tedârük ü tehiyye oluna ve miyân-ı ahâlî-i cezîrede cârî narh üzre füruht oluna.

1007 "şe'â'ir" metinde "se'â'ir" sehv B.

Altıncı madde: Emr-i ticâret şurût ve kuyûdile sûrete ifrâğ oluna ve ehl-i İslâm tüccârı milel-i sâ'ire tüccârına tercîh oluna. Ve Devlet-i aliyye tâcirlerinin cezîre-i merkûme iskelelerine getürdükleri ve alup götürdükleri emti'adan alınan gümrük milel-i sâ'irenin veregeldikleri gümrükden noksân ola.

Yedinci madde: Osmânlu bayrağıyla cezîreye gelen sefîneler cezîre-i merkûmede vâkı' iskelelerin her kangısına yanaşmak murâd ederler ise, hüsn-i mu'âmele birle kabûl olunalar ve diledikleri vech üzre bey' u şirâ edeler. Ve eğer bir kavm ile ceng ü cidâlleri vâkı' olsa gerek limanlarda ve gerek limanlardan hâric mahallerde ve kara ile ve deryâ ile cumhûr tarafından Devlet-i aliyye sefînelerine imdâd u i'ânetde sarf-ı miknet oluna.

Sekizinci madde: Korsika Cumhûru'nun düvel ve cemâhir-i sâ'ire misillü Âstâne-i sa'âdet'de murahhas vekîli ikâmet ede ve merkûmûna kıyâs ile iktizâ eden iskelelerde konsolosları buluna ki cumhûra tâbi' tüccârın ve re'âyâ ü berâyânın temşiyet-i umûrlarına ve âsûdeliklerine nezâret edeler.

Ahvâl-i cezîre: Korsika Akdeniz'de bir cezîredir. Otuz dokuz derece arz-ı şimâlî ile kırk iki derece arz şimâli ve otuz ve otuz iki tûl dereceleri miyânında vâkı' şimâlden cenûba mümted tûlânî bir cezîredir. Cânib-i cenûbîsinde Sardinye Cezîresi vâkı' olmuşdur. Cânib-i şimâlinde karada Ceneviz Cumhûru yerleri vâkı'dır. Cezîrenin tûlı cânib-i cenûbda Bonfasiyo nâm [**B.72a**] mahalden cânib-i şimâlde vâkı' Korşom nâm mahalle varınca dörtyüz seksen İtalya milidir. Arz-ı cezîre ikiyüz on mildir ve bu mahal cânib-i garbda Galir nâm mahalden cânib-i şarkda vâkı' Oryano nâm göle varınca mâbeynde vâkı' mesâfedir.

Yüz altmış bir[1008] senesi bundan akdem Korsika Cumhûru, Devlet-i aliyye'ye mürâca'at eyledikleri ve Der-i devlet'e âdem ve kâğıt gönderdükleri ve Devlet-i aliyye'den kendülerine i'ânet olunduğu ba'dehû yine **yüz otuz bir**[1009] senesi bundan akdem ya'nî **bin yiğirmi beş**[1010] târihi esmâsında cezîre-i merkûme ahâlîsi Devlet-i aliyye'den istimdâd ve donanma ta'yîn olunup cezîrede Korte ve Kalvi ve Ayason nâm üç pâre şehr, Devlet-i aliyye tarafından zabt olunmuşidi, deyü hâlâ cezîre ahâlîsi beyninde mütevâtırdır deyü Komis-i merkûm nakl eder.

1008 "Yüz altmış bir" târîhi Mîlâdî 1748'e tekâbül eder.
1009 "yüz otuz bir" târîhi Mîlâdî 1719'a tekâbül eder.
1010 "bin yiğirmi beş" târîhi Mîlâdî 1616'ya tekâbül eder.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn. [Fî 15 Ra. sene 1204]*

Senki vezîr-i a'zâm ve serdâr-ı ekremimsin. Seni selâm ü selâmet-encâm-ı şâhânem ile taltîf eyledikden sonra me'lûmun olsun ki, başçukadârım kulum tarafından avdet eyleyüp geldikden sonra bi'l-cümle ma'rûzâtın makbûl-ı hümâyûnum olup sana istiklâl-ı tâm verdim ve cüz'î ve küllî cemî'-i umûr-ı devleti dest-i sadâkatle ihâle ü tefvîz eyledim. Gerek mütâreke ve gerek sulh ü salâh husûslarında her kangısı dîn ü devletime enfa' ise anı ihtiyâr ile cümlesi re'y-i metînine havâle olunmuşdur. Sen cümleden a'lâ bilürsin, umûrun bir kimesneye sü'âl eylemeyüp ve aslâ bir kesin kelâmı mesmû'un olmayup bildiğin gibi hareket eyle. Re'yinde müstakıl ve her husûsda ruhsat-ı tâm ile murahhas vezîrimsin. Ben seni cümleden intihâb eyleyüp bi'l-istiklâl vekîl-i mutlak ve serdâr-ı ekrem eyledim. Göreyim seni uğûr-ı dîn ü devletimde kemâl-i dikkat ü cezm ve ihtiyât birle [B.72b] bir hoşca fikr eyleyüp dîn ü devletime hayırlısı ve lâyıkı ve münâsibi üzre hareket eyle. Umûruna Ordu-yı hümâyûn'umda ve gerek rikâb-ı hümâyûnumda bulunan ricâl-i devletimi müdâhele etdirmeyüp hiç birini ısgā eyleme. Hudâ-yı müte'âl yardımcın olup tevfîkāt-ı aliyyesi sana rehber olsun. Ve senin murahhas olduğın ve istiklâliyyetine bu hatt-ı hümâyûnum sana yedinde sened ve düstûrü'l-amel olsun. Her husûsu sana ve seni bi'l-cümle husûsâtla Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn'e ısmarladım. Her hâlde mu'în ü yâverîn Allâhü te'âlâ olsun. Kapudân paşanın bu sene-i mübârekede donanma-yı hümâyûnu ihrâca kuvveti yok. A'zam-ı umûr-ı devletim olan tersâne-i âmire husûsunda rehâveti derkârdır. Donanma-ı hümâyûnum dahi tertîb ü tanzîmi ve ihrâc ü idâresi sana havâle olunmuşdur. Ma'a hâzâ ol taraflara olan vukūfâtın hod cümlenin ma'lûmudur ki tersâne umûrunu senin kadar bir kimesne bilmez. Evâ'ilde olan taksîrâtların sebeblerini kusûrunu ve îcâb eyleyen şeyleri cümle bilürsin. İkiyüz pâre tekne tertîb olunup yiğirmi pâreye kifâyet edecek asker konmayup bu husûsu dahi vech-i lâyığı üzre bir idâre eyler vezîr tedârük ve ana kapudân paşalık verüp muktezâ-yı ruhsat-ı kâmilin bu husûsa dahi re'y-i sâ'ik üzre nizâm verüp Donanma-yı hümâyûnumu vakt ü zemânıyla ihrâca şedd-i nitâk-ı gayret ve bezl-i mâ-hasal miknet eyleyesin. İstiklâl-ı tâmmıma ve ruhsat-ı kâmilene ruhsât-ı hümâyûnumdur.

---

* "Fî 15 Ra. sene 1204" İşbu târîh Mîlâdî 3 Kânûnıevvel 1789'a tekâbül eder ve Cezâyirli Gāzî Hasan Paşa'nın sadarete gelişi ile ilgili olduğu müteâkibinde bulunan vâlide sultânın mektubundan anlaşılmaktadır. Bak. İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul-1972, Cilt IV, s.69-70.

Hazret-i vâlide sultân-ı aliyyetü'ş-şân tarafından[1011]

Sa'âdetlü mürüvvetlü ızzetlü serdâr-ı ekrem Gâzî Hasan Paşa Hazretleri. ta'zîm ile selâm ve du'âlar edüp hâtır-ı şerîfinizi su'âl ederim. Hemân Cenâb-ı Bârî te'âlâ sizi çok ömürler ile postunuzda dâ'im eyleyüp dâ'mâ dîn düşmenleri üstüne gâlib eylesün. Cenâb-ı sa'âdetinizden bu vakte gelince zuhûr eden gayret ü şecâ'at ve dîn ü devlete sadâkatle hizmet cümlenin güzel ma'lûmları **[B.73a]** olup şevketlü arslanım hazretleri sizi cümleden ziyâde sevdiğinden mühr-i hümâyûnu cenâbınıza ihsân eyleyüp sizi vekîl-i mutlak ve bi'l-istiklâl serdâd-ı ekrem eyledi. Hazret-i Allâh azîmü'ş-şân meymûn ve mübârek eyleyüp her hâlde tevfîzâtın size rakîk eylesün. Görelim cenâb-ı sa'âdetinizi. Dîn-i mübîn yoluna ve pâdişâh-ı müslimîn olan şevketlü arslanımın uğruna ne gûnâ gayrek ü sadâkat eyleyüp bizim ve cümle âlemin cenâbınızdan olan me'mûlünü izhâr ve cümlemizi tasdîk eylemekle sa'âdet-i dâreyne mazhar olursun. Biz dâ'mâ sizin ve cümle ümmet-i Muuhammed'in du'âsında olup her husûsda cenâb-ı sa'âdetiniz ile ma'an bileceğim ve dâ'imâ tarafınızı mürâ'at ve muhâfaza ile gayretiniz çekerim. Rabbim utandırmasun inşâ'Allâh her şey pek güzel olur.

Beyân-ı Sancağ-ı şerîf.

Bu Sancağ-ı şerîf aslında bir kıt'a olup tevâtür ile Sultân-ı Enbiyâ Peygamberimiz Muhammed Mustafâ Salle'l-lâhü aleyhi ve sellem Hazretleri'nin olduğu müsbetdir.İsm-i akâyid ve siyah sofdandır. Ve ba'zı siyerde ıkâb nâm sancak-ı şerîf olduğu mukarrerdir. Fâtih-i Mısır Sultân Selîm Hân Hazretleri'ne Haberebay gönderdi. "Seferlere bile getüresiz", deyü nâmesinde tasrîh etmişdir. Devr-i zemânla cüz'-i şerîfi müteferrika olmağla Devlet-i aliyye'de aslına göre üç sancak-ı şerîf işledilüp her birine ikişer üçer kıt'a ta'biye olunup üç sancak-ı şerîf etmişdir ve üçü dahi bir resmdedir. Biri Mevkib-i hümâyûnla gider, Hırka-i şerîfe yanından ayrılmaz. İkisi Hazîne-i âmire-i Enderûn'da mahfûzdur. Ve biri iktizâ etdikce vezîr-i a'zâm serdâr-ı ekrem olanlara verilür. Biri hazînede mahfûz olunur. M. *Tarih-i Fındıklı*[1012] tafsîli mastûr ve zikr ü beyân olunmuşdur.

1011 Burada sözkonusu olan vâlide sultân, Sultân III. Selîm'in Vâlidesi Mihrişâh Sultân'dır. Hitâb ettiği Gâzî Hasan Paşa ise, 15 Rebî'ulevvel 1204/ 3 Kânûnuevvel 1789'da seksen yaşlarını geçkin olarak sadarete getirilen ve üç ay yirmi sekizgün sonra Şumnu'da vâdesiyle vefâtını müte'âkib kendi yaptırdığı Bektâşî Tekkesi'ne defnedilecek olan Cezâyirli Palabıyık Gâzî Hasan Paşa'dır.

1012 *"Tarih-i Fındıklı"*, Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa (ölümü 1723)'nın eseridir. Kâtib Çelebi'nin Fezleke'sine zeyl olarak yazılmış bir eserdir. "Silahdar Tarihi" adıyla meşhurdur. 1928 yılında Ahmed Refik Altunay tarafından İştanbul'da yayınlanmıştır.

Beyân-ı hakîkat-ı miftâh-ı şerîf-i Ke'be-i mükerreme

Merhûm Sultân Murâd Hân-ı râbi,' Bağdad'a gitmezden mukaddem, şerîf-i Mekke-i mükerreme bir gece rü'yâsında müşâhede eder ki, Sultân-ı kevneyn ve Resûli's-sakaleyn Efendimiz Hazretleri Cihâryâr-ı güzîn ile mütemessil olup, Bu miftâh-ı Beytu'l-lâh'ı Sultân-ı zemâna gönder, [B.73b] sefere ma'an götürsün. Acem-i fethden sonra yanlarında hıfz edüp bir yere asker göndermek iktizâ eyledikce sulehâdan bir kimesneye teslîm olunup bile gide, deyü işâret-i aliyye buyurmağın der-akab Şerîf Zeyd bin Hüseyn dahi mezkûr miftâh-ı Ka'beyi Manûkî nâm bir âdemiyle Sultân Murâd Hân aleyhirrahmetü ve'l-gufrân Hazretleri'ne gönderüp acem seferine getürüp ba'de hâs oda hazînesine komuşidi. Hazîne tahrîrinde zuhûr etmeğin hâlâ defterdâr Hasan Efendi bu miftâh dülbend ağalarının hıfzında Hırka-i şerîf sanduğı yanında durmak ve seferlere hareket olundukca Sancak-ı şerîf alemi dibine bağlayup bile getürilmek münâsibdir, deyü rikâb-ı hümâyûn'a arz etmeğin mûcebince hatt-ı şerîf sâdır oldu ve **bin kırk**[1013] târîhinde yapılmış bir zer-dûz kîse içindedir, deyü ol miftâhdır ki zikr olundu. Nakl-i *Fındıklılı.*

Terceme-i vasf-ı hazret-i dâver salâtü'l-lâhi alâ-nebiyyinâ ve aleyh

Hazret-i İmâm Ali kerreme'l-lâhü vechehû hazretlerinden menkûl olmak üzre mastûrdur ki, zemân-ı hilâfetlerinde kable'l-İslâm mülûk[1014]-i Nasârâ'dan memâlik-i Mısr'a mâlik-i mülk Mukavkıs'ın hazînesinde işbu seyf ile bir levha-i zafer-müyesser olup anda hatt-ı Süryânî ve İbrânî ile Hazret-i Dâvud Aleyhi's-selâm'dan mervîdir ki, ol hazretin vakt ü zemânında cebâbire-i küffârdan Câlût nâm şakî kendiler ile muhâsama etmekle vahy-i ilâhî ile bir şemşîr ve bir tîr yapdırılır ki, anları mukâtelede isti'mâl buyurduklarında mansûr olup ol hasm-ı anîdi katl ü ihlâk eyledi. Ve bu seyfin alâmet ve nişânı oldur ki, seyf-i mezkûrun yer yüzünde Kevkeb-i Merîh'in sûret ü heybetiyle bir şahsın yedinde seyf ve bir insânî re'si sûretleri mersûm ve yer yüzünde dahi taht üzerinde câlis bir melik sûreti Dâvûd Aleyhi's-selâm'ın katl etdiği Câlût'un ser-i maktû'una ve taht üzerinde câlis olan hazret-i Süleymân aleyhi's-selâm'a ve ins [ü] cinne hükmüne alâmetdir, dedi. Ve bu seyf hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâm'a vâsıl olup andan Sencer nâm melike müntakıl oldu. Ba'dehû Fir'avn Mısr'a mâlik olup[1015] zulme mübâşeret etdikde,

---

1013 "bin kırk" târîhi Mîlâdî 1630-1631'e tekâbül eder.

1014 "mülûk" +ve B.

1015 Burada bir kronoloji hatası vardır. Fi'avnlardan önce saltanat sürmüş gösterilen Sencer, Büyük Selçuklu Sultânı olup, 1086'da doğmuş 1157'de vefât etmiştir. Oğuzlar'a esir olduğu Mart-Nisan 1153-Nisan 1156 arası istisna tutulursa, Büyük Selçuklu Sultanlığı tahtına çıkan yeğenine karşı kazandığı Save savşından (14 Ağustos 1119) ölüm tarihi olan 22 veya 29 Nisan 1157 tarihine kadar Büyük Selçuklu saltanatında kalmıştır. Halbuki Fir'avnların Mısırda saltanat sürmeleri Milâd'da öncedir.

Allâhü te'âlâ bu seyfi andan ihfâ edüp lâkin zevcesi ise mü'minâtdan olmağla anın zabtına girüp, ba'dehû hazret-i Mûsâ alayhi's-selâm'a, ba'dehû Hazret-i Hârûn, ba'dehû hazret-i Yûşa' aleyhi's-selâm'a müntakıl oldu. **[B.74a]** Ba'dehû melikden melike nakl ederek Şem'un (شمعون) nâm melike andan La'mûm (لعموم) nâm melike, andan yine melikden melike intikāl ederek hazret-i Zekeriyyâ aleyhi's-selâma, ba'dehû hazret-i Yahyâ, ba'dehû hazreti Îsâ, ba'dehû Resûl-i ekrem ve nebiyy-i muhterem salle'l-lâhû aleyhi ve sellem efendimiz hazretleri'nin huzûr-ı pür-nûrlarına arz olunup, zemânlarında olan gazavâta getürürler. Ba'dehû Ebû Bekri's-sıddîk radıye'l-lâhü-anh cenâblarına vâsıl olup vefâtlarından sonra oğlu Muhammed'e mîrâs tarîkıyla isâbet etdikden sonra, İmâm Ali zemân-ı hilâfetlerinde Muhammed ibn-i Ebî Bekr'i Mısr'a vâlî nasb edüp ile'l-vefât ol seyf anların yedinde bâkī kalup ba'dehû hazîne-i Mısr'a vaz' olundu, deyü Hazret-i Ali rivâyet etdikden sonra, işbu mahalle gelince Hazret-i Dâvûd Aleyhi's-selâm'dan تورو خي ile mukayyebâtdan ihbâr vechi üzre rivâyet olunduğu iş'âr tarîkıyla ashâb-ı cifrden bir kimesne bu akvâli tahrîr ve ilm-i cifrden istihrâc tarîkıyla muvaffak oldum, deyü nakl ü rivâyet eyledi. Ve yine Hazret-i Ali Kerreme'l-lâhü vechehû'dan nakl olunmuşdur ki, bu seyfin sahîhası üzre

اهيا شر اهيا ادوناي اصيا دوت ال شراي makūlesi esmâ-i garîbe yazılup bunlardan mâ-adâ yine hatt-ı İbrânî ile ياقاهرا ذالبطش الشديد انت الذي لايطاف انتقامه terkîbi yazılmışdır, deyü mastûrdur. Ba'dehû Muhammed ibn-i Ebî Bekr'den sonra fâtih-i Mısr zümre-i ashâbdan Amr bin El-As hazretleri'ne ba'dehû, Ahmed ibn-i Tılun nâm melike ba'dehû Mu'âviye[1016], seyf-i mezkûrı İbn-i Tılun'dan taleb içün muhârebeye kıyâm edüp ba'de'l-muhârebe ibn-i Tılun ol seyfle münhezîmen Diyâr-ı garb'a[1017] firâr ve Medîne-i Fas'da karâr etmekle ol seyf müddet-i medîde Fas şehrinde kalmışdır. Tâ ki Emeviyye ve Abbâsiyye devletleri zâ'il olup Mu'âviye'den Hâkim Bi-emri'l-lâh nâm melik Diyâr-ı garb'dan[1018] memâlik-i Mısr üzerine teveccüh edüp, Diyâr-ı Mısr'ı zabt u teshîr, ba'dehû yine seyf-i mezbûr hazîne-i Mısr'a vaz' olundu. Hâkim Bi-emri'l-lâh'dan sonra, Ekrâd-ı Eyyübiyye mülûki Mısr-ı istîlâ edüp seyf-i mezbûre mâlik oldular. Anlardan sonra seyf-i mezbûr mülûk-i Mısr'dan Sultân Kalavun'a nakl edüp ba'dehû Melik-i Tâhir Beybars nâm melike vâsıl oldukda anın zemân-ı saltanatında Mecûs'dan yedi nefer ebede-i nâr, Hazret-i Resûl salle'l-lâhü aleyhi ve sellemin cism-i **[B.74b]**

1016 Burada bir kronoloji hatası vardır. Mu'âviye ile Amr bin As aynı zamanda yaşamışlar ve Amr bin As, Hazreti Ali'den sonra hilafet makamını işgal eden (H.41/M.661) Mu'âviye'nin (ö.680) Mısırdaki vâlisi durumundadır. Halbuki Tılun oğlu Ahmed, Mısır'da Abbâsîlere şeklen bağlı olan ilk müstükil Müslümün Türk devletinin kurucusudur. 10 Mayıs 884'de vefât etmiştir. Mısır ve Suriye'ye hâkim olan Tolunoğulları'nın hayâtiyeti H.254-292/M.868-905 yıllarıdır.

1017 "garb'a" metinde عربه B.

1018 "garb'dan" metinde 'Arab'dan" B.

mukaddeslerini Medîne-i münevvere'de Ravza-i mutahhare'den sırka kasdıyla Medîne-i münevvere'ye ervâh-ı habîse gibi hulûl etdiklerinde melik-i Tâhir mezbûr Hazret-i Resûli vâkı'asında görüp ol yedi nefer Mecûs-ı menhûs'ın kendilere sû-i kasd üzre olduklarından âgâh edüp ve Hazîne-i Mısr'dan seyf-i mezbûru alup anınla ol yedi nefer mel'ûnları ihlâk etmek üzre âlem-i menâmda işâret buyuruldakdan sonra Melik Tâhir hâbdan bîdâr olup seyf-i mezkûru Hazîne-i Mısr'dan ihrâc ve derhâl Medîne-i münevvere'[ye] sür'at ile esnâ-yı leylde dâhil olup hasbe'r-rü'yâ ol seyfi zikr olunan yedi adad Mecûsîyi katl etdikden sonra Mısr'a avdet ve ba'de'l-fevt yine hazîne-i Mısr'a vaz' olundukdan sonra, sinîn-i Hicret-i Nebeviyyeden sonra **sekizyüz seksen**[1019] senesi dâhil olup ol vaktde bir sâlih âdem düşünde görecekdir ki, Verbü'l-fîl nâm kapuda durmuş asker-i Osmânî ol kapu üzerine gelürler. Lâkin kapuyı fethe kādir olamazlar. Ol hâlde bir âdem gelür. Aslı Rum vilâyetinden ve ismi Ahmed. Ol kimesne geldüği gibi kapu onlara açılur. Ol Ahmed ulu kimesnenin alâmeti yüzünün sol yanında üç ben üçü bir sırada. Sabah olur bir Ahmed nâmında âdem ile ol sâlih kimesne cem' olur ve ol Ahmed gördüğü dûşüni söyler. Ol Ahmed dahi der ki, Yâ şeyh senin düşünün ta'bîri oldur ki Devlet-i aliyye-i Osmâniyye Mısr'a mâlik olur ve anlara feth-i bâb edici ben olurum. Ol sâlih âdem dahi dûşüni ana şerh etdikden sonra der ki, Ta'bîrinde gerçek söylersin, zîrâ ol benim düşümde gördüğüm Ahmed düşünde görse gerekdir ki, asker-i Osmânî Mısr'a gelürler ve nazar eder ki ay bir yüzünde gezer. Ol Ahmed göre ki kendüyi atı üstüne binmiş ol ay ile bile gezer ve sü'âl eder ki, bu asker nasıl askerdir, diyeler ki, Osmâniyân askeridir. Ba'dehû bir ay dahi gele, ba'dehû bir ay dahi gele, üç ay ola. Ammâ evvelkinin kalbinde mim, ikincinin kalbinde yâ, üçüncünün kalbinde elif harfi gizlidir. Ol Ahmed düşde rivâyet eyler ki, nazar eder Hazret-i Ali Kerreme'l-lâhü vechehû kendüye. Der ki, Yâ Ahmed, şol kılıcı ki anı Hazret-i Dâvûd yapdı, andan sana haber vereyim. Alâhü te'âlâ **[B.75a]** sana kolay eyler. Sol tarafa yâhûd yana giderek zîrâ Benî Asfar'ın hurûcu yakındır. Yakında elif (الف) Mısr'a nakl eder ve Benî Asfar'ın hurûcu ol pâdişâh zemânındadır ki, isminin evveli yâ'dır ve Âl-i Osmân'dır. Benî Asfarı ol kılıç ile katl eyler ve anların kıtâli Arz-ı vestîn (وستين) nâmında bir yerde olacakdır. Ba'dehû elif Mısr'a gelür. Ol galebeden sonra Allâhü te'âlâ anlara nusret eder ve ba'dehû arz-ı Mısr'a ve Hicaz'a ve Şâm'a ve Irâkıye ve Farsa ve Reşte ve Memâlik-i Benî Asfar ve bilâd-ı Efrenc'in nısfına mâlik olurlar. Ba'dehû Âl-i Osmân Hazret-i Mehdî zemânına dek küffâr ile cihâd ederler. Ba'dehû ol kılıç Hazret-i Mehdî'ye intikāl eyler. Sonra Hazret-i İsâ Aleyhi's-selâm ricâli ol kılıç ile katl eyler. Temme.

1019 "sekizyüz seksen" tarihi Miladî 1475-1476'ya tekâbül eder.

Bin yüz seksen sekiz'de[1020] sancağ-ı sa'âdet Rusya seferinden avdet eyledikde Sultân Abdülhamîd Hân Hazretleri İncirli Bağçe'den istikbâle teşrîf eyledikde Enderûn ne vechile hareket eylediği ve teşrîfâtı beyân olunur.

Gece sâ'at sekizde iken Top Kapusundan sandal-ı hümâyûna süvâr ve şeb-i zulmeti tenvîr eyleyerek Defterdâr İskelesi'nde semend-i celâdetlerine süvâr ve meş'ale ile vakt-i sabâha karîb Dâvûdpaşa Saray-ı hüsrevânîlerine nüzûl ve tecdîd-i vuzû' salât-ı fecri edâdan sonra Havz Kasrı'na cülûs-ı hümâyhûn buyuruldukda livâ-i Hazret-i Nebî ile serdâr-ı a'zâmın ber-mûceb-i teşrîfât-ı Osmânî Âstâne-i aliyye-i şeref-unvân'a dühûlü mutazammın evân-ı cihân-dârîleri sudûr ile bir kır'a hatt-ı hümâyûn-ı celâdet-makrûn ve bir sevb-i ferve-i semmûr ve bir kabza murassa' hançer-i adüv-tedmîr ile ber-mu'tâd-ı kadîm Silahdâr-ı hazret-i şehriyârî Mehmed Emîn Bey kullarını berâ-yı da'vet, sâ'at on buçukda ağa-yı merkûm vezîr-i a'zâma irsâl, ba'dehû tenâvül-i ta'âm ve temâşâ-yı harem-i sarây-ı şevket-âşiyânlarından sonra bârgîre süvâr, saray-ı mezbûrun hâricinde vâkı' Kasr-ı Mehmed Paşa'ya nüzûl ve sâ'at on iki buçukda silahdâr ağa kulları vezîr-i a'zamı da'vetinden vedûd, ağa-yı mezbûra iksâ buyurdukları ferve-i semmûr dûşinde iken hâk-pây-ı devletlerine arz u takdîm kılınan telhîsi mübârek dest-i adâletlerine verilüp [B.75b] şal-pûş[1021] edüp çaryek mıkdârı ârâm ba'dehû esb-i sabâ-reftâra süvâr ve Dâvûdpaşa Sarayı'nın yemîn ve yesârında selâm-ı hayât-bahşâ-yı nigâh-ı şâhânelerine müntazır ü hasret olan asâkir ve ricâl-i erkân-ı devlet miyânında mürûr ve Hazînedâr Çiftliği nâm mahalle karîb cisr ittisâline dek kadem-cünbân Sancağ-ı şerîf mülâkātı bir sâ'at on dakîka mürûrunda vâkı' olmağla ba'dehû Sancağ-ı Resûl-i kibriyâ pîş-gâh-ı sadr-ı a'zamîde olarak rû-nemûd eyledikde, şevketlü efendemiz dahi bir mıkdâr tevekkuf üzre olup vezîr-i a'zam hazretleri esbinden nüzûl ve piyâde olup tevkîr ü tebcîl ile zemîn-pûs-ı ma'zeret ve ibtihâl ile mülâkāt ve rikâb-ı husrevâne'ye ruhsûde ve nazar-nigâh-ı merhamet hamîdü'l-hısâl-i cihân-dârîleri buyuruldukda ber-mûceb-i kānûn-ı teşrîfât taraf-ı şehriyârî-i gerdûndan keşîde buyurulan mükemmel bisât-ı müfâharete süvârına işâret-i hümâyûn buyurulup ber-mu'tâd-ı kadîm ve de'b-i dîrîne üzre pîş-gâh-ı hümâyûna revâne ve verâsında râyet-ı Hazret-i Muhammed'i ve akabinde cenâb-ı hazret-i şehriyârî şevketlü efendimiz hazretleri müretteb-i saf-beste-i intizâr olan alay-ı süriyâ-nizâm ile ulemâ ve ricâl-i devlet cânibinde temâşâ-yı hazret-i sultânî ederek Kasr-ı Mehmedpaşa'ya vesâtat-ı serdâr-ı ekrem hazretleriyle şeref-bahş-ı nüzûl ve seng-i rikâbda serdâr-ı ekrem

---

1020 "Bin yüz seksen sekiz tarihi Miladi 1773'e tekâbül eder.

1021 "şal-pûş" metinde "şal-pûs" sehv B.

istikbâline muntazır olup alemdârın yedinden ahz ve şevketlü efendemiz hazretleri dahi esbden nüzûl ve sancağ-ı resûli der-âğûş eyleyerek kasr-ı mezbûrun küncünde müheyyâ olunan mahalle vaz' ve kā'immakām-ı Ordu-yı hümâyûn olan Yeğen Mehmed Paşa Hazretleri zemîn-pûs ve takbîl-i şâl ve avdetine izin-i hümâyûn buyuruldukda kasr-ı mezbûrun kurbunda nasb olan hıyâm-ı devlet-ihtişâma serdâr hazretleri dahi ric'at ve istirâhata ruhsat verilüp vezîr-i a'zâma ikrâmen taraf-ı hazret-i şehriyârîden Serkahveci-i hâssa Hüseyin Bey ile kahve irsâl ve iki bin guruş silahdâr ağa lalalarına taraf-ı sadr-ı âlîden bahş buyurulup tenâvül-i ta'âm akabinde vezîr-i a'zâm hazretleri ve şeyhü'l-islâm efendi ile nısf sâ'at arza girüp serdâr-ı ekreme serâser kaplu ilbâs-ı zâhire hıl'at iksâ ve şeyhü'l-islâm efendiye beyaz çukaya kaplu ferve-i semmûr iksâ muğtenem ve mülâkat **[B.76a]** olarak izn-i hümâyûn sâdır ve sancağ-ı şerîfin teşrîfi alayı Topkapusı'ndan Dîvânyolu'ndan ve şevketlü efendemiz hazretleri dahi yâver-i rikâb, sâ'at üç buçukda Dâvûdpaşa'dan süvâr ve mü'âvedet ve Defterdâr Yalısı kurbundan berren Dîvân Yolu'nda hemşireleri Sâliha Sultân Hazretleri'nin harem-sarây-ı nüzhetlerinde şeref-bahş-ı iclâl ve ba'de't-ta'âm ve ber-mûceb-i teşrîfât Sancağ-ı şerîf'in ve alayının mürûrunu temâşâ ve temâmında gelüp Bâb-ı hümâyhun'dan arz odasına sâye-bahş-ı iclâl ve Sancağ-ı şerîf'in Bâbü's-sâde'ye kurbiyyeti peyâmî-i arz u takdîm olundukda hareket ve pîş-gâh-ı Bâbü's-sâde'den istikbâl ve derûn-ı bâbda dest-i mübârek-adâletleriyle muhkem yapuşup vezîr-i a'zâm ve şeyhülislâm ve kā'immakām-ı Ordu-yı hümâyûn ağa paşa ve Dâru's-sa'âde ağası ve cümle ağavât arz-ı bi-ecme'ahüm cevânib-i rü'yet-i şerîfi ihâta ve muhâfaza ederek ve enderûn-ı hümâyûn mü'zzinleri i'lân-ı savt-ı tekbîr ve cümle Enderûn ağaları Hırka-i şerîf odası kapusı önüne gelince, iki tarafda saf-beste-i müretteb salât ü selâm eyleyerek cây-gâh-ı makarr-ı sa'âdetleri olan hâne-i hırka-i şerîfesine dühûl ve imâm-ı evvel ve sânî ve ağalardan hâfızlar tilâvet-i aşr-ı şerîf ve serdâr-ı ekrem ve şeyhü'l-islâm Hırka-i şerîf hâricinde Arslanhâne'de ferş olan mevzi' ve dil-nişînde bir mıkdâr ârâm ve derûn-ı Hırka-i şerîf'de ba'de'l-hâtime yine aşr tilâvet ve vezîr-i müşârun-ileyhi ve şeyhü'l-islâm efendi hazretlerini Hırka-i şerîf'e da'vet ve Sancağ-ı şerîfi pûşîdesinden ve sütûnundan ihrâc od ve tathîr-i anber ile ta'tîr ve kat kat edüp diğer pûşîdesine vaz' ve sîm kaplu sanduğa mevzû'an mühr-i hümâyûn ile temhîr buyurulup mahalline vaz' olundu ve sadr-ı a'zâm ve şeyhü'l-islâm efendiye izin verildi.

Kezâlik Ordu-yı hümâyûn seferden avdetinde sancağ-ı şerîfi istikbâlde iktizâ eden merâsimdir zikr olunur. [Fî Ş. sene 1206]*

Sadra'zam hazretleri seferden avdetinde Dâvûdpaşa'ya teşrîf edecekleri [B.76b] gün taraf-ı hümâyûndan Matbah-ı âmire emîni ma'rifetiyle yemeklik tertîb ve Mehterhâne-i hâssâ'dan sadra'zam ve şeyhülislâm efendi hazerâtı ve kā'immakām paşa ve sâ'ir vüzerâ-yı izâm ve ricâl-i kirâm içün sahrâ-yı mezbûrda vâkı' kasr-ı hümâyûn hizâsıyla obalar ve çadırlar vaz'olunur. Ve kezâlik yine Mehterhâne'den İncirlik nâm karyeden nısf çâryek öte cânibe sadra'zam hazretleri salât-ı sabahı edâ etmet içün altı yedi aded oba ve çadırlar âmâde kılınur. Yevm-i istikbâlden bir kaç gün mukaddem şeyhü'l-islâm efendi tarafından verilen defter mûcebince sadreyn-i muhteremeyn efendiler ma'zûllerinden Kayseriyye ma'zûllerine varınca mevâlî-i izâm tulû'-ı şemsden mukaddem İncir nâm mahalde mu'tâd üzre istikbâl etmeleriyçün kā'immakām paşa tarafından tezkireler ve kapudân paşaya kethüdâ-yı kā'immakāmî cânibinden tastîr ve Âstâne'de bulunan usûl ve furû'-ı hacegân-ı Dîvân dahi kafesî destâr erkân-ı kürk ile kable't-tulû'ı'ş-şems Dâvûdpaşa'da mevcûd bulunmalarıyçün defterdâr vekîli efendi tarafından ve kapucıbaşı ağalar içün başkapuucıbaşı ağaya çavuşbaşı vekîli cânibinden tezkireler tahrîr ve irsâl olunur ve şeyhü'l-islâm efendi ve kā'immakām paşa ve kapuudân paşa ve sadreyn efendiler nısfü'l-leylde Dâvûdpaşa'ya teşrîf buyurup kā'immakām paşa kethüdâsı bir gün mukaddem sahrâ-yı mezkûrede mevcûd bulunmakla istikbâl ve çadırlara nüzûl ederler. Ba'dehû edâ-yı farîza-i sabah içün vaz' olunan çadırlara teşrîf ve kudûm-ı âsafîye muntazır olurlar. Nakībü'l-eşrâf efendi ve sâ'ir mevâlî-i kirâm bi'l-cümle örf ve üst kürkleriyle İncirli ile namaz çadırları beyninde râkiben selâma dururlar. Kudûm-ı âsafî zâhir oldukda derhâl kā'immakām paşa ve kapudân paşa ve akablarında şeyhü'l-islâm efendi ve sadreyn süvâr olup Sancağ-ı şerîf'e takarrub eylediklerinde kā'immakām paşa ve kapudân paşa atlarından nüzûl ve ibtidâ' Sancağ-ı şerîf'i leb-i edeb birle takbîl, ba'dehû piyâdece dâmen-bûs-ı Âsafîden sonra süvâr ve Sancağ-ı şerîf'in önüne geçeler. Ba'dehû Şeyhü'l-islâm efendi arabaları derûnunda selâmlayup vüzerânın ardınca sancağ-ı şerîf'in önüne geçerler, ba'dehû akablarından nakībü'l-eşrâf efendi Sancağ-ı şerîf'in yanına ve mâ'adâ müşârun-ileyhim efendiler vüzerâ-yı izâmın önüne geçerler. Bu vechile namaz çadırlarına geldikde, sadra'zam obasına teşrîf ve salât-ı subhı [B.77a] edâ edüp ba'dehû şeyhü'l-islâm efendi ve vüzerâ-yı izâm ile ma'an kahveler içildikden sonra şevketlü pâdişâh-ı cem-câh hazretlerinin Dâvûdpaşa'dan süvâr oldukları haberi varid olduğu gibi sadra'zam hazretleri dahi süvâr ve İncirli kenârında

---

* İşbu târîh Mayıs/Hazîran 1792'ye tekâbül eder.

muntazır-ı selâm olan ulemâ-yı i'lâm selâmladıkdan sonra ulemâ-yı müşârun-ileyhim tertîbleri üzre alay ve alaya dâhil olurlar. Şevketlü pâdişâh dârâ-haşîm hazretleri yümn ü ikbâl ile yemeklik mahalline sâye-endâz-ı şevket ü iclâl olup livâ-i hazret-i fahrü'l-verâ aleyhi ekmelü't-tehâyânın sa'âdetle vürûduna müterakkıb olurlar. Livâ-i şerîf ile alay-ı mezkûr yemeklik mahalline takarrub eyledikde, solakan ve peykân-ı hâssa ve taraf-ı hümâyûndan bir re's donanmış at ile mîrahûr-ı evvel ağa dahi Sancağ-ı şerîf'i ve kudûm-ı âsafîyi istikbâl ve otağ-ı hümâyûn pîşine çekilen zükāk berâberine geldikde, sadra'zam ve ulamâ-yı kirâm ve ricâl-i Devlet-i aliyye bi'l-cümle atlarından inüp livâ-i şerîfi ber-vech-i mu'tâd âğûşlarına alup zükāk kapusı açıldıkda cenâb-ı şehinşâh-ı İslâm-penâh-ı hazret-i şehriyâr re'fet-i dest-gâh hazretleri dahi mahallerinden kıyâm ve birkaç hatve hareket ve livâ-i şerîfi istikbâl buyurup mahalline vaz' ve sadra'zam-ı rûy-mâl hâk-pây-ı hazret-i zıllu'l-lâhî ile müşerref ve müste'ıd oldukda alkış olunup ba'de't-ta'âm yine taraf-ı hümâyûndan sadra'zama bir sevb semmûr kürk ilbâs ve yemeklikden hareket-i hümâyûn buyurulup sadra'zam şevketlü efendimizi buldukdan sonra kendüsi alay ile Sancağ-ı şerîf'i Dâvûdpaşa Sahrâsı'nda sâyebânlarına getürdürler ve sahrâ-yı mezbûreye gelür iken ibtidâ' müderrisîn-i kirâm, ba'dehû ıyâlî-i urmiyân ve hâcegân-ı dîvân, ba'dehû mevâlî-i dîvân, ba'dehû defter emîni ve defterdârân ve re'îsü'l-küttâb efendi ve ordu kadısı ve sadreyn-i muhteremeyn ve kā'mmakām paşa ve kapudân paşa ve şeyhü'l-islâm efendi râkiben ve rikâb-ı hümâyûn'dan olan hâcegân-ı dîvân dahi sol tarafda oba-i âsafî önünde piyâdece kafesî destâr ve erkân-ı kürk ile selâma durup ba'dehû Sancağ-ı şerîf ile obalarına nüzûl buyurduklarında şeyhü'l-islâm efendi ve kā'immakām paşa ve sadreyn efendiler tebrîk-i menzil edüp anlar dahi merâsimi icrâ ve sâ'ir mevâlî ve meşâyıh ve ricâl ve hâcegân-ı rikâb bi'l-cümle âdet-i dâmen-pûs ve temâmında avdet ederler. Fî Ş. sene **1206***.

[B.77b] Âsetâne-i devlet-âşiyâne'de hângâh[1022] ve zâviyelerin defteridir.

Emîr Buhârî Tekyesi

Bâb-ı hümâyûn kurbunda Erdebîlî Tekyesi

Şehremîni'nde Nazzîmîzâde(!) Tekyesi

Topkapusı'nda Ümm-i Sinân Tekyesi

Şehremîni'nde Remli Tekyesi

Ortakapusı hâricinde Emîr Buhârî Tekyesi

Horhor Çeşmesi'nde Hindîler Tekyesi

Mehmedağa Câmi'i Tekyesi

---

* İşbu târîh Mayıs/Hazîran 1792'ye tekâbül eder.

1022 "hângâh" metinde خانقاه .

Derr-i ummân Tekyesi

Sultânselîm'de Sivas Tekyesi

Mi'mâr Tekyesi

Karagümrük'de Nûreddîn Tekyesi

Ricâyî Tekyesi

Şehremîni'nde Himmetzâde Tekyesi

Aydınzâde Tekyesi

Kocamustafapaşa Tekyesi

Atmeydanı kurbunda Mehmed Paşa Tekyesi

Altımermer kurbunda Yolgeçen Tekyesi

Cığalızâde kurbunda Kādirîler Tekyesi

Atmeydanı kurbunda Sofılar Tekyesi

Balat Tekyesi

Mahmûdpaşa'da Malak (ملك) Tekyesi

Daltaban kurbunda Sa'dîler Tekyesi

Mahmedpaşa kurbunda Özbekler Tekyesi

Akbıyık Tekyesi

Âşıkpaşa'da Mîrler Tekyesi

Alipaşa-yı cedîd kurbun'da Şeyh İbrâhîm Tekyesi

Yenikapu Mevlevîhânesi

Galata Mevlevîhânesi

Kasımpaşa Mevlevîhânesi

Beşiktâş Mevlevîhânesi

Üsküdar'da Çinilihammâm'da Halvetî Tekyesi

Dîvânyolun'nda Çorlulu Alipaşa'da Keşfî İbrâhîm Efendi Tekyesi

Yedikule kurbunda Bucakbağı Mescidi'nde Nakşibendî İbrâhîm Dede Zâviyesi

Çınar Câmi'i kurbunda Sancakdâr Hayreddîn Tekyesi

Üsküdar'da İnâdiye Hammâmı kurbunda Şeyh Tulû'î Tekyesi

Silivrî kapusı hâricinde Tatluçeşme'de Örümcek Tekyesi

Aksaray'da sâbık Vâli-i Mısır Mehmed Paşa Tekyesi

Edirnekapusı kurbunda Yeniçeşme'de Abdülkādir Tekyesi

Paşakapusı kurbunda Dâru's-sa'âdeağası Tekyesi

Tophâne'de Kādirîler Tekyesi

Üsküdâr'da Hüdâyî Mahmûd Efendi Tekyesi

Üsküdar'da Bülbülderesi'nde Özbekî Tekyesi

Üsküdâr'da Doğancılar'da Nasûhî Tekyesi

Üsküdâr'da Rufâ'î Tekyesi
Eyyüb'de Şeyh Murâd Zâviyesi
Üsküdâr'da Devâtcılar kurbunda Sekûrî Tekyesi
Salacık İskelesi'nde Kādirîler Tekyesi
Üsküdâr'da Karacaahmed Tekyesi
Üsküdâr'da Sinanpaşa Mahallesi'nde Deveci Şeyh Ahmed Efendi Tekyesi
Balaban İskelesi'nde Sa'dîler Tekyesi
Yeni Mahallede Selâmî Tekyesi
Üsküdâr'da Bülbülderesi'nde Revâncızâde Tekyesi
Üsküdâr'da Atbâzârın'da ? Saçlı Hüseyin Efendi Tekyesi
İstanbul'da Atbâzârı'nda Saçlı Halîl Efendi Tekyesi
[B.78a] Üsküdâr'da Horyânî Mahallesi'nde Yeni Tekye
Üsküdâr'da Selâmî Tekyesi kurbunda HindHi Feyzullah Tekyesi
Miskinler Tekyesi
Hazret-i Eyyüb'de Şeyhü'l-islâm Zâviyesi
Eyyüb'de Ümm-i Sinân Tekyesi
Eyyüb'de İdris Köşkü'nde Osmân Efendi Tekyesi
Eyyüb'de Şahsultân Tekyesi
Eyyüb'de Balçık İskelesi'nde Kādirîler Tekyesi
Eyyüb'de Otakcılar'da Şeyh Aliefendi Tekyesi
Eyyüb'de Ba'lîzâde Türbesi'nde Nakşibendî Tekyesi
Okmeydanı'nda Piyêlepaşa Tekyesi
Eyyüb'de Ca'ferpaşa Türbesi'nde Hacı Yahyâ Kādirîler Tekyesi
Eyyüb'de İdris Köşkü'nde Hasan Efendi Tekyesi
Eyyüb'de İmâret kurbunda Yahyâefendi Tekyesi
Servi Mahallesi'nde Matlubcızâde Tekyesi
Okmeydanı'nda Sinânpaşa kurbunda Hamdi Efendi Tekyesi
Südlüce'de Özbekî Tekyesi
Kâsımpaşa'da Hâşimî Osmân Efendi Tekyesi
Beşiktaş'da Yahyâ Tekyesi
Beşiktaş Câmi'î kurbunda Nakşibendî Tekyesi
Molla Gürânî'de Koruklı Tekyesi
Yedikule kurbunda Hacı احد Tekyesi
Kocamustafapaşa'da A'mâ Çayırı Tekyesi
Kabataş'da Çizmecizâde Tekyesi
Kasımpaşa'da Uşşâkī Tekyesi

Üsküdar'da Vâlide-i atîk'de Bîmârhâne kurbunda Kādirî Kāsım Efendi Tekyesi

İstanbul'da Eskiodalar kurbunda Altıncızâde Tekyesi

Üsküdar'da Atbâzârı'nda Saçlı Halîl Efendi Tekyesi

Üsküdar'da Çavuşderesi'nde Çamlıcalı İdris Efendi Tekyesi

Eğrikapu hâricinde Seyyîd Şeyh Cemâleddîn Tekyesi

Eyyüb'de Topcular'da Emîrağa Zâviyesi'nde Kādirî Tekyesi

Kumkapu kurbunda Uşşâkī Havzlı Tekyesi

Tophâne'de Sakayân Mahallesi'nde Gülşenî Şayh Hasan Efendi Tekyesi

Vâlide-i atîk kurbunda Nakşibendî Özbekî Hasan Efendi Tekyesi

Otakcılar'da Kapuağası Türbesi kurbunda Halvetî Şeyh Süleymân Efendi Tekyesi

Yedikule kurbunda Mîrahûr Tekyesi

Sultân Mehmed'de Efrâziye Yokuşu'nda Kubbe Tekyesi

Üsküdar'da Etbâzârı'nda Halvetî Şeyh Mustafa Tekyesi

Üsküdar'da İnâdiye Hammâmı kurbunda Bandırmalı Şeyh Yûsuf Tekyesi

Altımermer kurbunda Seyyid Ömer Mahallesi'nde Şeyh Mehmed Efendi Tekyesi

Üsküdar'da vâlide-i cedîd kurbunda Halvetî Şeyh İbrâhîm Efendi Tekyesi

Bâb-ı hümâyûn'da Cedîd Tekye şeyhi

Üsküdar'da Hayranlık Mezârı'nda Acıbâdem Tekyesi'nde Şeyh Hamîd Efendi

Üsküdar İskenderbaba Zâviyedârı Şeyh El-hâc Mehmed Efendi

Otakcılar'da Çayırbaşı'nda Şeyh Abdülkādir Efendi Tekyesi

[B.78b] Üsküdar'da Kısıklı'da Şeyh Halîl Efendi Tekyesi

Kāsımpaşa'da Ibâdullâh Urmî Mahallesi'nde Doğramacı Efendi Mahalliyesi

Küçük Ayasofya Tekyesi

Saraçhânebaşı'nda Âlemdâr Sadri Dede Zâviyesi

İstanbul'da Çiniliçeşme kurbunda Gülşenî Ali Efendi Tekyesi

Kocamustafapaşa kurbunda Hacı Kalos Mahallesi'nde Uşşakī Tekyesi

Odabaşı Çarşusu'nda Yayla'da Kelâmî Efendi Tekyesi

Üsküdar'da Bâzârbaşı Mahallesi'nde Çavuşbaşı Çeşmesi'nde Seyyid İkbâlî Tekyesi

Eyyüb'de Ümmî Sinân Tekyesi kurbunda Ahmed Dede Tekyesi

Südlice'de Şeyhishak Kartalî Cemâleddîn Tekyesi

Boyacılarkapusı'nda Vîrântürbe Zâviyesi Gülşenî Şeyh Süleymân Efendi Tekyesi

Üsküdar'da Azîz Mahmûd Efendi Seyyîd Abdülvehhâb Tekyesi

Yenibahçe'de Keçeciler'de çeşme kurbunda Uşşâkī Mahmûd Efendi Tekyesi

Eğrikapu hâricinde Ortakcılar Mescidi'nde Cemâlî Halîfesi Şeyh Mustafa Tekyesi

Uzunçarşu'da Çukurçeşme karşusunda Kadı Monla Tekyesi

Eyyüb'de Daru's-sa'âdeağası Medresesi civârında Baba Haydar Nakşibendî Tekyesi

Eğrikapu kurbunda Tigan(!) Câmi'i'nde Şeyhhasanefendi Tekyesi

Etmeydanı kurbunda Sofular Mahallesi'nde Şeyh Süleymân Efendi Tekyesi

Altımermer kurbunda Sormagîr Mahallesi'nde Kādirî Şeyhi Halîl Efendi Tekyesi

İstanbul'da Yenihıyâm(!) Mahallesi'nde Nişancı ..(!) Cedîd kurbunda Lıhye-i şerîf Şeyhi Tekyesi

Silifrî Kapusı kurbunda Şekerpâre Çeşmesi kurbunda NefîzâdeTekyesi

Sofular Mahalle'sinde Sertarîkzâde Hulûsî Tekyesi

Okmeydanı kurbunda hammâm ittisâlinde İbrâhim EfendiTekyesi

Rumeli Hisârı'nda Durmuş Dede Tekyesi

Tophâne'de Çavuşbaşı kurbunda İlyâsçelebi Mahallesi'nde Veli Efendi Tekyesi

Yayla kurbunda Ya'kûbzâde Zâviyesi

Kocamustafapaşa'da Bâzergân Tekyesi

Bağçekapusı kurbunda Yıldızdede Tekyesi

Aksaray kurbunda Hâşim ...(!) Tekyesi

Kāsımpaşa'da Küçük Piyâle Paşa Mahallesi'nde Paşmakcızâde Tekyesi

Sultânmehmed'de Malta'da Üçemîrler Tekyesi

Altımermer'de Küçük Hammâm'da Meydancık'da Hafî Şeyh Mehmed Efendi Tekyesi

Silivrikapusı kurbunda Emîrler Tekyesi Seyyid İsmâ'îl Efendi

Üsküdar'da Tabutcılar içinde Nakşîbendî Tekyesi

Üsküdar'da Tenbel Mahallesi'nde Kadızâde Tekyesi

İstanbul'da Halıcılar Köşkü'nde Şeyh Îsâ Zâviyesi

Eyyüb'de İdris Köşkü'nde Şeyh Abdullâh Tekyesi

Üsküdar'da Bulgurlu Karyesi'nde Musallâ Tekyesi

Tophâne'de Kârhâne karşusında KarabaşTekyesi

Kâsımpaşa'da Mevlevîhâne kurbunda Yahyâ Kethüdâ Tekyesi

[B.79a] Üsküdar'da Toptaşı'nda Edirneli Kādirî Tekyesi

Kāsımpaşa'da Hacı Ferhâd Mahallesi'nde Şeyhali Zâviyesi

Edirnekapusı'nda Acıçeşme kurbunda Halvetiyyeden Ali Efendi Tekyesi
Kocamustafapaşa'da Ağaçkakan'da Kādirî Şeyh Mehmed Tekyesi
Altımermer'de Cündî Hürrem Zâviyesi
Fındıklı kurbunda Keşfî Ca'fer Efendi Halvetî Şeyhi
İstanbul'da Dâvudpaşa'da Gülşenî Hüseyin Efendi Tekyesi
Üsküdar'da Corgar Mahallesi'nde Şeyh Kalender Tekyesi
Kesmekubbe Mahallesi'nde Bosnevî Şeyh Mustafa Tekyesi
Üsküdar'da Akşemseddîn Mahallesi'nde Hulûsî Tekyesi
Balat'da Yazıcı Mahallesi'nde Şeyh Seyyid Mehmed Efendi Tekyesi
İstanbul'da Mevlevîhâne kapusı kurbunda Mi'mârçarşusı'nda Tekye-i cedîd
Kınalı Mahallesi'nde Türbedâr Mahallesi Şeyhi Mustafaefendi Tekyesi
Kadıköyü'nde Çarşubaşı'nda Nakşibendî Feyzullâh Efendi Tekyesi
Boğaziçi'nde Kanlıca'da Nakşibendî Şeyhi Ataullâh Efendi Tekyesi

[B.79b]

Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân-ı Gāzî *Sene 1143, saltanat, sene 25*

Vezîr-i a'zam silahdâr Mehmed Paşa
Vezîr-i a'zam İbrâhim Paşa
Vezîr-i a'zam Osmân Paşa *Fî 15 N. 1144*
Vezîr-i a'zam Hilmîzâde Ali Paşa *Sene 1148*
Vezîr-i a'zam İsmâ'îl Paşa Vâlî-i Bağdâd *Sene 1148*
Vezîr-i mükerrem Mehmed Paşa Silahdâr, azl
Vezîr-i a'zam Muhsinzâde Abdullâh Paşa *Fî N(!) sene 1150*
Vezîr-i a'zam Yeğen Mehmed Paşa *Fî Za. sene 1150*
Vezîr-i a'zam İvaz Mehmed Paşa, azl ve nefî *Sene 1152*
Vezîr-i a'zam Hekimzâde Ali Paşa, azl-şüd *Sene 1157*
Vezîr-i a'zam Hasan Paşa, azl-şüd
Vezîr-i a'zam Tiryâkî El-hâc Mehmed Paşa, azl-şüd *Fî 17 Ş. sene 1160*
Vezîr-i a'zam Firârîzâde Abdullâh Paşa, azl mîrahûrlukdan *Sene 1162*
Vezîr-i a'zam Mehmed Paşa, azl-şüd *Fî 2 M. sene 1162*
Vezîr-i a'zam Mustafa Paşa (Fî 15 Ş. sene 1166)

Cülûs-ı Sultân Osmân Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân *Fî 27 S. sebt-i cum'a sene 1168. 23 sene saltanat*

Vezîr-i a'zam Mîrahûr Mustafa Paşa, azl-şüre *Fî 1 Ra. sene 1168*
Vezîr-i a'zam Halîmzâde Ali paşa, azl ü nefî def'a-i sâlis *Fî 15 Ş. sene 1168*
Vezîr-i a'zam Defterdâr Nâ'ilî Abdullâh Paşa, azl ü nefî-şüde *Sene 1168*
Vezîr-i a'zâm Silahdâr Ali Paşa Bostânî, azl ü nefy *Fî 17 L. sene 1168*

Vezîr-i ekrem Mehmed Sa'îd Paşa, kethüdâ-yı sadr-ı âlî,azl ü nefy *Sene 1169*

Vezîr-i a'zâm Sâ'îd[1023] Mehmed Paşa *Sene 1171*

Cülûs-ı hümâyûn-ı Sultân Mustafa Hân-ı sâlis *Sene 1171*

Vezîr-i a'zâm Râgıb Mehmed Paşa *Sene 1171, fevt-şüd fî 25 N. sene 1176*

Kethüdâ-yı sadr-ı âlî Vezîr-i a'zam Hamza Paşa *Sene 1176*

Vezîr-i a'zâm Mustafa Paşa, def'a-i sâlis, maktûl-şüd *Sene 1177*

Vezîr-i a'zâm Muhsinzâde Mehmed Paşa *Sene 1178*

Silahdâr-ı şehriyârî Hamza Paşa, fevt-şüd

Vezîr-i a'zâm Yağlıkcızâde Emîn Paşa, maktûl

Moldoğâncı Vezîr-i a'zâm Ali Paşa

Vezîr-i a'zâm İvaspaşazâde Halîl Paşa

Vezîr-i a'zâm Silahdâr Mehmed Paşa

Vezîr-i a'zâm Muhsinzâde Mehmed Paşa, def'a-i sâniye, merhûm

Cülûs-ı Abdülhamîd Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân *Fî 8 Za. cum'a sene 1187*

Vezîr-i a'zâm Izzet Mehmed Paşa

Vezîr-i a'zâm Derviş Mehmed Paşa

Vezîr-i a'zâm Dârendeli Mehmed Paşa

Vezîr-i a'zâm Mehmed Paşa

Vezîr-i a'zâm Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa

Vezîr-i a'zâm İzzet Mehmed Paşa, def'a-i sânî *Fî 9 S. sene 1193*

Yeğen Mehmed Paşa *sene 1196*

Halîl Hamîd Paşa El-vezîrü'l-a'zâm *sene 1197, azl sene 1199*

Vezîr-i a'zâm Hazînedâr Şâhîn Ali Paşa *sene 1199*

Vezîr-i a'zâm Yûsuf Paşa *Fî gurre-i Ca. sene 11*

Cülûs-ı Sultân Selîm Hân-ı sâlis *Sene 1203*

Sadâret-i Kabakulak Hasan Paşa *N. sene 1203-Fî gurre-i Ra 1204*

Sadâret-i Gâzî Hasan Paşa *Fî gurre-i R. sene 1204*

Sadâret-i Ruşcuklu Hasan Paşa *Fî 22 Ca. sene 1204, katl-şüd*

Sadâret-i def'a-i sânî Yusuf Paşa *Fî 13 Za. sene 1205*

Sadâret-i Melek Mehmed Paşa *Fî 15 N. sene 1207*

Sadâret-i Izzet Mehmed Paşa *Fî 14 Ra. sene 1210*

Azl-i Izzet Paşa ve nasb-ı Ziyâ El-hâc Yûsuf Paşa *Fî 17 Ra. sene 1213*

1023 "Sâ'id" metinde her ne kadar Sâ'îd dese de doğrusu Râgıb olsa gerekdir.

[B.80b] **İngiltere ve Françe miyânında vâkı‘ olan muhâsamanın beyânıyla Boğdan voyvodası tarafından vârid olan havâdisât.**

[A nüshası v.68a-68b'de mukabele edildi]

[B.81a]

Françe ve İngiltere kralları beyninde kezâlik müsâlaha maddesine dâ'ir eflâk voyvodası tarafından gelen havâdisât tercemesidir. *[A nüshası v.68b'de mukabele edildi]*

[B.81b]

Rusyanın lehistanı işgal teşebbüsü ve Osmanlı memleketlerine karşı beslediği niyyete dair başlıksız metin. *[A nüshası v.18a-19a'de mukabele edildi]*

[B.82b]

Kırım hânlarına teşrîfât-ı hümâyûn irsâli. Fî 25 M. sene 1174*

Kırk dokuz târîhinde Hüdâvendigâr-ı esbâk Sultân Mahmûd Hân Hazretleri zemânlarında Kırım Hânı olan merhûm Selîm Giray Hân Or Kal‘ası'nı Moskov keferesi yedinden ahz ve müşrikîni tama‘a-i şimşîr ve istihlâk etdikde irsâl olunan teşrîfât-ı hümâyûn

Hân-ı müşârun-ileyhe

Serâser kaplu semmûr kürk ma‘a üstlük, aded 1

Mücevher sorguç, kıt‘a 2

Mücevher altun şimşîr kabza 1

Mücevher terkiş, kıt‘a 1

Guruş 50000.

Selâtîne gönderilmişdir

Ma‘ıyyetlerinde bulunan kalgay sultâna ve muhâdimlerine

Kakum kürk, aded 3

Hıl‘at hâssü'l-hâs, aded 4

Sâ'ir selâtîn ve rü'esâyâ

Hıl‘at, aded 10

Hıl‘at a‘lâ 15

Hıl‘at-ı hâss-ı sâde 45

Atıyye, guruş 25000

---

* "Fî 25 M. sene 1174" İşbu târîh Mîlâdî 26 Ağustos 1760'a tekâbül eder.

Târîh-i mezkûrda hâlâ Kırım Hânı olan Celâdetlü Kırım Giray Hân Hazretleri Nogaylu tarafından Memleket-i Eflâk ve Boğdan re'âyâsına ve Memleket-i Leh'e olan [B.83a] **hasâretlerini ref' eyledikde şevketlü kerâmetlü mehâbetlü adâletlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretleri i'tâ ü ihsân-ı hümâyûn buyurdukları teşrîfât-ı hümâyûndur.**

Serâsere kaplu semmûr kürk, ma'a üstlük, aded 1

İncü ile murassa' tirkeş, kıt'a 1

Murassa' şimşîr kabza 1

Ecnâs-ı hıl'at, aded 40

Zer-i mahbûb, aded 5000

Fî 25 M. sene 1174

Moskov ve Leh ve Erdel hânlarından ahz ü isticlâb olunan ihbâr u havâdisdir.

[A nüshası v.19a-20b'de mukabele edildi]

[B.84b]

Celb-i havâdis [ü] ihbâr içün Lehlü Ukranyasıyla Özi Suyu sevâhiline gönderilen Ali nâm câsûsun takrîridir.

[A nüshası v.20b-21a'da mukabele edildi]

[85a]

Câsûs-ı merkûmun Varonski Ustarosta Vişneviski nâm boyar tarafından getürdiği mektûbu tercemesidir.

[A nüshası v.21a-21b'de mukabele edildi]

[B.85b]

Rusya kapukethüdâsının[1024] takrîri tercemesidir. Fî 25 Za. sene 1177[1025].

Devlet-i aliyye-i ebed-payvend ile Rusya Devleti beyninde cârî ve mer'î olan müvâlât-ı hâlisa ve müsâfât-ı sâfiyenin tezâyüd ve takviyeti husûsuna derkâr olan kemâl-i gayret ve hamiyyetim birle devleteyn-i müşârun-ileyhânın biri birinin hakkında olan hulûs-ı zamâyir ve niyyetine dâ'ir mûcib-i iştibâh olacak her nesnenin miyâneden ref' u izâlesi emrine müdâvemet üzre olan takayyüd ve iştigâlim ma'lûm-ı Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-karâr olmak me'mûliyle işbu def'a dahi sikadan bu dâ'îlerine vürûd eden haberin Der-aliyye'ye iş'âr u takdîmine taraf-ı hâlisânemden ictisâr olunur ki, Muhilov şehrinin hâkimi oğlu İvanoski nâm Lehlü

[1024] Bu tarihde Rusya'nın İstanbul'daki kapıkethüdâsı Obreskoff'dur.

[1025] "Fî 25 Za. sene 1177" İşbu târîh Mîlâdî 15 Mayıs 1764'e tekâbül eder.

bundan akdem Potoski nâm Voyvoda Kiyoski ve Konte Branski nâm Leh Başhetmanı ve Françe elçisinin mekâtibi ile celâdetlü Kırım hânı hazretlerine vârid ü vâsıl olup bu esnâda Kırım'dan Leh'e avdet etdikden sonra hân-ı müşârun-ileyhin ağalarından Hasan Ağa nâm kimesne, Leh içinde görünüp Varşav nâm şehre âzim ve râhî olduğu meczûm ve zâhiren me'mûriyyeti hudûdlarda tarafeyn re'âyâsı beyninde cereyân eden şikâyâtın temşiyet ve tanzîmi sûretinde olup **[B.86a]** hakîkatde Leh kralı intihâbına dâ'ir akd olunacak meşveret-i küberâda Françelü'nün ve Leh başhetmanının müttefikleriyle ma'an etvâr u harekâtına himmet ve taraflarına mazarrat-âmîz bir nesne his ü idrâk ve müşâhede eder ise taraf-ı celâdetlerinden i'ânet ve îfâ'-i levâzım-ı meveddetleri zımnında der-akab bilâ tevekkuf hân-ı müşârun-ileyhe vaktinde ihbâr etmekdir. Ve hân-ı müşârun-ileyh hazretleri tarafından dahi Nogay Tatarı kabâ'ilinden Yedisan ve Cemboyluk ve Yedişkuloğlu ile sâ'ir kabâ'il dahi âlât-ı lâzımelerine ve bârgîrlerine nizâm verüp bir vechile harekete müteheyyi' olmalarıyçün emr ü tenbîh olunduğu hudûdlardan bu dâ'îlerine ihbâr olunup haber-i mezbûr sahîh ise hân-ı müşârun-ileyhin Rusya Devleti'nin hudûdlarına nazarı vardır, hayâli ile îrâs-ı vehm edecek bir keyfiyyet olmakdan nâşî Rusyalu dahi Tatarlar'ın bağteten ve ale'l-gafle mevhûm olan hücûm u gulüvdan kesb-i emniyyet zımnında vücûh ve vesâ'il-i münâsebeye ihtiyâten teşebbüs etmeleri lâzıme-i hâlden olup bu takdîrce tarafeynin selb ü emniyyeti melhûz olmağın devleteynin miyânında ber-karâr olan emniyyet-i tâmmeye mûris-i halel olan bu maküle keyfiyeti kable'l-vukū' ref u izâle zımnında berâ-yı ihtiyât taraf-ı dâ'iyânemden huzûr-ı sa'âdet-ittisâf-ı âsafânelerine husûs-ı mezbûr takdîm olunup karîn-i ilm-i- âlem-ârâ-yı devletleri buyuruldukda vech-i enseb üzre tashîh ü tanzîm husûsuna himmet buyurmaları me'mûl-ı hâlisânemdir.

Düvel-i Avrupa beyninde el-hâletü hâzihî vâkı' olan keyfiyyetin icmâlidir. *[A nüshası v.21b-22a'da mukabele edildi]*

[B.86b]

Devletlü sadra'zam hazretlerine Konte Golofki nâm Moskov Başvekîli'nden gelen mektûbun tercemesidir.

Elkāb-ı mu'tâdadan sonra Sadra'zam İbrâhim Paşa[1026] Hazretleri'ne ta'zîm ve tekrîm birle muhlisâne inhâ olunan budur ki, bundan akdem Devlet-i aliyye tarafından şıkk-ı sâlis pâyesiyle bu cânibe irsâl olunan kıdvetü'l-emâsîl ve'l-akrân Sa'îd Mehmed Efendi[1027] vusûl bulup şevketlü azametlü pâdişâh hazretlerinin taht-ı

1026 Burada adı geçen İbrâhim Paşa, Kabakulak İbrahim Paşa'dır. Sadareti 22 Ocak 1731'den 10 Eylül 1731'e kadar, 7 ay 19 gün sürmüştür.

1027 1/2 Ekim 1731'de tahta çıkan I.Mahmûd'un cülûsunu haber vermek için giden Yirmisekiz Çelebizâde Mehmed Sa'îd Efendidir.

celîl-i âlişân-ı Osmâniyye'ye yümn ü sa'âdet birle cülûs buyurduklarını müş'ir nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnı ve mektûb-ı sadra'zamîyi mu'tâd üzre haşmetlü Moskov çariçesine teblîğ edüp gerek risâlet husûsunda mahzûz ve gerek nâme-i hümâyûnun mefhûm-ı sa'âdet-meşhûnunda bu iki devlet beyninde akd olunan musâlaha-i mü'ebbede mevâddına rağbet ve ma'beynde müdâm olan musâfât [ü] müvâlâtın levâzım **[B.87a]** ve kuyûduna cenâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarından bilâ-halel hıfz u hırâsete meyl ü mürâ'ât derkâr idüği i'lâm u iş'âr buyurulduğundan mûmâ-ileyh çariçe dostları kemâl mertebede memnûn olup taraflarından dahi bâlâda zikr olunan Şıkk-ı sâlis Sa'îd Efendi avdet etdirilmekle mâbeynde sâbit ü pâyidâr olan hukûk-ı hemcivârî ve dostluğun şurûtı muhâfaza ve mürâ'atında sarf-ı hulûslarını ta'rîf içün lâyık olan vechile taraf-ı hümâyûn-ı şevketmakrûnlarına nâme-i sadâkat-intimâ ve cenâb-ı sa'âdetlerine mektûb-ı meveddet-uslûb tahrîr olunmağla bu dâ'îleri dahi işbu fursatı ğanîmet bilüp huzhur-ı âlîlerine tarafımızdan dahi mektub-ı muhlisî tahrîr olunup ma'an irsâl olunmuşdur. Ve cümleden evvel şevketlü pâdişâh-ı âl-i Osmân hazretlerinin memâlîk-i fesîhatü'l-mesâlik-i Davlet-i aliyye'de yümn ü ikbâl birle taht-ı pâdişâhiye cülûs buyurduklarını tebrîk ü tehniye edüp kemâl mertebede memnûn ve mahzûz olduğumuzu mu'teber dostumuz cenâb-ı sa'âdet-insâfınıza arz u i'lâm ederiz. Kadîmden berü Moskov çariçesi dostlarının aksâ-yı merâmları Devlet-i aleyye ile Moskov Devleti beyninde mün'akıd olan sulh ü salâh-ı mü'ebbedenin mevâddı ve dostluk üzre musâfât ü müvâlâtın şurût u kuyûdu gereği gibi halel tatarrukından masûn ve mahfûz tutmağa masrûf olduğuna şehâdet ederiz. Bundan sonra dahi sıdk-ı hulûs ile olan aksâ-yı merâmlarını bilâ-halel hıfz ederler. Ve tarafeyne râhat-ı dâ'ime ve menfa'at-ı kesîre husûli ve bu iki devlet re'âyâsının hüsn-i zendegânesi içün Devlet-i aliyye ve Moskov Devleti beyninde cârî olan dostluğun bundan ziyâde istihkâmına vesîle olan esbâbı hüsn-i niyyet ile icrâ ederler. Ve bu dâ'îleri tarafından dahi i'timâd-ı aliyyeleri buyurula ki, bu iki hemcivâr devletlerin beyninde muhkem ve üstüvâr olan musâlaha-i mü'ebbedenin ve revâbıt-ı musâfât u muvâlâtın hıfz u mürâ'atında ve izdiyâd ve istihkâmında lâzıme-i zimmet-i sıdk u hulûs muktezâsınca ihtimâm u sarf u makdûr üzre olduuğuma iştibâh buyurulmaya. Cenâb-ı sa'âdet-insâf-ı sadr-ı a'zamîleri dahi vekâlet-i mutlaka ve zât-ı âlîlerinde cibill-i hısâl-ı hamîdeleri muktezâsınca re'y-i rezîn-i Âsafâneleri ve tedbîr-i isâbet-pezîr-i vâlâ-şânları nizâm-ı umûr-ı ıbâde menfa'at olmağla tarafeynin menfa'at ve râhat u arâmişi içün sulh ü salâh-ı **[B.87b]** mü'ebbedenin ve dostluğun hıfz u takrîrine himmet-i vâlâları mebzûl buyurulmak me'mûlümüzdür. Bugünde merkûm Sa'îd Mehmed Efendi bendeleri avdet olunmağla Moskov Devleti'mizde ikâmeti esnâsında me'mûriyyeti üzre hareketde bulunup haşmetlü hâriciyye dostları gerek

risâletinden ve gerek hüsn-i hareketinden kemâl-i mertebede memnûn olduğu huzûr-ı âlîlerine arz u i'lâm olunmak münâsib ad olundu. Bâkī Bârî te'âlâ Hazretleri cenâb-ı devletlerini devlet ile dâ'im-i ber-karâr ile Moskov Şehri'nde Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz bir** senesinde mâh-ı Mayıs'ın üçüncü gününde[1028] tahrîr olunmuşdur.

Devlet-i aliyyede mukīm elçiler mu'tâdları üzre hizmetlerinde mevcûd bulunagelen âdemlerinin mıkdârı.

[A nüshası v.14b-15a'da mukabele edildi]

[B.88b] Cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnda nâme-i hümâyûn ile Leh'e gidüp gelen Mehmed Efendi'nin takrîridir. Fî 11 C. sene 1143[1029].

Cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnı müş'ir nâme-i hümâyûn-ı celâdet-makrûn ile Leh kralına me'mûren **bin yüz kırk üç** senesi Cemâziye'l-âhırı'nin on birinci günü Âstâne-i sa'âdet'den hareket ve sene-i mezkûre Receb'inin on altıncı günü Leh hudûduna dâhil ve Şa'bân-ı şerîf'in dokuzuncu günü Leh Cumhûru'nun oldukları Varşo nâm mahalle varılup, kral ve sâ'ir cumhûrları ve Nemçe ve Françe ve İngiltere ve Moskov ve İspanya ve sâ'ir milel-i Nasârâ'nın elçileri anda mevcûd müşâvereleri var imiş. Müşâverelerine netîce verilmeyüp[1030] kimi bizden akdem gidüp ve kimi sonra gitmek üzre idiler. Müşâvereleri ne içün olduğu haber alamadım. İkinci gün hetman vekîli olan Panyatovski da'vet edüp, safa geldiniz hoş geldiniz deyü i'zâz ve ne gördünüz ve ne işitdiniz ve hudûdumuza dâhil olalı râhat mı ve zahmet mi çekdiniz, deyü sü'al eyledi. Maksûdı celb-i havâdis teferrüs olunup bu kulları dahi, Âstâne-i sa'âdet'den bu tarafa gelince efvâh-ı nâsdan mesmû'um oldu ki, Nemçe ile Françe'nin cengi var imiş. Moskov Nemçe'ye kırk bin asker imdâd edüp Leh hudûdundan mürûr etmek üzre imiş. Mürûr etdiler mi ve bunların cengi vâkı' mı, deyü su'âl eyledim. Cevâb etdi ki, cengleri ve Moskov imdâdı vâkı'dır. Lâkin bizim hudûdumuzdan ubûru mümkin değildir. Zîrâ âl-i Osmân ile sulhümüze muğâyirdir. Moskov askeri kat'an Leh hudûduna ayak basmamak üzredir. Bu keyfiyeti gereği gibi size haber veririm, deyü va'd eyledi ve Devlet-i aliyye ile dostluğunu arz eyledi ve bu tarafda her ne ki havâdis ve keyfiyet var ise cümlesin takrîr eder, anladırım, deyü cevâb eyledi ve dahi su'âliniz var mıdır deyü su'âl eyledikde, Varşova karîb mahalde devletlü hân hazretlerinin bir mirzâsına rast geldim idi. Bana sahîh olmak üzre Galata'dan iki Müslümân

---

1028 İşbu tarih Julian tertibine göredir. Bu tarihlerde Avrupanın büyük ekseriyeti tarafından kullanılan Gregorian Mîlâdîye göre 14 Mayıs 1731 tarihine tekâbül eder. Osmanlıda kullanılan Hicrî takvime göre ise 7 Zilka'de 1143 tarihine tekâbül eder.

1029 "Fî 11 C. sene 1143" İşbu târîh Mîlâdî 22 Aralık 1730'a tekâbül eder.

1030 "verilmeyüp" ifadenin uygunluğu açısından "verilüp" olması isâbetli görünmektedir.

ma'sûmları serîka alınup Leh kralına hediyye olmak üzre getürmüş, taleb etseniz sevâbdır, demiş idi. Ana binâ'en bu kulları mesfûra, Galata'dan iki Müslümân ma'sûmları **[B.89a]** serîka olunup krala getürildiğin haber aldım, anı isterim, dedim. Cevâb eylediki, bu endişeye kralın ve bizim rizâmız yokdur. Su'âl edeyim vâkı' ise getürdir size teslîm ederim. İki gün sonra haber göndermiş ki Galata'dan sırka olunan ma'sûmlar vâkı,' getüren kimesne Harc-ı râh taleb eyledi. Haztartahve (حاز تارتاحوه) nâm kal'ada bir papaza emânet olunmuş, dedi. Ve kā'idemiz budur ki Âl-i Osmân ve gayrıdan gelenler ile cumhûrdan ve kral tarafından bir kaç kimesne bir yere gelüp müşâvere misillü sohbet olunup Devlet-i aliyye'nin bir sipârişi ve sizin bir ricânız var mıdır, sü'âl olunup cevâb verilegelmişdir. Yârınki gün kral sarayına gelür ve anda Moskov askeri mürûrunu ve Galata'dan serîka olunan ma'sûmları ve dahi her ne ki murâdınızdır söylersiz, deyü haber gönderdi. Bu kulları cevâb verdi ki, efendilerim beni müşâvere ve mükaleme içün göndermediler. Ancak nâme-i hümâyûnu getürdüm, gayrı sözüm yokdur, dediğimde, tekrâr haber gönderdi ki, elbetde gelürsüz, murâdınız her ne ise söylersiz. Bu husûs içün efendilerin sana gazab etmezler. Kā'idemiz böyledir ve bu keyfiyyet sizden sü'âl olunur, deyü ibrâm etmeleriyle bi'l-iktizâ vürûdumun altıncı günü da'vet eyledikleri yere varıldı. Cumhûrdan hetman vekîli Panyadovski ve Voyvoda Kiyoski ve Voyvoda Ruski ve Voyvoda Lubeski ve bir ceneral ile beş kişi cevâb eylediler ki, şevketlü pâdişâhınız hazretleri selefi Sultân Ahmed Hazretleri'nin sulhü üzre dostluk murâd etmişler. Getür[d]iğiniz nâme-i hümâyûnun mazmûnu budur. Hakk te'âlâ cülûs-ı hümâyûnların meymûn ve mübârek eyleye. Âkıl pâdişâh imiş. Düşmenliği dilemeyüp dostluk murâd etmek akıl işidir ve iki devletin beyninde gelenlerden sü'âl olunagelmişdir. Lisânen dahi sipâriş var mı, her ne ise söylen, dediler. Cevâb eyledim ki, kat'an sü'âl ve sipâriş yokdur. Kraldan vezîrlerden bir murâd ve bir taleb edecek yok mu, elbetde söyle, dediler, ibrâm eylediler. Yine redd-i cevâb edüp, yokdur, dedim. Elbetde söylemeğe muhtâcdır, demeleriyle, zarûrî bir sü'âlim var, dedim. Söyle, dediler. Âstâne-i sa'âdetden bu tarafa gelince efvâh-ı nâsda Nemçe ile Françe'nin cengi var imiş. **[B.89b]** Moskov Nemçe'ye kırkbin asker imdâd edüp Leh hudûdundan geçse gerek, deyü mesmû'um oldu. Ve sizin kralınız re'yi ile midir, dedim. Hetman vekîli sözümü tahrîr eyledi. Dahi söyle, dediler. Gayrı bu kadar, dedim. Elbetde söyle, deyü ibrâm eylediler. Galata'dan iki Müslümân ma'sûmları serîka olunup krala hediyye olmak üzre getürmişler, isterim, veriniz, dedim. Bu sözümü dahi tahrîr eyledi ve Voyvoda Kiyoski ile Voyvoda Ruski birbiriyle söyleşüp bana cevâp eylediler ki, bu söz hılâf olmak gerek ve vâkı' olup eğer bizim dînimize dönmüş ise nice verilür, dediler. Ma'sûm değil büyük âdem dahi havf ile darb ile, döndüm, demek mümkindir. Bu

söz münâsib değildir, dedim. Hetman vekîli, niçün mu'ârıza idersiz, sâbıkā Hotin Muhâfızı Abdi Paşa'ya bir kaç Leh uşakları varup Müslimân olup vâfir eyyâm hizmetinde olmuşlar iken taleb eyledikde gerü verdi. Bu söz münâsib değildir, deyü sözlerini kesdirdi. Ba'dehû meclis dağıldı. Yine ol gün krala da'vet olunup nâmesin teslîm eyledim ve andan cumhûr ve kethüdâsına da'vet eylediler. Cümle vükelâ ve a'yânı cem' olup cevâb verdiler ki, Moskov askeri mürûru vâkı'dır. Lâkin hudûdumuzdan mürûruna kralın ve bizlerin kat'an rizâmız yokdur ve mürûr etdirilmek muhâldir. Zîrâ mugāyir-i sulh olduğu cümlenin ma'lûmudur. Ertesi hetman vekîli haber gönderdi ki, bu husûs içün Moskov'a mahsûs elçi gönderilmek üzre karâr verildi, ma'lûmunuz ola. Ba'dehû ertesi gün haber gönderdiği Voyvoda Kiyoski Voyvoda Ruski'nin Moskov çarı ile akrıbâlıkları olmağla anların murâdları geçürmekdir, lâkin kralın rızâsı yokdur ve Müslimân ma'sûmları değil Ermeni evlâdları imiş. Getüren kimesne şer'a da'vet edeyor. İsbât etmek üzre tarafınızdan âdem ta'yîn ederek varsunlar, şer'an da'vâ eylesünler, haberin göndermiş. Bir âdem gönderdim. Ermeni deyü isbât etmişler. Lâkin hılâf. Çünki aslında hetmanvekîli sahîh imiş, haber aldım, deyü söylemişiken böyle aksi zuhûr eyledi. Ba'dehû hetman vekîli vedâ'a gelüp dedi ki, Devlet-i aliyye'nin dostuyum ve Moskov Nemçe'ye imdâdı Prus **[B.90a]** memleketinden mürûr edüp Lehlü ta'yînâtın vermek üzre karâr verildi. Eğer beni dost bilürler ise Moskov'a gûşmâl gerekdir. Zîrâ Nemçe ile dostluğa metânet veriyorlar. Bunun encâmı mülâhaza olundukda zahmet görünür, bu sözü söyle, deyü cevâb eyledi[1031]. Ve ibtidâ' hudûdlarına dâhil olup varup gelince yollarda beş on konak yerden likalar haber alup gelüp niyâz ederler ki, bizler ehl-i İslâmdan olup kefere memleketinde kaldık. Bir mıkdârımızı mukaddemâ Devlet-i aliyye himmetiyle çıkardılar. Lütf ü kerem ile bizi söyle, inâyet ve kerem buyursunlar, sevâbdır, deyü Allâh emâneti eylediler. Ramazân-ı şerîfin yedinci günü Varşova'dan hareket olunup arefe günü Hotin'e dâhil olduk. Îd-i şerîfin ikinci günü Hotin'den hareket, Tuna sevâhilinde İsmâ'il andan Âstâne'ye gelince vâkı' olan menzillerde ba'z-ı a'yân-ı vilâyet gelüp emânet ederler ki, kasabalarımızda râhatımız kalmadı eşkıyâdan, lütf edüp ahvâlimizi devletlü efendilerimize ifâde eyle, deyü emânet eylediler. Ve Edirne'ye karîb Küçük Onlu (اونلي) nâm karyeye gelüp anda vâfir halk cem' ve beynlerinde nizâ' üzre oldukları fehm olunmağla biri yanıma gelüp, bu keyfiyet nedir, deyü sü'âl eyledim. Cevâb eyledi ki bugün rûz-ı hızırdır. Kādı efendinin nâ'ibi geldi. Her hâneden birer kuzu taleb eder ve Ramâzân-ı şerîfde dahi birer baklava ve ibtidâ'-yı zabtlarında

---

1031 Derkenâr: "Fezlekesi: Moskovlu Nemçe'ye Kırkbin nefer imdâd verecek imiş ve Galata'dan iki Mülimân çocuğu olup krala hediyye vermişler. Matlûb eyledikde "Ermenidir" deyü vermemişler ve yolda kādılar rûz-ı hızırda ve ibtidâlıklarında köylünün beherinden şer'a tatbîk birer kuzu alurlar imiş ve ba'zılar bizi kurtar demiş ki merâmları gayrîdir, inde'l-örf ma'lûmdur" B.

kefîlleme deyü fukarâya böyle ta'addî olunur. Şikâyete kudret yokdur ki evlâd u ensâbını tecrîm ederler ve şer'andır, derler ve karye-i mezbûr halkı ziyâde muztar ve muhtâclar deyü haber verdiğini takrîr eder.

Havâdisât-ı Mısrıyye fî-gazavâtı'l-hüsniyye. Fî 12 N. sene

Kapdân-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa, İskenderiyye Limanı'na Ramazân-ı şerîfin on ikinci günü vüsûl bulup Donanma-yı hümâyûn bir mübârek sâ'atde on sekizinci günü kalyoncu askerini sefînelerden ihrâc ve müşârun-ileyh cümlesini alup Reşid'e vüsûl **[B.90b]** ve birkaç gün ikāmet ve Reşîd'den Kadve (قدوه) karyesine bir mıkdâr asker ile kapudânları irsâl ve bir kıt'a bonba sefînesi ve bir kaç kırlangıç kapudânın ma'iyyetine ta'yîn ve karyeye irsâl ve kendüleri Reşid'de ikāmet üzre âmâde olup hâ'in olan beyler Kadve karyesini basmak içün asker-i vâfire ile gelüp kapudânları dahi haberdâr oldukda cenge mübâşeret ve beğleri kaçırup der-akab müşârun-ileyh hazretlerine haberini irsâl ve ma'lûm-ı müşîrâneleri oldukda kırlangıçlara süvâr ve Hanyalı Şermet Kapudân sefînesi derûnunda olan seksen nefer levendâtını ihrâc ve uğûr-i pâdişâhîye cânın fedâ deyü Reşid'e erişüp ma'iyyet-i müşârun-ileyh ile azîmet ve ba'dehû bayrak askerini berâber alup mezkûr beğlerin üzerine varmışlar ve mezkûr beyler Rahmânî karyesinde ordularını kurmuşlar, îd-i şerîfin ibtidâ' günü paşa kayığı ve Şermet Kapudân kayığı yürük olup evvelce resîde ve cenge mübâşeret eylemiş. Paşa, Küçükada'ya çıkup cenge bakar iken yakın olduğundan paşaya kurşun atup koltuğunda olan âdemi dizinden urmuşlar. Tehlike olmağla paşayı kırlangıca alup Şermet Kapudân kendi bayrağı askeriyle beylerin üzerine dâlkılıç uğrayup ve paşa kırlangıcından dahi toplara ateş verilüp bârân-ı bâlâ başlarına nüzûl etmekle du'â-yı hayr-ı pâdişâhî ile nısf sâ'at zarfında perîşân oldular. Ordularını bıragup ceng eder iken girüden gelen asker-i mansûr toplarını ve sâ'ir her nesi var ise cümlesini zabt edüp merkūm Şermet bâğileri önüne katup bir sâ'at mıkdârı piyâde askeriyle ma'an ceng edüp düşmeni perîşân ve kendülere imdâd zuhûr eylemeyüp atluya muhtâc olmağla yorgun asker iki üç sâ'at mıkdârı firâr edüp topları ve sâ'ir mühimmâtı alup gider iken Murâd Bey ve sâ'ir beyler birkaç bin atlu ile zuhûr edüp def'aten üzerlerine hücûm ve Şermet Kapudân kayığından top endahte ve bir halâl vermeyüp ve askerine zarâr îrâs etmedin Reşîd'e vürûd ve müşârun ileyh tekrâr sefînelerden asker çıkardup cem' oldukda, bir sâ'at mukaddem bu tarafa erişmeğe müsâra'at edesiz, deyü Mısr'dan haber gelüp **[B.91a]** hemân paşa-yı gayûr Şermet Kapudân'ı ve İryâle-i Hammâmîoğlu Ahmed Kapudân'ı neferâtıyla ma'an ahz ve Bulag'a doğru azîmet ve gāzî-i müşârun-ileyh askeriyle yürüyüp beylerin ikāmete karârları kalmayup Eski

Mısr'a firâr ve paşa-yı cesûr dahi İbrâhîm Bey'in konağına girüp oturmuşlar. Ol gece müşârun-ileyh İryâle Kapudânı Şermet Kapudân'ı Mısır Vâlîsi Mehmed Paşa'ya irsâl ve birkaç yüz asker ile kal'a kapusuna vardıkda askeri kapuda tevkîf ve kupudânlar derûn-ı kal'aya duhûl ve Yeğen Paşa ile ba'de'l-mükâleme haberiyle avdet, ba'dehû Şermet ibtidâ' bâğileri basup top ve cebehânelerini zabt ve bir sâ'at hengâmeden sonra gerüye avdet üzre iken imdâd erişüp zabt olunan top ve sâ'ir ganâyimin muhûfazasına bir mıkdâr âdem ta'yîn ve tevkîf ve dâğilerin verâsından erişüp cem'iyyetlerin perîşân eyledi. Paşa-yı müşârun-ileyh Mısr'a vüsûlünde mîrü'l-hâccı on gün zarfında müceddeden yağma olan mühimmât u malzemesini tanzîm ve ihrâc buyuruldu. Firâr eden beyler Sa'îd'e yol bulup vardıklarında kendilerine metânet ve tekrâr avdetlerine değin kırk günü tecâvüz etmekle eşkıyâ-yı mezbûrlar kuvvet bulup avdet edinceye değin kırlangıçlara nizâm verilüp âmâde ve iki bin zırh-pûş süvârî ile vürûd ve Mısr'a dört sâ'at mahalle ordularını kurup ertesi gün Sü'ûd tarafına firârları vâkı' olmuş ve cengde alınan yüz aded topu İskenderiyye'de kalyonlara irsâl, ba'dehû Sü'ûd'a ardlarınca ta'kîb ve Abdi Paşa ve Dervîş Paşa ve Çapanoğlu bin ikiyüz süvârî ile ve İsmâ'il Bey ve Cedâvî Hasan Bey ve Kalyoncu askeri kırlangıçlar ile Sü'ûd'a karîb bir mahalde beyler ile ceng olunup bi-kazâi'l-lâhi te'âlâ bizim tarafdan hezîmet zuhûr eylemekle Abdi Paşa'nın iki yerinden zırhı üzerinden pala ile çalmışlar. Cümle çadırları ve eşyâları kalup ve Dervîş Paşa'nın dahi eşyâsı gasb ve üryânen Mısr'a duhûl eylediler. Ancak Gâzî Hasan Paşa topların kaldığına dilgîr olduğundan âdemler ta'yîn ve câsûslar Murâd Bey'in topcubaşısını kendilerine tebe'ıyyet **[B.91b]** etdirdüp topları sirka ve ahz ve leylen Mısr'a getürdiler ve düşmen tarafında top kalmadı. Ancak eşkıyâ-yı mezbûrlar verâdan gelüp eski Mısr karşusında ordu kurup kıyâm eylediklerini müşârunileyh vâkıf oldukda Mısr'dan asker çıkarup Kadem-i şerîf'den Kenîsa'ya varınca üç sâ'atdir, ordu kurulup metrisler âmâde ve Bulak ve Mısr ve Kasr-ı ayn ve Eski Mısr ve Kadem-i şerîf'de kapudân paşa ve üst tarafı metrisler üstü Kenîsa berâberliğine varınca bir küçük köy üç sâ'at tahmînen karyede toplar olup bu sebebden düşmene zafer müyesser olmayup yiğirmi beş gün karşu karşuya kıyâm ve beylerin süvârîleri gelüp çarha etdikce kalyoncu askeri top endâhte ve kesrini telef ve Cezîre Karyesi'nde tekye dıvarına at sürüp kurşun endahte ve avdet ederler idi. Bizim süvârîlerimize mukâvemete sebeb hemân zırhları idi ve bu kadar mukâbeleye tâkatları olmayup ancak beher nefere yüz ve ikiyüz iryâl i'tâ etmekle olup hattâ İbrâhim Bey'in kırk sekiz hecin devesi üzerinde beher yükünde otuzaltıbin altun olup üçbin zırh-pûş piyâde-i Mağrîbî ve dörtbin urbân ve zahîre develeri ve mecmû'ı kâşifler mevcûd idi. Reşîd ile Dimyat'dan ayrılan Nil-i mübârek'in mahallinin ismi Kummu'l-garâyine'dir. Ol mahalden Reşid tarafına

giden Nil üzerine Murâd Bey onikibin kazık kakup ve oniki sefîne içine taş doldurup batırmış. Reşîd yolu kapanmağla kimesne ol tarafa gelemeyüp, Dimyat tarafı aşılsun, deyü Nil taşup bir mıkdâr kazıkları fek etmekle sefîneler geçmişdir. Ez-becânib mersûmlar tahammül edemeyüp Sü'ûd tarafına firâr eylediler. Ancak, bu cenk nükūd sarfı ile süvârîye muhtâcdır, deyü Şeyhü'l-beled İsmâ'il bey ve Cedâvî Hasan Bey cevâb eylediklerinde müşârun-ileyh ocaklu ve sâ'ir beyler da'vet ve husûs-ı mezbûr arz eyledikde cümlesi hâzır u âmâde olup lâkin bahşîşleri hisâb olundukda bin ikiyüz kîse akceye bâliğ olup beylere ve ocaklu-yı Mısr'a tevzî' olundu. **[B.92a]** Ve kırlangıçlar Nil'den kalyoncu askeri ve zahîre kayıklar ile gidüp bu def'a dahi Sü'ûd'a varıldıkda Murâd Bey ve İbrâhim Bey kalkup Sü'ûd'dan yukaruya firâr etmeleriyle asâkir-i mansûre ile Abdi Paşa ve Şeyhü'l-beled İsmâ'îl Bey ve Cedâvî Hasan Bey ve ocaklu-yı Mısr cümlesi Sü'ûd'a gidüp kıyâm ve firârî-i mezbûrân Cerce kurbunda bir karyeye cem' olup ceng eylemek fikriyle meşveretde iken Eyyüb Bey, ceng münâsib değildir önlerince firâr edüp eğer dar gelür ise gece beş on âdem ile firâr ederiz. Ceng olup bozgunluk zuhûr eder ise gidecek yer yokdur. Sayda ve Trablıs'a düşüp bir sefîneye süvâr ve Der-aliyye'ye varup hâk-reh-i tâcdârîye ser-nihâde-i ubudiyyet ile cerâyim-i güzeştemiz afv u safh ve gayrı çâre yokdur, dediğini içlerinden biri asker-i mansûr ordusuna gelüp haber verdi. Bu eyyâmda Murâd Bey, dört bin âdem irsâl edüp karyeler bakāyâsından ellibin iryâl ahz ve doğru bizim tarafa geldikde akce ile ma'an on sekiz kâşif nezd-i hazret-i müşârun-ileyhe geldiler. Mâh-ı Rebî'ulâhır'ın yiğirminci günü Cerce'nin bâlâsında beş sâ'at mahalde ceng olunup İbrâhim Bey pazusunda zahmdâr ve Murâd Bey altmış kadar âdem ile firâr eyleyüp Cedâvî Hasan Bey sekizyüz süvârî ile ardına düşüp gitmiş idi. Çarhacıları ve Şerkavî Osmân Bey ve Sübaşı İbrâhîm Bey ve Yeniçeri Ağası Ali Ağa dörd nefer serpîşeler[1032] serçeşme-i fesâd idi, katl olunup sermenhûsları bedenlerinden cüdâ oldu. Ve Inâdî kabîlesi urbânları beyler tarafında olup üç bin mıkdâr asker ile mukaddemâ kapudân Paşa'ya gelüp hıl'at ilbâs ve yine[1033] beyler tarafına gelmişler idi. Zikr ü beyân olunduğu üzre cümlesi dendân-ı şimşîrden gezer edüp on âdemleri halâs buldu. Ve bu haber-i fütühât Cemâziye'l-ûlâ'nın yedinci günü vürûd eyledi. Haremeyn galâlını veren kazâlar. Sü'ûd kasabasının karyeleri: Karye aded 18, erdeb* 12000, karyeler; Taht kasabası karyeleri: Karye 8, erdeb 12000; İleysin Kalur karyeleri; Karye 6, erdeb 48000; Mellevî kasabasının: karye 112, erdeb 12000 **[B.92b]** ve kezâlik Takliye karyesi: Karye 6 erdeb 12000; Menebû kazâsının karyeleri: karye 6, erdeb 12000.

1032 "serpîşeler" metinde "şerpîşeler" sehv B.

1033 "ve yine" mükerrer B.

* "erdeb", bin kıyyelik bir vezin.

Bu cümle galâl ve yerlerden sonra her âdem başına yedişer pâre verirler. Cümlesi Haremeyn vakfıdır. Asl erdeb aded: 4000; Beher erdebî kıyye:110. Sultân Selîm kānûnu üzre her dönüm başına alınan yedişer pâreden otuz altı bin hâsıl olur. El-yevm beher dönüme üçer guruş alınur.

Ez-becânib-i havâdis

Abdi Paşa'nın delileri, biz ceng etmeyiz, harclık ve zahîremiz yokdur, deyü Abdi Paşa'nın âdemleri mu'âraza edüp kapudân paşaya haber verdiklerinde hazînedârı Süleymân Ağa'ya irsâl ve derûnlarına vardıkda merkūm deliler hazînedârı ortaya alup, akce isteriz, deyü guluv etmeleriyle bahşîşleri i'tâsına nizâm verildi. Ve Gāzî Hasan Paşa, Reşid'e vardıkda beyler tarafından ulemâ gelüp, bizler kâfir isek Müslimân olup ubûdiyyet-i şehriyârîyi kabûl eyledik. Maksûd bâğilerin def'i idi, deyü cevâb eyledikleri ve hâlâ Mısr'ın derûnı emîn olup mukaddemâ beyler zemânında Bulak ve Kasr-ı ayn tarafında çok âdem soyarlar idi. Şeyhü'l-beled İbrâhîm Bey, mukaddem Gürcistan tarafında pederi olan kâfire âdem gönderüp Mısr'a da'vet eylemiş ve bir mıkdâr altun ve gümüş irsâl eylemiş ki kandil ve avîze misillü şeyler yapılup kiliseye avîze ola ve vâfir akar dahi kiliseye vakf edüp ruhbânlardan istid'a eylemiş ve pederi ve karındaşları Sakız'a geldikde Moskov konsolosundan patanta taleb eylemişler. Ol dahi gidecek mahallerinden istifsâr eyledikde ma'lûm olup oranın zabiti olan kimesne Gümrükcü Ebubekr'e haber gönderüp âdemleri üzerlerinde olan mektubları ahz ve paşaya dahi mektûb olmağla i'lâm edüp ma'an mektûbu göndermişler. Ve Mısr'a kapudân paşa dühûlünde Urbân, الله ينصر سلطانا , deyü du'a ve feryâdlar ederler.

Isyân edüp firâr eden ümerânın esâmîleri

Şeyhü'l-beled ibrâhim Bey
Murâd Bey
Mustafa Bey
Büyük Eyyüb Bey
Mustafa Bey, fevt
Silahdâr Mustafa Bey, fevt
[B.93a] Ahmed Bey Kilârcı
Lâçin Bey
Küçük Eyyüb Bey
Mehmed Bey
Osmân Bey
Yahyâ Bey Yehûdî
Hüseyin Bey Baht ve
Hasan Bey

İbrâhîm Bey Çırağı Hüseyin Bey[1034],
[İbrâhîm Bey Çırağı] Kāsım Bey
Ali Ağa ağa-yı Yeniçeriyân
Abdurrahmân Bey
Rıdvân Bey
Malta Ali Bey
Osmân Bey Ebû Kiyye'dir

Kapudân paşa nasb eylediği beyler ki
Şeyhü'l-beled İsmâ'îl Bey El-Ciddâvî
Hasan Bey Mîrü'l-hâc
Nahmed Bey
Ali Bey
Defterdâr Ali Bey
Kāsım Bey ve
Hasan Bey
Şâpûrî Süleymân Bey
Abdurrahmân Bey
Mehmed Bey
Şâhin Bey
Fesrâ Ali Bey
İsmâ'îl Bey Çırağı Ali Bey
" " " Rıdvân Bey
" " " Ebûbekr Bey
Diğer İsmâ'îl Bey Selîm Bey Çırağıdır.

Mezkûr isyân eden beylerin serçeşmesi İbrâhîm Bey ve Murâd Bey olup, her birinin yüzer gulâm ve ellişer sakallu ağaları ve ellişer sarrâc ve yiğirmişer top ve ellişer farrâş ve yüz altmış kâşif ve her kâşifin on beşer tâze ve sâ'ir hademeleri hadden efzûn eder, takrîr ve ihbâr ederler[1035].

1034 "İbrâhîm Bey Çırağı Hüseyin Bey" mükerrer.

1035 Derkenâr:"Bâlâdan işbu mahalle gelince Kapudân-ı deryâ Vezîr Gāzî Hasan Paşa şemşîrinden halâs ve rehâ bulan mersûm beyler ahz-ı intikâm dâ'iyyesinde olduğunu Françelü vâkıf ve ittimâ' ile ümm-i bilâd-ı memâlik-i mahrûsa olan Kāhire-i Mısr'ı bin ikiyüz on üç senesi Muharremi'nin beşinci günü bilâ-tekellüf zabt u tasarruf eylediğinin esbâbları bâlâda elli üçüncü varakda Sadra'zâm Yusuf Paşa tarafından fî 13 C. sene **1200** senesinde tahrîr olunan mektûbdan ve kezâlik [B nüshası] altmış ikinci varakda mastûr Kuds-i şerîf içün Françelü'nün yiğirmi bir madde takrîrinden müstebân-ı ârifân tevârîh-şinândır." B.

Bu sûret mûcebince ahidnâme-i hümâyûn yazıla. Fî 10 L. 1129[1036].

Hazret-i mâlikü'l-mülk-i lâyezâl ve cenâb-ı vâhibü'l-atâyâ ve'n-nevvâl, teferrüdtü zâtehu ani'ş-şebîhi ve'l-mîsâl ve tenezzehtü sıfâte an-vasmeti'l-irtihâl ve'l-intikālin kemâl-i kudret-i ezeliyye ve vüfûr-ı mevhibeti lem-yezeliyyesi ve nehr-i sipehr-i nübüvvet ve ahter-i burc-ı futuvvet pîşvâ-yı zümre-i enbiyâ ve muktedâ-yı fırka-i asfıyâ iki cihân fahri Muhammed Mustafâ salle'l-lâhü te'âlâ **[B.93b]** aleyhi ve sellemin mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtı ve ashâb-ı güzîn ve hulefâ-i râşidîn rıdvânu'l-lâhi te'âlâ aleyhim ecma'în ve cümle-i evliyâ-i hidâyet-karînin ervâh-ı mukaddeseleri mürâfıkıyle.

Mahall-i tevkī'

Benki eşrefü'l-büldân ve'l-emâkîn ve ebrekü'l-medâyin ve'l-mesâkin kıble-i cümle âlem ve mihrâb-ı tevkıyye-i âmme-i ümem olan Mekke-i mükerreme'nin ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i şerîf'in hâdim ü hâkimi ve hasretü'l-mülûk olan bilâd-ı selâse-i mu'azzama ki İstanbul ve Edirne ve Burûsa'dır. Ve Şâm-ı cennet-meşâm ve Bağdâd-ı dâru's-selâm ve Mısr-ı nâdirü'l-asr-ı bî-hemtâ ve külliyyen Arabistan ve Halebü'ş-şehbâ ve Irak-ı Arab ve Acem ve Basra ve Ahsâ ve Deylem ve Rakka ve Musul ve Şehr-i zor ve Van ve Diyârbekr vve Zü'l-kadriye ve Kürdistân ve Gürcistan ve Vilâyet-i Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Mağrib ve Habeş ve Tunus ve Cezâyir ve Trablus ve Cezîre-i Kıbrıs ve Rodos ve Girid ve Akdeniz ve Karadeniz ve Cezâyir ve sevâhili ve Diyâr-ı Anadolu ve Memâlik-i Rumeli husûsen Memâlik-i Tatar ve Deşt-i Kıpçak ve Vilâyet-i Kefe ve ol havâlîde olan cümle oymak ve Diyâr-ı Bosna ve Tımışvar ve Belgrad ve ana tâbi' kılâ' vu husûn ve Memâlik-i Eflâk ve Boğdan ve ta'rîf ü tavsıyeden müstağnî nice bıkā' ve büldânın pâdişâh-ı ma'delet-penâhî ve şehinşâh-ı merhamet-destgâhı Es-sultân ibnü's-sultân ve'l-hâkān ibnü'l-hâkān Es-sultân Ahmed Hân ibnü's-sultân İbrâhîm Hân'ım ki, taht-ı âlî-baht-ı Osmânî cenâb-ı hilâfet-ma'âb-ı husrevâneme mukadder ve serîr-i saltanat-ı cihân-bânî zât-ı sütûde-sıfât-ı mülûkâneme mukarrer ü müyesser olmuşdur. Binâ'en alâ-zâlik cennetmekân firdevs-i âşiyân merhûm ve mağfiret-nişân karındâşım Sultân Mustafa Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân zemân-ı saltanat-ıktirânlarında iftihâr-ı ümerâ'i'l-izâmü'l-İseviyye muhtâr-ı küberâ'i'l-fihâm fi'l-milleti'l-Mesîhiyye müslıh-ı mesâlih cemâhîrü't-tâ'ifetü'n-nasrâniyye sâhib-i ezyâli'l-haşmetü ve'l-vekār, sâhib-i delâ'ilü'l-mecd ve'l-i'tibâr Moskov vilâyetlerinin çarı ve cümle Rus'un ve ana tâbi' nice yerlerin fermân-fermâ ve

---

1036 "Fî 10 L. 1129" İşbu târîh Mîlâdî 17 Eylül 1717'ye tekâbül eder.

hükümdârı Petros Aleksiyoviçyus[1037] hateme'l-lâhü avâkıbehû bi'l-hâyr ve'r-reşâd ve ahsene ileyhi sebîle's-savâb **[B.94a]** ve's-sedâd ve ile mütevâliyeten otuz sene müddet ile mâbeynde akd-i sulh ü salâh olunup ahidnâme-i hümâyûn verilmekle hâliyâ çâr-ı müşârun-ileyh tarafından emr-i musâlahanın tecdîd ve te'kîdi içün ruhsat-ı kâmile ile elçi ta'yîn olunan kıdvetü'l-uzmâ'-i'l-milleti'l-Mesihiyye çâşnigîri ve Alakorya'da vekîli olup Âstâne-i sa'âdet-âşiyânemde meks üzre olan Petros Anderyoviç Tolstoğ[1038] hutimet avâkıbehû bi'l-hayr vesâtatıyla nâme-i sadâkat-alâmeleri gelüp ol ahidnâme-i hümâyûnun tecdîdin ve sulh ü salâhın takrîr ü tecdîdin murâd eyledüğin destûr-i ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem müdîr-i umûru'l cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmü'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib mümehhid-i bünyânü'd-devletü ve'l-ikbâl müşeyyed-i erkânü's-sa'âdetü ve'l-iclâl mükemmel-i nâmûsu's-saltanatü'l-uzmâ müretteb-i merâtibü'l-hılâfetü'l-kübrâ el-mahkük bi-sunûf-ı avâtıfü'l-mülkü'l-a'lâ vezîr-i a'zam Âsaf-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı sadâkat-alem Ali Paşa edâme'l-lâhü te'âlâ iclâlehû vezâ'if-i iktidâra ızz-i huzûr-ı fâ'izü'l-cevr-i husrevâneme arz u telhîs eyledikde taraf-ı bâhirü'ş-şeref-i mülûkânemizden dahi çar-ı müşârun-ileyh ile levâzım-ı müsâlemet ve musâfât mürâ'at olunup ol bâbda şeref-sudûr bulan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz mûcebince ol ahidnâme-i hümâyûnda münderic olan şurût ve kuyûdu ve mevâsîk u uhûdu aynıyle te'kîd ü tecdîd edüp işbu tuğrâ-yı garrâ-yı cihân-ârâmızla müşerref ve ma'nûn ve on dört maddeyi hâvî ve şâmil ahidnâme-i hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnumuz şeref-yâfte-i sudûr olmuşdur ki zikr olunur.

Evvelki madde: Bi-emri'l-lâhi teâlâ mâbeynde vâkı' olan ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl ve gayr-ı tarîk ile zuhûr eden husûmet ve adâvet bi'l-cümle mündefi' ve mürtefi' olup ve fîmâ-ba'd akd olunan sulh ü salâhın bereketiyle ta'yîn olunan müddet içün bi'l-külliyye ferâmuş olunup ve bir dürlü ahz ü intikâma tasaddî olunmayup tarafeynde levâzım-ı arâmiş ve istirâhat ve merâsim-i emniyyet ü refâhiyyet ve şerâyit-i ahd ü peymân ve ravâbıt-ı mihr ü vifâk ve mahabbet ü meveddet-i kemâ-yenbağî ve bilâ tebdîl ü tağyîr mürâ'at oluna. Ve kezâlik memleketlerimiz ve re'âyâ ü berâyâlarımız aralarında dahi dostluk gözedilmeyüp? ve birbirlerine her vechile hayr-hâ[hâ]neler? ve iyiliklerin **[B.94b]** is[te]yeler. Ve

---

1037 Petro (Petr) Aleksey Michayloviç (doğumu 1672)'dir. 1689-1725 yıllarında Rus saltanatında bulunmuştur. Rusya Senato'su Petro'ya, İsveç karşısında galibiyet elde edip Nîştat Barışı ile kesin zafere kavuşmasını müteâkib 22 Kasım 1721 tarihinde "Büyük Rus İmparatoru", "Vatanın babası" ve Büyük" lakabını vermiştir.

1038 Petr Andreeviç Tolstoj, elçi sıfatıyla 1702-1714 yıllarında İstanbul'da bulunan Rus siyâsî temsilcisidir. Bu elçi Rusya'nın 1700' yapılan İstanbul Anlaşması ile İstanbul'da daimî elçi bulundurma hakkı elde etmesinden sonra İstanbul'a gelen ilk elçisidir. 1702 başlarında İstanbul'a gelmiştir. Bu şahıs, Petro'nun, 1715'de kendisine muhalif gördüğü için veraset hakkından vaz geçmesini istemesi üzerine Alman İmparatoru VI. Karl'ın yanına kaçan oğlu Aleksey'i geri dönmeye ikna eden kişidir.

hulûs üzre mu'âmele edeler ve bu zikr olunan müddetin temâmında belki nısfında müvâde'anın meddolunması tarafeynden murâd olunur ise tekrâr ittifâk ve hüsn-ı irâdet ile söyleşile. Ve bu vech üzre tarafeynin hüsn-i rızâsı ve ittifâkıyla karâr-dâde olan mevâd müddet-i mezbûrede kendü zemânlarımız ve vârislerimiz halklarımız beyninde dahi cümle şurût ü kuyûduyle mukarrar kılınup mu'teber ü mükemmel ve bilâ tağyîr murâ'at oluna ve kezâlik re'âyâlarımız beyninde dahi gözedile.

İkinci madde: Özi Suyu'nda vâkı' Doğan ve Gāzîkerman ve Şâhinkerman ve Nusretkerman kastelleri hedm oluna ve fî-mâ-ba'd ol yerlerde kastel ve mesken yapılmak üzre arâzî-i merkūme topraklarıyla bu cengden evvel oldukları gibi müşârun-ileyh Moskov ve Rus çarı tarafından yine Devlet-i aliyye'min zabt u tasarrufuna red olunup, ke'l-evvel Devlet-i aliyyemin zabt u tasarrufunda ola. Ve bu zikr olunan kastellerin hedmi dahi büyükelçi ile gelecek te'kîdnâmenin akabinde otuz gün içinde bilâ-te'hîr icrâ ü tekmîl oluna. Ve müşârun-ileyh Moskov çarının ol kastellerin içinde olan zâbiti ve askeri cümle top ve cebehâne ve mühimmât ve zahîreleriyle emniyyet ü selâmet ile çıkup kendü vilâyetlerine gideler ve çıkdıklarında ve avdetlerinde Tatar tâ'ifesi ve devlet-i aliyyeme tâbi' asker ve re'âyâ ve gayrı her kim olursa kendülere bir dürlü te'addî ve rencîde ü remîde ve zarar u ziyân etmeye. Ammâ Moskov ve Kazak askeri dahi bu aralıkda gerek zikr olunan kastellerde iken ve gerek çıkup avdet eder iken muhkem zabt olunup bir vechile el uzatmayalar ve bir nesne talebinde olmayalar.

Üçüncü madde: Ebnâ-i sebîl ve tüccârın memer ü ma'biri olup ve geçürici gemilerin dahi iskeleleri olmak üzre Özi Suyu'nun her kangı tarafında olur ise bir cânibinde Doğan Kal'ası yurduyle Özi Suyu'nun mâ-beyninde Devlet-i aliyye'mden varoş vaz' olunup varoşa münâsib hendek ve sed ile tahsîn oluna. Lâkin istihkâm verilüp kal'a ü kastel sûretine konulmaya ve top ve cebehâne ve cebehâneye müte'allık mühimmât ve askeri vaz' olunmaya ve deryâda olan ceng ve çekdirme sefîneleri ol varoşa çıkup yanaşmayalar.

Dördüncü mâdda: Azak Kal'ası ve hâlâ ana tâbi' **[B.95a]** cümle atîk ve cedîd kasteller ve bu kastellerin arasında olan gerek arâzî ve gerek su, hâliyâ müşârun-ileyh Moskov ça[rı]nın zabtında olmağla yine ol vechile cümsi âsûde-hâl ile çar-ı müşârun-ileyhin zabt u tasarrufunda kalalar.

Beşinci madde: Tarafeynin re'âyâsı bu metîn ve müstahkem sulh ü salâh ile emîn ü müsterih olup fî-mâ-ba'd tarafeynden müteharrik ve bedhâh olanların sebebiyle mâ-beynde nizâ' ve hılâf u ihtilâf zuhûr eylemeyüp cümle tecâvüzlerin men' u kat' olunması tarafe[y]nin maksûdu olmağla ittifâk ile karâr-dâde olmuşdur ki Or Kal'ası'ndan başlanup on iki sâ'at mesâfe olan Or Boğazı'nın toprağı

intihâsından Azak Kal'ası'nın berü tarafından Moyiş* Suyu'ndan Cedîd Kastel'e varınca mâ-beynde olan topraklar ıssız ve hâlî ve cümle sevâkinden tehi kala. Ve Nehr-i Özi cânibinde Moskov mülki hudûdunda Potkal (پوتقال) Şehri olan Selca (سلجا)'dan Özi Kal'ası'na değin Özi Suyu'nun iki tarafında olan topraklar dahi Varoş-ı cedîd'in gayrı umrân ve sevâkînden hâlî kala. Lâkin varoşlar kurbunda bağ ve bağçe içün müstevfî yer alıkonula ve hedm olunan kasteller tekrâr yapılmayup tehî kala . Ve ittifâk ile hâlî kalması münâsib görülen yerler dahi bu misillü kastel var ise tarafeynden hedm oluna. Bunun gibi yerler yapılmayup ve müstahkem kılınmayup hâlî üzre tehî kala.

Altıncı madde: Özi Nehrinde ve nehr-i merkūma cereyân eden küçük nehirlerde[1039] ve Moyiş Kastel ile Or Boğazı toprağı ta'bîr olunan mahallerin arasında ittifâk ile ve yât ü yerâksız gelinüp gidilmek şartıyle hüsn-i civâre ve hüsn-i mu'âmeleye lâyık olduğu üzre ta'ayyüşe lâzım olan odun kesmek ve kovan tutmak ve otluk almak ve tuz getürmek ve balık avlamak ve ormanlarda şikâr eylemek câ'iz ola ve bu maküle intifâ' içün gelüp gidenlere kimesne mâni' olmaya ve bâc u gümrük ve bu misillü nesne talebiyle cebr olunmaya ve Kırım Cezîresi'nde ve zikr olunan Or Boğazı'nda tıraşlık? olmağla hayvanât ve davarları kadîmden Or Boğazından taşra çıkup yayıla yayıla gelmekle bu maküle yayla yapılanlara bir dürlü zarar u ziyân erişdirilmeyüp yayılmalar mu'tâd-ı kadîm üzre **[B.95b]** emniyyet ü istirâhat ile ola.

Yedinci madde: Azak Kal'ası'na öbür cânibinden dahi vech-i münâsib üzre toprak tasarrufu lâzım olmağla râkiben beyne'n-nâs müsta'mel ve müte'ârif olan mesâha vechile, Azak'dan Kuban cânibine doğru on sâ'at arâzî mesâha olunup ta'yîn oluna. Şöyle ki tarafeynden ta'yîn olunacak vekîller nizâ' etmeyüp bu maddenin mazmûnı üzre cânibeynin arâzîsini gereği gibi tefrîk ve vaz'-ı alâyim-i mu'ayyene ile temyîz ü ta'yîn eyleyüp zikr olunan on sâ'atlik arâzîsinin dâhilinde olan ne müte'allık bir dürlü ihtilâfa yer alıkomayalar. Ve tarafeynden adedi berâber âdemler ile âkıl ve hayrhâh vekîller ta'yîn olunup mâbeynlerinde karâr-dâde olan vakıtda bu işi kemâl-i sür'at ile görüp tekmîl edeler. Mâ-adâ arâzî bu ana değin Devlet-i aliyye'min zabtında oldukları gibi yine ol minvâl üzre zabt u tasarrufunda kalalar. Ve Nogay ve Çerkes ve gayrı Devlet-i aliyye'me tâbi' olanlar ve davarları ol yerlerde gezüp Moskov ve Kazak ve gayrı Moskov çarına tâbi' olanlardan kendülere zarâr u ziyân etdirilmeye. Ve kezâlik Azağ'a ta'yîn olunan arâzîde gezen çar-ı müşârun-ileyhin re'âyâsına ve davarlarına Tatar ve Nogaylu ve Çerkes ve

---

* "Moyiş", Don Nehri'ne güney-doğudan gelip katılan ve son kol husûsiyeti taşıyan Maniç olsa gerektir.

1039 "nehirlerde" metinde "şehirlerde" B.

Kırımlu ve gayrılar bir dürlü zarar u ziyân erişdirmeyüp konşuluğa ri'âyet edeler. Ve hilâfına cesâret edenlerin muhkem haklarından geline. Ve ol câniblerde dahi kal'a ve kastel ve varoş sûretinde tarafeynden müceddeden nesne yapılmaya. Hâliyâ oldukları hâl üzre kalup tarafeynden sulha muğâyir vaz' u hâlet zuhûr eylemeye.

Sekizinci madde: Müşârun-ileyh Moskov çarına tâbi' gerek Moskov ve gerek Kazak ve gayrıları Taman ve Kırım ve sâ'ir serhadd-i İslâmiyye re'âyâsına bir dürlü tecâvüz ü te'addî etmeyüp ve Kazak eşkıyâsı şayka ve kayıklar ile Karadeniz'e çıkmayup bir ferde zarar u gezend erişdirmeyüp şakâvet ve tecâvüzden muhkem men' olunup sulh ü salâhın şerâyitine mugâyir ve merâsim,i hüsn-i civâra muhâlif evzâ' u etvârları zâhir oldukda âşikâre muhkem haklarından geline. Devlet-i aliyye'm tarafından dahi serhadlerde olan hükkâm ve Kırım câniblerine ve kalgay ve nûreddîn ve gayrı sultâna ve umûmen Tavâ'if-i Tatar'a ve ordularına fermân-ı ekîd ile tenbîh oluna ki Devlet-i aliyye'me olan itâ'at u inkıyâdları hasebiyle kemâl-i ri'âyet ile ve bilâ tebdîl ü tağyîr bu şerâyit **[B.96a]** sulh ü salâha muvâfakat ve mütâba'at eyleyüp fî-mâ-ba'd Moskov cânibine ve çarının zabtında olan şehr ve varoşlara ve Büyük Rus ve Küçük Rus memleketlerine re'âyâ ü berâyâlarına ve varoşlarına ve Özi ve Ten ve gayrı şehirlerde vâkı' Kazak şehirlerine ve varoşlarına ve Azak semtinde olan varoşları ve kastelleri ve re'âyâları ve çâr-ı müşârun-ileyhin cümle sınûrları üzerine az çok asker ile varmayup ve te'addî ve tecâvüz eylemeyüp ve esîr almayup ve davarların sürmeyüp ve gizlü ve âşikâre zarar u ziyân erişdirmeyüp ve anları bir dürlü rencîde ü remîde eylemeyüp kemâl-i istikrâr u ihtimâm ile hüsn-i civârî ve cânibeynin muvâfakatını mer'î tutalar. Ve bir dürlü zarar u ziyân isâbeti ve hayf u gamz ile çar-ı müşârin-ileyhin re'âyâsını ta'cîz ve te'addî edecek olurlar ise bu maküle sulh ü salâha mugâyir işde bulunanlar haberi alındıkda himâye olunmayup cürmlerine göre muktezâ-yı adl ü şer' üzre bilâ âmân haklarından geline ve tarafeynden gasb olunan her ne ise buldurulup sâhiblerine red oluna. Ve bu maküle teftîş ü tefehhuslarda müsâmaha edüp itâ'at etmeyenlerin dahi iktizâsına göre cezâları tertîb oluna. Ve işbu akd olunan mevâd u şerâyit sulh ü salâha mugâyir ve sâdır olan fermâna muhâlif vaz' u hâlet ile sâ'î-i bi'l-fesâd olanların sâ'ire mûcib-i ibret içün muhkem cezâları verile ve mutlakā müddet-i müvâde'ada harb ü kıtâl ve te'addiyât men' u def' olunup sulh ü salâha muhâlif her ne ise ihlâs-ı tâm ve tenbîh-i ekîd ile men' oluna. Ve akd olunan bu mübârek sulh ü salâh sınûrlarda mu'tâd-ı kadîm üzre tarafeynden müsâra'at ile işâ'at ve müvâde'anın temâmına değin hıfz u ri'âyeti fermânlar ile tenbîh oluna ve fî-mâ-ba'd hakkından muhkem gelinmek üzre bir ferd bir dürlü te'addîye cesâret eylemeye ve Moskov Çarlığı müstakıl devlet olmağla bu ana değin Kırım hânı ve Kırımlu'ya beher sene verdiği vergüyi vermek gerek güzeşte ve gerek hâlen ve gerek ba'de'l-

yevm çar-ı müşârun-ileyh ve haleflerinin deruhdeleri olmaya. Âmmâ Kırım hânı ve Kırımlu **[B.96b]** ve gayr-ı Tatar tâ'ifesi bundan sonra vergü mütâlebesi ve gayr dürlü illet-i behâne ile sulh ü salâha mugâyir işde olmayup sulhı mer'î tutalar.

Dokuzuncu madde: Bu sulh ü salâh akdinden evvel tarafeynden ahz olunup zindânlarda kalan esîrler bu mübârek sulh ü salâh behânesiyle mübâdele-i müstahsene ile tedrîcile ıtlâk olunup ve bir tarafda ziyâde ve dâhî mu'teber esîr bulunur ise sonra anlar dahi ıtlâkiçün iltimâsa cevâz ola. Ve tarafeynin şânına ve bu sulh ü salâhın lâyıkı üzre ri'âyet oluna. Mâ-adâsının dahi ki sâ'ir kimesnelerin zabtında ve Tatarlar'ın yanında olurlar, münâsib ve mümkin mertebe mu'tedil ve ma'kūl behâ ile tedrîciyle ıtlâklarına sa'y olunmak câ'iz ola. Lâkin mâ-beynde tevkîfe imkân olmaz ise bâ-isbât bâ-yemîn ile sâbit olan behâ verile ve ceng esnâsında alınanlar mukābili veyâ bedeli ile bilâ cebr söyleşilmek câ'iz ola. Ve hâkimler bi'l-cümle rızâlaşdırmalarına sa'y edüp bu maküle ıtlâklarda vâkı' ihtilâfı lâyıkı üzre görüp tarafeynin rızâsıyla mâ-beynlerin fasl edeler ve sulh ü salâhdan sonra bu müvâde'a müddetinde Moskov çarının memleketinden esîr ahz olunup götürüldükde Kırım'da ve Bucak'da ve Kuban cânibinde ve gayr-ı memâlik-i mahrûsamda Osmanlu ve Tatar ve Çarkes içinde bulduruldukda bilâ behâ ıtlâk ve red olunalar. Ve Moskov esîrlerini istihlâs içün gelüp gidüp zikr olunan memâlikde yol kâğıtlarıyla gezen çar-ı müşârun-ileyhin âdemleri mâdâmki kendü hâllerinde olup esîrlerin tahlîsine sa'y edeler. Rencîde olınmayalar ve hılâf-ı şer'-i şerîf rencîde edüp zarar u gezend erişdirenlerin cezâları verile. Ammâ İslâma gelen esîrlerin ıtlâkı muhâl olmağla ol makūleler ayardılmakdan be-gāyet ihtirâz oluna.

Onuncu madde: Ticâret ahvâli semere-i sulhden olup memleketlerin refâh-ı hâline sebeb olur. Lâkin çâr-ı müşârun-ileyh tarafından işbu mu'ayyen orta elçileri bu husûsa külliyet ile me'zûn ve murahhas olmamağla ticâret ahvâline söyleşilmesi ve bir sûrete ifrâğ olunması te'kîd ü teşeyyüd-i sulh ü salâh içün mu'tâd-ı kadîm üzre müşârun-ileyh Moskov çarı tarafından Der-i devlet-medâr'ıma ta'yîn ü irsâl olunacak büyük elçisine alıkonula.

On birinci madde: Bu sulh ü salâh ve müvâde'anın müddetinde Kırımlu ve Kazak arasında ve umûmen **[B.97a]** tarafeynde bir gā'ile zuhûr edüp nizâ' vâkı' olur ise sınûr hükkâmı ve paşa ve hân ve sultân ve gayrı zâbitlerin aralarında suhûlet ile görüle, ammâ dahi müşkil işler zuhûr eyledikde Devlet-i aliyyem cânibi ile haberleşüp dostluk ve sulh ü salâha münâsib ve cümle tevfîk oluna. Ve bu maküle serhad nizâ'ı sebebiyle ceng ü cidâle mübâşeret olunmayup gereği gibi ihtirâz u ihtiyât olunmağla sulh ü salâh tarafeynden istikrâr ile mer'î tutula.

On ikinci madde: Moskov tâ'ifesinin avâmı ve râhibler Kuds-i şerîfe varup ziyâretgâhlarını ziyâret etmeğe izn ü ruhsat ola. Ve bu maküle ziyârete

gidenlerden Kuds-i şerîf'de ve gayrı yerlerde gümrük ve harac ve pîşkeş taleb olunmaya. Lâzım olan yol kağıdlarıyçün akce alınmaya. Ve memâlik-i mahrûsamda olan Rus ve Moskov ruhbânlarına hılâf-ı şer'-i şerîf dahl ü rencîde olunmaya.

On üçüncü madde: İktizâ eden umûru görmek içün müşârun-ileyhin kapukethüdâsı Der-i devlet medâr'ımda meks etmek iktizâ etdikde kendüsi ve tercemânları sâ'ir Devlet-i aliyye'm dostlarının kapukethüdâları ri'âyet olundukları in'âmât ve mu'âfiyet ile ri'âyet olunup esnâ-i sulhda kâğıdlarıyla gelüp giden âdemlerine yol emirleri verilüp vech-i ahsen üzre dahi mu'âvenet oluna.

On dördüncü madde: Mevâdd-ı sulh ü salâh ve şerâyit-i ahd u peymânı müş'ir me'mûlün-bih temessük teslîminden sonra takviyet -i mevâdd-ı sulh ü salâh ve tekmîl-i merâsim-i musâfât ve tetmîm-i levâzım-ı müvâlât ve tanzîm-i umûr-ı sâ'ire içün de'b-i kadîme-i müstahsene üzre mûmâ-ileyhimâ Moskov elçileri Âstâne-i sa'âdet'imden çıkdıklarından[1040] sonra altı ay içinde Moskov çarının büyük elçisi dahi çar-ı müşârun-ileyhin nâme ü te'kîdnâmesiyle Der-i devlet-i aliyye'ye dâhil olmak üzre hudûd-ı İslâmiyye'ye geldikde mu'tâd üzre ri'âyet ve refâhiyyet ile karadan îsâl olunup te'kîd-i mevâdd-ı sulh içün dahi yedine ahidnâme-i hümâyûn teslîmi ile vech-i lâyıkı üzre girü avdet etdirile. Ve tarafeyn şânına münâsib olan vechile nâmelerde ve cümle kâğıdlarda mu'tâd olan elkāb tahrîrinde dahi kusûr olunmaya, deyü karındaşım merhûm-ı müşârun-ileyh tâbe serâhû zemânında **bin yüz on iki** Muharrem'inin yiğirmi altıncı gününden* mütevâliyeten otuz seneye değin mevâdd-ı merkūme üzre temhîd olunan musâlaha ü müvâde'ayı **[B.97b]** aynıyla ben dahi vech-i meşrûh üzre mukarrer ve mu'teber dutup yerleri ve gökleri yokdan var eden Hazreti Allâh Celle Şânihû'nun ism-i şerîfini yâd ve Peygamberimiz Hâteme'n-nebiyyîn ve Fahrü'l-mürselîn Muhammedü'l-Mustafâ salle'l-lâhû te'âlâ aleyhi ve sellem hazretleri'nin mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtlarını îrâd edüp şîme-i kerîme-i husrevân-ı sadâkat-mu'tâd ve kā'ide-i marzıyye-i tâcdârân-ı vefâ-i'tiyâd üzre ahd ü mîsâk ederiz ki zikr olunan mevâddın şurût u kuyûduna ve sulh ü salâhın mevâsık u uhûduna kemâ-yenbağî ri'âyet olunup mâdâm ki ol cânibden hılâfına vaz' u hareket sudûr etmeye. Taraf-ı hümâyûn-ı pâdişâhânemizden ve ahlâf u a'kāb ve vükelâ-yı âlî-makām ve sâ'ir mîr-i mîrân-ı sâhib-i ihtişâm ve ümerâ-i zeviyyü'l-ihtirâm ve umûmen asâkir-i nusret-encâmımızdan ve cümle ubûdiyyetimiz ile şeref-yâb olan tavâ'if-i huddâmdan bir ferd hılâfına müte'allık vaz' u hareket eylemeye. Tahrîrâtı evâ'il-i Şevvâl sene **ihdâ ve ışrîn ve mi'eh ve elf**[1041]

1040 "çıkdıklarından" metinde (چقد قدقلرندن) B.

* İşbu târîh Mîlâdî 13 Temmuz 1700'e tekâbül eder.

1041 "evâ'il-i Şevvâl sene ihdâ ve ışrîn ve mi'eh ve elf (1121)". İşbu târîh Mîlâdî 1709 Aralık ayı başlarına tekâbül eder.

Sofya Sahrâsında akd olunan meclis-i şûrâ sûretidir. Fî 4 S. sene 1202[1042].

Selâmet-i tevfîk-ı ni'amü'r-refîk-ı Cenâb-ı Girdigârî ile işbu mâh-ı mübârek Şa'bân-ı şerîfin üçüncü cum'a günü sofya Sahrâsı'na nasb u hıyâm ve vürûd olunmağla derhâl Ordu-yı hümâyûn kadısı ve defterdâr efendi ve nişancı ve defteremîni ve rûznâmçeci ve ocak ağaları ve kapu ricâli ile sadra'zam otağında tertîb-i meclîs-ı meşveret olunup evvelen Hazînedârzâde İbrâhîm Paşa'dan vürûd eden mufassal iki kıt'a kā'ime kırâ'at ve Yaş Kasabası'nda Nemçelü ile vukū' bulan muhârebede kıllet-i asker ve Boğdan voyvodasının asker ile imdâd etmediğinden adem-i imkân-ı mukāvemet hasebiyle avdet edüp hâlâ Kalas'da mukīm ve Kalas Kasabası Tuna'nın mümerr-i sefâyini olup ma'âza'l-lâhû te'âlâ düşmen-i dîn Kalas'a hücûm etmek lâzım gelür ise Tuna'nın aşağısına ve yukarısına sefâyin gidüp gelmesi mümkin olamadığından düşmen hücûm etmezden evvel Kalas Kasabası'nın muhâfazasıyçün lâ-akal on onbeşbin asker ve bir nüzûl emîni ta'yîn ve kendüye dahi masârifına vefâ edecek derece [B.98a] külliyyetlü akce ile medâr-ı nüfûzu olmak içün rütbe-i vâlâ-yı vezâret tevcîh olunması veyâhûd kaviyyü'l-iktidâr bir vezîr ve asker ve nüzûl emîni ta'yînî ile bir gün evvel iskele-i mezkûrenin muhâfazasına ihtimâm olunması[1043]. Ve şehâmetlü Kuban Hânı Şehbâz Giray Hân'dan vârid olan kā'imede dahi sûret-i mezkûreyi beyân ile Boğdan başbuğuyla ma'an Bender ve Hândepesi taraflarında olmağla, bu esnâda külliyetlü asâkir gönderilmeğe eşed ihtiyâc ile muhtâc idüği. Ve Tuna'nın karşu tarafında olan serhaddât-ı hâkāniyyenin takviyesi buna menût olmak sûretleri ve Nemçelü'nün Yaş'a bu def'a hücûm eden askeri yiğirmi beşbin mıkdârı olup etrâfında dahi külliyyetlü asâkiri olduğundan başka Boğdan'dan dahi ne kadar askere mâlik olacağı bi'l-mülâhaza zâhîr idüği tahrîrât-ı mezkûrede muharrer ve Eflak voyvodasından gelen diğer kâğıdlarda İbrâ'il Kal'ası muhâfızın ve sekenesinden kendüye vârid olan mahzar mûcebince külliyyetlü mühimmât ve asker ve nüzül emînine akce irsâli husûsuna müsâ'ade buyurulması. Ve Nemçelü'nün zahîreden kemâl-i muzâyakaları olmağla Devlet-i aliyye'nin zahîre cem' eylediği mahaller ve ale'l-husûs İsakcı anbârlarına zahîre içün Nemçelü'nün hücûm eylemesi ağleb ihtimâl olmağla İsakcı muhâfazasına ihtimâm lâzım olduğu ve Nemçelü'nün Boğdan'da olan Yaş'a istîlâ eylemesi takrîbi ile fî-mâ-ba'd matmah-ı nazarı Eflâk tarafı olup ma'iyyetinde olan asker ile böyle külliyyetlü düşmene mukābele müşkil olmağla ma'iyyetine külliyyetlü asker tesyîrine himmet buyurulmasını tastîr etmekle cümleye bu keyfiyyetler ifâde olundukda İsakcıköprüsü ve anbarları ve nefs-i İsakcı

1042 "Fî 4 S. sene 1202" İşbu tarih Mîlâdî 15 Kasım 1787'ye tekâbül eder.
1043 "olunması" metinde "olunmasın".

ve havâlîsinin muhâfazaları rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve Niğde Sancağı ihsâniyle Zıhneli Hasan Pâşa'ya ihâle olunmuş olmağla tezelden İbrâ'il ve Kalas'ın dahi muhâfazası lâzım olduğundan bundan akdem Varnalızâde Selîm Ağa'ya vezâret tevcîh olunmak içün Ordu-yı hümâyûn'a da'vet olunmuş olmağla vürûdunda ma'iyyetine bir mıkdâr asker terfîk ile Kalas muhâfazasına tesyîr veyâhûd hâlâ Kalas'da olan mîr-i mûmâ-ileyh İbrâhîm Paşa'nın ma'iyyetin kesîr asker ile takviye ve Viderice ve Deliorman kazâlarından ve Niğbolu Sancağı'ndan ve Zağralar'dan ve Edirne'den berü sağ kolun kazâlarından serdengeçdi bayrağı küşâdıyle İbrâ'il ve Kalas'a asker tesyîr olunmak üzre Yeniçeri ağasının [98b] tertîb edeceği defter mûcebince zikr olunan kazâlardan mıkdâr-ı vâfî asker tahrîr olunmak.

Bend-i sânî: Devletlü sadra'zam hazretleri cümleye hitâb edüp mütevekkilen ale'l-kadîr ma'iyyetlerine bir mıkdâr asker alup düşmen üzerine münâsib olan mahallerden azîmet etmek niyyetinde olduklarını lede'l-beyân ba'zı mehâzîr bastıyla yalnız müşârun-ileyhin azîmeti münâsib olmadığı huzzâr taraflarından ifâde olunmağla Nemçe ve Moskolu'nun ol taraflara ittifâken hücûmları ve asker göndermekde su'ûbet olduğu ve Belgrad tarafında şimdilik bir şey olmadığı hasebiyle Ordu-yı hümâyûn'un Sofya'dan doğru Vidin'e azîmeti sûretlerini sadra'zam hazretleri huzzâra tefhîm eylediklerinden sonra herkes, çadırına varup bu keyfiyeti etrâfıyla mütâla'a ve mülâhaza edüp ferdâsı cümle ocak ihtiyârlarıyle ve Vidin tarafından getürdilen iki takım serhad ihtiyârlarıyla husûs-ı merkûm yevm-i mezkûrun irtesi günü müzâkere olunmak üzre meclis ferdâya tevkîf ile cümlesinin yevm-i mezbûrun ferdâsı olan cum'a ertesi günü cem' olunmaları tenbîh olundu.

Bend-i sâlis: Yevm-i mezbûrun ferdâsı zîr-i mazbatada muharrerü'l-esâmî ricâl ve ocaklu ile tekrâr akd-i meclîs- şûrâ olunup kaleme alınan lâyiha kâğıdı kırâ'at birle, bundan akdem Edirne Sahrâsı'nda akd olunan meclis-i şûrâda Ordu-yı hümâyûn'un İsakcı tarafına gitmesi münâsib görülmeyüp İsmâ'il seraskeri ordusu teksîr-i asker ile Sadra'zam ordusu'na yakın derecelerde takviye olunmak şartıyla, livâ-i sa'âdetin Sofya Sahrâsı'na azîmeti esbâb-ı illetleri beyânıyla münâsib görülüp karâr verilmişidi. Ve Fethü'l-İslâm tarafından köprü kurulup Ordu-yı hümâyûn'un Vidin tarafına teveccühi tezkâr olunarak Sofya Sahrâsı'na varıldıkda akd-ı meşveret ile Ordu-yı hümâyûn'un Belgrad ve Vidin üzerlerinden kangısına tevcîhi münâsib idüği Sofya'da söyleşilmek ve Mi'mâr-ı sâbık Tâhir Ağa köprü nâzırı ve Tırnovi Çeribaşısı Selvilizâde Hüseyin Ağa binâ emîni olarak Fethü'l-İslâm Köprüsü'nün binâsına mübâşeret olunmak üzre karâr verilmekle[1044] emîrleri ısdâr ve tertîb-i

---

[1044] Derkanâr: "Düşmen ordusunda altı mâha kadar cisr inşâ olunsun deyü sabr u târâm olmayup yanında mevcûd köprüsünü kurup maılûbu olan şahre mürûr ederler" B.

levâzımı ile irsâl olunup ba'dehû binâ emîninin savb-ı me'mûra âzim olduğunu şâmil **[B.99a]** tahrîrâtı gelmiş olduğu huzzâra ifâde olunmağla Vidin ve Belgrad'dan kangı tarafa teveccüh münâsibdir, ve Vidin cânibine azîmet lâzım geldiği hâlde kangı tarafı ehvendir ve Nemçe kralı Zemun'a (زمونه) gelüp kırkbin asker ile kendüsi Böğürdelen üzerine azîmet ve kırkbin asker dahi Semendire üzerine ta'yîn edüp yiğirmiikibin asker dahi Belgrad karşusına tahsîs ile zikr olunan seksen bin asker ile Niş üzerine gidüp, Belgrad'ın zahîresi olmadığından kırk elli gün muhâsaraya ancak dayanacaklarını mülâhaza ile yiğirmiikibin asker kifâyet eder, deyü re'y-i mezkûrı üzre hareket eyleyeceklerini müş'ir ahz olunan havâdis dahi beyân olunmağla Ordu-yı hümâyûn'un kangı tarafına teveccühü iktizâ eder, ol tarafı müzâkere. Ve Nemçe Moskolu'nun hâlleri ve ne mahâllere sû'-i kasd edecekleri mütâla'a ve mahall-i teveccüh ve mahall-i teveccüh ba'de't-tercîh teveccühümüze müteferri' esbâb nedir, etrâfıyla mülâhaza ve sonra şöyle gerek idi ve şu cânibe bu cânibe gidilmek lâzım idi, falan şöyle söyledi binâ-berîn söyleyemedim, denilmemek vechile hâtır[a] her ne gelür ise ketm olunmayarak Allâh içün doğruca söylenilsün. Bu maslahat kimesnenin maslahatı olmayup dîn ü devlet umûru ve zarar u nef'i cümleye râci' bir madde olmağla, söylesem ta'rîz çıkar, demeyüp tahsîl-i rızâ'i'l-lâh içün doğruca söyleyerek semt-i azîmete karâr verilsün. Ba'dehû ana göre işimiza bakalım vâcibdir. Belgrad askeri ve yerlü re'âyâsı ve nisvânı otuzbine karîb nüfûs olup mevcûd-ı zahîreleri otuz güne ancak vefâ edüp binâ'en aleyh Sofya'dan mıkdâr-ı kifâye dakīk ihrâc ve bu günlerde irişdirilmek vâcibdir.Sofya'dan Niş'e ve Belgrad'a ve Feyzi Süleymân Paşa ma'iyyetine gönderilecek zahîre külliyyetlü arabaya muhtâc, Edirne'den tertîb olunan arabalar avdete ruhsat isterler. Ruhsat verilmese kusûr gelecek arabalara mâni' olacağından başka cebren gönderilse dahi hayvanâtlarında kuvvet kalmadığı hasebiyle ruhsat verilüp anlara bedel-i arpa tedârükiyle zahâ'ir-i matlûba mahall-i mezkûreye tisyâr olunmak içün müzâkeresine dikkat ü ihtimâm olunmak üzre te'kîd olundu[1045].

Dördüncü: Araba maddesinde tûl ü dirâz mübâhasât olundukdan sonra çünki Serasker Süleymân Paşa'nın **[B.99b]** bir an akdem Şehirköyü'nden hareket edüp Niş'e ve Niş'den dahi Köprü'ye ve Köprü'den olan asâkiri veyâ Godinye'ye? cem' olunan tavâ'ifi cem' ile Belgrad'a azîmeti lâzım geldiğine binâ'en ve el-ân ma'iyyetinde zahîre olmadığına ibtinâ'en Sofya mütesellimi ma'rifetiyle tedârüki tenbîh olunan üçyüz arabaya zahâ'ir tahmîl ve müşârun-ileyh ma'iyyetine tesyîr ve bir tarafdan dahi ordudan tedârük olunacak mekkârî arabaları ve deve ve katır ile verâsından zahîre gönderilmek üzre tanzîm ve müşârun-ileyh Şehirköyü'nden

---

[1045] Derkenâr: "Düşmen ordusunda araba gā'ilesi yokdur" B.

hareket ve Niş'e varup Niş'de dahi bir iki günden ziyâde karâr etmeyüp doğru savb-ı me'mûrîne sür'at ve zahîre arabaları ma'iyyetine varup yevmiyye tahliye olunan arabaları girü iâde ve yine Sofya'dan tahmîl olunup verâsından tesyîr olunarak bu vechile zahîrenin ardı kesilmeyüp peyder-pey zahâ'ir-i külliyye ile i'ânet olunmak ve bu vechile müşârun-ileyhin savb-ı me'mûruna azîmetine sûret verilmek ile müşârun-ileyhe bu vechile emr-i âlî ısdâr ve zahîre tesyîri dahi bu vechile istihsâl olunmak üzre nizâmı karâr-dâde oldu.

Beşinci: Ordu-yı hümâyûn'un gerek Vidin ve gerek Belgrad taraflarına azîmeti vürûd edecek top ve mühimmâtın vüsûlünden mukaddem câ'iz midir değil midir, denildikde cümle huzzâr, mühimmâtsız nice hareket olunabilür. Tekmîl-i mühimmâtdan evvel bir tarafa hareket olunmak câ'iz değildir. Hemân vürûd-ı mühimmâtın isti'câline bakılmalıdır, demeleriyle, hoş imdi böyle olsun. Lâkin Sofya'da ne kadar ârâm iktizâ eder ise semt-i hareketimizin karârına mâni' değildir. Ordu-yı hümâyûn Vidin ve Belgrad'dan kangı tarafa teveccüh etmek iktizâ eylediği bilinsün, denildikde huzzârın ekseri semt-i azîmet Niş'e varılmadıkca ma'lûm olamaz. İnşâ'Allâhü te'âlâ Ordu-yı hümâyûn'a mühimmât ba'de'l-vüsûl Niş'e azîmetden sonra düşmenin hareketi tahkîk ve ana göre kangı tarafa azîmet karâr-gîr olur, Niş'de tekrâr müzâkere olunup sûret-i maslahat kangı cânibe azîmeti îcâb eder ise, öylece hareket olunur. **Ellibir** târîhinde Ordu-yı hümâyûn Vidin'e varup andan öteye azîmet eylemiş, lâkin düşmen Belgrad'a ve Böğürdelen ve Semendire cânibinden Niş'e doğru gelmek lâzım gelür ise doğru mukâbelelerine teveccüh iktizâ eder. **[B.100a]** Hâsılı Niş'e vâsıl olmaksızın mahall-i azîmet ve teveccühe karâr verilemez, denilüp semt-i azîmeti tahkîk Niş'e vüsûle ta'alluk olundu.

Altıncı: Serasker-i müşârun-ileyh Süleymân Paşa'nın ma'iyyeti içün lâzım gelen zahâ'ir ve nakliyçün muktezî olan arabaların nizâmı ne vechile iktizâ eder ise mülâhaza ve râbıtası verilmek ve Ordu-yı hümâyûn Niş'e ve andan Belgrad'a teveccüh eder ise gerek esnâ-yı tarîkda ve gerek ikâmet edeceği mahalde ve eğer Niş'den Vidin'e teveccüh edecek olur ise kezâlik esnâ-yı râhda ve Vidin'de karârı hengâmında iktizâ eden zahâ'ir ve nakliyçün kezâlik arabaların iktizâ eden mahallerden tedârük ve tanzîmi ve zahâ'irden siklet çekmemesi husûsunun şimdiden râbıtasına ıkdâm olunması defterdâr efendiye lisânen tenbîh olundu.

Yedinci: Fethü'l-İslâm tarafından inşâsı tasmîm olunan köprünün dahi levâzımı tedârük ve şurû' olunmuş olduğuna binâ'en te'kîd-i hâl içün nâzır ve binâ emînine hitâben bir kıt'a emr-i şerîf ısdârı.

Sekizinci: Zahâ'ir-i mezkûrenin nakli ve gerek Edirne'den nakl olunacak mühimmât-ı cebehâne ve tophâne içün Edirne havâlîsinden ashâbı ister istemez cebren tedârük olunan arabaların beher hâl i'âdelerine ruhsat verilmek lâzım

olduğuna binâ'en mühimmât-ı mezkûre Sofya'ya ba'de'l-vüsûl ilerüye nakli içün başka ve zahâ'ir nakli içün dahi başka külliyyetlü araba tedârükine ihtiyâc derkâr olduğuna binâ'en, Sofya'da ikâmet esnâsında ehl-i şûrâ külle-yevm bir yere gelüp vakt izâ'at olunmayarak defterdâr efendi ma'rifetiyle sûret-i nizâmının istihsâline ıkdâm ve bu bâbda fütûr ve ihmâlden tevkî olunmak üzre karâr verildi.

Dokuzuncu: Niş'den Vidin'e gidilecek tarîk ve Vidin'den gelen iki nefer ihtiyâr ki biri Murâd Kethüdâ ve diğeri Gurban Ağası Mustafa Ağa'dır. Bunlardan lede's-su'âl, Niş'den Yenihân üç sâ'at ve Yenihân'dan Garlin Karyesi dört sâ'at ve Garlin'den **[B.100b]** Kula dört sâ'at ve Kula'dan Vidin dört sâ'at mahal olup Ordu-yı hümâyûn dahi **elli bir** târihinde tarîk-ı mezkûrdan mürûr etmişdir. Esnâ-yı râhda sudan kat'a zarûret yokdur. Balyemez topları dahi mürûr u ubûr eder. Lâkin konulacak kazâlarda zahîre mevcûd olmayup araba ile sofyadan nakle muhtâcdır, deyü haber vermeleriyle bâlâda mastûr olduğu üzre Niş'e vüsûlden sonra eğer semt-i azîmet Vidin olmak üzre karâr-gîr olur ise, zahîre husûsu arabalar ile nakl olunmağa karâr ve Sofya etrâfı kazâlarından külliyyetlü zahîre mübâya'asına ve râyic behâsı i'tâ olunarak bir kadem akdem râbıtasına dikkat olunmak müzâkere olundu.

Onuncu: Serasker Süleymân Paşa'nın bir kadem akdem hareket ve Niş'e ve andan Belgrad'a azîmeti lâbüd olup müşârun-ileyh ashâb-ı harb ü darbdan olmayup beher hâl umûr-ı harbiyyede serasker bulunanların iktidârı olmak lâzımeden idiği Yeniçeri ağası ve deftardâr efendi ve Silahdâr Ağası Ahmed Bey taraflarından beyân ile zımnî serasker tebdîlini iş'âr eylediler. Lâkin evân-ı muhârebede tahvîl-i serasker ile tağyîr-i umûr muzır olmak hasebiyle tecvîz olunamadığından mîr-i mîrândan beş altı neferi hâlâ Niş'de olmağla çarhacı olarak biri Serasker Süleyman Paşa'nın ma'iyyetine ta'yîn olunup serasker bulunanlar bi'n-nefs cengci olma iktizâ etmeyüp idâre-i umûr eder ve asker kullanur ukalâdan olmak kâfî idüğine binâ'en serasker paşa ma'iyyetine Abdi Paşa'nın me'mûriyyetini Ordu-yı hümâyûn kādısı ve kethüdâbey ve sâ'irleri bi't-tabi' te'yîd etmeleriyle Abdi Paşa'nın serasker-i müşârun-ileyhin ma'iyyetine me'mûriyyetiyçün bir kıt'a emr-i âlî ısdâr u irsâli husûsu karâr verildi.

Onbirinci: Kalas ve İbrâ'il muhâfazasıyçün serasker lâbüd idüği yevm-i sâbıkda mezkûr olduğuna binâ'en tekrâr derece-i lüzûmu beyân olunmağla, asker ihrâc ve tesyîri sûretinde tûl ü dirâz ebhâs güzerân edüp beher bayrağı yüz yiğirmişer neferden Silistre ve Niğbolu sancaklarının ba'zı kazâlarından yiğirmibeş bayrak piyâde serdengeçdi bayrağı **[B.101a]** küşâd ve Kalas muhâfazasıyçün İsmâ'il seraskeri ma'iyyetine azîmetiyçün emr-i âlî ısdâr olundu[1046].

[1046] Derkenâr: "Hemân murâd asker ta'yîn olundu (!) cevâb olmak içündür".

On ikinci: Moskov Seferi Seraskeri Ali Paşa Hazretleri ma'iyyetinde serasker takımından başka Ordu-yı hümâyûn takımından dahi katı çok mühimmât gönderilmiş olmağla İbrâ'il Kal'ası'yçün lâzım gelen mühimmât ve cebehâne her ne ise bir kadem akdem tesyîrine ikdâm emri karâr verildi.

On üçüncü: Ordu-yı hümâyûn'da atlı askerinin kılleti olduğunı ifâde edeyor, ve atlumuz pek galîldir, bir çâresi lâzımdır, deyü ba'zı huzzâr taraflarından ifâde olunmağla cümleden keyfiyyet lede's-suâl sipâh ve silahdar ağaları, el'ân orduda üçbin nefer yokdur, deyü ifâde etmeleriyle devletlü sadra'zam hazretleri kendülere hitâb edüp, ya sizin neferâtınız ne mahâldedir, dediklerinde, ricâl ve mevâlî-i kirâm etbâ'ı olarak tevâbi'âtdan ibâret idüğini telmîh etmeleriyle, ehl-i meclîs dahi tasdîk edüp Sipâh Ağası Osmân Ağa, hâlâ Sipâh Ordusu'nda olan ikiyüz nefer ancak mevcûddur, deyüp lâkin bunun nizâmı şimdi mümkin olmayup müteferrik olan neferâtlarının cem'i ve müceddeden yazılan tarakkîlulerinin isticlâbıyla iktifâ ve ba'dehû vaktiyle bir nizâmına bakılmak üzre tevkîfi re'y olundu[1047].

On dördüncü: Bu günlerde ikibin beşyüz nefer ile Çalıkzâde ve üçbin nefer ile Çaparzâde kethüdâsı ve bin nefer ile Tokad askeri ve mevcudlarıyla cümle gelecekler onbin nefere yakın olmak muhtemel olmağla sadra'zam hazretleri, ben askerden fikr çekmem. İnşâ'Allâhü te'âlâ giderek tekessür eder, deyüp Sadr-ı Rumeli Eyâleti'nin Ordu-yı hümâyûn ma'iyyetine alınması taraflarına münessak olup Yeniçeri ağası ve sâ'ir ba'zı huzzâr münâsib görüp bundan sonra iktizâsına göre râbıtası verilsün denildi.

On beşinci: Bâlâda zikr olunduğu üzre İbrâ'il kal'asının yamakânı dâhil-i kal'aya cem' olundukdan sonra, sâ'ir askere muhtâc değildir, deyü Yeniçeri ağası ve kulkethüdâsı ifâde edüp bir senelik **[B.101b]** mevâcibleri dahi gönderilmiş olmağla müteferrik olan yamakân mevâcib içün elbette İbrâ'il'e gelürler. Vürûdlarında dahi eğerçi koyuvermiyeceklerinden mâ-adâ ihtiyâta mebnî emr-i şerîf dahi ısdâr olunmuş olduğuna binâ'en asker-i mezkûr kadr-ı kifâyede olup ziyâde askerin lüzûmu olmadığın mûmâ-ileyhim eğerçi ifâde eylediler. Lâkin mıkdâr-ı kifâye asker ile takviyesine ikdâm eylemek üzre serasker paşa hazretlerine te'kîd olunsun, denildi.

On altıncı: Kalas muhâfazasıyçün Ordu-yı hümâyûn'dan ba'zı yeniçeri bayraklarının irsâlini sadra'zam hazretleri Yeniçeri ağasına te'kîd etmeleriyle Yeniçeri ağası, Ordu-yı hümâyûn'dan asker ifrâzı bir vechile câ'iz olmaz. Beyne'l-asâkir kîl ü kâl ve ihtilâli mûcib olacağından başka, asıl asker Ordu-yı hümâyûn'a

---

[1047] Derkenâr: "Bu kelâm ceng mahallindedir. Gelecek asker Anadolu'da Sivasda'dır. Altı mâha kadar gelüp erişeceği zâhirdir" v.101a, B.

lâzımdır. Bunun câ'iz olmadığını ocaklu kulları dahi haber verirler, diyerek meclisde olan ocak ağalarından sü'âl ve anlar dahi te'yîd eylediler. Emr ü fermân men-lehü'l-emr hazretlerinindir.

Esâmî-i meclis-i şûra-yı mezkûr: Ordu kadısı efendi, kethüdâbey, yeniçeri ağası, defterdâr efendi, re'îs efendi, nişâncı efendi, defteremîni efendi, rûznâmeci efendi, çavuşbaşı ağa, başmuhâsebeci efendi, sipâh ve silahdar ağaları, yeniçeri katibi efendi, sipâh ve silahdâr kâtibleri efendiler, kulkethüdâsı, saksoncubaşı, turnacıbaşı, cebeci ve topcu ve arabacıbaşı ağalar, üç dört nefer ocak ihtiyârları.

Taraf-ı Devlet-i aliyye'den düvele neşr olunan beyânnâmelerin sûretidir.

Devlet-i aliyye ile Rusyalu beyninde Kaynarca Muâhedesi akd oluundukda tarafeynden şerâyit-i mu'âhedeye mû-be-mû ri'âyet ve hilâfı vaz'ından mübâ'adet ve bu vechile cânibeyn ra'âyâsının esbâb-ı istirâhatları istihsâline dikkat ile beyne'd-devleteyn dostluk ve safvetin tezâyüdine sarf-ı himmet muktezâ-yı şân-ı devlet olduğuna binâ'en Devlet-i aliyye-i ebed- miknet tarafından şerâyit-i dostî ve müvâlâta kemâ-hiye hakkahâ ri'âyet olunduğu ashâb-ı insâf ve hakkâniyyet olan Avrupa düveli dostlarımıza hafî değildir. Rusya Devleti mukâbele-i bi'l-misl kā'idesi ve dîrîne[1048]-i mer'iyye-i devlet üzre [**B.102a**] şerâyit-i ma'kūdenin sirran ve alenen hılâfı tarîkına sene-i insilâkden tebâ'ud ve mücânebet birle hukūk-ı dostî ve hemcivârîye ri'âyet etmek iktizâ eder iken musâlaha-i mezkûrenin in'ikādından sonra hılâfına dürlü dürlü hareketlare mübâ'adet edüp ez-cümle esâs-ı sulh-i mezkûr Kırım'ın Allâhü ta'âlâ'dan gayrı kimesne karışmamak vechile serbestiyyeti kazıyyasi idüği cümle düvel-i dostlarımıza zâhir ü celî iken mücerred Kırım-ı istîlâ kasdıyla envâ'-ı mukaddemât-ı hafiyye ve celiyyeye şürût ve mübâşeret ederek Şâhin Giray'ı asâkir-i Rusya ile Kırım'a idhâl ve şurût-ı serbestiyyetin hılâfı bir tarafdan ahâlîsinin kimine cebr ve kimini iğfâl ederek hânlığa kabûl eylemelerini teklîf ve bir cânibden dahi mezbûrun hânlığını Devlet-i aliyye'ye îrâd ve i'tirâf olunmadığı sûretde i'âde-i harbe âğâz edeceği sûretlerini irâ'et edüp bu vechile esâs-ı sulhü halel-pezîr eylemesi nâkıs-ı ahd olduğunu iş'âr eylemişiken, Devlet-i aliyye mücerred sefk-i dimâ'-yı re'âyâ-yı cânibeyni mûcib olmamak içün tarafeyn sekenesine şefkaten şurût-ı mu'âhedeye mugāyir olarak teklîf-i mezkûru kabûl etmiş olduğu kezâlik devlet-i dostlara ma'lûmdur. Ba'dehû ticâret mu'âhedesi deyü nice maddeleri şâmil ve ekser-i şerâyiti Kaynarca Musâlahası'na vücûhla mugāyir biraz şerâyit tertîb ve anın dahi bi-tıbkıhâ imzâ

1048 "dîrîne" metinde "دیرنه" B.

olunmasını teklîf edüp esâs-ı sulha mugâyir olan maddeleri edille vazıhasıyla elçisine beyân olundukca, tağyîre me'mûr değilim, böylece imzâ olunmaz ise devletim şerâyit-i mu'âhedeye ri'âyet olunmadı ad eder, kelâmlarıyla ısrâr etmekle Devlet-i aliyye mecbûl olduğu mürüvvet-i kâmile muktezâsı üzre anı dahi kabûl eylediği keyfiyyât-ı ma'lûmedendir. Ba'dehû buna dahi kanâ'at etmeyüp asâkir-i külliyye ile Kırım Cezîresi'ni açıkdan açığa istîlâ u zabt ve Şâhin Giray'ı def' ve memleketine îsâl ve bu vechile sulh ü salâhı alenen naks edüp ahidnâmelerden Kırım serbestiyyetine dâ'ir şerâyit tay olunduğunu ve Kırım yedimizde kalmak sûretini mübeyyin sened vermezseniz muhârebeye müheyyâyız, kelâmlarını elçisi ve Nemçe elçileri vesâtatıyla takrîrler takdîm ederek îrâd ve teklîf etmekle, Devlet-i aliyye vifâkı şikâka tercîh ve matlûb olan **[B.102b]** senedi ma'a'l-kerâhe i'tâ ile böyle bir emr-i azîmi dahi ne vechile tahammül eylediği cümleye vâzıhdır. Bunlardan mâ-adâ mugâyir-i şerâyit hareketlerinin nihâyeti ve Kırım ve Rusya memâlikine varan Devlet-i aliyye tüccâr ve re'âyâsını topa sarup i'dâm etmek ve götürdükleri emti'ânın behâlarından efzûn gümrük almak ve emvâllerin alıkomak ve varan tüccâr gemilerini toplar endahtıyla tard u ref' etmek ve arâzî-i Devlet-i aleyye'de olan re'âyâyı sırran ve alenen tergîben ve terhîben iğfâl ederek sefîneleriyle âhar sûretler ile Rusya memâlikine nakl etmek misillü vaz' u hareketlerin gâyeti olmadığı dahi cây-ı eşkâl değildir. Devlet-i aliyyenin bu derecelerde tahammülü hâşâ sümme hâşâ muhârebeden ictinâbına ve za'f u futûruna mebnî olmayup mücerred vikâye-i sulh ü safvet niyyet-i hâlisâsıyla idüği zâhir iken Rusya Devleti, Devlet-i aliyye'nin hâlât-ı mezkûreyi tahammülünü za'f ve futûruna haml ve her ne irâde eder isek icrâsına dest rers oluruz, zu'mıyla bunlara dahi adem-i kanâ'at ve Devlet-i aliyye'nin kerrâtla menşûrunu kabûl etmiş, Tiflis Hânı Erekli Hân'ı evvelemirde zîr-i hafâdan tarafına celb ve nass-ı ahidnâmede, fî-mâ-ba'd cânibeynden birbirinin aleyhine sırran ve alenen bir dürlü amel-i buğz u ızrâr olunmaya, deyü mastûr iken, nass-ı mezkûrun vücûhla mugâyiri olarak ve Devlet-i aliyye'nin hayrı olmayarak hân-ı mezkûr hakkında Çıldır vâlîsinden iştikâ ve müşârun-ileyhin azlini istid'a ve nice ısrâr-ı bî-hâllerinden sonra hân-ı mesfûrun yalnız himâyeti bâbında Çıldır vâlîsine bir kıt'a emr-i şerîf ısdâr olunduğu hâlde, nizâ' bertaraf olur, deyü Françe elçisi vesâtatıyla inhâ eylediklerinde Devlet-i aliyye dahi bu bâbda Françe Devletinin tavassutuna rağbet birle emr-i şerîf-i mezkûru i'âde edüp, Françe elçisi vesâtatıyla şöyle nizâm verilmiş idi, deyü ifâde olundukda, bizim umûrumuza Françelü ne karışur, deyü sûret-i mezkûreyi dahi red eyledikleri ve Kılburun Hudûdnâme'sinde, Kılburun ve hisârıyla Koykoy cânibinde vâkı' kadîmden berü Özi ahâlîsinin mu'ayyen olan tuz göllerinden hâsıl olan tuzı vakt-ı zemânıyla tarafeyn zabitânının izin kâğıtlarıyla Özi'den gelüp iki devlet mâ-

beyninde vâkı [B.103a] olan dostluk ve hemcivârî muktezâsı üzre tarafeyn zâbitânının ma'rifetleriyle ihrâc u nakl eyleyeler, müdâhale ve mu'âraza olunmamak üzre kavl olunmuşdur, deyü mastûr ve hudûdnâme-i mezkûrenin akdi târihinden sonra beş altı sene kadar şart-ı mezkûra tarafeynden bilâ nizâ' ri'âyet ve bir def'a Rusya tarafından mümâna'at vukū'ı taraf-ı Devlet-i aliyye'den inhâ olundukda, mümâna'at-ı mezkûre hudûd zabitimizin sehvidir, şart-ı mezkûr kemâ-kân icrâ olunmak üzre tenbîh-nâme tahrîr eyledik, deyü hakk-ı Devlet-i aliyye'nin yedinde olduğunu i'tirâf ederek Devlet-i aliyye'ye cevâbnâmeleri dahi gelüp muktezâ-yı şurût icrâ olunmakda iken bir müddetden berü Özi ahâlîsini zikr olunan göllerden hılâf-ı şurût men' edüp men'-i mezkûrun şart-ı mugâyereti elçisine kerrâtıyla beyân olundukda tenbîhnâme-i mezkûreden tecâhül ile gâh, hudûdnâmede mezkûr şurûtda muhaddidimiz sehv etmiş, kelâmını ve gâh âhâr gûne vâhî kelâmlarını îrâd ile şurût-ı mezkûreyi ibtâl ve da'vâyı kendü taraflarına düşürüp Özi ahâlîsinin göllerden tuz ihrâcında bi-hakkın olan ısrârlarından şikâyet ve men'-i mezkûrda ısrâra mübâderet eyledikleri ve ahidnâmelerde, iki devletin re'âyâsından ba'zıları âhar bir töhmet ve adem-i itâ'at veyâhûd hıyânet edüp devleteynin birine ihtifâ veyâhûd ilticâ kasdında olur ise Devlet-i aliyye'de dîn-i İslâm-ı kabûl ve Rusya Devleti'nde tanassur edenlerden mâ-adâ aslâ bir behâne ile kabûl ü himâyet olunmayup der-akab red veyâhûd hiç olmaz ise ilticâ eyledikleri devletin memâlikinden tard olunalar ki bu misillü yaramazların sebebi ile iki devlet beninde mûris-i bürûdet veyâhûd bâ'is-i bahs-ı abes olur,aslâ bir ma'nâ vâkı' olmaya. Kezâlik tarafeyn re'âyâsından olup gerek ehl-i İslâm ve gerek Hristiyân zümresinden bir kimesne bir dürlü taksîrât edüp her ne mülâhaza ile bir devletden ol bir devlete ilticâ eder ise, bu misillü taleb olundukca bilâ te'hîr red olunalar, deyü mastûr ve mansûs iken dostluk ve şurûta mugâyir olarak kendü tahrîkiyle memleketlerine firâr eden Boğdan Voyvodası Aleksandıra'nın [B.103b] ber-mûceb-i şürût-ı Devlet-i aliyye'ye reddi mütâlebe olundukda elçisi dürlü dürlü mugâlatalar ve ahd u şurûta sığmaz kelimât îrâd ederek, reddi muktezâ-yı şurût ise dahi devletim red etmez, cevâb-ı kat'îsini verdiğinden mâ-adâ, altmışbin asker ile Potemkin Ceneral hudûdlara me'mûr oldu. Ve beyne'd-devleteyn ba'zı mevâd nizâmına me'mûrdur. Ben dahi anın re'yiyle harekete me'mûrum, vâdîlerinde takrîr i'tâsıyla bayağıca Devlet-i aliyye'yi cenge da'vet etmişiken Devlet-i aliyye yine mürüvvet-i tecâhüli'l-ârif tarîkına insilâk ve hakîmâne mu'âmele ederek, çünki Potemkin Ceneral ba'zı nizâma me'mûr olmuş. Devlet-i aliyye'nin şarten ve ahden hakkı olan şu maddeleri kendüye tahrîr ile şerâyit-i uhûdun icrâsına ihtimâm eyle denildikde, kemâ-fi'l-evvel ne Tiflis hânından fârig oluruz ve ne firârî Boğdan voyvodasını veririz ve ne tuz husûsunda Devlet-i aliyyenin îrâdına mümâşât ederiz, ecvibe-i kat'iyyesini îrâd ve bu vechile

kavl-i evvelinde ısrâr birle kat'îce cevâb verüp şerâyit-i uhûd ve mevâsika adem-i ri'âyet ve hılâfında ısrâr cihetleriyle naks-ı ahd ve hudûda altmışbin asker ile Potemkin Ceneral'i ta'yîn ve âdât-ı dostî ve düvelden hâric ve külliyyen tabî'at-ı meveddete mugâyir ve beyne'd-düvel ve belki cemî'-i esnâf-ı insâniyye beynlerinde dâ'imî ve ale'l-ıtlâk mer'î olan emniyyet-i âmme kā'idesine muhâlif olarak Kırım maddesine eylediği gibi cebr ü tazyîk ile, Devlet-i aliyye ceng ü harbden âcizdir, i'tikādına binâ'en mücerred muğiyir-i şurût olan makāsıdını kabûle Devlet-i aliyye'yi mecbûr etmek kasd-ı fâsidiyle Devlet-i aliyye'yi cenge da'vet etmiş oldukları cihetle dahi naks-ı mezkûru te'yîd ve tasrîh eyledikleri mütebeyyin olduğuna binâ'en beyne'd-devleteyn derkâr olan vifâk-ı mübeddel-şikāk olduğu tahakkukundan sonra Devlet-i aliyye dahi hudûdlara asker ta'biyyesiyle mukābele-i bi'l-misle mecbûr olup hâl böyle iken Devlet-i aliyye yine sulhün i'âdesine râgıb olarak elçisi getürdilüp bu fesâdların cümlesi esâs-ı sulh olan Kırım maddesinden neş'et eylediği beyânıyle, mevâdd-ı mezkûrede şerâyite ri'âyet ve Kırım'ı sûret-i aslîsine ircâ'a mübâderet ederseniz Devlet-i aliyye i'âde-i sulha **[B.104a]** râzı ve müheyyâdır, denildikde kemâ-fi's-sâbık red ile cevâb verüp adem-i kabûl şerâyit ile naks-ı ahde ısrâr etmekden nâşî kā'ide-i kadîm-i Devlet-i aliyye üzre Yedikule'de tevekkuf olundu. Devlet-i aliyye'nin seferi Rusyalu'nun naks-ı ahdi hasebiyle Rusyalu üzerine olup elli seneden berü dost ve hem-civârı olan Nemçe Devleti hakkında sırran ve alenen bir gûne sû'-i kasd ve irâdesi olmadığı ve dâ'imâ himmet-i kâmilesi vikāye-i safvet-i cânibeyn ve tezâyüd-i tehâb ve Moro tarafına masrûf idüği âlemlere malûm olduğundan başka Nemçe Devleti hakkında hâric ez-ahd u mîsâk nice maddelere müsâ'ade eylediği ve ez-cümle Boğdan arâzîsinden hılâf-ı ahd u peymân arâzî-i vâfire mütâlebe ve kendü zu'miyle tahdîd ve alâmetler vaz' ve hudûdlarına asâkir-i külliyye tehiyye birle, arâzî-i mezkûreyi Devlet-i aliyye Nemçelü'ye terk ü teslîm etmez ise muhârebeye müheyyâyız, sûretlerini irâ'e etmekle Devlet-i aliyye vifâk u şikāka tercîh ile arâzî-i mezkûreyi mücerred tezâyüd-i safvet-i cânibeyn içün mahsûs muhaddid ta'yîni ve sened i'tâsıyla Nemçelü'ye bi-gayr-ı hak terk etmiş olduğu ve Cezâyir-i garb ocakları serbest ve murâbıt ocaklar olup dost oldukları devletler ile anların musâlahaları beyninde cârî olageldiği ve hattâ Nemçelü dahi birkaç def'a anlar ile başkaca mu'âhede edüp gerek sulh ve gerek adâvetleri kezâlik beynlerinde cârî idüği ve Devlet-i aliyye ile Nemçe beyninde olan musâlaha şerâyitinde ocaklardan kendülere vâkı' olan hasârın tazmîni dâhil-i şart olmadığı zâhir iken zikr olunan ocaklardan Nemçe sefâyin ve re'âyâsını alâ-tarîku't-tekeffül te'mîn husûsunun senede rabt olunmasını teklîf eyledikde ahd-i şartdan hâric olarak teklîf-i mezkûru dahi Devlet-i aliyye red etmeyüp kabûl ve sened i'tâ eylediği ve bundan başka serbestiyyet-i kâmile üzre Karadeniz ticâretine

hâric ez-ahd u şart olarak ruhsat istid'a ve her bir maddesi Devlet-i aliyye'ye nice mazarrâtı şâmil sekiz maddeyi muhtevî sened mütâlebe eylediklerinde havsala-i müsâ'ade ve tahammüle gencîde olur hâlâtdan değil iken Devlet-i aliyye'nin Karadeniz ve cemî' enhâr ve bihârında Nemçe sefînelerinin serbest-i kâmile üzre yoklanmaksızın geşt ü güzârına ruhsat-ı kâmile verildiğini hâvî **[B.104b]** ve **otuz**[1049] târîhinde olan Pozorofca sulhünü yine Nemçelü kendüleri naks ve lağv edüp ba'dehû **elli iki**[1050] târîhinde Belgrad'da vâkı' olan musâlaha ve akd olunan şerâyite nazaran dahi zikr olunan Pozorofca şurûtları nesyen mensiyyen ferâmuş olunduğu muhakkak iken mensî olan Pozorofca ticâret maddeleri dahi mer'î tutulmasını muhtevî safvete yakışmaz vechile matlûbları olan ticâret senedi tıbk-ı irâdeleri üzre i'tâ olunduğu ve bu kadar seneden berü Eflâk ve Boğdan'da Nemçe konsolosu ikâmeti mesbûk olmayup şurût-ı ahidnâmede dahi musarrah değil iken memleketeyn-ı mezbûreteyne acente nasbını istid'a eylediklerinde Devlet-i aliyye mazarrat-ı mülkiyye ve mahzûrât-ı adîdesine bakmayup mücerred dostluğa hurmeten tezâyüd-i selm ü safveti mûcib olmak irâdesiyle zikr olunan acentenin nasbına dahi müsâ'ade ve işbu mevâdd-ı azîmenin her birine başka başka senedler i'tâ ve bu misillü uhuddan hâric maddeler ile dostluk murâ'atına sa'y-ı evfî etmiş olduğu ve Rusyalu'nun Kaynarca sulhünden berü husûle getürdiği maddelerin ekseri Nemçelü'nün mürüvvet etmeyerek bi'l-iştirâk ikdâmından neş'et etmişiken, Devlet-i aliyye bakmayup yine dostluk ve hem-civârlık merâsimini icrâda dakika fevt etmediği cümle düvel dostların ra'nâ ma'lûmlarıdır. Taraf-ı Devlet-i aliyye'den hukûk-ı dostî ve hem-civârîye bu mertebelerde ri'âyet olunmakda idüği zâhir olduğundan başka Rusyalu ile sefer mütehakkık oldukdan sonra, Devlet-i aliyye'nin Nemçe Devleti hakkında bir dürlü sû'-i niyyeti olmayup dostluk ve safvetde sebâtı derkâr ve Nemçe Devleti'nden dahi safvet me'mûlünde idüği bedîdârdır, deyü Nemçe elçisine mükerreren beyân u ifâde olunmuşiken Nemçe Devleti elli senelik hukûk-ı Devlet-i aliyye'nin mürâ'ât-ı mezkûresini bi'l-külliyye ferâmuş ve bundan akdem Nemçelü'nün bi'd-defe'ât giriftâr oldukları eyyâm-ı ibtilâlarında eğer Devlet-i aliyye cüz'î temâyül ve hareket etmek değil ednâ derece bir gösterişicek etmek lâzım gelse dilediğini icrâ edeceğinden başka Nemçelü'nün işleri ne sûreti kesb edeceği kendüleri ve mülâhazât-ı sedîde erbâbı indlerinde zâhir ve bu bâbda Devlet-i aliyye kat'a semt-i mürüvvetin ve ahd-i şurûtun hılâfına bakmayup âciz kişilik etmemiş olduğu bâhir iken Devlet-i aliyye'nin bu mürüvvetini dahi mensî **[B.105a]** kılarak bâlâda mezkûr olduğu üzre Devlet-i aliyye'yi mecbûr ederek tahsîl-i menâfi'i fikrine mebnî Rusyalu ile olan ittifâkını der-pîş ile elhâletü

1049 "otuz"dan kasıt Hicrî 1130'dur. Mîlâdî 1717'ye tekâbül eder.

1050 "elli iki" dan kasıt 1152'dir. Mîlâdî 1739'a tekâbül eder.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

hâzihî Rusyalu'nun naks-ı ahdi cihetiyle Nemçelü temâm fursatı ganîmet ad ve kem-fursatlık edüp Rusya seferinde naks-ı ahdi Devlet-i aliyye'ye azv u isnâd ile Rusyalu'nun seferinde hissedâr ve müşterek olduğunu ve Âstâne'[de] mukîm elçisini memleketine avdete me'mûr etdiğini mübeyyin beyânnâme irsâliyle bilâ-mûcib kat'-ı rişte-i müvâlât ü saffet ve fesh-i sulh ve naks-ı ahd etmekle Devlet-i aliyye dahi elçisi ve âdemlerini tevkîf dâ'iyyesine düşmeyüp derkâr olan mürüvvet-i celîlesi muktezâsı üzre mu'azzezen ve mükerremen Nemçe diyârına avdet ve insırâfına ruhsat ve yollarda himâyet ve istihsâl-i esbâb-ı istirâhat ve emniyyetiçün emr-i şerîf ısdâr ve re'âyâsının hudûdu tecâvüz edinceye dek Françe elçisi ma'rifetiyle himâyetlerini iltizâm eylemişdir. Bu bâbda saltanat-ı seniyye-i Osmâniyye'nin kat'â ser-rişte ve medhali olmayup hâl böylece olduğu Avrupa düveli dostlarımızın ma'lûmları oldukda keyfiyyet-i hâl nazar-ı insâf ve hâkāniyyetlerine havâle olunur.

Bu def'a Nemçelü ile akd olunan mütâreke temessükünün sûretidir ki hatt-ı hümâyûnları mûcebince nezd-i hümâyûnlarında kalmak içün ihrâc ve bir aynı takdîm olundu, fermân men-lehü'l-emrindir. Fî 9 M. sene 1205.

بسم الله الرحمن الرحيم

Bâ'is-i tahrîr-i kitâb-ı safvet-nisâb oldur ki,

Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ile Nemçe Devleti beyninde vâkı' olan hukūk-ı kadîminin ba'zı avârız hasebiyle tağyîrinden nâşî irâka-i dimâ'dan ihtirâzen cânibeynin rağbet ve hâhişine binâ'en müceddeden akd-ı ravâbıta silm ü safvet (دفتم) kılınması matlûb olmakdan nâşî Devlet-i aliyye-i Osmâniyye ile Nemçe Devleti beyninde işbu muhârebe vukū'undan berü Devlet-i aliyye'nin Nemçe askeri tarafından istîlâ olunan bi'l-cümle mahalleri Devlet-i aliyye'ye redd-i teslîm ve Nemçe Devleti işbu muhârebeye müdâhale etmeyüp min-ba'd Rusya Devleti'ne, Devlet-i aliyye aleyhine min-külli'l-vücûh imdâd[1051] **[B.105b]** vermekden nükûl ve muhârebe üzre olan Devlet-i aliyye ile Rusya Devleti beyninde dikkat üzre bî-taraflık şıkkı ihtiyâr ve ri'âyet olunmak şurûtuna rabt ile Nemçe Devleti, Devlet-i aliyye ile akd-i müsâleme husûsunu ta'ahhüd edüp Silezya'da vâkı' Rişinbaş* nâm mahalde işbu **bin yediyüz doksan** senesi Temmuz'unun yiğirmi yedisinde Nemçe ve Prusya krallarının murahhasları beyninde imzâ olunan şurût-ı mezkûreyi hâvî mu'âhede-i mezkûre cânib-i saltanat-ı seniyyeden dahi istihsân ve kabûl

---

[1051] Derkenâr: "El-müstemedînü'l-lâhi'l-meliü'l-ekrem Şerif Hasan El-vezîrü'l-a'zâm".

* "Rişinbaş", Reichenbach.

olunduğuna binâ'en musâlahaya râbıta-i hıtâm verilmek içün Prusya ve müttefikleri İngiltere ve Felemenk devletleri tarafından mütevassıt ve bundan böyle zâmin olarak elçiler hâzır-ı bi'l-meclis olmak üzre Devlet-i aliyye ile Nemçe Devleti tarafından murahhas eylemelerinin mümkin mertebe isti'câl ile mahall-i ictimâ'a ta'yîn ü tesyîrlerine medâr olacak mütârekenin akdine cânib-i saltanat-ı seniyyeden destûr-ı ekrem müşîr-i efhâmü'l-uzmâ nizâmü'l-âlem nâzım-ı münâzımü'l-ümem müretteb ü merâtibü'l-hılâfeti'l-kübrâ, mükemmel-i nâmûsu's-saltanat, vezîr-i a'zam sütûdeşiyem ve vekîl-i mutlak mansûrü'l-alem Şerîf Hasan Paşa edâme'l-lâhü te'âlâ iclâlehü vezâ'if-i bi't-te'yîd iktidârehû ve ikbâlehû hazretleri ve Nemçe Devleti tarafından feld mareşali ve Marye Terzeya gran kurvesi iftihâru'l-milletü'l-Mesîhiyye muhtâr-ı küberâ'i't-tâ'ifetü'l-Îseviyye Prenc De Koburg hutimet avâkıbehû bi'l-hayr cenâbları terhîs olunmalarıyla binâ-berîn beynlerinde ba'de'l-muhâbere Prusya kralının akd olunacak sulha tavassut ve zamânı hasebiyle kral-ı müşârun-ileyhin elçisi kıdvetü a'yânü'l-milletü'l-mesîhiyye piyâde askeri koloneli ve istihkâk-ı harbiyye rütbesinde Kovaliri Konte de Luzi hutimet avâkıbehû bi'l-hayrın mâbeyne hulûliyle karâr-dâde olan mevâdd-ı mütârekedir ki zikr olunur.

Evvelki madde: İşbu temessükün imzâsı günü târîhinden bede' olunarak tarafeyn hudûdunda Devlet-i Osmâniyye ve Nemçe Devleti askerleri beyninde, gerek karalarda ve gerek sularda bi'l-cümle harekât-ı hasmâne münkatı' ola. Ve bi'l-cümle hudûd-ı tarafeynin gerek Nehr-i Tuna'nın tûlinde ve gerek Sırb ve Bosna semtinde mütâreke-i mezkûrenin muktezâsı cârî olmak üzre kâbil ise yevm-i mezkûrda Devlet-i Osmâniyye ve Nemçe Devleti zâbitân ve tavâ'if-i askeriyyelerine tenbîh oluna. Cânibeynden tesyîr olunacak ulakların savb-ı me'mûrelerine vâsıl oldukları **[B.106a] an**, mûcebince amel oluna. Ve asâkir-i tarafeynin hâlen zabt u tasarruflarında olan eyâlât ve arâzî uhûd-ı musâlaha imzâ oluncaya dek tasarruflarında kala ve her bir cihetden hafî ve celî hasmâne evzâ' kabîlinden ad olunmak ihtimâli olan hâlâtdan kemâl-i dikkatle tehâşî oluna. Ve miyânelerinde ekmel-i âsâyiş ve ahsen-i mu'âmele levâzımına mürâ'ât olunmak üzre tarafeynden bi'l-cümle zâbitân ve tavâ'if-i askeriyyeye mü'ekkid tenbîh oluna. İki devlet beyninde sulhün ber-vech-i istihkâm müstevcib olacağı i'âde-i hüsn-i vifâk emrine min-ba'd muhil ü münâfî olmak ihtimâli olan bi'l-cümle harekâtdan hazer ü mücânebet olunmak husûsuna tarafeynden sarf-ı etemm-i dikkat ü ihtimâm oluna.

İkinci madde: Temessükün bâlâda muharrer târîhinden sonra gayr-ı me'mûl çete ve tecâvüz ile îsâl-i hasâret ve nehb ü gasb-ı eşyâ ve nüfûs ahzi ve sâ'ir gûne ta'arruz vâkı' olur ise nüfûs-ı mezbûre kayd-ı esirden halâs ve eşyâ-yı mağsûbe red ve fuzûlî zabt olunan yerler tahliye ve hasâret-zede olanların zarârları tazmîn ve tarzıyye etdirilüp bu gûne ta'arruz vukū'u her kangı mahalde i'lân-ı

mütârekeden sonra olmuş ise ol maküle hareketi irtikâb edenlerin ve hempâ ve şerîklerinin ibreten li's-sâ'irîn zâbitân ma'rifetiyle haklarından geline.

Üçüncü madde: İşbu mütârekenin akdi kat'îce müzâkere-i sulh zımnında Devlet-i aliyye ve Nemçe Devleti ve Prusya ve müttefikleri olan İngiltere ve Felemenk devletleri tarafından kendü murahhaslarının mahall-i ictimâ'a irsâl olunmalarına medâr içün olup emr-i musâlahanın ta'cîli iki devletin dahi mesâlihine râci' bir maslahat olmakdan nâşî imkânı mertebe bir an akdem hıtâmına tarafeynden mübâderet olunmak üzre kavl ü karâr olunup her gûne te'hîr ü terâhî misillü hâletin ref'iyçün dokuz mâh müddetde kat'îce hıtâm-ı maslahat tarafeynden iltizâm olunur. Bu takdîrce işbu temessükün imzâsı günü târîhinden Mayıs'ın evâhirine dek ma'mûlün-bih olmak üzre i'tibâr oluna.

Dördüncü madde: Cânibeynden ta'ahhüd-i mezkûre iltizâmından sonra asâkir-i tarafeynin birbirleri mukâbelesinde tecemmu'ı bî-hûde ve abes olduğundan mâ'adâ iki tarafa dahi bârgirân oldukları cihetden iki tarafdan asâkir-i mezkûre çekile ve hudûdda ancak esnâ-yı musâlahada bulunagelen veyâhûd eyâlâtın te'mîni içün iktizâ eden tavâ'if-i askeriyye îkā oluna. Binâ'en aleyh **[B.106b]** Pranc Koburg tarafından Eflâk'da ancak nizâm ü asâyîş-i beldenin îkāsına kâfî olacak mıkdâr alıkonula ve gerek işbu alıkonulacak mıkdâr ve gerek sâ'ir Nemçe tavâ'if-i askeriyyesi kalîl ü kesîr her ne ise Kule ve Yergöğü ve İbrâ'il nâhiyelerine duhûl etmeye. Ve kezâlik cânib-i Devlet-i aliyye'den Nehr-i Tuna'nın sol yakasında Memleket-i Eflâk hudûdunda ancak bâlâda mezkûr Kule ve Yergöğü ve İbrâ'il kal'alarının mıkdâr-ı kifâye ve mârru'z-zikr İbrâ'il Kal'ası'na nazaran Rusyalu ile muhârebe henüz bâkī olmakdan nâşî i'mâli iktizâ eden ve sâ'ir tedâbîrin cevâzı mıkdârınca muhâfız askeri alıkonulup lâkin işbû alıkonulacak muhâfız askerinin ve gerek sâ'ir tavâ'if-i askeriyye-i Osmâniyye'nin kalîl ve kesîri ne ise memleket-i Eflâk hudûduna ve Nemçelü'nün hâlâ zabtında bulunan sâ'ir nâhiyelerine mürûru câ'iz görülmeye. Ve Nehr-i Tuna'nın tûlinde tarafeyn askerlerinin zabtında bulunan sevâhil ve kıyılarında bilâ-mümâna'atin iki tarafın dahi sefâyin ve kayıkları geşt ü güzâr eyleye. Lâkin be-şart-ı an ki ahdimâ âharın zabtında bulunan sâhiline takarrub veyâ hurûc etmeye. Mekr-i furtuna veyâhûd bir hâdise-i gayr-ı kabih zuhûr ede ki ol hînde tarafeynden her gûne mürüvvet ve dostluk mu'âmelesi va'd olunup ve kezâlik muktezî olan mahallerde yedek çekmek tarafeynden câ'iz ola.

Beşinci madde: Mahall-i ictimâ'a tarafeynden kavl ü karâr kılındıkda bu gûne mahall-i ictimâ' temâmen her cihetden bîgâne bir mahal ad olunmak lâzım gelmekle mahall-i mezbûrda imkânı merdebe adedi ekal bir mıkdâr asker kalup gerek şehrin emniyyetine ve gerek mahall-i mezbûrun serbestiyyetine i'tinâ oluna.

Altıncı madde: İşbu senedin imzâsı gününden bed' olunarak tarafeyn askerlerinden zabt olunmuş bulunan eyâlât açılup musâlaha vaktında olduğu misillü mu'âmelât cârî ola ve işbu eyâlâtın ahâlîsi kendü devletleri tarafından yedlerine verilen yol hükmü ve pasaporteleri ibrâz eyledikce ta'arruz havfından bir[1052] vechile bir yerden bir yere varup işlerinin rü'yetiyle meşgûl olmaları câ'iz ola. Ve tarafeyn ahâlîsi beynlerinde nizâ' zuhûr eder ise tarafeynden me'mûrlar ta'yîniyle nizâ'larının dostâne teskîn ve kat'ına mübâderet oluna. Ve'l-hâsıl tarafeyn re'âyâsı **[B.107a]** âfât-ı muhârebenin indifâ'ıyle teyemmünen akd olunacak musâlahanın bi'l-cümle menâfi'iyle şimdiden mehmâ-emken müşfi' olmalarına tarafeynden rızâ verile, deyü işbu tahrîr olunan şurût, tarafeynden kabûl ve bilâ tağyîr mefâhîmi icrâsına ri'âyet ü tekeffül olunup şurût-ı mezbûre-i makbûleyi hâvî tarafımızdan imzâlarımız ile mümzâ ve mühirlerimiz ile memhûr birbirlerine muvâfık vechile mütâreke temessükâtı tahrîr ve mübâdele olundu. Târîh-i Hicret-i Nebeviyye aleyhi efdali't-tahiyyenin **bin ikiyüz beş** senesi Muharremü'l-harâm'ının dokuzuncu bâzâr günü[1053] ki **bin yediyüz doksan** sene-i Rûmiyyesi Eylül'ünün sekizinci günidir, Yergöğü Sahrâsında tahrîr olunmuşdur. Bâlâda mastûr altı madde Prusya kralının tavassut ve zamânıyle karâr-dâde olduğunu tasdîk u beyân zımnında Orduyı hümâyûn'da Prusya kralının murahhas elçisi olduğum hasebiyle imzâmı vaz' eylemişimdir.

Konte Luzi Piyâde askeri
koloneli ve istihkâk-ı harbiyye
rütbesinin kovaliri

Sûret-i hat

Benim vezîrim, kral vekîli Primat Piskopos Koca Hetman değildir. Bu tahrîre göre değildir. Agnandı ki, Moskovlu tarafından nasb olunacak kralın tarafgîri olagelecek kapukethüdâsı iş göründü, akl-ı kasrım üzre Françe ve Nemçe ve İstanbul kapukethüdâlarına şöyle denilse ki, Moskov'un nasb etmeye murâd eylediği kimesneyi siz dahi[1054] murâd eder misiz. Anın olması hılâf-ı serbestiyyet olup bu husûsa cümlemiz rızâ vermeyüz. Sizlerin krılları nice rızâ verir. Moskov sizlerden pes iken Leh'[e] mâlik olmağla takaddüme sa'y eder, denilse ne lâzım gelür. Çünki öyledir, sizin ve bizim ittifâkımız ile biri intihâb olunsun. Azîm dağdağadır, biribirlerine düşer. Ne dersiz.Azîm hîledir. Bu kâğıdımızı efendiye

---

1052 "bir" metinde "biri".

1053 "bin ikiyüz beş senesi Muharremü'l-harâm'ının dokuzuncu bâzâr günü" ifadesindeki 9 Muharrem, pazar gününe değil cumartesi gününe tesadüf etmektedir. Buradaki hata rü'yet-i hilâlden kaynaklanmaktadır. Doğrusu 10 Muharrem'dir. Ayrıca 1790 sene-i Rûmiyyesinin (Julian hesabına göre) 8. gününe tesadüf etmesi bakamandan da 10 Muharrem doğrudur. Bu tarihin Mîlâdî (Gregorian) karşılığı 19 Eylül 1790'dır.

1054 "siz dahhî" mükerrer B.

gönderesiz. Siz de anlar da bu re'yimi münâsib görür mü. Eğer nasb eder ise bize gayret alıverir. Hânın sözü böyle oldukda tahkîk olmalı ki bize tedbîr iktizâ eder. Doğrusu cehâletdir. Âh âh ta'zîm-i meşveretde muhtâc idi. Mahmûd eyyâmı gibi acz makûlesinden olduk. Yâhûd elçiye izin verüp göndermemekdir, anlara havf gele.

[Arz-ı sadra'zamî]

Şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım.

Hâlâ Leh Memleketi'nde kral vekîli olan Primat nâm başpiskopos'den Rusya kapukethüdâsı ma'rifetiyle cânib-i çâkerîye gelen mektûbunun hulâsa-i tercemesinde, Cumhûr-ı Leh'in ricâl **[B.107b]** ve a'yânı Dersa'âdet'de mukîm kethüdâlarını azl ve yerlerine âharını nasb u ta'yîn ve ol tarafdan azîmet üzre olmağla Âstâne'de olan ma'zûl kapukethüdâlarının arz eylediği mevâdda i'tibâr olunmamasını tahrîr ve kezâlik Prusya elçisi dahi bir kıt'a takrîri hulâsa-i tercemesinde kapukethüdâsı mesfûrun ba'zı gûne harekât-ı nâ-marzıyyesinden nâşî azl ü i'âdesi habarleri Leh kral vekîli ve cumhûru taraflarından vürûd etmeğin yerine ikâmet içün ta'yîn olunan Âstâne-i aliyye'ye müteveccih ve azîmet üzre olduğunu inhâ, kendüsinin ve yanında olan etbâ'ının hudûddan Âstâne'ye gelince mürûr u ubûrlarına mümâna'at olunmamak içün mu'tâd üzre sâbıkları misillü evâmir-i şerîfe ısdârını ve mahsûs âdem ile re's-i hudûda irsâlini istid'â eylemiş. Ma'zûl kapukethüdâsı mesfûr dahi takrîri tercemesinde kendünin azl olduğuna isti'câb ile, eğerçi ba'zı bî-ma'nâ kelimât tastîr eylemiş. Lâkin kral vekîli tarafından gelen mektûb-i merkûm mazmûnuna göre cumhûrun hılâfı olduğundan şâyân-ı i'tibâr olmamağla mesfûr cânib-i mîrîden verilegelen ta'yînâtın kat' olunacağı ve yerine gelecek kapukethüdâsının mürûruna mümâna'at olunmamak içün mu'tâd-ı kadîm üzre iktizâ eden evâmîr-i aliyyenin ısdâr u irsâl olunacağı ma'lûm-ı hümâyûnları buyurulmak içün mektûb-ı merkûm tercemesiyle takrîrât-ı mezkûre tercemeleri atebe-i ulyâ-yı mülûkânelerine arz olundu. Manzûr-ı ma'lûm-ı hümâyûn-ı cihân-dârîleri buyuruldukda emr ü fermân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü kudretlü velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerinindir.

Bir kaç gün mukaddem Leh beyzâdesinin vilâyetine avdet eylemesi haberi Frânçe elçisine gönderildikde işbu takrîri arz eylemiş. Mukaddemâ Leh başhetmanının hetmanlığı ilkā ve emvâl ve eşyâsı gāret ve arâzîsi zabt **[B.108a]** *ve şurût-ı serbestiyyet ilkā olundu, deyü Françelü bi'd-defe'ât arz ve beyne'n-nâs şâyi' olmuşiken şimdi mukaddem verdiği haberlerin hılâfına sahîh olmak üzre işbu*

takrîri göndermiş. İşbu kâğıd Françelü'nün Nemçe'yi himâyet ve Devlet-i aliyye ile Moskovlu ve Lehlü beyninde fitne ilkâsı kasdında olduğuna delîl-i vâzıhdır.

Sûret-i hat

Nemçe'yi himâyet değildir. Lâkin siz tedbîriniz ile Nemçe'ye o zemân himâyet görinür. Zîrâ birlikleri ref' olur ise Nemçe'ye sefer havf olunur dersez, bu tedbîr ger mukaddem bunlara iğmâz-ı ayn olduğu takdîrde cevâbımız, Nemçeye nasıl sefer olur, Leh Moskov ile birlik. Hâl o zemân müşkil. O dahi ecr ise nepalım, dersiz. Mülâhaza edesiz. Nemçeyi himâyet edüp sefer açılmamağa siz sebeb olmuş olursuz. Yok Françe balyozu tedbîriyle olmaz. El-hamdü li'l-lâh aklımız yerindedir. Kırk dokuz yaşındayım, temâm aklın cevelân vaktındadır.

Sâbık Leh kapukethüdâsı olan İstanköviç nâm Leh beyzâdesinin bundan akdem Devlet-i aliyye'ye irsâl eylediği bir kıt'a takrîrine binâ'en mezkûr beyzâde ne zemân azîmet eder ise me'zûndur. Lâkin Leh Memleketi'nin hâl-i ahvâli hasebiyle efendimiz ile mülâkatı ve mukaddem ve mu'ahhar getürdiği mektûblara cevâb-ı sadra'zamî şimdilik imkânda değildir, deyü sa'âdetlü re'îsü'l-küttâb efendi hazretleri tarafından tercemânım bendeleri vesâtatıyle bu def'a tefhîm buyurulan irâde-i aliyye, mefhûûm-ı dâ'îleri olup Devlet-i aliyye'nin her husûsda ednâ işâretlerine imtisâl, eğerçi ihtimâmm-ı tâmmım olmağın ancak mezkûr Leh beyzâdesinin Devlet-i aliyye'ye ibtidâ'-i gelişi olıgeldiği üzre Leh başhetmanı tarafından bir kıt'a mektûbu ve me'mûriyyet-i mahsûsası ile gelüp ve akabince Leh krallığı mahlûliyyeti hasebiyle Leh Cumhûru'nun kapukethüdâsı olmak üzre "primat" ta'bîr olunur kral vekîli tarafından bir kıt'a mektûbunu dahi teslîm edüp, Leh kapukethüdâsı pâyesiyle Âstâne-i aliyye'de ikâmete me'zûn oldukdan sonra, bu esnâda primat-ı mûmâ-ileyhin kral vekâleti hıtâm bulmak cihetiyle kendüye mektûb-ı sadra'zamî tahrîri fî-nefsü'l-emr iktizâ etmeyüp ancak **[B.108b]** Leh başhetmanı kendü mansıbında ke'l-evvel kā'im olduğundan başka Devlet-i aliyye tarafından i'lân ve işâ'a olunan irâde-i aliyyeleri muktezâsınca Lehlü'nün şurût-ı serbestiyyetleri muhâfaza ve sıyâneti emrinde ile'l-ân imkânı mertebe metânet izhâr etmişiken hetman-ı mûmâ-ileyhin me'mûr âdemisinin bu aralıkda bilâ-mülâkāt ve bilâ-mektûb insırâfı hushusu Leh beyzâdesinin harekât-ı nâ-marzıyyesine haml olunup başhetmanı bu misillü tahkīr gûne mu'âmele muhâlifi olan fırkaya mûcib-i inşirâh ve gurûr bir hâlet olduğundan başka Leh başhetmanı tarafından Âstâne-i sa'âdet'e ba's olunagelen Leh beyzâdeleri ve Leh Cumhûru'nun kapukethüdâları ve vilâyetlerine avdet etdiklerinde re's-i hudûda varınca nakılleriyçün iktizâ eden araba ve bârgîr ve sâ'ir lâzımesinin in'âm u ihsânı Devlet-i aliyye'nin de'b-i kadîmlerin dahi olduğu manzûr-ı destûrâneleri buyuruldukda, Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend'e kemâl-i ihlâs ve ihtisâsı tavsîfe lâyık ve cumhûriyyetin kavâ'id-i kadîmeleri

muhâfaza ve sıyâneti emrinde hamiyyet ü gayreti tahsîne muvâfık olan başhetmanın bâlâda mezkûr âdemîsi Leh beyzâdesinin vech-i insırâfı takallub dâ'iyyesinde olan fırkaya mûcib-i surûr ve başhetmana sebeb-i rezâlet olmamak me'mûliyle şân-ı vâlâ-şân-ı kerem-nümâlarına ve re'y–i rezîn-i mülâtefet-karîn-i Âsafânelerine havâle ü tefvîz kılındı, bâkî fermân.

Moskov Çarı tarafından gelen nâmesi tercemesidir. Fî 25 Za. sene 1134* .

Biz Petros Aleksiyovic[1055] ki bi-inâyeti'l-lâhi te'âlâ Moskov'un çarı temâmen Büyük ve Küçük Rus'un müstakıl hâkimi Kiyevya'nın Vledemirya'nın Novgoradya'nın büyük kinezi, Kazan'ın, Ejderhan'ın, Sibirya'nın çarı, Piskovya'nın, İsmolinckya[1056]'nın, Tverya'nın, Ogurya'nın, Permya'nın, Bulgarya'nın, Novgorod[1057]'ın, Nijoya (Ê.ËÍ«)'nın ve tevâbi' diyârların, Çernihovya'nın, Ryazan'nın Rostovya'nın Yaroslavyanları, Plojriya[1058]'nın, Obdorya[1059]'nın, Kondina'nın(?) ve cümle Siverya(?) memleketlerinin ve Apohriya'nın(?) mâliki, Kartal'ın **[B.109a]** hâkimlerinin hâkimi, Kabartiya'nın Çerkes'in ve sâ'ir şark ve garb ve şimâlde vâkı' nice beyliklerin hâkimi ve sâhib ve vârisiyüz. Tarafımızdan a'zam-ı selâtîn-i izâm ve ekrem-i havâkîn-i kirâm, Mekke-i mükerreme, Medîne-i münevvere ve Kuds-i mübâreke'nin pâdişâhı ve hâmîsi, Anadolu ve Rumeli'nin, Akdeniz ve Karadeniz'in ve sâ'ir nice memleketlerin sâhib ve mâlik ve vârisi olan şevketlü azametlü kudretlü şehin-şâh-ı mu'azzam, Pâdişâh-ı âl-i Osmân Sultân Ahmed Hân bin Sultân Mehmed Hân bin Sultân İbrâhim Hân ulu dostumuz hazretlerinin taraf-ı hümâyûnlarına dostâne arz-ı hulûs iblâğından sonra muhibbâne inhâ olunan budur ki. Bi-takdîr-i hüdâ-yı lâ-yezâl nice müddet bu dostunuz ve İsveç kralı beyninde nâ'ire-i ceng ü cidâl iş'âl ve harb ü kıtâl müşetted ve mümted olup bi–inâyetihi'l-lâhi te'âlâ el-ânehû şikâm ü nifâk ved ü vifâka mübeddel ve bürûdet [ü] adâvet meveddete muhavvel olmak müyesser olmağla irâdât-ı hudâ-yı müte'âl ta'alluk edüp tarafeynden murahhaslar nasb u ta'yîn ve Niştad nâm mahal mükâleme içün imtiyâz ve mahall-i merkûma cem' olundukda ba'de'l-mükâleme ve'l-müzâkere ile'l-yevm krallığından darb u destimiz ile ahz u kabz eylediğimiz eyâletler ki Leğlandiya, İslandiya, Kermolandiya ve Karalya'nın nısfı ve bunlara tâbi' ve lâhık sevâhil ve şehristân Riga, Diynamend, Pertav, Revel,

---

* "1134" metinde sehven 1124 olarak verilmiştir. İşbu 1134 târîhi Mîlâdî 6 Eylül 1722'ye tekâbül eder.

1055 "Aleksiyovic" metinde "Aleksiloç" B.

1056 "İsmolinckya" Rusçası Smolensk.

1057 "Novgorod (نورغرود)" maksad Nijniy Novgorod olmalı.

1058 "Plojriya (پلوژريا)" muhtemelen Polovetsya olmalı.Polovets Rusların Kıpçaklara verdikleri isimdir. Polovetsya, Kıpçak Ülkesi demektir.

1059 "Obdorya (اوبدوريا)"

Derpetnarva, Vıborg, Kişgolım cümle nevâhî ve cezâyirleriyle zabt u tasarrufumda kalmak üzre işbu mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz yiğirmi birinci** senesinde mâh-ı Ağustos'un otuz dördüncü gününde te'yîden musâlaha ve müsâleme akd olunup hıtâm ve feysal verilmekle, cenâb-ı hümâyûnlarıyla aramızda neşv ü nemâ bulan müvâlât-ı mü'ebbede ve musâfât-ı mü'ekkedeye binâ'en ve taraf-ı pâdişâhânelerine vâkı' kemâl-i meyl ü muhabbetimizi izhâren cümleden akdem işbu sadâkat-nâmemiz ile ihtiyâr ve i'lâmda tekâsül revâ görülmeyüp ifâdesi ta'cîl olundu. Ve bu haber dostluğa binâ'en makbûl-ı hümâyûnları olacağında iştibâhımız yokdur. Binâ'en alâ-zâlik **[B.109b]** hâlâ Der-i devlet-i aliyye'lerinde ikâmet üzre olan kapukethüdâmız dahi ahvâl-i merkümeyi ale't-tafsîl lisânen arz u i'lâma me'mûrdur. Ve bundan böyle aramızda olan dostluk ve ittifâk, kemâl-i hulûs ve taviyyet birle ile'l-ebed tarafımızdan mer'î ve mahrem tutulacağına irtiyâb buyurulmayup taraf-ı pâdişâhânelerinden dahi kemâ-yenbağî müsâfât u müvâlâtın ri'âyet ve ihtirâmında himmet-i mülûkâneleri derkâr buyurulmak melhûzdur. Ve tarafeynin re'âyâ u berâyâsının musâlaha-i mü'ebbedenin muktezâsınca âsûde hâllikleri ve râhat u emniyyetleriyçün zîr-i dest ü hükûmetinizde olanlara ale'l-husûs Tavâ'if-i Tatar'a bir dür[lü] hasâret ve îsâl-i hasâretden ihtirâz ve ictinâbları içün muhkem tenbîh olunmak iltimâs olunur. Tarafımızdan dahi zîr-i destimizde olanlara hukûk-ı civârî kemâl mertebede mürâ'atlarıyçün hükm ve mü'ekkid tenbîhler ısdâr eyledik. Bâkî Hak te'âlâ Hazretleri cenâb-ı hümâyûnlarını serîr-i saltanatlarında tûl-ı ömr ile mu'ammer eyleye. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz yiğirmi birinci** senesinde mâh-ı Eylül'ün otuzuncu gününde çarlığımızın kırkıncı senesinde Petreburg nâm şehrimizde tahrîr olunmuşdur.

Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye Moskov çariçesi tarafından gelen nâmesinin tercemesidir. [Fî 6 M. sene 1144]

A'zam-ı selâtîn-i izâm ve ekrem-i havâkîn-ı kirâm şevketlü azametlü kudretlü şehin-şâh-ı mu'azzam ki, Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere pâdişâhı, Kuds-i mübârek'in hâmîsi, Akdeniz ve Karadeniz'in ve Rumeli ve Anadolu'da nice memâlik-i fesîhte['l-]fezânın mâliki, Es-sultân ibn-i Sultân Mehmed Hân bin Sultân Mustafa Hân ulu dostumuz hazretlerinin huzûr-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarına biz Avna[1060] ki bi-inâyeti'l-lâhi te'âlâ Rus memleketlerinin imparatoriçesi, Moskoya'nın, Kiyevya'nın, Vlodimirya'nın, Novogrodya'nın, Kazan'ın, Ejderhân'ın, Sibirya'nın, Bilskoya'nın, İsmolincko'nun, İstoya'nın, Lidvanya'nın, Korolya'nın Oydorya'nın, Kondenya'nın ve şimâlde vâkı' nice

---

1060 "Avna" 1730-1740 yılları arasında Rus saltanatında çariçe ünvanıyla bulunmuş olan I.Petronun kızı Anna'dır.

yerlerin çariçesi ve grandukası ve Aburya'nın ve Kartal'ın ve Groz'un ve Kabardiya'nın Çerkaşya'nın ve Dağıstan'ın hâkimesi ve hükümdârıyuz. tarafımızdan el-müşârun-ileyh cenâb-ı **[B.110a]** pâdişâhânelerine arz u hulûs ve meveddet birle dostâne inhâ olunan budur ki, Cenâb-ı hümâyûnlarıyla Moskov Çarlığı'mız beyninde sâbit ve üstüvâr olan müsâfât u müvâlât şurûtu ve hukūk-ı civâr-ı levâzımı hıfz u mürâ'at olunup dostluğun kemâl mertebede istihkâmı ve tarafeynin husûl-i menâfi'i ve re'âyâ u berâyâsının istirâhat ve ârâmı efzâ'l-gâye maksûd ve matlûbumuz olmağla hüsn-i niyyet ü taviyyetimizi izhâr ve sebât üzre azîmetimizi i'lâm içün mu'temedlerimizden rağbetlü sadâkatlü Prenc Yuhana Sarbeto[1061] nâm dâ'îlerini imtiyâz ve orta elçilik hizmetiyle taraf-ı hümâyûnlarına irsâl olunup vesâtatlarıyla ve nâme-i meveddet-üslûbumuz birle cenâb-ı hümâyûnlarının bi'l-irs ve'l-istihkāk taht-ı âlî-baht-ı Osmâniyye'ye cülûs-ı meymenet-makrûnları tebrîk ü tehniyyesini ve tarafımıza irsâl buyurulan elçi vesâtatıyla ihtiyâr buyurdukları dostâne mu'âmele-i mülûkânelerinin tezekkür ve teşekkûrü merâsimini icrâ eylemek umûr-ı mühimme-i lâzımemizden ad edüp dostlukda hüsn-i niyyet ü taviyyetimizi tecdîd ve bundan böyle iki devlet beyninde vâkı' musâlaha-i mü'ebbede ve musâfât-ı mü'ekkede ve hukūk-ı muktezâsınca dostluğun şurût u kuyûdu mer'î ve murâ'ât olunmak ihtimâmında olduğumuza i'timâd vermek münâsib görmüşüzdür. Bâ-husûs iki devlet beyninde sâbit ve üstüvâr, dostluk ve musâfât ü müvâlât şurûtuna mürâ'ât cânib-i pâdişâhîlerinden derkâr ve hüsn-i niyyet-i azîmetleri ve dostluğa meyl-i rağbetleri mebzûl eylediğinde tarafımıza i'timâd-ı küllî buyurduklarından nâşî mahfûz olup kemâl-i dostluğa binâ'en sûret-i nâmemiz ile cânib-i şehriyârîlerine irsâl olunan elçimiz mûmâ-ileyh dâ'îlerinin pîş-gâh-ı pâdişâhânelerine vüsûle müsâ'ade birle iftihâr-yâb ve tarafımızdan olmak üzre arz u i'lâm eylediği umûr ve husûsda i'timâd-ı küllî buyurulup mâ-beynde vâkı' musâlaha-i mü'ebbede muktezâsınca me'mûlümüze muvâfık ve dostluğa lâyık cevâb-ı bâ-savâbları şeref-yâfte-i sudûr ve vürûd birle cânib-i dostlarına ric'at **[B.110b]** ve avdete izn-i hümâyûnları mebzûl buyurulmak me'mûl u melhûzumuzdur. Bâkī serîr-i sa'âdet-masîr-i pâdişâhîlerinde tûl-i ömr ü şevket ile kâmrân olalar. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz bir**[1062]**inci** senesinde mâh-ı Hazîran'ın otuzuncu gününde hükûmetimizin ikinci senesinde Moskov şehrimizde tahrîr olunmuşdur.

1061 1731'de olağanüstü elçi olarak İstanbul'a gelen Prens Şçerbatov'dur.

1062 İşbu 30 Haziran 1731 Julien takvim sistemine göre olup Mîlâdî Gregoryan 11 Temmuz 1731'e tekâbül eder.

Taraf-ı hümâyûn-ı şehriyârîden Leh kralına gönderilecek nâme-i hümâyûnun sûretidir. Fî 17 Ş. 1126*

İftihâru'l-ümerâ'i'l-izâmu'l-İseviyye muhtâru'l-küberâ'i'l-fihâmü'l-Mesîhiyye muslih-ı mesâlih cemâhîrü't-tâ'ifetü'n-Nasrâniyye sâhib-i iryâli'l?-haşmet ve'l-vakār sâhib-i delâ'ili'n-necd ve'l-i'tibâr Leh kralı ve Litva ve Rusya ve anlara tâbi' vîlâyetlerin hükümdârı Agustus-ı sânî hutimet avâkıbehû bi'l-hayr ve'r-reşâd tevkī'-i refī'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, Cenâb-ı Hak Celle ve [E]'lâ'nın uluvv-i inâyeti ve iki cihân fahri peygamberimiz habîb-i hüdâ şefî'-i rûz-ı cezâ pîşvây-ı cümle-i enbiyâ Hazret-i Muhammedü'l-Mustafâ aleyhi mine's-salâvât-ı ezkâhânın semmû hidâyeti ile sulehâ-i selâtîn-i rû-yı zemîn ve melâz-ı havâkīn sâhib-i temlikîn olan südde-i seniyye-i sa'âdet-karîn ve atebe-i aliyye-i hılâfat-rehînimize tarafınızdan ve cumhûrunuz taraflarından büyük ve küçük elçi ta'yîn ü irsâl olunan kıdveti ümerâ'i'l-milleti'l-Mesîhiyye İstanislav Homintovski ve Ceneral Barotgolic Françisko hutimet avâkıbehümâ bi'l-hayr, Âstâne-i sa'âdet-unvân-ı Osmânî ve âşiyân-ı hılâfet-bünyân-ı cihân-bânîmize vâsıl oldukda âdet-i kadîme-i âbâ-i bülend-evsâf ve dîrine-i mütedîme-i eslâf-ı sa'âdet-insâfımız üzre destûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem müdîr-i emvâl-i cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb-ı mütemmim-i mehâmü'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib-i mümehhed bünyânü'd-devletü ve'l-ikbâl müşeyyed-i erkânü's-sa'âdetü ve'l-iclâl mükemmel-i nâmusu's-saltanate'l-azîmî müretteb-i merâtibü'l-hılâfete'l-kibriyyü'l-mahkūk bi-sunûf-ı avâtıfu'l-melikü'l-a'lâ vezîr-i a'zam ve vekîl-i mutlak kaviyyü'l-himememiz Ali Paşa edâme'l-lâhû te'âlû iclâlehû vesâtatıyla izn ü ruhsat-ı mülûkânemiz sudûrundan sonra elçileriniz mûmâ-ileyhimâ pîş-gâh-ı serîr-i a'lâmıza cebhe-sâ[y] ve iki kıt'a nâme-i masâlahat-intimâ'nızı resm-i kadîm üzre iblâğ ü teslîm ve vezîr-i a'zamımız müşârun-ileyh vesâtatıyla nâmelerinizin **[B.111a]** tercemesi pâye-i serîr-i sa'âdet-masîr-i husrevânemize arz u telhîs olunup hulâsa-i mefhûmlarında Devlet-i aliyye-i ebed-peyvendimiz ile sizin ve cumhûrunuzun beyninde mün'akıd olan sulh ü salâhın şerâyiti tarafınızdan ve cumhûrunuz taraflarından kemâl-i meyl ü rağbet ile mürâ'at olunduğu izhârıyla taraf-ı hümâyûnumuzdan dahi musâlahanın hıfz u hırâseti me'mûlünüz olduğu bi'l-cümle muhât-ılm ü âlem-şumûl-i husrevânemiz olduğuna binâ'en şurût-ı mevâdd-ı musâlaha tarafınızdan fî-mâ-ba'd dahi ri'âyet kılınmak vechile ve andan mâ'adâ mûmâ-ileyhimâ büyük ve küçük elçilerinizin tavassutlarıyla işbu **bin yüz yiğirmi altı** senesi Rebî'ulâhir'inin yedinci günü mün'akıd olan iki madde ki,

Evvelki madde: Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz on üç** senesinde mâh-ı Hazîran'ın on üçüncü gününde Edirne'de Devlet-i aliyyemiz ile

---

* "17 Ş. 1126" İşbu târîh Mîlâdî 26 Ekim 1714'e takâbül eder.

Moskov çarı beyninde akd olunan mevâd temessükünün evvelki maddesinde Moskov murahhasları Leh'e müte'allık her ne ki ta'ahhüd ve sebt eylediler ise, Leh kralı ve cumhûru taraflarına dahi Leh maddesinin mürâ'at olunması ta'ahhüd olunur.

İkinci madde: Devlet-i aliyye İsveç kralını Leh içerisinden her ne vakıtda göndermek murâd eder ise, dostluk tarîkı ile gitmesi husûsu Leh kralına ve cumhûruna haber olunup anlar taraflarından komsar ta'yîn ve zikr olunan komsarlarila, münâsib vechile söyleşile ve karâr verildiği vech üzre gider iken esnâ-yı tarîkda Leh kralı ve cumhûru taraflarından emn ü selâmetleri ta'ahhüd olunur, deyü mûmâ-ileyhimâ elçileriniz taraf-ı saltanat-ı seniyyemize memhûr temessük verüp taraf-ı Devlet-i aliyye'mizden dahi temessük verilmesin recâ vü iltimâs etmeleriyle müşârun-ileyh vezîr-i a'zamımız ve vekîl-i mutlakımız taraflarından dahi yedlerine verilen ma'mûlün-bih temessük mazmûnu icrâ olunmak şartıyla tarafınız ve cumhûrunuz tarafıyla musâlaha ve müvâde'anın hıfz u hırâseti taraf-ı hümâyûnumuzdan dahi mürâ'at olunmak üzre melhûzumuz olup hâlâ ber-muktezâ-yı de'b-i kadîm elçileriniz mûmâ-ileyhimâ teşrîfât-ı mülûkânemize mazhar olduklarından sonra nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz ile avd u insırâfa me'zûn ve murahhas olmuşlardır. Lede'l-vüsûl tarafeynden hüsn-i niyyet ve sıdk-ı azîmet ile mün'akıd ve müte'ekkid olan sulh ü salâh **[B.111b]** mevâddının ahidnâme-i hümâyûn mantûkı üzre şerâyiti ve bu def'a minvâl-i meşrûh üzre tarafeynden alınup verilen temessükler zavâbıtı ve dostluk ve konşuluk merâsimi tarafınızdan kemâ-yenbağī ri'âyet olundukca cânib-i cenâb-ı mülûkânemizden dahi levâzım-ı müsâfât mürâ'atına hüsn-i teveccüh-i mülûkânemiz masrûf olması ma'lûmunuz ola. والسلام على من اتبع الهدي

Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye Moskov çariçesi tarafından gelen nâmenin tercemesidir. Fî sene 1145[1063].

A'zam-ı selâtîn-i izâm ekrem-i havâkīnü'l-kirâm şevketlü azametlü kudretlü şehin-şâh-ı mu'azzam ki, Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere pâdişâhı ve Kuds-i mübârek'in hâmîsi Akdeniz ve Karadeniz'in ve Rumeli ve Anadolu'da nice nice memâlik-i fesîhatü'l-fezânın mâliki Es-sultân ibn-i sultân Sultân Mahmûd Hân bin Sultân Mustafa Hân ulu dostumuz hazretlerinin huzûr-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarına biz Anna ki bi-inâyeti'l-lâhi te'âlâ Rus

---

1063 "sene 1145" Mîlâdî 1732-1733'e tekâbül eder. Derkenâr: "Her bir vaktin nâmesini tahrîrden maksûd-ı unvân, nâmenin terakkī ve tenzîli içündür".

memleketlerinin imparatoriçesi Moskoya'nın, Kiyevyâ'nın ve sâ'ir garb ve şimâlde olan beldelerin hükümdârıyuz. Tarafımızdan cenâb-ı pâdişâhânelerine arz-ı hulûs ve meveddet birle dostâne inhâ olunan bu dereke Devlet-i aliyye ile Moskov çarlığımız beyninde sâbit ve üstüvâr olan musâlaha-i mü'ebbedenin şurûtu ve musâfât ü müvâlât-ı cemîlenin kuyûdu tarafımızdan her hâlde kemâ-yenbağî hıfz u murâ'at olunmak niyyet ve azîmeti derkâr olduğuna binâ'en cenâb-ı pâdişâhîlerinin serîr-i sa'âdet-masîr-i âl-i Osmânî'ye bi's-sa'âdetü ve'l-iclâl cülûs-ı meymenet-makrûnları dostâne ihbâr buyurulduğundan fevka'l-gâye memnûn ve mahzûz olduğumuzdan nâşî Der-i devlet-i aliyye'lerinde mukîm rağbetlü sadâkatlü kapudân-ı deryâ vekîli olan Yuhanna Neploye nâm kapukethüdâmız dâ'îlerine dahi serîr-i sa'âdet-masîr-i şehriyârına nâme-i meveddet-üslûbumuzun teblîği ve cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnlarının tebrîr ü tehniyyesi ve bundan böyle kemâ-fi'l-evvel Der-i devlet-i aliyye'lerinde kapukethüdâlığımız hizmetinde ikâmeti ve iki devlet beyninde **[B.112a]** sâbit ü üstüvâr olan dostluğun tecdîdi ve lisânen tafsîl üzre takrîr ü ifâdesi ve gerek bi'z-zât cenâb-ı hümâyûnlarına ve gerek Devlet-i aliyye'lerine vâkı' meyl ü mahabbetimizi ve iki devlet beyninde sâbit musâlaha-i mü'ebbedenin ve hukûk-ı civâr levâzımı ve tarafeynin izdiyâd-ı menâfi'i ve re'âyâ ü berâyânın istirâhatı ihtimâmında olduğumuzu i'lâm ve bu cümlede sa'y u kûşiş eylemek üzre kendüsine muhkem tenbîh ü sipâriş olunmuşdur. Cenâb-ı hümâyûnlarından dostâne iltimâs olunur ki merkûm dâ'îleri kemâ-fi'l-evvel tarafımız kapukethüdâlık hizmetinde ibkâ olunmağla serîr-i saltanatlarına vüsûle izin ve ruhsat birle şeref-yâb ve tarafımızdan olmak üzre her-bâr hâk-pây-ı devletlerine arz u i'lâm eylediğimiz umûr ve husûsda i'timâd-ı küllî buyurulup mü'ebbed dostluğa muvâfık ve hukûk-ı civâra mutâbık ecvibe-i cemîle sudûr ve vürûduna müsâ'ade-i pâdişâhâneleri mebzûl ve bî-diriğ buyurulmak me'mûl ve melhûzumuzdur . Bâkî serîr-i saltanat-ı aliyyelerinde tûl-ı ömr ü şevket birle kâmrân olalar. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz birinci** senesinde mâh-ı Hazîran'ın otuzuncu gününde hükûmetimizin ikinci senesinde Moskov şehrimizde tahrîr olunmuşdur.

Âstâne-i sa'âdet'de mukîm Françe elçisi Moskov Devleti tarafından murahhas olduğundan Devlet-i aliyye-i rûz-efzûn ve Moskov Devleti beyninde sulh ü salâhın in'ikādı içün işbu mevâddın hâtimesinde şart olunduğu üzde akd olunan mevâd tercemesidir. Fî 14 C. sene 1152. *[Bu bahis B nüshası v.112b ve A nüshası v.9b'den başlayan 1152 sulhüne giriş mahiyeti taşımakla birlikte, A nüshası kaleme alınırken gözardı edilmiş. A nüshası v.9b-12a'da mukabele edilen 1152 sulhü maddelerinin baş tarafına aktarıldı]*

[116a]

Âstâne-i sa'âdet'de karâr-dâde olan mevâd temessükünün tasdîkıyçün Rusya Devleti tarafından gelen tasdîk-nâmenin tercemesidir. *[Bu bahis A v.9b'deki 1152 tarihli anlaşma ile ilgili yazışmaları tamamlayıcı mâhiyettedir]*

Biz Yuvan-ı sâdis[1064]. bi-lütfi'l-lâhi te'âlâ temâmen Memâlik-i Rusya'nın imparatoru ve aftokaratoru ve Moskoya ve Kiyovya ve Vladimirya ve Novogorodya ve Kazan ve Ejderhân ve Sibirya memleketlerinin çarı ve Pliskovya'nın fermân-fermâsı ve İsmolincka'nın büyük dukası ve Estonya ve Livonya ve Korolya* ve Tiverya ve Yogorya(!) ve Permiya ve Vibanka ve Bulgarya ve Novogrod ve Aşağıki Çernikovya ve Rizanya ve Rostoya ve Barislavya ve Blozerya(!) ve Odorya ve Obdorya ve Kontina(!) ve temâmen şimâl tarafının ve Aborya ve Karhalinya(!) ve Grozniya çarlarının ve Kabardiya ve Çerkasya ve dağların ve sâ'ir nice yerlerin irs ile hükümdârıyız. Tarafımızdan bilmesi lâzım gelenlere i'lân u beyân olunur ki. Bundan akdem Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz kırk bir** senesinde Âstâne-i sa'âdet'de mâh-ı Ağustos'un yiğirmi yedinci gününde **[B.116b]** tarafeynin murahhasları vesâtatıyla ya'nî tarafımızdan Der-i devlet-i aliyyede meks eden murahhas büyük elçimiz ve tavâ'if-i askeriyyemizin cenerali olup San Aleksandıra tarîkının kavaliri olan rağbetlü meveddetlü Aleksandıra Romançof nâm elçimiz mûmâ-ileyh ile ve taraf-ı saltanat-ı Osmâniyye'nin vezîr-i a'zamı olan devletlü sa'âdetlü El-hâc Ahmed Paşa Hazretleri ve vükelâ-yı Devlet-i aliyye'den Rumeli kadıaskerliği pâyesiyle sâbıkā Ordu-yı hümâyûn kadısı sa'âdetlü Mehmed Sa'id Efendi ve hâlâ Re'îsü'l-küttâb Mehmed Râgıb Efendi Hazretleri'nin re'y ü ma'rifetleri inzimâmıyla üç maddeyi hâvî bir kıt'a dahi mümzâ temessük bast u temhîr ve musâlaha-i mü'ebbedenin ve mukaddemâ verilen iki kıt'a temessük mevâddı muktezâsınca icrâ olunmayan husûsların temâmen ve kâmilen icrâ ü ikmâliyçün mevâdd-ı mezkûre musâlaha-i mü'ebbedenin tasdîknâmesi mevâddına derc olunmuş gibi mer'î ve mu'teber tutulmak içün âtiyyede lafz-be-lafz zikr ü beyân olunduğu üzre akd ü karâr-dâde olmuşdur.

Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz dokuz** senesi mâh-ı Eylül'ünün on sekizinci gününde Belgrad altında Rusya Devleti ile Devlet-i Osmâniyye beyninde haşmetlü Françe kralının tavassut ve kefâleti ile akd olunan musâlaha mevâddı ba'zı su'ûbetlerin zuhûrundan nâşî bu ana dek itmâm olunmak hadd-ı imkânda olmayup ve lâkin Cenâb-ı Bârî te'âlâ azze şânühûnün rızâsı ve iki

---

1064 "sâdis"metinde "sâlis" B.

* "Korolya" doğrusu Karelya.

devlet ahâlîlerinin menâfi'iyçün dostluk vechile avk u te'hîrin münkatı' olmasını iki taraf dahi arzu etmeleriyle biz Aleksandıra De Romançof ki asâkir-i Rusya'nın baş cenerali ve Nevski San Aleksandıra[1065] tarîkının kavalırı bi-inâyeti'l-lâhi te'âlâ haşmetlü miknetlü Yuvan-ı sâlis[1066] temâmen Rusya memâlikinin imparatoru ve ber-vech-i bâlâ sâ'ir nice yerlerin hükümdâr ve mümtâz ve murahhas ve büyük elçisiyüz. Devlet-i Osmâniyye'nin Vezîr-i a'zamı olan devletlü re'fetlü El-hâc Paşa Hazretleriyle a'zam-ı selâtîn-ı izâm ve ekrem-i havâkîn-i kirâm Mekke ve Medîne ve Kuds-i mübâreke'nin hâmîsi [**B.117a**] ve Rumeli ve Anadolu'da ve Akdenizlerde ve Karadeniz'de vâkı' nice memâlik-i fesîhatü'l-mesâlik-i şehin-şâhî şevketlü kudretlü pâdişâh-ı mu'azzamu's-sultân bin Es-sultân ve'l-hâkān ibnü'l-hâkān Sultân Mahmûd Hân bin Sultân Mustafa Hân Hazretleri'nin murahhasları olan Rumeli Kadıaskerliği pâyesiyle sa'âdetlü Mehmed Râgıb Efendi ile beynimizde vâkı' nice müzâkerâtdan sonra âtiyyede zikr olunan mevâdd-ı şurût akd ü karâr-dâde olmuşdur.

Evvelki madde: Musâlaha-i mü'ebbedenin on ikinci maddesinde, müzâkere ve dostâne karâr verile, deyü mastûr olan imparator elkābı maddesine hâlâ dostluk istihkâmıyçün bu vechile karâr verilmişdir ki, taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîden ve ahlâflarından ve Devlet-i aliyye tâbi'lerinden hâlâ memâlik-i Rusya hükümdârlarına ve fî-mâ-ba'd ale't-tevâlî ahlâflarına imparatorluk elkābı verilüp ve hânedârına imparator hânedânı ıtlâk olunup vâkı' olan muhâverât ve tahrîrâtda "imparator" elkābı merâsimine ri'âyet oluna.

İkinci madde: Tarafeynin bi'l-cümle üserârısı der-akab red ü teslîm olunmak üzre zikr olunan musâlaha-i mü'ebbedenin birinci maddesinde karâr-dâde olup ve lâkin madde-i merkūme ba'zen icrâ olunup temâmen icrâ olunmamağla üserâ-yı merkūmûn her ne mahalde ve her kimlerin yedlerinde bulunur ise mümkin olduğu acele ile cem' ve hulûs üzre bilâ avk u te'hîr ve bilâ behâne red ü teslîm olunmak içün tarafeynden te'kîd-i küllî ile müceddeden ta'ahhüd oluna. Tâ kim mergūb-ı indi'l-lâhi olan işbu maslahat-ı hayriyyenin bahşiyçün iki devletin bi'l-cümle memâlikine tenbîhât-ı mü'ekkede irsâl ve münâdîler nidâ etdirile. Ancak Rusya Devleti'nde rızâlarıyla tanassur edenler ve Devlet-i aliyye'de İslâma gelenler istisnâ kılınalar ve Devlet-i Rusya tarafından şöyle ta'ahhüd olunmuşdur ki, el-yevm Rusya Devleti'nde olan Osmânlu zâbitân ve a'yân ve bâ-husûs Bosnalular anda ıtlâk ve teslîm olunalar.

1065 "Nevski San Aleksandıra" Rus millî kahramânı ve azîzi, Novgrod ve Vladimir büyük dukası. Muhtemelen 1218'de doğmuştur. 1263'de öldü. Namına tesis edilmiş bir Rus tarikatı vardır.
1066 "Yuvan-ı sâlis" doğrusu "Yuvan-ı sâdis"dir.

Üçüncü madde: Azak kal'ası hedm olunmak üzre musâlaha-i mün'akıdenin üçüncü maddesinde karâr-dâde **[B.117b]** olmağla işbu mevâd temessükü imzâ olundukdan sonra der-akab Rusya'nın büyükelçisi mûmâ-ileyh tarafından Azak zâbiti ceneraline iktizâ eden tenbîh irsâlinden tâ kim tenbîhinin vürûdu akabinde emr-i hedmde mevcûd bulunmak üzre Devlet-i aliyye ta'yîn edecek me'mûrların müvâcehelerinde kal'a-i merküme bilâ avk u te'hîr hedm ü icrâ oluna.

Hâtimesi: Bâlâda mastûr olan işbu üç maddeler bi'l-cümle mefhûmlarıyla ahidnâme ve tasdiknâme mevâddı gibi bi-aynihi müşeyyed ü mü'ekked ve destûru'l-amel olmak üzre tarafeynden mer'î ve mu'teber tutula. Ve bunların te'kîdi içün memâliki Rusya imparatoru tarafından icrâ olunacak mevâddın icrâsına biz Aleksandıra Dö Romançof ki asâkir-i Rusya'nın baş cenerali ve Nevski San Aleksandıra tarafından kavaliri olup Der-i Devlet-i Osmâniyye'de mümtâz ve murahhas büyükelçisiyiz. Rusya imparatoru müşârun-ileyh tarafından kendümize verilüp tarafımızdan Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'ye ibrâz olunan ruhsatnâme muktezâsınca i'lân u beyân ederiz ki, Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin Vezîr-i a'zamı olan devletlü re'fetlü El-hâc Ahmed Paşa Hazretleri ile rütbelerine binâ'en kuvvet-i müstakıle ve ruhsatları muktezâsınca akd u karâr verdiğimiz sâlifü'z-zikr üç maddede tasrîh olunan şurûtun Devlet-i aliyye-i Osmâniyye'nin vezîr-i a'zamı müşârun-ileyhin imzâlarıyla mümzâ ve mühirleriyle memhûr ve mefhûmunca lisân-ı Türkî üzre ma'mûlün-bih temessükü ahz u kabz etmemiz ile biz dahi mübâdeleten imzâmız ile mümzâ ve mührimiz ile memhûr lisân-ı Rusî üzre işbu temessükü teslîm eyledik. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz kırk bir** senesinde mâh-ı Ağustos'un yiğirmi yedinci gününde Âstâne-i sa'âdetde tahrîr olunmuşdur.

Bâlâda tahrîr olunan işbu mevâd temessükü tarafımızdan kabûl ve tasdîk olunduğuna binâ'en tarafımızdan vârislerimizden temâmen ve kâmilen mer'î ve murâ'at olunmak üzre imparatorluk kelâmımız ile ta'ahhüd ederiz. Ve bunun tasdîk ve te'kîdi içün işbu tasdiknâmemiz imzâmız ile mümzâ ve imparator mührümüz ile memhûr kılınmasını tenbîh **[B.118a]** eylemişizdir. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz kırk bir** senesinde mâh-ı Eylül'ün yiğirmi beşinci gününde imparatorluğumuzun birinci senesinde Peterburnh'da tahrîr olunmuşdur.

İmzâ-yı
imparator-ı
Rusya Yuvan
mühr

Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye Elizabete-i evvele nâm Rusya İmparatoriçesinden gelen nâmenin tercemesidir. Fî 22 Ca. sene 1166[1067]

Ba'de elkāb-ı mersûme a'zam-ı selâtîn-i izâm ve ekrem-i havâkīn-i kirâm olan Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i mübâreke'nin hâmîsi ve Rumeli ve Anadolu'da vâkı' nice memâlik-i fesîhatü'l-mesâlikin ve Akdeniz ve Karadeniz'in sâhibi ve mâliki şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âl-i Osmân Sultân Mahmûd Hân bin Sultân Mustafa Hân Hazretleri'nin pîş-gâh-ı hümâyûn-ı şehriyârîlerine tarafımızdan sıhhat-ı kâmile ve şevket-i dâ'ime-i pâdişâhânelerinin da'vât-ı lâyıkası takdîminden sonra dostâne arz u i'lâm olunur ki. Cenâb-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri Devlet-i aliyyeleriyle beynimizde karâr-dâde olan şerâyit-i müsâlaha-i mü'ebbede ve dostluk ve musâfâtın kemâ-yenbâğī hıfz u mürâ'âtı bâbında sebât u metânet cây-gîr-i derûnumuz olduğuna binâ'en bundan akdem Der-aliyye'lerinde mukīm Nebliyof[1068] nâm kapukethüdâmızın vefâtı haberi tarafımıza vürûd eyledikde hıdmet-i mezkûreye dâ'ir umûr-ı husûsun adem-i ta'tîline ihtiyât ile Der-aliyye-i pâdişâhânelerinde maslahatgüzârlık hizmetiyle meks ü ikāmet eylemek içün erbâb-ı istişâremizden rağbetlü Aleksiyo İprişkof[1069] nâm beyzâdemiz irsâl ü tesyîr ve mûmâ-ileyhin hizmet-i mesbûkası mukābelesinde Der-saltanat-ı seniyyelerinde ber-vech-i mu'tâd kapukethüdâlık rütbesiyle tarafımızdan bu def'a ta'yîn olunup beynimizde cârî revâbıta musâlaha-i mü'ebbede ve dostluk ve müvâlât ve merâsim-i hüsn-i civârînin bi-temâmihâ ri'âyetinde tarafımızdan kat'an kusura cevâz verilmeyeceğini i'lâm ü ifâde eylemesi tenbîh ü tevbîh olunduğu pîş-gâh-ı hümâyûn-ı şehriyârîlerine **[B.118b]** teblîğ ü takdîmine me'mûr olduğu nâme-i musâdakat-alâmemizden ma'lûm-ı ılm-i âlem-ârâ-yı mülükâneleri buyuruldukda kapukethüdâmız mûmâ-ileyh dâ'îleri huzûr-ı lâmi'unnûr-ı pâdişâhânelerine resm ü kā'ide üzre rû-mâl ile fahr-yâb ve müddet-i ikāmetinde tarafımızdan ve kendi ismimiz ile vakt be-vakt i'lâm ü ifâdesine me'mûr olduğu bi'l-cümle umûr ve husûslara i'timâd-ı küllî-i mülûkâneleri bî-dirîğ ve miyânede mün'akıd olan şurût ve kuyûd muktezâsınca dostluğa lâyık ve levâzım-ı musâfâta muvâfık ecvibe-i müstasvebe-i kerîmânelerine muvaffık olmasına müsâ'ade-i pâdişâhâneleri erzânî buyurulması me'mûl ve mültemesdir. Bâkī serîr-i saltanat-masîr-i seniyyelerinde

---

1067 "22 Ca. sene 1166" İşbu târîh Mîlâdî 27 Mart 1753'e tekâbül eder.

1068 "Nebliyof" 1746'dan beri İstanbul'da bulunan Adrian Ivanoviç Nepljuev'dir. Faik Reşit Unat'ın Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri adlı eserinde merkûmun sefaret müddetinin sonu olarak 1750 ve kapıkethüdası rütbesiyle gelen yeni temsilcinin göreve başlama tarihini 1751 göstermesini her halde hata kabul etmek gerektir.

1069 "Aleksiyo İrişkof" Unat bu ismi Aleksej Michajloviç Abreskov şeklinde vermektedir. Görev süresini de 1751-1768 göstermektedir.

tûl-i ömr ve devlet ü şevket birle dâ'im ve ber-karâr olmaları der-gâh-ı Hazret-i Hakk'dan mütemennâ ve müsted'âdır.

Rikâb-i hümâyûn-ı şehriyârîye, Katerina-i sâniye nâm Rusya İmparatoriçesi'nden gelen nâmenin tercemesidir. Fî 16 C. sene 1177[1070]

Kraliçe olduğunu müş'ir.

Bâlâda tahrîr ü beyân olunduğu üzre merâsim-nâme ünvânı temâmında a'zam-ı selâtîn-i izâm ve ekrem-i havâkîn-i kirâm olan Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i mübâreke'nin hâmîsi ve Rumeli ve Anadolu'da vâkı' nice nice memâlik-i fesîhatü'l-mesâlik ve Akdeniz ve Karadeniz'in sâhibi ve mâliki şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âl–i Osmân Sultân Mustafa Hân bin Sultân Ahmed Hân Hazretleri'nin pîş-gâh-ı hümâyûn-ı şehriyârîlerine tarafımızdan sıhhat-ı kâmile ve şevket-i dâ'ime-i şâhânelerinin da'vât-ı lâyıkası takdîminden sonra dostâne arz u i'lâm olunur ki, avn-i inâyet-i Bârî ve takdîr-i ezeliye ve rağbet-i yek-cihet ve ittifâk-ı âmme-i Millet-i Rusya ile geçen mâh-ı Hazîran'ın yiğirmi sekizinci gününde kemâl-i yümn ü ikbâl ile temâmen Rusya İmparatorluğu'nun tahtına ku'ûd ve irtifâ'ımız vâkı' olup bi'l-cümle mu'temed ra'iyyetimizin kulûbünü tatyîb ve hâtırlarına mürâ'at ederek ahz-ı zemân-ı hükûmet eylediğimiz ecilden cenâb-ı şevket-me'âb-ı pâdişâhânelerine işbu keyfiyyetin i'lâm u ihbârı akdem umûrumuzdan ad olunup tarafeyn-i re'âyâ ü berâyâlarının temettu'-ı menâfi'-i azîmeleri [**B.119a**] birle Devlet-i aliyye-i ebed-peyvendleriyle eslâfımız beyninde cârî musâfât ü müvâlât-ı hem-civâriyyenin bilâ-kusûr hıfz u hırâseti ve vüs'-i imkân mertebesinde ri'âyet ve istihkâmı aksâ-yı âmâl-i hâlisânemiz olmağla bu gûne zamîr-i safvet-emîn-i metînemiz izhâr-ı eslâfımız isrine mütâba'at ve miyânede sâbit ü üstüvâr olan mevâsîk-ı mü'ebbede muktezâsınca beyne'd-devleteyn mer'î ve mu'teber tutulan müvâlât-ı mükemmele-i hem-civâriyyenin fi'len dahi kemâ-yenbağî muhâfaza ve muhâresesine derkâr olan meyl-i râsihamız tasdîk ve takrîr içün erbâb-ı istişâremizden sadâkatlü mürüvvetlü Prenc Aleksandırı Dulgaroki[1071] nâm kemînelerini fevka'l-âde orta elçilik rütbesiyle ta'yîn ve vesâtatıyla ba's ü tesyîr olunan nâme-i muhâlasat-hıtâmemiz irsâli ile re'âyâ ü berâyâ-yı cânibeynin temettu'-ı intifâlarına şâmil bu misillü emr-i müstahsenin pezîrâ-yı husûl ve istidâmesine mekârim-i aliyye-i pâdişâhâneleri dahi derkâr buyurulacağında kat'a iştibâhımız olmamağla yevmen fe-yevmen istihkâm-ı müvâlât ve izdiyâd-ı musâfât husûsuna tevekkuf eder hâlâtın icrâsına derkâr olan hâhiş-i derûn-ı hâlisânemizin gerek bu esnâda ve gerek evân-ı müstakbelede zirve-i a'lâda idüği elçimiz mûmâ-

---

1070 "16 C. sene 1177" İşbu târîh Mîlâdî 22 Aralık 1763'e tekâbül eder.

1071 "Prenc Aleksandırı Dulgaroki", Prens Aleksander Dulguraki.

ileyh kemînelerinin hâmil olduğu işbu nâme-i müsâdakat-meşhûnumuzun müfâdından muhât-ı ılm-i âlem-ârâ-yı pâdişâhâneleri buyuruldukda mûmâ-ileyh kemîneleri me'mûriyyet ve rütbesine lâyık vech üzre huzûr-ı hümâyûn-ı şâhânelerine redd-i mâl ile fahr-i yâb buyurulduğunda hakkında mehâsin-i celîle-i şehin-şâhâneleri mebzûl ve bî-dirîğ ve ism ü emrimiz ile arz u ifâde edeceği bi'l-cümle mevâdda i'timâd-ı küllî-i pâdişâhâneleri erzânî ve miyânede cârî ve musâlaha-i mü'ebbedenin şurûtu muktezâsınca me'mûl ve müterekkıb olduğumuz ecvibe-i tayyibe-i mülûkâneleriyle mübâhî buyurmaları avâtıf-ı aliyye-i husrevânelerinden mercûdur.

Yuvan-ı sâdis[1072] nâm Moskov Çarı'ndan gelen nâmenin tercemesidir. Fî 24.M.sene 1154[1073].

Anna Yuvano nâm büyük vâlidemizin mümted ü müşetted olan hastalığından mâh-ı Teşrîn-i evvel'in on yedinci gününde dokuzuncu sâ'atde öyleden sonra [B.119b] dâr-ı fenâdan irtihâl ve müteveffiye-i mûmâ-ileyhânın hâl-i hayâtında ısdâr olunan vasıyyetnâmesi üzre temâmen Rusya memâlikinin imparatorluğuna nâ'il olduğumuzı rikâb-ı hümâyûna işbu nâmemiz ile ihbâr olunmuşdur. Cenâ[b]-ı pâdişâhâneleriyle müteveffiye-i mûmâ-ileyhâ beyninde hüsn-i müvâlât sebkat eylediğine binâ'en tarafımıza dahi hüsn-i teveccühât-ı mülûkâneleri derkâr olmağla işbu vakt-i kederimizde taraf-ı hümâyûnlarından teselliyet-i hâtırımız merâsimine müsâ'ade ve müteveffiye-i mûmâ-ileyhânın hayâtında **bin yediyüz otuz dokuz** senesinde Françe kralının tavassutu ve kefâleti ile cenâb-ı pâdişâhâneleriyle Roma İmparatorluğu'muz beyninde mün'akıd ve iki devlet tarafından verilen ahidnâme ve tasdîknâmeler ile te'kîd ve istikrâr bulan musâlaha-i mü'ebbedenin şurût u kuyûdu muktezâsınca tarafeynden karâr-dâde olan musâfât hıfz u murâ'âtı ve işbu eyyâm-ı sabâvetimizle imparatorluğumuzun temşiyet-i umûru hâlâ Moskov memâlikinin büyük dukası meveddetlü Anna nâm vâlidemiz dâ'îlerine müfevvez olmağla mûmâ-ileyh tarafından dahi miyânede olan musâfâtın te'kîdine vücûhla ihtimâm ve bu bâbda i'timâd buyurmalarıyçün Urus askerinin baş cenerallerinden ve Aleksandıra nâm tarîkdan olan Kavalir Romanço nâm murahhas büyükelçimiz te'kîd eylemesi sipâriş olunmuşdur.

1072 "sâdis" metinde "sâlis", doğrusu sâlis'dir.

1073 "24.M.sene 1154" İşbu târîh Mîlâdî 11 Nisan 1741'e tekâbül eder. Nâmenin geliş sebebi Çariçe Anna'nın ölümünü ve İvan Antonoviç'in Rus saltanatına geldiğini tebliğ içindir.

Fî 16 Ra. sene 1155. Elizabete-i evvele Rusya İmparatoriçesi nâmesi tercemesinde

Sultân Mahmûd Hân zemânında büyük ve murahhas elçilik ile Anadolu Beylerbeyisi Mehmed Emîn Paşa avdet eylediğini ve bilâ halel sulh-i mü'ebbed mürâ'ât olınacağını beyân eylemek(!).

Rusya ile Leh umûruna dâ'ir Françe elçisinin takrîridir. Fî 12 N. sene 1170.

[Bu bahis A v.16b-18a'da mukabele edildi]

[B.121a] **[Kefe'de vâkı' mukāta'at]**

Bundan akdem bâ-fermân-ı âlî nefs-i Kefe'de vâkı' mukāta'ât taraf-ı nezâretden zabt olunup sâbıkā Kefe'de ihtisâb olan Es-seyyid Abdülkādir ve mumhâneye mutasarrıf olan Seyyid Halîl Ağaoğlu Seyyid Mehmed kemâl-i huşûnet ve harâretlerinden noksâniyyet üzre olup kendümüzin ve etbâ'ımızın şimden sonra bu tarafda bir dürlü râhatımız olmayup zahmet ü meşakkatden hâlî olmayacağımız müşâhede olunup bundan akdem mâh-ı Muharrem'in beşinci günü taraf-ı devletlerine keyfiyyet-i hâl ifâde olunup mukāta'ayı Emîn Ağa dâ'îleri yed-i vâhidden zabt kulları gerek nefyen ve gerek ihzâren Kırım'dan âhar mahalle ihrâc olmamız içün bir kıt'a fermân-ı âlî ısdâr ve mübâşir ma'rifetiyle ıcâleten bu tarafa irsâl buyurulmağa müsâ'ade-i himmet buyurulmak niyâz olunmuşdur. Bu def'a dahi merkūmân Es-seyyid Abdülkādir ve Seyyid Mehmed Hân Hazretleri'nin nezd-i İlhânîlerinde olup fursat buldukca hakkımda nifâk **[B.121b]** ve bir takrîb helâk olmamız iddi'âsına düşmeleriyle Saferü'l-hayr'ın altıncı salı günü merkūm Abdülkādir, hân'dan aldığı bir kıt'a yarlığ ile yanında avâneleri olan on iki âdemleriyle, elinde âlât-ı harb ile doğru gümrüğe gelüp, ben seni bu gün elbetde Bağçasaray'a götürmeğe muhtâcım, deyü tavr-ı âhar hareketde olup bu misillü iş mukaddemleri kat'â zuhûr etmediğinden merkūm Abdülkādir'in bundan akdem sû-i kasdımızda olduğu yakînen ma'lûmumuz olup bu def'a dahi alenen izhâr olmağla kemâl-i havfa tâbi' olup ber-takrîb kırk iki cemâ'atin kışlasına düşdüm. Merkūm Abdülkādir ve Seyyid Mehmed musır olup, biz bunu kışladan almadığımız hâlda kurşun ile atar öldürürüz, deyü kendülerine tâbi' eşhâs-ı erâzil birle kışla-yı mezkûru muhâsara edüp muhâsarada olduğumuzdan bir cânla dahi firâr etmeğe fursat bulamayup, Emîn Ağa dâ'îleri bu kulların istişfâ içün Bağçesaray'a kâğıd yazup mahsûs âdem gönderildi ve Bağçesaray'dan dahi Emîn Ağa dâ'îlerine gelen kâğıtda, siz kendünüz hâna gelüp Mehmed Ağa'yı recâ eylemeniz münâsibdir, deyü ihbâr olunmağla mâh-ı mezbûrun on dördüncü günü Emîn Ağa dâ'îleri Bağçesaray'a râhî oldu. Keyfiyet-i hâl bu gûne perîşân olduğundan bundan

mukaddem giden sefîne ile taraf-ı devletlerine tahrîr olunmağla vakt olmayup Emîn Ağa tarafından ale't-tafsîl tahrîr olunmuşidi. Ve Emîn Ağa Bağçesaray'a râhî oldukdan sonra mâh-ı mezbûrun yiğirmi birinci günü merkûm Abdülkādir'in âdemleri âlât-ı harb ile gümrüğe gelüp nâ-hemvâr hareket eylediklerinden sandık emîni ve kâtibleri ve gümrük huddâmları havfa tâbi' olup her biri bir tarafa perîşân olmalarıyla gümrük hâlî kalup mâl-ı mîrî ibtâl ve ümmet-i Muhammed'in ve tüccârın işleri mu'attal olup bu husûsı sâbık yeniçeri ağasına ve Kefe kadısına ifâde olundukda, bizler ne yapalım, bizim elimizden ne gelür, deyü cevâb verdiklerinden bu husûsu dahi gümrük huddâmları peyder-pey Bağçesaray'a Emîn Ağa tarafına tafsîli üzre tahrîr eylemeden hâlî olmayup mâh-ı mezbûrun yiğirmi altıncı günü sâ'at ikide Emîn Ağa Kefe'ye gelüp gümrük küşâd olunmuşdur.

[B.122a] **Leh elçisi dâ'îlerinin memhûr takrîr tercemesidir. Fî selh-i Z.sene 1204**[1074]**.**

Mükâleme mazbatası hıtâmında bu dahi rikâb-ı mu'allâya arz olunup ve bu Leh elçisi göndermişidi. Dünki gün mazbata takdîminde sehven kapuda kalmağla arz olundu. Fermân men-lehü'l-emrindir.

Leh elçisi dâ'îleri işbu muhârebeye dâ'ir Leh Cumhûru'nun i'lân u beyânını Devlet-i aliyye'ye ifâde ederek saltanat-ı seniyye ile cumhûr-ı mezkûrun muktezâ-yı umûru yekdiğere mü'ebbeden rabtına sâlih olan ravâbıtın te'kîd ve teşeyyüdini ta'cîl husûsunda bi'l-cümle gayret ve cem'iyyeti izhâr edüp ancak Devlet-i aliyye müzâkere olunan mevâddı tanzîm ü temşiyet içün yalnız zikr olunan i'lân u beyâna muntazır iken ve bu bâbda matlûb olan vechile hareket olunmuşiken işbu zikr olunan ittihâdın tanzîmi husûsu pesmânde te'ahhur olmak hâleti mûmâ-ileyh dâ'îlerinin kemâl-i te'essüfüne bâ'is olur. İttifâk senedinin ba'zı mevâddı münferiden akd olunmakdan Leh Cumhûru'nun merâmı kangı mülâhazaya mebnîdir ve işbu mevâdd-ı münferide akd olundukdan sonra müttefik olan devletlere haber verilecek mi yohsa mevâdd-ı mezkûrenin tanzîmi ketm olunmak lâzım gelür mu'ahharan akd olunan mükâlemede hazret-i tâcdâr-ı bülend iktidâr tarafından me'mûren vükelâ-yı Devlet-i aliyye istifsâr ve isti'lâm-ı hâl eylediğine binâ'en elçi dâ'îleri dahi cumhûrunun işbu merâm u maksadı ne gûne mülâhazaya mebnî olduğunu tasrîh ü beyân birle bu bâbda her dürlü şübheyi ref' içün mu'ahharan olan mükâlemede şifâhen takrîrine zeyl olarak işbu takrîrin dahi takdîmine mübâderet eder.

Evvelen: Leh Cumhûru mevâdd-ı münferide-i mezkûreyi müttefik olan devletlerden ketm ve ihfâ-ya bir dürlü sebeb olmayup hattâ Leh elçisinin bu tarafda

---

1074 "selh-i Z.sene 1204" İşbu târîh Mîlâdî 9 Eylül 1790'a tekâbül eder. Bu takrir Leh Elçisi Kajetan Chrzanowski veya Piotr Potocki tarafından verilmiş olmalı.

me'mûriyyeti ne olduğu Prusya kralına Berlin Şehrin'de mukîm olup el-yevm Prusya orduğâhında olan Leh elçisi vesâtatıyla ihbâr olunduğundan başka İsveç kralı dahi mevâdd-ı mezkûreye dâhil olmak üzre da'vet olunacağı **[B.122b]** zikr olunan mevâddın senedinde derc olunmuşdur. Prusya kralının musâfât ve harekâtına ve İsveç kralının muktezâ-yı sulhüne nazaran ikisi dahi işbu mevâddı kabûl edecekleri bî-iştibâhdır. Bu def'a Leh Cumhûru Galiçya Memleketi'nden mahrûm olmuşiken işbu dermiyân olan müzâkerâtda Prusya Devleti'ne muhtâc olan Moskov çariçesi yed-i tasallutunda olan Leh Memâliki'nin bu def'a girü cumhûr-ı mezkûra reddi husûsuna dahi kral-ı müşârun-ileyh muhâlefet eder ise ol hâlde müşârun-ileyhin muhâlefeti kendü sû-i kasdına azv olunmak lâzım gelür.

Sâniyen: Mevâdd-ı münferide-i hafiyyenin biri Galiçya Memleketi'ne dâ'ir olduğuna binâ'en müttefik olmayan devletler ve hattâ Macar kralı mevâdd-ı mezkûreden haberdâr olmamaları akl-ı sedîd muktezâsındandır.

Sâlisen: Esnâ-yı muhârebede zuhûra gelecek vekâyi' yalnız düvel-i mübârizîne â'id olduğuna binâ'en ceng ü harbe dâ'ir olan musâlahada mutavassıtların aslâ medhali olmayup bu takrîrce muhârib olan devletlerin umûru âkıbetü'l-emr her ne gûne sûret kesb eder ise düvel-i mutavassıtîn dahi ol vech üzre hareket etmeleri lâzım geleceğinden nâşî Galiçya Memleketi'ne dâ'ir iktizâ eden husûsentın tanzîmi Rusya Byanka Memleketi hakkına icrâ olunmak lâzım gelür. Devlet-i aliyye mevâdd-ı hafiyyeye dâ'ir iktizâ eden hâlât ve keyfiyyâta tahsîl-i vukûfdan sonra mevâdd-ı mezkûreyi tanzîm eylemek emr-i vâcibü'l-imtisâl-i hümâyûn me'zûn olduğunu beyân edüp ancak Prusya ve İsveç krallarına husûs-ı mezbûrun ihbârı vakte muhtâc olduğundan emr-i hümâyûnun icrâsı ne gûne hulûl-pezîr olacağı mûmâ-ileyh dâ'îlerinin ma'lûmu değildir. Muhârebeye hâzır u âmâde olan Leh Cumhûru'nun harekâtı ve Eflâk ve Boğdan memleketlerinde bâkî Moskov asâkirinin ol tarafdan ihrâcı husûsu dahi zikr olunan avk u te'hîr sebebinden pes-mânde olmak lâzım geleceğinden başka işbu mütâreke[1075] esnâsında Nemçelü tarafından tahliye olunacak arâzîye Moskov askeri istîlâ edeceği ve Leh Cumhûru'nun muhârebeye mübâşereti takdîrinde Moskov askerinin iki ateş arasında kalması mukarrer iken cumhûr-ı **[B.123a]** mezkûr hareket etmediği sûretde zikr olunan Moskov askeri cünûd-ı İslâmiyye'ye mukâvemet husûsunda takviyet kesb edeceği mülâhazadan ba'îd değildir. Bundan mâ-adâ ale'l-ittifâk harekât-ı harbiyyeye gayûrâne mübâşeret olunduğu takdîrde müddet-i kalîle zarfında muhârebenin hıtâmı mümkin. İşbu tertîbin aksi zuhûrunda ve işbu mevsim-i muhârebeden kavâ'id-i cesîme celb ü tahsîl olunmak ve muhârebe maslahatı dahi mütemâdî olmak muhtemelât-ı umûrdandır. El-hâsıl Leh elçisi

---

1075 "mütâreke" metinde "mu'tâd ki"

dâ'îleri hazret-i tâc-dâr-ı bülend-iktidârın irâde-i seniyyesine muvâfakat birle iktizâ eden mevâddın tasrîhine müsâra'at ve cânib-i Der-aliyye'den tağyîri münâsib görilen ba'zı husûsentı dahi kabûle mübâderet edüp bu takdîrce Leh Cumhûru'nun şimdiye kadar zuhûra gelen ve bundan böyle dahi vukū' bulacak harekâtı muvâfık-ı tab'-ı hazret-i şehriyârî olduğuna i'tizâren işbu takrîr-i dâ'iyâne dahi manzûr-ı nazar-ı kimyâ-eser-i husrevâne buyuruldukda husûs-ı mezbûra dâ'ir irâde-i seniyye her ne gûne ise Galiçya derûnuna dühûle me'mûr olan Leh askeri bu def'a Moskov hudûduna irsâl eden Leh Cumhûru'na bir an akdem tahrîr ve ifâde olunmak zımnında bu bâbda kat'î ve şâfî bir cevâb mekremet-me'âbın i'tâsına müsâ'ade buyurulmak istid'a olunur. Ticâret maddeleri mümkin olan mertebe kasr u hasr olunmak mülâbesesiyle mevâdd-ı kalîleden ibâret olduklarından bu tarafda olan kuyûdâtın teftîş ü tefehhusuna ve bâkī kalan mevâdd-ı mezkûrenin müzâkeresine vâkıf ve umûr-dîde kimesnelerin ta'yînine irâde-i seniyye ta'allik buyurulur ise ol hâlde husûs-ı mezbûr dahi müddet-i kalîle zarfında nizâm-pezîr olur. Hüdâvendigâr-ı esbâk merhûm ve mağfûr Sultân Mustafa Hân Hazretleri'nin Leh Cumhûru hakkına eltâf-ı amîmetü'l-iknâfı el-yevm cumhûr-ı mezbûrun vird-i zebânî olup bu takdîrce hazret-i şehriyâr-ı civân-bahtın himmet-i vâlâ-nihmetine elçi-i mûmâ-ileyhin dahi istinâd ve i'timâdı fevka'l-gāyedir, deyü mûmâ-ileyh dâ'îleri takrîr eder.

[B.123b] Benek Kasrı'nda Leh elçisi ile vâkı' olan mükâleme sûretidir. Fî 28 Z.sene 1204 Çehârşenbe.

Yevm-i mezkûrda sâ'at dörtde iken fazîletlü sadr-ı Rûm Abdullah Molla Efendi ve re'îs efendi Leh elçisi mersûm ile mülâkāt etmeleriyle resm-i hûş-âmedî icrâ ve meclis tahliye olundukdan sonra re'îs efendi feth-i bâb-ı makāl birle elçi beyin geçenki meclisde ittifâka dâ'ir verdiği kâğıdları terceme etdirdüp mütâla'a etdik. Devlet-i aliyye ile Leh Cumhûru beyninde eğerci şimdiye dek akd-i ittifâk maddesi karâr-dâde olmadı. Ancak tabî'at-ı maslahata nazaran Devlet-i aliyye ile Lehlü müttefik gibi olmağla beynimizde husûs-ı mezbûra dâ'ir bir dürlü mülâhazât söyleşilüp sonra zahmet çekmeyecek sûretin şimdiden istihsâli lâzım olduğunda şübhe yokdur diyerek elçi beyin geçenki meclisde arz eylediği ittifâk takdîm etdiği mârru'z-zikr Frengî kâğıtlar muktezâları üzre iki sûret ile olup biri acıkdan tedâfü'î ve biri mestûren başka sened olarak tecâvüzî akd olunmak kaziyyeleridir. Tedâfü'î olan ittifâk terâzî-i tarafeyn ile tanzîm-i şerâyit olunarak akd olunmakda bir be'is olmayup tecâvüzî akd olunacak ittifak zımnında bu meclisde biraz söyleşilecek şeyler vardır. Bu ittifâk tecâvüzî müttefik devletlerin ma'lûmları olarak akd olunmak iktizâ edeyor. Zîrâ Devlet-i aliyye'nin İsveçlü ile olan ittifâkı muktezâsı üzre İsveçlü musâlahada berâber olmak ve ber-muktezâ-yı ittifâk Prusyalu üzerine bizimle ma'an

i'lân-ı harb eyledikde tahsîl-i emniyyet içün Kırım'ın Devlet-i aliyye'ye reddi sûretleriyle Moskovlu musâlahaya izhâr-ı sûret-i rızâ eder ise, biz ve Prusyalu mütevassıt olacak devletler ma'rifetleriyle Moskovlu ile akd-i sulh olunmak muktezâ-yı şerâyit-i ittifâkımızdandır. Bu sûretle müttefiklerimizin haberleri olmayarak Lehlü ile mestûren ittifak akd olunduğu hâlde İsveçlü'nün ve bizim maksadımız husûlüyle musâlahanın tanzîmi iktizâ eylediği hengâmda Lehlü'nün her maksadı ya'nî mukaddemâ Moskovlu aldığı Leh kıt'asının istirdâdı sûreti ol vakte dek husûl-pezîr olmuş bulunur ise ne güzel, ol vakt Lehlü dahi musâlahada berâber **[B.124a]** olur. Eğer Lehlü'nün maksûdu ol vakte dek hâsıl olamaz ise Prusyalu, ben Devlet-i aliyye ile olan ittifâkım muktezâsı üzre Moskovlu ile muhârebeyi Kırım istihlâsına dek edecek idim. Şart-ı ittifâkımız bu idi. İşte Kırım reddiyle maslahat-ı sulh nizâm bulacak, dedikde, ve İsveçlü dahi, benim ittifâkım Devlet-i aliyye'nin ve benim maksadımız husûlüne dek ceng etmek idi. İşte maksûdlarımız husûle geldi. Moskov ile musâlaha olalım, dedikde, ol vakt Devlet-i aliyye, bizim sonradan Lehlü ile ittifâkımız vâkı' oldu. Anın maksadı hâlâ husûle gelmedi. Biz muhârebeyi terk etmeyeceğiz, demek lâzım gelür. Ol zemân Prusyalu ve İsveçlü, bizler îfâ-yı şart-ı ittifâk etdik, deyüp işlerine nizâm ve musâlahaya başkaca hıtâm verirler. Bunların ikisi muhârebeden çıkdıkdan sonra Lehlü ile biz ikimiz meydânda kalacağız. Üç muhârib devletin ıkdâmıyla husûle gelen maksadımız gerüye kalacak sûretde Lehlü ile ittifâkı tecâvüz olarak akd eylediğimiz hâlde bu mahzûrları def' içün beher hâl sâ'ir menfe'atlerimizi dahi bu ittifâka da'vet etmelüyiz ve Anların ma'lûmları olarak tanzîm olunmaludur. Kaldı ki elçi bey ticâret maddesi dahi hâvî olduğu bu kadar şerâ'it-i mufassala ile ittifâk senedine derc olunması îrâd-ı ittifâkın ıcâleten kat' ve tanzîm olunması beyân edeyor. Bu kadar şerâ'iti müştemil olan ticâret maddesinin az vakıtda müzâkere ve tanzîmi mümkin olmak olur şeylerden olmamak hasebiyle madde-i ticâret sonraya kalup akd olunacak ittifâk gerek tedâfü' ve gerek tecâvüzî kangısı olur ise sened-i ittifâkda bundan sonra müzâkere ve terâzî-i tarafeyn ile başkaca bir ticâret mu'âhedesi akdi câ'iz ola, deyü şurût derc olunsun. Elçi bey ticâret senedi sûreti olarak mu'ahharan verdiği kâğıtda ikiyüz ve ikiyüz elli sene mukaddemlerden berü Devlet-i aliyye ile Leh Cumhûru beyninde akd olunan şerâ'itini evvelemirde tetebbu' edüp ve birer birer kaydlarını bulup gereği gibi ma'lûmumuz olmadıkca ve gümrükcüler ve tahsildârân rusûm-ı sâ'ire ile her bir maddesini müzâkere etmedikce elçi beyin verdiği **[B.124b]** sened sûretini nice temhîr edebilirüz. Bundan mâ'adâ Karadeniz'de Lehlü'nün seyr-i sefâyini maddesi hiç olur şeyden değildir.Lehlü ticâreti ehl–i İslâm sefîneleriyle olur ise bir mâni' olmayup lâkin Lehlü bayrağı ile kendü sefînelerinin âmed-şüdı bir vechile olamaz ve inşâ'Allâhü te'âlâ def' olunur. Bu sûretde Devlet-i aliyye'nin marzîsi olmayan

seyr ü sefâyin maddesini Leh Cumhûru teklîf etmek münâsib olur şeylerden değildir, dedikde;

Elçi-i mersûm cevâba ibtidâ'r ile Devlet-i aliyye Nemçe ve Moskovlu'nun Karadeniz'e sefîneleri mürûr u ubûrına ruhsat vermeyecek olduğu hâlde Lehlü dahi ol vakt seyr-i sefâyîn iddi'âsını etmez ve Mokov ve Nemçe sefhinelerinin âmed-şüdı def' olunur ise, Leh Cumhûru mahfûz olacaklarında şübhe yokdur. Kaldı ki seyr-i sefâyin maddesi Devlet-i aliyye ile Lehlü beyninde kadîmî mu'âhede[de] musarrah olmağla eğerçi Nemçelü ve Moskovlu'ya Karadeniz'e seyr-i sefâyine ruhsat verilmez ise Karadeniz'de Lehlü sefîneleri dahi Osmânlu bayrağı ile geşt ü güzâr etmesi ittifâk senedine derc olunsun. Cumhûrun murâdı Devlet-i aliyye'nin maslahatını tas'îb olmayup teshîle sa'y eyledikleri zâhirdir. Ticâret maddesinde me'mûriyyetim ittifâk senedinden ticâreti ayırmamağa munhasırdır. Terk ve te'hîri vüs'ımde değildir. Mufassal ticâret mu'âhedesi tez elden bitmeğec[eğ]i[1076] benim dahi ma'lûmum olmağla mu'ahharan verdiğim muhtasar ticâret senedini anın içün takdîm ettim. Sûret-i muhtasara-i mezkûre mülâhaza olunarak nizâm verildiği hâlde hem ticâret maddesi ve hem mühimve muktezî olan ittifâk senedi tanzîmi uzamış olup ikisi birden bitire idi, dedikde, sonra bu günki meclîsde îrâd olunan su'ûbete nazaran Lehlü'nün ittifâkında Devlet-i aliyye'nin hayr ve fâ'ide me'mûlünde olmadığı istidlâl olunuyor. ibtidâ' Âstâne-i sa'âdet'e vürûdum esnâsında ittifâk-ı tedâfü'îyi arz u îrâd eylediğimde, Lehlü i'lân-ı harb eder ise ittifâk-ı tecâvüzîye bilâ-te'hîr karâr verilür, denildikde, Leh Cumhûru'nun düşmende i'lân-ı harb eylemesine Devlet-i aliyye'nin hâhişi olduğunu cumhûra yazmışidim. Anlar dahi bi'l-mülâhaza Devlet-i aliyye'nin irâde ü dilhâhı üzre i'lân-ı harb maddesine karâr vermiş **[B.125a]** olmalarıyla bu karârın haberini ve iki sûretle ya'nî bir sûreti alenen tedâfü'î ve mestûren tecâvüzî ittifâk akdini bana yazmışlar idi. Ben dahi geçenki meclisde îrâd ve akd olunacak şerâyiti hâvî sened sûretlerini li-ecli't-terceme taraf-ı Devlet-i aliyye'ye takdîm ve i'tâ eylemişidim. Tecâvüzîye dâ'ir akd olunacak senedin mestûr olması düşmen-i pîşîn haberdâr olmamak irâdesine mebnîdir, dedikde;

Berü tarafdan cevâba ibtidâr olunup, ittifâk-ı tecâvüzî Prusyalu'nun ma'lûmu olmayarak akd olunduğu hâlde deminden beyân olunduğu üzre yârın Devlet-i aliyye ve İsveçlü'nün husûl-i makāsıdıyle musâlahaya Moskovlu rızâ-dâde olur ise Prusya ve İsveç çekilüp Moskovlu muhârebesinde Devlet-i aliyye ile Lehlü yalınuz kalur, denildi.

Elçi-i mersûm mukābele edüp, Devlet-i aliyye'nin Prusya ittifâkısında Lehlü dahi musâlahada berâber bulunmak ve Leh mukāsemesinde alınan yerler

---

1076 "bitmeğec[eğ]i" metinde "بتمكجي" B.

Lehlü'lere red olunmak mev'ûd ve meşrût olmak hasebiyle Devlet-i aliyye ile ittifak akd olunmak münâsib olduğunu Leh Cumhûru mülâhaza eylemişler idi. Ben Âstâne'ye geldiğimde Prusya kralı Lehlü'ye haber gönderüp askerinizi fi'l-asl Lehlü'nün olup mukāsemede Nemçelü yedine geçen Galiçya Eyâleti üzerine hâzır u âmâde idik, dedi. Sonra kavlinde sebât etmedi. Ol vakıtdan berü Devlet-i aliyye tarafından avk u te'hîr olundı. Eğer Devlet-i aliyye cumhûrun ittifâkında ve Moskov üzerine i'lân-ı harbde bir fâ'ide me'mûl etmeyor ise ve mukaddem Prusya ittifâk senedinde eğerçi ol vechile şart u va'd olunmuş idi. Lâkin şimdi vakt böyle îcâb eyledi, diyecek ise, Devlet-i aliyye ile Leh Cumhûru beyninde gayrı bir sened akdine ve ittifâka hâcet kalmaz. Biz Devlet-i aliyye'nin istirdâdı matlûbı olan Kırım'ın reddi kazıyyesi husûlüne dek Moskovlu ile muhârebeye ta'ahhüd ideyoruz. Devlet-i aliyye'nin bu mukābelesinde Lehlü'nün maslahatı husûlüne ta'ahhüd etmediği sûretde ittifâk akdi iktizâ etmez. Me'mûriyyetimiz muktezâsı üzre cumhûra yazarım. Cumhûr dahi kendü başları selâmeti içün ne vechile harekete teşebbüs edeceklerini bilemem. Lehlü'nün Devlet-i aliyye'ye kadîm olan dostluğa muktezâsı üzre bu esnâda be-gāyet mukayyed ve hayırlu olan hareketlerine Devlet-i aliyye tarafından i'tibâr olunmayup Prusya bundan akdem Nemçe ve Moskovlu'nun yedinde olan Leh kıt'alarını Lehlü'ye istirdâdına bi'd-defâ'at ta'ahhüd [B.125b] etmiş olmağla Galiçya maddesinde Lehlü'ye terettüb eden zarar u hasârete nazaran bârî Galiçya'nın bedeli olarak Moskolu yedinde kalan arâzînin reddine sa'y olunsun, deyü taraf-ı Devlet-i aliyye'den Prusya'ya ifâde olunsa ne olur, deyü bu sûrete Prusya ne diyebilür, bunu dirîğ etmek lâyık mıdır. Mukaddem Mosko'lu Leh Cumhûru'nu elden çıkarmamak ve Leh Cumhûru kendüye muvâfakat etmek içün şimdi Devlet-i aliyye'den bizim taleb eylediğimiz fevâ'idi ol vakt Moskolu tabî'atiyle bize verecek olmuşidi. Ve hattâ Moskolu Leh Cumhûru'na, siz benim re'yime muhâlefet etmeyin, ben size Eflâk ve Boğdan'ı alıveririm, deyü va'd eylemiş idi. Lehlü kabûl etmeyüp Devlet-i aliyye'ye kadîm olan dostluklarını te'yîd ederek Moskolu'ya ne vechile mu'âmele eylediği ve Moskolu'nun Leh derûnundan ihrâcına ne derecede ıkdâm etdiği ma'lûm olan hâlâtdandır. Bu meclisde îrâd olunan su'ûbete binâ'en Devlet-i aliyye Lehlü'nün umûrunu tervîce ta'ahhüd etmeği istemediği sûretde ittifâk maddesini dahi istisvâb etmemiş olur. Kaldı ki Moskolu'dan Kırım istirdâdı ve İsveçlü'nün makāsıdı husûlüyle musâlaha sûreti husûl-pezîr olmak lâzım gelür ise, Prusya muhârebeden çekilüp başka sulh olamaz. Zîrâ Devlet-i aliyye ile olan ittifâk senedinde İsveçlü hakkında ve ahd ü te'ahhüd olunmuş ise Lehlü hakkında dahi musâlahada berâber olmak maddesi mev'ûddur. Prusya'nın Moskolu üzerine i'lân-ı harb edeceği el'ân meşkûk olup Moskolu'yu dahi Nemçelü misillü diversine ta'bîr olunur vechile

hudûda sevk-i asker ile tazyîk edeceği ve muhârebeye girmeyeceği ağleb-i ihtimâldir. Lâkin Lehlü'nün bu ittifâkı karâr-dâde oldukdan sonra sâ'irler gibi kavlen sa'y etmeyüp fi'len iş görecekdir. Ya'nî Moskolu ile muhârebe edecekdir. Bundan mâ-adâ cezmen ve yakînen bilürim ki, mücerred Devlet-i aliyye'nin muhârebesi ve Prusya'nın diversiyone etmesi Kırım istirdâdına ol kadar medâr-ı küllî olamayup belki Lehlü'nün Moskolu muhârebesine duhûli Kırım istirdâdının vücûda gelmesine medâr olur. Ve bunu İsveçlü dahi bilür, tasdîk eder. Hâl böyle iken Lehlü'nün muhârebeye girmesinde Devlet-i aliyye fâ'ide müşâhede etmiyor mu. Bunda olan fâ'ide Devlet-i aliyye'nin ma'lûmu olmamış mıdır. Prusya kralı mâdâm ki **[B.126a]** Devlet-i aliyye'nin umûrunu suhûlet ile tervîc edeyim dâ'iyyesindedir. Ya'nî Moskolu ile muhârebe edeceği meczûm değildir. Bu ittifâkın akdi Prusya'nın re'yine ta'lîk olunduğu hâlde Lehlü dahi anın hareketine mütâba'at etmek lâzım gelür. Leh Cumhûru ise hem Devlet-i aliyye'nin umûrunu tervîc ve hem Moskolu yedinde olan arâzîsini tahlîs zımnında, Moskolu ile muhârebeye âğâz edeyim, der. Bu sûretde Leh Cumhûru'nun izhâr edeceği dostluğun mukâbelesinde ya tecâvüzî akd-i ittifâka taraf-ı Devlet-i aliyye'den bilâ-te'hîr himmet buyurulsun veyâhûd kat'î bir cevâb verilsün ki, cumhûr Devlet-i aliyye'ye dostluk izhârıyçün düşmen kazanmış olmasun. Kaldı ki cumhûrun bî-taraflık mesleğinden çıkup muhârebeye âğâz edeceğinden Prusya kralı haberdârdır. Bunu cumhûr Prusya kralına yazmışlar idi. Cumhûrun Moskolu'ya i'lân-ı harb etmesi ve etmemesi Devlet-i aliyye ile ittifâkımızın akdine mütevakkıfdır. Bu maddenin terk ü te'hîr etmesini cumhûrun re'y ve karârlarını ilkā etmekdir, diyerek bunlara dâ'ir katı vâfir akvâl îrâdiyle bugün lâ ü ne'am kat'-ı cevâb verilsün ki, Leh Cumhûru dahi işini ana göre uydursun. Zîrâ bu ana dek işin te'hîrinden neş'et eden zararı Lehlü müşâhede etmiş olmağla kat'â te'hîr olunmayup bu madde serî'an kat' olunmaludur. Te'hîre bundan böyle dikkat yokdur, denmekle;

Re'îs efendi mukâbele birle, elçi bey, Devlet-i aliyye bu ittifâkı istemeyor ve bunda fâ'ide yokdur, diyor, zannına zâhib olmasun. Tecâvüzî ittifâk akdinde Prusya dahi berâber olması ve anların bilmesi îrâd olunan mahzûrun binâ'en lâzım geldiğinden Lehlü'nün umûru girü kalmamak ve ittifâkın semeresi hâsıl olmak içün Prusya'nın dahi berâber olması îrâd olundu, demekle;

Elçi-i mersûm Prusya'nın bu ittifâkdan âgâh olması iktizâ eder ise mâni' değildir. Hemân bu ittifâkı akd edüp Prusya dahi eğer murâd haberdâr etmek ise bu olabilür. Lâkin Prusya'dan haber gelmedikce Devlet-i aliyye bu ittifâkı akd etmeyecek ise bu müşkil olur. Vakıt geçer, bu sûretde Prusya krılından haber gelmedikce akd olunacak mıdır, dedikde berü tarafdan dahi Prusya elçisine ifâde olunur. Tecâvüzî ittifâkı istisvâb **[B.126b]** eder ise ba'dehû müzâkere ederiz,

denildikden sonra; elçi-i mersûm, ya Prusya elçisi kralıma yazayım, der ise nasıl olacak, vakıt geçer, maslahat fevt olur, cumhûr bu maddeyi mukaddem Prusya'ya ihbâr etdiler. Prusya Moskolu ile muhârebeye şurû' niyyetinde olduğu hâlde elbetde bizim tecâvüzî ittifâkımızı istisvâb etmez. Ben Devlet-i aliyye ile bu tecâvüzî ittifâkı mukāveleye ne vechile me'mûr isem, Prusya'da olan Leh elçisi dahi Prusya ile tecâvüzî ittifâk akdine me'mûrdur, demekle;

Berü tarafdan Fazîletlü Abdullâh Molla Efendi ve re'îs efendi mukābele birle, işte bu sûrete nazaran dahi bu ittifâk-ı tecâvüzî maddesinde Prusya ve İsveç ile muhâbere etmek lâzım gelür. Lehlü ile ittifâk-ı tecâvüzî mestûren akd olunduğu sûretde farazâ Prusya Moskolu ile kable'l-muhârebe Kırım'ı Moskolu Devlet-i aliyye'ye red etmek ve İsveçlü'nün makāsıdı husûliyle musâlahada berâber olmak üzre Moskolu'yu Prusya musâlahaya mecbûr[1077] eder ise ol zemân bize Prusya, işte muktezâ-yı ittifâkım üzre musâlahaya nizâm verildi, diyecek. Biz dahi Lehlü ile başkaca tecâvüzî ittifâkımız olmağla Moskolu Kırım'ı verse dahi Lehlü'nün makāsıdı hâsıl olmadıkca musâlaha olmayız diyeceğiz. Ol vakıt Prusya ve İsveç devletleri, bizim Devlet-i aliyye ile ittifâkımızın derecesi şu idi bu idi. Biz ittifâkımız muktezâsını icrâ eyledik, deyüp anlar Moskolu ile başka başka musâlaha olup çekilecekler. Biz ol vakt Lehlü ile Moskolu muhârebesine müdâvemet edeceğiz. Bu sûretde Devlet-i aliyye ve Lehlü yalnız ikisi kalarak Moskolu ile muhârebe eder iken, meselâ Devlet-i aliyye harben Kırım'ı alamayup Lehlü dahi Leh kıt'asını Moskolu'dan istirdâd edemeyüp belki Moskolu'nun sâ'ir arâzîsine dahi tecâvüz eder ise Lehlü Prusya'dan ol vakt tedâfü' ittifâkları muktezâsı üzre i'ânet taleb etdiyseler dahi Prusyalu, ben sizi mukaddem musâlaha edecek oldum, siz musâlahaya râzî olmadınız. Moskovlu'ya tecâvüz sizin tarafınızdan vâkı' oldu, deyü Lehlü'ye cevâb verdiği sûretde nasıl olur. Ol vakt gerek Prusyalu'nun ve gerek İsveçlü'nün **[B.127a]** çekilüp başkaca musâlaha olmaları bi-hak olmaz mı, dediklerinde; elçi-i mersûm farz olunan sûrete göre Moskolu bilâ harb Kırım-ı Devlet-i aliyye'ye red etmek ve İsveçlü'yi dahi irzâ eylemek vechile musâlahaya rızâ-dâde olur ise elbetde düşmenin buna rızâsı beher-hâl za'fından iktizâ eder. Moskolu yediyle za'fı vaktinde Lehlü'nün maslahatı zımnında nice muhâlefet edebilür. Lehlü, Kırım'ın Delet-i aliyye ile istirdâdıyçün muhârebeye girecek. Bunun mukābelesinde Devlet-i aliyye Lehlü'ye hiç bir şey va'd etmeyecek mi. Bu takdîrce bu esnâda Kırım'ın istirdârı ve İsveçlü'nün makāsıdı husûlüyle Moskolu tarafından musâlahaya dâ'ir bir şey îrâd olunur ise, gayrı Lehlü'ye bir şey kalmayacak, diyerek kendü maslahatlarından külliyyen me'yûs olmak sûretlerini iş'âr etmekle;

1077 "mecbûr" mükerrer B.

Re'îs efendi mukābele birle, biz ittifâk-ı tecâvüzî akd olunmasun ve Lehlü'ye Devlet-i aliyye bir şey va'd etmesin, demiyoruz. Prusya bu ittifâkımızdan haberdâr olsun. Sonra şudur budur diyecek bir şey kalmasun diyoruz. Kaldı ki, deminden Lehlü musâlahada berâber olması Devlet-i aliyye ile Prusya ittifâknâmesinde mastûr iken Lehlü'yi fedâ mı edeceksiz, dedik. Bu esnâda Kırım'ın istirdâdı ve İsveçin husûl makāsıdıyle musâlaha sûreti Devlet-i aliyye'ye îrâd olunur ise, Prusya ittifâk-ı senetde münderic olduğu üzre Lehlü'nün dahi musâlahada berâber bulunması taraf-ı Devlet-i aliyye'den îrâd olunur. Devlet-i aliyye va'dinde sâbit-kademdir. Bir şey'i Devlet-i aliyye va'd eyledikden sonra va'dini incâz eder, dedikde;

Elçî-i mersûm bu ittifâk akd olunmayup Lehlü muhârebeye girmemek lâzım gelür ise, ol vakt musâlahada Lehlü dahi da'vet olunsa, mâdâm ki Lehlü'ye dâ'ir bir şey yokdur. Lehlü'nün ol zemân musâlahada berâber bulunması mûcib-i şe'n kalmaz ve musâlahaya Leh murahhası gelmez. Cumhûrun bu kadar masârif ve meşakk-ı ihtiyârından maksûdu, sâ'ir devletlerin fâ'ide-mend oldukları misillü fâ'ide-mend olmak içün idi. Bu madde Prusyalu'nun re'yine ta'lîk olunur ise Prusya kralının niyyeti Moskolu ile muhârib olmamak hasebiyle **[B.127b]** bizim tecâvüzî ittifâkımızı tecvîz etmez. Bu sûretde bizim işimiz kalmaz, demekle;

Re'îs efendi mukābele birle tecâvüzî müttefîk olan İsveç düveline ya'nî Devlet-i aliyye ve Prusya ve İsveç'e şimdi Leh Cumhûru dahi ilâve olunacak. Ol dahi üç muhârib devletle berâber olacak. Fi'l-asl tecâvüzî müttefîk devletlere biri dahi sonradan girecek olduğu hâlde sâ'ir muhârib olan müttefîklerin ma'lûmu olmak tabî'at-ı maslahatdan değil midir, dedikde;

Elçi-i mersûm, bunların ma'lûmu olmakdan murâdınız, peşîn ittifâk edelim sonra müttefîklere hemâm bir ihbâr mı edelim, demekdir yohsa müttefiklere peşîn ihbâr mı olunsun, ittifâk sonra mı akd olunsun demekdir, deyüp;

Berü tarafdan re'îs efendi dahi, elbet müttefîkler peşîn haberdâr olmaludur, dedikde,

Elçi-i mersûm, ben cumhûra böyle tahrîr etsem cumhûrum akd-i ittifâkdan me'yûs olur, deyicek;

Re'îs efendi mukābele edüp, senin bu vechile tahrîrinden cumhûr me'yûs olmamak ve işe mübâşeret olunmuş bulunmak içün hâtırıma bir tedbîr gelür, diyerek sadede şurû' ile, evvelemirde biz ittifâk-ı tedâfü'î akdine şurû' edelim ve bundan sonra Prusya ve İsveç ma'rifetleriyle müstekīm olarak bir ittifâk-ı tecâvüzî akd dahi câ'iz ola, deyü tedâfü'î ittifâk senedine şart kılalım. Ba'dehû biz bu tarafdan ticâret şerâyitini müzâkereye başlayalım, ol vakte dek Prusya kralından haberi gelür. Ba'dehû tecâvüzî ittifâkı dahi müzâkere ederiz. Bu sûreti ifâdeye

eğerçi me'mûr değiliz, ancak hâtırımıza bu mülâhaza geldiğinden tedbîr olarak ifâde olunur, demekle;

Elçi-i mersûm cevâba âğâz ile, bu olamayacak zîr[â] cumhûrdan me'mûriyyetime nazaran ticâret maddesi münderic olmadıkca olamaz. Ve hem ittifâk-ı tedâfü'î senedine ittifâk-ı tecâvüzî akd olunacak şartı derc olunması câ'iz değildir. Kaldı ki tecâvüzî ittifâk akdi husûsunda dahi müttefîk olan Prusya kralının cevâbı vürûduna intizâr olunacak ise akd olunmak ve olunmamak müsâvîdir. Zîrâ ol vakte dek kış gelüp mevsimi muhârebe güzâr eder. Ba'dehû işler dahi ne sûret kesb edeceği ma'lûm olamaz. Bir iki def'a taraf-ı Devlet-i aliyye'den **[B.128a]** bana ifâde olunduğu üzre Lehlü i'lân-ı harbe ta'ahhüd eder ise bilâ-tevekkuf ittifâkı akd ederiz ve iş bitir, denilmiş iken, bu meclisde min-gayr-ı me'mûl zuhûr eden mu'âmeleye istiğrâb edeyorum, dedikde; re'îs efendi mukâbele birle, ittifâkın kangısı olur ise olsun ticâret ile berâber tanzîm olamaz, kaldıki tecâvüzî ittifâk akdi câ'iz ola. Şartı tecâvüzî ittifâka derc olunmak münâsib olmadığı hâlde şart-ı mezkûr başkaca bir sened olabilür. Kaldıki mukaddemâ elçi beye eğer tecâvüzî akd-i ittifâk eder isenüz olur, dediğimizde, Prusya ma'rifeti olmasun ve Prusya'dan gizlü olsun, demedik, Prusya Devlet-i aliyye'nin müttefîki ve muhârebede müştereki olmağla elbetde bilmesi ve ma'rifeti munzam olması tabî'at-ı maslahatdandır. Bunun böyle olması ol vakt menvî idi. Bunu şimdi ihtirâ' etmedik. Bu takdîrce şimdiki îrâdâtımız evvelkine nice muğâyir olur. Kaldı ki elçi bey demin, Eflâk ve Boğdan'ı Moskolu Lehlü'ye va'd etmişidi, kabûl olunmadı, demişidi. Anın cevâbını verelim, diyerek Moskolu'nun cumhûra Eflâk ve Boğdan'ı size verdim, benim re'yimin hılâfında olmayın, demekden maksûdu acabâ Leh Cumhûru'nun fâ'idesine olması mıdır, yohsa Moskolu'nun mecbûl olduğu hîl ve desâyis muktezâsı ve şimdiye dek Lehlü'ye etdiği hakâret iktizâsı üzre Lehlü'yi Eflak ve Boğdan misillü ra'iyyet sûretine komak mıdır, elçi bey mülâhaza eylesün, deyü ta'kîben yine sadede şurû' ile ittifâk akdini Devlet-i aliyye selb etmeyüp tecâvüzî ittifâk akdi müttefîklerin ma'lûmları olmayarak olduğu hâlde mehâzîr-i melhûza yalnız Devlet-i aliyye'ye râci' olmayup, Lehlü'ye dahi râcî' olacağına binâ'en bu mahzûrların ref'iyle ittifâkın metîn olması îrâd olunayor, demekle;

Elçi-i mersûm kelâma ibtidâ'r ve maddeyi ittifâkdan me'yûs olmak sûretlerini tekrâr iş'âr ederek, Devlet-i aliyye Leh Cumhûru'nun i'lân-ı harb eylemesi şartıyla ittifâka hâhişger iken ve cumhûr dahi dilhâh-ı Devlet-i aliyye üzre i'lân-ı harb husûsuna karâr verüp, bana me'mûriyyet gelmişiken şimdi bu meclîsde **[B.128b]** tağayyur-ı kesb etmesinden be-gâyet ta'accüb edeyorum. Devlet-i aliyye'nin bu maddeyi Prusya'ya ihâle edeceği bilinse idi, Devlet-i aliyye ile müzâkere etmeyüp Prusyalu ile müzâkere eder idik. Moskolu ile muhârib olan

İsveçlü 'nün bunu istisvâb edeceği İsveç elçisinden lede's-su'âl zâhirdir. Devlet-i aliyye bu maddeyi İsveçlü'den su'âl eylese ma'lûm olur, deyüp;

Re'is efendi ya İsveçlü istisvâb eylese dahi Prusya istisvâb etmediği hâlde ta'dâd eylediğimiz mahâzîr yine derkârdır. Eğer Prusya elçisi dahi istisvâb eder ise hemân müzâkeresine şuru' olunur, demekle;

Elçi-i mersûm, işte bundan istidlâl edeyorum ki, Prusya'lunun re'yi olmadıkca bu maddeyi Devlet-i aliyye kat' etmeyecek. Velev Prusya bunu istisvâb etmemiş, Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti ve Leh Cumhûru'nun yalnız bir Moskolu'ya kuvvetleri mukâbil olamaz mı. Bu madde te'hîr olunur ise Leh Cumhûru derûnunda bir mıkdâr Moskolu tarafgîrleri dahi vardır. Bu meclisde îrâd olunan su'ûbet haberi cumhûra varır ise ol zemân Moskolu tarafdârlarının dilleri bitüp, sizi Moskolu kendüye celb içün bu kadar şey va'd etmişiken ihâle-i sem'-i i'tibâr etmeyüp Devlet-i aliyye ile ittifâka taleb eylediniz ve Devlet-i aliyye'ye ilticâ ve istinâd eylediniz, şimdi ne semere hâsıl oldu, diyerek, söz söylemelerini mûcib olur. Bu madde mülâhaza olunacak şeylerdendir. Kaldı ki teshîl-i maslahat içün vakıt geçmemek zımnında bir sûret îrâd edeyim, diyerek ibtidâ' îrâd eylediğim tedâfü'-i ittifâka bâdî bir sûret verilsün. Kaldı ki anda tecâvüzîye dâ'ir bir şart olmayup fakat ikinci şartında cumhûr Moskolu ile muhârebeye şurû' eder ise musâlahada Lehlü dahi berâber olmadıkca Devlet-i aliyye dahi musâlaha olmaya, şartı vardır. Bârî bu ta'bîr derc ile iktifâ olunsa, demekle;

Re'îs efendi mukâbele birle bu sûretde dahi Devlet-i aliyye'nin husûl-i makāsıdıyla musâlaha teklîfi vukū'unda Lehlü Moskov yedinde olan kıt'ayı alamamış bulunduğu hâlde Devlet-i aliyye düşmen ile musâlaha olamamak lâzım gelmez mi. Bu dahi tecâvüzî sûretinde değil midir, dedikde;

Elçi-i mersûm suâle cevâb bulamadığından vâdî-i ârda cevâba ibtidâ'r birle bugünki îrâd olunan su'ûbete nazaran bu ittifâkın akdinde Devlet-i aliyye fâ'ide me'mûl **[B.129a]** etmeyüp ve Moskov'dan Kırım'ı almak Devlet-i aliyye'nin murâdı olmamak iktizâ edeyor. Lehlü'nün düşmene i'lân-ı harbinde derkâr olan fevâ'idden mâ-adâ Lehlü'nün Moskov'a i'lân-ı harbi Prusya'nın ta'ahhüd eylediği i'lân-ı harb şartının dahi icrâsına sebeb olacağı zâhir iken, fedâ olunayor deyüb, buna dâ'ir vâfir akvâl îrâd ederek bugün bana kat'î cevâb verilsün, demekle;

Berü tarafdan re'îs efendi, bunu anladık lâkin elçi bey sen bizim îrâdâtımızı niçün anlamak istemiyorsun. Lehlü'nün i'lân-ı harbi Prusya'nın teşvîkini mûcib olacak olsun. Bu sûretde Prusya'ya ifâdede ne zarâr vardır. Eğer Prusyalu istisvâb eder ise ne a'lâ. İstisvâb etmeyüp, Prusya, ben Moskolu ile muhârebe edecek değilim der ise, Prusya'nın niyyeti ve ahdinde adem-i sibâkı ol zemân ma'lûm olup iş sûret-i âhar kesb eder. Kaldı ki şevketlü kerâmetlü mehâbetlü velî-ni'metimiz

efendemiz pâdişâh-ı Dârâ-derbân ve şehinşâh-ı İskender ünvân hazretleri Lehlü'ye tecâvüzî ittifâk senedi i'tâ eyledikden sonra hılâfı tecvîz olunmak ihtimâli yokdur. Ve şân-ı devletime yakışan dahi budur. Ben senedi verdikden sonra hılâfı tecâvüz olunmak muktezâsını icrâ edeceğim. Bu sûretde işin netîcesinde melhûz olan mehâzîr def' ve müttefikler âgâh olunarak müzâkere ve nizâmına ibtidâ'r olunsun, deyü bizleri taraf-ı hümâyûnlarından me'mûr ve ta'yîn buyurdular. Mehâzîr bertarâf olarak râbıtası verilsün, deyü hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarıyle me'mûruz, diyerek elçi-i mersûmun külliyyen me'yûs olmaması zımnında def'-i mehâzîr-i melhûza ile ittifâkın tanzîmine me'mûriyyet sûretlerini ve ittifâka Devlet-i aliyye'nin hâhîşi derkâr eylediğini vech-i münâsibiyle beyân eyledikde;

Elçi-i mersûm bir mıkdâr def'-i ızdırâb ile, biz akvâl îradından sonra bârî şu hayırlu maslahat karîn-i te'hîr olmamak ve maslahatın teshîlini mûcib olmak içün bir sûret dahi îrâd edeyim. Çünki bilâ-harb Kırım'ın özi? ve İsveçlü'nün maksadı husûliyle Mosko'luyu musâlahaya Prusya mecbûr eder ise, şöyle böyle olur denilmişidi. Bu mülâhazaya binâ'en akd olunacak ittifâk senedinde eğer Prusya muhârebeye duhûl etmeksizin Kırım'ın reddi [B.129b] ve İsveçlü'nün umûru tervîciyle Moskolu musâlahaya rızâ-dâde olur ise, Leh Cumhûru'nun Moskolu yedinde kalan Leh kıt'asını istirdâd olunmadıkca Devlet-i aliyye musâlaha olmaya, şurûtuna i'tibâr olunmamak. Ve eğer Prusya kralı Devlet-i aliyye'nin ittifâk senedinde müte'ahhid olduğu vechile Moskolu Devletine i'lân-ı harb eder ise zikr olunan şurût ittifâk senedi gününden i'tibâr ile destûru'l-amel tutulup ol vakt Leh Cumhûru Moskolu muhârebesine dâ'ir husûsentı Prusya Kralı ile müzâkere ve mukâvele eylemek ta'bîrleri derc olunsa, deyüp;

Berü tarafdan bunun dahi olamayacağı ve netîcede Prusya ve İsveç ittifâkının feshini mûcib olacağı delâ'iliyle tafsîlen beyân olundukdan sonra, müttefîkler haberdâr olmak beher hâl lâzımdır. Anlara ihbâr olunup peşîn tedâfü'î ittifâkın akdi müzâkere olunsun. Ve tecâvüzî dahi akd olunacağını başka kâğıda derc ve müttefiklerden haber geldikde tecâvüz-i ittifâk akd olunur, deyü kâğıd-ı mezkûrda tastîr ederiz. Ticâret maddesinin müzâkeresine dahi ba'de şurû' olunur. Ol vakte dek müttefîklerden haberi dahi gelür denilüp;

Elçi-i mersûm dahi tedâfü'î ittifâka ticâret derc olunmadıkca olamaz, me'zûn değilim, sonradan verdiğim muhtasar ticâret senedi sûreti tanzîm olunsun, deyü;

Berü tarafdan dahi Karadenize seyr ü sefâyin maddesi metrûk ve müstesnâ olarak rızâ-yı tarafeyn ile ticâret mu'âhedesine karâr verilmesi, ittifâk senedine şart kılınsun, denilüp hâsılı sâ'at dörtden temâm on biri tecâvüz edinceye kadar tarafeynden envâ' mübâhase ve mu'ârıza cereyânından sonra bilâhare elçi-i

mersûm, ittifâk-ı tecâvüzî eğer Devlet-i aliyye murâd eder ise Prusya ve İsveç'e ihbâr eylesün. Haber gelinceye dek tedâfü'î ittifâk ile ticâret maddesi berâber olmak üzre akd olunsun. İttifâk-ı tedâfü'î tecâvüzî misillü müsta'cel şeylerden olmamağla ticâret dahi dirîğ olunmaludur. Berâber söyleşile, dursun, demekle;

Berü tarafdan pek güzel biz ittifâk-ı tecâvüzî maddesini Prusya ve İsveç'e ifâde ederiz. Kaldıki tedâfü'-i ittifâk dahi şerâyiti söyleşilüp karâr-dâde oldukdan sonra **[B.130a]** temhîr olunmayup, ticâret mu'âhedesi şerâyitine şurû' ederiz. Ol vakte dek dahi müttefîklerden haber gelür. Bu sûretde ittifâk-ı tedâfü'îye dâ'ir elçi beyin verdiği kâğıdları mütâla'a edelim. Ve mahv u isbât ile dahi elçi beye gönderelim. Ol dahi mütâla'a etsün, tarafından mahv u isbât olunarak bir sûret verilüp sûret-i ittifâk terâhî-i tarafeyn ile ba'de'l-karâr temhîr etmeyüp bir sûretini hıfz ederiz. Ba'dehû ticâret müzâkeresine bakarız. Ol dahi tekmîlinde cümlesi birden temhîr olunup, bu sûretde kaç ayda tekmîl olunabilür ise olunsun ol vakte dek müttefiklerimizden dahi haber gelür. Ba'dehû iktizâsına göre bakılur, denildikden sonra, elçi-i mersûm bey, güzel böyle olsun. Kaldı ki Leh re'âyâsına patrikden gidecek nasîhât-nâme ve taraf-ı Devlet-i aliyye'den Leh'e yol açıldıkdan sonra gönderilmek üzre şimdiden ta'yîn olunması istid'a olunan elçi maddesi nasıl oldu, deyü su'âl eylemekle, elçi maddesi istîzân olunur. Elçi maddesi kaldı ki Leh re'âyâsına gitmek üzre patrik nasîhatnâmesinin müsveddesi hâzır olmağla nizâmı verilür, denilüp meclise hıtâm verildiği ma'lûm-ı âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir[1078].

Leh elçisi tarafından takdîm olunan memhûr takrîrdir. Fî 21 M. sene 1205[1079].

İsveç musâlahasına dâ'ir ve Prusyalu ile muhârebe ıkdâmına dâ'ir Leh elçisinin lâyıhasını şâmil takrîridir.

Leh elçisi dâ'îleri Moskolu ile İsveçlü beyninde münferiden akd olunan sulhden haberdâr olduğu gibi, işbu vâkı'a-i gayr-ı müterakkıbenin esbâb ve avâkıbını istiknâh içün kemâl-i sür'at ile Prusya elçisine varup, Prusya kralı bir kaç gün evvelce kuvvet-i mâliyye ile imdâd eylediği İsveç kralının bu makûle hareketinden hayretzede ve münfa'il olmak mülâbesesiyle, Lehlü'ler ile müttehiden Moskolu üzerine kemâl-i şiddet ile hareket ve bu vechile Moskov çariçesinin kendi aleyhine mün'akid ittifâkdan İsveç kralını müttefik eylemek tertîbi aslâ bir fâ'ideyi

---

1078 Derkenâr:"Muhâcirîn-i Tatar'dan olup hâlâ Lehlü derûnunda mukîm olan Likalardan Çeribaşı Hüseyin nâm kimesnenin hulâsa-i takrîri Leh cumhûru ta'bîr olunan memlekiti Devlet-i Rusya ile Berlin Devleti ber-vech-i münâsafa meyânelerinde taksîm ve taraflarından zâbitân nasb u takdîm olunalı müddet-i vâfiredir. Bâlâdan işbu mahalle gelince Leh elçisinin bast u beyânı mücerred Devlet-i aliyye'ye bir nev' mugâlatadır. Sebtü'l-arz sümme'n-nukûş, deyü ihbâr eder." v.130a, B.

1079 "21 M. sene 1205" Mîlâdî 30 Eylül 1790'a tekâbül eder.

[B.130b] müstelzim olmayacağından başka, saltanat-ı seniyyenin muktezâ-yı maslahatında Devlet-i aliyye'ye Prusya kralı ve Leh Cumhûru'nun ziyâde imdâd ve i'ânetine medâr-ı küllî olduğunu çariçe-i mezbûreye izhâr ve irâ'et etmek niyyetinde olduğu mûmâ-ileyh Leh elçisi kırâ'at eylediği Prusya kralının mekâtibi mefhûmundan istidlâl eylemişdir. Devlet-i aliyye bu def'a mahrûm olduğu müttefik yerine, kuvvetde ekser ve sikletde ekal olan Prusya ve Leh askerini vaz' ederek telâfî-i mâfât edeceği ve bu takdîrce aslâ ta'essüf etmemek iktizâ eylediği âşikâr olup, kaldı ki Devlet-i aliyye şimdiye kadar cezmen vâkıf olduğu ba'zı hâlât-ı mühimmeye bu def'a gereği gibi vâkıf ve me'mûnü'l-gâye olmak zımnında işbu dermiyân olan müsâ'id keyfiyâtı iğtinâm etmek lâzıme-i hâldendir. Yâ'nî ***evvelen,*** cenge mübâşeret içün mahzan Prusya kralının berâberce harekete muntazır olduğunu i'lân u beyân eden Leh Cumhûru ile müttehiden kral-ı muşârun-ileyh dahi bilâ-te'hîr i'lân-ı harb ile cenge mübâderet eylemek. ***Sâniyen,*** müşârun-ileyh Prusya kralına Moskolu tarafından musâlaha îrâdâtı takdîm olunduğu gibi, Devlet-i aliyye'yi haberdâr etmedikce ve bu bâbda Devlet-i aliyye'nin rızâsıyla cevâbını almadıkca kral-ı müşârun-ileyh Moskolunun îrâdâtını kabûl ve imzâ etmemek husûslarında Devlet-i aliyye kesb-i emniyyet etmek lâzım gelür. Devlet-i aliyye'ye işbu mülâhazanın bilâ tereddüd arz u ifâdesi Saltanat-ı seniyye'nin izdiyâd-ı fer ü haşmetine ve Leh Cumhûru'nun dahi hüsn-i hali tahsîline elçi-i mûmâ-ileyhin kemâl-i hâhişinden neş'et eylediğine binâ'en mülâhaza-i mezkûre rızâ-yı yümn-i iktizâ-yı Devlet-i aliyye'ye mutâbık olduğu bî-iştibâhdır. Bu takdîrce Leh Cumhûriyle der-dest olan ittifâkın temşiyetine dâ'ir eğerçi mevâni' zuhûr edüp ancak elçi-i mûmâ-ileyh Devlet-i aliyye'nin muktezâ-yı maslahatı tervîç içün iktizâ eden esbâbı mârru'z-zikr cumhûruna vaktiyle iltizâm ve lâzım gelen mukaddemâtı dahi tertîb etdirmek zımnında husûs-ı mezbûra dâ'ir kat'î bir cevâbın i'tâsına muntazırdır, deyü takrîr eder.

[B.131a] Taraf-ı Devlet-i aliyye-i ebed-peyven'de Françisko nâm Roma İmparatoru'ndan gelen tasdiknâmenin tercemesidir. Fî 21 B. sene 1160[1080].

Françisko bi-inâyeti'l-lâhi te'âlâ müntehab Roma İmparatoru ve Cermanya'nın kralı ve Lorane ve Bar memleketlerinin dukası ve Hetrorya(!) ya'nî Toşkana duka-i kebîri ve Kalabriya ve Çildirya ve Monte kralı ve Silezya'da vâkı' Neşne'nin dukası ve Karloyoli'nin prenci ve Musipohti(!) ve Nomana'nın markizi ve Broncya ve Elidemon(!) ve Zotfanya ve Sarodinya ve Salme ve Falkalistin kontesi biz tarafımızdan ve vâris ve ahlâfımız tarafından destûru'l-amel olmak üzre

---

[1080] "21 B. sene 1160" İşbu târîh Mîlâdî 29 Temmuz 1747'ye tekâbül eder.

işbu tahrîrâtımız ile cümleye i'lân ü beyân olunur ki, bi-tevfîki'l-lâhi te'âlâ bizim bir tarafdan ve Anadolu ve Rumeli'nin ve sâ'ir nice nice memâlikin sâhibi ve mâliki şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âl-i Osmân Sultân Mahmûd Hân Hazretleri ol bir tarafdan beynimizde cânibeynin ruhsat-ı kâmile ile me'mûrları re'y ve ma'rifetleriyle sulh ve re'yimi hüsn ü müvâlât ve ticâret emniyyeti Âstâne-i sa'âdet'de işbu sene-i mâh-ı ايارنيك yiğirmi beşinci gününde zikr-i âtî üzre on yedi maddeyi hâvî akd u karâr-dâde oldu.

بسم الله

Bi-avnihî te'âlâ haşmetlü miknetlü müntehab Roma İmparatoru Françisko ve Cermanyanın kralı ve Lorene ve Ba[r] memleketlerinin dukası ve Hentorya ya'nî Toşkananın duka–i kebîri ve Kalabriya ve Montekrati ve Köldirye ve Silajya'da vâkı' Neşte'nin dukası ve Karlopolink Prenci ve Musiponti ve Numna'nın markizi ve Pronçya ve Valdemon ve Elyemon ve Zunkanya ve sardunya ve Salma ve Falklistin kontesi cenâbları Anadolu ve Rumelinin ve sâ'ir nice nice memâlikin sâhibi ve mâliki şevketlü kudretlü azametlü pâdişâh-ı âl-i Osmân Sultân Mahmûd Hân Hazretlerine müşârun-ileyh Roma imparatoru taht-ı imparatorîye iclâs olunduğunı eslâflarının isrine zehâb ile mu'tâd-ı kadîm ve ber-vech-i resm-i elçi inbi'âsıyle dostâne ihbâr edüp beynlerinde müceddeden dostluk ve safvetin **[B.131b]** akd ü temhîdi münâsib görülmekle zikr olunan dostluk ve müvâlâtın teşyîd ve istihkâmı ve dermiyân olan vüsûk ve mu'âhedenin tezâyüdi bâbında esbâb ve levâzımı ikdâmına sa'y u kûşiş olunmağın imparator-ı müşârun-ileyhin hâlâ Der-aliyye'de mukîm murahhas orta elçisi olup Roma imperiyumun kavaliri hurmetlü Enriko Hristokro De Niklo nâm niçe devletin münşîrini ruhsatnâme ile murahhas ta'yîn etmeleriyle taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden dahi vekîl-i mutlakları ve ruhsat-ı kâmile ile murahhasları olan bi'l-fi'l sadra'zâm devletlü sa'âdetlü Elhâc Mehmed Paşa Hazretleri'yle bir kaç meclîs mülâkât olundukda binâ'en aleyh tarafeyn tüccârlarının menâfi' ve emniyyetleri ve iki devletin dostluk ve mahabbetleri dâ'im ve ber-karâr olmak içün ticârete dâ'ir mevâd ve dostluk istihkâmına müte'allık ba'zı nesneler tarafeyn murahhaslarına binâ'en müzâkere ve tasviye olunarak cümlesi on yedi madde üzerine akd-i mevâd-ı musâlaha tarafeynin hüsn-i rızâlarıyla karâr-dâde olup fî-mâ-ba'd bu bâbda tarafeynin memâlik-i mevrûseleri ve re'âyâlarının tahsîl-i menâfi'i içün kendüleri ve vârisleri ve ahlâfları beynlerinde dâ'im ve ber-karâr olmak ve miyânede cârî olan hüsn-i müvâlât cemî'-i halel tatarrukundan bir tarîk ile hıfz u sıyânet olunmağla tarafeynden sıdk u metânet ile ihtimâm u ihtiyât olunmak üzre müceddeden dâ'im ve ber-karâr-ı sulh ü salâh akd ve temhîd olunmağın zikr olunan mevâddır ki, karâr-dâdesi bi'aynihâ yâd u îrâd olunur.

Evvelki madde: Devlet-i aliyye ile Devlet-i İmparatorîye tâbi‘ olan re‘âyalar beyninde berren ve bahren sulh ü salâh ve dostluk-ı dâ’imî ve ale's-seviyye akd ü ticâret karâr-dâde olup şöyle ki, Roma imparatoru'na tâbi' re‘âyâlar ve bâ-husûs Hitrorya ya‘nî Toşkana'nın dukalığ-ı kebîri hükûmetinde olan iskele ve liman ve adaların re‘âyâları ve kezâlik ve Hamburg ve Lobeka şehirlerinin ticâretden haşmetlü çâsârya ve kârın (قارك) bayrak ve patentalarıyla mamâlik-i mahrûsaya gelüp bey‘ u şirâ eylemeğe arzu-mend olanlar dâhil olalar ve bunların **[B.132a]** cümlesi her nev‘ emti‘a ve eşyâlarıyle Memâlik-i mahrûsa-i Osmâniyye'ye gelüp rızk u metâ‘larını çıkarup bilâ-mâni‘ alış veriş edeler. Ve Roma imparatoru olan duka-i kebîrin bayrak ve patentalarıyla yürüyen tüccârları mahsûs kendü sefîneleriyle Devlet-i aliyye iskelelerine âmed-şüd edüp ve metâ‘larını çıkarup bilâ-mâni‘ âminen ve sâlimen çıkarup gideler ve furtına ve avârız-ı sâ’ireden mutazarrır olan sefînelerin ta‘mîri ve kifâf-ı nefsleriyçün iktizâ eden nesnelerin akceleriyle iştirâsı tarafeynden câ’iz ola.

İkinci madde: Tarafeyn tüccârları gerek berren ve gerek bahren getürdükleri emti‘âdan bir def‘ada bir mahalde ve yine hudûd-ı İslâmiyyeden iştirâ’ edüp ve memnû‘âtdan olmayup vilâyetlerine getürdükleri emti‘âdan bir def‘âda bir mahalde yüzde üç hisâbı üzre resm-i gümrüklerin edâ eylediklerinden sonra bir dürlü rencîde ü remîde olmayup ve Devlet-i aliyye tarafından sâ’ir dost olan devletlerin tüccârları haklarında mebzûl tutulan müsâ‘âde Roma İmparatoru olan duka-i kebîr ticcârına mebzûl ve mer‘î olup bu gûne men‘ût ve emniyyet ile müntefi‘ ve emîn olalar. Ve bu husûs Devlet-i aliyye tarafından giden tüccâr haklarında dahi bu vechile mer‘î ola. Ve çâsâr-ı bâ-vakār olan duka-i kebîr'in gerek berren ve gerek bahren gelen tüccârının gümrükleri alınmak iktizâ eyledikde ümenâsı ve mübassırlar emti‘a ve eşyâlarına ziyâde behâ tahmîn ederler ise, eşyâlarının aynı ta‘dâd olunup yüzde üç hisâbı üzre aynî eşyâ alalar. Ve bu husûsda ümenâ tâ’ifesi aynî eşyâ almam akce alurum, deyü tüccârı tazyîk ve ta‘cîz eylemeyeler. Ve resm-i gümrük içün beyne'n-nâs râyic olan akce alınup bir vechile cevr eylemeyeler. Ve devlet-i müşârun-ileyhin tüccârı Âstâne-i sa‘âdet'de iştirâ edüp sefînelerine tahmîl eyledikleri eşyâlarının bir def‘ada resm ü gümrüklerin Âstâne-i sa‘âdet'de edâ edüp gümrük ümenâsından yedlerine tezkire aldıklarından sonra mu‘tâd üzre yol ahkâmı ile boğaz hisârlarına vardıklarında yollarından alıkonulmaya ve tüccâr-ı mezkûr sefîneleriyle getürdükleri eşyânın bir def‘ada gümrüklerin **[B.132b]** verdiklerinden sonra emti‘âsı fürûht olunmayup âhar iskeleye gitmek iktizâ eder ise, sâ’ir dost olan düvelin tüccârı misillü nakli câ’iz ola. Ve gümrüklerin gümrük ümenâsına edâ eylediklerini müş‘ir yedlerine tezkire verilüp bir def‘âda gümrüğü verilmiş emti‘âdan tekrâr gümrük taleb olunmaya. Ve

tarafeyn getürdükleri ve götürdükleri eşyâlarının gümrüklerini edâ etmeksizin eşyâların gümrükden kaçırırlar ise, ahz olundukda kānûn üzre zecren iki kat gümrükleri alalar. Ve tarafeyn tüccârı yedlerinde bulunan meskûk altun ve gümüş nukūd akcelerinden ve sâ'ir dost olan müste'men tâ'ifesi gümrük vermedikleri eşyâdan iyâb ü zühâblarında resm taleb olunmaya. Ve devlet-i müşârun-ileyhe tâbi' olan tüccâr memâlik-i mahrûsa iskelelerine gelüp memnû'âtdan olmayup vilâyetlerine getürmek içün eşter ve sefînelerine tahmîl eyledikleri emti'a ve eşyânın bi't-temâm resm ü gümrüklerin ümenâsına edâ eylediklerinden sonra gümrük emînleri tarafından verilecek edâ tezkirelerini vermede avk u te'hîr ile yollarından alıkonmayalar. Ve çâsâr-ı müşârun-ileyh olan duka-i kebîrin tüccârı getürdükleri emti'a ve eşyâlarını Devlet-i aliyye tüccârı sefînelerine vaz' u tahmîl edüp memâlik-i mahrûsa iskelelerine çıkardıklarında, kendü mâlı ve metâ'ı olduğu takdîrce mücerret Devlet-i aliyye tüccârı sefînesiyle gelmişdir, deyü hılâf-ı ahd-i mîsâk yüzde üçden ziyâde gümrük talebiyle rencîde olunmayalar.

Üçüncü madde: Devlet-i aliyye ile musâlaha ve dostluk üzre olan kralların müste'men tüccârı memâlik-i mahrûsa-i Devlet,i aliyye'den alup vilâyetlerine götürdükleri emti'a ve eşyâyı çârsâr-ı müşârun-ileyh olan duka-i kebîrin tüccârı dahi iştir[a] edüp vilâyetlerine getürmek câ'iz ola. Ve cânibeynden memnû'âtdan olan eşyânın bey' u şirâsında millet-i sâ'ireye müsâ'ade olunduğu üzre tarafeyn tüccârlarının haklarında kezâlik mu'âmele oluna.

Dördüncü madde: Memâlik-i mahrûsanın Akdeniz yalılarında ve cezîrelerinde sâ'ir müste'men krallarının konsolos ve tercemânları bulunduğı yerlerde Roma imparatoru olan duka-i kebîr'e tâbi' tüccâr tâ'ifesinin emn ü râhatları ve emr-i ticâretin **[B.133a]** tezâyüd ve temşiyeti içün müşârun-ileyhin Âstâne-i sa'âdet'de mukīm elçi veyâ kapukethüdâlarının ma'rifetleriyle konsolos veyâhûd konsolos vekîli veyâ tercemân vaz'ı câ'iz olup yedlerine sened verile. Ve kadîmden konsolos ve tercemân vaz' olunmayan iskelelerin birinde konsolos ve tercemân iktizâ eder ise, mûmâ-ileyhim vükelâ-yı Devlet-i aliyye'ye i'lâm eyleyeler. Ve her ne mahalde ki konsolos vaz' iktizâ eyleye, mûmâ-ileyhimin arz u i'lâmlarıyla müsâ'ade buyurulur ise yedlerine sened verilüp vardıkları mahallin hükkâm ve zâbitlerine kendilerini himâyet ü sıyânet eylemeleriyçün tenbîh oluna. Ve memâlik-i mahrûsanın her ne mahallinde devlet-i müşârun-ileyhâya tâbi' tüccârdan biri fevt olur ise, anın emvâl ü eşyâsına vechen mine'l-vücûh dahl ü ta'arruz ve vaz u yed olunmayup taraflarından kabzına me'mûr olanlara zabt etdirile. Ve işbu akd olunan sulh ü salâh muktezâsınca devlet-i müşârun-ileyhin konsolos ve tercemânları ve bi'l-cümle kendü re'âyâlarından olan tüccâr ve işgüzârları ve bunların hizmetinde bulunan huddâmı cizye ve tekâlîf-i sâ'ire talebiyle rencîde olmayalar. Ve devlet-i

müşârun ileyhâya tâbi‘ konsolos ve tercemânları ve müste’men olan kendü âdemleri ve sâ’ir tüccâr memâlik-i mahrûsada bey‘ u şirâ ve ticâret ve kefâlet ve sâ’ir umûr u husûslarında nizâ‘ olmamak içün kadıya varup sebt ü sicîl etdirüp huccet ve ma‘mûlün-bih temessük alalar. Sonra nizâ‘ olur ise huccet ve temessük ve sicile nazar olunup mûceb-i şer‘îsiyle amel oluna. Ve vâlî-i memleket ve mütesellim ve voyvodalar, da‘vâcınız vardır sizi habs ederiz, deyü bî-vech te‘addî etmeyeler. Meclis-i şer‘a ihzârları iktizâ eyledikde konsolos veyâhûd tercemânları ma‘rifetiyle ihzâr olunalar. Ve Habsleri iktizâ eyledikde nefslerine kefîl olurlar ise kendüler habs iyleyeler ve bunlardan birinde âhar kimesnenin alacağı zuhûr eyledikde zâbitleri ma‘rifetiyle şer‘le mezbûrdan tahsîl olunup bî-vech şer‘i âhar kimesneden taleb olunmaya. Ve devlet-i müşârun-ileyhâ tarafından vaz‘ u ta‘yîn olunan konsolos ve vekîl ve tercemânları ve sâ’ir etbâ‘ı ve tüccârı sâkin oldukları mahalde mu‘tâd üzre âyînlerini icrâ ve işlerinin icrâsında mümâna‘at olunmaya.**[B.133b]** Ve konsolos veyâ vekîlleri veyâ tercemânları veyâ tüccârı veyâ etbâ‘ından biriyle âhar kimesnenin da‘vâ ve nizâ‘ı zuhûr eylese üçbin akceden ziyâde olan da‘vâları kenar mahkemelerde istimâ‘ olunmayup sâ’ir müste’menlere kıyâsen da‘vâları Âstâne-i sa‘âdet‘e havâle oluna. Eğer tüccâr-ı mesfûrûnun birbiri ile da‘vâları zuhûr eder ise konsolosları ve tercemânları kendü âdetlerince dinliye ve kimesne mâni‘ olmaya. Ve gitmeğe âmâde olan sefînelerde bulunan tüccârın biri ile âharın da‘vâ ve nizâ‘ı zuhûr eyledikde mücerred da‘vâ-yı mezkûre içün sefîne-i merkûme yolundan ılakonulmayup konsolos veyâ vekîlleri veyâ tercemânları ma‘rifetiyle icâleten da‘vâya feysal verile. Ve tüccâr-ı mesfûrdan birinin Âstâne-i sa‘âdet’de mahkemeye ihzârı iktizâ eylese, tercemânları hâzır olmadıkca ihzâr olunmaya. Ve müşârun ileyhe tâbi‘ tüccâr her ne mahalle varırlar ise gerek vülât ve gerek kuzât ve gerek sâ’ir maslahatgüzârlar tarafından hediyye talebiyle rencîde olunmayalar.

Beşinci madde: Müşârun-ileyh Roma imparatoru duka-i kebîre tâbi‘ tüccâr sefîneleri memâlik-i mahrûsa iskelelerinin birine gelüp kendü hâllerinde ticâretleriyçün lenger-endâz oldukda ticâretlerine dâ’ir işlerini bitürünceye değin ikâmetlerine mümâna'at olunmaya. Ve kendü hüsn-ı rızâlarıyla eşyâlarını ihrâc etmezler ise elbetde, metâ‘ınızı çıkarın, deyü ibrâm etmeyeler.

Altıncı madde: Devlet-i câsâriyye'ye tâbi‘ sefînelere deryâda furtuna muzâyaka verdikde Devlet-i aliyye'ye tâbi‘ sefâyin re”îsleri ve ahvâl-i deryâda mâhir ol mahallin kurbunda bulunanlar mu‘âvenet edeler. Ve mu‘âvenet içün ücret-i mu‘tedileden ziyâde nesne taleb olunmaya. Bi-emr-i Hüdâ bu makûle sefîne gark u helâk olur ise karaya çıkan eşyâsına âhardan tecâvüz olunmayup, ol havâlîye karîb bulunan konsoloslara bi't-temâm teslîm oluna. Ve i‘tidâlden ziyâde ücret-i nakliye taleb olunmaya. Ve iki devletin liman ve iskelelerinde tarafeyn düşmenlerinin ceng

sefînesi donanmak câ'iz olmaya. Ve eğer bu maküle sefîne donanmış bulunup veyâhûd düşmen sefînesi devleteynin iskele ve limanlarının birinde meks üzre bulunur ise, ahad-ı tarafeynin sefînesi çıkup gideli **[B.134a]** yiğirmi dört sâ'at geçmedikce hasmının sefînesinin azîmeti câ'iz olmaya. Ve liman içlerinde top altında tarafeynin sefâyini emîn ve sâlim olalar.

Yedinci madde: Malta korsanı ve İzbanded tâ'ifesi ahyâten Akdeniz sularında geşt ü güzâr etmeleriyle Devlet-i aliyye'ye tâbi' re'âyâya îsâl-i hasâret ederler ise, bu sebeb ile çâsâr-ı müşârun-ileyh olan duka-i kebîrin kendü hâllerinde olan tüccâr sefînelerine[1081] ta'arruz ve rencîde olunmaya.

Sekizinci madde: Devlet-i aliyye'ye tâbi' olan tüccâr tâ'ifesi Devlet-i Çâsâriyye'ye tâbi' tüccâr sefînelerine süvâr olup eşyâ tahmîl ederler ise İngiltere ve Françe ve Nederlande sefînelerine süvâr olanların veregeldikleri rusûmâtı bunlar dahi vereler ve dostâne mu'âmele oluna.

Dokuzuncu madde: Devlet-i müşârun-ileyhin tüccâr sefînelerini mîrî eşyâ tahmîl ve asker nakli veyâhûd bir âhâr husûs içün ahz sadediyle rencîde etmeyeler.

Onuncu madde: Tarafeynin ceng sefâyini rûy-ı deryâda birbiri ile mulâkî olduklarında birbiri ile dostluk edüp zarar u ziyân eylemeyeler.

On birinci madde: Devlet-i müşârun-ileyhin tüccârından biri ticâret veyâhûd ziyâret içün olıgeldiği üzre bir mahalle gitmek murâd eder ise varup gelmek câ'iz ola. Ve iyâb u zehâblarında esnâ-yı tarîkda cizyedâr olanlar ve sâ'ir kimesneler dahl ü ta'arruz eylememek içün yedlerine Devlet-i aliyye tarafından yol emri ve tenbîhnâmeler verile.

On ikinci madde: Devlet-i Çâsâriyye tüccârı simsârlık içün Yehûd tâ'ifesinden birini kendü hüsn-i rızâlarıyla mâdâmki istihdâm etmeyeler. Taraf-ı Devlet-i aliyye'den berât-ı âl-i şân ile bâ-şefî'-i mücbir ile Yehûd tâ'ifesinden simsâr ta'yîn olunmaya. Ve mesfûrlardan biri simsarlık hizmetinde istihdâm etmediler deyü bilâ mûcib garazen ihânet ve zarar u ziyân kasdında olurlar ise sâ'ire mûcib-i ibret içün muhkem haklarından geline.

On üçüncü madde: Devlet-i Çâsâriyye tüccârından veyâhûd konsolos vekîlleri etbâ'ından biri, mâdâm ki kendü hüsn-i rızâsıyle tercemânları muvâcehesinde kabûl-i İslâm etmeye. Ba'zılarının garaz u şerirlerine binâ'en, bizim yanımızda kabûl-i İslâm etdi, deyü kavl-i mücerred ile ta'cîz olunmayup **[B.134b]** ve hüsn-i rızâsıyla İslâma gelenlerin sâbit olmuş deyni var ise mâlından edâ oluna.

On dördüncü madde: Roma imparatorunun yedinde patentası bulunan tüccâr ve re'âyâdan biri bi-hasbü'l-iktizâ korsan sefînesinde bulunup sefîne-i

---

1081 "sefînelerine" metinde "sefînelerinin".

merkûme ahz ve korsanları esîr olur ise, mesfûr kimesne mâdâm ki korsanlıkda alâkası olmaya, esîr olunmaya. Ve bundan böyle bir tarîk ile tarafeyn re'âyâsı istirkâk olunmaya.

On beşinci madde: İki devlet beyninde akd olunan sulh ü salâh ve mahabbet ü vifâk pâydâr ü üstüvâr olup ıyâzen bi'l-lâh-i te'âlâ hılâfı zuhûr eder ise ber ü bahrda bulunan tarafeyn tüccâr ve re'âyâlarına vaktiyle ihbâr olunup her biri maslahatlarına temşiyet ve alacaklarını alup vereceklerini verdikden sonra nefs ve mâllarıyla âmînen ve sâlimen hudûdlarına idhâl oluna.

On altıncı madde: İşbu mevâdd-ı mün'akide taraf-ı Devlet-i aliyye'den Cezâyir ve Trablus ve Tunus ocaklarına ihbâr olunup müşârun-ileyh Roma İmparatoru olan duka-i kebîr sefâyini ve tüccâr ve re'âyâlarının ocağ-ı merkûmûn ile emniyyet birle âmed-şüdları husûsu vech-i münâsibi ile bast u temhîd ve anlar dahi işbu mevâdda idhâl olunmak içün bu husûsu bâ-Âstâne-i sa'âdet'de müzâkere veyâhûd Der-aliyye'den ocaklar cânibine mahsûs kimesne gönderilüp taraf-ı çâsâriyyeden ta'yîn olunan kimesne ile musâlaha ve müsâleme-i mahsûsa akdine sa'y eylemeleri câ'iz ola.

On yedinci madde: İşbu sulh ü salâh ve musâfâtın ve ticâreti hâvî akd u karârdâde olan sâlifü'l-beyân mevâdd-ı şurût tarafeynden ruhsat-ı kâmile ile me'mûr olanların imzâ ü mührleriyle mümzâ ü memhûr kılınmağın, fî-mâ-ba'd hılâfına bir dürlü vaz u harekete cevâz ü ruhsat verilmemek ve zikri mesbûk-ı mevâdd-ı mün'akıde temessükü ihzâ olunduğu günden altmış gün müddetinde tarafeynden tasdîknâmeler ile te'kîd ü kabûl ve zikr olunan on yedi madde bilâ tağyîr ü halel hıfz u murâ'ât olunmak üzre tarafeynden ta'ahhüd olunmağla ruhsat-ı kâmile ile rütbe-i me'mûriyyetleri muktezâsınca hâlâ sadra'zam ve destûr-ı ekrem devletlü sa'âdetlü El-hâc Mehmed Paşa hazretleri tarafından lisân-ı Türkî'de tahrîr ve mümzâ ü memhûr **[B.135a]** kılınan ma'mûlün-bih temessük tarafımıza i'tâ olunmağla ben dahi ruhsat-ı kâmile ile me'mûr olduğum üzre kendü imzâmız ile mümzâ ve mührimiz ile memhûr kılınan işbu ahd ü mîsâk ve müsâleme ve müsâfât ve ticâret mevâdd-ı şurûtunu Lâtin lisânında tahrîr ve mümzâ ve mührimiz ile memhûr ve ma'mûlün-bih temessükü def' u teslîm eyledim. Mîlâd-ı hazret-i İsâ'nın **bin yediyüz kırk yedi** senesinde mâh-ı Eyâr(!)'ın on dördüncü gününde Âstâne-i sa'âdetde tahrîr olunmuşdur.

Bâlâda mestûr olan şurûtun icrâsı uhde-i lâzımemize müterettib olmağla tarafımızdan akd ü temhîrine hulûs-ı tâm ile mübâderet olunduğu üzre lafz be-lafz ne vech ile derc ü tasrîh olunmuş ise bi-temâmihâ murâ'at olunmak aksâ-yı merâmımız olduğuna binâ'en, ilm-i muhaffifemiz ve re'y-i müstakıllemiz ve vech ü tarîk-ı ahsen üzre kabûl ve tasdîk ü te'kîd etmişizdir. Netekim işbu tahrîrâtımız ile

kabûl ü tasdîk-i ahsen üzre kabûl ü tasdîk ve te'kîd ederiz. Ve kendü tarafımızdan ve vâris ve ahlâfımız taraflarından imparatorluğumuz ve krallığımız ve kebîr dükalığımızın sahîh-i kelâmı ile ta'ahhüd ederiz ki, tarafımızdan ve vâris ve ahlâflarımız taraflarından bi'l-cümlenin kemâl-i hulûs ü metânet ile bilâ tağyîr ve halel icrâsına mürâ'at olunup mer'î ve mu'teber tutulmasına bizler müte'ahhid olduğumuz vechile vârislerimiz ve ahlâflarımızdan dahi yine ol vech üzre icrâsına ve mer'î ve mu'teber tutulmasına hîl ü hud'adan ârî ve berî olunmak şartıyla müte'ahhid olmaları karârdâde olduğu ecilden, işbu tasdîknâmemiz çâsârlık ve krallık ve kebîr dukalığımızın mühr ve imzâmız ile te'kîd kılınmışdır. Mîlâd-ı Hazret-i İsâ'nın **bin yediyüz kırk yedi** senesinde Mâh-ı Hazîran'ın yiğirmi yedinci gününde Roma İmparatorluğu'muzun ikinci senesinde Beç şehrinde tahrîr olunmuşdur.

Dîvân-ı hümâyûn tercemânının takrîridir.

Nemçe Devleti dokuz hersekden ibâret olup Roma imparatoru ile altı adedi Prusya kralı aleyhine ve İngiltere kralı ile üç adedi Françelü aleyhine olmağla [B.135b] sekiz seneden berü beynlerinde muhâsama ve muhârebe derkâr iken bu esnâda İngiltere Devleti ile Françe Devleti musâlaha olmaları hasebiyle Prusya kralı fursat bulup üç ay mıkdârı mütâreke-i harb ve husûmet etmiş iken imparator tarafından altı aded herseke hücûm ve kemâli mertebe tazyîk eylediğine binâ'en zarûrî musâlahaya rağbet ve dokuz aded hersek ile sulh oldular. Ancak Macar ve Çeh kraliçesiyle musâlaha olmamalarıyla el-ân muhârebe üzreler iken bu esnâda bunlar dahi musâlaha olmak içün düvel-i Nasârâ'dan birisi tavassut etmemek şartıyla beynlerinde münâsib gördükleri mahalli ba'de't-ta'yîn sulh olmak fikrinde olmalarıyla musâlaha olmaları me'mûldür. Beher sene düvel-i Nasâra'dan ya'nî ahkâm takvîmleri gelür iken üç sene mıkdârı birbirleriyle muhârebeleri olduğundan ba'zı mülâhaza zımnında ahkâm ıstihrâcını men' eylemişler idi. Ancak bu sene-i mübârekede Venedik Devleti tarafından Âstâne-i aliyye'de mukîm Sicilya elçisi mâ-beyninde olan tabîbe bir kıt'a ahkâmlu takvîm geldiğini istimâ' eyledim, deyü tercemân-ı merkûm takrîr eder.

[Bundan akdem Prusya cânibine gidüp gelen Girîdî Resmî Ahmed Efeni'nin takrîridir. Fî 14 M. sene 1177]

[Bu bahis A v.14b'de mukabele edildi]

[B.136a]

Bundan akdemce Devlet-i aliyye ile Prusya Devleti miyânında râbıta-pezîr olan ittifâkın bu def'a vürûd eden tasdiknâmesidir. Fî sene 1204.

[Bu bahis A v.64a-66a'da mukabele edildi]

[B.138b]

Prusya kralına yazılmak üzre kaleme alınan nâme-i hümâyûn. Fî 12 S. sene 1205.

[Bu bahis A v.66a-68a'da mukabele edildi]

[B.140b]

Cânib-i cihandârîden Prusya kralı tarafına gönderilecek tasdiknâme sûreti. Fî 14 M. sene 1205* .

Cenâb-ı berâ'-i firâzende-i râyân-ı saltanat ve ikbâl ve mümehhid-bünyân rasîn-i hilâfet bâhirü'l-iclâl takaddeset zâtehû ani'l-endâd ve'l-ikbâlin tevâlî-i tevfîk ve terâdif-i kabz-ı mevhibeti ve hazret-i sipeh-sâlâr-ı enbiyâ ve fâyüd-i kitâb-ı **[B.141a]** me'âlî-i menâkıb-ı asfiyâ iki cihân güneşi ulu peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa aleyhi ve alâ âlihi ve sahbihi tayyibü's-salât ve etemmü't-tahiyyâtın dest-bârî-i mu'cizât-ı amîmetü'l-berekâtıyle benki eşrefü'l-büldân ve'l-emâkîn ve es'adü'l-emsâr ve'l-medâyin kıble-i ibâd-i âlem ve mihrâb-ı teveccühât-ı benî âdem olan Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Harem-i Mescid-i Aksâ ve Kuds-i şerîf-i mübârek'in hâdim ve hâkimi ve reşk-efken-i kulûb-i selâtîn-i cihân olan bilâd-ı selâse-i azîme İstanbul ve Edirne ve Burûsa'dır. Anların ve Şâm-ı hasenet-meşâm ve Mısr-ı nâdiretü'l-asr-ı bî-hemtâ ve külliyyen Arabistan ve Berka ve Kayravan ve Haleb ve Irakeyn-i Arab ve Acem ve Lahsa ve Deylem ve Rakka ve Musul ve Şehr-i Zor ve Diyarbekr ve Zülkadriye ve Vilâyet-i Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Van ve Mağrib ve Habeş ve Tunus ve Trablusşam ve Kıbrıs ve Rodos ve Girid ve Mora ve Akdeniz ve Karadeniz ve Cezâyir ve sevâhiliyle ve diyâr-ı Anadolu ve memâlik-i Rumeli ve husûsen Bağdad-ı daru's-selâm ve cemî'an Kürdistân ve Rum ve Türk ve Tataristân ve Kabartayân ve Gürcistân ve Deşt-i Kıbçak ve Vilâyet-i Tatar'a dâ'ir ol havâlîde vâkı' bi'l-cümle Sığnak ve etrâfda kâ'in cümle oymakān ve muzâfâtıyla umûmen Bosna ve Kal'a-i Belgrad-ı dâru'l-cihâd ü harb hükûmeti ve anda olan kılâ' ve husûn ve bilâd-ı Arnebûdluk ve bi't-temâm Eflak ve Boğdan ve havâlîsinde vâkı' mehâfil ve süğûr ve ta'rîf ü tavsîfden müstağnî bıkā' u kılâ' ve emsârın pâdişâh-ı ma'delet-penâhı ve şehin-şâh-ı nusret-dest-gâhı olan es-sultân ibni's-sultân ve'l-hâkān ibnü'l-hâkān Sultân Selîm Hân ibni's-sultân Gāzî Mustafa Hân ibni's-sultânü'l-gāzî Ahmed Şâh'ım. Taraf-ı

---

*)"14 M. sene 1205" İşbu târîh Mîlâdî 23 Eylül 1790'a tekâbül eder.

hümâyûn-ı hılâfet-makrûnumdan iftihâr-ı ümerâ'i'l-izâmü'l-İseviyye, muhtâr-ı küberâ'i'l-fihâmü'l-mesîhiyye maslah-ı masâlih cemâhiri't-tâ'ifetü'n-Nasrâniyye, sâhib-i ezyâl-i'l-haşmetü ve'l-vakār sâhib-i delâ'ili'l-mecd ve'l-i'tibâr Prusya kralı ve Markurubusu, Brandeburg ve Roma İmparatorluğu'nun başkameraryusı ve hersek ve prenç **[B.141b]** ve Silezya'nın dukası ve sâ'ir vilâyetlerin hükümdarı haşmetlü miknetlü Friderukus Gilam-ı sânî[1082] hutimet avâkıbehû bi'l-hayr ü ve'r-reşâd ve âlihim ileyhi sebilü's-savâb ve's-sedâda tevkī'-i refī'-i hümâyûnumuz vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, öteden berü Devlet-i aliyye ile Prusya Devleti beyninde derkâr olan dostluğun te'kîd ü tezâyüdi ve ale'l-husûs hicret-i nebeviyye alâ-sâhibihâ ezkâ't-tehiyyenin **bin yüz yetmiş beş**[1083] senesinde mün'akid olan ahidnâme-i hümâyûn şerâ'itinde icrâsı işbu iki devletin zarûret-i mülkiyyelerine muktezî olduğundan tarafeynden murâ'at olunan dostluk ve muhabbeti icrâdan başka, dostluk ve mahabbet her vechile takviyet kesb itmek içün taraf-ı Devlet-i aliyye'mden Rumeli kazaskeri a'lemü'l-ulemâ'i'l-mütebahhirîn efdalü'l-fuzelâ'i'l-müteverri'în mevlânâ El-hâc Mustafa Âşir edâme'l-lâhü te'âlâ fezâ'iluhû ve hâlâ rikâb-ı hümâyûn'umda re'îsü'l-küttâb olan iftihâru'l-emâcid ve'l-ekârim Mehmed Râşid dâme mecduhû murahhas ta'yîn olunmalarıyla Prusya Devleti tarafından dahi Âstâne-i aliyye'de mukīm elçisi ve murahhası olan kıdvet-i ümârâ'i'l-milleti'l-mesîhiyye Dö Diç[1084] hutimet avâkıbehû bi'l-hayr ile hicret-i Nebeviyye alâ-sâhibihâ efdalü't-tahiyyenin **bin iki yüz dört** senesi Cemâziyelevvel'îsinin on altıncı gününde[1085] mahrûsa-i Kostantiniyye'de ba'de'l-müzâkere zikr-i âtî şurût üzre iki dostun ittifâkı akd eylediklerini hâvî tahrîr olunan temessükleri bâlâlarına şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumuz mûcebince tarafeyn murahhaslarının mübâdele eyledikleri mu'âhede temessüklerinde mastûr-ı şerâyitin kabûlünü hâvî kral-ı müşârun-ileyh tarafından murahhas elçisi mûmâ-ileyh vesâtatıyla tasdîknâmesi vürûd eylediğini ve aslı ve tercemesi destûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem müdîr-i umûru'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmü'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib-i mümehhid-i bünyânü'd-devletü ve'l-ikbâl müşeyyed-i erkânü's-sa'âde ve'l-iclâl mükemmil-i nâmûsü's-saltanati'l-uzmâ mürettib-i merâtibü'l-hılâfetü'l-küberâ'ü'l-mahfûf bi-sunûf-ı avâtıfü'l-mülki'l-a'lâ bi'l-fi'l vezîr-i a'zam sütûde-şiyem ve vekîl-i mutlak ve serdâr-ı ekrem-i zafer-alemim Şerif Hasan Paşa edâme'l-lâhü te'âlâ iclâluhû vezâ'if-i bi't-te'yîd-i iktidârihî ve ikbâlihî tarafından ve dergâ[h]-ı sipehr-iştibâh-ı

1082 "Friderukus Gilam-ı sânî", II. Friedrich Wilhelm, 1744'de doğdu. 1786'da Büyük Friedrich'in ölümünden sonra Prusya tahtına çıktı. 1787'de öldü.

1083 "bin yüz yetmiş beş" İşbu tarîh Mîlâdî 1761-1762 yıllarına tekâbül eder

1084 "Dö Diç", de Diez, Almancası Von Diez.

1085 "bin iki yüz dört senesi Cemâziyelevvel'îsinin on altıncı günü" İşbu tarîh Mîlâdî 1 Şubat 1790'a tekâbül eder.

şâhânemize arz u telhîs olunmağla işbu mevâd-ı ittifâk **[B.142a]** taraf-ı hümâyûnumuzdan dahi mukarrer ve mu'teber tutulup hatt-ı hümhayûn-ı şevket-makrûnumuz sâdır ve makbûl-ı hümhâyûnumuz olmağın İşbu maddelerdir ki ayniyle zikr ü beyân olunur.

Şart-ı evvel: İşbu iki devletin zarûret-i mülkiyyelerine muktezî ve el-hâletü hâzihî maslahatlarına muvâfık olduğu üzre devleteyn beyninde bir ittifâk-ı kavî iktizâ etmekle mecâlis-i mükâlemede beyân olunduğu vechile Tuna Nehri'nin berü tarafında düşmen tecâvüz edüp murâ'âtı lâzım olan muvâzeneye halel terettüb etmek hasebiyle Prusya Devleti va'd u ta'ahhüd eder ki, işbu **bin ikiyüz dört** senesi evvelbehârında mecmû' kuvvetiyle Nemçe ve Moskov üzerine i'lân-ı harb ü ceng ve harbe mübâşeret eyleye şöyle ki, Devlet-i aliyye'yi düşmenleriyle dil-hâhı üzre şanlu ve kavî ve muhkem sulh etdirmedikce ve Devlet-i aliyye'ye gerek berren emniyyet-i tâmme husûle gelmedikce ve gerek bilâ-havf u halel Karadeniz tarafından bahren gereği gibi İstanbul şehri içün külliyyet ile emniyyet kesb etmedikce muhârebeyi terk eylemeye. Bu mukâbelede Devlet-i aliyye dahi der-uhde ve va'd eder ki, sulh esnâsında Nemçe Devleti tasarrufunda olan Galiçya Eyâleti'yle mukaddemâ Leh taksîminde Nemçelü'nün zabt eylediği memâliki, Leh Cumhûru'na Nemçelü tarafından red etdirmeğe sa'y eyleye. Ve Devlet-i aliyye'nin Prusya Devleti kavî dostu ve müttefîki olmakdan nâşî Nemçe ve Moskovlu ve Lehlü'nün Prusyalu ile olan maslahatlarına ve zarûret-i mülkiyyesine dâ'ir olan nizâ'larına Lehlü'nün masâlih-i mülkiyyelerine halel gelmeyerek ve Prusya Devletine fâ'idelü olarak gereği gibi nizâm verile.

Şart-ı sânî: İşbu iki devlet ya'nî Devlet-i aliyye ve [P]rusya Devleti te'kîd ve tasdîk ederler ki, beynlerinde Âstâne-i sa'âdet'de **bin yüz yetmiş beş** senesinde mün'akid olan ticâret mu'âhedesinde münderic olan şerâyit, gereği gibi icrâ olunmak içün şimdiki cedîd ittifâk senedine ilhâk oluna. Bundan sonra Devlet-i aliyye müte'ahhid olur ki, Prusya tüccâr sefîneleri Bahr-i Sefîd'de serbestiyyet üzre sâ'ir dost-ı ehab olan devletler misillü kendü bayrak ve patenteleriyle geşt ü güzâr edüp Cezâyir ve Tunus ve Trablus ocakları taraflarından zikr olunan Prusya tüccâr sefîneleri vechen-mine'l-vücûh ve sebebe-mine'l-esbâb rencîde ü remîde etdirilmeye ve zikr olunan ocaklar muktezâ-yı serbestîleri üzre Prusya Devleti beynlerinde rızâ-yı cânibeyn ile başkaca akd-ı mu'âhede eylemeleriyçün işbu sened akdinden sonra sâlifü'z-zikr ocaklara **[B.142b]** ihbâr u tenbîh oluna.

Şart-ı sâlis: Devlet-i aliyye inşâ'Allâhü te'âlâ muzaffer olup düşmenleri yedlerine geçen kal'a ve memleketleri ve ale'l-husûs Kırım Cezîresi'ni zabt etmedikce düşmenleriyle musâlahayı tecvîz etmemek niyyetinde olmağla Devlet-i aliyye zikr olunan düşmenler ile musâlaha olmadıkca Prusya Devleti muhârebeyi

terk etmeye. Bu mukābelede Nemçe ve Moskovlu ile yâ birden yâ münferiden Prusya ve İsveç ve Leh musâlahaya dâhil olmadıkca Devlet-i aliyye musâlahayı tecvîz eylemeye. Eğer Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti Nemçe ve Moskov Devletleriyle musâlaha olduklarından sonra işbu zikr olunan Prusya ve İsveç devletleri ve Leh Cumhûru'ndan yâ birisi üzerine veyâhûd üçü üzerine mürûr-ı vakt ile yâ Moskov veyâhûd Nemçelü sefer eder ise, Devlet-i aliyye ol seferi kendü üzerine vâkı' olmuş ad ile ve derhâl Devlet-i aliyye ol üç devlete müttefikleri gibi var kuvvetiyle i'ânet eyleye . Ve kezâlik Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti ve Leh Cumhûru'ndan yâ birisi üzerine veyâhûd üçü üzerine mürûr-ı vakt ile yâ Moskov veyâhûd Nemçelü sefer eder ise Prusya Devleti ol seferi kendü üzerine vâkı' olmuş ad eyleye. Ve derhâl Prusya Devleti ol üç devlete müttefikleri gibi var kuvveti ile i'ânet eyleye. Ve mâdâmki Nemçe ve Moskov Devletleri Leh Cumhûru ile olan nizâ'larını Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti inzimâm-ı himmetleriyle kat' u tanzîm etmeye. Ve Moskov Devleti Prusya Devleti ile Leh Cumhuru'nun umûruna dâ'ir nizâ'larına nizâm vermeye. Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti Moskov ve Nemçe ile musâlaha olmayalar. Ve düşmenlerinden aldıkları memâlikin red etmeyeler. Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti merâmlarına nâ'il olmak içün Moskov ve Nemçelü ile akd edecekleri musâlahanın İngiltere ve Nederlande tavassutları ve inzimâm-ı himmetleri olmasını va'd edeler. Ve zikr olunan Devletler dahi sulhü te'hîr etmeyeler. Her ne vakt Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti devleteyn-i mezkûreteynin tavassutlarıyla akd-i sulh ederler ise zikr olunan devletleri ya'nî İsveç Devleti ve Leh Cumhûru'nu sulha idhâl eyleyeler. Ale'l-husûs Prusya Devleti muhârib olan devletlerin hemcivârı olmak hasebiyle taraf-ı Devlet-i aliyye'den va'd olunur ki, Lehlü'nün ve Prusyalu'nun emniyyetlerine ve zarûret-i mülkiyyesine dâ'ir olan husûslara nizâm verile. Ve Prusya Devleti tarafından dahi va'd olunur ki, Devlet-i aliyye'nin emniyyetine ve zarûret-i mülkiyyesine da'ir olan husûslara nizâm verile.

Şart-ı râbi': Bu zikr olunan vech üzre sulh temâm oldukdan sonra Prusya kralı **[B.143a]** der-uhde ve va'd eder. Şöyle ki, bu akd olunacak sulhde ve Devlet-i aliyye'nin yedinde kalan memâliki muhâfazaya Prusya kralı zâmin ve mütekeffil olup ve işbu zamân ve kefâlete İngiltere ve Nederlande ve İsveç ve Leh devletlerini ve sâ'ir istedikleri devletleri idhâle Prusya kralı sa'y u ihtimâm eyleye. Ol zemân şevketlü pâdişâh-ı âl-i Osmân Hazretleri ile Prusya Kralı beynlerinde cedîd ittifâk-ı tedâfi'i akd oluna. Esnâ-yı sulhda iki devletin ya'nî Devlet-i aliyye'nin ve Prusya Devleti'nin mutasarrıf oldukları memleketlerinin emniyyet ü râhatı içün âhad-hümâ âharın memleketleri muhâfazasına zâmin ü mütekeffil olmak ol senede derc ü tasrîh oluna. Binâ'en aleyh Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti va'd ederler ki Moskov ve Nemçe devletleri işbu iki devletin üzerlerine sefer etmek

murâd ederler ise akd olunacak ittifâk şurûtuna i'tibâren bâ-mecmû' kuvvetleriyle veyâhûd şart edecekleri birer mıkdâr asker ile Devlet-i aliyye ve Prusya Devletleri birbirlerine i'ânet eyleyeler. Ve eğer ittifâk-ı tedâfü'î akd olunmazdan mukaddem şimdiki mukāveleye rağmen Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti üzerine düvelden biri sefer eder ise, ol vakt müttefîk olan devleteyn birbirine mecmû' kuvvetleriyle i'ânet eyleye. Mâdâm ki Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti'nin şânlarına lâyık ve maslahat-ı mülkiyyelerine vücûhla fâ'idelü ve muvâfık sulh olmadıkca Devlet-i aliyye ve Prusya Devleti muhârebeyi terk etmeye. Ve memâlik-i mahrûsada Françe ve İngilterelü haklarında cârî olan mu'âmelât ve müsâ'adât Prusyalu hakkında dahi cârî ola.

Şart-ı hâmis: İşbu mu'âhedenin tasdîknâmeleri beş ayda ve mümkin olur ise daha önce Âstâne-i sa'âdet'de mübâdele oluna.

Hâtime: İşbu şurûtun vikāyesi te'kîdiyçün bizler ki taraf-ı Devlet-i aliyye'den murahhaslarız. Me'mûriyyet ve ruhsat-ı kâmilemiz lâzımesince mu'âhede-i mezkûreyi kendü ism ve mührimiz ile imzâ ü temhîr birle elçi-i mûmâ-ileyhe teslîm edüp, elçi-i mûmâ-ileyh dahi ruhsat-ı kâmilesi muktezâsınca tarafından memhûr ve mümzâ Frengiyyü'l-ibâre aynı bir sûret yedlerimize i'tâ olundu, deyü tarafeyn murahhaslarının mübâdele eyledikleri temessüklerinde muharrer ve mastûr olmağla imdi fîmâ-ba'd mevâdd-ı merkūme Devlet-i aliyyem murahhasları muşâr ve mûmâ-ileyhimâ taraflarından verilen temessük mûcebince taraf-ı şâhânemizden dahi **[B.143b]** mukarrar ve mu'teber tutulup mevâdd-ı merkūmeye kemâl-i ri'âyet olunup mâdâmki Prusya Devleti tarafından te'yîd ve tasdîk olunan mevâddın hılâfına vaz' u hareket olunmaya. Taraf-ı hümâyûn-ı pâdişâhânemizden ve ahlâf-ı nısfet-insâfımız ve vükelâ ü vüzerâ ve sâ'ir asâkir-i encem-şi'ârımız câniblerinden hılâfına vaz' u hareket olunmaya. Ve's-selâmü alâ-menittebe'a'l-Hüdâ.

Prusya elçisinin takdîm eylediği takrîridir. Fî 9 S. sene 1205* .

Devlet-i aliyye Lehlü ile ittifâk edüp Lehlü dahi Moskovlu üzerine i'lân-ı harb eylediği sûretde Nemçelü, ben moskovlu'nun müttefîkiyim, deyü üzerine husûmet izhâr eder mi. Bu bâbda Rusya elçisi ne mülâhaza eder, deyü re'îs efendi Prusya tercemânına ifâde eylemiş olmağla su'âl-i mezkûra cevâb olarak Prusya elçisi verdiği takrîrdir ki zikr olunur.

Leh Cumhûru Devlet-i aliyye ile akd-i ittifâk birle Moskovlu üzerine i'lân-ı harb eylediği sûretde Nemçelü, cumhûr-ı mezkûr üzerine ceng ü harbe mübâşerete kendü mevâsîkı lâzımesince mecbûr mudur, değil midir. Bundan mâ-adâ mârru'z-

---

*) "9 S.1205" İşbu târîh Mîlâdî 18 Ekim 1790'a tekâbül eder.

zikr Leh Cumhûru Devlet-i aliyye ile akd-i ittifâk edeceği Prusya Kralına ihbar eylediği hâlde kral-ı müşârun ileyh ne gûne cevâb vermiş deyü Devlet-i aliyye Prusya elçisinden sû'âl eylediğine binâ'en, mûmâ-ileyh dâ'îlerini dahi zikr-i âtî ecvibeye müsâra'at eder. Devlet-i aliyye ile Macar kralı beyninde bu def'a münferiden akd olunacak musâlahadan nâşî kral-ı müşârun-ileyh ile Moskov çariçesinin münâsebeti külliyyet üzre tağyîr ü tahvîl olunduğu melhûz olmak cihetiyle devleteyn-i mezkûreteynin râbıtası el-yevm ne derecede olduğu eğerçi elçi-i dâ'îlerinin ma'lûmu olmayup ancak mûmâ-ileyh Macar kralı Moskovlu üzerine olan muhârebeye dâhil olmayacağını vechen-mine'l-vücûh Moskovlu'ya imdâd etmeyeceğini Riştibaş[1086] nâm mahalde tahrîr olunan temessükât ile mukâvele ve i'lân ü beyân eylemişiken bu def'a Devlet-i aliyye'nin müttefîki olacak Lehlü'ler üzerine hareket eylediği sûretde akd olunan mukâvelâtı **[B.144a]** fesh etmiş olacağı bedîdârdır. Bundan mâ-adâ mûmâ-ileyh Macar kralı Lehlüler üzerine sefer eder ise, Prusya kralı üzerine dahi sefer etmek lâzım gelüp bu takdîrce Riştibaş nâm mahalde râbıtâ-pezîr olan temessükâtın mefhûmu vikâyesine mütekeffil olan İngiltere Devleti ve Felemenk Cumhûru, Prusya kralına imdâd ü i'ânete mecbûr olacakları kezâlik âşikârdır. Macar kralı yâ musâlahaya olan kemâl-i meyl ü rağbetinden veyâhûd gâyet za'f ve fütûrundan nâşî kendü ırzına îrâs-ı nakîsa eder bir musâlaha akdine râzî olmuşiken ve işbu musâlahayı akd eyledikde Devlet-i aliyye ile Prusya kralından başka bir düşmeni yoğiken yalnız işbu iki devletlerin ittifâkından ihtirâzen ol kadar arâzîyi terk ve fedâ eylemişiken, bu def'a Moskovlu'nun hâtır-hâhı içün ol kadar düşmen üzerine tekrâr muhârebeye mübâşeret etmeyeceği hîle-i delâ'il-i akliyye ile vâzıh u nümâyândır. El-hâsıl işbu muhârebede Lehlü'lerin dahi cenge mübâşeret edeceklerine dâ'ir Leh Cumhûru'nun i'lân u beyânından Prusya kralı elbetde muhâl mertebe mahzûz olduğundan başka cumhûr-ı mezkûrun işbu hareketinden kendüye hayli fâ'ide zuhûra geleceğine ümmîddâr olduğu ve Devlet-i aliyye'nin Leh Cumhûru'yle akd etmek üzre olduğu ittifâk temâmen kral-ı müşârun-ileyhin beyan ü makāsıdına mutâbık olduğu bî-iştibâhdır ve dürûğdur. Cem'an Cumhûr-ı mezkûr ile râbıta-pezîr olacak şurût-ı ittifâkın bir kıt'a sûreti Prusya kralına irsâl olunmak zımnında dermiyân olan dostluğa binâ'en elçi-i mûmâ-ileyh dâ'îlerine i'tâ olunacak mûmâ-ileyh dâ'îleri ümmîd-vârdır, deyü ber-vech-i bâlâ takrîr eder.

Devlet-i aliyye ile Françe Devleti beyninde akd ü temhîd olunan dostluk mevâddı şerâyiti.

[Bu bahis A v.62a-62a'da mukabele edildi]

1086 "Riştibaş"= Rayhınbah

[B.145b]

Ademe Fotire De Yarmon nâm Fransalu'nun takrîridir. Fî 7 Ş. sene 1178*

Sizler bu husûsa ne gûne re'y edersiz acabâ. Kendinin matlûbu var mı. Hâsılı sizlerin münâsib vechile kayırmak re'yine havâle olundu. İ'lâm eyleyesiz.

Bu kulları Franseviyyü'l-asl olup bir müddet Fransa kralının dâ'iresinde kırk nefer askerî tâ'ifesinin üzerlerine zâbit ve bu vechile hizmet edüp, andan dahi müfârakat ve Prusya kralı tarafına azîmet ve anın dâ'iresinde dahi yediyüz elli nefer üzerine zâbit olup eyyâm-ı vefîre bu iki kralın hizmetlerinde evkât-güzâr ve bu hâl üzre iken öteden berü hasebü'l-İslâm ve mahabbet-i ehl-i îmân derûnumda muzmar olmakdan nâşî pâdişâh-ı cihân-sitân-ı memâlik-küşâ ve hâkān-ı ma'delet-dest-gâh-ı mekârim-pîrâ şevketlü kudretlü veliyyü'n-ni'am-ı âlem-yân efendimizin Âstâne-i Devlet-âşiyânelerinde sadâkat ü istikāmet ile hizmet ve izhâr-ı ubûdiyyet ve Devlet-i aliyye-i ebediyyü'l-karâra olan askerî tâ'ifesi misillü bir rütbe-i mahsûsa ile bekâm olmak ve makām-ı ubûdiyyetde olmaklığım şeref-i İslâm ile teşerrüfe mevkūf olduğu takdîrce anı dahi kabûl ve îmân ile teşerrüf eylemek cây-gîr-i zamîrim olduğuna binâ'en üç ay mukaddem Der-aliyye'ye vürûd ve bir mu'ârefe kesb edecek mahal tedârük edinceye dek Galata'da tevekkuf ve bu def'a Galata voyvodası ağa ile mu'ârefe peydâ ve konağına varup menvî-i derûnum olan keyfiyeti inbâ ve ol dahi ahvâlimi efendilerimize ifâdeye ta'ahhüd ve hâk-pây-ı devletlerine irsâl eyledi. Minvâl-i meşrûh üzre hizmet-i Devlet-i aliyye'de olmaklığım İslâm'ı kabûle mevkūf ise, anı dahi kabûl edeceğim. Ve İslâm ile müşerref olduğum sûretde **[B.146a]** nedâmet gelmemek vechile gerek ma'aş ve gerek rütbe husûsunda inâyet ve lütf recâsında olduğum ve mümkin ise kâr-gâh-ı atebe-i aliyye-i mülûkâneye rû-fersâ olmağa vesîle olacak bir mertebede istihdâm olunmam matlûbum olduğu ve edeceğim hıdemât devlete enfa' ve ticâret-i fennî ve sâ'ir tarîka-i menâfi'a müte'allık zemînler idiği ma'lûm-ı âlileri buyuruldukda emr ü fermân men-lehü'l-emrindir.

İstanbul'dan gelen şürefâların garîbesi. Fî gurre-i L. sene 1179*.

Bâ-takrîr Bâb-ı âlî'ye ifâdedir.

Bu kulları iyâlim câriyelerini alup Mekke-i mükerreme'den hareket ve Cidde'den sefîneye râkib olup Süveys İskelesi'ne ve andan dahi Kāhire-i Mısr'a ve andan dahi Der-aliyye arzûsu ile sefîneye irkâb ve müsâ'id rûzgâr ile rû-yı deryâda gelür iken rah-ı rastımızda korsan sefînesi zuhûr ve ba'de'l-muhârebe sefînemiz ile

---

*) "7 Ş.1178" İşbu târîh Mîlâdî 30 Mart 1765'e tekâbül eder.

*) "Gurre-i L.1179" İşbu târîh Mîlâdî 13 Mart 1766'ya tekâbül eder.

cümlemizi zabt u esîr ve Vilâyet-i İstabul'a[1087] götürüp cânib-i mîrîden bir âharına fürûht edüp tahammüllerimizden ziyâde hizmet teklîf eylediğinden gayrı beher hâl çıfıt olun, deyü cebr ü tekdîr ve darb u şiddet edüp matlûbu üzre ikrâr ve ezâmızı tahfîf etdirdik. Ve libâsımızı urbân edüp işbu özerlerimizde olan Freng libâsını verüp giderdi. Ve nehâren havralarına varup nâçâr çıfıtlar kā'idesini icrâ ve leylen hânemizde zîr-i zemîne nüzûl ve sabaha dek kāzıyyü'l-hâcâta ibâdet ü recâ ve kırk sene-i kâmile cevr ü ezâ keşîde ve işbu iki nefer evlâdım olup bir mıkdâr akılları başlarına geldikde, bizler ehl-i beyt-i Resûlu'l-lâh salle'l-lahû te'âlâ aleyhi ve sellem ve alâ-âlihî hazretlerinden müteselsil iken esîr olduğumuzu bildirüp bu vechile terbiye ve hâlâslarımızın imkânına müterekkıb iken Cezâyir-i garb Ocağı sefâyininden muhâlif hevâ ve duman takrîbi ile olduğumuz mahallin sâhiline nüzûl ve bi-emri'l-lâhi te'âlâ rûzgâr dahi münkatı' kenâr-ı deryâdan şikâr ve esîr almak fikriyle bir mıkdâr neferât hurûc eylediği şuhûdumuz oldukda, yanlarına vardık. Anlar dahi bizleri esîr etmek kasdıyla **[B.146b]** tarafımıza şitâb eylediklerinde birbirlerimizi bilüp iki nefer evlâdım ve iyâlim ve bu kulları sefîne-i merkūma dâhil olup Cezâyir'e ve andan selâmet ile Der-aliyye'ye dâhil olduk. Ancak mukaddem ve ba'dehû ol mıkdâr evkâtda tedârük eylediğimiz mevcûdumuzu terk ile selâmet bulduğumuz ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda hâllerimize merhameten nafaka-behâ inâyetü ihsânıyle şâd u handân buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü inâyetlü efendim sultânım hazretlerinindir. Dört neferin kisve-behâ ve kudûmiyyeleri ile yevmî nafaka-behâları tanzîm olunmak fermân buyurulmağla yevmî beher nefere altmış akce nafaka-behâsı beher şehr İstanbul Gümrüğü mâlından verilmek üzre yedlerine başka başka berâtları verildi. İspâniye'den gelen esîrler, deyü meşhûrdur.

Françe elçisinin takrîri tercemesi. 9 N.1170.

[Bu bahis A v.63a-63b'de mukabele edildi]

[147a]

Moskov çariçesinin hudûda dâ'ir tasdiknâmesi. 28 N.1152. sene 1113.

[Bu bahis A v.12a-13a'da mukabele edildi]

[B.148a]

İsveçlü ile mübâdele olunacak nişân-ı hümâyûnun dördüncü maddesi tebdîli içün takrîrdir

Memleket ve hudûdların tahaffuzu içün İsveçlü ile akd u mübâdele olunacak nişân-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîde vâkı' dördüncü madde fermân-ı âlîleri üzre temâm tetebbu' u istiksâ' olundukda işlerin âtiyyesi mesâğ-ı şer'-i

---

[1087] Burada her ne kadar "İstanbul" ifadesi gecse de hikâyenin bütününden İstanbul ifadesi yerinde İspanya olması lazım geldiği tahmin olunmaktadır.

mutahhar mûcebine tatbîk olunmak eğerçi fi'l-asl mülâhaza olunup ve ana dâ'ir hâlete şer'-i şerîf mâdâm ki ruhsat vermiye Devlet-i aliyye öyle emri bir dürlü ihtiyâr eylemez, deyü hîn-i iktizâda öyle mevâddın **[B.148b]** rü'yeti şer'a havâle olunmak üzre işbu tahaffuznâmede kayd u sebt olunmuşidi. Ma'lûm-ı Âsafâneleri olduğu üzre tahaffuz ittifâkının me'âli bir tâ'ifenin hem-hudûdu olan iki devlet tâ'ife-i merkümenin bir vakt-ı gayr-ı ma'hûdde âhar[1088] tarafeyne te'addîye cesâret eylemesi ihtimâlden nâşî muhâfaza-i hudûdlarıyçün birbirlerine nezâret üzre olmalarından ibâret bir ma'nâdır. Bu gûne ittifâkın fâ'idesi budur ki, ol makûle husûmet izhârına murassıt-ı fursat olan tâ'ife iki cânibden aleyhine ittifâk olunduğunu bildikde bir tarafa sû'-i kasd dâ'iyyesinde olsa öbür cânibden ve cânib-i âhara te'addîye cesâret fikrinde olsa, berü tarafdan işgâl olunacağını güyâ fehm birle hareketinden nükûl edüp ma'nen sâkit ve mahzûl olsa gerekdir. Ve dördüncü maddenin netîcesi Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti el-hâletü hâzihî Moskov Devleti ile sulh-i mü'ebbed akd eylemişlerdir. Ve işbu iki devlet Moskov ile olan sulh-i mü'ebbedlerinin şûrût-ı kuyûduna ri'âyet ederler. Ve Moskovlu'dan dahi eğerçi me'mûl olan budur. Ve lâkin bi-tar[îkı]'l-farz Moskov Devleti'nin durmayup bir vakıtda Devlet-i aliyye'nin hudûdlarına sû'-i kasd kaydında olur ise, İsveç Devleti ibtidâ' Moskovlu'ya nush u pend eyleye. Mütenebbih olmayup ta'addîsinde musır olur ise, ol vakt İsveç Devleti, bizim Moskovlu ile sulhümüz vardır, demeyüp Nasarâ-i düvelî kā'idesi üzre Moskov'un üzerine hareket ile ve kezâlik Moskov Devleti İsveç hudûdlarına ta'arruz eyler ise, Devlet-i aliyye tarafından dahi Moskov Devleti'ne pend ü nush ve mâbeynlerinin tasfiyesine ihtimâm u sa'y olunur. Moskovlu mütenebbih olmadıkları sûretde gûyâ fetvâ-yı şerîfeye mürâca'at birle eğer şerî'at-ı mutahhara-i Devlet-i aliyye'nin bir gûne fi'lini îcâb eder ise ol vakt Devlet-i aliyye dahi şer'a mütâba'at ile hareket ve tatyîb olmalarına mübâderet eyler, mefhûmunda va'd u vâ'îd eder. Tekevvünât-ı dehr ile âtiyyede böyle nesne ya'nî Moskovlu'nun Devlet-i aliyye hudûdlarına sû'-i kasd zuhûr eyler ise İsveçlü kendü kā'ideleri üzre öbür cânibden Moskovlu işgâliyçün hareket eylemeleri kat'an lâzım gelür. Fe-emmâ Moskovlu İsveçlü üzerine varır ise İsveçlü dahi Devlet-i aliyye'ye arz u ifhâm eyler ise, ol zemân iş şer'-i şerîfe havâle olunur. Şer' ise, Moskovlu mâdâm birü tarafın şurût-ı **[B.149a]** müsâlemesine halel getürecek işde bulunmaya, Devlet-i aliyye dahi sulh-i mü'ebbede mugâyir hareket eylemez, deyü cevâb verüp bu cevâb ve vifâknâme şartına mutâbık olmağla İsveçlü mülzem olmak mukarrardır. Bu gûne mevâdda şer'-i mutahhar lafzının îrâdı mesbûk değil iken bu melhûzâta binâ'en vifâknâme-i mezkûrenin icrâ-yı şurûtu eğerçi şer'a tatbîk olunmak üzre kayd u tevsîk olunmuşdur. Ve lâkin ol mahâllerin ta'bîrleri mu'akkad

---

1088 "âhar" metinde "اجد" B..

ve mefhûmları dahi kat'iyyü'l-müfâd olmak hasebiyle birkaç lafzın zammı zımnında bu işin sağ olması hurşîd-i âsmân-ı dirâyet ve şebçirâğ-ı ummân-ı tedbîr ü rü'yet olan dil-âgâh-ı hazret-i hılâfet-penâhîde rûnümâ ve rûşen olup ve fi'l-hakîka işbu vifâknâmenin netîcesi sâlifü'z-zikr dördüncü maddenin evâhiri olmakdan nâşî ol mahallerin vâzıh ve mekşûf olması enseb idüği dahi emr- müberhen olmağla ibtidâ' böyle dekâyık-ı umûr-ı devlete ârif ve mû be-mû esrâ[r]-ı mülk ü millete vâkıf pâdişâh-ı dil-âgâh ve şehriyâr-ı kutbiyyet-nigâh hazretlerinin ezmân-ı füyûzât-iktirânları hemîşe-i safvet-derûn ve safâ-yı bîrûn ile güzerân ve âftâb-ı zât-ı kerûbî-simâtları âsmân-ı ikbâl ü iclâlde hemâre-tâbân u dirahşân kılınmaları ve inâyetlü dirâyetlü veliyyü'n-ni'am Aristo-simem efendimiz hazretlerinin dahi bi'l-cümle tedâbîr-i umûr-ı devlet ve milletde rızâ-yı rabbânîye muvâfık ve merâzî-i hazret-i cihan-bânîye mutâbık hıdemât ve harekâta muvaffak olmaları istid'âsıyla dest-güşâ olup sâniyen emr-i hümâyûn-ı cenâb-ı şehin-şâhî ve fermân-ı dirâyet-unvân-ı sadâret-penâhî üzre ol mahallere mükerreren dikkat birle ba'de imrârü'n-nazar birkaç kelime dahi zam u ilhâk ve o vech ile mefhûmları bend-i evtâd-ı visâk olmağa müsâra'at olunmuşdur. Verilecek nişân-ı hümâyûn sûretinde le'allî ile sebt ü işâret olunduğu üzre zikr olunan dördüncü madde kat'iyyü'l-müfâd olmakdan çıkarılup ibtidâ' âmmü'l-ma'nî olan mümkin lafzı derc ve ba'dehû te'kîde delâlet eyleyen ale'l-iştirâk kelimeleri ittifâk ta'bîrine tebdîl ve sarf ve anlardan başka harekete şer'an cevâz verilür ise, deyü îcâbından ihtibâra tahvîl ile maksad-ı merâm beyân ve keşf olundukdan sonra netîcesinde hareket olunmak şartları dahi tay olunup **[B.149b]** hemân ol vakt hak u adl üzre tatyîb olunmalarına ihtimâm u mübâderet ederler, va'diyle sebt ü kayd olundu. Mukaddem ki kayd dahi ederler, ta'bîri ile eğerçi hükümden ârî bir va'd-i mücerred idi. Ve lâkin bu def'a ayn-ı levh-i idrâk olan mübârek zihn-i tâbnâk hazret-i pâdişâh-ı süleymân-câha lâyıh u fâyih olduğu üzre ta'bîrât-ı kadîme ber-vech-i muharrer kat'î vü mu'akkad ve mücmel olup hâlâ zam u tezyîl[1089] olunan elfâz takrîbi ile şimdiki mefhûmlar hâl ü sâna elyak u eşmel olmak mülâhaza olunmağla bu kayıtlar hîn-i iktizâda bile hareket-i kavl-i mücerred ile Moskov ve İsveç müsâlemelerinin kemâ-kân hıfz u istikrârına vech-i ekmel görünür Tebdîlât-ı merkûme lâbüd İsveç elçilerine ifhâm ve bi'l-müzâkere karâr-dâde olmasına ihtimâm olunmak muktezî idüğine binâ'en bu husûs içün elçiyân-ı mesfûrân ile birkaç def'a muhâbere ve nev'an tereddüd ve telekkumlarından[1090] sonra bi'l-âhire öylece kayd olunmağa rızâ-dâde oldukları ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda yine emr ü fermân ınâyetlü dirâyetlü veliyyü'n-ni'am efendim sultânım hazretlerinindir.

1089 "tezyîl" metinde teydîl B

1090 "telekkumlarından" metinde "tele''umlarından" B.

Devlet-i aliyye'ye İsveç kralı tarafından verilen ticâret temessükü tercemesidir. [10 Kânûn-ı sânî 1737, Âstâne]

Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Kuds-i şerîf ve bilâd-ı selâse-i azîme ya'nî Edirne ve Burûsa ve Kostantiniyye ve bilâd-ı sâ'ireden Şam ve Bağdad ve Mısr ve bi'l-cümle Arabistan ve Haleb ve Irak-ı Acem ve Musul ve Van ve Diyarbekr ve Kürdistan ve Gürcistan ve Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Mağrib ve Habeş ve Tunus ve Cezâyir ve Trablusgarb ve Akdeniz ve Karadeniz ve bi'l-cümle Anadolu ve Rumeli ve Bucak ve Tataristan ve Nogay ve Kıpçak ve Eflâk ve Boğdan ve sâ'ir nice memâlik ve büldânın sultân u ma'delet-unvânı şevketlü kudretlü pâdişâh-ı âl-i Osmân Sultân Mahmûd Hân bin Sultân Mustafa Hân bin Sultân Mehmed Hân bin Sultân İbrâhîm Hân Hazretleri'nin cenâb-ı hümâyûnları ile biz Frederikoski bi-lütfi'l-lâhi te'âlâ İsveç ve Got ve Vandal tâ'ifelerinin kralı ve lakfira veyâ prenci ve ol nevâhîde sâ'ir yerlerin hükümdârıyuz. Beynimizde Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti re'âyâlarının umûmen ve ale's-seviyye menfa'atine şâmil olan ticâret umûru ve sefâyinimizin âmed-şüdı içün mevâdd-ı mahsûsa akd u temhîr olunduğu zikr olunur.

Evvelki madde: İsveç tâ'ifesi ve tüccârı **[B.150a]** ve bâ-nefs sağir ü kebîr İsveç sefînelerine rükûb ile memâlik-i mahrûsâ-i pâdişâhîye varan sâ'ir tüccâr tâ'ifesi İsveç kralı himâyesinde ve bayrağı altında olup mâdâmki, Devlet-i aliyye düşmenlerinden Malta ve Livorna ve sâ'ir korsanlık ile îsâl-ı mazarrata sâ'î ecnâs-ı muhtelifenin sefînelerinde bulunmayup ve mezbûrlara askeri yazılmış olmaya. Ol makûleler emvâl ü eşyâlarıyla her hâlde ve her zemânda Devlet-i aliyye deryâlarına gelmeğe ve kemâl-i emn ü âsâyiş ile Devlet-i aliyye limânlarına duhûle me'zûnlar olup, bir dürlü behâne ile mümâna'at ve bir ferdden ta'cîz ve rencîde olunmayalar. Ve gelüp gitdikleri esnâda dahi Devlet-i aliyye limânlarında [ve] iskelelerinde kendü hâlleriyle diledikleri mıkdâr meks ü ârâm eylemek ve iktizâ eden mahalde sefînelerinden çıkup sulanup muhtâc oldukları sâ'ir levâzımlarını ve havâyiclerini bilâ-mâni' akceleriyle görüp satun almak câ'iz ola. Ve rû-yı deryâda gerek donanma-yı hümâyûn sefînelerine ve gerek Devlet-i aliyye bayrağın diküp Devlet-i aliyye'ye tâbi' olan sefînelere İsveç sefîneleri rast geldikde, İsveç bayrağını diküp ve karşudan top ile selâmlayup dostluğun izhâr etdikde, Devlet-i aliyye sefîneleri dahi lâyık olan vechile dostâne mu'âmele edüp yollarından alıkomak gibi veyâ bir şey teklîfi ve bir nesnelerinin gasb u ahzı misillü te'addî ü rencîde olunmamalarına rızâ vermeyüp ancak boğaz hisârlarında ve limânlarda sâ'ir müste'menler misillü olıgelen kânûn İsveçlü haklarında dahi icrâ olunup rû-yı deryâda sefîneleri yoklanma behânesiyle akce taleb ve rencîde olunmayup mu'tâd üzre tarafeynden

dostâne hareket olunup birbirlerine zarâr u ziyân eylemeyeler. Ve kezâlik karadan dahi memâlik-i fasîhatü'l-mesâlik-i Devlet-i aliyye'ye bilâ mâni' gelmeleri ve gitmeleri câ'iz olup gerek kendülerine ve gerek emvâl ü eşyâlarına ve gerek ticâretlerine bir dürlü müdâhele olunmayup bir ferdden ta'cîz ü rencîde olunmayalar.

İkinci madde: İsveç sefînelerine furtına muzâyaka verdikde ve sâ'ir levâzım u mühimmâtları iktizâ etdikde, hâzır bulunan eğer hâssa gemileri halkıdır ve eğer gayrılarıdır, deryâda ve karada cümlesi mu'âvenet edüp ve memâlik-i mahrûsanın liman ve iskelelerinde yatup zâd u zevâda ve sâ'ir kendülerine lâzım olan her ne ise akceleriyle aldıklarında kimesne mâni' u mezâhim olmaya. Ve eğer bir tarîkle deryâ, gemilerin memâlik-i mahrûsa sevâhiline atar ise **[B.150b]** ol mahalde bulunan beylerbeyiler ve hükkâm ve zâbitân ve sâ'ir huddâm-ı Devlet-i aliyye dâ'imâ mu'âvenet ü himâyet edüp ve karaya düşen esvâb ü emvâlleri her ne ise kendülerine teslîm oluna. Ve esvâbları ğâret olunmuş ise dikkat ü ihtimâm ile teftîş ü tefehhus ve buldurulup hakları[1091] bi't-temâm verile. Ve memâlik-i mahrûsada vâkı' iskele ve limanlara gelen İsveçlü sefîneleri üçyüz akce selâmetlik resmin verüp hâdis olan refd ü bâc ve kassâb akcesi ve yasakkulu ve üçyüz akceden ziyâde selâmetlik resmi taleb olunmaya.

Üçüncü madde: İsveç kralına tâbi' re'âyâlarından İsveç diyârında tevellüd edüp nefs-i İsveçlü olanlar mâdâmki karada ve deryâda Devlet-i aliyye'ye düşmenlik üzre olan harbî asker ile esnâ-yı cengde ahz olunmayalar. Anlardan bir ferdin esîr olması câ'iz olmaya. Eğer bu gûne harbî asker ile bulunmuş değil iken sehven bir tarîk ile esîr olmuş ise İsveç elçileri murâd u taleb eyledikleri hâlde teftîş ü tefehhus olunup İsveçlü idüği sâbit ü nümâyân oldukda ıtlâk olunup elçiye ve konsolosa red ü teslîm oluna. Ve kezâlik ehl-i İslâmdan veyâ Devlet-i aliyye re'âyâlarından bir ferd İsveç Devleti'nde esîr olmaya. Eğer bu makûle esîr bulunur ise bilâ-avk u te'hîr ıtlâk oluna.

Dördüncü madde: İsveçlü ve ana tâbi' olup memâlik-i mahrûsada mütemekkin olanlardan eğer ulu ve eğer ergen olsun ticâret ile meşgûl ola, anlardan cizye taleb olunmaya. Ve kezâlik memâlik-i mahrûsada bulunan İsveçlü'den cizye ve tekâlif-i sâ'ire mütâlebe olunmayup mu'âf u müsellem olalar.

Beşinci madde: İsveçlü elçileri memâlik-i mehrûsadan konsolos ikâmeti münâsib olan mahallere konsolos ta'yîn ve anları tebdîl edüp yerlerine gayrıların nasb u murâd eylediklerinde kimesne mâni' olmaya. Ve İsveç elçileri ve konsolosları istedikleri yasakcıları istishâb murâd eyledikleri kimesnelerden elçi olanlar içün dörder ve konsolos olanlar dahi birer tercemân istihdâm eyleyeler. Ve

---

1091 "hakları" metinde "hakāri" B.

yeniçeri ve gayrıdan cebren kimesne hizmetlerine karışmaya. Ve İsveç elçilerinin ve konsoloslarının tercemânları cizyeden ve tekâlif-i örfiyyenin cümlesinden mu'af ve müsellem olalar. Ve İsveç elçileri ve konsolosları ve sâ'ir İsveç[lü]'ler sâkin oldukları evlerinde kendünün ve âdemlerinin kifâf-ı nefsleriyçün şıra sıkup hamr etmek murâd eylediklerinde kimesme mâni' olmaya. Ve yeniçeri ve ğayrı zabitlerden **[B.151a]** her kim olur ise olsun bir nesnelerini istemeyüp ve cebren almayup zulm ü te'addî eylemeyeler.

Altıncı madde: İsveçlü ve ana tâbi' olanların da'vâ ve husûmetleri ve sâ'ir umûr-ı şer'iyyeleri oldukda tercemânları veyâ vekîlleri mevcûd olmadıkca hükkâm-ı da'vâların istimâ' u fasl eyleyeler. Ve dörtbin akceden ziyâde olan da'vâları Âstâne-i sa'âdet'de istima' olunup gayrı yerlerde istimâ' olunmaya. Ve İsveçlü'nün birbirleriyle nizâ'ları oldukda elçiler ve konsolosları görüp kādılar ve sâ'ir zâbitler karışmayup dâ'imâ âyin ü âdetleri üzre kat' u fasl eyleyeler. Ve İsveçlü'nün biri medyûn veyâ kefîl olup firâr eder ise veyâ müflis olur ise, deyni medyûndan taleb olunup müdde'înin birinde huccet-i şer'iyye veyâhûd memhûr temessük ve sâ'ir senedât-ı mu'tebere ile kefîl olmayacak âhar kimesne tutulup deyn-i mezbûr andan taleb ve rencîde olunmaya.

Yedinci madde: İsveçlü ve ana tâbî' olan yerlerin bâzergânları ve âdemleri ve tercemânları ve simsârlarının memâlik-i mahrûsada bey' u şirâ ve viresi ve ticâret ve kefâlet husûsları ve sâ'ir umûr-ı şer'iyyeleri vâkı' oldukda murâdları olur ise kādıya varup sebt ü sicil etdirdüp huccet alalar. Ba'dehû nizâ' olur ise huccet ü sicile nazar olunup da'vâları huccete muvâfık ise mûceb-i huccet-i şer'iyye ile amel oluna. Ve mâdâmki kuzâtdan huccetleri almaya mücerred şâhid-i zor ikāmet etmekle da'vâları istimâ' olunmayup dâ'imâ huccet-i şer'iyye muktezâsınca icrâ-yı hak oluna.

Sekizinci madde: Ba'zı kimesneler İsveçlü'ye, bize şetm etdiniz, deyü veyâ âhar behâne ile üzerlerine da'vâ ve şâhit ikāmet eylemek murâd eyledikde, ol makūle da'vâ u nizâ' konsolosları ve tercemânları mevcûd olmadıkca rü'yet olunmayup hılâf-ı şer' te'addî etdirilmeye. Ve anlara dahi elçi ve konsolosları taraflarından tenbîh oluna ki hılâf-ı şer' kimesneye şetm etmeyeler. Eder olur ise elçi ve konsolosları tarafından te'dîb olunalar. Ve İsveçlü'den biri bir cürm ile müttehem olup veyâ firâr eder ise anın içün kefâletsiz âhar kimesne tutulup rencîde olunmaya. Ve İsveç tâ'ifesinin sâkin oldukları veyâ bulundukları mahalde bir kimesne maktûl olsa, mâdâmki İsveçlü üzerine şer'an bir töhmet subût bulmaya. Ol mahalde veyâ ol havâlîde bulunan İsveçlü'ler rencîde ve dem-i diyet **[B.151b]** teklîfi ile remîde olunmaya.

Dokuzuncu madde: İsveçlü ve ana tâbi‘ olanlardan ve bayrağı altında yürüyenlerden birisi memâlik-i mahrûsada mürd olundukda terk eylediği emvâl ve erzâkına beytü'l-mâlcılar ve sâ'ir hükkâm-ı mâl gâyibdir deyü vaz‘-ı yed ve müdâhale etmeyüp her kangı İsveçlüye vasıyyet eder ise ana verile. Vasıyyetsiz mürd olur ise İsveç elçisine ve konsolosuna veyâ anda bulunan yerlü yoldaşlarına verile. Ve eğer ol mahalde konsolosları veyâ yerlü yoldaşları bulunmaz ise kādı tarafından hâlik-i mesfûrun terekesi ma‘rifet-i şer‘le tahrîr ü defter olunup yed-i emînde hıfz ve ba‘dehû İsveç elçileri kimi ta‘yîn ü irsâl ederler ise bi'l-cümle ana teslîm olunup kādılar ve kassâmlar taraflarından resm-i kısmet taleb olunmaya.

Onuncu madde: İsveç elçisinin getürdükleri hedâyâ ve libâslarından gümrük ve bâç taleb olunmaya. Ve tâ'ife-i mezbûre tüccârının karadan ve deryâdan memâlik-i mahrûsaya getürdükleri ve alup götürdikleri bi'l-cümle emti‘âlarının sâ'ir müste'menlere kıyâsen yüzde üç gümrüklerin o vech üzre verdiklerinden sonra ziyâde bir şey taleb olunmaya. Ve İsveç tüccârının memâlik-i mahrûsay'a getürüp ve alup götürdükleri altun ve guruşdan resm-i gümrük alınmaya. Ve beylerbeyiler ve kādılar ve defterdârlar ve darbhâne emînleri dahi dahl ü ta‘arruz etmeyüp guruşunuzu ve altununuzu akce kat‘ ve akceye tebdîl ederiz, deyü rencîde ü remîde eylemeyeler. Ve tâ'ife-i mezbûre kendü sefîneleriyle memâlik-i mahrûsaya getürdikleri çukadan Françe ve İngiltere ve Nederland sefîneleriyle gelen çuka gümrüğü misillü gümrüklerin edâ edeler.

On birinci madde: İsveçlü'nün kendü sefîneleriyle memâlik-i mahrûsaya getürdikleri eşyâ ve emti‘alarının bir def‘a ahidnâme-i hümâyûn mûcebince gümrüğün edâ ü teslîm eyledikden sonra ol metâ‘ı satmayup memâlik-i mahrûsada bilâd-ı sâ'ireye ve iskelesine götürmek lâzım gelür ise, vâsıl olduklarında ol cânibde olan ümenâ ve ummâl dâ'imâ ellerinde olan edâ tezkirelerine amel edüp metâ‘-ı mezbûrdan tekrâr gümrük taleb eylemeyeler. Ve eşyâ ü emti‘a-i merkümeyi diledikleri mahalle götürdüklerine dahi mümâna‘at olunmayup min-ba‘d bir dürlü behâne ile **[B.152a]** kendülerden bir şey' taleb olunmaya. Ammâ tüccâr tâ'ifesi dahi ol gümrüğü verilen metâ‘ları içine gümrüğü alınmayan metâ‘-ı halt etmeyeler. Ve gümrük emînleri İsveç tüccârının emti‘âlarını değer-i behâsından ziyâde bile tahmîn etmeyüp değer behâlarıyla takdîr ve ol vechile îcâb eden gümrüğün alalar.

On ikinci madde: İsveç sefînelerinden biri memâlik[1092]-i mahrûsa iskelelerinden birine yanaşdıkda ba‘zı eşyâ u emti‘asını ol mahalde ihrâc ve ba‘zısını âhar mahalle nakl etmek murâd eder ise ihrâc u bey‘ eylediği eşyânın gümrüğün verdikden sonra çıkarmadığı eşyâdan gümrük taleb olunmayup ol eşyâyı

1092 "memâlik" mükerrer B.

âhar mahalle nakl eylemesine dahi mümâna'at olunmaya. Ve İsveçlü'den ve ana tâbi' olanlardan kassâbiye akcesi nâmiyle bir akce alınmaya. İsveç tüccârı İsveç gemilerine tahmîl edüp getürdikleri ve alup götürdükleri gümrük alınagelen cemî'-i metâ'larından konsolotoların dahi İsveç elçilerine ve konsoloslarına bî-kusûr edâ eyleyeler. Ve konsoloto resmi husûsunda sâ'ir müste'menlere olan müsâ'ade İsveçlü hakkında dahi cârî ola. Ve tâ'ife-i mezbûre memâlik-i mahrûsada barut ve kurşun ve âlet-i harbden mâ'adâ memnû'âtdan olmayan sâ'ir metâ'-ı gemilerine tahmîl etdikde, kimesne mümâne'at eylemeye.

On üçüncü madde: İsveç elçileri tâcirlerinin himâyetleriyçün memâlik-i mahrûsada nasb u ta'yîn eyledikleri konsolosları habs olunmayup ve evleri mühirlenmeyüp aramayalar. Ve her ne makûle da'vâları olur ise, südde-i sa'âdete arzıhâl olunup İsveç elçileri ma'rifetiyle Âstâne'de görüle.

On dördüncü madde: İsveçlü'den biri Müslimân olur ise, ol Müslimân olan İsveçlü'nün elinde olan metâ'ından ğayrı İsveçlü'den âhar kimesnelerin metâ'ı olduğu sâbit ü zâhir ve mütehakkık olur ise, ol makûle âharın olan eşyâ alınup memleket-i İsveç'de sâhiblerine îsâl olunmak içün elçilerine veyâ konsoloslarına teslîm oluna.

On beşinci madde: Françe ve İngiltere ve Nederlande ve tavâ'if-i sâ'irenin bey' u şirâları ne cins akce ile mu'tâd olmuş ise İsveçlü'nün dahi bey' u şirâları ol cins akceler ile olup hılâf-ı mu'tâd âhar cins akce taleb ve teklîf ile rencîde olunmaya.

On altıncı madde: Devlet-i aliyye ile dostluk üzre olan sâ'ir müste'men tâ'ifesinin **[B.152b]** haklarında murâ'at olunan husûslar İsveçlü ve ana tâbi' olanların haklarında dahi mer'î ve mu'teber tutula. Ve âyînleri icrâsında sâ'ir müste'menler haklarında olan ruhsat anların haklarında dahi cârî ola. Ve mürûr-ı zemân ile İsveç tüccârı menâfi'ine dâ'ir peşîn fikr ü mülâhazası hadd-ı imkânda olmayan ba'zı mevâd zuhûra gelür ise Âstâne-i sa'âdet'de mukîm elçileri o maddeyi Der-i devlete arz u ifâde edüp ma'kûl ve münâsib görülür ise mevâdd-ı sâ'ireye ilhâk câ'iz ola. Ve ol madde-i lâzıme dahi mevâdd-ı sâbıka gibi mer'î ve mu'teber ola.

On yedinci madde: İsveç kralı ve devleti kendü tüccârlarını hıfz u sıyânet içün Hicret-i Nebeviyyenin **bin yüz kırk**ıncı senesi esnâsında Cezâyir Ocağı ile akd eyledikleri mu'âhede şurûtunun Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend hâmîsi olup ocağı mezbûr tarafından her hâlde dostluğa murâ'at olunmada bezl-i himmet eyleye. Ve ocağ-ı mezbûr cânibinden mu'âhede şurûtuna muhâlif hareket vuku' bulur ise İsveçlü'nün mutayyebü'l-hâtır olmalarına taraf-ı devletden ihtimâm oluna. Ve kezâlik Tunus ve Trablusgarb ocaklarıyla dahi mu'âhedeye râğıb olduğu

takdîrce şurût u kuyûd-ı mu'âhedelirine Der-i devlet-i aliyye'de hıtâm verilür ve min-ba'd ol şurût u kuyûd-ı mu'âhede naks u halel-i tareyândan[1093] masûn u mahfûz olmak üzre taraf-ı Devlet-i aliyye'den sarf-ı himmet olunup ve hılâfına vaz' u harekete cevâz verilmez.

On sekizinci madde: Bu ticâret husûsuyçün mükâleme ve akd olunan mevâd şurûtunun temessükleri tarafeynden mührlendikden sonra, mer'î ve mu'teber tutulup Devlet-i aliyye tarafından hılafına emr ü fermân bir vakt ü zemânda sudûr etmeye. Ve kezâlik haşmetlü İsveç kralı ve devleti taraflarından dahi hılâfına cevâz gösterilmeye. İşbu temessük-i mevsûka mûcebince Devlet-i aliyye-i râsihu'l-erkân ile kralımız mûşârun-ileyh beyninde karâr-dâde ve akd u temhîd olunan işbu ticâret-i mevâd-ı hayr-encâmına mürûr-ı eyyâm ile bir dürlü avârız ve esbâba binâ'en halel tatarruk etmemek üzre ruhsat-ı kâmilemiz muktezâsınca ta'ahhüd ve tekeffül ederiz ki, kralımız müşârun-ileyh İsveç Devleti tarafından hılâfına bir ferd ve hareket eylememek üzre işbu temessük-i mevsûku Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz yedi** senesinde mâh-ı **[B.153a]** Kânûn-ı sânî'nin onuncu gününde Âstâne-i sa'âdet-âşyâne'de ketb ü tahrîr ve kendü imzâlarımız ile mümzâ ve mührlerimiz ile memhûr edüp Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend tarafına teslîm etmişizdir.

Âstâne'de mukîm İsveç beyzâdelerine kralı tarafından ruhsatnâme tercemesi. [10 Mart 1736, İstokolm]

Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve ma'lûmu'l-esâmî büldânın sultân-ı ma'delet-unvânı şevketlü kudretlü pâdişâh-ı âl-i Osmân Sultân Mahmûd Han bin Sultân Mustafa Hân bin Sultân Mehmed Hân bin Sultân İbrâhim Hân Hazretleri'nin taraf-ı hümâyûnlarına biz Frederikoski bi-lütfi'l-lâhi te'âlâ İsveç ve Gota ve Vandal tâ'ifelerinin kralı ve Lankıravya prenci ve ol nevâhîde sâ'ir yerlerin hükümdârıyız. Tarafımızdan i'lân u beyân olunur ki, Devlet-i aliyye ve İsveç Devleti re'âyâlarının umûmen ve ale's-seviyye menfa'ati içün lâzım ve hayırlu gördüğümüz ticâret umûru ve sefâyinimizin âmed-şüdu içün mahsûs mevâddın bast u temhîdine şurû' u lâyık ve münâsib olan vech üzre akd ve itmâmına sa'y u ihtimâm eylemek üzre Der-i devlet-i aliyye'lerinde rü'yet-i temşiyet-i umûrumuz kendülerine tavsiye ü sipâriş olunan Kobiskolaryoş ya'nî kapucıbaşımız Piyer Baron Höpkin ve mürâselât nâzırı olan İvar Karlison nâm beyzâdelerimizin yedlerine ruhsat-ı kâmileyi hâvî işbu ruhsatnâmemizi verdik ki, zikr olunan ticâret umûruna ve sefâyinin âmed-şüduna müte'allık mevâddı mükâleme ve müzâkere ve

---

1093 "tareyândan" metinde "tareyânından" B.

tarafımızdan makbûl ve mu'teber tutulmak üzre akd olunan mevâddı imzâlarıyla mümzâ edeler. Ve akd u imzâ eyledikleri mevâd makbûl ve mu'teber olmak üzre işbu ruhsatnâmemiz kendi imzamız ile mümzâ ve mührimiz ile memhûr kılınmışdır. Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz altı** mâh-ı Mart'ın onuncu gününde İstokolm nâm şehrde tahrîr olundu.

Rikâb-ı hümâyûn'a Frederikos nâm İsveç kralından gelen nâme tercemesidir. Fî 22 L. sene 1156*.

İki taraf büldânı ta'dâd olundukdan sonra muhibbâne i'lân olunur ki, mine'l-ezel cenâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhâneleriyle ve Devlet-i aliyye-i ebed-peyvendleriyle bu dâ'îleri ve İsveç Devleti'miz [**B.153b**] beyninde cârî olan revâbıt-ı musâfâtın semeresiyle me'lûflar olageldiğimiz üzre bu def'a dahi müşâhede olunan mürüvvet-i Devlet-i aliyye'den mahcûblar olup ve bi-tahsîs geçen mâh-ı Hazîran'ın evâsıtında taraf-ı sadra'zamîlerinden Konta Gilemburg nâm başvekîlimiz dâ'îlerinin feristâde kılınan mektûb-ı meveddet-uslûb mazmûnunda tevcîhât-ı hasene-i mülûkâneleri hakkımızda mebzûl ve miyânede vâkı' müşâhede ve ittifâkın uhûd u kuyûdu murâ'âtına müsâ'ade-i dikkat olduğu mertebede bî-diriğ idüği iş'âr u beyân ve fi'l-hakîka ba'zı mevâni' zuhûr etmemiş olsa icrâsına himmet buyurulmasında iştibâhımız olmamağla fevka'l-gâye memnûn u mahzûz olmuşuzdur. Ve bundan akdem Moskov Devleti ile beynimizde işti'âl bulan nâ'ire-i ceng ü cidâl itfâ ve teskîn ve insâf u i'tidâl üzre ıslâh-ı zâtü'l-beyn husûsunu sevk ile devlet-i müşârun-ileyhâ tarafına tahrîre himmet buyurulduğundan mâ'adâ şurût-ı ittifâkın ri'âyetine müsâ'ade birle der-saltanat-ı seniyyelerinde mukîm elçimiz dâ'îlerine bu def'a dahi ma'lûmu'l-mıkdâr meblağın i'tâ u ihsânıyla i'ânete şâyân buyurulduğu mahz-ı inâyet-i bî-gâyet-i şâhânelerinden ad u şümâr olunduğundan şükrânesiyle mukır u mu'terifleriz. Ve haşmetlü Rusya imparatoriçesi ile miyânemizde ıslâh-ı zâtü'l-beyne dâ'ir husûsun dahi hamden li'l-lâhî te'âlâ matlûb-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri üzre karâr-dâde olmak içün mukaddemâ karada ve deryâda husûmete fâsıla verilüp ve murahhas vekîller ma'rifetiyle mevâd temessükâtı işbu mâh-ı Ağustos'da ahz u i'tâ ve imparatoriçe-i müşârun-ileyhânın tasdiknâmesiyle mübâdele olunmak üzre tasdiknâmemiz ol tarafa irsâl ü tesyîr ve cenâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhâneleriyle müsâfât u müvâlât üzre olan İsveç ve Rusya devletleri beyninde tecdîdi müyesser olan musâlaha ü müsâleme işbu maslahat-ı hayru'l-encâm-ı hümâyûn-ı mülûkânelerine bâ'is-i inşirâh olacağı meczûmumuz olmağla Devlet-i aliyye'leriyle İsveç Devleti'miz beyninde müstahkem olan şurût-ı mu'âhede semeresinden meşhûd olan menâfi'-i azîme cây-gîr-i derûnumuz olmakdan nâşî

---

*)"22 L.1156" İşbu târîh Mîlâdî 9 Aralık 1743'e tekâbül eder.

taraf-ı dâ'îlerinden ve İsveç Devleti'mizden her hâlde icrâ-yı levâzım-ı musâfâta sarf-ı muktedir olmak vazîfe-i hulûs ve sadâkatimiz olduğu bu def'a dahi i'lâm u beyâna müsâra'at olunmuşdur. Ve bundan mâ'adâ **[B.154a]** işbu dâr-ı fenâdan intikâlimize takdîr-i ilâhî her ne vakt u zemânda ta'alluk buyurulur ise yerimize İsveç Krallığı'na velîahd tedârüki İsveç ricâli ve a'yânından müstasvib görüldüğüne binâ'en hâlâ Holştayn Dukası vekîli olan Edliko Frideriko nâm dâ'îleri fi'l-asl İsveç krallarının hânedânzâdesi ve zâtlarında mevsûf olan etvâr-ı hasene ile mücerreb olmakdan nâşî mûmâ-ileyh dâ'îleri cümlelerinin re'y ü ittifâklarıyla veliahd nasb u ta'yîn olunmağla inşâ'Allâhü te'âlâ eyyâm-ı hükûmetinde nice semerât-ı hasene me'mûl ü melhûz olduğundan mâ'adâ İsveç Devleti'miz ile dostluk ve musâfât üzre olan düvel ile ve ale'l–husûs Devlet-i aliyye-i ebed-peyvend ile teşyîd-i hüsn-i müvâlâta ve ber muktezâ-yı şurût-ı mu'âhede icrâ-yı levâzım-ı musâfâtda kusûr u futûr olmayacağı hulûs-ı sadâkat üzre i'lâm u beyân olunur. Bâkī serîr-i saltanat-ı masîr-i husrevânelerinde tûl-i ömr ü devlet ve şevket birle dâ'im ü ber-karâr olmalarıdır. Hazret-i Hakk'dan mercû ve müsted'âdır.

Tekrât-ı garîbe, sefâret ile İsveç tarafına me'mûr Mehmed Sa'îd Efendi'nin takrîr-i garîbesi. Fî 27 Z. sene 1146. *[Bu bahis A v.75a-83b'de mukabele edildi]*

[162b]
Asl İsveçlü'nün deyni.
[Bu bahis A v.74a-75b'de mukabele edildi]

[B.163a]
C Rusyalu'nun Devlet-i aliyye'ye ne veche ihâneti zikr olunur. Fî 20 M. isneyn sene 1198* .

Aynalıkavak Tenkihnâmesi Rusyalu'nun murâdı üzre karâr-gîr olup hıtâma resîde ve çend rûz mürûrunda Galata'da mukîm düşmen-i dostnümâ mevcûd bulunan Avrupa elçileri teşekküren celb-i hâtır Katerina-i sânî ve revâc-ı maslahatlarına vesîle olacak desâyis ihtirâ' ve cümlesi şimdilik bir iş çıkarmayup Devlet-i aliyye umûr-ı harbiyyeye nizâm verinceye değin müsâmaha etmek hayırlu zan olunur, diyerek ve işine Nemçelü dahi Peşte'de kırk bin asker tehiyye ve Prusyalu hudûda karib yüzseksenbin **[B.163b]** müretteb asker ile âmâde ve Devlet-i aliyye'nin tedârükâtı mefkūd iken, hâliyâ tecâhül ve ba'de'n-nizâm hareket ve istirdâd-ı Kırım ile dil-şâd olunsa pek güzel olur, terâneleriyle zımnen Rusyalu'ya i'ânet ve Devlet-i aliyye'ye ihânet eylediler. Ammâ bu gûne hareket Rusya mîzân-âver ve pâye-muhıl olmağla bu derecelerde Rusyalu'nun kesb-i

---

*) "20 M. isneyn 1198" İşbu târîh Mîlâdî 15 Aralık 1783 Pazartesi'ye tekâbül eder.

kuvvet etmesi ba'de'z-zemân kendülerine dahi muzır olduğu ma'lûm ise bile, bir kaç sene berren ve bahren ticâret zımnında fâ'ide mülâhazasıyla Kırım'ın şimdilik bilâ ceng ü cidâl Katerina tarafına teslîmi müş'ir Devlet-i aliyye sened verdiğini tebrîk sûretinde mükâleme-i Kırım içün Âstâne'ye gelen Robin[1094] nâm cenerale cümle düvel elçileri bir ziyâfet tertîb etmek üzre ruhsat-yâb olduklarında ba'zı dûr-endîş elçiler rızâ-dâde olmamak sûretini îmâ ve cevâblarında bu keyfiyet düvel-i Avrupa'ya her ne kadar vaktiyle girân geleceğini fikr ü mülâhaza edüp ve **seksen iki** târîhinden berü Rusyalu'nun kırân-ı tahsîn-i sergirânı ve galat-ı tabî'at-felek ve müdebbir-i devleti i'ânet ve himmet ve müsâ'adesiyle yüz bulup ne cânibe teveccüh eylediyse bi-hükm-i istidrâc-kâr-ı harbiyye revâc verüp, bu debdebelere nazaran Kırım'a mâlik ve eski şehre yeni âdeti ba'de'l-kabûl mazarrâtı bize dahi ârız[1095] olacağı zâhir, ancak Rusyalu'nun felekden gördüğü inâyete nazaran ve âkıbetine müterakkıben cümle elçiler politika cânibine atf-ı zemân ve işlerin ber-aks olmasına negerân verâğ-ı ber-dil-i zahme-hûrde olan elçiyân-ı mağmûm ve müttefîkı olanlar handân oldular. Bu evânda Nemçelü'yi berren ve bahren ve nehren Tuna'dan sefîne ile Karadeniz ve Âstâne ticâretiyle ve bir hıtta ile taltîf ve Leh inkısâmıyla ba'zılarını dahi te'lîf edüp netîce hîle-i harbiyyesine revâc ve kavl–i hodiyle Kırım Cezîresi hakk-ı harbci idiğün beyânnâmelerde açıkdan açığa def'-i fiten-i Tatar'ı def' içün Kırım'ı ülkât-ı sâ'ireme ilhâk eyledim. Sohbet-i garîbi cemî' düvel katında makbûl oldukdan sonra zikri sebkat eylediği üzre Büyükdere'de elçiler Ropin'e ziyâfet tertîb eyleyüp semere-i galebe bu sûreti **[B.164a]** îcâb eyledi. Binâ-berîn Hıtta-i Kırım Rusya'nın mülk-i mevrûsu gibi işâ'a kılındı. Çünki ziyâfet tertîbinde mevcûd elçiler ve mez[re]'a-i hunnâs-ı tohum-feşân oldukları kokonalarıyla ma'an olmağla birkaç yüz mel'ûn ve mel'ûneyi it'âm ve her vechile ikrâmı lâzım iken hasâset ve denâ'etleri ve fıkdân-ı hademe hasebiyle meygedelerden tabbâh tedârüki ve miçolardan hizmetkâr celbi muktezî olmağla kavli fi'line ve kelâmı aklına mutâbık İstavri nâm tabbâh her lisâna âşinâ ve bir kelâmında hılâfı zuhûr etmeyüp tecessüs ile bir ziyâde kâr eder. Ve kârına kesâd gelmemek içün dürûğ-ı maslahat-âmize cesâret bir karîb re'âyâ olmağla fakîre gelüp, bu bâzâr günü Büyükdere'ye gideceğim, eğer elli guruş verir iseniz, leylen ve nehâren elçiler meclisinde devân ü pûyân âşikâre ve nihân her neye vâkıf olur isem hâb u râhatı terk ile haberini efendime getürürüm, deyü cevâb eyledikde, elli guruş i'tâ kılındı. Ba'de'z-ziyâfe gelüp cümle meclisde hengâm-ı neş'ede Rusya tarafdârı Nemçelü ve gayrıları şâd u handân iken, mezkûr Ropin dest-i habâ'is-i alûdunu zenah-ı şeytâniyyetine sütûn-ı hıyânet ve serbeceyb-i fikret üzre iken Nemçe elçisi Ropin'e hitâb ve tebessüm

---

1094 "Robin", Repnin.

1095 "ârız" metinde عارج.B.

ederek, felekden gördüğün müsâ'adeye mağrûren mugâlata ile hasretü'l-mülûk olan Kırım gibi bir hıtta-i bî-nazîri mülk-i mevrûs siyâkında Katerina'nın zîr-i temellüküne idhâl eylediniz. Temâmm-ı hengâm-ı surûr ve şâdmânî edecek eyyâmdır. Şimdi bu vechile müttefekkir ve sefînesi furtunaya dûçâr olmuş re'îs misillü müte'ellim olmak revâmıdır, dedikde, beli sözünüz yolunda, ancak fikrim vardır ki, birisi dahi şimdi dörtyüz senedir pençe-i kahrında zebûn olan Tatar yedinden halâs ve kabza-i tasarrufunuza dâhil oldu. Bu vechile be-kâm ve ber-murâd oldunuz. Bu sûretde raks zemânıdır, dedikde, kemâl ü kibr ü gurûr ile nim hande edüp unvâ-ı şâhâneden sonra Katerina efendimize şu Çağrat'ı bir kiremiti fenâ bulmadan ahz ü teshîr eylemenin tarîkını mülâhaza ediyorum, deyü hatm-i kelâm ve Çağrat ya'nî İstanbul demek imiş. Ammâ Venedik elçisi hande-i zarûrî hasebiyle su'âl vârid oldukda, Ropin'e hıtâb **[B.164b]** edüp, işte mugâlata ile Kırım'ı celb eylediniz, lâkin siz hemcivâr iken ve bunca zemân Mora ve sâ'ir muhârebelerimiz târîhinde mazbût olup âkıbet Türkler gayret-i dîniyyelerini icrâ zımnında devletimizi ifnâ derecelerine resîde ve Mora'ya mâlik olmalarıyla her vechile bizim devlet sermâyeden zarar eyledi. Hâliyâ kangı mahalli kā'ide-i Avrupa üzre ceng ile aldınız. Anlar birbirlerine nefsâniyyenin semeresi ferce bulduk. Çağrat'ı almak müşkil zan ederim, dedikde, Ropin kelâma âğāz edüp, eğer harâb ve vîrân ederek almağı irtikâb eylesem hemân üç mâh mürûrunda ahzi mümkindir. Zîrâ şimdi Osmanlu Kırım'ın senedi ile iş bitdi, deyü râhata mâ'il olur. Ben dahi Kırım'a varup mevcûd sığār ve kibâr mâlik olduğum donanma ile çıkup Karadeniz'de geşt ü güzâr eden rast geldiğim sefâyini ahz ve def'aten müsâ'id rüzgâr yiğirmi otuz aded bomba sefâyini Boğaziçi ve Üsküdar ve Galata ve İstanbul'a havâle ile ihrâk-ı bi'n-nâr edüp Rum ve sâ'ir milelden menfa'atimiz ve ta'lîmâtımız üzre hareket edecek ensârımız bizim hareketimizden âgâh ve Uskumru nâm mahalle bir mıkdâr müretteb asâkir ihrâc eyledikde, Âstâneden kemerler tarafına şitâb ve ordumuza gelüp otuzbine karîb asâkir-i müretteb ile evvelen kemerler Âstâneye cârî sularını kat' edüp Beyoğlu nâm mahalle gelince, nizâm verüp ayak patırdısı ile mugâlata-i azîme edüp Çağrat'ı harâb ederek alurım. Lâkin böyle istemem. Bir tarafına halel gelmemek üzre feth ü teshîrini isterim, deyü takrîrine hıtâm verdikde, Venedik elçisi söze âğāz ve sûret-i ahz Çağrat'ı murâd üzre ifâde ü beyân eyle biz de işidelim, deyü mukābelede cevâbı mukaddem ve mu'ahhar vakt ü hâllerine nazaran zuhûr eden musâlahaları devletine hayırlu olarak kat' eden vüzerâ ü ricâl her kimler ise Aynalıkavak Tenkihnâmesi Meclisi mükâlemesinde olan âdemleri hâ'in-i dîn ü devlet diyerek birer sûret ile nefy ü i'dâm ederler. Tecdîd-i devlet ü saltanat münâsebetiyle germ ü serd-i rüzgâr görmemiş ve muhârib olduğu devletin kuvvetini derk etmemiş **[B.165a]** nev-

zuhûr kibâr kudemâyı tekdîr ve sizler Rusyalu'dan ahz-i intikām etmeyüp işleri bu dereceye resîde eylediğiniz içün bu mu'âmeleyi dîlsüz hafiyyenizde bürûz eyledi, diyerek cümlesi tekdîr ve ba'dehû şu Rusyalu'ya karnı doyunca bir kılıç urulmadı. Zîrâ mukaddemâ kibâr olan hıyânet-alûd âdemlere Rusyalu hediyyesin beğendirdiğinden ihmâl ü imhâl ederek zımnen Rusyaluya i'ânet eylediler. Elhamdüli'l-lâh cümlesi katl olundu. Hemân Cezîre-i Kırım'ı istihlâs ve Moskovlu'yı cizyeye rabt etmek semere-i gayret ve muktezâ-yı hamiyyetdir, diyerek bâb-ı harbi küşâde ve fazl-ı âsâyişi şikeste etmeğe ednâ behâne cüst ü cû ve tarafımızdan serimû hılâf-ı şurût hareket mefkūd iken gavgaya ber-hevâ feslerin atarlar. Âkıbet nakz-ı ahd taraflarından zuhûr eder. Ba'dehû i'lân-ı harb edüp balyosı Yedikule'ye kaldırırlar. Ma'a-hâzâ devletimiz sınûrı bunca masârif-ı kesîre ile celb eylediği âdemler fesh-i sulhden birkaç mâh mukaddem gelüp, görünen şu'ûnâtı tarafınıza sefer sûretidir, deyü haber vârid oldukda, sancağ-ı şerîf ile umûmen Tuna boyuna gelince, biz dahi Eflâk ve Boğdan'ı ahz ve Tuna boyuna ineriz. İşlerde küşâyiş olur ise, Kalmuk ve Tatar'dan fedâya şâyeste âdemi Sinop'a veyâhûd civârında bir mahalle sefîneler ile irsâl ve Âstâne'de olan dostlarıma ifâde ve anlar dahi Rusyalu üçyüzbin âdem ile Sinop'a ve andan Kudse gideyor, deyü işâ'a ederler. Binâ-berîn pâdişâh dahi Üsküdür'a geçüp şematâtdan tehâşî edinmek ile Âstâne'de mevcûd ne kadar asker var ise başına cem' edüp askerimizin önünü almağa şitâb eder. Bu sebeble Çağrat tehî kalur. O zemân çend-rûz mukaddem tertîb eylediğim sefâyin ile ale'l-gafle boğazdan duhûl ve bize tâbi'ler ile murâd üzre tasarruf ederim, deyü ifâdesi madde-i garîbedir. Eserden mü'essire intikāl ile hıyânete ihtimâmları ne derecededir ve gurûr ve istikbârları ne vechile idüği ednâ mülâhaza ile ma'lûm olur.

Hemîşe dîde-bândır kemer ki hüsninde âşıklar
Kaçırma sevdiğim kâlâ-yı vuslün sonra şişlerler

[B.165b] Bâlâda mastûr derd-nihânın devâsı. C.

Sözde cihângîr-i cihân ve munazzam-ı devrân ve müdebbir-i menfûr-ı zemân efendim. Devr-i âdemden bu vakte gelince te'lîfü'l-kütüb-i nefâyisin cild-i mühezzebine emânet olasınız, âmîn ve sümme âmîn. Kesâfat-i kürre-i âlem ve kedûrât-ı nakş-i bukalemun her mûdan rû-nümûn olmak terâneleri hıtâmında mıkyâs-ı mekādîr nâss-ı felek-nâs olmağla hayâl-i hod be-hod ile mezâyâ-yı dehrden bin fersah dûr-edûr mülâhazât ile tabî'ât-ı maslahatın cenâb-ı sa'âdetlerinin ferîha-i firâş-endîşleri ne derecelerde karâr-gîr-i bî-mesâs ve ne mertebelerde tumturâk-ı âfâk-gîr olduğu ma'lûm-ı devr-i endîşân iken müsâmahalarına söz bulunmaz. Ancak ba'zı nâ-becâ su'âl ve cevâb ve bir ferde dehen-güşâya ruhsat verilmeyerek, şu şöyledir ve bu böyledir, irsâl misilleri pek çokdur. Mizâc-ı dehri

tetebbu' ve ukalâ-yı asra tebe'iyyet etmeyerek ve cenâbınız sülûk-ı kadîmenizi ve tavr-ı ser-seddinizi tahvîl etmeyüp mâşâ'Allâh sebât-ı kadîminizi pesend eyledim, himmet ise ancak olur. Lâkin ashâb-ı himmet ba'de't-tefekkür eğer sâbit-kadem olursanız her ne kadar geç mülâhaza kem-sürağ-ı vâdî-i hayret ise bile eğer kelâmında musır ve re'y-i sahîfinden nükûl ve hılâf-ı me'mûl ba'zı irâdât hakkında cilve-ger menfiyye zuhûr olmaz ise ve ba'zı ادغاث و ahlâm misillü şu'ûnât bir veznde salâbet ve evhâmına ve ıkdâm-ı bî-me'âline halel getürmeyerek ve himmet-i şeciyyetine vehm gelmeyerek ve Eflâtun dahi indinde tıfl-ı ebcedhân mesâbesinde kalup keyfe-mâ-yeşâ' def'aten hâtırınıza hutûreden tahayyülât-ı tecelliyât makāmında ad edüp ve bu evânda hılâflarına hareket eden her kim olur ise olsun unf u şiddet ve gazab-ı nâ-bercâ ile nazar-ı şerîfinizden hâbit ve kütübhâne-i ilm ü irfân olan derûn-ı sengin-bünyâd olan dâ'ire-i sa'âdetden bende-i mehcûrları gibi def'aten tard u teb'îd ile hemân mütevekkilen ale'l-lâh diyerek bir şeb-süvâr ve beni seven gelsün, velvelesiyle nîk ü bedî endahte-i kûşe-i nisyân ve dûr-endişâne hareket etmeyerek ba'îd ve karîb ve cibâl ü sahrâ demeyerek esbâb-ı zâhiri ve tarîkın su'ûbeti tefekkür olunmayarak [**B.166a**] sâdece ceffâr ve müneccim ve rü'yâcı kelâmlarına bel bağlayup ve seyf intikāmı miyânına bend ile mâlı hülyâya istinâden meselâ yüzellibin kadar sâhib-i tertîb müsallah silahşör ve piyâde ile ve yıldırım demüründen pergâl-i cengîde seyf ile bir hamle ve cenâbınız dahi feylosofâne pergâl-i hikmeti farta-yı sahîfenizden münfek etmemek üzre dere depe demeyüp sû be-sû geşt ü güzâr ve gördüğünüz şehr ü kasabayı ba'de'l-harâb tâbula-ı hayâlde güzelce ölçüp biçüp nazar-ı şerîfinize mâni' olur birkaç hâne kalur ise, anı dahi hedm ile râsit-i mesâhasına muvaffak olmağla sa'yiniz ma'lûm, işte böylece cibilliyetiniz lâzımesi üzre mukaddem ü müberrem etrâf-ı bilâda pervâne-mîsâl-i şedîdü'ş-şekîme mübâşirler irsâl ve bir kadem akdem âlem mu'tâde olsun, cenâbınızın bir eseri görülse ve mektûb-ı bî-hurûfunuz ile mesrûr olsak ammâ âh efendim âh, neyleyim senin vâfireden berü eğer re'y-i sahâfın karînenize ukalâ-yı asr ma'âza'l-lâh ferîfte olsa idi, şimdiyedeğin esbâb-ı harb tekmîl-i hey'ât sahrâsından ve Felemenk civârından tarîk-i müstakīm ile otuzbin top ve onbeşbin humbara ile Çine varup, şu kâfiri ale'l-gafle böğründen hılâf-ı me'mûl şebhûn mümkindir. Lâkin çasud cenâbınızdan gayrı akl-ı nâs mefkūd olmağla işler bu dereceye resîde oldu. Kavl-i şerîfiniz üzre bu taraflara ba'zen tevârüd eden kā'imelerde bu emrin hıtâmı cenâbınıza havâle olduğu dahi eşrât-ı sâ'at gibi bir ma'nâdır. İnşâ'Allâh erâcifdir ve i'timâda vechen mine'l-vücûh salâhiyyet mefkūd ammâ felek-i âlî ma'lûm ba'zan bu makūle nâ-becâ işler yapar. Hele Hudâ hıfz eyleye, âmîn. Lâkin tasaddi'den garaz eğer bu bî-ma'nâ idrâk olunur ise, hizmet-i fakīrde harf-i vâhidi kırâ'ate kādir olmayup ve rükûb ü nüzûl ve retk u fetk

ma'lûmu değil iken gâyet gayûr olduğundan ve cenâbımızın hamiyyetine dahi vâkıf olmağla kulakdan âşık ve efendim hizmete lâyık gayûr-ı laklaka bir dâr-ı alemdârlık hizmetiyle mümtâz olmak recâsına mebnî ve mezkûr merd-i gayûr gûyâ sefer-i eslâfda zahm-hurde ve kerem [ü] **[B.166b]** serd rûzgâr çeşîde olmağla hayli işe yarar bahâdır hattâ cenâbımızın hülyâsı misillü dahi ehven bir taraf bulmuş, beheri seksen zirâ' şeşhâne tüfenglü asker ile Trabzon yâhûd Sa'dâbâd'dan hareket ve kablubağa ile nakl-ı me'kûlât olunarak def'aten hücûm mümkindir, demesi tab'-ı şerîfe mutâbık ise febihâ, lâkin ol zât dahi evhâma tâbi' olduğundan nezdinizde inde'l-ukalâ kelâmı makbûl olmadığı bedîhîdir. Muktezâ-yı devr-i geç-reftâr, ahkâm-ı nev-sâl gibi netîce-i kırânât-ı ulviyye ve süfliyye ihtirâ'ıyla tebeddülât-ı ahkâm edegelmişdir. Şimdi dahi galat-ı tabî'at cenâbınızı îcâd ile ve kevn-i fesâdı bir kat dahi ifsâd ve berbâd eyledi. Hasbiye'l-lâh eğer bu sûret rû-nümûd olur ise, bârî serî'ü'z-zevâl olmak esbâbına teşebbüs edüp umûr-ı mu'avvecenizde sebât-kadem ve bir ferdi ısgā buyurmayup rehâvetden mücânebet ve sebât-kademi kadem-i zemâna tatbîk ile niçün olmaz, deyü sa'b görünen düşvâr işleri himmet-i hûdâneniz ile bir kadem-akdem ser-kâra teşrîfe inâyet ve şunda kusûr ve bunda fütûr dememek üzre ikdâm u hilâfında olana hemân kılıç hemân kılıç, deyüp, hâcerâd-ı kesûr (حاجراد کسور) demeleri mesrûr ve nice erbâb-ı fikri ma'dûm ederek dağlara düşmek üzre hareket edüp fehm ü idrâk sâhibi hılâf-ı tabi'-i şerîfiniz tekellüm edenleri mefkūd edüp ve haritalarınızdan gayrı cenâbınıza doğru söyler ve yol gösterir kimesne yokdur.Hudâ selâmet ihsân eyleye, âmîn.

Madde-i Kırım an-zemân-ı Ragıb Mehmed Paşa. Fî 1175. *[Bu bahis A nüshası v.13a-14b'de mukabele edildi]*

[B.168a] Berâ-yı sefer-i cezîre-i Mora ber-vech-i âtî zikr ü beyân. Fî 26 Ra. 1127.
[Bu bahis A nüshası 42b-43a'da mukabele edildi]

[B.168b]
Takrîr-i Sarım İbrâhim Paşa defterdâr-ı sâbık. Sene 1182. *[Bu bahis A nüshası 41a-41b'de mukabele edildi]*

[B.169a]
[Mâsârıf-ı esfâr-ı esbâk]
[Bu bahis A nüshası 41b-42a'dadır. Muhteva aynı olmakla birlikde ifade farkı dolayısıyla aynen alındı]

Yiğirmi üç târîhinde vâkı' olan Moskov seferiyçün Âstâne-i sa'âdet'den İsakcıya varınca vâkı' olan menâzil zahâ'iri. *Tarh-ı cârî üzre behâları mübâşirleri yedinden verilmek üzre tertîb olundu, mukayyeddir.*

Yiğirmi dört târîhinde sefer-i hümâyûn içün Âstâne-i sa'âdet'den İsakcı'ya varınca menâzil zahâ'iri. *Rayici üzre behâları mübâşiri yedinden verilmek üzre mübâya'ası tertîb olunduğu mukayyeddir.*

Yiğirmi altı târîhinde Mora seferiyçün Âstâne'den mahalline varınca menâzil zehâ'iri. *Ba'zen tarh-ı cârî üzre nakd akce ile ve ba'zen cizyelerine mahsûben mübâya'ası tertîb olunduğu mukayyeddir.*

Mora'dan avdetinde Edirne'ye gelince menâzil zahâ'iri. *Tekâliflerinden takas olunmak üzre tertîb olunduğu mukayyeddir.*

[B.169b] Yiğirmi sekiz târîhinde sefer-i hümâyûn içün Edirne'den Niş'e varınca menâzil zahâ'iri. *Nısfı tekâlife takas ve nısfı peşin verilmek şartıyla tertîb olunduğu mukayyeddir.*

Kırk dokuz târîhinde vâkı' olan sefer-i hümâyûn içün İsakcı'ya varınca menâzil zahâ'iri. *Tekâliflerine takas olunmak şartıyla tertîb olunduğu mukayyeddir.*

Elli târîhinde Âstâneden Sofya'ya varınca menâzil zehâ'iri. *Nakd akce ile mübâya'ası tertîb olunduğu mukayyeddir.*

Elli târîhinde Âstâne'den Niş'e varınca menâzil zahâ'iri. *Tekâlife takâsen tertîb olunduğu mukayyeddir.*

Mıkdâr-ı masârifât-ı esfâr-ı sâbık ile sekseniki seferi masârifi *[Bu bahis A nüshası 42a-42b'de mukabele edildi]*

[B.170a]

Mukaddemâ vâkı' olan seferlerde zîrde mastûr mühimmât mevcûd olup zuhûrâtı kalîl olduğundan masârif-ı kalîle ile umûr-ı kesîre idâre olunduğu zikr olundu. Nâkıs olup bu def'a vâkı' olan sefer malzemesi. Fî sene 1182* .

Der-aliyye'den Edirne'ye varınca kaldırımlar ve sancak depeleri ve köprü ve ormanlar kırdırmak içün ta'yîn olunan mübâşire ale'l-hisâb.*(Bâ-fermân ta'yîn olunan mübâşerât)*, guruş	15000
Çekmece-i sağîrden Nehr-i Tuna'ya varınca yol üzerlerinde olan anbarlara zahîre iddihâr ve mübâya'asıyçün ale'l-hısâb(Yemîn ve yesâr ve Edirne kolundan ta'yîn olunan mübâşerât), guruş	100000

[B.170b]

İsakcı anbarlarında mevcûd bulunmak içün Tuna boyundan mübâya'asıyçün ale'l-hisâb anbar emînine verilen. *(Matlûb gayr ez-mevcûd mübâya'ât. Hınta, kile: 100000 + Şa'îr, kile: 100000= 200000, bi-ma'rifet-i Hatibzâde Ahmed Ağa)*, guruş	250000
İsakcı'da kadîmî iki anbar olup müceddeden bir anbar dahi inşâ içün gayr ez-girân-behâ mismâr ve amele ücretiyçün ale'l-hisâb *(Bi-ma'rifet-i Hatibzâde Ahmed Ağa emîn-i anbar ve emîn-i binâ bâ-fermân)*, guruş	50000

*)Hicrî 1182, Mîlâdî 1768'e tekâbül eder.

Cocora'da Anbar ihdâs ve Bucak'dan mübâya'a ve iddihâr içün verilen *(Bi-ma'rifet-i Dağistânî ali Ağa ki vezîr olmuşdur. Dakîk, kile:55000 + Şa'îr, kile: 55000= 110000)*, guruş	255000
Hotin ve Bender ve Ozi kal'alarında mevcûd bulunmak üzre Eflak ve Boğdan memleketlerinden mübâya'ası fermân buyurulan.*(Behâ ve mikdâr-ı mikyâlleri bâlâda tahrîr olunmuşdur)*	
Hotin ve Bender ve Ozi kal'alarında mevcûd bulunmak üzre gayr-ı mevcûd irsâl olunan mühimmâtın navl-ı sefâyini içün *(Sülsi peşîn ve sülsânı ba'dehû verilmek üzre târîh-i muhtelife ile başka başkadır)*, guruş	45932,5
Gayr ez-mevcûd İstanbul ve Gelibolu ve Selânik barut-ı siyâh mübâya'asıyçün ale'l-hisâb *(Ordu-yı hümâyûn ve serhaddlere irsâl içün)*, guruş	35497,5
Gayr ez-mevcûd mehterhâne-i hayme-i hâssa çadır ve çerge ve bâdbân i'mâli içün kirpas mübâya'asiyçün *(Lâdik ve Aydın ve Haleb ve Sultânhisârı havâlîlerinden)*, guruş	67894,5
Garar kilim-i sâyisâne ve keçe mübâya'asıyçün ta'yîn olunan mübâşirâna ale'l-hisâb verilen *(Konya ve Karaman ve Ereğli havâlîsinden)*, guruş	11234

[B.171a]

Baruthâne-i selâsede barut-ı siyâh i'mâli içün mübâya'ası iktizâ eden güherçile behâsı içün ale'l-hisâb, guruş	6000
Hayrabolu ve Yanbolu mîrahûrlarında mevcûd esterân ve üştürândan gayrı iktizâ eden hayvanât-ı mezkûre mabâya'asıyçün ale'l-hisâb, guruş	55678,5
Toplar lâzımesiyçün mübâya'ası iktizâ eden tüvânâ bârgirân içün *(İsakcı'da anbar Emîni Hatibzâde Ahmed Ağa ma'rifetiyle tamgalanup hıfz olunmak üzredir)*, çift: 550, guruş	27550
Asel-nemî hord topları lâzımesiyçün ale'l-hisâb mübâşirîne verilen *(Selânik ve Siroz havâlîsinden matlûb)*, çift: 800, guruş	41340
Mühimmât-ı kilâr ve mühimmât-ı sâ'ire tahmîli içün iktizâ eden arabaların peşin ücretleriyçün *(Çekmece-i sağîrden mahrûsa-i Edirne'ye varınca vâkı' olan karyelerden matlûb)*,aded araba-i kâv:2000 + ve araba-i sirem: 600= 2600, guruş	5000
İsakcı Kal'ası zîrinde Kartal müvâcehesinde cisr inşâsı içün kerastesi Eflâk ve Boğdan'dan verilmek üzre yalnız ücret-i amelesi içün ale'l-hisâb *(Sâbık Kıbrıs muhassılı Süleymân Efendi yediyle inşâ olunmak)*, guruş	50000
Ustüaçık tombazları mübâya'asıyçün ta'yîn olunan mübâşirâna ale'l-hisâb verilen *(Silistre ve Tutrakan ve Ruscuk sâhillerinde inşâ olunmak üzre tombaz, aded:500)*, guruş	25000
Tuna ve girdablar muhâfazasıyçün çekdiri resminde mükemmel takımıyla inşâsı iktizâ eden şayka sefâyini içün ale'l-hisâb verilen *(Yergöğü'de Çadırcıoğlu ma'rifet ve nezâretiyle inşâ olunmak, şayka, aded:100)*, guruş	10000

[B.171b]

Ordu-yı hümâyûn nüzül emînine ale'l-hisâb verilen *(.Hâcegândan Ahmed Efendi'ye verildi)*, guruş	100000
Ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısına ale'l-hisâb verildi *(Zu'amâdan sâbıkā Bucak seraskeri Mustafa Ağa'ya verildi)*, guruş	40000

Ahen kazma ve külüng-ı Ferhâdî ve mismâr-ı şıranpovî ve temür ve elvâh kürek *(ve âhen darbe ve elvâh tokmak dahi)* mübâya'asıyçün *(ve müşk ve maslak ve oturdma dahi mübâya'a olunacak)* ale'l-hisâb *(Cebecibaşı ve mühimmât nâzırı Hâşim Ali Bey ma'rifetleriyle mübâya'ası fermân buyuruldu)*, guruş	25000
Gayr ez-mevcûd tüfeng ve kılıç ve fişeng kâğıdı ve top hartucu behâlarıyçün ale'l-hisâb ma'a şalı behâsı *(Bu dahi)*, guruş	35000
Müceddeden ısâğa olunacak asel-i nemâ-hord toplarıyla şayka ve sür'at toplarıyçün nühâs ve kalay behâlarıyçün verilen *(Tophâne Nâzırı ve İstanbul Gümrüğü Emîni ma'rifetiyle mübâya'a ü teslîm olunmak fermân buyuruldu)*, guruş	15500
Sür'at ve çarha toplarıyçün iktizâ eden cebe arabaları inşâsıyçün verilen *(Top arabacıbaşı ağa ma'rifetiyle müsâra'aten inşâsı fermân buyuruldu)*, guruş	11000

Def'a mübâya'ası iktizâ eden[1096]

Çalıkop, aded	11500
Orak, aded	10000
Mismâr-ı mütenevva'a, kıyye	25000
Tirşe, aded	4000
Sargı keçesi, aded	1000
Kirpas kefen, top aded	5000
İğne, deste	1000
İlik, kıyye	1000
Edevât-ı baharat, sandık	15
Edevât-ı marangoz, sandık aded	15
Edevât-ı demürcü, ocak aded	15
Edevât-ı dökmeci behâsıyçün ale'l-hisâb, guruş	15000
Cerrâh sandığı ma'a takım, aded	15
Çeleng sandığı, aded	15

[B.172a] Peksimâd tabhı içün[1097]

İstanbul serhabbâzına verilen, guruş	25000
Gelibolu'da Bulgaroğlu ma'rifetiyle tabhı fermân buyurulan peksimâd içün verilen, guruş	15000
Selânik'de tabhı fermân buyurulan peksimâd masârifiyçün verilen, guruş	14000
İstanbul furunlarında tabhı fermân buyurulan peksimâd masârifiyçün verildi, guruş	7500

Cem'an Yekûn guruş	**1354127**				
[aynı miktâr]	Kîse-i Rûmî	[2708]	Küsûr guruş	[127]	

Tersâne-i âmire'de müceddeden inşâlarına irâde-i aliyye buyurulan Donanma-yı hümâyûn sefâyini[1098]

Kıta'ât aded	
55	Şahtur sefâyini
50	Celbe sefâyini

1096 A nüshası 37b'de bu kalemlerin toplamı nakdi tutarı 30 kise olarak verilmiştir.

1097 Bu bahis A nüshası v.37b'de hulâsaten "Def'a peksimâd" başlığı altında verilmiştir.

1098 A nüshası v.37b'de bulunan bu bahsin sonunda bu gemilerin inşa maliyeti olarak 100 kîse verilmiştir.

15	Çamlıca sefâyini
15	Ateş kayıkları
15	Tarapuko
+50	Culope
200	

Gayr ez-mevcûd mahzen-i çöp mübâya'ası iktizâ eden[1099].

Zift ve katran ve reçine gayr ez-ocaklık, kantar	1200
Demür-i hâm, kantar	4000
Tel fanse *(Fanseden)*, kantar	500
Kirpas-ı bâdbân *(Aydın'dan)*, zirâ'	75550
Kolan-ı bâdbân *(Sultânhisârı'ndan)*, kantar	5000
İspavli *(Frengî ola)*, deste	1000
Sütûn seren sâl *(Canik Cibâli'nden)*, aded	15
Demür lenger ve çarmıh ve cıvata *(Samakoy'dan)*, kantar	5000

[B.172b]

Makara-i kebîr ve sağir *(Kurşunlu mahzende inşâ olunmek)*, aded	11000
Sancaklık şalı *(Hazînedârbaşı yediyle mübâya'a olunmak)*, zirâ'	1500
Fitil-i Mısrî *(Kâhire-i Mısr'dan gelmesi içün emri yazılmışdır)*, kantar	1500
Fenâr-ı sefâyin *(Galata'da inşâ oluna)*, aded	2000
Kandîl *(Galata'dan)*, aded	1000
Tirşe *(Sarrâchâneden)*, aded	5000
Hartuçluk şalı *(Çarşudan)*, zirâ'	3000
İğne-i bâdbân *(Kazzâzlardan)*, aded	10000
Balta *(Ahengerlerden)*, aded	1000
Tahta kurşun *(kurşuncubaşıdan)*, kantar	500
Cerrâh takımı (Galatadan), sandık aded	50
Boğasî *(Çarşudan)*, top	300
Tîr-mendî-i sakız *(sakızdan)*, kıyye	100
Üstüpü çöp *(Garbkapusundan)*, kantar	400
Fuğla(!) *(Galata'dan)*, aded	450
Tomar *(Istanbul ağasından)*, aded	1100
Manevele *(Bu dahi)*, aded	1100
Tokmak *(Bu dahi)*, aded	1100
Sekîl(!) *(Bu dahi)*, aded	200

Revgan-ı zeyt zeytün bağcıları kethüdâsı tarafından ve revgan-ı sâde ve sirke ve mercimek ve nohut ve erz-i Mısrî ve piyaz-huşk zahîreleri Matbah-ı âmire emîni tarafından verilmek üzre gayr ez-mevcûd mahzen-i surb ve mahzen-i çöp ber-vech-i bâlâ mübâya'ası iktizâ eden mühimmât içün gayr ez-ücret-i amele ve marangoz ve kereste-behâ verilen ale'l-hisâb,

Cem'an Yekûn guruş	**466795**			
	Be-hisâb kîse guruş	[933]	Küsûr guruş	[795]

[B.172b.Derkenâr] **Garîbe-i sefer-i hümâyûn:** İkiyüz bir târîhinde vâkı' olan sefer-i hümâyûnu i'lân içün tahrîr ve Tatar yediyle ıcâleten Anapa Kal'ası

[1099] Bu bahis A nüshası v.37b'de değerlendirilmiş ve toplam masraf olarak 933 kîse kayded ilmiştir.

muhâfızı bulunan Vezîr-i mükerrem İbiklizâde Mustafa Paşa cânibine ba's u tesyîr olunup emr-i âlî ve kā'ime-i sadâret-penâhî târîhlerine nazaran üç mâhdan sonra vâsıl olup der-akab tertîb-i dîvân ve nidâ-yı münâdiyân ile Moskov üzerine sefer-i hümâyûn olduğunu cümleye i'lân olundu. Kā'ime-i mezkûrun hulâsa-i mefhûmunda, senki vezîr-i müşârun-ileyhsin, kethüdânı hıfzına me'mûr olduğun Anapa Kal'ası'nın muhâfazasıyçün kā'immakām nasb u ta'yîn ve sen kabâ'il-i Çerâkise'den Abaza ve Abazık ve Natuhac ve Nogay kabîlelerinden tâmmu'l-esliha ve tüvânâlarından yüzbin mıkdârı süvârîyi yanına istishâb ve kal'adan hurûc ve Kabartaylar karşusundan Kûh-ı Elbruz dâmenin dutup, Dağıstan pîşgâhından ve Temürkapu'dan geçüp Moskovlu'nun karargâhı olan Petreburg Şehri'ni nehb ü gāret ederek gelesin. İnşâ'Allâhü te'âlâ ben dahi Ordu-yı hümâyûn mevcûdu ile **[Derkenâr B-173a]** azîmet edüp Moskovlu'nun baş serhaddi olan Kive Kal'ası veyâhûd Kamaniçe Kal'ası pîşgâhında iki ordu birbirine mülhak olmak üzre ma'iyyetinde olan Kuban cânibi hânı ile bi'l-ittihâd mezîd-i sa'y ü makderet eyleyesin ve's-selâm, deyü tahrîr buyurulmuş. An-asl Anapa ta'bîr olunan mahal, kal'a olmayup arâzî,i hâliyye ve düşmen sınûrına karîb bir kebîr liman olduğundan emr-i cihâd ve harbe âsân olmak içün cennet-mekân vezîr-i mükerrem Ferah Ali Paşa Hazretleri dîn ü Devlet-i aliyye'ye bir hizmet olmak içün hıfzına me'mûr olduğu Soğucak Kal'ası'ndan altmış aded top ihrâc ve sekiz tâbye resm edüp bostan hendeği misillü handek hafr ve toplarını vaz' ve Anapa Kal'ası'dır deyü nâm-zed eylemişidi. Ancak lafzen kal'a olup cânib-i Devlet-i aliyye'den i'ânet ü kudret-i inâyet olmadığından müte'âkıben kuvvetine binâ'en ol vechile kalmışidi. Ve beşyüz dükkân ve ikibin hâne cem' olduğu keyfiyetleri müşârun-ileyhin evsâfı hakkında olan başkaca kitâbda bast u beyân olunmuşidi. El-hâletü hâzihî sefer-i hümâyûn vâkı' olup **[Derkenâr B-173b]** Rusya ile Anapa Kal'ası miyânı dört sâ'at karîb olmağla üzerimize hamle edüp ceng ü kıtâl etmek lâzım gelse mevcûd olan altmış kıt'a kebîr ve sağîr toplarımız ile kaç günlük barutumuz vardır, deyü cebecibaşıdan lede's-su'âl, bir gün ve geceye vefâ eder, ancak cebehâne-i mahsûsa olmadığından derûn-ı kal'ada bir mahal hafr olunup zîr-i zemîne vaz' olunduğundan neşf ü nem ile fenâ bulmuşdur. Beher hâl pür-daht olmadıkca i'mâlı mümkin değildir, deyü ba'de'l-cevâb ve dâne-i gülle ve humbara ve fitil-i mısrî ve tüfeng ve kılıç dahi mevcûd-ı cebehâne olmayup tedârüki dahi ber-vech-i mümkin olmadığı cümlenin ma'lûmu oldukda çarha topu ve barut ve mühimmât-ı sâ'ire ile zahîre ve imdâd içün asker icâleten irsâl içün defter ve ber-mûceb-i defter sıhhat ve hakîkatı üzre arz u mahzar olunup Âstâne-i devlet-âşiyâne'ye müsâre'aten irsâl olundu. Cevâb-ı garîbe âmed **[Derkenâr B-174a]** bir iki mâhdan sonra menzil kayığı ile Der-aliyye'ye irsâl olunan tatar gelüp getürdiği emr-i âlînin hülâsa-i mefhûmunda,

senki vezîr-i müşârun-ileyhsin. Anapa Kal'ası'nın istihkâmı içün mebâliğ-i vâfire ile mücerrebü'l-etvâr binâ-emîni ve guzât-ı müvahhidînin ta'yînâtlarıyçün mıkdâr-ı vâfî zahîre ile nüzül emîni ve çerha ve sür'at topları ve bir mıkdâr asker ile imdâd olunmasını tahrîrâtında ve ocaklu ve ahâlî mahzarlarında ve Anapa kādısı i'lâmında tahrîr ü beyân olunmuş olduğu ma'lûmum olmuşdur. Askeri Tokad ve Erzurum cânibinden, zahîreyi Sinop tarafından tertîb edüp ba'de'l-ihrâc müsâra'aten varmak üzre olduğu ancak Der-aliyye'de mevcûd olan top ve mühimmât livâ-i şerîf ma'iyyetine tertîb ü irsâl olunmuş olduğundan nâ-mevcûd olmağla matlûbunuz olan topu, topcubaşıya ve arabalar arabacıbaşıya ve mühimmât-ı sâ'ireyi cebecibaşıya sipâriş edüp ba'de'l-isâğa evvel giden sefîne ile irsâl olunacağı ma'lûmun olmak içün i'lâm-ı hâl zımnında işbu emr-i âlişân ısdâr ve tatar ile irsâl olunmuşdur, deyü gelen emr-i âlî kaydı **[Derkenâr B-174b]** Başmuhâsebe'de hâlâ mukayyeddir. Müşârun-ileyh üç def'â mütâla'adan sonra düşmen-i dîn gelür ise top ve cebehânemiz gelinceye kadar tevkîf etmek içün karşu gönderilmek üzre bir kıt'a mahzar sûretini ihrâc ve yanında hıfz eylemek ve dahi ehl-i İslâm, sen hâkimimiz olup vakt ü zemânıyla niçün Devlet-i aliyye'ye ifâde ve celb eylemedin, deyü mukābele ederler ise cevâba medâr olup ancak kayd u esere giriftâr ve emândan gayrı imkân olmadığı hâtırasıyla leyl ü nehâr zâr ü giryân olundu.

Ticâretü'l-insân

İşbu nesâyih-i dil-pezîr ve mevâ'iz-i lâ-nazîr zebân-ı Fârisî'den lisân-ı Türkî'ye terceme olunmağla ulemâ-yı mütekaddimîn ve esâyih-i fuzelâ-yı güzîn ve hukemâ-yı zû-fünûn ve ukalâ-yı rehnümûn kelimâtından ibâret kalîl ile bu nasîhate derc olunmuşdur. Ashâb-ı basîrete ve erbâb-ı ferâsete bu kadar kâfîdir.

Erdeşîr بابك eydür. Devletin aslı dört nesnedir. Hakk te'âlâ'nın inâyeti zemânın himâyeti **[B.173a]** âkıl ve dânada zîr ve anın buyruk ve tedbîri.

Kavl-i Bağrat, dört nesne pâdişâhlığı saklar. Dînin paklığı, vezîrin emînliği, haram edici olmak, azm edici olmak.

Kavl-i Batlemyus, dört nesne dört nesneye gerekdir. Pâdişâhlığa siyâset gerek, re'âyâya itâ'at gerek, vezîre emânet gerek, leşkere nasîhat gerek.

Kavl-i Eflâtun, dört nesne dört nesneye muhtâcdır. Pâdişâh ra'iyyete, vezîr akla, bahâdır erler silâha, kâhil at tâziyâneye, kılıç çalmak zor pazuya muhtâcdır.

Kavl-i Sokrat, dört nesne dört nesne ile olur. Pâdişâhlığın ber-karâr olması ceng yarağı mükemmel olmak, dâ'im adâlet üzre olmak, intikāmda şecâ'at etmek, hâs u âma sehâvet etmek.

Kavl-i Hürmüz, dört nesne âdemi Hakk'a vâsıl eyler. Terk-i mâ-sivâ eylemek, tecerrüd ihtiyâr eylemek ve uzlet eylemek ve kanâ'at eylemek.

Kavl-i Îsâ Aleyhi's-selâm, dört nesne âdemin necâtına sebebdir. Az söylemek, az yemek, az uyumak, az cimâ' etmek.

Kavl-i Fisagoros, dört nesne pâdişâhlığı zâ'il eder. Beylerin zulmü, vezîrin gafleti, yazıcının hıyâneti, fukarânın nefreti.

Kavl-i Brahman-ı Hindî, dört kimesne ile medâr eylemek lâzımdır. Zâlim pâdişâh ile, yâr-ı kadîm ile, üstâz-ı hüşyâr ile, merdûm-ı bîmâr ile.

Feylesof eydür, dört nesne ra'iyyetin şartıdır. Biri tâ'at, biri nasîhat, biri şefkat, biri emânet.

Nizâmülmülk eydür, dört nesne hâtırı şâd eyler. pâdişâhlar âtîyi, rüzgâr himâyeti, ehl-i dillerin du'âsı, zeyreklerin senâsı.

Nizâmülmülk eydür, dört nesne âdemi murâda erişdirir. Ulular ile münâsebet, âkıllar ile meşveret, devletsizlerden ırâk olmak, azîzlerin du'âsın almak.

Şeyh Câmâs-ı kelîm eydür, dört nesne hamâkata delîldir. Gayrıların ayıbını gözetmek, kendi ayıbını görmemek, bahîl olmak, nâmerd cem'-i mâl edüp sahâvet demin urmak.

Şeyh Bâyezîd-i Bestâmî eydür, dört nesne âdemi dört nesneye erişdirir. Sır murâda, çalışmak râhata, sakınmak zühde, kanâ'at baylığa

İbrâhim Edhem eydür, dört nesne ululuğa delîldir. Ehlü'l-lâh ile oturmak, harâmdan perhîz etmek, pâdişâhlara ta'zîm etmek.

İmâm [B.173b] ***Ca'fer Es-sâdık*** eydür, dört nesne âdemi saklar. Perhîz harâmdan, sakınmak fesâddan, sehâvet âfâtdan, emânet hıyânetden saklar.

İmâm Zeynelabidin eydür, dört nesne yahşî nuhbetler allâmetidir. Fi'linde eyü olmak, kavlinde doğru olmak, helâl rızka çalışmak, ehl ü iyâlinden dirîğ tutmamak.

Hürmüz Hakîm eydür, dört nesne dahi bedbahtlık alâmetidir. Sâ'ili mahrûm göndermek, câhil ile sohbet etmek, cem'-i mâla harîs olmak, ehl ü iyâlin delîl tutmak.

İmâm Muhammed Bâkır eydür, dört nesneden ırak olsa herkez ana yaramazlık erişmez. Biri hışmdır, biri kibîrdir, biri nisbetdir, biri kâhinlikdir.

İmâm Ca'ferü's-sâdık eydür, dört nesne dünyâ ve âhıret horluğuna sebebdir. Bed-gûy olmak, bed-huy olmak, türş-rûy olmak, süver-cûy olmak.

İmâm Mûsâ Kâzım eydür, dört nesne müdîrler nişânıdır, eblehler ile tedbîr etmemek, olmaz yere mâl telef etmek ve dostların nasîhatin kabûl etmek ve zemândan gayret almak.

İmâm Mûsâ Rızâ eydür, dört nesne âdemin kemâline delîldir. Dostlar ile meşveret etmek ve gazab âteşin söndürmek, düşmenler ile mudârâ eylemek, ecr söze tahammül etmek.

İmâm Muhammed Takî eydür, dört nesne zâhirde az ma'nâda çokdur. Biri düşmen, biri âteş, biri idrâk biri borçdur.

İmâm Hasanü'l-askerî eydür, dört nesne fi'illerde güzîde ve âkıllar indindedir. Kanâ'at eylemek, meşveret ile iş işlemek, ve hışmı def' eylemek ve âkıbete nazar etmek.

Ebû Ali Sînâ eydür. Dört nesnenin sonunda dört nesne vardır. Gammâzın âkıbeti rüsvaylık ve hışmın âkıbeti pîşmânlık ve tekebbürlük âkıbeti horlukdur.

Nasreddîn Tûsî eydür. Dört nesne tîz-rek geçer. Pâdişâhların zulmü, dostların ıtâbı, yaramazların sohbeti, mahbûbların hüsni.

İmâm-ı Gazâlî eydür. Dört nesne dört nesne ile temâm olur. Anlayış akılla, dindârlık perhîz ile, iş niyyet ile, ni'met şükr ile temâm olur.

Şeyh Cüneyd Bağdâdî eydür. Dört nesne dört nesneyi getürür. Hâmûşluk selâmet, sehâvet ululuk, şükretmek ziyâdelik getürür.

Şeyh-i kebîr eydür. Dört nesne dört nesneyi zâ'il eder. Nâ-sipâs olmak ni'meti ve zulm kuvveti, [B.174a] kâhinlik devleti, tekebbürlük mürüvveti.

Ebu'l-hasen Basrî eydür. Dört nesne dört nesneden kopar. Düşmenlik hasedden ve cömertlik mîzâcdan ve جزالك pintîlikden kopar.

İmâm Ebû Hanîfe eydür. Dört nesneyi her kim işler ise dört nesneye giriftâr olur. her kim dil-nûr hor olur, her kim bitî olur tenhâ kalur, her kim âkıbetine nazar eylemezse peşîmân olur, her kim pâdişâhlar ile karşulaşursa helâk olur.

Eflâtun Hakîm eydür. Dört nesne âkıller işi değildir. Tecribe olunmamış kimesne ile küstahlık etmek, avratlardan vefâ ümmîdin eylemek ve düşmânlardan emîn olmak, oğlacıklar ile meşveret eylemek.

Eflâtun Hakîm eydür. Dört nesneyi geri döndürmek olmaz. Söylenmiş sözü, geçmiş kazâyı, atılmış oku, geçmiş ömrü.

Azîzândan menkûldürki, dört Kur'ân-ı azîmin tefsîridir. Biri Hak te'âlâ'nın farzın yerine getürmek, Resûlü'l-lâh aleyhisselâmın sünnetin mu'teber tutmak, anayı atayı hoşnût eylemek ve Hak te'âlâ kullarına ihsân eylemek.

Resûlu'l-lâh aleyhisselâm eydür. Dört nesne ehl-i Cennete alâmetdir. Vech-i kabîh ve lisân-ı fâhiş ve kalb-i şedîd ve bed-bahîl.

Şeyh Cemâleddîn eydür. Her kim bu nasîhatlar ile âmil olur, anın? dünya ve âhıret murâdı hâsıl olur. Her yerde Hak te'âlâ hazretlerin yâd edüp hâzır u

nâzır bilmek gerekdir ve halkın hukūkun ri'âyet eylemek farz idüğin bilmek gerekdir, düşmene dosta ri'âyet eylemek vâcibdir, hiç kimesnenin ayıbına nâzır olma. Halkın tama'-ı resmin kaldır, tâ ki âzâdelerden olasın. Dâ'imâ kana'atı pîşe edin. Yaramaz yoldaşlardar sakın, lokmadan perhîz eyle. Her kimi görsen kendinden yenrek bilmek gerek, hiç günâhı hor görme, mâla ve devlete mağrûr olma ve avratlardan vefâ ümîdi tutma ve kendü râzın gayrıya deme, hayır amel her ne kadar çok olsa az bilmek gerek ve her günâhı azîm bilmek gerek ve kudretin oldukca hayır söyle, sehâveti ve lütfu pîşe eyle.Her ne mümkin olursa gönülleri aele getür. Her kim bu sıfatlar ile muttasıf ola, ol sahîh mü'min ve ehl-i dîn olur. Hulefâdan Nizâmülmülk, Abdullâh Ensâriye, bize nasîhat eyle, deyü haber gönderdi. Anlar dahi **[B.174b]** buyurdular ki. Bu mezkûr olan kelâm ile âmil olanın dünyâ ve âhıret murâdı hâsıl olur. Hakka sıdkın olsun, halka insâfın olsun, dâ'im nefse kahr et, dervişlere lütf et, ululara hurmet eyle, âkıllara şefkat eyle, dostlara nasîhat eyle, düşmenlere mülâyemet eyle, câhiller ile hoş ol ve âlimlere tevâzu' eyle. Ve hem ol esnâda buyurdu kim. Yâ Nizâmî, gönülleri hayr eyle ve özürleri kabûl eyle ve zülfün aynı setr eyle, ve beni dünyâya değişme dedi. Çün Abdullâh Ensârî bu kelimâtı yazup Nizâmülmülk'e gönderdi. Nizâm dahi cevâb verdikde, mâdâm ki ömrü vardır, bu nasîhatler ana temâmdır ve dahi leşkere serdârlık kişîde on iki haslet gerek. Şecâ'atda arslan gibi, hîlebâzlıkda dilki gibi, çapkınlıkda kurd gibi, zorda kaplan gibi, kalkmakda pars gibi ve cengde kelb gibi ve peklikde turna gibi sehar-hîzlıkda karga gibi, kanâ'atda ukāb gibi ve yola gitmede güvercin gibi. Her kimde bu on iki haslet mevcûddur cihângîr olur. Ve Allâhu a'lemü bi's-savâb ve ileyhi'l-merci' ve'l-me'âb. Temmet.

Hırka-i sa'âdet hizmeti beyânındadır.

İhrâk vukū'unda lâlâ odaya haber verir. Miftâh ağası ve peşkîr ağası ve berberbaşı ve sırkâtibi ve sarıkcıbaşı ve mü'ezzinbaşı [ve] acemi olan arz ağaları [ve] başçukadar [ve] arz ağaların, başlâlâları silahdar ağanın ihrâk nevbetcisi lâlâsı eğer sofaya çıkar ise, nevbetcibaşı şilteciler avadan (عودان) bîdâr oluna. avadan(!) hatmi biniş olmadıkca mâbeyne her kim alınsa, silahdâr ağaya haber verilür. Çavuşdan mâ-adâ hünkâr Hırka-i şerîfe teşrîf eyledikce avadan(!) mumunı kapunun mukābilinde altun şam'dânı direk dibine vaz' edüp dîvân dura. Eğer silahdar taşrada duran ağabaş dilsiz olmaz ise ba'de'l-aşr silahdar ağa efendimizi çıkarır iken dârussa'âde ağasına haber verir. Mâbeyn küşâd oldukda, küçük kapunun iç tarafına girüp dura. Efendimiz Hırka-i şerîfe girdikde papuçları alup başdaki şem'ın yanına vaz' etmek avdetde refîkı taşrada mukaddemki gibi dîvân durup birisi papucu elinde tutup Hırka-i şerîfden hurûcda giydirmek üzre müterekkıb ve her hâlde edâya ri'âyet olunur.

[B.175a] **Rusya Devleti'nin ne mıkdâr askeri vardır ve ne mahalde i'mâl eder ve Ten Suyu'nda sefîneleri ve ince donanması ve harc ve masârifı keyfiyetleri İsveç elçisinden mahfîce su'âl edüp gönderdiği kā'imesinin sûretidir. Sene 1149**[1100].

Evvelen: Alâ-vechi'l-icmâl tahrîr olunan kā'ime-i mezkûrı devlet-i mezbûre asâkirinin cenerali olan, ba'dehû Françe Devleti'nin hizmetinde hâlik olan Mareşal Kon de Lovendal[1101] nâm ceneral olan, on dokuz sene mıkdârı bundan akdem kendüsi tahrîr ü beyân eylemişdir.

Sâniyen: Ol zemândan berü mevâdd-ı mezbûreye müte'allık tebdîlât ü tağyîrât zuhûr etdi ise cüz'iyyât makūlesinden ad olunmak ihtimâldir. Ve mevâdd-ı tebeddülâtın a'zamî ve ehemmi Ukranya Kazakları'na dâ'ir olup hetmanlık mansıbı devleti mezbûre ref' u i'dâm olunduğu ulûfesiz ve gayr-ı müretteb ecnâdından olan mezbûr Kazak neferâtının bir mıkdâr adedini tenzîl etdikden sonra sâ'ir ulûfesiz ve müretteb asâkire kıyâsen ulûfelü müretteb ecnâd nasb u ta'yîn olunmuşdur. Ve bu neferâtın cemî'i harc u masârifı ahâlî-i Ukranya'nın iltizâmında olduğu mesmû'dur.

Sâlisen: Rusya Devleti'nin gerek süvârî ve gerek piyâde ecnâdının adedi ve harc u masârifı eğerçi her zemân ve her eyâlet ve mahalde ber-karâr ve mutâbık olmaya. Lâkin ceneral-i mezkûr, devlet-i mezkûrenin kuvvetini bi-hasebü'l-imkân fehm ü tahsîl içün devlet-i mezkûre hizmetinde olduğu vakıtda "land milis" ta'bîr olunur asâkirin birer recmân ya'nî bin beşyüz seksen üç nefere münhasır olan bir bölük ecnâda lâzım geldiği masârifı hisâbı üzre cem'-i ulûfelü müretteb ecnâdının masârifını ol vech üzre hisâb ü terkîm eylemişdir.

Râbi'an: Eyâlât ü emsâr içinde olan şa'îrât ve nebâtât ve sâ'ir zahâyirin behâsı mahall-i hudû[d]da mevcûd olan mezkûrâtın behâlarından dûn iken ve asâkirin devlet akcesiyle alınan âlât ve silâhı sulh ü salâh vakıtlarında her sene tecdîdi lâzım değil iken, yine kā'ime-i mezbûrda mastûr olduğu veh üzre birer recmân ya'nî bir bölük neferâta sınûr lâzım gelen harc u masârifı **[B.175b]** ol kadar meblağa bâliğ olmağla sefer ü muhârebe eyyâmında neferât-ı mezkûrenin harc u masârifâtı gāyet ile tezâyüd olacağı âşikâre ve mu'ayyendir. Ve eğerçi ulûfelü ve müretteb Rusya asâkirinin adedi **ikiyüzaltmışbeşbin dokuzyüz doksan yedi** nefer olup, lâkin memleket-i mezbûrenin cemî'-i hudûd ve kılâ'ına muhâfızân lâzım olmağla sefer-i muhârebe eyyâmında bâlâda zikr olunan cemî' asâkiri i'mâl ü tesyîr etmesi nâ-mümkin bir hâletdir. Devlet-i aliyye ile Rusya Devleti beyninde def'aten evâhir-i muhârebe eyyâmında Bucak hudûdunda olan Feld Mareşal De

---

1100 "Sene 1149" mîlâdî 1736 senesine tekâbül eder.

1101 "Kon de Lovendal (قونده لوروندال)"

Sunik nâm ceneralin asâkiri doksan recman ve Azak tarafında olan Feld Mareşal Lasi nâm ceneralin asâkiri dahi kırk recman olduğu Moskovlu'nun ecnâd tahrîrâtlarında mastûr olup ve bu vechile her recman bin beşyüz seksen üçer nefere mahsûben gayr-ı müretteb ecnâd-ı[1102] neferâtdır. Mâ'dâ ol iki asâkir-i mezbûre ma'an ikiyüzbinden ziyâde neferât eder. Eğerçi asâkir-i neferât-ı mezbûrenin adedi mebâliğ ile tahrîr olunduğu muhtemel ola. Lâkin hemân muhâfaza-i hudûd ve i'mâli ol etrâfa ve civârında mahdûd oldukca vâfir asker cem' ü tesyîr eylemesi imkândan dûr değil bir emrdir. Ammâ kendi hudûdlarından ba'îd yerlerde olan mahallere vardıkları hâlde izdiyâd-ı harc ve masârif-ı zahmet ve meşakkatden nâşî ol kadar azîm askeri i'mâl ü tesyîr etmesi gâ'ile-i müşkil ve nâ-mümkin bir hâldir. Ve bu ecilden Nemçe Devleti'yle def'aten evâhir-i muhârebe eyyâmında devlet-i mezbûre cemî' var kuvvetini pazuya getürüp, lâkin Nemçe Memleketi beyninde vâfir mesâfe olmağla altmışbinden ziyâde müretteb asâkir ve neferâtı Rusya Memleketi'nden ihrâc ü tesyîr nâdiren mine'l-vukū' idi. Ve ceneral-i mezbûrun ber-vech-i tahmîn hisâbı üzre yüzonaltıbin dörtyüz nefere bâliğ olan ulûfesiz ve ğayrı müretteb asâkir-i ecnâd-ı mütenevvi'a havâlî-i Tatar hudûdunda sâkin ü mutavattın olmağla, ol hudûd etrâfında i'mâl etdirmesi âhar ba'îd mahallere nakl ve tesyîrden ziyâde âsân ve emr-i yesîr olduğu mu'ayyen olmağla bâlâda mastûr mezbûr muhârebe eyyâmında ecnâd-ı mezbûre her vilâyeti gâret ü harâb ve zahâyiri i'dâm etmekle **[B.176a]** bu gûne düşmenlere etdikleri kadr-ı ziyân u hasâret Moskovlu'ya dahi gezend ü muzâyaka erişdirmeğin ecnâd ve neferât-ı mezbûrenin kesretini yerlerine ve vilâyetlerine sür'atle rucû' etdirilmesi lâzım ve iktizâ olunmuşidi. Lâkin ba'zı ecnâd-ı sahîha mûcebince Mîlâd-ı Hazreti Îsâ'nın **bin yediyüz kırk dört**[1103] senesi ve hicret-i Nebeviyye'nin **bin yüz elli yedi**[1104] senesi Rusya makarr-ı hükûmeti olan Petersburg nâm şehrin limanında vâkı' olan donanma bu vechiledir ki cümleden küçügi elli dört top ve büyüğü yüz ondört top çeker yiğirmi dört beylik sefâyini ve cümleden küçüği yiğirmi dört top ve en ekberi kırk dört top çeker yedi kıt'a fırkata ta'bîr olunur diğer sefâyin. Ve kırk top çeker beram (برام) ta'bîr olunur iki diğer sefâyin. Ve on ikişer top çeker pakeput (پاکه پوت) ta'bîr olunur dört kıt'a küçük sefâyin.. Ve yüz iki çekdire ulûfelü mellâhân adedi ol vakıtda onbin doksan yedi neferâtı olup ve cemî'-i donanmanın senevî harc ü masârifi ikibin kîse ile ikiyüzbin rubleye bâliğ idi. Ol târîhden berü Rusya Devleti'nin kuvveti tecribesi tezâyüd olup lâkin şimdiye dek alâ-vechi't-tafsîl tahrîr ü beyân olunduğu bir kimesnenin ma'lûmu değildir. Devlet-i aliyye ile Rusya Devleti beyninde def'aten evâhir-i

---

1102) "ecnâd" + "ecnâddır"B.

1103 "bin yediyüz kırk dört" Milâdî 1731-1732'ye tekâbül eder.

1104 "bin yüz elli yedi" Milâdî 1744'e tekâbül eder.

muhârebe eyyâmında Rusya Devleti muhârebe-i mezbûrenin evâ'ilinde elli ikişer top çeker beram ta'bîr olunur altı kıt'a sefâyin-i kebîre ve on sekiz top çeker dokuz kıt'a diğer sefâyin-i sağîre, bundan mâ-adâ vâfir çekdireler dahi Nehr-i Ten sevâhilinde vâkı' Tavro (طاورو)[1105] nâm limanında binâ ü ihdâs edüp Azak muhâsarasında Moskovlu i'mâl eylemişidi. Ve ba'dehû kerç nâm kal'anın fethi niyyetiyle ellişer âdem tahammüli olacak kadar dörtyüz elli mıkdârı küçük şaykalar ihdâs ve bunların muhâfazasıyçün kalyota ta'bîr olunur elli kıt'a sefâyin dahi ma'an binâ ve mu'asker eylemişdir. Lâkin Azak Denizi'nde Nehr-i Ten hâricinde vâkı' sığ yerlerde sefâyin-i kebîrenin geşt ü güzârlarına mâni' olmağla hemân hafîf ve sağîr sefîneler güzâr edebilür. Sevâhil-ı garb tarafından berren Kırım üzerine azîmet ü tesyîr olunan Rusya asâkirinin **[B.176b]** muhâfazasına me'mûr olunmuşdur. Donanma-i sağîrin def'a-i evâ'il-i sülûkünde gerek furtuna zuhûrunda ve gerek donanma-yı hümâyûnun darbından gâyetle mazhar-ı gezend ve hasâret olup ve def'a-i evâhir sülûkünde donanma-yı hümâyûn, donanma-yı mezbûr-ı sağîri muhâsara ve muztarib etmekle halâsdan me'yûs olup bâkî sefâyini kendüleri ihrâk eyledikleri alâ-mâ-hüve'l-vâkı' kendülerinin ihbâr-ı tahrîrâtlarında mastûrdur. Ve hâlâ Tavro nâm limanında ve Nehr-i Ten sevâhilinde vâkı' diğer müstahkem kal'alar limanında Moskovlu sefâyininin vücûdu va'disi? ma'lûmdur.

Sâdisen, Mîlâd-ı Hazret-i Îsâ'nın **bin yediyüz otuz altı**[1106] senesi ve Hicret-i Nebeviyye'nin **bin yüz kırk dokuz**[1107] senesinden mukaddem Rusya Devleti'nin ma'hûd ve mukarrer senevî îrâdâtı onaltıbin kîse rubleden ziyâde olup ol zemândan berü kendü memâlikinin îrâdını her gûne ve her mesâlikden ziyâde eylemesini devlet-i mezbûre gâyet ile sa'y u dikkat eylemişdir. Lâkin tezâyüd ne mıkdâr idiği nâ-ma'lûmdur. Ve bu husûsun madde-i küberâsı ruhbânın îrâdâtı ve emvâlidir ki, devlet-i mezbûre mecmû'unu zabt edüp râhiblere hemân ta'ayyüşlerin verüp bâkîsini hazîne-i devlete idhâl olunur. On dokuz sene mukaddem tahrîr olunan Rusya asâkirinin ale'l-icmâl beyân u tafsîli ve mahall-i me'mûrlarının ulûfelü ve ulûfesüz olanları ve harc u masârifları beyânıyla İsveç elçisinden gelen defterin sûretidir ki zikr olunur.

1105 "Tavro", doğrusu Taganrog Limanı olmalı.

1106 "bin yediyüz otuz altı" Mîlâdî 1725-1734'e tekâbül eder.

1107 "bin yüz kırk dokuz" Mîlâdî 1736-1737'ye tekâbül eder.

Muhâfızân-ı Bocod(!) nefs-i kraliçe

Neferen	
0260	Lib de Kumpani de Granadye ta'bîr olunur bir bölük piyâdegân
8117	Recimande Garde ta'bîr olunur üç bölük piyâdegân
0107	Kumpanide Bombardiye ta'bîr olunur bir bölük piyâdegân
+1356	Recimane Kulları ta'bîr olunur bir bölük süvârî
9140	

Muhâfız-ı kalâ'

Neferen	
25251	Bahr-i Baltık sevâhilinde
38008	Enderon (اندرون) mamâlikinde
+05856	Dragon[1108] ta'bîr olunan bir nev' neferât
691115	

[B.177a] **Land milis ta'bîr olunur asâkir ve ecnâd-ı eyâlet**

Ukrayna vilâyetlerinde mensûb ve müstahkem hutût civârında recmande infanteri[1109] ta'bîr olunur dört bölük piyâdegân ve recmande Dragon ta'bîr olunur on altı bölük neferât ki her bölükde bin ikiyüz seksen bir nefere mahsûb.

Neferen	20480

Kazan Eyâleti'nde

Recmande Dragon ta'bîr olunur dörtyüz bölük, her bölükde elli dokuz neferden,

Neferen	23600

Ulûfelü ve müretteb sâ'ir ecnâd

Kürasiye ta'bîr olunur üç bölük zırh-pûş neferât ki her bölükde dokuzyüz seksen nefere mahsûben İnfanteri de kampane? ta'bîr olunur kırk altı recman ya'nî bölük-i piyâdegân, her bölükde ikibin ikiyüz altmış dört hisâbıyla mahsûb,

Neferen	
002940	Zırh-pûş-ı mezkûrlar
104144	Kamyâne ta'bîr olunan
107084	

1108 "Dragon" Ejderha, süvârî asker.
1109 "infanteri" infanterie, piyâde askeri.

Dragonda kampa[ne] ta'bîr olunur yiğirmi dokuz recman

Ya'nî her bölük neferâtı ki her bölükde bin ikiyüz yiğirmi dokuz nefer hisâbıyla mahsûb,

Neferen	
35642	Cosar ta'bîr olunur üç bölük süvârî neferat, her bölük biner neferden
03000	" " " " "
38600	Lağımcı ve toparabacı ve sâ'ir amelesi
+ 11361	" " "
50003	
10000	Ten Kazağı
00400	Hokü Kalmuğu
06000	Tnapir Kazağı
40000	Kuban Kalmuğu
+ 60000	Ukranya Kalmuğu
166403	
009840	Bâlâdan nakl
+069115	Bâlâdan nakl
245358	
020480	Bâlâdan nakl
+107084	Bâlâdan nakl
372922	

Vech-i meşrûh üzre Rusya Devleti'nin recman de enfanteri ta'bîr olunur bir bölük piyâdegân batalyon[1110] ta'bîr olunur iki bölüğe tevzî' ü taksîm olunur ve merkûm batalyon kumpani ta'bîr olunur dörder ednâ bölük olup ve iki ba[ta]lyon ki sekiz kumpani eder. Neferâtı içinde yüzkırk beş tuvana eşhâs intihâb olup ve bunlara granadye nâmında bir dokuzuncu kumyani bir bölükdür. Her recman de enfanteri yüz on iki nefer bölükbaşı, odabaşı ve envâ' merâtib zâbitânı ile cem'an bin beşyüz seksen üç nefere munhasırdır. Ve bu bölük içinde hemân bin dörtyüz yiğirmi üç nefer cengci olup bâkîsi yazıcı ve cerrâh ve berber ve tüfengci ve toparabacı ve na'lband ve arabacı ve gayruhû yüz altmış nefer eşhâsdır ki, bunlar harb ü kıtâl üzre değildir.

Top ve ana dâ'ir olan masârifdan mâ-adâ recman de enfanteri ta'bîr olunur bir bölük piyâdegân[a] her sene lâzım olan harc beyân olunur.

Bin beşyüz seksen üç neferin ulûfesine tuz ve lahm dahi zam olunmağla onikibin yüz doksan dört ruple ta'bîr olunur bir nev' meskûk akce eder.

1110 "batalyon" bataillon, tabur.

Ruple	
0252	Mu'âlece-i tabîb ve ilaç içün
0066	Bîmârhâne masârifı
+ 7570	Esbâb-ı neferât
7888	
5573	Hınzîr ve dakîk içün
0435	Sâ'ir ta'yînât içün
1069	Atlara altı aylık nebâtât ve şa'îr içün
1216	Yüz elli iki aded bârgîr içün
+27865	Alât ve silâh ve sâ'ir mühimmât lâzımesiyçün
44046	

Bir recmanda enfanteri lâzım olan cemî' harc ve masârifı kırk dört bin kırk altı ruple eder.

Ecnâd-ı süvârî ve tophâ ve sâ'ir mühimmâtın tefâvüd ve izdiyâd-ı **[B.178a]** masârifdan mâ-adâ vech-i meşrûh üzre bin ikiyüz seksen üç nefere mahzar olan bir recmân de enfanteriye iktizâ eden şa'îr-i harc ve masârifı kırkdörtbin kırk altı ruble olmağla bu hisâb üzre bâlâda mezkûr ve mahsûb olan neferâtın harc u masârifı yiğirmibin kîse yüzyiğirmibin üçyüz yiğirmi ruple eder, deyü tahrîr eylemiş.

Devlet-i aliyye-i dâ'imü'l-ihsânın gayr ez-serhâddât ulûfe-horân askerinin mıkdâr ve ecnâs ve yevmiyyelerinin mıkdârını hâvî icmâlen defteridir. Sene 1174, kıst 1.

Neferen	Yevmiyye	
20380	426468	Neferât-ı atîk-i yeniçeriyân
09371	065597	Bâb-ı حوتكان
00000	003030	Gılmânân-ı acemiyân-ı İstanbul
00080	000784	Gılmânân-ı acemiyân-ı bağçe-i hâssa
+02022	+001011	Dolmacıyân
31853	496890	
11979	285099	Neferât-ı silahdârân
00118	002192	Ulûfeciyân-ı yemîn
00139	002547	Ulûfeciyân-ı yesâr
00166	003046	Gurebâ-yı yemîn
+00119	+002680	Gurebâ-yı yesâr
44374	792454	
04176	109078	Cebeciyân-ı atîk
01364	023174	Cebeciyân-ı cedîd
01419	038982	Topcıyân-ı atîk
+00533	+008670	Topciyân-ı cedîd
51866	972358	
00083	001322	Ağayân-ı dâru's-sa'âde
00041	001359	Evkāf-ı hâssa
00015	002229	Mütekā'idîn
00146	001899	Hâne-i hazîne-i hümâyûn
+00142	+001447	Hâne-i كملاز hümâyûn

52293	980614	
00207	002459	Hâne-i sefer
+00014	+000559	Teberdârân
52514	983632	
00089	003365	Mütekā'idîn-i ağayân-ı Enderûn-ı hümâyûn
00889	026877,5	Ağayân-ı dergâh-ı hümâyûn
00616	008477	Çavuşân-ı dergâh-ı âlî
+00600	+005774	Bevvâbîn-i dergâh-ı âlî
54708	1028125,5[1111]	

[B.178b]

Naklen Neferât	Naklen Yevmiyye	
54708	1028125,5[1112]	Nakl olunan neferât ve yevmiyyedir
00549	0014877	Toparabacıları
01604	0005695,5	Hademe-i Matbah-ı âmire
01067	0007548	Hademe-i Istabl-ı âmire
+00797	+ 0007918	Neferât-ı Tersâne-i âmire
58725	1064164	
00661	0011159	Donanma-yı hümâyûn kalyonları ve kapudânân ve kâtib ve hulefâ ve gemiciyân
00871	0005312	Mehterân-ı hayme-i hâssa
00230	0001117	Ehl-i sevk
+00095	+ 0001711	Mehterân-ı tabl-ı alem
60582	1083463	
+00084	+ 0002319,5	Peykân-ı hâssa
60666	1085782,5	
00104	0000676	Tâhin-i hâssa
00055	0000157	Çâmeşuyân-ı hâssa
00019	0000820	Hazîne-i dârân-ı Bîrûn
+00074	+ 0000978	Etıbbâ-i hâssa
60918	1088409,5[1113]	

Nâssın nâ-ma'lûmu olmağla ol mıkdâr kîse akceyi yeniçeri ve cebeci ve topcu ahz eyledi zan ederler. Hâlâ hâzâ'l-minvâl üzredir.

İşbu icmâlde mastûr ol mıkdâr neferât yevmiyye-i mezkûre ile yetmiş dört[1114] senesi mevâcibi kalaminde mukayyeddir.

Yekûn kîse-i dîvni		Küsûr guruş	
2464		16892	
- 0193	An-hızâne	- 07119	An-hızâne
2271		9773	

1111 "1028125,5" metinde 1029125,5'dur.

1112 "1028125,5" Nakl mikdârı hatalı olarak "10291250,5" verilmiş B. Bu hata işlemin sonuna kadar yansımış ve toplam sonucun hatalı çıkmasına sebeb olmuş. Buradan itibaren bu yanlışlığın yansıdığı yerlere müdahale ederek sıhhatli neticeyi kaydetmek durumundayız.

1113 "1088409,5" metinde "10451534,5" sehv B.

1114 "yetmiş dört"den kasıt 1174'dür. Mîlâdî 1760-1761'e tekâbül eder.

Berâ-yı mevâcib masar, recec sene 1180[1115]

Kîse-i dîvânî	Küsûr	
4721	48428	
- 0306	- 29447	An-hızâne
4515	18981	

Berâ-yı mevâcib masar, recec sene 1181

Kîse-i dîvânî	Küsûr	
4767	40064	
- 0297	- 05448	An-hazîne
4470	34616	

Berâ-yı mevâcib masar, recec sene 1179

Kîse-i dîvhanî	Küsûr	
4852	54354	
- 0315	- 37856	An-hazîne
4537	16498	

Mevâcib reşen sene 1181

Kîse-i dîvânî	Küsûr
2372	43636
- 0149	- 29968
2223	13668

Mevâcib lezez sene 1182. Âstâne

Kîse-i dîvânî	Küsûr
1340	46267

Mevâcib-i masar, recec sene 1183[1116]**, îrâd-ı Ordu-yı hümâyûn**

Kîse-i dîvânî	Küsûr
2765	20481

[B.179a] **Ordu-yı hümâyûn'da mevcûd bulunmak üzre Der-aliyye'de tertîb olunan neferât-ı sür'atciyân. sene 1184**[1117]

Neferen	500

Bir senelik ulûfe ve masârifları

Guruş	100000

Françelü Tot Beyzâde'nin Hasköy'de müceddeden isâğa ve îcâd ve ta'lîm eylediği beşyüz nefer sür'atcilerin bir senelik masârifları yüzbin guruşa bâliğ olup îrâdiyle idâre olunmak üzre Âtıfzâde Ömer Vahîd Efendi defterdârlığında avârız ve cizye mâlları Hazîne-i hümâyûn'a teslîm olundukda binde on guruş alınmak

---

1115 "sene 1180" Mîlâdî 1766'ya tekâbül eder.

1116 "recec sene 1183" Mîlâdî Ağustos, Eylül, Ekim 1769'a tekâbül eder.

1117 Bu bahis A nüshası v. 48a'dadır.

husûsunu arz u telhîs olunmağla mûcebince fermân buyurulmağla hâlâ tahsîl olunan harc ve ..(!) ahzi mûmâ-ileyh vaktinde olmuşdur.

Âmeden elçi-i pâdişâh-ı Mağrib. Sene 1185[1118]

Mağrib pâdişâhı tarafından Der-aliyye'ye hediyye ile gelen ma'a sefîr beş nefer ağayân hademe-i sâ'ireleriyçün ferş olunan mefrûşâtı behâsı İstanbul Gümrüğü ağanın hisâbına mahsûb olunmuşdur.

Anapa'dan vârid olan Abaza ve Abazık (ابازك) ve Çerâkise ümerâlarına verilen atâyâ ve kisvenin defteridir. Sene 1205.

Abazık Kabîlesi'nden Sipâh Hacı İbrâhim, guruş	50
Besni Kabîlesi'nden Sultân Süleymân Ali'ye, guruş	50
Mahoşi Kabîlesi'nden Sipâh Mehmed Cân'a, guruş	50
Kemürköy Kabîlesi'nden Temür Hân'a guruş	50
Bizadoğ Hamşi Kabîlesi'nden Veli Cân'a, guruş	50
Bizadoğ Kerkinay Kabîlesi'nden Oztemür'e, guruş	50
Hatugay Kabîlesi'nden Nogay Mirzâ'ya, guruş	50
Jana Kabîlesi'nden Köse Hacı'ya, guruş	50
Adalı Kırım Giray'a, guruş	50
Kalgay Sultân âdemine, guruş	50
Murâd Giray Sultân âdemine, guruş	+50
Yekûn guruş	550

Beherine birer kat libâs hazînedârbaşı yediyle mübâya'a ve i'tâ olundı.

[B.179b] Merkûm Öztemür Mirzâ yed-i hodı ile ahz ü esîr eylediği iki re's Rusya esîrlerini getürüp teslîm-i Tersâne-i âmire etmekle hizmeti mukābili nakden verilen.

Guruş	500

Mirzâ-i merkûme Anapa gümrüğünden kırk akce vazîfe ihsân-ı hümâyûn olunup yedine berâtı inâyet ve ihsân buyuruldu. Fî 11 M. sene 205* .

Verilen kisve

Sâbe kaput, aded	11
Çuka cebe, aded	11
Çuka çakır, aded	11
Şâlî gaynârî, aded	11
Şulukalı kuşak, aded	11
Babuç, aded	11

1118 "sene 1185" Mîlâdî 1771-1772'ye tekâbül eder.

* 11 M. 205" İşbu târîh 20 Eylül 1790'a tekâbül eder.

Merkūmların tevâbi'leri olan neferâta birer kat kisve ve nakden onar guruş verilmişdir.

Neferen	13
Neferen, guruş	130
Kisve, aded	13

Merkūm Mehmed Gürcü'nün çîn cevâtı (جواتي) olup bundan evvel Moskovlu'ya esîr ve ba'dehû Kabartalu'ya esîr olup kānûn-ı kabâ'ile âşinâ olmağla Rusyalu'ya hizmet ve Devlet-i aliyye'ye ihânet içün Sultânbâyezîd'de birer pâreye ikiyüz mıkdârı pirinç mühr i'mâl ve Mahmûd Paşa bâlâsında olan yazıcılara Devlet-i aliyye'nin mîzâcına muvâfık sahte ü per-dâhte dürûğ u pür-fürûğ tahrîr ve irâ'et tedbîriyle Anapa Kal'ası'nın teshîrine atalıkları olan Rusya zafer-yâb olup merkūm Mehmed dahi in'âmât-ı vâfireye mazhar oldu.

[Derkenâr] Merkūm Mehmed ile ibâdlar beslemesi Erzurumî Parmaksız Kādı Battal El-hâc Hüseyin Paşa'nın târ u mâr u esîr ve Anapa Kal'ası'nın yed-i düşmene girift olmasına bâ'is ve bâdî oldukları ba'dehû zemân Anapa Kal'ası muhâfızı olan Nakībzâde Vezîr Köse Mustafa Paşa'nın ma'lûmu oldukda, ikisini berâber desîse ile getürdüp katl ü i'dâm etmekle tevâbi' ve levâhıkları Devlet-i aliyye'yi tasdi' etmeleriyle vezîr-i müşârun-ileyhin tuğ ve sancağı i'tibârı ref' olunup İstanköy Cezîresi'ne nefy ü iclâ olundu ve hattâ te'dîbi emrine bir nev'-i töhmet bulamayup, Ermeni cellâd ile bir ulemâ ve bir mirzâyı katl eyledi, deyü derc ü tastîr bildirmiş.

Âmeden mahzarciyân-ı Kabartay ve sâ'ir Çerâkise bi-ma'rifet-i[1119] Kevtanlı (كوتانل) Mehmed Giray Bey. Fî 5 N. sene 1205

Vürûdunun üçüncü günü beyler odasında Bâb-ı âsafî'de huzûrda kürk ilbâs olundu.

Mehmed Bey neferen: 1, huddâmı: 5

Kabarta ulemâsından Hasan Efendi neferen: , huddâmı neferen:

Yine ulemâdan diğer Hasan Efendi neferen: 1, hâdimi neferen: 1

Kabartalı Özdemir neferen: 1, hâdimi: 1

Beherine dahi bâlâda mastûr olduğu üzre atıyye ve elbise i'tâ olundu.

1119 "bi-ma'rifeti" mükerrer B.

[B.180a] **Bin yüz otuz dört senesi Âstâne-i sa'âdet'e gelen Semnan Hâkimi Sefîri Murtazâkulı Hân[1120]'a Kâğıthâne'de ziyâfet olunduğunun ta'rîf ve beyânındadır. Sene 1134[1121] .**

Bundan mukaddem mahall-i merkūmda baruthâne kurbunda sahn-ı cihâna mümâsil ol vâdî-i sim-âdilde cereyân eden cûy-ı dil-cû kenâresinde sadra'zam hazretlerinin üç direkli ta'bîr olunur otak-ı gerdûn-nitâkları nasb olunup derûnu Acem kaliçaları ve gāyet ağır zer-dûz mak'adlar ve yasdıklar ile tesvîb ü tezyîn ve tarafeyne sadrdan saff-ı ni'âle dek dörder beşer sıra tablalar ile meyve ve şükûfeler ve yanlarına katı vâfir şekerlemeler dizilüp ve sadrın yemîn ve yesârına altun kaplama otuz aded Hacı Mustafa kârı ve ikiyüzden mütecâviz dahi pâk ve müzeyyen tüfengler tertîb ve bu uslûb üzre tertîb olunmuşdur. Ve mârru'z-zikr otağın verâsına dahi sadra'zam hazretleriyçün bir çerge ve mâbeynine bir oba nasb ve beynlerinde olan güzergâhları bi'l-cümle Acem kaliçalarıyla ferş olunup ol mahalde vâkı' kasr-ı bî-hemtâ dahi gāyet mükellef döşenüp ve rûzgârdan muhâfaza içün etrâf-ı otağa serâdıkāt-ı gûnâ gûn avîze kılınmışdır. Ba'dehû semâhatlü şeyhülislâm efendi ile sâ'ir vüzerâ-yı izâm hazerâtı içün mahsûs sâyebânlar ve sadreyn ve nakībü'l-eşrâf efendiler hazerâtı içün dahi çergeler kurulup ve elçiye dahi güzergâh-ı nâsda bir oba ve tevâbi' ve levâhıkı içün dahi kadar-ı kifâye çadırlar kuruldukdan sonra otuzar kırkar tabla meyve ve şükûfeleriyle tezyîn ü tertîb olunup ve Dâ'ire-i sadra'zamî içün dahi müte'addid çadırlar kurulmuşidi. Tertîb-i ziyâfet ber-vech-i muharrer hâzır u âmâde olundukdan sonra alâ's-seher çavuşbaşı ağa yiğirmi nefer çavuşlar ile elçiyi da'vete me'mûr kılındıkda ikāmet eylediği Nakkāş Paşa Sarayı'na azîmet ve Unkapanı İskelesi'nde hâzır u müheyyâ olan bostancıbaşı ağa sandalına süvâr etdirilmesi fermân olunmağla ol gün sadra'zam hazretleri .Sahra-i suğrâda unvân u hışâm ile saraylarından hareket ve Bağçekapusu'nda vâkı' Kireç İskelesi nâm mahalden sandala süvâr **[B.180b]** ve Tersâne hizâsından güzer eylediklerinde, tersâne'de mevcûd olan kalyonlar ve çekdirilerin cümlesi filandra ve bayrakların efrâşte kılup seyr ü temâşâdan sonra azîm top şenlikleri olup ve bu hâlet üzre elçi-i merkūm dahi gelüp Unkapanı İskelesi'nden süvâr ve Tersâne pîş-gâhından güzer ve kalyon ve çekdirilerin alayların im'ân-ı nazar birle seyr ü temâşâ ederek Mîrahûr Köşkü nâm mahalle vüsûlünde tebdîl-i zevrak edüp bostancıbaşı ağanın piyâde kayığına süvâr ve Kâğıthâne'ye bu vechile imrâr olundukda çavuşba[şı]ağa ile pâdâş olup oba-i mahsûsasına gidüp ârâm eylemişdir. Ba'dehû şeyhülislâm efendi ve sadreyn ve nakībü'l-eşrâf efendiler gelüp cây-ı mu'ayyenelerinde ârâm

---

1120 "Murtazâkulı Hân", "Nâmî" mahlasıyla yazılmış Türkçe şiirleri vardır.

1121 "1134" Mîlâdî 1722'ye tekâbül eder.

eylemişlerdir. Ba'dehû sadra'zam hazretleri dahi sandal ile Mirahûr Köşkü'ne gelüp bir çeyrek mıkdârı tevekkuf ve kasr-ı mezbûrdan ata süvâr olup alay ile otağa gelmişlerdir.

Tertîb-i alay-ı mezkûr

İbtidâ kılağuz çavuş, ba'dehû tatar ağası neferâtıyla, ba'dehû delîlân ve gönüllüyân, ba'dehû ağayân, ağayân-ı sadra'zamî, ba'dehû gedüklü çavuşân ve müteferrika ağalar, ba'dehû kırk re's murassâ ve mükemmel bisâtıyla donanmış yedekler, ba'dehû çavuşlar kâtibi ve emîni, ba'dehû telhîsî ağa ve kapucular bölükbaşısı, ba'dehû kapucular kethüdâsı ve selâm ağası, ba'dehû tezkireci efendiler alay takımı ile ikişer ikişer yürüyüp, ba'dehû sadra'zam hazretlerinin oğlu, ba'dehû iki tarafdan saksoncu neferâtı kaplan post ve ellerinde harbeleriyle, ba'dehû sadra'zâm hazretleri rikâbında mahzar ağa balıkçın ve bostancılar odabaşısı külâh ile ve yemîn ve yesârında kırk nefer mülebbes çukadârlar ve verâlarında silahdâr ve çukadâr ve ba'dehû beş altıyüz nefer kırmızı çuka nîmten ve mâ'î çuka şalvar ile mülebbes ve müsellah güzîde tüfeng endâzlar dörder dörder ve bunların ardında dahi iç ağaları ikişer ikişer yürüdükden sonra tabl ü surna-i na'razen-i gûş zehre zehre olup Fil Köprüsü ma'berinden ubûr ve elçinin ikâmet eylediği obanın önünden mürûr edüp yeniçeri ve cebeci ve topcu ve tersâne tüfeng endâzları ve yeniçeri başçavuşı **[B.181a]** ve on kadar çorbacılar ve mahzar ağa yoldaşları keçeleriyle mevâkıt-ı selâmda kıyâm ve hâcegân-ı dîvândan mâliye tezkirecisine dek olan efendiler ve ümenâ ve nuzzâr ve ba'zı ağavât-ı Devlet-i aliyye bi'l-cümle semmûr ferâce kürk ve destâr-ı âdîle kenâr-ı otakda saf-beste-i kıyâm ve bir tarafda dahi ağayân-ı sadra'zamî bi'l–cümle piyâde ve şeyhü'l-islâm ve sadreyn ve nakībü'l-eşrâf hazerâtı ve sâ'ir erbâb-ı ma'ârifden mevcûd olanlar râh-ı istikbâlde ârâm üzre iken, sadra'zam hazretleri resm-i selâmı edâ ederek gelüp otağa nüzûl ve çavuşân-ı dîvân alkış eylediklerinden sonra şeyhü'l-islâm efendi ve sadreyn ve nakībü'l-eşrâf hazerâtı gelüp şeyhü'l-islâm hazretlerinden mâ-adâsı tatlu ve kahveden sonra kalkup cây-ı ma'iyyetlerine gittiler. Şeyhü'l-islâm efendi nezd-i hazret-i sadra'zamîde iken elçinin dâhil-i meclis olması fermân olunup, çavuşbaşı ağa elçi-i merkūma gönderilmekle ağa-yı mûmâ-ileyh varup elçiyi alup getürdikde, kendüsi elçinin önünde ve çavuşlar kâtibi ile emîni dahi elçinin koltuklarında bu vechile getürdiklerinde derûn-ı otağa dühûl ve sadra irâ'e-i nazar-ı müsûl eyleyüp pîş-gâh-ı sadra'zamîye geldikde, sadra'zam hazretleri nice kıyâm ve elçi dahi temennâ edüp oturmuşdur. Tatlu ve kahveden sonra mevcûd olan vüzerâ ve sadreyn ve nakībü'l-eşrâf efendiler hazerâtı geldiklerinde ta'zîmen kıyâm olunmuşdur. Ve o esnâda bir kıt'a altun iskemle ve üzerine nâdirü'l-vukū' nâdîde ve musanna' altun buhûrdan vaz' olunup etmâm-ı meclise dek ûd u anber sûzân

olmuşdur. Ve sadra'zam hazretlerinin parmağında kemyâb u nâdîde elmas yüzükler olup ve ittikâ eylediği bâlîn üzerine elmas ile musanna' bir kabza şimşîr-i lâ-nazîr vaz' olunmuşdur. Ve hizmet eden iç ağalarının gedik sâhiblerinden yiğirmi otuz mıkdârı dibâ kaftân ve elmas ve cevâhir kuşak ve mücevher hançerler ile ve sâ'irleri dahi bi'l-cümle cedîd kaftân ve cevâhir hançerler ile idiler ve meclisde ulemâdan Osmânzâde Efendi[1122] ve Vehbi[1123] ve Nedîm[1124] efendiler mevcûd olmalarıyla ba'zı âlimâne ve şâ'irâna sohbet olundukdan sonra, bir mıkdâr top ve humbara şenlikleri **[B.181b]** ve ba'dehû tüfeng endâzlıklar olunup nişâna uranlara ikişer aded altun ihsân ve ba'dehû simât düşündükde altun iskemle üzerine bir sim tepsi vaz' ve on altı aded altun sahan ve yiğirmi aded sim sahan ve mâ-adâsı fağfûr tabaklar ile tertîb üzre et'ime-i nefîse keşîde kılındıkda sadra'zam hazretleriyle Şeyhü'l-islâm efendi hazretleri ve vüzerâ-yı izâm hazerâtı ve imâm-ı sultânî efendi yemînlerinde ve ancak elçi-i merkûm yesârlarında oturup esnâ-yı ta'âmda hânende ve sâzende-kân kenâr-ı sâyebânda velvele-endâz-ı âheng-i tez ve terennüm-i sâz-ı şehnâz u sabâ eylemişlerdir. Bu hılâlde kırk re's mükemmel bisâtile donanmış atlar pîşgâh-ı sâyebânda reftâr ve silahşörândan ba'zı fârisü'l-hîl olanlar birkaç esb-i Mısrîye süvâr ve zîr-i dâmen-i sâyebânda tahmînen tûlen kırk zirâ' ve arzen birbuçuk zirâ' mahal ki bir tarafı tınâb-ı sâyebâne ve bir tarafı mevzî'-i şükûfedân iken o mahalde ferş olunan ibrişim Acem kalicesi üzerinde silahşörlük ve izhâr-ı fârislik etdiler. Bu aralıkda ta'âm, resîde-i hitâm olmağla sadra'zâm hazretleri istirâhat içün oba-i mahsûsalarına gidüp bir iki sâ'at mürûrundan sonra yeniçeri ve cebeci ve topcu ve tersâneli ve ocak ağalarından başçavuş ve mahzar ağa tarafeyn-i bâr-gâhda durup tüfengler indirilüp tüfengcibaşılara üçer dörder ve nişân uranlara ikişer, ocak yazıcılarının her birine ikişer üçer altun in'âm u ihsân olınmışdır. Ve o esnâda sadra'zam hazretleri elçiye dahi dest-âvîz olmak üzre bir kıt'a altun sâ'at ihdâ eylemişdir. Ba'dehû bağçivân kulı bâzîce-i gûnâ gûn ile gelüp izhâr-ı hüner eylediler. Ba'dehû hânende ve sâzendegân gelüp ve bunlardan sonra dahi zorbâzân

---

1122 "Osmânzâde Efendi", XVIII. asır dîvân şiirinin önde gelen sîmâlarındandır. Asıl adı Ahmed'dir. Babası Süleymâniye Rûznâmçecisi Osmân Efendi'dir. Şiirlerini önce "Hamdî" mahlasıyla yazan Osmânzâde, bu isimle kırıcı hicivler söylemiş olduğundan, sonradan "Tâib" mahlasını almıştır. 1720'de Sultân III. Ahmed'in dünyaya gelen şehzâdesi için söylediği bir kasîde pâdişah tarafından beğenildiğinden bir hatt-ı hümâyûnla "Melikü'ş-şuarâ" sayılıp "Reîs-i şâirân" ünvânıyla taltif edilmiştir. Mısır'da kadı olarak bulunduğu sırada, aleyhinde söylediği bir hiciv yüzünden Mısır Vâlîsi tarafından zehirletilerek öldürülmüştür (1724).

1123 "Vehbi", Seyyid Vehbî, asıl adı Hüseyin'dir.İstanbul'da doğmuştur. Anne tarafı seyyidlerden sayıldığı için "Seyyid" ünvanını almıştır. Vehbî mahlasını da Şâir Neylî vermiştir. Vehbî medrese tahsîli görerek yetişmiş, müderrislik ve kadılıklarda bulunmuştur. Haleb kadılığğından sonra Hicaz'a gitmiş, oradan İstanbul'a dönmüş ve 1736'da vefat etmiştir.

1124 "Nedîm", Nedîm Ahmed Efendi, XVIII. asır dîvân şiirinin geniş tesirli şairlerindendir. Kuvvetli bir ihtimalle 1681'de İstanbul'da doğdu. Babası Anadolu'da muhtelif kadılaklarda bulunmuş Mehmed Efendi'dir. Nedîm, İstanbul'da Sadrazam İbrâhim Paşa'nın yakınlarından olmuş, çesitli medreselerde müderrislik vazifesi yanında kadılık görevini de devam ettirmiştir. İbrâhim Paşa'nın Arapçadan Türkçeye terceme ettirdiği Aynî Târihi'nin terceme komisyonunda bulunmuştur. Lâle Devri'ni sona erdiren Patrona isyânı sırasında vefât etmiştir.

gelüp izhâr-ı san'at eylediler. Ziyâfet temâm oldukdan sonra elçiye gülpenbe çukaya kaplu semmûr kürk ilbâs ve bir re's mükemmel bisâtile donanmış at keşîde kılınup çavuşbaşı ağa ile ma'an ber-vech-i muharrer kayıkları süvâr ve Unkapanı İskelesi'nden çıkup konağına gönderilmişdir. Elçi-i merkûm Kâğıthâne ziyâfetinden birkaç gün sonra şeyhülislâm efendi hazretlerinin ziyâretlerine ve birkaç gün sonra mevcûd **[B.182a]** bulunan vüzerâ-yı izâm ziyâretlerine gitmişdir. Ve sonra şevketlü kerâmetlü efendimiz hazretlerinin yalılarını seyr ü temâşâya me'zûn olmuşlardır.

Nâdir Şâh[1125] tarafından gelen Îran elçisi ile ba'de'l-mülâkāt re'is efendinin takrîridir. Fî 13 C. sene 1149* .

İşbu cum'aertesi günü beylikci efendi kulları me'mûren Elçi hân'ın olduğu saraya varılup elçi-i müşârun-ileyh ve Sadr-ı Ebu'l-kâsım ve Monla Ali Ekber bir mahâlde oldukları hâlde cümlesiyle ba'de'l-mülâkāt Elçi hân nîm latîfe yüzünden sizinle da'vâlarımız zuhûr etmekle biz dahi cenâbınızı da'vet eylesek gerek idi, diyerek üserâ maddesini dermiyân edüp tersânede olanlar kaldı ve kefere-i Yehûd'den henüz bir ferd alınmadı ve bey' u şirâ ma'rızında olanlar dahi hâlâ ashâbı yedlerinde üftân ü hîzân gezeyorlar. Ve taşra gidecek evâmir-i aliyye gitmedi. Ve şu iş şöyle böyle, deyü ana dâ'ir husûsların icrâsında te'hîr vukū'unu takrîr ve mübâşeret olunan mevâddân dahi noksan kalanlarını îrâd eyledikde üserâ husûsu âhar mevâddân ziyâde Devlet-i aliyye'nin murâdlarıdır. Ve cümlesinin icrâsına mübâşeret olunmuşdur. Gāyeti maslahat-ı vakta ri'âyet ve ibâdu'l-lâhı sıyânete dahi dikkat olunmak muktezâsı olduğuna binâ'en mevâdd-ı merkûmenin ba'zısı henüz nâ-temâm ve ba'zısına dahi şimdilerde şurû' olunmuşdur. Ve murâd sizlerin dahi ırzlarını sıyânetdir, denilüp bu keyfiyetlerin def'isinde vâkı' olan a'zârın beyânı ile kendülerin taraflarından tecessüs-i esvâk yollu zuhûr eden ba'zı hâlâtın dahi nâmünâsib olduğu ve sâ'ir îrâdı lâzım gelen husûsları ifâde ile tarafımızdan cevâb verildikde, zikr olunan ılel ve ecvibenin cümlesini istisvâb ve bu umûr inâyet ve şefkat-i şehinşâhîden olmağla ana müte'allık mevâddan noksan kalanların tekmîli ve henüz husûlüne mübâşeret ü ibtidâ'r olunmayanlarının mübâşeret ve tetmîmleriyle bir an akdemce dilşâd buyurulmamız mercûdur, deyü müttefiku'l-kelime nev'-i inbisâtdan sonra bunlar himmet-i Devlet-i aliyye ile temâm olur. Ancak bu maslahat-ı hayriyyenin itmâmını bizler iltizâm eyledik **[B.182b]** ve bi-avnihî te'âlâ temâm olsa gerekdir. Fe-emmâ iltizâmımız fâtihâ meclisinde işin temâmı benim rütbemde bir elçi ve ulemâmız rütbelerinde iki efendi irsâline meşrût

---

1125 "Nâdir Şâh" 1736-21 Hazidan 1747 tarihleri arasında İran saltanatında kalmıştır. Bendeleri tarafından çadırında uyumakta olduğu bir sırada başı kesilerek öldürülmüştür. Zalimliği ile malumdur.

* "13 C.1149" İşbu târîh Mîlâdî 19 Ekim 1736'ya tekâbül eder.

idüği ma'lûmunuz değil midir. Ta'yîn olunacak elçi ve ulemâ efendiler ne gûne zevâtdır bilinmedi ve biz dahi keyfiyeti sizlere henüz tefhîm edemedik, deyü tekrâr veliyü'n-ni'am-ı âlem halîfe-i rûy-ı zemîn zıllu'l-lâh efendimiz hazretleri taraflarından bir vezîr ve mükâlemeye me'mûr i'lâm u ulemânın ikisi İran'a ta'yîn buyurulup, mesâlih-i hayriyyeye o vech üzre nizâm u hıtâm verilmeğe muhtâc u muktezîdir ve şâhımız dahi lisânen böylece tenbîh eylediler, dediklerine binâ'en ta'yîn buyurulacak elçi ve ulemâ husûslarında iktizâ-yı vakte ve kānûn-ı Devlet-i aliyye'ye göre ma'kūl ve münâsib kavâ'ide mutâbık ecvibe ile her ne kadar mukābele olundular ise mücâb olmadıkları ecilden istikşâf-ı hâle me'mûr olduğumuz hasebiyle bu mertebe ısrârın vechi tarafımızdan istîzâh ve istifhâm olunmağla Sadr-ı Ebu'l-kāsım söze âğâz edüp bu ana dek telmîhen ve tasrîhan keyfiyetlerimiz i'lâm u ifhâm olunmuşidi. Çünki her evzahı istitlâb olunur keyfiyetin hakikati böyledir ki Nâdir Şâh, şevketlü mehâbetlü halîfe-i rûy-ı zemîn zıllu'l-lâhî efendimiz hazretlerinin rızâ-yı hümâyûnlarına muvâfık olmak ve itmâmına temşiyet-i Devlet-i aliyye'den verilmek mülâhazasına binâ'en İran tahtına cülûsu ihtiyâr edüp ba'de'l-cülûsbu kârın istisvâbı ve şâhlığın tebrîk ü tehiyyesi hâlâtını müşmel(!) cânib-i şehin-şâhîden nâme-i hümâyûn ve bir mu'teber elçi gelür hayâlinde idi. Çünki zuhûr eylemedi. ibtidâ' bu keyfiyetin tarafımızdan rikâb-ı hümâyûnlarına inhâ ü ihbâra muhavvel olmak gerek. Lâkin Devlet-i aliyye'nin şân ü şevketine lâyık kimesneler irsâline muhtâcdır, deyü ba'de'l-müzâkere ve'l-müşâvere sadr-ı memâlik ve kendü imâmı ve fi'l–asl cümle ulemâ-yı İran'ın re'îsi irsâl olunmaklık husûsuna karâr verildi, deyüp her biri âhar vasf ma'rızında şöyle beyân eylediler ki, İran'da sadr olanlar İran şâhından ve vekîl-i mutlakından mâ-adâsının fevkında cümlenin muhtârı **[B.183a]** ve memleketin ihtiyârı ve sahîhü'n-neseb olduklarından temâmen eşrâfın nekābeti ve haremeyn ve umûmen evkāfın nezâreti kendülere müfevvez olmağla şâhlar kerîmelerini tezvîc murâd eylediklerinde ancak sadrlara verüp âhara vermezler. İran'da rütbe-i sadâret budur. Memâlik-i Rum'da medrese keyfiyeti mukaddemâ Ali Kuşî tertîb edüp ibtidâ' hârîc, ikinci hârîc kezâlik dâhil diyerek tanzîm eylemiş. İran tedrîsî böyle değildir ve târîk ü buk'aya i'tibâr yokdur. Anda ulûmun mütedâvilinde fâyık ve hakīkaten cümlenin a'lemi ve dâ'imen ifâde ile mukayyed kimesnelere monla ve cümlenin efhemine monlabaşı ve re'îsü'l-ulemâ derler. Temâmen merâtib-i ilmiyye tevcîhi ve etrâfa fetvâ tefvîzi anlara müfevvezdir. Re'îsü'l-müderrisîn rütbesi böyle iken, mollâbaşıya imâmet-i şâhî dahi munzam olmuşdur. Bu iki rütbe böylece ma'lûmunuz ola. Bu müsâbehede olan kimesneler âhar mahalle gitmek kā'ide değil iken bizim irsâl olunmamız ber-vech-i muharrer iktizâ edüp ve me'mûr olduğumuz sûretde bayağı elçinin üzerine oturmak elçi dâ'îlerine mugāyir tahtlarına ku'ûd

rütbelerimize muhâlif olmak hasebiyle bu husûsen nizâm verilmek murâd olunup bilâhıre hân hazretlerinin rüteb ûlâsına vezîr-i a'zamın rütbesi dahi zam ve bu minvâl üzre şâhdan mâ'adâ sâ'ir medâr-ı umûr-ı Îran olan üç re's rü'esâ', atebe-i halîfetu'l-lâha irsâl olundukda bir cedîd saltanattır, âdâb üzre hareket eder ve bu taraf ile kat'a ceng ü harb bilmez va'd-i va'de cihetiyle memleket ve asker ve hazîne taleb eylemez. Ve mutlak işinin temşiyet ve takviyetini ancak halîfetu'l-lâh hazretleri tarafından me'mûl ve melhûz eder. Ve kendünün istikrâr-ı saltanatı ve tanzîm ü tensîk-i umûr-ı memleketi içün şâhlığını tebrîk ü teslîm beyânını hâvî nâme-i hümâyûn-ı şehin-şâhî ile taraf-ı Devlet-i aliyye'den bir mu'teber vezîrin İran'a irsâline ve mükâlemeye me'mûr olan ulemâ hazerâtından ikisinin bile gitmelerine mevkûf olmağla müsâ'adesi niyâz olunur. Ve olmadığı sûretde şâhımız bu Devlet-i aliyye'nin lütf u kereminden me'yûs olmak iktizâ eder, deyü hüsn ü ta'bîr ile **[B.183b]** ma'nâ-yı mevhûmu sâlüfü'z-zikr sadr-ı ifâde ve Elçi hân dahi tasdîk ve Molla Ali dahi şâh ü bâl verüp nihâyetde bizi mü'ellefe-i kulûb ırzına koyun der idi. Devlet-i aliyye bi-mennihî te'âlâ bu işlere müsâ'ade buyurur. Ancak latîfe yüzünden sü'âl olunur. Farazâ müsâ'ade buyurulmasa zâhiren bir âhar devlet ile ittifâka muhtâclardır, deyü tarafımızdan latîfe gûne îrâd olundukda, Elçi hân, yine lâtîfe olmak üzre, belî Hind pâdişâhıyle tevâfuk olunur, dedikden sonra, latîfeden kat'-ı nazar, eğer yanımıza ber-vech-i muharrer bir vezîr ve zikr oluduğu üzre iki âlim ta'yîn buyurulmaz ise ve'l-lâhü'l-azîm bir hatve gidemem, dedikde, pek ma'kūl, bu keyfiyetleri evliyâ-i ni'am efendilerimiz hazerâtına arz edelim, yine cevâbı ifâde olunur denildikde, yârın inşâ'Allâhû te'âlâ semâhatlü şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine med'uvvuz. Anlara dahi bu vechile şifâhen ifâde eylesem gerek, deyü kelâma hıtâm verilmişidi. Ertesi bâzâr günü ki ziyâfet günüdür, bu çâkerleri ile ma'an beylikci kulları dahi hâne-i şeyhülislâmîde bulunmamız iltimâsı müşârun-ileyh ile sa'âdetlü kā'immakām paşa bendeleri tarafından tenbîh olunduğuna binâ'en mukaddemce varılup Elçi hân'ın işbu da'vete gelmekden nükûlü haberinin zuhûruna tesâdüf ve sebebinden su'âl olundukda, bu salı günü nâme-i hümâyûn verilmek içün kā'immakām paşa tarafından bizi Dîvân-ı âlî'ye da'vet eylediler. Mültemîsâtımıza henüz müsâ'ade buyrulmadı. Zâhiren nâmeyi verüp, bizi goğsalar gerek. Ben itmâm-ı merâm sefîriyim. İğzâz u ikrâm olmasa dahi râhatım, böyle da'vete ve dîvâna varmak bana töhmetdir, cevâbı istimâ' olunmağla, bu maddeden semâhatlü şeyhülislâm efendi hazretleri ve anda olan vücûh-ı ulemâ kemâl-i mertebe münfa'il ve muzdarip olduklarından başka, Dîvân-ı âlî husûsu dahi kālâbâ (ڪالبا) olmak üzre cümle ocaklara ve sâ'ir me'mûrlara îlân ü tebniye olunmakdan nâşî elçi ber-vech-i muharrer dîvâna dahi gelmediği sûretde bu hâlet halk arasında bir azîm güft ü gûya sebeb-i illet olur, mülâhazasıyla cümleye dehşet gelüp, tekrâr da'veti

içün mektûbî-i müşârun-ileyh ile beylikci ve Râgıb Efendi ve kulları irsâl ve ba'de'l-leytâ ve le'allinî mev'ûdların cümlesi münkabizayn geldiklerinde resm-i kudûmun itmâmına katlanmaksızın hemân **[B.184a]** halvet taleb ve Îran ahvâlini ve Nâdir Şâh'ın keyfiyetini bi'l-münâvebe irâde-i âğâz ile Elçi hân ve sudûr ve mollabaşı dediler ki, bir müddetden berü İran'da hudûs eden rafz ü ilhâd, ehl-i İslâm beyninde nice nâ-hemvâr keyfiyyete bâ'is olmuşiken bi-hamdi'l-lâhi te'âlâ Mehmed Nâdir Şâh'ın âb-ı himmet ve azîmeti ile nîrân-ı fitne eğerçi müntafiyye olup memâlik-i merkûme ahâlîsinden sünniyyü'l-asl olanlar memnûn ve bakıyye sâde-diller havfen mine's-seyf münkâd olmuşlardır. Lâkin rafz u ilhâd henüz nusbü'l-ayn fü'âdları olan bî-nihâye akārıb ve afârîtin derûnların nifâk-ı şettâ ile mâlâ-mâl olmak hasebiyle bu bâbda Nâdir Şâh Hazretleri, işbu devlet-i rûz-efzûn cânibinden dahi ba'zı gûne temşiyet ü takviyet husûlüne müntazıran bu merâmın itmâmıyçün garazını bu tarafa istînâd etmekdir, deyüp bir gün mukaddem bu kulları ile olan meclisi bi't-temâm nakl eyledikllerinden sonra mukaddemâ telvîh ü telmîh ile vakt vakt bu bendelerine işâret eyledikleri esrârı tekrâr keşf ü izhâra bu vech üzre ibtidâ'r eyleyüp dediler ki, Şâhımızın mülken ve mezheben nizâmı henüz nâ-temâmdır. Devlet-i Aliyye tarafından i'timâda şâyân sâhib-i şehâmet umûr-ı hâriciyyede fâyıku'l-akrân bir vezîr ki biz ana elçi demeyüp hemân mürevvec-i devlet-i şâhî deriz. Ve zeviyyü'l-merâtibden ilm ü fazl ile ma'rûf ve müşahhas iki âlim efendiler İran'a varup tebrîk ü tehniye-i şâhî merâsimin icrâ eylediklerinde Nâdir Şâh, bunların kudûmları ile memleketi nizâmına mübâderet edüp varan efendilerin birisini minbere ıs'âd ve hulefâ-i râşidîn hazerâtının esâmî-i sâmiyeleri yâd olundukdan sonra, ibtidâ' halîfetu'l-lâh hazretlerinin ve sonra kendünün nâmlarını ba'de'l-îrâd kendünün ana ıktidâ'sıyla salât-ı cum'ayı edâ ve yine kürsiye su'ûd ve fezâ'il-i ehl-i sünneti vird-i mevrûd edüp, ker ü ferri ile vezîr-i mürsel müşârun-ileyh dahi iktizâ-yı vakt u hâle göre hareket eyledikde şâhımızın gerek Îran nifâkîlarına ve gerek mülûk-i etrâfa, işte Devlet-i aliyye bana bu resm üzre sâhib çıkmışdır **[B.184b]** ve devleteyn fî-mâ-ba'd devlet-i vâhide hükmünde olmuşdur, deyüp işine takviyet verse gerek, dediklerinde, Şeyh Ali nâm meşveretcileri dahi belki bu vesîle ile fürû'da takallüd olunan mezhebin erbe'adan birine nakline müsâra'at oluna, dedi ve el-hâsıl şâhımız Devlet-i aliyye'ye sâdıku'l-dil olmasında kendüyi hân-ı âlişân hazretlerinin ma'rızında farz eylemek ve halkımızı mü'ellefe-i kulûb ad ıdâdında saymak hâlâtı aralık aralık işbu efendiler dâ'îlerinize iş'âr olunmuşidi. İmdi bu keyfiyetler ve Genç Ali Paşa Hazretleri megânde (مغانده) şâhımız ile nemâz-ı îde hâzır olmak irâdesinde olduğundan henüz halîfe-i rûy-i zemîn hazretleri bizim şâhlığımızı teslîm buyurmadılar. Anların bizim imâmımıza iktidâları sahîh olmaz, İnşâ'Allâhû te'âlâ şâhlığımızı ba'de't-teslîm biz anların

imâmlarına iktidâ ederiz, dediği cevâbı ki vezîr-i müşârun-ileyh size söylemek gerek, mülâhaza buyurulsa şâhımızın garazı ne idüği fehm olunur, deyü katı vâfir mülâyim nesneler îrâd ve hattâ şevketlü efendimiz hazretleri ne bizler halîfe-i rûy-ı zemîn ve zıllu'l-lâhi fi'l-arzeyn, deriz. Mülk-i sultân demeğe Allâh'dan korkarız, kelâmlarını dahi tekrâr edüp ba'dehû sadr-ı te'lîf-i kulûbe ihtimâm lâzım değil midir. Ve mes'elâtımız hılâf-ı şer' midir ve Nâdir Şâh'ın muvaffak olduğu emr çünki mesbûk-ı bi'l-misl değildir. Bu bâbda Devlet-i aliyye dahi kānûna bakmayup, iktizâsına göre hareket eylemelerinde be's var mıdır, deyü şeyhü'l-islâmefendi hazretlerinden istiftâ yollu su'âl ve istediğimiz efendiler ta'yîn olunmadıkca buradan gitmem, didikde anlar dahi te'lîf-i kulûb lâzım ve mültemisânımızda hılâf-ı şer' nesne yok. Ancak bu keyfiyetler veliyyü'n-ni'am-ı âlem pâdişâh-ı ekrem efendimiz hazretlerinin ta'yîn ü tahsîslerine mevkūf olan hâletdir. Nihâyet müsted'âlarınız ve meşrû'iyyeti ve bu bâbda bir be's olmadığı ve sâ'ir lâzımü'l-inhâ husûslar taraf-ı hümâyûnlarına arz olunur. İnşâ'Allâhû te'âlâ müsâ'ade-i mülûkâneleri dahi erzânî buyurulmak me'mûlümüzdür, cevâblarına eğerçi memnûn oldular. Ancak Elçi hân, müsâ'ade-i hümâyûn mebzûl kılındığını mübeyyin taraf-ı şerîfinizden bir kâğıt gelmedikce yârın Divân-ı hümâyûn'a varmam, kelâmına zamm-ı itmân-ı izâm ile **[B.185a]** meclise hıtâm verüp ahşama karîb vedâ' eylediler. Anların zehâbından sonra meclis-i şeyhülislâmîde imâm-ı şehriyârî recâhatlu Sâhib Efendi ve ve fazîletlü Fetvâ Emîni Abdullâh Efendi dâ'îleri ve bu kulları ba'de'l-halve ibtidâ' mülâkatdan bu gûne dek elçi ve âhundlarının ve sâ'ir halvete dâhil olanlarının kelâmlarından münfehim olduğu üzre, Îran memleketleri henüz nizâmını bulmayup ve nizâm verilmesi şâhlarının elbetde bir mahalle istînâd eylemesine mevkūf ve istînâda dahi hâdimü'l-haremeyni'ş-şerifeyn olan Devlet-i aliyye'den gayrı bir devlet-i âharı dahi olmamağla garazı yalnız istinâd lafzı olmayup belki iclâs ve nasbı hemân Devlet-i aliyye-i rûz-efzûn tarafından olduğunu cümleye işâret ile nizâmının tetmîmine dikkat edeceği melhûzu olmak anlanur. Bu cihetden merâmına is'âf muktezâ-yı adl ü insâfdır. Şimdiki hâlde ber-vech-i muharrer dîvân vukū'u cümlenin ma'lûmu olmuşiken bu gece keyfiyete nizâm verilmemekden nâşî yârın değil öbür gün dîvâna gelmemesi bir garîb hâlet olur. Ve şevketlü efendimiz hazretleri dahi Alibey Köyü'nde biniş üzre olup seheri Kemerler'e teveccüh-i hümâyûn buyurulacağı ma'lûm ve te'hîre vakıt yok. Ve çünki bu işin mukaddem [ve] mu'ahhar hayırlu maslahat görülür. Binâ'en aleyh buradan fetvâ emîni efendi ile sizler ibtidâ' sa'âdetlü kā'immakām paşa hazretlerine varup ba'de'l-istîzân Alibey Köyü'nde bu keyfiyâtı ne vakt olur ise olsun huzûr-ı hazret-i pâdişâhîye arz eylemeğe muhtâcsız, deyü karâr verilen re'y-i hazret-i şeyhülislâmî mûcebince müşârun-ileyh bendelerinden ba'de'l-istîzân fetvâ emîni efendi ve bu hakîrleri ve

beylikci kulları mahall-i merkûma gece sâ'at üçü geçerek vürûd ve evvelen bu hâlet sa'âdetlü dârussa'âde ağası efendimiz senâkârlarına temâm ifâde olundukdan sonra, huzûr-ı hümâyûna ba'de'l-müsûl mukaddemâ ceste ceste arz olunan hâlâtın mütemmimâtı dahi ber-vech-i muharrer tafsîlen rîkâb-ı hümâyûnlarına inhâ ü i'lâm olundukda tahn (تحن) tahakküm-i bi'z-zâhir lafzı lisân-ı ilhâm-nişânlarına cereyân edüp böyle bir vezîr tesyîr ve yanına zeviyyü'l-merâtibden efendiler ta'yîn olunmak meşrû' olup be's olmadığı, **[B.185b]** çünki iş'âr olunmuş. Bu merâmlarına dahi müsâ'ade-i hümâyûnum erzânî kılındığını efendi-i du'âcıma ba'de'l-îrâd yârın erken yine böylece varup elçiye ifâde eylen, deyü fermân-ı hümâyûn buyurulup ve Dîvân-ı hümâyûna gelecekleri taraf-ı sa'âdetlerine i'lâm olunmak üzre, devletlü sa'âdetlü ağa efendimiz hazretleri bu kulunuza fermân buyurmuşlar idi. Bu vechile rikâb-ı hümâyûndan ba'de'l-infisâl, yine müşârun-ileyh ağa efendimiz hazretlerinin haymelerine gelindikde, Elçi hân, Dîvân-ı hümâyûndan nükûl içün kā'immâkām paşa bendelerine tahrîr eylediği tezkire müşârun-[ileyh] âdemîsi ile anda kullarına îsâl ve anın aynı bir tezkireye dahi gelindikde Hân'a da müsâdife olundu. Ber-mûceb-i fermân-ı hümâyûn şeyhülislâm efendi hazretlerine ifâde-i hâlden sonra üçümüz ma'iyyeten Elçi hân'ın sarayına varup kendüyi ba'de's-su'âl, dünden berü hastadır, cevâbları ile odasında nîm sâ'at mıkdârı meks ve akabinde kürke ve şallara müştemilen temâruzâne gelüp ilel-i sevdaviyyeden ba'zı emrâza mübtelâyım, ne vakt mükedder olsam zuhûr eder, dedikde, taltîfâne kelâma mübâderet ile bu tarafdan tekeddüri mûcib nesne yokdur. Nâdir şâh mesbûk-ı bi'l-misl olmayan bir hizmetde bulunmak hasebiyle halifetu'l-lâh efendimiz hazretleri dahi gayr-ı mesbûk müsâ'adât-ı hümâyûnları ile kendülere imtiyâz vermişlerdir. ***Evvelen,*** Userâ-yı A'câm'ın tahliye-i sebîlleri memâlik-i mahrûsa ahâlîsine beş kere yüzbin tümen akce zararını müstelzim bir keyfiyyet iken çünki maslahat-ı dîniyye mukābilidir, ana ve kezâlik üç dört yüz seneden berü bir şâhın muvaffak olmadığı tarîkın mîr-hâccına ve hemân rütbe-i ma'hûde ile mu'temed ikāmetine ruhsat-ı hümâyûn erzânî buyurulmak az madde midir, bunlar böyle. Ve dünki mevâd husûsunda şimdi eğerçi size imtinân eylesek gerek. Lâkin sizin dahi üzerimizde minnetiniz zuhûr eyledi. O maddeler ziyâfet-i hazret-i şeyhülislâmîden mukaddem olan meclislerimizde müzâkere olunduğu üzre eğerçi husûl-pezîr olur idi. Ancak veliyyü'n-ni'am hazretleri sizin dünki gün inbisât-ı tâmmınız olmadığından çendân mahzûz olmayup iltimâsınız ma'rûz-ı rikâb-ı hümâyûn olmağıçün işbu fetvâ emîni efendi muhlisinizi bizim ile bu gece Alibey Karyesi'ne irsâl **[B.186a]** buyurmaları ile varup huzûr-ı hazret-i cihân-dârîye duhûl-i şerefeyn ba'de'l-ihrâz müşârun-ileyh hazretleri taraflarından keyfiyet rikâb-ı müstetâb-ı hazret-i zıllu'l-lâhîye arz olundukda bu merâma dahi is'âf-ı şehinşâhî mebzûl buyurulduğundan başka

cenâblarınız dahi da'vât-ı hayriyye-i pâdişâhânelerine mazhar olmuşsuzdur. İşte biz dahi sizin sebebiniz ile bu şerefe nâ'il olduk و الا اين الثري من الثريا, cevâbı Elçi hân'ın mesmû'u olduğu anda كانما نشط من عقال mefhûmu üzre temâruzu ilgâ ve inbisât-ı tâm izhâr u ibdâ edüp, âhundları çağırın bu surûrdan anlar dahi vâyedâr olsunlar. Ve yârın meşyen ale'l-vech dîvân-ı hümâyûna varılmak içün at hazırlansun, deyü hemân tenbîh eyledi. Âhundlar dahi gelüp keyfiyyete vâkıf olduklarında azîm beşâşet izhâr edüp, pâdişâh-ı İslâm-penâh efendimiz hazretlerinin izdiyâd-ı şân-ı şevketlerine da'vât-ı hayriyye îfâsı zımnında fî-mâ-ba'd Îran ahâlîleri dahi sâye-i devletlerinde âsûde-nişîn ve seyf ü cihâdları düşmen-i dîn olan erbâb-ı inâd üzerlerinde leme'an etmekle her hâlde kâmyâb ve kâm-beyn olalar, dedikden sonra Sadr Ebu'l-kāsım, çünki şevketlü halîfetu'l-lâh efendimiz hazretleri murâdımız üzre ulemâ ta'yînine müsâ'ade buyurmuşlar. Bu keyfiyet size râci'dir. Biz mükâlemeye me'mûr efendilerin ikisini isteriz. Elbette şimdi ta'yîn eylemen, deyü fetvâ emîni efendi dâ'îlerini hayli tazyîk eyledi. Hele elçi, bu işler bi-avni'l-lâhî te'âlâ dil-hâh üzre mütemmimdir. Tekrâr böyle müzâkere iktizâ eylemez, deyü münbasitâne söze ba'de'l-hitâm, kulları dahi mahall-i merkūmdan doğru müşârun-ileyh kā'immakām paşa bendelerine varup elçinin dîvâna geleceği hâlet ifâde olunduğu sâ'at keyfiyyet tezkire ile sa'âdetlü dâru's-sa'âde ağası efendimiz taraflarına i'lâm u tezkire Kemerler'e irsâl olundu. Ertesi dîvân günü resm üzre gelüp nâme-i hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârî Elçi hân'a teslîm ve ba'de'd-dîvân veliyyü'n-ni'am-ı âlem kerâmetlü mehâbetlü pâdişâh-ı ekrem efendimiz hazretleri Beşiktaş Yalısı'na teşrîf buyurup, yevm-i mezbûrda ikindi vaktini bu çâkerleri ve beylikci kulları rikâb-ı hümâyûnlarına **[B.186b]** taleb buyurulmağla ba'de'l–asr varup huzûr-ı hümâyûnlarında müsûl olundukda İran'a ta'yîn olunacak vezîr içün paşaya hatt-ı hümâyûn yazarım. Sâ'ir keyfiyyâtı senin kā'imene havâle eylerim, tafsîl üzre yaz, deyü kullarına fermân-ı hümâyûn, ba'dehû bizim elçiye verilecek nâme-i hümâyûn tehniye ü tebrîk ve ta'zîm[1126] ü tekrîmi hâvî olup hizmetini pesend ederek ve elçi lafzından udûl ile, taraf-ı hümâyûnumuzdan hâce ta'yîn olunan vezîrim ( )** yedinden nâme-i mahabbet-alâmemizi ahz, deyü münâsib olan elfâzı îrâd ile tahrîr oluna, deyü tenbîh-i pâdişâhânelerinden sonra dest-mâlde memhûr bir hatt-ı hümâyûn dahi i'tâ buyurulup, bunu efendi dâ'îmize götürüp kendü dahi münâsib görür ise hâlâ fetvâ emîni olan Abdullâh Efendi ile sâbıka Fetvâ Emîni Halîl Efendi'yi İran'a ta'yîn eyledim, tenbîh eylesünler, deyü fermân-ı hümâyûn buyurulmağla, huzûr-ı cihân-dârîden ba'de'l-hurûc doğru şeyhülislâm efendi

---

1126 "ta'zîm" metinde "ta'azzum" B.

** Bir kelimelik boşluk B. Bu boşluk İran'a gönderilecek elçinin ismi yazılmak üzere bırakılmış ve Mustafa Nazif Efendi'de karar kılınmıştır.

hazretlerine varılup hatt-ı hümâyûn-ı şerîflerine vaz' olundu. Hâlâ elçi-i mûmâ-ileyhin zikr olunan iki aded tezkireleri dahi ma'rûz-ı hâk-pây-ı devletleri kılınmağla mefhûmları ma'lûm-ı aliyyeleri buyuruldukda emr ü fermân.

Cevâb-ı elçi-i Îran bâ-takrîr-i re'is efendi.

Mükâlemeye me'mûr dâ'îleri ve kullarıyla bugün Muhsinzâde Sarayı'nda akd ü müzâkere olundukda ibtidâ' feth-i kelâm olundukda, bi-hamdi'l-lâhî te'âlâ dostâne mu'âmele ile mevâdd-ı selâse mükâleme olunup lâyık olduğu vech üzre karîn-i hıtâm buldu. Mekke-i mükerreme'de Ca'ferî mezhebi üzre nemâz ve sâ'ir nüsike dâ'ir husûslar çünki halkın me'lûf olduğu ma'nâdır. O madde hemân ehl-i İran'a bir dürlü ta'arruz olunmaya, deyü mücmelen zikr olunmak tarafeyne evlâ ve evfakdır. Münâsibi bu mıkdâr ile iktifâ ve işlere hıtâm verilsün denildikde, Elçi hân ve mollalar kelâma âğâz ve şâhlarının recâ-mend olduğu husûsa müsâ'ade buyurulmak niyâzında isrâr eylediler. Ulemâ efendiler dâ'îleri ile sâ'ir kulları şer'î ve örfî ecvibeleriyle bir mıkdâr mukâbele eylediklerinden sonra Abdülbâkî Hân[1127], cümle îrâd olunan kelâm sahîhdir, lâkin biz bu bâbda me'mûruz, ve me'mûr ma'zûrdur. Bir kalıba ifrâğ olunsun ki biz dahi **[B.187a]** mahallinde cevâba kādir olalım. Kerem buyurun siz ve biz yine bu gün tenhâca mülâhaza edelim, demek hasebiyle anları sa'âdetlü Ali Paşa Hazretleri ile oldukları odada terk ve ulemâ efendiler dâ'îleri ile taş odaya varılup tarh-ı muhâvereden sonra mezbûrlara gösterilmek içün bir sûret tahrîr ve bu mıkdâr müsâ'ade mümkindir. O dahi şeyhülislâm efendi hazretlerine ba'de'l-arz istiftâ ve iftâ buyurulur ise tenfîz olunur, deyü sûret-i mezkûre[1128] elçilere gönderildi. Ba'de'n-nazar şâhımızın bu husûs içün recâ-mend oldukları nesneler Mezheb-i Ca'ferî ve mahal ta'yînî ve akd-i cemâ'atdir. Bu üçü bir mahalle derc ile mücemmelen bir keyfiyet olmuş. Bu maddelere ben temessük versem gerek. Bu maddeye bu vech üzre temessük vermek bana güçdür. Ve işin dahi temşiyetini isterim. Dahi mülâhaza olunsun. İnşâ'Allâhü te'âlâ bir kalıba ifrâğ olunur, deyü mollalarının yanlarında cevâb ve re'îs efendi ve beylikci efendi ve Râgıb Efendi tenhâca bize gelsünler ve mülâhaza olunsun, demeleriyle def'-i meclis olunmuşdur. Mekke-i mükerreme'de münferiden ve cemâ'at ile nemâzlarına ta'arruz olunmaya, lafzını isterler deyü takrîr eder.

Cevâb-ı elçi bâ-takrîr-i re'îs efendi ve beylikci efendi ve Râğıb Efendi.

1127 "Abdülbâkî Hân" Faik Reşit Unat, Osmanlı Sefirleri ve Sefâretnameleri adlı eserinde bu ismi Abdülhakim Han olarak vermektedir.

1128 "mezkûre" metinde "mezkûreyi" B.

Bu gün Muhsinzâde Sarayı'nda sa'âdetlü Ali Paşa ve ulemâ efendiler ile Elçi-i hân ve refîkleri cem' olup rusûm-ı âdiyye icrâ olundukdan sonra, keyfiyet der-miyân ve ba'zı me'mûrlara işi evvelinden âhırine dek îrâd ve ulemâ ta'yîni maddesine gelince, imâm efendi hazretlerine atf edüp anlar bilür, deyü mevâddın mecmû'unu yâd eyledikde, mollaları sükût ve leyyin üzre hareket edüp Abdülbâkî Hân, bu zikr olunan kelâm cümle bizim söyleyeceğimiz nesnelerdir. Fi'l-hakîka işler bu mertebeye gelmişdir ve bitmiş bilirüz. Devlet-i aliyye diler ise müsâ'ade buyurulan keyfiyetleri nâme-i hümâyûn-ı şehriyârîde beyân ve bize hem-pâye büyük elçi ve mollalarımıza münâsib âlimler irsâl buyursunlar, işler bi-mennihî te'âlâ temâmdır. Sonra bu tarafdan ahidnâme getürdilür ve ba's buyurulan elçi tasdîknâmesini ahz eyler. Yâhûd yine mükâleme olunduğu üzre ahidnâmeyi dahi teslîm buyurun. **[B.187b]** Öteden tasdiknâmesi inşâ'Allâhû te'âlâ yine Devlet-i aliyye elçisine verilür, deyü îrâd-ı kelâm eyledi. Ba'zı kulları kendüye varup sırran, çi sözünüz güzel, zâhir bu vech üzre temessük verirsiz, dedikde, çünki mevâddın ba'zısının mahzûru var, müsâ'adesi mümkin olduğunu bildik. Mevâd temâm olmadığı sûretde ben nice temessük vereyim ve temessüke ne hâcet. Bunun temâm olduğunu güneş gibi bilürüm. Tastiknâmesi verilür, temessüke hâcet yokdur, deyü yine sırran tarafeynden hayli mükâleme olundukda Molla Ali, bu gün Kamerin Merih ile mukâbelesi günüdür, indimizde nahs[1129]-ı azîmdir. Bu mıkdâr ile bugün iktifâ edelim, deyü recâ ve Sadr dahi, imâm efendi hazretleri ve re'îs efendi ve beylikci ve Râgıb Efendiler yalnız fakîre teşrîf buyursunlar, dahi cüz'îce îrâd edeceğim nesne vardır, deyü istid'a eylemişidi. Kendüler gitdikden sonra bu husûs müzâkere olunup, Râgıb Efendi kendüye varmak ve efendilerimiz ile mülâkât murâd olunmuş, iktizâsı var ise imâm efendimiz hazretleri re'îs efendi muhlisinizin hânesine teşrîf buyururlar. Murâdınız olur ise siz dahi oraya teşrîf buyurursuz, demek üzre ifâde eylese gerekdir, cevâbı ne gûne olur ise ana göre hareket olunmak üzredir, deyü takrîr eylediler.

Mükâleme-i Elçi Hân bâ-takrîr-i re'îs efendi.

Bugün ba'de'l-ictimâ' sa'âdetlü Ali Paşa Hazretleri Elçi Hân'ın istifsâr-ı mîzâcından sonra şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretleri şâh-ı İran'ın ehl-i sünnet olmaları hasebiyle ahâlî-i İran'ı dahi dâ'ire-i ehl-i sünnete idhâl edüp rafz ü ilhâdı ref' buyurduklarından memnûn ve mahzûz olmuşlardır, deyü feth ü kelâm edüp ahidnâmeye derc olunacak mevâd dermiyân olundukda, tarafeynden kavl-i leyyin ile her maddenin îzâhına dâ'ir ba'zı mükâleme vukū'unda Elçi Hânın yanında ulemâdan olanlar dahi yine kavl-i leyyin ile mu'âmele edüp, huccâc

---

1129 "nahs (نحس)" metinde "نخس" sehv B.

maddesinde bed' olundukda, Elçi Hân dedi ki, şâh hazretleri buyurdular ki, Îran huccâcının yolu Şâm-ı şerîf ve İmâmali ve Lahsa üzerinden olmak iktizâ eder. Devlet-i aliyye bu üç yoldan kangısı münâsib görür ise mükâleme ile karâr-dâde olsun, deyü buyurdunuz, dedikde, Şâm-ı şerîf yolunun birkaç **[B.188a]** mahzûru ve hücneti beyân olunarak tarafeyne as'ab olduğu ve Lahsa yolunun dahi fi'l-cümle eğerçi ba'zı mahzûru olup, lâkin İmâmali üzerinden gittiklerinde çendân mahzûr melhûz olmadığı îrâd ve tahyîr olundukda, bu maddenin ba'zı etrâfı mülâhaza olunmağa muhtâc olduğun beyân ederek, yine bâzârertesi bir yere gelinüp, mükâleme olunmak üzre bugün mükâlemeye mübâşeret olunduğun ve hıtâm-ı meclisde Elçi Hân, ba'zı husûslardan işbu meclis-i sudûrda iştikâ edelim , deyü latîfe-âmiz kelâma âğâz edüp, kendümüz mukaddemâ Der-aliyye'de bir müddet ikâmet eylemek hasebiyle ulemâ-yı i'lâmdan ve sâ'ir ricâl-i devletden nice âşinâlarımız var idi. Şimdi böyle dostâne gelmişiken bir ferd ziyâretimize gelmediler dedikde, rusûm-ı devlet ma'lûm-ı şerîfindir. Elçiler geldiklerinde ibtidâ' vekîl-i mutlak veyâhûd kā'immakāmları ile mülâkāt, ba'dehû rikâb-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîye ruhsûde olmayıncaya kimesne ziyâretlerine varmak de'b değildir. Bu makūle dostluk izhârı merâsimi bundan sonra icrâ olunur. Hemân tarafeynin mehmâ olan işlere hüsn-i hıtâm verilmeğe ihtimâm edelim, deyü inbisât ile cevâb verildi ve her birimize azîm dostluk ve hulûs izhâr ederek gitdi, deyü takrîr eder.

Yine Elçi Hân müşârun-ileyh ile olan mükâleme takrîr-i[1130] beylikci efendi.

Bu gün Elçi Hân'a varup re'îs efendi tarafından teblîğ-i selâm olundukdan sonra çünki illet-i mizâcları ve rutûbet-i hevâ takrîbi ve tarafeynden birkaç gün mülâhaza olunsun denmekle te'hîr olunmuşidi. Yârın sâ'ir me'mûr olan muhlisleri Muhsinzâde Sarayı'nda cem' olmak üzredirler. Anlar dahi sadrlar ile teşrîf buyursunlar, deyü buyurdular denildikden sonra memnûn olup, bu kulları gitmek murâd edince bir mıkdâr dahi müzâkere edelim, deyü mollalar da'vet ve keyfiyet âmâde olundukda, kīl ü kāl eylediğinden sonraya dek mütemâdî oldu. Ba'dehû şevketlü kudretlü mehâbetlü veliyyü'n-ni'am-ı âlem-i pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin hüsn-i teveccüh-i mülûkâneleri isr-i tâhir olup sadr, kendi keyfiyetlerinin hakīkatlarını ifâde ve arzları Devlet-i aliyye'ye istînâd etmek olduğunu beyân **[B.188b]** ve bu merâmlarının husûlü ba'zı gûne recâlarının dahi müsâ'ade buyurulmasına merbût idüğin iyân edüp, anın müsâ'adesi zımnında bi-mennihî te'âlâ yârınki olacak meclisde işe Devlet-i aliyye'nin şânına lâyık ve

---

1130 "takrîr-i" metinde "takrîri" B.

mahzûrdan sâlim olur vechile hüsn-i hıtâm verilmek içün sadr, fâtiha, deyüp, cümlesi fâtiha-i şerîf kırâ'at ve meclise bu vechile hıtâm verildi.

Mükâlemeye me'mûr Vezîr-i mükerrem Ali Paşa Hazretleri ve ulemâ efendiler dâ'îleri ve re'îs efendi ve beylikci ve Râgıb Efendinin takrîridir.

Dünki gün cümle ile elçi-i hânın olduğu saraya varılup üserâ maddesinden müzâkereye mübâşeret olundukda, Nâdir Şâh'ın şeyhülislâm-ı sellemü's-selâm hazretlerine olan mektûbunda tahrîr olunduğu vech üzre Îran üserâsından Diyâr-ı Rum'da kendü rızâ ü rağbetleriyle izdivâc ihtiyâr edenler, akdlerinde ibkā ve rızâsı olmayanların istihdâmları şerî'at-ı mutahhare üzre çünki harâmdır. Anlar bilâd u emsârdan her ne mahâlde bulunurlar ise vatan ve vilâyetlerine avdetleriyçün ruhsatı müş'ir evâmir-i aliyye ısdâr olunmak üzre şâhımızın şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinden recâsıdır, dediklerinde, vech-i şer'î üzre cevâba tasaddî olundukda ba'de'l-kīl ve'l-kāl sadrları ve imâmı Molla Ali Ekber, kelâma âğâz edüp, İmâm Ebû Hanife ve İmâm Şâfi'î Hazretleri ehl-i kıbleyi tekfîr buyurmadılar. Tutalım olmuş, sibâb ve râfizîlerdir, denildiği sûretde bunların ferden ferden sibâb olduklarını isbât müşkildir. Tutalım o dahi sâbit olmuş ola. Devlet-i aliyye vakt vakt Freng ve Rus krallarıyla musâlaha buyurduklarında anların iltiması üzre ba'zı üserâ verilegeldiği ma'lûmdur. Bunlardan kat'-ı nazar farazâ A'câm üsârâsının mecmû'ı mürted ve kâfir olmuş olsunlar. Şevketlü kudretlü pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerinden Îran Şâhı celâdetlü Nâdir Şâh efendimiz hazretleri İranda olan ihtiyar hâtunların ve sâ'ir zu'afâ ve fukarânın acz u inkisâr ile iltimâslarına binâ'en **[B.189a]** bunların sebîlleri tahliye olunmasını recâ ü niyâz ederler. Bu matlûba müsâ'ade buyurulmak şâhımızı müsterih kılmakdır. Ve müsâ'ade buyurulmadığı sûretde bu keyfiyet lâ-yenkatı' bir fitne-i azîmeye mü'eddî olacağı âşîkârdır, dediklerinde leyyinen ve huşîneten her çend ki şer'î ve kānûnî cevâblar verildi. Bir dürlü mücâb olmayup mu'azzam umûrumuzdan biri dahi bu madde olmağla şâhımızın mes'ûlü üzre sûret bulmadıkca fitne münkatı'a olmaz lafzında ısrâr etmeleriyle bu maddenin yine müzâkeresi meclis-i âhara ihâle ile hıtâm verilmişdir, deyü takrîr eylemişdir.

Pîrîzâde imâm-ı evvel efendi ve re'îs efendi Elçi Hân ile ba'de'l-mükâleme takrîrleri.

Bugün Elçi Hân'a varılup tarafeynden hâl ü hâtır-ı sü'âlden sonra kendüsi halvet etdirdüp bast-ı mekāla âğâz ve mukaddemâ Devlet-i aliyye'nin pek çok lütf ü keremini gördüğünü ve bir dürlü ferâmuş etmeyeceğini ve hemân kendüyi ricâl-i Devlet-i aliyye'den ad ile Devlet-i aliyye'nin hayr-hâhı olduğunu birkaç def'a îmân-ı gılâz ile beyân eyledikden sonra, eğer ıslâh-ı zâtü'l-beyn murâd Devlet-i aliyye ise

bu işlere hüsn-i hıtâm verilmek ve bu kullarını bir gün evvel i'âde ü ircâ'a himmet buyurulmak lâzımdır. Ve Nâdir Şâh'ın mukaddemâ olan muhârebe vakıtlarında bana çendân i'timâd u i'tibârı yoğidi. Zîrâ sû'i'z-zan[1131] bir âdemdir. Beni her bâr yanına dahi yanaşdırmaz idi. Şimdi Devlet-i aliyye ile ittifâk gûne akd-i musâlaha murâd eyledi. Bu kullarının mukaddemâ Devlet-i aliyye'de olduğumu bildüğinden ve bu vakıtlarda bana fi'l-cümle hüsn-i zannı olduğundan nâşî beni bu işe me'mûr eyledi. Ve bundan akdem Vezîr-i mükerrem Serasker Ahmed Paşa Hazretleri akd-ı müsâlahaya müsâ'ade-i hümâyûnı müş'ir mübârek hatt-ı hümâyûn ile ma'nûd fermân-ı âlişân ile murahhas ta'yîn olunmuşidi. Ve anın bir sûretini vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri celâdetlü hân hazretlerine göndermişler idi. Şimdi kendü murâdı ve bu kullarına eylediği tenbîhe mugâyir **[B.189b]** hareket eder ise bu husûslar Ahmed Paşa Hazretleri ma'rifetiyle görülmüşiken şimdi niçün mugâyir zuhûr eyledi, deyü fi'l-cümle bana olan hüsn-i zannı sû-i zanna mübeddel olup beni ma'rız-ı telefe getürür. Bu mevâddın a'zamî üserâ maddesidir. Ben Devlet-i aliyye'nin hezâr lütf ü keremini görmüş kulu hükmündeyim. Bu ta'bîrleri gâyet isrârdan olmak üzre beyân ederim. Şimdi şu üserâ maddesi şu vechile olsa ki, kürekde ve Yehûdî ve kefere yedlerinde olanlar tahlîs olunsa ve her ne vechile olur ise bin kadar mı olur ikibin mi olur, ale'l-hisâb bir mıkdâr üserâ cem' olunsa ve bu kulları ile mi gönderilür yohsa akîb kullarından mı gönderilür, şâh-ı Îran hazretlerine îsâl olunsa. Şimdilik bu mıkdâr ile şurûtun icrâsına mübâşeret olundu. Bundan sonra dahi madde-i merkûmenin icrâsına ihtimâm olunur, deyü cevâb verilse ve Acem üserâsının bey' u şirâsı men' olunduğun mübeyyin ve vatanlarına ric'at ihtiyâr edenler ma'rifet-i şer'le ahz ü îsâle me'mûr olanlara teslim olunmak üzre tenbîh ü te'kîdi mutazammın memâlik-i mahrûsaya ferâmîn-i şehinşâhî ısdâr buyurulsa bu vechile işin husûlüne bâdî olurdu. Mu'temedler ikâmeti maddesi oldu ve mîrü'l-hâc maddesinin dahi mahzûrâtı ma'lûmumuz olup ben mülzem oldum, anları îzâh ederek şâh hazretlerine arz u i'lâm ederim ve Ca'feriyye Mezhebi ile erkân-ı erbe'ada bir rükûnda akd ü cemâ'at ile edâ-yı salâtın dahi hâlâ beyân buyurduğunuz vech ile mahzûrâtını ben fehm ü derk eyledim. Lâkin ol maddeye hîn-i mükâlemede sadr ve Mollâ Ali Ekber'e muktezâ-yı şer' üzre cevâb verilsün. Lâkin hîn-i mükâlemede mollabaşılar benim içün, bu âdem yalnız Devlet-i aliyye tarafını tutayor, diyecek mertebe sükût eylemek bana bir vechile münâsib değildir. Ancak benim her ne söylersem cidde haml buyrulmasun, deyü tafsîl-i kelâm edüp encâmında henüz Der-i devlet-medâra vusûlümü ve nâme-i muhâlesat-alâmeyi mübârek rikâb-ı hümâyûn-ı hazret-i şehinşâhîye teslîm eyledüğimi Nâdir Şâh Hazretlerine i'lâm eylemedim. Bu husûsları müş'ir yazacağım kâğıtları **[B.190a]**

[1131] "sû'i'z-zan" metinde "سي الظن" B.

sa'âdetlü kā'immakām paşa hazretlerine gönderdim. Manzûrları olsun ve şâh hazretleri şimdi Hemedan taraflarındadır. Bağdad'a varup gelince birkaç nefere menzil emirleri ihsân buyurulsun, deyü hatm-i kelâm eyledi.

Def'a-i takrîr-i mükâleme

Bugün Elçi Abdülbâkī Hân'ın ziyâretine varup ârâ-yı merâsim tahiyye ve levâzım-ı resmiyyeden sonra eğerçi bu gün tarafınıza azîmetimizden murâd, mücerred te'diyye-i resm ziyâretiniz olup âhar maslahat zımnında olmamağla iğtinâm-ı sohbetiniz ile iktifâ olunmak iktizâ eder idi. Lâkin yine sohbet-i hâs olmak üzre bir mıkdâr emr-i me'mûremize dâ'ir dahi müzâkerede be'is olmamak gerek, deyü re'îs efendi kulları tarafından feth-i kelâm ve Elçi Hân'ın ma'iyyetinde olan sadr ve mollâbaşının dahi bu esnâda hâzır-ı bi'l-meclis bulunmalarıyçün irsâl-i peyâm olundukda Elçi Hân, cümlemiz sergerde ve re'îsimiz olmağla anların vücûdları kâffîdir, deyü mûmâ-ileyhimâ gelmeyüp hasren Abdülbâkī Hân ile müzâkereye âğâz ve tarafımızdan elçi-i mûmâ-ileyhe hıtâb olunup devleteyn beyninde irâde olunan salâh u vifâk ve ittihâd u ittifâkdan garaz, tarafeynin hâl ü şânları ri'âyet ve nâmûs-ı saltanatları hıfz u sıyânet olunarak ahad-ı cânibeyne îrâs-ı nakīza ve kesr edecek hâlât-ı mezmûmeden ittikā ile maksûd olan musâlaha ve musâfât bir sûret-i müstahseneye ifrâğ olunmaludur ki inşâ'Allâhü te'âlâ meda'd-dühûri's-sene-i enâmda hayr ile mezkûr ola, deyü îrâd-ı kelâm olunduğı esnâda hân-ı mûmâ-ileyh dahi, Devlet-i aliyye'nin biz aslında mazhar-ı kerem ve ihsânı olan hayr-hâhlarından olduğumuza binâ'en her husûsda keyfiyetin mîzân gibi iki devletin dahi murâ'at-ı rusûmunda ta'dîl ü tesviye vechi üzre hareket edüp ahad-ı tarafeyni tercîh ve takdîm ihtimâlimiz yokdur. Ancak şâhımız tarafından me'mûr olduğumuz husûslarda benim sana emr etdiğim mevâddâ hılâf-ı şer'-i şerîf bir madde yoğiken sen kendi re'yine ettibâ' ile benim emrime muğāyir niçün hareket etdin, deyü mü'âhaze **[B.190b]** olunmakdan ictinâb ederim, dediğinde tarafımızdan belî buyurduğunuz, yerinde, fe-emmâ ba'zı evkātda devletlü evliyâ-yı ni'am efendilerimiz hazretleri bir maddeyi iktizâsına göre kaleme almak üzre bizlere emr ederler. Lâkin hîn-i emrlerinde kesret-i iştigālden nâşî işin etrâfından hâliyyü'd-dehn bulunduklarımıza binâ'en o maddenin kānûn ve kā'ideye muhâlif ba'zı hücnet ve mahzûruna ve hille-i evvelîde mütefattın olamayup ba'de mülâhazatin fehm etdiğimiz hücneti arz u beyân eylediğimizde her ne ise hakkı kabûl buyururlar. Zâhiren şâh hazretleri dahi taraf-ı Devlet-i aliyye'ye hücnet ü mahzûru mülâhaza olunan mevâdda şîme-i rüşd ü insâf üzre mu'âmele buyurmak gereklerdir, denildikde, hân-ı mûmâ-ileyh, şâhımız tarafından müsâ'ade olunması olunan mevâdda öyle bir be'is ve mahzûr mülâhaza olunacak madde olmamak gerekdir. Meğer Beytü'l-harâmda akd-ı cemâ'at ile ikāmet-i salâte mahal ta'yîni husûsunda

tereddüdünüz olmuş ola, dedi. Tarafımızdan dahi, belî bu madde mahall-i tereddüddür, zîrâ düvel-i sâlifede Fâtımıyyûn ve sâ'ir mezheblerin de şâ'ibe-i tetebbu'(تشيع) olan niçe mülûk arz-ı Hicâz ve Haremeyn-i şerifeyn'e mâlikler iken kendi mezheb ve âyinlerin izhâr u icrâdan âciz idiler. Ve bundan ağrab hâlâ hâdimü'l-haremeyni'ş-şerifeyn olan mülûk-i marzıyyü's-sülûk-i Devlet-i Osmâniyye Hanefiyyü'l-mezhebler iken sâbıkda Beyt-i mükerrem'de nevbet-ârâ-yı salâtda cemâ'at-ı hanefiyye takdîmine sûret veremeyüp el-ân cemâ'at-i Şâfi'iyye cümleye takaddüm üzredirler. Bu maddeye ruhsat verilmek imkânda olsa dahi mahallinde tenfîzi kābil olamayup beyn-i ahâliyyü'l-Haremeyn fitne-i azîmeye mü'eddî olması akrab-ı melhûz olmağla, müsâlahadan murâd, te'yîd-i miyânî-i hub ü dâd iken nizâm-ı saltanat-ı aliyyeyi muhill-i teklîfde şâh hazretleri dahi ilhâh u ilzâm buyurmak gerekdir. Kaldı ki örfen ve şer'an nizâm-ı saltanat-ı uzmâya îrâs-ı halel etmesi melhûz olmayan mevâddan düvel-i sâ'ire ile olan müsâlaha ve müsâlememizde mesbûk-ı bi'l-misl olmamak hasebiyle fi'l-cümle tereddüd ve te'emmül iktizâ eden husûslara **[B.191a]** mücerred şâh hazretlerinin tashîh-i dîn ve milletde olan hizmetler ile miyânede müte'ekkid olacak kemâl-i ittihâda binâ'en müsâ'ade sûreti tahsîline cümlemiz sa'y u ihtimâm ederiz. Hattâ mîrü'l-hâc maddesiyle tarafeynin mu'temedleri dâru's-saltanalarda ikâmet etmeleri husûsuna efendimiz hazerâtının çendân müsâ'adeleri yoğiken mahabbet ü meveddet zımnında lâ-be's olduğu arz olundukda bu husûslara dahi sûret-i müsâ'ade nümûdâr olmuşdur. Üserâ maddesinin ve bu maddelerin şurût ve etrâfı müzâkere olunarak bir kalıb-ı müstahsene ifrâğı kābildir, denildikde Elçi Hân, çünki âyin-i Ca'feryye üzre Mekke-i mükerremede akd-i cemâ'at maddesinde mahzûr beyân etdiniz. Yâ bu uslûb ve âyîn üzre münferiden edâ-yı salât etdikleri sûretde bu mülâhaza derkâr değil midir, demekle ya etimme-i erbe'adan birine iktidâ veyâhûd münferiden edâda kat'a be'is ve mahzûr yokdur. [A]ncak melhûz olan mehâzîr mihrâb-ı mahsûsda akd ü cemâ'at sûretindedir. İnşâ'Allâhü te'âlâ şâh hazretleri dahi bu husûsda insâfâne mu'âmele buyururlar, deyü meclise hıtâm verilüp çünki mollaları meclis-i mezkûrda bulunmayup başka mahalde olduklarına binâ'en anları dahi tatyîb içün hân-ı mûmâ-ileyhi vedâ'dan sonra taraflarına varılup celse-i hafîfe zımnında edâ-yı merâsim tahıyyet olunmuşdur, deyü takrîr ederler.

Def'a-i takrîr-i mükâlemedir.

Dünki gün şeyhülislâm efendiye gider iken Elçi Hân'ın olduğu saraya varılup kendi ile ba'de'l-mülâkāt bir iki gündür görüşülmemek hasebiyle âhar mahalle gider iken müşerref olalım, deyü gelindi. Ancak bu gûne mecâlis hebâ olmamak içün ba'zı nesneler müzâkere olunmada dahi be'is yokdur. Âhundlar ile

ma'an olsa dahi güzel olup, denildikde Bâkī Hân[1132], hûb dersiz, bu bizi siyânetdir, deyü sadrı ve mollayı da'vet eyledi. **[B.191b]** Merkūmlar gelüp, sizler İran'ın hamele-i esrâr ve elsine-i ihbârısız. Meclisinize gelenler ya'nî bu kulları dahi Devlet-i aliyye'nin hamele-i esrârıdır. Bizim ve sizin misillü kimesneler nice devre muhtâcdır ki bir yere gele. Ve geldiklerinde mümkindir ki iki memleket gülzâr veyâhûd pür-şûr ü şirâr ola. Eğer Devlet-i aliyye'nin hakkı ve halîfetu'l-lâh olduğu ve İran [Dev]leti'nin dahi keyfiyyeti ma'lûm-ı enamdır. Ancak

فذكر فان الذكري تنفع المومنين mefhûmunca Devlet-i aliyye'nin hâlâtını ve İran cânibilerinin keyfiyyâtını size icmâlen beyân edeyim. ستفتح القسطنطنيه لنعم الامير اميرها ولنعمالجيش ذالك الجيش hadisi üzre Devlet-i aliyye'nin memdûhiyyetine şehâdet-i Nebeviyye vârid olduğundan başka, lisânı hakîkat olan Şeyh-i Ekber Hazretleri dahi *Eş-şeceretü'n-nu'mâniyye fi'd-Devleti'l-Osmâniyye*[1133] nâm kitâbını kable'z-zuhûr bu devletin selâtîn bâ-miknet ve vüzerâ ve ulemâ-yı pür-menkabetleri beyânuyçün tasnîf edüp وانهاصاحبةالعلامه وانهافاتحةالقيمه deyü Sancağ-ı Relûlü'l-lâh'a ve bu devletin kıyemete dek bekāsına işâret eylemişdir. Binâ'en aleyh Devlet-i aliyye kimesneden memleket gasb etmeyüp ibtidâ'-yı zuhûrunda جاهدوافي الله حق جهاده nassına tebe'iyyeten küffâr ile mücâhede ederek, sultânü'l-bahreyn ve hâkānü'l-berreyn olmuşdur, denilüp küffâr ile olan vekāyi'den Gāzî Süleyman Paşa'nın vak'ası ve Gāzî Hüdâvendigâr Hazretleri'nin Kosova vak'ası ve Eğri fâtihi Sultân Mehmed merhûmun, Bihaç Gazâsı ve ba'zı gazavât-ı meşhûre beyân ve bu ana dek yüz kerre yüzbinden mütecâviz küffâr bu devletin tu'me-i şimşîr-i âteşbârı olmuşdur. Bu vech üzre esâsı takvâ ile mü'esses olmak hasebiyle mütebahhir bir devlet olup, dörtyüz elli yıldan berü gitdikce râsihü'l-erkâm ve şâmihu'l-bünyân olmakdadır. Vakt vakt dâmenine ba'zı nesne isâbet etmeyin cenâb-ı bahre keder gelmeyüp bu resm üzre halifetullâh olduğu müte'ayyin olmağla bu devlete müntesib ve mültehık olanlar mesrûr ve hılâfında bulunanlar merzûl **[B.192a]** ve makhûr olageldiği âlemlere meşhûrdur. İran Devletleri bu gûne cihâd ile zuhûr etmeyüp الملك لمن غلب mazmûnu üzre bî-vefâ arûslar misillü ikide birde bir kimesneyi dâmâd ederek ve dest-mâl gibi elden ele geçerek şimdiki hâlde Nâdir Şâh cânibinde karâr eyledi. Veliyyü'n-ni'am-ı âlem pâdişâh-ı ekrem efendimiz hazretleri ta'zîm-i li-emrillâh ve şefkat-i alâ-halkı'l-lâh levâzımına mazhar olmak hasebiyle Nâdir Şâh'ın İran ahâlîsini ehl-i sünnet ve

---

1132 "Bâkī Hân"dan maksat İran Elçisi Abdülbâkī Hân'dır.

1133 *"Eş-şeceretü'n-nu'mâniyye fi'd-Devleti'l-Osmâniyye"*, Muhyiddîn ibnü'l-Arabî'nin sözde geleceği bildirmek gayisi ile yaptığı rumuzlu dairelerden ibaret bir eserdir. Sonraki şerhcilere göre ve şimdi umumî kanaata göre, burada Osmanlı Devleti'nin kurulacağını, İstanbul'un zabtedileceğini ve Şam'ın Yavuz Sultân Selîm tarafından alınarak, Muhyiddîn'in mezarını meydana çıkarılacağını daha önceden haber vermiştir. Ancak *Eş-şeceretü'n-nü'mâniyye* ile cifre dâir onun adını taşıyan diğer eserlerin hiç biri kendisi tarafından tertib edilen Fihrist'te zikredilmiş değildir. Bu eser Sadreddîn Konevî, Salâhaddîn El-safadî (ölm. M.1363) ve bazıları tarafından şerh edilmiştir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
YON MERKEZİ

cemâ'at tarîklarına idhal eylemekde zuhûra gelen himmet-i sâdıka ve azîmeti lâyıkasın istimâ' buyurdukca zamîr-i ayniyet-nazîrleri tarafına müncezib olup Îran Şâhlığı müşârun-ileyhin ihtimâmiyle nizâmını bulmak hâletleri murâd-ı hümâyûnları olduğu ve bu bâbda temşiyet-kâra yine mümkin mertebe müsâ'ade-i husrevâneleri mebzûl buyrulmak samîm ve derûnları idüği tevcîhât-ı hümâyûnlarından biz kullarına ma'lûm olayor ve siz şimdiki hâlde şürekâ-yı saltanatsız. Ya'nî şâhın ikbâli ikbâliniz ve idbârı idbârınızdır. Bunu siz ziyâde mülâhazaya muhtâcsız. Bu mukaddimeler ma'lûmunuz oldukdan sonra size ifâde olunur ki, bu kadar müddetden berü şeref ve ızzet[1134]-i mülûküne verilen ahidnâmelerde nice şurûtlar var. Birinde mezheb lafzı yokdur. Ve bu lafz size dahi nakîsadır. Bu lafzdan geçilsün, bir gûne ta'bîr ile o madde dahi itmâm olsun. Bu tarafda murâd olunur ise size kâğıt verilüp Nâdir Şâh'a şân ve şâhlığına ünvân verilerek halîfetu'l-lâh hazretleri şâhlığını tebrîk buyurmuşlardır. Kendüye metbu' olanlar azîz ve hılâfında bulunanlar rezîl olur, deyü tasrîh olunsa bunu etrâf ve evsât İran'da halka izhâr edersiz. Çok takviyet ve temşiyetdir ve bunun âsârı peyder pey zuhûr eder, mülâhaza eylen. Garaz-ı müslimîn beyninden nizâ' ve hısâm def' olunup İslâm'ın sayt u sedâsı âlem-gîr olsun denmekdir, denildikde, âhundlar ve Bâkī Hân, cümlesini tasdîk edüp ba'zı ecvibe ü es'ile[1135] güzerân eyledikden sonra garazınız ıslâh ise böyle olur, âhar ise **[B.192b]** bilmeziz, denildi. Vâfir i'tizâr eylediler. Bilâhire azîm mülâyemetde kalup, hattâ bu kulları Ca'ferî Mezhebi lafzı zikr olunmak üzre fâtihâ eyledik, Kırâ'at olundu. Zan olunur ki bundan böyle olacak meclisde bu maddeye dahi ahsen vech üzre hıtâm verilür, deyü re'îs efendi takrîr eyledi.

Havâdis-i Tahmasbkulu Hân an-cânib-i Mîralay-ı Çorum Mîr Feyzullâh

Ben Revan kurbunda zuhûr eden Serasker Abdullâh Paşa vak'asında Acem'e esîr olmuşidim. Tahmasbkulu bizi yediyüz elli mıkdârı üserâ ile Simnan hâkimi bizi ki Lütf Ali Hân'a teslîm ve anınla Horasan'a göndermişidi. Simnan'a vürûdumuzda hân-ı merkûm üserâ-yı etrâfa tefrîk edüp beni yanında alıkodu. Ol vaktlarda Şâh Hüseyinoğlu Şâh Tahmasb dahi mahbûs yollu yevmiyye ikiyüz yiğirmi guruş atiyye ile anda ta'ayyüş ve üzerinde muhâfazasıyçün Afşar Hacı Mevlâverdi Bey nâzır ta'yîn olunmuş imiş. Sekiz ay bu minvâl üzre mürûr ve ol esnâlarda Tahmasbkulu Hân'ın Mugan Kışlağı'nda şâhlığı keyfiyeti zuhûr eyledikden sonra Çeyşlübaba[1136] Hân ile Ordukulu Bey nâm kimesneleri ikiyüz

---

1134 "ızzet" metinde "عزب" B.
1135 "es'ile" metinde "evs'ile" B
1136 "Çeyşlü" metinde "چيشلوبابا" B.

mıkdârı atlu ile şâh-ı müşârün-ileyhin Nişâbur Ülkesi'nden Sizdar nâm kal'aya nefy ü iclâsıyçün ta'yîn etmekle merkûmân Simnan'a ba'de'l-vüsûl şâh-ı müşârün-ileyhin harîm ve ahmâlini dörtyüz mıkdârı deveye tahmîl ve kendüyi dahi ikiyüz mıkdârı âdemi ile alup mahall-i mezbûra götürdükleri meşhûdum olmuşidi. Ba'dehû yiğirmi otuz gün mürûrunda elsine-i A'câmda bu gûne ağyâr şuyû' buldu ki merkûmân me'mûr oldukları vech üzre şâh-ı müşârun-ileyhi kal'a-i merkûmeye ba'de'l-îsâl gözüne mil çekilmek üzre Tahmasbkulu Hân tarafından yedlerinde olan rakamı şâh-ı müşarun-ileyhe izhâr eylediklerinde şâh, ben Hânedân-ı Safeviyye'den olup bu kadar mülk ü saltanatdan dûr olmuşiken mücerred sedd-i ramak edecek ednâ me'net ile kûşe-gîr-i sabr u kanâ'at olmuşidim. Şimdi **[B.193a]** dîde-i âlem-bînimi dahi nimet-i rü'yetden dûr etmek istersiz. Bu keyfiyet ne gûne bî-mürüvvetlikdir, mülâhaza etmez misiniz, deyü kerbine cân-girâze âğâz eylediğinde merkûmlara kemâl-i rikkat gelüp, bu vakte dek Nâdirkulı'nın fermân yeri idik, bundan böyle anın itâ'atinden nükûl ve senin dâ'ire-i emrine duhûl etdik. Bundan sonra bize lâzım olan seni alup firâr-ı Kenân-ı Afgan tarafına düşmekden gayrı çâre yokdur, deyü şâh-ı müşârun-ileyhi alup Kandehar'a doğru firâr etmişler. Bu haber Tahmasbkulu Hân'ın henüz ikâmet üzre olduğu Kazvin'e vusûlünden mukaddem mesmû'ı oldukda Rum taraflarına firârından kemâl-i havfına binâ'en Isfahan ve Hemedan ve Luristan tarafların kemâl mertebe sed ü bend içün etrâf ve cevânibe menzil ya'nî çaparları tevârüd eylediğini dahi müşâhede eyledim. Bu esnâda şâh-ı müşârun-ileyh tarafından te'âkıb etmek üzre istima' olunan haberler bu minvâl üzredir ki, merkûmân şâh-ı müşârun-ileyh ile hâlâ hâkim-i Kandehar olan Afgan Mîrzâ Hüseyin yanına varup, ba'de'l-ilticâ Kandehar havâlîsinde vâkı' sâbıkda Afgan tasarrufunda olup Tahmasbkulu'nun intizâ' eylediği kılâ'dan Ferah ve Herat ve Kirman ve Sistan kal'alarını mîrzâ-yı mûmâ-ileyhe mü'ebbeden teslîm şartı ve kendü fî-mâ-ba'd anınla müttehiden mûmâ-ileyhe, Mîrzâ Hüseyin Kandehar'da ikâmet ve saltanat vechi üzre mâbeynlerinde akd-i mu'âhede vukū'undan sonra şâh-ı müşârun-ileyhin ma'iyyetine mıkdâr-ı vâfire asker ta'yîn etmekle gelüp, Havarzm Ülkesi'nden Tahmasbkulu'nun Maskat re'îsi olan İbord'a (ابورده) tâbi' Kilat (كلات) Kal'ası ki Tahmasbkulu'nun ba'zı tuhaf ve hazâyini mahfûz olduğu mahaldir. Anı muhâsara ve teshîr ve hazâyin ve defâyinine müstevlî olduğu şehr siyâb olmuşdur. Bu esnâda Tahmasbkulu Hân dahi masârif-i askerî içün Horasan ve ol havâlîlerden tahsîlini murâd eylediği beyi emvâli tevzî' etdirmişiken bâlâda zikr olunan ahbâra binâ'en havâlî-i merkûme ahâlîleri **[B.193b]** iğmâz u tegâfül sûretlerin irâ'et ile tevzî' olunan mâlın edâsına müsâmaha eylediklerin müşâhede eyledim. Herat ve Horasan taraflarının keyfiyyeti böyle. Ez-kadîm Luristan hâkimi ve Silsile-i Safeviyye'ye karâbeti olan Ali Merdân Hân dahi Tahmasbkulu'nun

şâhlığını istimâ‘ eyledikde, biz kendüyi bu vakte dek Hânedân-ı Safeviyye'ye hizmet eder mülâhazasında idik. Anınla şâhlığın beyninde münâsebet yokdur. Tahmasb şâh olduğu sûretde Îran Şâhlığı benim karâbeten ve istihkâkan hakk-ı sarîhimdir, deyü zuhûr ve şâhlık takınup ve sikke urup istiklâl da‘vâsında olmuşdur. Hattâ ben Simnan'da iken merkūmun sikke-i madrûbesin ol havâlîye gelüp re'yü'l-ayn müşâhede eyledim. Bu keyfiyyet Tahmasbkulu'nun ma‘lûmu oldukda sâbıkā Kazvin Hâkimi Kerem Ali Hân'ı onikibin mıkdârı askere sergerde edüp, Ali Merdân Hân merkūmun üzerine ta‘yîn eylemişidi. Varup ba‘de'l-muhârebe Tahmasbkulu'nun askeri münhezim ve münferik oldukları dahi ma‘lûmdur. Bu keyfiyyetlerin hudûsundan kendünin cem‘iyyetine perîşânlık gelmeğe başlayup askerinden ikibin mıkdârı Kaçar Tâ'ifesi hey'et-i mecmû‘alarıyla Şâh Tahmasb'a iltihâk dâ‘iyyesiyle bunun yanından firâr etdiklerinde, bunları ta‘kīb ve beş on nefer âdemlerini i‘dâm eylemişiken, bunlar firârlarında musır olup gider iken Tahmasbkulu Hân'ın oğlu Rızâkulı Bey ki, hâlâ meşhed hâkimidir, ol dahi zikr olunan firârîleri ircâ‘ kasdıyla önlerine geldikde, tarafeyn muhârebeye tasaddî ve bilâhıre Tahmasbkulu'nun oğlu münhezimen kal‘aya avdet ve bunlar Şâhrah'dan Tahmasb Şâh cânibine teveccüh ve azîmet etdikleri şâyi‘dir. A‘câm Tâ'ifesi dahi bu keyfiyetlerin zuhûrundan tevehhuş ve nefret edüp Tahmasbkulu'ya izhâr-ı gayz u garaz ile mecâlis ü mehâfilde beddu‘â ve Cenâb-ı Bârî'den perîşânlığını istid‘â ederler idi. Ve Tahmasbkulu Hân'ın bu eyyâmda bu hey'et üzre yedi [B.194a] sekizbin mıkdârı Afgan ve Afşar askeri ile Kazvin hâricinde Şâh Abbas Çaştgâhı ta‘bîr olunan mahalde ikāmet üzre olup, havfından nâşî derûn-ı şehrde dahi duhûlden tehâşî üzre olduğu mütevâtırdır. Hemedan ve Kirman [ve] Şâhân taraflarında asker denilecek kimesne yokdur. Sâlifü'z-zikr Simnan Hâkimi Lütf Ali Hân, Tahmasb Şâh‘a Sizvar (سیزوار) hareketinde bir katar katır ve bir tazı verdiği Tahmasbkulu'nun mesmû‘u oldukda, hân-ı merkūmu yanına ihzâr ve sen Tahmasb'a iltifât ve ikrâm etmişsin, deyü kendüyi katl eylediğine ve bu keyfiyetlerin ber-vech-i muharrer vukū‘una binâ'en hân-ı maktûlün birâderi olan Mehmed Zemân Bey nâm kimesne Simnan'da bizi çağırdup, gayrı siz esîr değilsiz, varın vilâyetinize gidin, Allâh kolay getüre, deyü otuz abbâsî harclık verüp sebîlimizi tahliye eyledi. Uğradığımız bilâd-ı A‘câm'da bize kimesne ta‘arruz etmeyüp herkes, Allâh kolay getüre, deyü iğmâz ederler idi. Bu minvâl üzre Simnan'dan Hemedan'a, Hemedan'dan Bağdad'a kırk güne karîb vakıtda gelüp, Bağdad'dan dahi menzil ile Der-aliyye'ye azîmetim esnâsında Devletlü Ahmed Paşa Hazretlerine Diyarbekr'de müsâdefe ve bu keyfiyetleri takrîr eylediğimden sonra beni istiktâm edüp, var bu keyfiyyetleri evliyâ-yı ni‘am hazerâtına ifâde eyle, ben dahi hakīkatine ba‘de'l-vukūf tafsîl üzre tahrîr ederim, deyü tenbîh buyurdular.

Bağdad'dan çıkalı otuz altı gün olmağla Simnan'dan çıkalı bu güne gelince yetmiş beş gün mıkdârı oldu, deyü takrîr eyledi.

Îran ve Hindistan taraflarını zîr-i dest-i hükûmetine aldıkdan sonra hân, Kandehar'da ikāmet üzre olan Afgan Ahmed Şâh'ın Bağdad tarafına üç nefer sefîrleriyle taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîye irsâl eylediği nâmesinin tercemesidir. Fî 7 Ca.sene 1176[1137].

Şâh-ı müşârun-ileyh evâ'il-i hâlinde i'lâ-yı livâ-yı dîn-i Muhammedî'ye arzu-keş ve kûşe-i inzivâda vakt u fursat zuhûruna müterekkıb olup Hânedan-ı Devlet-i **[B.194b]** Safeviyye külliyyen pâmâl ve zemîn-i İran'ın pür-ihtilâl olması ahâlî-i İran'ın emr-i ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker etmediklerinden neş'et etmekle Cenâb-ı Hakk'dan Nâdir Şâh ahalî-i İran'a musallat olup memâlik-i Îran ve Tûran ve Hind ve Horasan ve Irak ve Azerbaycan ve Türkistan taraflarına îsâl-i envâ'-ı hasâr eylediğinden mâ'adâ Rûm-ı cennet-rusûm tarafına dahi eğerçi itâle-i dest-i cevr ve sitem etmişiken Cenâb-ı Perver-digâr, ahâlî-i Rum'u dest-i te'addîsinden masûn ve mahfûz edüp, Nâdir Şâh müşârun-ileyhin cevr ü te'addîsinden kavm ü kabîle ve tevâbi' ve levâhıkı cân be-leb resîde olup âharkâr, sitem-dîdeleri yediyle diyâr-ı ademe irtihâl eyledikde şâh-ı müşârun-ileyh Kandehar'a varup ikāmet eylediğin ve ol esnâda müşârun-ileyh Nâdir Şâh'ın birâderzâdesi Alikulı Hân, Âdil Şâh nâmıyla taht-ı İran'a cülûs edüp re'âyâ ü berâyâya envâ'-ı zulm ü te'addî etmekle Îran ve Kandehar havâlîsinde olan nice yüzbin Tâ'ife-i Afgan ile Kâbil ve Gazneyn ve Peşâver ve sâ'ir ol havâlîde olan havânîn-i izâm ve sergerdegân-ı kirâmı Afgan bi'l-ittifâk müşârun-ileyh Ahmed Şâh'ın evreng-i saltanata cülûs eylemesini niyâz eylediklerinde, şâh-ı müşârun-ileyh dünyâ-yı denîye rağbet ve iltifâtdan i'râz ve kûşe-i inzivâyı ihtiyâr eylediğini beyân edüp, da'vâ-yı saltanata rağbet eylemediğini tavâ'if-i merküme müşâhede eylediklerinde, hulefâ-yı râşidîn dahi nizâm-ı umûr-ı cihândan hâlî olmadıklarını ve eben an-ced Saltanat-ı Afgan kendünün olduğunu zikr ü beyân ederek, evreng-i saltanata cülûsa tergîb ü tahrîs etmeleriyle cümlenin ittifâkı üzre gazâ ü cihâd ederek kefere ve mütebeddi'înin vücûd-ı habâset-alûdların rûy-ı arzdan tadhîr niyyetiyle taht-ı saltanata cülûs edüp, Îran tarafına azîmete kasd u niyyet etmişiken Memâlik-i Hindistan sâ'ir memleketlerden vâsi'ter olup ve husûsen Emîr Timur'un hurûcundan mukaddem Afganiyyân'ın nâmdârlarından Behlûl **[B.195a]** ve İskender ve Fîrûz Şâh ve Şîr Şâh ve İbrâhîm Şâh misillü yiğirmi dokuz nefer kimesne memâlik-i Hindistân'a padişâh olduğuna binâ'en, ibtidâ'-yı emrde Hindistan tarafına azîmet ve saltanat-ı Hind'e vehn-i küllî târî olmasına sebeb olan küffârın def'-i tasallut-ı galebeleriyle

---

1137 "7 Ca.sene 1176" Mîlâdî 24 Kasım 1762'ye tekâbül eder.

eyâdî-i kefere-i Hindistân'da[1138] mahsûr misâli olan Hind pâdişâhını tahlîs niyyetiyle asâkir-i vâfire ve mühimmât-ı cebehâne ve tophâne ve edevât-ı sâ'ire-i kesîre ile cânib-i Hind'e azîmet edüp memâlik-i Hindistan'dan Pencap nâm mahalle vüsûlünde darb-ı destile mahall-i mezbûra mutasarrıf olan sâbıkā Hindistan pâdişâhı vezîrinin oğlu Mirmenu

(میر منو) yüzbin mıkdârı süvârî ve piyâde asker ve katı vâfir tophâne ve cebehâne ile Lahor nâm mahallde şâh-ı müşârun-ileyh ile muhârebeye müheyyâ olup, tarafeynin askeri mukābil olduklarında kırk gün mıkdârı muhârebe olunup âhıru'l-emr Mirmenu-yı mûmâ-ileyhin askeri münhezim olup yiğirmi nefer fil süvâr-ı nâmdâr ümerâsı i'dâm olunmağla mîr-i mûmâ-ileyh dahi firâr edüp, bi'l-külliyye askeri perâkende ve perîşân olmağla mecmû' tophâne ve cebehâne ve sâ'ir edevât-ı harb ü kıtâl şâh-ı müşârun-ileyh tarafından zabt olunup bu takrîb ile zikr olunan Pencap ve Meltan (ملتان) ve Keşmir şâh-ı müşârun-ileyh tarafından zabt olundukdan sonra tekrâr Îran cânibine teveccüh ve azîmet içün Kandehar tarafına avdet eylediğini ve mezbûr Alikulı Hân, Nâdir Şâh'ın bi'l-cümle hazâ'in ve emvâl ve eşyâsın zabt eylediğinden mâ-adâ Nâdir Şâh'ın bi'l-cümle evlâd u ahfâdını i'dâm edüp ancak Sultân Hüseyin Safevî neslinden Nâdir Şâh'ın nebîresi Şâhruh Mîrzâ'yı alıkoyup, kendü dahi helâk oldukdan sonra, karındâşı İbrâhim Hân dahi az müddet pâdişahlık da'vâsı edüp ol dahi i'dâm olundukdan sonra Nâdir Şâh'ın nesli külliyyen münkatı' olmağla ahâlî-i İran'ın ittifâklarıyla Şâhruh Mîrzâ, Taht-ı saltanat-ı İran'a iclâs olunmuşiken, ahâlî-i İran'ın habs-tınetleri (حبث طنتلري) muktezâsınca şâh-ı müşârun-ileyhin gözlerine mil çeküp serîr-i saltanatından **[B.195b]** hal' eyledikleri müşârun-ileyh Ahmed Şâh'ın mesmû'ı oldukda, ahâlî-i İran'ın te'dîb ve gûş-mâllerine kasd u niyyet ile Horasan tarafına azîmet edüp Herat Kal'asını muhâsara ve tazyîk ve üç ay müddetinde kal'a-yı merkümeyi feth ü teshîr ve ahâlîsinin cerâyim-i sâbıkalarını afv ve derûn-ı kal'ada olan emvâl ve eşyâ ve cebehâne ve sâ'ir edevât-ı harb ü kıtâl-i bî-şümâr ahz u kabz ve re'âyâyı pençe-i kahr u zulmeden tahlîs ve etrâf-ı Horasan ve Türkistan cânîblerine asâkir-i vâfire tesyîr edüp, memâlik-i Türkistan'ı tâ Nehr-i Ceyhun'a varınca kabza-i tasarrufuna idhâl ve tarafeynden hükkâm nasb eyledikden sonra Türkistan tarafından yüzbin mıkdârı asker şâh-ı müşârun-ileyhin üzerine gelüp, ba'de'l-muhârebe münhezimen firâr ve ekseri tu'me-i şimşîr-i ibdâr oldukdan sonra münhezim olan tâ'ifenin hazâyin-i bî-şümâr ve tophâne ve cebehânelerin ve katı vâfir fillerin zabt edüp, ba'dehû müşârun-ileyh Şâhruh Mîrzâ'yı Taht-ı saltanat-ı İran'a iclâs kasdıyla Meşhed-i mukaddes Hisârı'nı muhâsara ve tazyîk etmeğin ahâlîsi istîmân ile kal'a-i merkümeyi teslîm etmeleriyle cerâyim-i sâbıkalarını afv ve Şâhruh Mîrzâ'yı kemâl-i

---

1138 "Hindistân'da" metinde "Hindistân'dır".

i'zâz u ihtirâm ile iclâs-ı evreng-i saltanat edüp ol havâlî ahâlîsi kemâl-i emn ü emân ile âsûde-i hâl oldukdan sonra yine Kandehar'a avdet eyledikde, Hindistan küffârı Dâru'l-hilâfe-i Hind olan Şehr-i Cihânâbâd[1139]'a hücûm ve izhâr-ı bagī ve tuğyân ve zabt u istîlâ edüp ezân-ı Muhammedîyi ve zebh-i nev'-i bakarı men' ve ehl-i İslâma îsâl-i envâ'-ı hasâr eyledikleri müşârun-ileyh Ahmed Şâh'ın mesmû'u oldukda, tekrâr Hindistân cânibine azîmet edüp, ol maküle keferenin def'-i fesâdlarını murâd eylediği kefere-i Hind'in mesmû'u oldukda, üçyüzbin süvârî ve ikiyüzbin piyâde asker ve ikibin aded top ve beşbin aded bân dedikleri âlât-ı harbî ve ikibin zemberek ve ikibin fil ve sâ'ir bî-had u şümâr edevât-ı harb ü kıtâl ile şâh-ı müşârun-ileyhin sedd-i râhına mübâderet **[B.196a]** etmeleriyle şâh-ı müşârun-ileyh dahi asâkir-i kesîre ile varup mukâtele ve muhârebe eyledikde, zaferyâb olup Hindu askeri münhezim ü perîşân ve ol mıkdâr edevât ü emvâl şâh-ı müşârun-ileyh'in kabza-i tasarrufuna dâhil olup, kemâl-i sür'at ile Dâru'l-hilâfe-i Hind olan Cihânâbâd'a azîmet edüp beş konak mıkdârı takarrub eylediği Hind pâdişâhı olan Sülâle-i Timuriyye'dan Âlemgîr Şâh'ın mesmû'u oldukda, ümerâ ve erkân-ı devletiyle şâh-ı müşârun-ileyhi istikbâl ve lâzıme-i mahabbet ü meveddeti edâ ü ibkā ve hedâyâ-yı azîme arz u ihdâ etmekle kemâ-fi's-sâbık müşârun-ileyh Âlemgîr Şâh'ı taht-ı saltanat-ı Hinde iclâs ve ümerâ ü erkân-ı devleti tertîb ve âsâr-ı küfr olan ba'zı asnâm ü ivsân ve kenâyis ve puthânelerini hedm ile hâke yeksân ve kefere ve mecûsdan katı vâfirini îsâl-i dereke-i nîrân ve âsâr-ı dîn-i Muhammedî'yi i'lân edüp Sirhind (سرهند) ve Lahor-ı nâ-mintâne varınca kendü oğlu Timur Şâh'a i'tâ eyledikden sonra, Irak ve Horasan ve Fâris ve Azerbaycan ve sâ'ir memâlik-i Türkistan'ın nizâm-i umûrlarıyçün Kandehar'a avdet eylediğini ve bu esnâda memâlik-i Hindistan'dan Dekken (دكن) tarafı ki makarr-ı me'vâ-yı Mecûs ve mecma-ı' sergerdegân-ı kefere-i Hünûd'dur, ol tarafda olan kefere-i Mecûs cem'iyyet-i kesîre ile Dâru'l-hılâfe-i Hind'e hücûm edüp, Pâdişâh-ı Hind olan Âlemgîr Şâh'ı şehîd ve kâffe-i eyâlât ü elviyye-i memâlik-i Hindistan'ı zabt eylediklerinden gayrı Müşârun-ileyh Ahmed Şâh'ın oğlu Timur Şâh'ın zîr-i dest-i hükûmetinde olan Sirhind ve Lahor ve sâ'ir memâlike atâle-i dest-i ta'zîm eyledikleri mesmû'ı oldukda tekrâr Hindistan cânibine azîmeti lâzım gelüp **yetmiş iki** senesi lâ-yü'âd ve lâ-yuhsâ asâkir ve hadden efzûn tophâne istishâbıyla Hindistan tarafına azîmet eyledikde, Pencap ve Lahor tarafına îsâl-i hasâr eden kefere-i Mecûs müteferrik ve perîşân olup mesfûrlar keyfiyyeti Dekken tarafında olan serdârlarına haber verdiklerinde Merhete (مرهته) dedikleri kavm kavm-i Mecûs'un sergerdelerinin re'îsi olan Çenküy (چنكوي) nâm Mecûs, ikiyüzbin piyâde ve süvârî Şehr-i Cihânâbâd'ın **[B.196b]** muhâfazasıyçün ol havâlîye irsâl ve

---

1139 "Cihânâbâd", Delhi Şehri'nin eski adı.

memer ü ma'berleri sed etdirdiğinden mâ-adâ rü'esâ-yı kavm, kavm-i mezkûrdan mesfûrun ammi olan Tabtil (تابتيل) nâm Mecûsî altmışbin süvârî ile şâh-ı müşârun-ileyhin üzerine ilgāra irsâl ve memer ü ma'berlerde vâkı' kemîngâhlara asâkir-i vâfire ihfâ eylediği haberi şâh-ı müşârun-ileyhe vâsıl oldukda kat'an himmetine futûr vermeyüp muhârebe ederek Şehr-i Cihânâbâd'a kurb-ı mesâfesi olan nehr-i azîme vâsıl oldukda, kesret-i bârândan nâşî nehr-i mezbûrdan ubûr mümkin olmayup birkaç gün nehr-i mezbûrun öte cânibinde tevekkufı esnâsında mesfûr Tabtil asâkir-i deryâ-misâl ile bağteten şâh-ı müşârun-ileyhin askeri üzerine hücûm eyledikde tarafeynden ceng-i azîm vâkı' olup asâkir-i mecûsdan bî-nihâye kefere üftâde-i hâk-i helâk ve bakıyyete's-suyûfu hezâr mihnet ü meşakkat ile Çenküy-ı mesfûrun yanına firâr eyledikden sonra şâh-ı müşârun-ileyh mansûr ve muzaffer nehr-i mezkûrdan ubûr ve Cihânâbâd'a iki fersah mesâfe bir karyeye nüzûl eyledikde, karye-i merkūmeye kurb u civârda vâkı' Vezîrâbâd nâm mahal, asker-i Mecûs ile memlû olduğundan mâ-adâ şâh-ı müşârun-ileyhin sedd-i râhiçün me'âbir ve münâfize metrisler alup ve katı vâfir tophâne ve edevât-ı harb ü katl hâzır etmeleriyle bî-mehâbâ şâh-ı müşârun-ileyh üzerine varup muhârebe ve mukāteleye şurû' eylediklerinde Tabtil-i mesfûr mürd ü helâk olup Çenküy-ı mesfûr dahi mecrûhan Melhâr(ملهار) nâm re'îslerinin yanına firâr etmekle ikiyüzbin süvârî askerinden ekal-i kalîli necât bulmağla, firâr edüp mâ-adâsı esnâ-yı harb ü kıtâlde helâk olmağla had u hasrdan efzûn hazâ'în ve tophâne ve cebehâne ve sâ'ir edevât-ı harb ü kıtâl şâh-ı müşârun-ileyhin kabza-i tasarrufuna vâsıl olup, firârîler dahi ta'kīb olunmağla katı vâfiri i'dâm olunduğunu ve Andan sonra şâh-ı müşârun-ileyh Şehr-i Cihânâbâd'a tarafından âdemler ta'yîn edüp ahâlî ü a'yân ve re'âyâ ü berâyâyı te'mîn ü tatmîn zımnında lâzıme-i emr-i muhâfazaya ihtimâm etdirdiğini ve o esnâda rü'esâ-yı kavm-i mecûsdan Melhâr ve Tantiya (تانتيا) ve Çenküy **[B.197a]** ve sâ'ir sergerde-i gürûh-ı Mecûs ile ittifâk edüp dört kerre yüzbin süvârî cem' ve Cihânâbâd tarafına irsâl eyledikleri şâh-ı müşârun-ileyhin mesmû'u olup ilgār ile bir gecede yiğirmi fersah mesâfeyi kat' ile üzerlerine varup beynlerinde ceng-i azîm vâkı' olmağla asker-i küffâr ber-geşt ü pâmâl ve münhezimen firâr eyledikleri re's-i rü'esâ-yı Kavm-i Mecûs olan Nanabalacırav (ناناپالاجي راو) nâm racaye (راجه يه) haber verildikde, var kuvvetini pazuya getürüp sergerde ve söz sâhiblerin etrâfından cem' ve ebvâb-ı hazâ'in küşâd ve emvâl-i bî-nihâye sarfıyla Müslimân ve Kavm-i Merhete ve Racpot ve Brehmen ve ahâlî-i Dekken ve Rum ve Freng ve Habeş ve Jenk ve ehl-i Buhara ve Bedehşan ve Türkistan'dan ve Îran taraflarından asâkir cem'iyle altı kerre yüzbin süvârî ve beş kerre yüzbin piyâde tüfengci tedârük eylediğinden mâ-adâ üçbin top ve beşkere yüzbin bân ve kırkbin fenn-i âteşbâzîde mahâreti olan asker cem' ve Barhucı ve

İbrâhim Hân nâm kimesneler ile kendü birâderini asâkir-i mezkûre üzerine serdâr ta'yîn ve onyedi yaşında oğlunu Hindistan padişâhı nasb etmek üzre asâkir-i mezkûre ile ma'an irsâl ve ehl-i İslâm'dan arâzî-i Hind'de kimesne kalmayup Nesl-i Timuriyye'yi külliyyen münkatı' etmek husûsunu kendülere tenbîh ve kırkbin kîse akce nakden teslîm eyledikden gayrı yüzbin kîse akce dahi havâle ve şâh-ı müşârun-ileyhin üzerine tesyîr etmekle tarafeyn askeri birbiri mukâbelesinde nasb-ı hıyâm edüp beynlerinde cârî olan nehr-i azîm tugyân üzre olduğuna binâ'en birkaç gün muhârebe ve kıtâl dûçâr-ı ukde-i te'hîr olup nehr-i mezbûrun geçid mahalli kimesnenin ma'lûmu değil iken, ilhâm-ı Rabbânî ile şâh-ı müşârun-ileyh'e işâret olundukda, ertesi gün ol mahalden mürûr olunup iki tarafın askeri muhârebe ve mukâteleye âğâz etmeleriyle tarafeynden top ve tüfeng cengi ile iki sâ'at mıkdârı mütemâdî oldukdan sonra tarafeyn askeri birbirine karışup sabahdan ikindi vaktına dek **[B.197b]** kılıç cengi olarak nice sergerdeleri üftâde-i hâk-i helâk ve niceleri esîr olduğundan gayrı Hind pâdişahlığı kasdıyla getürdükleri mesfûr dahi mecrûh ve ba'dehû helâk olup bakıyyetü's-suyûf olan asker-i Mecûs etrâfa perâkende ü perîşân olmalarıyla pâdişâh-ı müşârun-ileyhin askeri ta'kıb edüp ekserini tu'me-i şimşîr-i âbdâr etmeleriyle şâh-ı müşârun-ileyh mansûr ve muzaffer olup asker-i Mecûs'un bî-hisâb ordularında olan hazâ'in ve tuhaf ve sâ'ir esbâb-ı harb ü kıtâl ve beşbin fil şâh-ı müşârun-ileyh tarafından zabt olunup sâ'ir emvâl ve eskâli şâh-ı müşârun-ileyhin askeri ganîmet eylediklerinden sonra şâh-ı müşârun-ileyh Cihânâbâd'a varup Taht-ı saltanat-ı Hind'e bir müddet cülûs eyledikden sonra müteveffâ-yı müşârun-ileyh Âlemgîr Şâh'ın oğluna Saltanat-ı Hind'i tefvîz ve kendüsi Kâbil ve Kandehar tarafına avdet eylediğini ve şâh-ı müşârun-ileyh ol havâlînin feth ü teshîri ve küffâr-ı Hind'in def'-i fesâd ü şekâvetleriyle meşgûl ve İran tarafı bu mertebe muhtel ü müşevveş olup Devlet-i aliyye tarafından cânib-i İran'a bir serdâr ta'yîni ile ahâlî-i İran'ı te'dîb ü gûşmâl me'mûli iken ba'de hıtâmü'l-maslaha makarr-ı saltanatına avdet eyledikde İran havâlîsinin keyfiyyetini su'âl edüp Devlet-i aliyye tarafından bir hareket vâkı' olmadığı mesmû'ı olmağla inşâ'Allâhü te'âlâ an-karîbü'z-zemân Devlet-i aliyye cânibinden ahâlî-i İran'ın te'dîb ü gûşmâllerine irâde buyurulur. Zirâ ma'lûmdur ki, dünyâ bir müsâfirhâne olup, ancak dünyâda bu misillü âsâr-ı hayriyyeye muvaffak olmağa sa'y ile ecr-i cezîle nâ'il olmak lâzımdır. Ümmîd eder, ki şâh-ı müşârun-ileyhin muvaffak olduğu fütûhât misillü âsâr-ı hayriyyede Devlet-i aliyye dahi şerîk ola. Bundan mâ-adâ Medîne-i Münevvere'de civâr-ı Ravza-i mutahhara'da şâh-ı müşârun-ileyh tarafından bir câmi' binâ olunmasıyçün bir münâsib mahalde bir mıkdâr arsa şâh-ı müşârun-ileyhin âdemlerine verilmek bâbında emr-i âlî ısdâr etdirilmesi istid'âsı olup, bundan böyle devleteyn beynlerinde dostluk ve mahabbet cârî **[B.198a]**

olduğundan mâ-adâ birbirlerinin dostuna dost ve düşmenine düşmen olmak merâsimine ri'âyet ü vakt vakt tarafeynden nâme irsâliyle lâzıme-i tehâb ü tevâddî îfâ ü icrâya mürâ'at olunmak matlûb ve müsted'âsı idüğin tahrîr eder.

A'câm üzerine sefer eylemek câ'izdir, deyü verilen fetvâ sûreti.

Şâh İsma'îl evlâdından Acem şâhı olan Tahmasb Şâh'ı katl ve yerine şâh olan Nâdir Şâh, ehl-i İran'dan ben seb ü rafzı ref' ve İslâm'ı kabûl etdürüp anların beyninde muhtârları olan Mezheb-i Ca'ferî hak ve sahîhdir, deyü tasdîk ü kabûl ve mezâhib-i erbe'a ki Hanefî ve Mâlik ve Şâfi'î ve Hanbelî mezâhibine bu dahi hâmis olmak üzre ad u ilhâk olunup ve Beytu'l-lâhü'l-harâmın rüknlerinden bir rükn Mezheb-i Ca'ferî erbâbına ta'yîn olunmasını benden iltimâs, ben dahi Sahrâ-yı Mugan'da şâh olduğum vakt anlar ile bu emrin husûlünü ta'ahhüd etmişidim, deyü muktedâ-yı e'imme-i dîn-i mübîn Nu'mân bin Sâbit radıye'l-lâhü te'âlâ anh mezhebi üzre olup hükkâm-ı şer'î esahh-ı akvâl-i e'imme-i Hanefiyye ile hükme tenbîh ederek taklîd-i kazâ eyleyen sultânu'l-berreyn ve'l-bahreyn hâdimü'l-harameyni'ş-şerifeyn sultânü'l-İslâm ve'l-müslimîn edâme'l-lâhü te'âlâ ilâ-yevmi'd-dîn hazretlerine birkaç def'a elçiler ile nâme gönderüp, bu mezheb-i Ca'ferî hakkdır, deyü tasdîk ü kabûl ve mezâhib-i erbe'aya hâmis olmak üzre ad edin, deyü teklîf etdikleri mezheb Şî'î Mezhebi olduğu kendüye ba's olunan süferâ-yı izâm ve ulemâ-yı a'lâm i'lâmı ile ma'lûm oldukdan sonra i'tikād gibi amelde dahi indi'l-lâhi te'âlâ hakk-ı vâhid olup müte'addid olmamağla, muktedâmız olan İmâm-ı A'zam Mezhebi'nde mü'ellif-i kütb-i fıkhıyyede e'imme-i ehl-i sünnet katında mer'î ve mu'teber Ca'ferî ünvânıyle ma'rûf mezheb tahrîr olunmayup ve tashîh-i mezheb e'immemizin re'y ü tahrîrlerine ve anlardan nakl-i sarîha mevkūfdur, deyü özr-i şer'î tahrîrinden mâ-adâları lede'l-hâce bast-ı mezîd ile mahzûr-ı şer'îsi inhâ olunur, deyü ittifâk-ı ulemâ-yı izâm ile cevâb-ı şer'îsi tastîr ve Harem-i şerîf'de vâkı' mezheb-i erbe'aya mahsûs erkân ve mehârîb-i **[B.198b]** erbe'ada kıyâm ve evkāt-ı hamsede akd-i cemâ'at ile salât-ı mektûbeyi edâya kıyâm eden imâmların birine iktidâ ile edâ-yı salât etmeleri husûsu dahi tahrîr olundukdan sonra ba'de'l-vüsûl yine şâh-ı mezbûr nâme gönderüp, mezheb-i Ca'ferî hakdır, deyü tasdîk ü kabûl ve mezâhib-i erbe'aya hâmis olmak üzre ad edin ve illâ Irak-ı Arab ve ba'zı Azerbaycan memleketlerinde tasarruflarında olan Timur Hân'ın istîlâ memleketlere dahi istîlâ ilâvesiyle mezâhib-i erbe'aya mezheb-i Ca'ferî hâmis olmak üzre tasdîk ü kabûl teklîfinden cebr ü ısrâr ve kasd-ı ızrâr izhâr etmeğin mezheb-i mesfûr ise i'tikād u amelde usûl ve furû'da fırka-i nâciyye-i ehl-i sünnet ve cemâ'ate muhâlif

olup, ashâb-ı kirâm rıdvânu'l-lâhi aleyhim ecma'în hazerâtına ta'n u kadh ve ba'zı adâvete mebnî olan mezâhib-i şu'beden İmâmiyye İsnâ Aşeriyye Fırkası'na mahsûs mezheb olduğu yedlerinde olup, hâlâ anınla amel etdikleri *Kitâb-ı Lem'a* ve şerhi *Ravhatü'l-behiyye* ve sâ'ir kütüb-i şî'adan müstefâd ve bi'l-müşâhede hâl ü şânlarına udûl-i müslîmîn ihbârlarından ma'lûm olduğundan gayrı Ca'feriyye ismiyle telkîb olunan mezheb, kütüb-i kelâmdan milel ü nihalde fark-ı mezâhib-i şî'adan ma'dûd hâl ü şânı ber-vech-i tafsîl anda mesrûd ve yine mu'teberât-ı kütb-i usûlden Alâ'eddîn-i Semerkandî'nin *Mîzânü'l-usûl* nâm kitâb-ı müstetâbında ve İbn-i Himâm'ın tahrîrinde ve şürûhunda,

قال قوم من الروافض لقبوا بالجعفريه deyü tasrîh ü tahrîr olunup böyle mezheb-i Şî'î hakdır, deyü tasdîk ü kabûl ve mezheb-i hâmis etdirem, deyü inâd u isrâr ve sa'y-ı bi'l-fesâd ile dimâ'-ı müslîmîni istihlâl ve emvâl ü iyâllerini gâret kasdıyla asker çeküp âsâr-ı rafz ve Şî'ayı diyâr-ı ehl-i sünnet ve cemâ'atde alenen icrâ ve dâru'l-İslâma hücûm eyleseler şer' u fesâdlarını def' içün Sultânü'l-müslimîn zıllu'l-lâhi te'âlâ fi'l-arzeyn hazretleriyle âmme-i müslimîne mezbûrlar ile kıtâl meşrû' mudur. El cevâb, meşrû'dur.

Ketebe'l-fakîr Es-seyyîd Mustafa ufiye lehû.

Bu sûretde müslimînden mezbûrları katl edenler gâzîler olup müslimînden katl olunan şehîd olur mu. [**B.199a**] El-cevâb, olur.

Ketebe'l-fakîr Es-seyyid Mustafa, ufiye anh[1140].

Bu sûretde pâdişâh-ı İslâm meddi'l-lâhü te'âlâ zıllu devletehû ale'l-enâm hazretleri şâh-ı gümrâhın bu vechile mektûbu vârid olup mazmûnu ma'lûm-ı hümâyûnları oldukda memâlik-i mahrûsayı hücûm-ı a'dâdan himâyet ve suğûr-ı İslâmiyyeyi sıyânet içün hudûd u sınûra asâkir-i mevfûre ba's u irsâl ve serasker nasb u ta'yîn buyurup muhâfaza ve müdâfa'alarına kıyâm üzre iken şâh-ı A'câmın serhadd-i İslâma karîb mevâzi'-i müte'addideye ceste ceste asâkir-i menhûsası gelüp, müctemi'a olduklarından sonra ba'zı mevâzi'de müctemi' olan asker-i menhûsı memâlik-i mahrûsaya hücûm ve anda olan ehl-i İslâm ile mukâtele ve muhârebe etdikleri ve ba'zı mevâzı'a müctemi' olan asker-i menhûsası memâlik-i

---

1140 Derkenâr:" Sûret-i hatt-ı hümâyûn bi-katl-i Acem.
Siz ki şeyhü'l-islâm ve müftiyyü'l-enâm efendi dâ'îmizsiz. Bâ'is-i sudûr hatt-ı hümâyûnum oldur ki, bu esnâda Nâdir Şâh'ın memâlik-i mahrûsama îsâl-i hasâret kasdıyla ilerü gönderdiği askeri hudûd-ı İslâmiyyeyi tecâvüz ve Bağdad mukâta'âtımdan Mendlicin (منـدلجين) ve Kızılribat (قزيل رباط) ve Baclan (باجلان) nâm mahallere duhûl eylediklerin müş'ir mukâta'ât-ı mezbûre zâbitlerinin Bağdad vâlîsine yazdıkları kâğıdlar vezîr-i müşârun-ileyh tarafından irsâl olunmağla manzûrı-ı hümâyûnum olmuşidi. Bu sûretde şâh-ı müşârun-ileyhin mukâtele ve müdâfa'ası meşrû' olduğunu mübeyyin mukaddemâ verilen fetevâ-yı şerîfe mûcebince tecâvüz etdiği mahallerde muhârebe ve mükâfehasına mübâderet olunur. Ancak berüde Erzurum ve Kars taraflarında dahi hudûda karîb mahallerde dahi memâlik-i mahrûsama hücûm ve iftihâm içün müttcheyyi' ve âmâde ceste ceste askeri olmağla şâhlarına bâ'is-i tefrika ve perîşânî olmak üzre bunların hemân bir? bulundukları yerlerinde tefrîk ü tedmîrlerine müsâra'at olunmakda mesâğ-ı şer'î var mıdır, tetebbu' u iftâ ve rikâb-ı hümâyûnuma arz u inhâ eyleyesin". **v.198b, B**

mahrûsaya hücûm ve iftihâm içün müctemi'a oldukları mukarrar oldukda ta'yîn buyurulan asâkir-i mansûre ol mevâzi'-i müte'addidede müctemi'a olup ehl-i İslâm ile kıtâle şurû' ve memâlike hücûm içün tehî' eden asâkir-i menhûsası ile mukâtele ve şâh-ı merkûma tefrika ve şevket ü kuvvetlerini kesr ü tehdîm ve cem'iyyetlerini kahr u tedmîr etmek içün min-külli'l-vücûh kıyâm ve her ne mahalde bilâd-ı İslâmiyyeye hücûm içün olan cem'iyyetlerini bulundukları mevzi'den def'lerine müsâ'ade ü ihtimâm olunmak müslimîn üzerlerine vâcib olur mu.

El-cevâb, olur. Ketebehû El-fakîr Es-seyyid Mustafa, ufiye anh

Şâh-ı Îran Nâdir Şâh'ın elçisi Hacı Hân'ın Devlet-i aliyye'ye getürdiği nâmesinin sûretidir.

بسم الله الرحمن الرحيم

والله يوتي ملكه من يشاء والله واسع عليم

Cevâhir ü zevâhir-i ed'iyye-i tayyibe ve le'âlî-i mütelâlî-i esniyye-i zâkiyye ki tele'lû'i ve behâda dürre-i yektâ-yı âftâb ve gevher-i şeb-çirâğ-ı mâh-tâbe berâberlik ve zev' ü safâda iklîl-i çarh-ı fîrûze-gûne hemserlik gösterir. **[B.199b]** Mahzen-i derûn ve gencîne-i dil-i dostî mahzûndan hediyye-i bezm-i mînû-misâl ve tuhfe-i pîş-gâh-ı huzûr-ı irem-timsâl-i a'lâ-hazret-i felek-rif'at-i mihr-i cihân-yâb-ı sipihr-i cihân-dârî vü cihân-bânî ve hûrşîd-i âlem-efrûz-i evc-i hılâfet ve kâmrânî kûh-ı bâ-bercâ-yı cihân azv-ı temkîn-i deryâ-yı muhît-ı basît-i rûy-ı zemîn-i şehriyâr-ı kişver-i hazm ü vakār-ı şehsüvâr-ı ma'reke-i gîr ü dâr-ı husrev-i melik-perver-i melek-hadem-i hidiv-i felek kadr-i encüm-i haşem sürver-gerden-i firâz mihr-i efser-i şâh-ı zıllu'l-lâh-i İslâm-penâh dâdâr-ı dâd-güster adl-i âgâh-ı a'zam-ı selâtîn-i cihân efham-ı havâkîn-i devrân nâsıru'l-İslâm ve'l-müslimîn kāli'u'l-küffâr ve'l-müşrikîn kā'ânü'l-berreyn ve hâkānü'l-bahreyn hâdimü'l-haremeyni'ş-şerifeyn sânî-i İskender-i Zü'l-karneyn Es-sultânü'l-gāzî Mahmûd Hân şeyyede'l-lâhû erkâne hılâfetihi'l-kübrâ bi-celâ'il-i mennihî ola. Levh-i mahabbete tahrîr olunur ki, bundan akdem pâdişâh-ı vâlâ-câh-ı Hindistan Hazret-i Mehmed Şâh'ın elçiyân tavassutıyla Âfâgına ve eşrâr-ı Kandehar'a müte'allık ta'ahhüdâtı ve bundan sonra halef va'di zâhir eylemesi ve bunlara ilâve âhar elçimizi ki Kandehar'dan irsâl olunmuşidi. Hılâf-ı kānûn-ı selâtîn ta'vîk edüp nâmemiz cevâbını tahrîr etmediği hâricden ma'rûz-ı sâha-i ızz u câhımız olmağla ol vakıtda mukaddemât-ı mezkûra bu niyâz-mend-i dergâh-ı ilâhın cânib-i Hindistân'a bâ'is-i teveccühi olmuşidi. Pâdişâh-ı müşârun-ileyh etrâf-ı memâlik-i Hind'den askerin cem' ü isti'dâd ve levâzım-ı saltanatıyla Şâhcihânâbâd'dan hareket ve Şâhcihânâbâd'a kırk fersah mesâfede vâkı' Kernal (كرنال) ismiyle mevsûm tertîb etdiği hısn-ı hasîn ve hısâr-ı metîne ceng kasdıyla gelüp tevakkuf ve bu hayr-hâh dahi mahall-i mezbûra on beş fersah karîb Enbale(انباله) nâm menzile vürûd edüp bu ma'nâya muttali'

olduğumuzda mütevekkilen ale'l-lâh ilgār ve Zi'l-ka'de-i harâm'ın on beşinci günü telâkī-i ferîkayn vâkı' olup işti'âl-i nâ'ire-i gir ü dârdan sonra **[B.200a]** inâyet-i kerdegân ile gürûh-ı Hind ve Yanşikeste (یان شکسته) ve Havâtin (خواتین) ve a'yân-ı devletinden kırk bin neferi urzah-i şimşîr ve bir mıkdârı dahi hayyen esîr ü destgîr olup bi'l-cümle hazâ'in ve esbâb ve pâdişâh ve ümerâya mensûb tophâne tasarrufa gelmişdir. Mehmed Şâh münhezim ve hısn-ı mezkûra mütehassın olduğundan üç gün sonra kendini mahsûr ve câdde-i tarîkını mesdûd bulmağla bakıyye-i ümerâ ve sergerdegân-ı asker ile Ordu-yı hümâyûn'a vârid olup, bu niyâz-mend-i dergâh-ı ilâhî ile mülâkāt ve tâc u nigîn-i saltanatı teslîm eyledi. Mevzi'-i mezkûrdan Şâhcihânâbâd'a nahzat olunup vürûdumuzdan sonra ol havâlînin etrâf u eknâfında vâkı' sancak beyleri ve ülkâ hâkimleri dahi makām-ı itâ'at ve fermân-berdârîye gelmişlerdir. Çend rûz müddetden sonra ki ol havâlînin feth-i vilâyât ve nazm mühimmâtı ber-vech-i ecmel ü ekmel amele geldi. Çün bu hayrhâh Türkmân olup ve pâdişâh-ı müşârun-ileyh dahi devha-i Türkmânîye ve selîl-i silsile-i Gürkâniyye'den idiler. Ayniyyet ve cinsiyet âleminde Hindistan Pâdişâhlığını kemâ-kân şâh-ı vâlâ-câh-ı müşârun-ileyhe tefvîz ve hutbe ve sikkeyi yine kendi nâmına cârî eyledik. Çünki ülkâ-yı dâru'l-mülk-i Kâbil ve Gazneyn ki Etik (اتك) Suyu'nun semt-i garbîsinde vâkı' ve hemîşe memâlik-i Horasan'a dâhildir. Binâ'en aleyh ülkâ-yı mezbûrı ve âb-ı Etik'in berü tarafında vâkı' Vilâyât-i Sind (سند) ve klâ' ve emâkîni ki hatt-ı Tibet'den ve Keşmir'den ve nehr-i mezbûrun deryâ-yı muhîta muttasıl olduğu mahalle dek müntehî olur. Ülkâ-yı Tehtehâ (تهتها) ve Benâdir (بنادر) ve sâ'ir kal'alar ilâvesiyle memâlik-i mahrûsa-i İran'a zamîme kılınub atf-ı ınân-ı azîmet buyurmuşidi. Etik Suyu'nun havâlîsine vürûdumuzdan sonra ki bu hayrhâha muhtas olan memâlikin re's-i hudûdudur. Manzûr-ı nazar-ı dostânemiz bu idi ki, bu nevbet-i feth ü zaferin iblâğ u îsâli içün huzûr-ı hümâyûnlarına bir elçi tesyîr ve Hindistan nefâyisinden ve bu serâbistan güllerinden **[B.200b]** dergâh-ı sipehr-nümûnlarına bir hisse irsâl ü takdîm oluna. Bu keyfiyyete mukārin Ali Merdân Hânkulu'nun belde-i Sivas'da vefâtı haberi vârid ve bu irâdemizi mü'eyyed olmağla şehâmet ve besâlet-penâh-ı âlî-câh mukarreb-i bârgâh-ı hâkānî Hacı Hân-ı Horasânî çarhacıbaşı-ı sol ki bu dergâhın çâkerân kadîminden olup resm ü râh-ı sefârete âgâhdır, ta'yîn ve ol emrin encâmı ki merhûm Ali Merdân Hân'a sipâriş olunmuşidi. Elçi-i müşârun-ileyhe müfevvez eyledik ki, Ali Merdân Hân'ın ol tarafda tevekkuf üzre olan rüfekâsı ittifâkıyle umûr-ı mezkûrenin temşiyetine ihtimâm ve umûr-ı meşrûtayı ki ukde-i ta'vîka kalmışidi. Maslahat-sencân-ı Devlet-i aliyye ve kâr-ı âgâhân-ı memleket-i seniyye i'ânetleriyle pezîrâ-yı sûret-i husûl eyleye. Ve nâme-i hullet-hıtâmemiz hâlî olmamak içün ber-mûceb-i defter be-resm-i hediyye ba'zı eşyâ ve tuhaf-ı Hindistan

irsâl olunmuşdur. Recâ ve me'mûl budur ki, muntazır-ı akdes-i hâkānî ve mahzarat[1141]-ı hazret-i sultânîlerinde mevkı'-i kabûl bula. Ol cihetden ki mâ-beyn-i selâtîn-i zî-şânda âmed-şüd-ı rusül ü resâ'il bâsıt-ı bisât-ı emn ü emân ve mûcib-i âsâyîş-i cihân olur. Mekālîd-i aklâm dürer-i irtisâm ve mefâtîh-i hâme-i berâ'at-nizâm ile fâtih-i ebvâb-ı sadâkat ü ilti'âm olup resm-i bîgânegî metrûk ve tarîka-i zarîfe-i yegânegî, mer'î ve meslûk buyurula. Hemvâre neyyir-i a'zam-ı hılâfet ü saltanat-ı cihân-dârî, arsa-i ekālîm-i cihânda ziyâ'-bahş-ı sâhat-i âmâl-i pîr ü civân olup melce' ü melâz-ı kayâsıra-i devrân ve ekâsire-i zemân olalar.

Îran Şâhı Nâdir Şâh'dan rikâb-ı hümâyûna gelen nâmenin tercemesidir.

Hamd-i mâliki'l-mülk-i lâ-yezâl ve senâ-yı pâdişâh-ı sipeh-mâl ki fark-ı fırka-sây-ı selâtîn-i nâm-dâr içün iklîl وفضلناهم علي كثيرممن خلقناتفضيلا ârâste olmuşdur. Uluvv–i medâric-i ızzet ve kāmet-i kābiliyyet-i havâkīn-i zevî'l-iktidârı **[B.201a]** be-teşrîf-i şerîf-i انا جعلناك خليفة فيالارض ile müzeyyen ve livâ-i irtikāların zirve-i ورفعناه مكانا عليا ile bülend eyledi. سبحان من تحير في زاته سواه fehm ü akl anın künh-i sıfatında sergeşte ve hâyirdir. Ve nefâyis-i tahıyyât-ı tayyıbât-ı gûnâ gûn ve letâyif-i tehâyif-i teslîmât ki hadden efzûn îsâr u nisâr-ı hazret-i şâh-ı eyvân-ı risâlet ve mâh-ı âsmân-ı mecd ü celâlet-i sultân-ı serîr-i denî fetedellâ cille-nişîn-i nihânhâne-i ü وسين اوادنيﻟﺎﺏ âric-i me'âric-i سبحان الذي اسري rehnümâ-yı

هوالذي ارسل رسوله بالهدي bedr-i kâmil-i evc-i nübüvvet-i kutb-ı felek-i sa'âdet ve fütuvvet-i habîb-i ilâhe'l-âlemîn, mazhar-ı kerîme-i وما ارسلناك الا رحمة للعالمين Muha mmed-i behterîn-i her dû âlem nizâm-ı dîn ü dünyâ fahr-i âdem çırâğ-efrûz-ı çeşm-i ehl-i bîniş, tırâz-ı kâr-gâh-ı âferîniş, serîr-i arşrâ nâleyn ü tâc, emîn-i vahy ve sâhib-i ser-mi'râc ve âl-i athâr ve hulefâ-yı ahyâr ve sahâbe-i kibârına salât ve selâm ola ki iki cihân sa'âdetinin künûzi miftâhları ve karanlu gecelerin hidâyet ü reşâd-ı çırâğlarıdır. رضوان الله عليهم اجمعين ve ba'de mürâ'et-i re'y-i cihân-ârâ-yı akdes ve âyine-i gîtî-nümâ-yı zamîr-i münîr-i mukaddes e'âlî-hazret-i felek-rif'at-i hûrşîd-i tal'at-gerdûn-i bestat, süreyyâ-menzilet-i bercîs-i sa'âdet Behrâm-savlet-i keyvân-ı mehâbet nâhîd-i behcet Utarid-i fıtnat-ı Süleymân-şevket-i Skender-nasfet Nûşirvân-ma'delet, Darâ-dirâyet mihr-i sipehr-i saltanat ve pâdişâhî-i ahter-i burc-ı hılâfet ve cihân-penâhî gevher-i sadef-i azamet ve bahtiyârî dürretü't-tâc .efser-i serverî ü cihân-dârî birâzende-i taht-ı Fîrûz-baht-ı kişver-ârâyî, zîbende-i felek mesîr-i devlet-i hüdâyî a'zam-ı selâtîn-i cihân efham-ı havâkīn-i devrân rûşenî-bahş-ı meş'al-i hânedân-ı azîmü'ş-şân-ı Osmânî âftâb-ı âlem-tâb-ı evc-i cihân-bânî

1141 "mahzarat" mükerrer B.

pâdişâh-ı İslâm-penâh-ı felek bâr-gâh-ı mevcûd-ı sitâre-i sipâh-ı zıllu'l-lâhi dâver-i kadr-ı kudret **[B.201b]** fezâ-tüvân-ı şehriyâr-ı kûh-i vakār-ı gerdûn-mekân sultânü'l-berreyn ve hakānü'l-bahreyn hâdimü'l-haremeyni'ş-şerifeyn sânî-i İskender-i Zülkarneyn hallede'l-lâhû mülkehû ve sultânehû sûret-i şâhid-i matlab bu vechile müntabî' ve mürtesim ola ki, bundan evvel umûm ulemâ ve cumhûr-ı uzemâ ve Îran memleketinin ecille ü a'yânı mukaddime-i dîn-i mübîn ve sünnet-i seniyye-i hazret-i seyyidü'l-mürselîn husûsiyçün güft ü gû ve umûr-ı mübtedi'a butlânî ve ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebinin hak olduğunu ki, biz eban an-ced hemîşe o tarîk-ı kadîm ve mezheb-i müstakīme sâlik ü sâbit olduğumuz, ol cumhûr-ı uzemâ ve ulemânın hâtır-nişânları olup ve nesh-i kavânîn-i bida' ve mezheb-i hak ve âyin-i Ca'ferî'yi İran'ın vezı' ve şerîf ve âlim ve câhili beynlerinde işâ'a eylediğimizi iş'âr içün sefâret ü eyâlet ve şevket-penâh-ı haşmet ü celâlet-i dest-gâh-ı âlî-câh nizâmen li'l-eyâlet ve'ş-şevke ve'l-haşmete ve'l-celâle Abdülbâkī Hân Zengine hâkim-i Kirmanşâhân ki, a'zam-ı ümerâ-yı Îran ve âstân-ı hılâfet-niyâna sefârete lâyık olduğuyçün hicâbet ve elçilik tarîkıyle ta'yîn olunup ve bu emr-i dîni ve sâ'ir mevâddı tay u ifâde husûsunda elçi-i mûmâ-ileyh ile hem-dest-i vifâk ve hem-zebân-ı ittifâk olmak içün siyâdet ve şerî'at ü fazîlet-i ikbâl-penâh-ı âlî-câh, umdetü's-sâdât ve'l-efâhim Mîrzâ Ebû'l-kāsım sadr-ı memâlik-i mahrûsâ ve allâmetü'l-ulemâ ve efdalü'l-füzalâ Molla Ali Ekber müderris-i Horasan ve bu niyazmend-i dergâh-ı sübhânînin imâmı dahi ma'an o dergâh-ı felek-iktidâr-ı âsumân-ı şân cânibine revâne kılınup ol a'zam-ı kayâsıra ile rabt-ı meşreb-i ittihâd-ı mezheb husûsunda kemâl-i ittifâkımızı âlemyân arasında levha-i i'lân ü beyâna nigâşte etmişidik. Elbetde süferâ-yı müşârun-ileyhim takbîl-i atebe-i aliyye-i hümâyûn şerefiyle ser-bülend ve hicâb-ı bâr-gâh-ı sipehr-dest-gâh-ı çarh-nümûn hizmetine neyl ile behre-mend olmaları müyesser oldukda zikr olunan mukaddemâtı pâye-i serîr-i hılâfet-masîrde saf-beste-i **[B.202a]** ubûdiyyet olan bendegâne arz etmeleri mukarrer olmağla bu evân-ı meymenet-iktirânda yek zencîr fil her çend kābil-i güsîl değil ise de lâkin hazret-i felek-rif'at nekâve-i dûdimân-ı Gürkânî pâdişâh-ı vâlâ-câh-ı Hindistan kıbelinden tarafımıza hediyye kılınmağın bu diyârın ba'zı akmişesiyle ber-vech-i tafsîl defter olunup, tarîka-i yegânegî ve ihtisâs-ı muktezâsı üzre o dergâh-ı sipehr-esâs-ı hılâfet-menâsa irsâl olunmuşdur. Ümmîddir ki pîş-gâh-ı nazar-ı âftâb-ı eser-i sultânîde cilve-i kabûl bula. Zîrâ mekâtîb-i meveddet esâlîb-i selâtîn-i zevî'l-ihtişâm miyânında kilîd-i mahabbet ve kilîd-i mahabbet ü iltiyâm ve bu kerde-i şevket-şükûhun irtibât ü ittihâdı bâ'is-i âsâyiş-i enâm olmağın müteyekkındır ki, o Devlet-i aliyye'nin taraf-ı bâhirü'ş-şerefinden dâ'imâ mefâtih-i aklâm-ı dürer-irtisâm ile gencîne-güşâ-yı künûz-ı müvâlât buyurulup, mekârim-i ahlâk-ı hıdîvâne muktezâsınca icrâ-yı merâsim müvâlefet

mer'î buyurulmak mercûdur. Bâkp âftâb-ı cihân-tâb-ı saltanat-ı uzmâ, âfet ü zevâlden masûn olup dâ'imâ evreng-i hılâfet ve cihân-dârî be-te'yîd-i Cenâb-ı Bârî vücûh-ı mes'ûd-ı akdes-i hümâyûnlarıyla zînet-makrûn-ı bâd bi-Rabbi'l-ibâd.

Îran elçisi Abdulbâkī Hân'ın rikâb-ı hümâyûna lisânen teblîğ edeceği tahabbüs ve tavsıyesini mutazammın verdiği Fârisî varakcanın tercemesidir.

Halâ şâh-ı Îran muhlisları sâha-i ferah-efzâ-yı hazret-i şehriyârîye selâm ü du'â-yı ferâvân edüp arz-ı hulûsdan sonra pâye-i serîr-i a'lâya bu resm üzre arz u inhâ olunmağı sipâriş eylemişdir. Ya'nî Devlet-i ebed-müddet-i aliyye'nin zâhiren ve bâtınen devlet-hâhî ve dost-ı sadâkat-kârı olayorum. Ve bi-hamdi'l-lâhi te'âlâ tevfîk-i müyesser olup İran'da ikiyüz yıldan berü [B.202b] hudûs eden bid'atlar ref' ü izâle ve Îran ahâlîlerini ehl-i sünnet ve'l-cemâ'ata tâbi' kıldık. Ve Devlet-i aliyye tarafıyla dînen ve devleten ittihâd ü ittifâk olunmak vechile sulh edeyorum. Ve şol nesneler ki tashîh-i dîn-i mübîn ve ıslâh-ı devleteynleri ana dâ'ir mevâddan biz hissemize düşeni sa'y u ıkdâm ile itmâm buyurduk. Bakıyyesinin tetmîmi himmet-i Hüsrevâneye havâle kılınmışdır.

Moskov ve Nemçe müsâlahasıyçün verilen fetvâ sûretidir.

Pâdişâh-ı İslâm ebedu'l-lâhi te'âlâ hılâfetehû ilâ-yevmi'l-kıyâm hazretlerinin tâ'ife-i zâlle ile muhârebe ve mukāteleleri on on beş sene mütemâdî olmağla, beytü'l-mâl-i müslimîne noksân ü kusûr ve asâkir-i İslâma fütûr târî oldu mülâhazasıyla ehl-i dâr-ı müvâde'a olan Moskov keferesi serhadd-i İslâmiyyeden bir kal'ayı bağteten muhâsara ve istîlâ ü ahz ve ba'zı diyâr-ı müslimîn üzerlerine hücûm ve tahrîb edüp nakz-ı ahd etmeleriyle pâdişâh-ı İslâm edâme'l-lâhü devletehû ilâ-yevmi'l-kıyâm hazretleri taraf-ı şerîflerinden ta'yîn buyurulan asâkir-i İslâm nasarahümü'l-lâhi te'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm ol kefere ile muhârebe ve mukātele ve diyâr-ı İslâm'dan def' ve anların ba'zı diyârlarını tahrîb etdiklerinden sonra kefere-i mesfûra sulh ü müvâde'aya tâlib olsalar halîfe-i rûy-ı zemîn hazretleri vech-i muharrer üzre beytü'l-mâl-i müslimînin noksan ve kusûrundan tahsîl-i esbâb mukātele ve tedârük-i levâzım-ı muhârebe müte'assir olduğundan mâ'adâ kefere-i mesfûre Nemçe keferesiyle ittifâk u ittihâd edüp müslimîne hayr olan evkātda akd u sulh ü müvâde'a sûreten terk ü kıtâl-i fi'l-hâlve ma'nî-i mücâhede-i fi'l–mâl olmağla akd-i sulh ü müvâde'a ehl-i İslâm'a hayırlu olduğunu re'y buyurup, وان جنحو اللسلم فجنح لها nass-ı celîli'ş-şânî mazmûn ve mantûkunca kefere-i mesfûrenin taleb etdikleri müsâlaha ü müvâde'aya müsâ'ade bir müddet akd-i sulh ve müvâde'a buyurmaları [B.203a] meşrû' olur mu.

El-cevâb, Allâhû te'âlâ a'lem olur.

Ketebehû el-fakîr Es-seyyid Mustafa ufiye lehû.

Beş mezheb iddi'âsıyla beş madde üzerine Acem elçisinin mükâlemesidir.

Madde-i evvel: Beher sene ümerâ-i İran'dan birisi hüccâc-ı İran üzerlerine mîrü'l-hâc ta'yîn olunup huccâcların götürüp getürmek:

Lahsa ve İmâmali tarîkından gidildiği senelerde ümerâ-yı İrân'dan bir mu'teber emîrü'l-hâc ünvânıyla azîmet ve tarafında mahzûr-ı müte'ayyin ve mütehakkık olup zarûrî Şam tarafından tevcîh iktizâ eylediği sûretde huccâclarının üzerlerine kendi taraflarından bir kimesne ta'yîn ve mîrhâc lafzından mâ-adâ bir münâsib lafz ile telkîb oluna ve o makûle huccâc Bağdad'a ba'de'l-vüsûl vülât-ı Bağdad'dan Şam'a gelince yol üzerinde olan vülât ve hükkâm merkümları birbirlerine îsâl eylemeleriyçün mü'ekkid emr-i âlî sene be-sene irsâl olunmak müzâkere olunup, ancak ziyâdeye ruhsatları olmamaları hasebiyle şâhları tarafına tahrîr ve istîzâna tevkîf olunmuşdur.

Madde-i sânî: Devlet-i aliyye tarafından bir kimesne Îran dâru's-saltanasında ve Îran cânibinden dahi bir kimesne dâru'l-hilâfe-i Osmâniyyede ikâmet eyleyeler:

İşbu iki devletin ittihâd ü ittifâkını cümleye işâ'at ve bundan başka maslahat-ı lâzımelerini rü'yet içün Devlet-i aliyye tarafından Isfahan'da bir mu'temed ve müte'ayyin kimesne ikâmet ve mûmâ-ileyhin kethüdâsı veyâhûd bir müte'ayyin âdemîsi kendi mîrhâcları veyâhûd Şam tarafından gidecek huccâcları sergerdeleri ile azîmeten hüccâc-ı İran'ı getürüp ve götürmek ve kezâlik Îran mu'temedlerinden her bir kimesne gelüp dâru's-saltana'da ikâmet eylemek ve her taraf müsâfirlerinin kifâyet mıkdârı masraflarını görmek.

[B.203b] ***Madde-i sâlis:*** Tarafeynin yedlerinde bulunan üserâ kendü ihtiyârlarına havâle olunup vatanlarına avdet edenlerine mümâna'at olunmayup ikâmet ve izdivâc ihtiyâr edenler dahi hâlleri üzre terk olunalar:

Üserâ maddesinin nizâmı ba'de'l-müzâkere fî-mâ-ba'd Acem üserâsı bey' u şirâ olunmamak üzre evâmir-i aliyye ısdâr ve bazaristan ve esîr bazarında nidâ ve tenbîh olunmak ve kefere ve Yehûd yedlerinde bulunmak ihtimâli olur ise ba'de't-teftîş ve't-tefehhus yedlerinden ahz u sebîlleri tahliye olunmak ve kibâr-ı devlet yedlerinde bulunan ricâl ıtlâk olunmak ve bundan mâ-adâ ba'zı evsât-ı nâs ve fukarâ ve sâ'irlerin yedlerinde bulunan üserânın keyfiyyetleri tedrîce kalmak üzre müzâkere olunup ve lâkin cüz'î mülâhazaya havâle olunmuşdur. امرّ والله عزيز ذو انتـ

Madde-i râbi': Ca'feriyye Mezhebi mezheb-i râbi'adan hâmis olmak üzre karâr-dâde ola.

Madde-i hâmis: Sâ'ir ehl-i İslâm misillü bunlara dahi erkân-ı Ke'be'den bir rüknde bir mahal ta'yîn oluna.

[B.204a] **Sûret-i buyruldu.**

Fî-mâ-ba'd Acem üserâsı alınup füruht olunmaya deyü.

Îran ahâlîsi mukaddemâ ashâb-ı kirâma itâle-i lisân eder rafza olduklarına binâ'en bundan akdem üzerlerine varılmanın meşrû'iyyetini mübeyyin verilen fetvâ-yı şerîfede ahâlî-i merkümeden seb ü rafzî zâhir olan ricâl katl olunup o makûle sibâbların â-yı şerîfede musarrah iken hadd-i bülûğa eren ricâllerinin ve kezâlik muhârebe inkıtâ'ından sonra itâ'ati kabûlnisâ ve sıbyânlarından gayrısı esr ü istirkâk olunmamak tenbîhi zikr olunan fetv eden re'âyâ makûlesinin istirkâk olunmaları hılâf-ı şer'-i şerîf olduğundan başka ba'zı kendüyi bilmezler bunların bey' u şirâ olunmasını nice makāsıda vesîle ittihâz edüp, memâlik-i mahrûsa hudûdlarında vâkı' kurâ ahâlîsinden ve göçebe makûlesinden elleri erdiğini ahz u bey' ile re'âyâyı tekdîr ve ensâb-ı müslimîni tahlît eylemeleri hasebiyle fî-mâ-ba'd Acem üserâsından müslimîü'n-neseb olanlarının bey' ü şirâları men' olunmak re'âyânın sıyânetlerine ve ensâb-ı müslimînin tahâretine bâ'is-i küllî olduğundan mâ-adâ bu keyfiyyet Devlet-i aliyye ile hâlâ Îran şâhı beyninde akd olunan sulh ü salâhın şurûtundan olmağla murâ'âtı muktezî ve bu husûs muvâfakat-ı merkümenin devâm-ı istihkâmına bâdî ve bi-hasbe'l-kazâ Îran memleketlerinde kalan nice ehl-i İslâmın halâsına dahi vesîle ve ez-cümle memleket-i merkümede Ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebini kabûl eden ricâl ü nisânın akrıbâ ü ta'allukātları bu tarafdan yanlarına vardıkca bu kadar ümmet-i Muhammedin tatyîb-i hâtırlarına sebeb olup ve bundan mâ-adâ nice masâlih-i hayrı dahi müştemil olmağla ber-vech-i muharrer Acem üserâsından olup müslimîü'n-neseb olanların fî-mâ-ba'd bey' u şirâları men' olunmak husûsunu ve bundan böyle bey' u şirâlarına tasaddî eder olur ise muhkem haklarından gelineceğini **[B.204b]** münâdîler vesâtatıyla cümleye i'lân u işâ'at ve tenbîh ü te'kîde ihtimâm u dikkat eyleyesiz, deyü.

Elçi-i Acem Abdülbâkī Hân'nin Îran tarafına göndereceği mektûbunun tercemesidir.

Ma'rûz-ı kullarıdır ki, dâ'imâ du'â-yı ömr ü devlet ve izdiyâd-ı câh u menzeletleriyle müdâvemet ve târîh-i arzıhâl ki Cemâziye'l-âhıre'dir. Dâru's-saltana-i İstanbul'da ikāmet üzre olup hilâf-ı rızâ-yı devletleri olur bir keyfiyyet zuhûr etmemişdir. Bundan akdem bize hitâben sâdır olan erkām-ı aliyyeniz mûcebince ki mübârek rikâb-ı pâdişâh-ı İslâm-penâh hallede'l–lâhû mülkehû hazretlerine hediyye olmak üzre tertîb olunan bir zencîr fil ve sâ'ir akmişe ki, bundan akdem defteri bu kullarına verilüp hedâyâ-yı merkūme akîbimizden

Tebriz'den irsâl olunmak ürze tahrîr ü işâret buyurulmuşidi. Bu kulları dahi hedâyâ-yı mezkûreyi nazar-ı hurşîd-eser-i pâdişâh-ı İslâma arz dâ'iyyesiyle intizârda idim. İki aydır ki kulları İstanbul'da tevekkuf edüp hedâyâ-yı mezkûreden bir eser zuhûr etmemekle bâ'is-i hacâletim olduğuna binâ'en arz u i'lâma cesâret olundu. Eğer arzıhâlim vürûduna dek hedâyâ-yı mezkûre Tebriz'den irsâl buyrulmuş ise fe-bihâ ve illâ bir kârdan kulları ma'iyyetiyle kemâl-i sür'at ü isti'câl üzre irsâl ü îsâline himmet buyrula ki, bu kullarına emr buyurdukları üzre hedâyâ-yı merkûmeyi nazar-ı mihr-eser-i hazret-i pâdişâhîye bu kulları arz edüp hizmet-i me'mûremi itmâm eyleyeyim, deyü tahrîr eylemişdir.

Elçi-i merkûm Abdülbâkī Hân ve ma'iyyetiyle me'mûr-ı sadr-ı memâlik ve Molla Ali Ekber'in Âstâne-i sâ'âdet'e vüsûlleri i'lâmı ve taraf-ı Devlet-i aleyye'den kendülere olan nevâziş ve mu'âmelenin ihbârıyle şâhları tarafına iştirâken yazdıkları kâğıdın tercemesidir.

Pâye-i serîr-i arş-ı nazîre arz olunur ki, Erzurum'dan hareketimizden sonra esnâ-yı tayy-ı merâhil ve menâzilde hılâf-ı rızâ ve hâhişger olur bir hâlet [B.205a] rû-nümâ olmayup teveccüh-i ikbâliniz bir kâtible temâmen rüfekâ ve me'mûrîn ile şehr-i Rebî'ulevvel'in yiğirmi yedinci günü Daru's-saltana-i aliyye'ye dört mesâfede vâkı' Kartal Kasabası'na vürûdumuzda bu kemterlerin istikbâliyçün ricâl-i Devlet-i aliyye'nin mu'teberlerinden Sipâh Ağası Halîl Ağa ta'yîn buyurulmağın mûmâ-ileyh ile mülâkāt ve ba'dehû menzil-i mezbûrdan dahi hareket ve Âstâne-i sa'âdet'e bir sâ'at karîb hadâyik-i hazret-i şehin-şâhîden Fenar Bağçesine matbah-ı hümâyûn-ı şehriyârîden yemeklik tertîb ve icrâ-yı resm-i mihmândârîye kıyâm içün Dergâh-ı mu'allâ kapucıbaşılarından diğer Halîl Ağa ta'yîn olunmuşidi. Ba'de itmâmü'r-rusûm mahall-i mezkûrdan dahi hareket ve mâh-ı merkûmun yiğirmi sekizinci günü belde-i Üsküdâr'a vürûd u vüsûl ve tahsîs olunan saraya nüzûl olunup vezîr-i a'zam ve sadr-ı ekrem hazretlerinin Ordu-yı hümâyûn ile Urusya-i menhûsiyye kazâsına azîmet etmiş bulunduklarına binâ'en üç günden sonra kā'immakām olan vezîr-i mükerrem ve müşîr-i mufahham nizâm-ı âlem Nu'mân Paşazâde Ahmed Paşa Hazretleri taraflarından bizleri da'vet içün âdem irsâl ve deryâdan ubûrumuz içün iki kıt'a mükemmel çekdiri ihzâr ve Devlet-i aliyye'nin kā'idesi olduğu vech üzre i'zâz u ikrâm u ihtirâm temâm ile deryâdan geçirdüp kā'immakām paşa hazretlerinin sarayına isâl etmeleriyle ba'de'l-mülâkāt taraf-ı şâhîden sadra'zam hazretlerine olmak üzre irsâl buyrulan mektûb-ı hümâyûn kā'immakām paşa hazretlerine teblîğ ve tay-ı te'ârîfât-ı resmiyyeden sonra kürk ve hıl'atler ilbâs ve birer re's donanmış atlar çekilüp çünki henüz İstanbul'da hâne ta'yîn olunmamış idi. Yine Üsküdâr'a avdet olunup şehr-i Rebî'u'l-âhirin on ikinci

günü sarâyân-ı hazret-i şâhîden süknâmız içün kemâl-i tekellüf ve vüs'atde nefs-i İstanbul'da bir saray tahsîs olunmakla, saray-ı merkūma nakl ü nüzûl olundukdan sonra şehr-i mezbûrun yiğirminci günü nâmemizi teblîğ ve şeref-i [B.205b] bisât-bûsî-i Devlet-i Osmâniyye ile teşerrüf olunmak içün kā'ide-i Devlet-i aliyye üzre bizleri saray-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhîye da'vet vezîr-i kubbe-i hümâyûnda it'âm u ziyâfet ve ilbâs-ı hil'at ba'dehû pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin sâye-endâz-ı iclâl oldukları hâs odada şeref-i hâk-pûsî-ı hümâyûnları ile teşerrüf ve iştis'âd ve nâme-i nâmîleri teblîğ-i târîh-i tahrîr-i arîzada ki Cümâde'l-ûlâ'nın dördüncü günüdür, dâru's-saltana-i Kostaniyye'de mukīm olup ricâl-i Devlet-i aliyye ve ulemâ-yı i'lâm hazerâtıyla mükâlemeye meşgülleriz. Çünki kendi vüsûlümüzü ve nâme-i hümâyûnunuz teblîğini i'lâm üzerimize lâzım idi. Arizâ cür'et ü cesâret olundu.

Mûmâ-ileyhimâ sadr-ı memâlik ve Mollâ Ali Ekber'in başkaca tahrîr ve arîza-i merkūme tayyine vaz' etdikleri ruk'a pârenin tercemesidir.

Arz olunur ki, İstanbul'a vürûdumuzdan birkaç gün sonra henüs ba-bûs-ı hazret-i pâdişâh-ı âlem-penâh ile müşerref olmazdan mukaddem elçi-i hânın re'y ü istisvâbına binâ'en mukaddes elkāb u İslâmiyân melâz-ı şeyhülislâm efendi hazretlerinin ziyâretlerine varılup taraf-ı hümâyununuzdan müşârun-ileyh hazretlerine olan nâme-i nâmî teblîğ ve hîn-i mülâkātda merâsim-i âdiyye mürâ'âtından sonra mükâlemât-ı mahabbet-âmize âğâz olunup nüvvâb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı şâhînin tervîc-i dîn ü millet ve işâ'a-i tarîka-i sünnet ve cemâ'atda ve âsâr-ı muhtere'a-i rafz ve bida'ın terk ü izâleleri husûslarında zuhûra gelen mesâ'î-i cemîle ve hüsn-i ihtimâmları vech-i lâyık üzre şeyhülislâm efendi hazretleri ve ol meclisde hâzır olan ulemânın gûş-zedleri oldukda, cümlesi bu ahbâr-ı sârenin istimâ'ından nihâyet-i meserret izhârı ile takdîm-i merâsim-i teşekkür ve du'âya derkâr oldular.

[B.206a] **Elmas-ı nâdire beyân olunur**[1142].

Mukaddemâ Nâdir Şâh Hind üzerine hareket ve hakān-ı Hind'in hazînesini nehb ü gāret eylediği hengâmlarda havâkīn-i Hind'den sâhibkırân[1143] denilmekle

---

1142 Bu bahisde teferruatlı ve tamamlayıcı mâlumât, Ahmed Cevdet, Târîh-i Cevdet, VI, Dersaâdet 1309, s.98-99'da.

1143 "sâhibkırân", Padişahlar hakkında zamânın hâkimi ve fermânberi makamında kullanılır bir ta'bîrdir. Sâdeyn denilen iki uğurlu seyyâre Zühre ve Müşteri'nin birleşmesi yani aynı hizaya gelmesi vaktini ifade eder. Bu vakitde dünyaya gelen çocuklara, uygun, uğurlu birleşme sahibi manasında bir ünvan olarak kullanılır. Bu vakitde dünyaya gelenlerin cihângîr olacaklarına inanılır ve kendilerine lakab olarak sâhibkırân denirdi. Bu ünvân ilk defa Timur tarafından kullanılmıştır. Timur'dan sonra pek sıradan hükümdarlar tarafından da kullanılmış olan bu ünvanı, Timur'un neslenden gelmiş olan Şah Cihân "Sâhib kırân-ı sânî" şeklinde kullanmıştır.(Şah Cihân, Timurlu hükümdarı Cihângîr'in üçüncü oğludur. 1628-1658 yılları arasında saltanat sürmüştür ve 1666'da 74 yaşında hapsedildiği Agra kalesinde ölmüştür).

mevsûf bir pâdişâhın mâlından olan işbu elmastaşı, şâh-ı mûmâ-ileyhe ihdâ kılınup elmas-ı mezkûrun nedret ve nefâseti cihetiyle Nâdir Şâh'ın be-gâyet pesendîde-i tab'ı olmağla Nûru'l-ayn ismiyle tesmiye ve her bâr şeref-bahş-ı inzâr-ı hayret-âsârı olmak üzre hançer depesine vaz' u ta'biyye etdirilmişidi. Nâdir Şâh'ın vefâtı vukū'undan sonra elmas-ı mezkûr kendi hazînedârı olan Cevâhir Hân yedinde bulunup hân-ı mezkûrun helâkinden sonra dahi bi'l-münâvebe meşâhîr-i devrden ba'zı hânânın tasarrufuna geçüp âkıbetü'l-emr Acem Kürdistanı'nda vâkı' Koçan nâm mahalde İmâmverdi Hân yedinde bulunmağla kendüsinden mübâya'a olunmuşdur.

Taraf-ı fâ'izü'ş-şeref-i hazret-i hilâfet-penâhîye Hindistan pâdişâhı cânibinden nâ'ib-i sefîr Yusuf Ağa ile vârid olan nâmenin tercemesidir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Sultân Mahmûd Hân

Endâze-i kıyâsdan müberrâ sipâs-ı bülend-esâs ser-evkāt-ı kibriyâ-yı ahadiyyete nisâr kılınur ki, ol vâcibü'l-vücudun bir lem'a-i tecellî-i cûdundan sidre ü arzda olan mahlûkāt hıl'at-ı hılkat ü vücûd ve kisvet-i nemûd u şuhûd iktisâb eylemişlerdir ve ad u hasrdan mu'arran sitâyiş-i bâr-gâh-ı celâl-i samediyye pîş-keş kılınur ki evvel ü ahad-i lem-yezelin bir fıtra-i sehâb-ı feyzinden arş ü ferşde olan mevcûdât-ı müdde'âlarının sîr-âbı ve temennâlarının kâm-yâbı olmuşdur. Subhânehû mâ-a'zama şânehû **[B.206b]** ve azhere bürhânehu ve salât-i nâ-mahdûd ve evfâk-ı gayr-ı ma'dûd mukīm-ı makām-ı Mahmûd, şefî'-i rûz-ı mev'ûd, şehsüvâr-ı arsa-i nübüvvet şehriyâr-ı iklim-i risâlet hazretlerine takdîm olunur ki, ol server-i enbiyâ cenâblarının kadr-i bülendî-i pâyeleri وماارسلناك الا رحمة للعالمين âyet-i kerîmesinin fehvâsından zâhirdir. Ve mıkdâr-ı rif'at-ı şân ve uluvv-ı mekânları لولاك لما خلقت الافلاك kelâm-ı kudsî nizâmının mazmûn-ı feyz-i meşhûnundan hüveydâdır. Hâtemü'l-enbiyâ' ve'r-rusül seyyidü'l-kül fi'l-kül gencîne-i râz-ı gaybü'l-gayb genciver-i esrâr-ı lâ-rayb şeref-i dûd-imân-ı âdem maksûd-ı îcâd-ı âlem

محمد كا صل هستي شد وجودش جهان كردي زشا دروان جودش[1144]

şehin-şâh-ı serîr-i kāb-ı kavseyn imâm-ı enbiyâ sultân-ı kevneyn ve esniyye-i sâmiye-i evvel fahr-i âlem cenâblarının âl-i kerâmet-me'âl ve ashâb-ı hidâyet-intisâblarının atebât-ı âliyyelerine pîş-keş kılınur ki ol zât-ı celîlenin mefâhir ü menâkıbları had ü ihsâdan bîrûn ve hîta-i istiksâdan efzûndur. اللهم صل وسلم عليه واله العظام واصحابه الكرام اما بعد şevket-nisâb-ı azamet-ma'âb

---

[1144] "Muhammed ki-asl-ı hestî şod vücûdeş. Cihângerdi zi-şâd-revân-ı cevdeş" Türkçesi, Varlığı varlığın aslı olan Muhammed. Cömertliğinin mutlu akışından âlem meydâna gelir.

Behrâm-savlet, müşteri-simâ, keyvân-menzelet, beyzâ-ziyâ, müzeyyen-mihâd, cihân-bânî-i muhsen-sebât-ı kâmrânî, râfî'-i elviye-i dîn-i mübîn, nâsib-i a'lâm-ı şer'-i metîn-i âlî-hazret, felek-rif'at-i fermân-fermâ-yı bilâd-ı Rum, hâmî-i melhûf u mazlûmü'l-mahsûs, be-vüfûr-i lütfü'l-kerîmü'l-mennân.

لازالت شموس ابهةمصونة عن الافول ومابرحت اقحار شوكته مامونة من القفول [1145] hazretlerinin zamîr-i mihr-i incilâ' ve kamer-i ziyâlarına mürtesim olur ki, bu eyyâm-ı meymenet-fercâm-ı huceste-encâmda ki, hadâyik-ı Ferhat ve şâdmânî ve riyâz-ı meserret ü kâmrânî hübûb-ı nesâ'im-i eltâf-ı Rabbânî ile şeküfte ü şâdâb olmuş idi. Güldeste-i **[B.207a]** bahâristân-ı meveddet ü vüdâd ve şemâme-i câmi'a-i revâyih-ı hüsn-i muvâfakat ü ittihâd ya'nî ol zînet-bahş-ı serîr-i saltanat-ı aliyye-i Osmâniyye hazretlerinin te'kîd-i esâs-ı masârifât u vifâk ve teşyîd-i mibânî-i muhâlesat ve ittifâkı müştemil iki kıt'a nâme-i mahabbet-hıtâmeleri ki, bir kıt'ası esnâ-yı râhda fevt olan Mehmed Sâlim Efendi'nin sefâretiyle irsâl buyrulmuşidi. Efendi-i mûmâ-ileyhin yol refîklarından Hacı Yûsuf ile vâsıl oldu. Ve diğer bir kıt'ası dahi Seyyid Atâ'ullah sahâbetiyle şeref-vüsûl bulup neşr-i fevâyih-ı me'âlefet ve ittihâd ile meşâm-ı yek-cihetî ve yegânegîyi pûr-anber eyledi. Ve tensîm-i nesîm-i mezâmîn-i sadâkat-âyîn ile gonca-i hâtır-ı ihlâs-me'âsiri şüküfte ve hândân kıldı. Üslûb-ı sütûde-i حفت ve musâfât ve seciyye-i merzıyye-i müvâlât u müvâhât anı iktizâ eder ki, mâ-beynde aslâ bir vechile muğāyiret ve mübâyenet-i matmah-nazar-ı kudsî muntazır tutulmayup dâ'imâ sıhhat-ı zât-ı kâmilü's-sıfâtları müjdesinin i'lâniyle zamîr-i dostî-i tahmîre meserret-efzâ ve behcet-pîrâ olalar ve bâ'is-i emniyyet kâffe-i enâm ve mûceb-i refâhiyyet-i hâs u âm olan murâfakat-ı selâtîn-i nâmdâr ve muvâfakat-ı havâkîn-i zevi'l-iktidâr veche-i himmet-i âlî nihmet kılınup muktezâ-yı i'tilâf ü iltiyâm üzre ebvâb-ı müfâvezât ve mürâselâtı meftûh tutalar ki revâbıt-ı dostî ve ittihâd-ı samîmî evvelkinden ziyâde istihkâm-pezîr ola. Ve bundan esbak cevâb-nâme-i destûrîde bulunduğu üzre hiç bir matlub Seyyid Atâullâh'ın zebânına havâle olunmamışidi.

پیوسته كلشن ابهت واقبال ازرشحات سحاب عنايت وافضال دادار بيهماد

سر سبز و سيراب و شكفته و سار اب باد بالنبي و اله و اصحابه الامجاد

[1145] Türkçesi, Azametinin güneşleri batmaktan uzaktır. Şevketinin ayları batmaktan uzaktır.

Başka varakada matbû'a olan mührün nesebleri ma'lûmiyyetine binâ'en tertîbi ile tercemesidir ki ve sükkân aşağısından mîdâ'î olan satır âhırında [B.207b] sene lafzı ve fevkında vâkı' satır-ı evvelin mebde'inde cülûs-ı sâlî rakamı vardır zikr olunur.

Ebu'l-feth Nâsıreddîn Sâhib-kırân-ı sânî ibn Pâdişâh Gāzî Muhammed Cihân Şâh Bahâdır ibn Şâh Âlem Pâdişâh ibn Âlem-gîr Pâdişâh ibn Cihân Şâh Pâdişâh ibn Cihângîr Pâdişâh ibn Ekber Pâdişâh ibn Hümâyûn Pâdişâh ibn Bâbür Pâdişâh ibn Ömer Şeyh Şâh ibn Sultân Ebû Sa'îd Şâh ibn Sultân Muhammed Şâh ibn Mîrân Şâh ibn Emîr Timur Sâhibkıran.

Rikâb-ı hümâyûna Hindistan nizâmü'l-mülkinden vürûd eden arîzanın tercemesidir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Envâ'-ı ubûdiyyât-ı fâyika ve izâf-ı teslîmât-ı lâyika ithâf u ihdâ olunup, sâha-i bârgâh-ı âsmân-câh-ı halâ'ik secdegâh-ı türâbî üzre takbîl-i şifâh ve telsîm-i cibâh olundukdan sonra mu'tekıd-ı râsihu'l-i'tikādın arza-dâşti arz-ı akdes-i a'lâyâ îsâl olunur ki, irşâdât-ı ta'attuf-simât ki avârıf-ı şâhâne ve nevâzişât-ı pâdişâhâneye nazaran pîşgâh-ı atebe'i keyvân-iştibâhdan azv-ı sudûr bulup izzet ü mekremet-iyâb Muhammed Sâlim Efendi, anın sefâret ve tebliğine me'mûr olmuşidi. Efendi-i mûmâ-ileyhin esnâ-yı râhda takdîr-i Rabbânî ile âlem-i fânîden intikālinden sonra, şerâfet ü necâbet-penâh Hacı Muhammed Yûsuf lisânen takrîr etmekle bu gûne bir sa'âdetin husûlünden mu'tekıd-ı akīdet كزنيك ser-mübâhâtı farkdan (فرقدان) gibi âsmâna berâber oldu. Bu evân-ı sa'âdet-ıktırârında ولقد نصركم الله في مواطن كثيرة mısdâk-ı sıdk-ı siyâkı üzre sûret-i vukū' bulan fütuhât-ı tevfîk-âyâtın müjdesi cihân cihân i'zâz u surûra bâdî olmadı.

الحمدلله الذي ازهب عناالحزن ان ربنا لغفور شكور ve bu zemân-ı şerâfet-i tev'emânde(!) وكان حقاعلينا نصر المومنين tıbk-ı mazmûn-ı a'câz-meşhûnu üzre **[B.208a]** teyessür-pezîr olan te'yîdât-ı nusret-bünyânın nüvîdi âlem âlem imtiyâz ve cevr-i gayr-ı mahsûra bâ'is oldu. احمد لله وحده نصر عبده واعزه جنده hazret-i mâlikü'l-mülk-i müte'âl ve pâdişâh-ı lem-yezel velâ-yezâl, hemvâre mürevvecân-ı şer'-i metîn hazret-i hâtemü'l-mürselîn ve hâmyân-ı dîn-i cenâb-ı seyyidi'n-nebiyyîn olan selâtîn-i felek-ihtişâm ve havâkîn-i gerdûn-makām hazerâtının seyf-i hûn-âşâm ve husâm-ı zafer-fercâmlarını mefârık-ı a'dâ üzre kātı' ve şe'â'ir-i münîf-i Millet-i Hanîf'in envâ'-ı zuhûrını sâha-i cihân üzre sâtıh eylesün.

واللهم انصر من نصر دين محمد و اخذل من خذل دين محمد مخالفان دين و دولت و معاونان امين ش

يعة verilen cevâbda وشاورهم في الامر vefkı üzre ulemâ-yı izâm ve ukalâ-yı zevi'l-ihtirâmın meşveretleriyle sudûr-ı hakkāniyyet zuhûr bulan emr-i ilhâm-ı gaybî ve

vahy-ı lâ-raybîdir. لاياتيه الباطل من يديه ولا من خلفه ba'zı umûra müte'allık kelimât-ı tefeddul-âyât, zibân-ı kerâmet-beyân ile şeref-nüfâz bulmuş. Eğerçi bu esnâda cemî' cihet ile hulûs-ı i'tikāda binâ'en a'lâ-hazret-i mu'âllâ bâr-gâh-ı refî'-i menzelet-mekârim-i dest-gâh-ı hidiv-kişver-i câh u celâl zîb-i evreng-i devlet ü ikbâl, pâdişâh-ı cem-câh-ı zıll-i yezdânî Muhammed Şâh edâme'l-lâhü zılâle iclâlehû cenâblarının hıl'at-i itâ'atları ber-dûş ve hılka-i irâdetleri der-gûş olup ammâ şimdiki hâlde emr-i vahy-mîsâle imtisâlen levâzım-ı inkıyâd ve devlet-hâhî evvelkinden ziyâde hıfz olunup ve merâtib-i rızâ-cûyîde bir dakīka fevt olunmaz. Ol eşyânın inâyeti ki, anın tafsîlinin bir ferdi bu rusûhiyyet-i tırâzın melfûf-ı arîza-i niyâzıdır. Bu akīdet-i disârın mizâc(!)-ı iftihârını refî' ve bu irâdet-i şi'ârın me'âric-i i'tibârını men' eyledi.

ازدست وزبان كه برايد كز عهده شكرت بدرايد

Ba'zı husûs: Necâbet-penâh Hacı Muhammed Yûsuf ile ve siyâdet-penâh Seyyid[1146] Atâullâh[1147] ile bi'l-müşâfehe mezkûr oldu. Mahfil-i firdevs-müşâbihin **[B.208b]** bisâtını takbîl-i sa'âdetinden sonra mukīmân-ı pâye-i serîr-i gerdûn-masîre arz ederler. Âftâb-ı âlem-tâb-ı saltanat ve cihân-bânî ve neyyir-gerdûn-kıyâb(!) gişver-i sitânî-i an bir güzîde-i dergâh-ı hazret-i sübhânî ve hulâsa-i bâr-gâh-ı cenâb-ı pervânî pî-veste-i ez-sipehr-i hulûd ve felek-i câvidânî ve rahşân ve nûrânî-i bâl.

Rikâb-ı kâmyâb-ı husrevâneye Hindistan nizâmü'l-mülkünden vârid olan mektûbun tercemesidir.

Ba'de'l-elkāb الحمد لله حول و قوة cenâb-ı Bârî ve ol halîfenin ikbâl-i add ü mâlı ile zâlim ve şakī lâyıkına yetişüp asâkir-i mansûrelerinden şikest yedikden sonra idbârı hücûm edüp kendi makarr-ı aslîsine seğirtdi ve halk-ı âlem anın mezâliminden necât buldu.

فقطع دابرالقوم الزي ظلموا والحمد لله رب العالمين merci'-i havâkîn-i rûzgâr olan cenâb-ı hûrşîd-i kıyâblarına himâyet-i dîn-i İslâm lâzım olup ve bi'l-fi'l memleket-i Îran hâlî olmağla eğer asâkir-i vefîre bir serdârın sergerdeliği ile umde-i kâr ittihâz olunup ol memleketin teshîrine me'mûr oluna. Fazl-ı kaviyy-i mutlak ile ümmîd-i kavîdir ki bi'l-cümle ol vilâyet evliyâ-yı Devlet-i aliyye'nin tasarrufuna gele. Ve bir müddetden berü ol vilâyetde revâc bulan mezheb-i Şî'a zâ'il olup millet-i Hanîf ve mezheb-i Hanefiyye'nin i'lâm-ı irtifâ'ı bulup ve intifâ'-ı dünyâ ve ecr-i sevâb akabı bunun zımnında mastûrdur ki, buncalıyın memleket-i vesî'a zîr-i sâye-i hümâ-pâyede âsûdelik bulup ve halk-ı âlem müttehid-i emn ü âmânda olalar. Ve ehl-i

---

1146 "Seyyid" mükerrer B.

1147 Derkenâr: "Mezkûr Seyyid Atâullâh İstanbul'da Kanluca'da medfûn Seyyid Muhammed Atâullâh Efendidir. Niyâz anın şeyhidir" B.

sünnet ve cemâ'atın tarîka-i müstakîmeleri revâcın cihân-efrûzı ola. Ve husûsât-ı rüsûh-ı niyyet ve vüsûk-ı akîdiyyet ve sâ'ir ba'zı mukaddemât kemâlât-ı dest-gâh Hacı Muhammed Yûsuf Efendi'ye izhâr olunmağla müşârun-ileyh cenâb-ı vâlâya arz etse gerekdir. Âftâb-ı âlem-behâ-yı saltanat ve cihân-bânî-i ez-muttali' ikbâl ü kişveristânî hemvâre-i dirahşân ve nûr-feşân-ı bâl.

[B.209a] **Harezm Hânı Seyyid Muhammed Bahâdır Hân'a nâme-i hümâyûn müsveddesidir. Fî 15 N. sene 1149.**

Âlî-tebâr meâlî-desâr şecâ'at-şi'âr mülki'l-lezzât mülki's-sıfât-ı hâris neferü'l-İslâm fâris-i muzmâru'l-iftihâmü'l-mahfûz bi-sunûf-ı avâtıfü'l-mülkü'l-mennân Harezm Hânı Muhammed Bahâdır Hân dâme mahrûsan. Bi-inâyeti'l-müste'ân savb-ı bâ-savâb ızzet ü iktirânlarına ferâyid-i şâhvâr-ı tahıyyât-ı mülâtefet encâm ve harâ'id(خرايد)-i tâbdâr teslîmât-ı müvâlefet-fercâm fevâzıl-ı tevcîhât-ı bî-intihâ ile iblâğ u ihdâ olundukdan sonra zamîr-i münîr-i safvet-nümâ-yı mihr-i encilâlarına rûşen ü hüveydâ ola ki, gonca-i gülistân-ı müvâlefet ve şem'a-i şebestân-ı müvâneset olan nâme-i dil-güşâ ve nemîka-i behcet-efzâları dürretü's-sâc-ı ezmâne ve vâsıtatü'l-'akd-i ahyân bulan pür-dikkat-i meymenet-iktirânda havâss-ı bendelerinden emâret-me'âb-ı mefâhiret-i iktisâb Niyâz Çağatay Bey dâme mecdehû mazmûn-ı kîtiyye-i mu'ibbî(معبي) kılınan zîdetü's-sülehâ'i's-sâlikîn umdetü'l-etkıyâ'ü'l-müteverri'în Mevlânâ Muhammed Niyâz şeyhülislâm-ı Nakşîbendî zîde ılmuhû vesâtatlarıyla karîn-i ız ü vüsûl olduğunun akîbinde tekrâr miftâh-ı gencîne-i sıdk u sidâd ve misbâh-ı kâşâne-i vüdâd-ı safâ-ittihâd olan diğer mefâza-i behcet-ahvâlleri dahi mefharü'l-ulemâ' ve'l-işbâh Ahund Molla İvaz Bâkî dâme uluvvuhû ile Âstâne-i sa'âdetimize resîde oldukda muvaffık-ı devlet ü ikbâl ve müverred-i azamet ü iclâl olan dergâh-ı ma'delet-penâh-ı saltanat-ı dest-gâhımıza arz olunup mebâdî' ve gāyât-ı sadâkat âyâtı meşmûl-ı nazar-ı kimyâ-eser-i mülûkânemiz olmağla mesâk u musâdefet-i muvâfakat intimâlarında المومن اخوالمومن müfêdınca Devlet-i aliyyemiz ile bundan akdem bi-irâdeti'l-lâhî te'âlâ İraniyân beynine ârız olan şekl-i münâfesenin istintâk-ı hakîkat-ı intâcı âyîn-i peşîn-i eslâf-ı güzînlerine iktifâ ve levâzım-ı muhâlesat ve muvâfakatı icrâ ü îfâya evvel delîl olmağın ber-muktezâ-yı fehvâ-yı والقيت عليك محبة مني taraf-ı hümâyûn-ı mülâtefet-makrûn dahi cânib-i ni'amü'l-me'âblarına tevcîh vechen fü'âd ve ta'lîk-ı sûydâ'-yı [B.209b] vedâd olmuşdur. Şecere-i Devlet-i Safeviyye furû'undan mukaddemâ serzede-i zuhûr olan ba'zı gümrâh ve bed-akāyidler kendü iğrâz-ı nefsâniyyelerinin icrâsına medâr olmak içün nice akvâl-i kâside-i ...(!) ve ef'âl-i fâside-i mehzûleyi beyne'l-müslimîn ilkā ü tervîcine sa'y-i evfî ederek bu keyfiyet halefen ba'de selef bâ'is-i eştât olmağla envâr-ı cem'iyyet-i İslâm-perver-i hıdîvânemiz muktezâsınca kelime-i müvahhidîni cem' ve içlerinde bulunan bed-

akîdetleri tard u def' içün وجاهدوا في الله حق جهاده fermân-ı vâcibü'l-iz'ânına âtmâren(اتمارا) memâlik-i İran'da izâ'et-i envâr-ı sünnet-i seniyye ve ifâzâ-i füyûzât-ı şerî'at-ı nebeviyyenin lem'ân ü cereyânına sarf-ı zemân-ı riyânet-irtisâm-ı mülûkânemiz masrûf u mebzûl olmuşidi. Lâkin el-hâletü hâzihî a'lâ-hazret-i mu'allâ menzilet-i le'allî-nusret, behâ'ü'd-dünyâ ve'd-dîn cemâl-i İslâm ve'l-müslimîn şâyeste-i tâc ü kemer ü gâh vâbeste-i diyânet ü emânet ve intibâh-ı nâdir Bahâdır Şâh etemme'l-lâhû makāsıdehû ve şeyyede sâdırahû ve vâridehû cenâbları fi'l-asl hasîb ü nasîb-i tâhirü'l-lisân ve'l-cenân[1148] brande(!)-i il-i celîl-i Türkmân olup fıtrat-ı pâkîze-tıynetleri akāyid-i hakka-i sünniyye üzre mecbûr ve nihâd-ı diyânet i'tibârları âsâr-ı behiyye-i Mustafaviyye üzre maktûr bir zât-ı nasfet-şu'ûr olmak hasebiyle bundan akdem Mugan Kışlağı'nda tertîb eyledikleri şûrâ-yı küberâda vücûh-ı a'yân-ı İran'a meslek-i sünnet-i nebeviyyeye sülûku teklîf olunup ve kulûb-i nâsı bu vechile te'lif eylediklerinde tevfîkāt-ı aliyye-i zebâniyye ve te'yîdât-ı celiyye-i samedâniyye ile cümlesi me'lûf ve mecbûl oldukları akāyid-i bâtıla-i mezkûreden nükûl ve ke'l-evvel sünnet ve cemâ'at mesleğine sülûk ü duhûl ve müşârun-ileyhi Îran şâhlığına kabûl eyledikleri peyâm-ı meserret-irtisâmı ile nâme-i diyânet-insicâmları makbûl ü mu'teber bir hânları vesâtatıyla der-aliyyemize vâsıl ü ârız olan kedûret ve berûdetin def'iyle miyânede müvâfât ü müsâfât hâsıl olmağın taraf-ı hümâyûn-ı cihân-tâbımızdan dahi te'diyye-i rusûm-ı tebrîk ve tehniyyeyi mebnî ve müceddeden akd u temhîd **[B.210a]** olunan levâzım-ı müvâlât ü müsâdefeti hâvî nâme-i hümâyûn sıdk-ı meşhûnumuz ısdâr ve taraflarına ba's u irsâl olunup bu keyfiyyetlerden neş'et eden buğzâ' ü adâvet bi'l-külliyye safvet ve germiyyete mübeddel olmağla cenâb-ı diyânet-me'âblarına dahi elyâk u ahrâ olan câmi'iyyet–i İslâm muktezâsınca fî-mâ-ba'd şâh-ı müşârun-ileyh hazretleriyle akd u revâbıt-ı müvâhât ve rabt-ı zavâbıt-ı hüsn-i sülûk ve musâfât edüp bu vechile dahi cilveger-i muttasır(!)-ı zuhûr olan etvâr-ı mergübeleri tekerrür-i inbisât-ı hâtır-safâ mezâhir-i şehin-şâhânemize bâ'is olacağı lâ-reybdir. Ve kāsıddan huceste-i makāsıdları mûmâ-ileyhim hizmet-i risâlet ve merâsim-i sefâreti vech-i cemîl ile edâ ü ikmâl edüp iksâ-i hil'at-i mu'âvedet ve teşrîfât-ı fâhire-i ruhsat-ı mürâca'at ile hâizeyn-i mübâhât ve müfâheret olduklarından sonra işbu nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûnumuz ile taraf-ı bâhirü'ş-şereflerine teveccüh ü azîmet eylemişlerdir. İnşâ'Allâhü te'âlâ lede'l-vüsûl bu mukaddime-i vedâd ve kaziyye-i müselleme-i tuhâb ve nüvvâr-ı netîce-bahş te'kîd ü imtidâd olup, bu müşerref-i müvânesetden sütû' eden neyyir-i üfk-efrûz neverd ü tevâfuk-ı vicdânî mukantara-i vasat-ı enhâr te'yîd-i yezdânîde ve nûr-efşân olması melhûzdur. Bâkī hemîşe-i

---

1148 "ve'l-cenân" metinde "وجنان" B

eyyâm-ı sa'âdet ü iclâl ebediyye'l-ittisâl ve te'yîd-i Hâlık-ı zü'l-celâl ber-devâm ve lâ-yezâl-i bâl.

Harezm Hânı müşârun-ileyh Muhammed Bahâdır Hân'a yazılan mektûbun sûretidir. Fî 15 N. sene 1149.

Ba'de'l-elkāb havâss-ı bendegân-ı sadakat-unvânlarından emâret-me'âb-ı müfâharet-i ikitisâb Niyaz Çağatay Bey ve zîdetü's-sulehâ'i's-sâlikîn umdetü'l-etkıyâ'i'l-müteverri'în Muhammed Niyâz Şeyhü'l-İslâm-ı Nakşıbendî ve mefâhrü'l-ulemâ' ve'l-eşbâh Ahund Mollâ İvaz Bâkī vesâtatıyla a'zam-ı mülûk ve selâtîn ve halîfe-i rûy-ı zemîn olan şevketlü kerâmetlü kudretlü mehâbetlü velî-ni'metim pâdişâh-ı âlem-penâh ekāme'l-lâhü te'âlâ kavâ'im-i devletehû ilâ-yevmi'l-intibâh efendimiz hazretlerinin rikâb-ı **[B.210b]** müstetâb-ı cihân-dârîlerine taraf-ı kâmilü'ş-şeref-kāânî ve cânib-i rahîbü'l-cenâb-ı hakānîlerinden müte'âkıben feristâde buyurulan iki kıt'a nâme-i nâmî ve rakım-ı şehâmet-nevâ'im-i sâmîleri dürretü't-tâc-ı ezmân ve vâsıtatü'l-akd-ı ahyân olan bir vakt-ı meymenet-iktirânda şeref-bahş-ı vürûd olduğu mübârek rikâb-ı müstetâb-ı şehriyârîye arz u telhîs olundukda sefîrden mûmâ-ileyhin hâ'iz-i şeref-rehsânî südde-i seniyye-i cihân-bânî olmalarına izn ü ruhsat-ı hümâyûn erzânî buyurulmağla nâ'il-i şeref-rûmâlî-i rikâb-ı müstetâb-ı cihân-dârî olduklarından sonra teblîğine me'mûr oldukları iki kıt'a nâme-i şehâmet-dâ'imelerin arz u teslîm ve merâsim-i sefâreti kemâl-i âdâb ile edâ ü tetmîm eylediklerinde iksâ-yı hil'at-ı fâhire mevâcibetü'l(!)-meserret ve teşrîfât-ı hümâyûn-ı mülûkâne ile taltîf olunup iktizâ eden cevâb-ı bâ-savâblarını hâvî bir kıt'a nâme-i hümâyûn-ı mülâtafet-makrûn ile sefîrden mûmû-ileyhim i'âde ü tesyîr olunmalarıyla vesîle-i izhâr-ı sıdk-ı taviyyet ve bâ'is-i iş'âr-ı hulûs-ı serîretimiz olmuşdur. İnşâ'Allâhü te'âlâ vâsıl-ı savb-ı celâdet edeb-i kāânîleri ve mazmûn-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı mülûkâne ma'lûm-ı ilm-i âlîleri oldukda câmi'iyyet-i islâm muktezâsı üzre gerek Devlet-i aliyye-i ebediyü'd-devâm ile öteden berü mefkūd olan ravâbıt-ı muvâhâta mürâ'âta ve gerek şâh-ı âlî-câh-ı Îran ile hüsn-i ittifâk ve ülfete himmet-i vâlâ-nihmet-i hâkānîleri masrûf ve derkâr buyurulmak tevkı'dır.

Hâlâ Soğucak ve Anapa cânibi Seraskeri Vezîr-i mükerrem Battal Es-seyyid El-hâc Hüseyin Pâşa Hazretleri'nin vârid olan tahrîrâtının Ordu-yı hümâyûn'a gönderilen sûretidir.

Trabzon İskelesi'nden râkib olduğumuz sefîne ile hurûc ve muhâlefet-i hevâ ile rûy-ı deryâda geşt ü güzâr ile Rize Limanı'na dâhil olup çamlıca sefînesiyle mahall-i maksûda resîde olunamayacağı zâhir olmağla sefîne-i mezbûreden çıkup Tuzcuoğlu'nun fançebaşına (فانجه باشينه) süvâr ve yanımızda olan âdemlerimizi

kayıklara vaz' birle mahall-i maksûda râhî olduğumuzdan yine rûzgârın muhâlefeti sebebiyle Gönye (گونيه) Mutasarrıfı Mustafa Paşa'nın **[B.211a]** hânesine nüzûl olunup dört gün meks olundu. Ve andan dahi Faş cânibine âzim olundukda vekîlharcımızın süvâr olduğu kayık verâmızdan furtunaya tahammül edemeyüp راك خواهي سلامت دركنارست mefhûmunca kenâra yanaşup taşra çıkdıklarında mahall-i mezbûr Gürcistan sevâhilinden Güril (گوريل) Hân'ın hükûmetinden olup merkûmun yanında yerlü âdemleri olup, merkûm cevâb eylemiş ki, şimdi Mustafa Paşa ile hân-ı mesfûr barışıkdır, aslâ havf olunmaz, deyü merkûmü ızlâl edüp anlar dahi emîn olduklarından birer hâneye girüp bî-pervâ yatmışlar. Kâfir bunlarda bu kadar mâl gördükde aslâ sulha i'tibâr etmeyüp, ale'l-gafle vakt-i fecrde oldukları hâneyi muhâsara ve üzerlerine tüfeng endahte ve sofracıbaşımız şehîd ve mâ'adâ merkûmun yanında olanlara göz açdırmayup, esîr etmişler. Bizler dahi ferdâsı Faş Kal'ası'na dâhil olup, Sohum'dan Anapa'ya altı konak tasmîm olundu. Ve Faş Kal'ası'nın muhâfazasıyçün defter-i aklâmda mastûr eğerçi ismleri mevcûd olup, cismi niçün mevcûd değildir, deyü su'âl olundukda, müddet-i vâfire Der-i Devlet-i aliyye'den ulûfe ve ta'yînât i'tâ buyurulmadığından mevcûdum olan üçyüz neferden mâ-adâ zarûrî سدرمقلري kasdıyla hizmet-i muhâfazayı terk eylemişlerdir. Ve Faş Kal'ası'nın hevâsının iktizâsı der-anbâr olan zahîre bir seneden fazla dayanmaz. Hattâ der-anbâr olan dakîk ve peksimâddan nümûne getürdüp bir vechile ekle salâhiyyeti olmadığı meşhûdum oldu. Mıkdâr-ı kifâye zahîre ile ulûfeleri irsâl olunur ise böyle sefer vaktinde muhâfaza oluna. Ve Keleş Bey'den Mustafa Paşa ile Gürcistan ahvâli sü'âl olundukda, gerçi bunlar Moskovlu'ya mutâba'at sûretin tutarlar, ammâ Moskovlu'nun vilâyeti ba'îd olmak takrîbiyle ve Dadyan (دادیان) tarafı leb-i deryâda olmak takrîbiyle ve mesfûrun zabtında Ankıra Kal'ası (انقره قلدسي) var, deyü cevâb eyledi. Ve Moskovlu'nun donanması gelür ise bilâ-tereddüd hıfz edeceği rû-nümâdır.

Anapa'ya vüsûlümüzde Serasker Selâmet Giray Sultân ile Mustafa Paşa ile ve sâ'ir ocak ağaları ile ve kabâ'il beyleri ile müşâvere olunup, iktizâ-yı hâl ne gûne ise **[B.211b]** cümle ittifâkıyla Der-aliyye'ye tahrîr olunur. Ve **binyüz seksen iki** senesinde vâkı' olan seferde pederim Canikli Ali Paşa merhûm serasker idi. Ma'iyyetinde kul kethüdâsı ma'zûlü var idi. Ve ale'l-husûs Bolu Sancağı'ndan nihâyet Trabzon'a varınca tavâ'if-i askeriyye ma'iyyet-i müşîrânelerinde idi. Ve andan kat'-ı nazar Devlet Giray Hân berâber idi. Öyle iken yine zahmet çekilür idi. Kerem edüp Evvelbahâra değin kemâ-fi's-sâbık pederimiz misillü askerî tâ'ifesini ve ocak ağavâtından bir kâr-güzâr ağa ma'ıyyet-i muhlisîye ta'yîn buyurulmak husûsuna himmet buyrulmak,

Ve mukaddemâ pederim merhûmun Kırım cânibini seraskerliği evânında Canik ve Karahisâr sancaklarının askerîsine taraf-ı Devlet-i aliyye'den mîrî i'tâ olunduğu Başmuhâsebe'de kaydı olmak gerek. Sâbıkı misillü i'tâ olundukda inşâ'Allâh muvaffak olunur. Muhlisinizin hâli cenâbınızın ra'nâ ma'lûmudur. Beş altı bin âdem ile tarafımızdan ulûfe verilmenin imkânı yokdur. Ve bu sene-i mübârekede ne gûne mutazarrır olduğumuz cümlenin ma'lûmudur. Her ne gûne emr ü fermân buyurulur ise fermân efendimizindir.

Seğirdim ustaları zikr olunur
[A nüshası v.44a'da mukabele edildi]

Yeniçeri yevmiyyesi mahlûlu nizâmı. Fî sene 1179.
[A nüshası v.44a-44b'de mukabele edildi]

[B.212a]
İbtidâ-yı zuhûr-ı sefer der-zemân-ı Sultân Mustafa Hân. Sene 1182. *[A nüshası v.39b-41a'da mukabele edildi]*

[B.212b]
Zuhûr-ı Abdülvahhâb cânib-i Hicaz mukaddime-i fiten-i Arab.

Tarîk-i Hicaz'da sinîn-i çendînden berü tecemmu'-ı Urbân ve ihtişâd olan Abdülvahhâb nâm şakînin hâl ü keyfiyyeti ne vechile olduğunun sıhhati üzre haberini Der-aliyye'ye arz u i'lâm olunmak bâbında sâdır olan emr-i âlî-i şeref-rîz vüsûl buyurulup bi-mennihî te'âlâ işbu evân-ı sa'd-iktirânda sefer gā'ilesi derkâr iken bir gā'ile dahi bu tarafdan ibrâz etmek çendân münâsib olmadığından nâşî, tafsîlen tahrîr ve arz u takdîm olunmayup ancak bu eyyâmlarda cânib-i Hicaz'da şerâre-i fitne şu'ledâr olduğundan keyfiyyet-i hâl arz u inhâ etmek vâcibe-i zimmet **[B.213a]** olmağla bu sûretde şakî-i merkûm bağî ve ısyânı gitdikce müzdâd olmak üzre olup sûret-i hakdan gelüp lâkin tarîk-ı Hicaz'da geşt ü güzâr eylediği mahalleri tahrîb ile tesâdüf eylediğini katl ve nehb ü gārât ve kendüye tebe'iyyet edenlere ikrâm kaydında olup, yevmen fe-yevmen tuğyânı müzdâd olmağla ve Şerîfoğlu Şerîf Abdullâh nâm kimesne dahi hâlâ Mekke-i mükerreme'ye şerîf olan Şerîf Gālib Hazretleriyle mah-ı Saferü'l-hayr'ın on birinci gününde derûn-ı Mekke-i mükerreme'de kıtâl ve azm-i muhârebeye âğāz birle üçyüzden mütecâviz katl-i nüfûs vâkı' oldukdan mâ-adâ Beyt-i mükerreme'nin bir rüknünde mevzû' olunan Hacer-i es'adın[1149] bir mıkdârına top güllesi isâbet edüp zemîne düşürüp, ba'dehû her ne hâl ise Hacer-i es'adın şikest olunan parçasını lûk ile yerine vaz' eyledikleri

---

1149 "Hacer-i es'ad", doğrusu Hacer-i esved'ir, ancak metinde böyle geçtiği için aynen aldık.

ve Şerîf Abdullâh dahi firâren gidüp Tâ'if[1150]'i zabt edüp tekrâr techîz-i asâkir ile Şerîf Gālib üzerine gelüp yine meksûren Tâ'if'e firâr ve el-ân Tâ'if'de ikāmet eylediğini ve bi-hamdihî te'âlâ Medîne-i münevvere ve gerek bîrûnda olan urbân ile hüsn-i imtizâc ve âkilâne hareket eylediğini sâdıku'l-kavl olan kimesneden tarafımıza vârid olan mektûbundan müstebân olup, bi-avnihî te'âlâ sâye-i pâdişâh-ı âlem-penâhîde ol misillü kimesnelerden ihtirâz olunmaz. Ancak hazm ü ihtiyâta ri'âyeten bu sene-i mübârekede sinîn-i sâbıkalardan ezîd ve evfer zehâ'ir ve mühimmât ve asâkir getürmek muktazî olup masârifât-ı kesîreye muhtâc olduğu bu sûretde Şam Eyâleti ne vechile harâb olduğu ve mahzâ ta'tîl-i umûr-ı hacc-ı şerîf içün Sayda vâlîsi tarafından vâkı' olan te'addiyât tahrîre hâcet olmadığı karîn-i ilm-i se'â[de]tleri buyurulmak içün iş'âr olundu.

Fî 21 Z.sene 1191. Hazîne-i Mısriyye'nin mıkdâr ve kemiyyetini beyândır.

Bu def'a taraf-ı müşîrîlerinden vârid olan tahrîrâtda Ebuzzeheb ittibâ'ından Şeyhü'l-beled-i sâbık İbrâhim Bey ve Murâd Bey ve Yûsuf Bey ve Mustafa Bey **[B.213b]** ve Topal Mehmed Bey ve bunlara mümâsil sâ'ir bey ve keşşâf nâmına olan zalemenin harekât-ı nâ-bercâya ibtidâr ve emvâl-i mîriyyeye itâle-i dest-i te'addî eylediklerine binâ'en kuyûdât-ı Mısrıyye lede't-tetebbû' **bin yüz doksan** senesi nihâyetine dek Mısr vâlîsi esbâk müteveffâ Râkım Paşa'nın mukaddem gönderdiği defter nâtık olduğu üzre bin sekizyüz dört kîse-i Mısrî ile rûznâmçeden muhrec defter-i meb'ûs mûcebince gerek müteveffâ Ebuzzeheb'in zimmetinde kalan ve gerek firârî beylerin itlâf u izâ'a eyledikleri mâl-ı mîrînin mecmû'ı yedibin yüz dört kîse-i Mısrî[ye] bâliğ ve mebâliğ-ı mezkûre ahâlî-i Haremeyn'in gulâmları behâ ve ocaklu ve sâ'irlerinin mevâcib ve vezâyif ve cerâyâları mukābili olmak hasebiyle rûznâmçeden taleb eyledikleri ve bu def'a mahlûl olan kurânın halvânları(حلوانلري) kā'ide-i Mısriyye üzre üç senelik fâ'izleri hisâbıyla ikibin kîse-i Mısrîye resîde ve meblağ-ı mezbûrun bin kîsesini ba'de ihrâcü'l-huccâc poliçe tarîkıyla tesyîr hâlâ şeyhü'l–beled–i Mısr bey müte'ahhid olup mâ-adâ bin kîsesi bakıyye-i halvân ile **doksan bir** senesi irsâliyyesi Haremeyn-i muhteremeyn'e gönderilecek galâl-ı semenî içün in'âm olunması recâ olunarak sâ'ir ba'zı mevâd tahrîr ü iş'âr olunmuş, ancak emr-i âlîde tafsîl ü beyân olunduğu üzre on üç seneden berü iklim-i Mısr'dan cânib-i beytü'l-mâle â'id olan irsâliye hazînesinden yalnız üçbin kîseye bâliğ akce vürûdu ve mâ-adâsının ba'zı i'zâr îrâdıyle izâ'ası ve ocaklu ve ulemâ ve sâdât ve sâ'irlerinin mevâcib ve vezâ'if ve cerâbâları ve husûsan Haremeyn-i şerifeyn sekenesinin galâl-ı mertebelerinin ekl ü bel'iyle beytü'l-mâl-ı müslimînin kesret-i

---

1150 "Tâ'if" *metinde* "Tâyif" B.

masârifı evânında bunları dahi mîrîye tahmîl ve mu'âhede-i sâbıkayı külliyyen ferâmûş ve halvân-ı cedîde ve **doksan bir** senesinin irsâliyyesi mahsûbiyyetini istid'â hâric ez-havsala-i sadâkat ve insâf olduğundan başka muhâsebât-ı atîka kemâl-i teharrur ile tedkîk olunsa cânib-i mîrîye râci' olan yiğirmibin kîse mıkdârı mebâliğın taleb olunmasında Mısrlu'nun **[B.214a]** îrâd u i'zâra medârları yoğiken mücerred şeyhü'l-beled İsmâ'il Bey'in bedîd olan hıdemât-ı mebrûre ve cenâb-ı müşîrîlerinin iltimâslarına ve sâ'irlerinin da'vât-ı hayriyyelerine rağbeten metâlib-i sahîha-i beytü'l-mâl olan birkaç bin kîsenin kusûru bi-mennihî te'âlâ Mısr'ın tanzîmiyle refâh husûlünden tedrîcî ceste ceste edâ ve beytü'l-mâl-ı Müslimîne hizmet olunmak ve Haremeyn-i muhteremeyn'in sinîn-i sâbıkada askā'(!) eden ve el-yevm matlûb-ı sahîhleri olan galâlleri bilâ-te'hîr mahallerine îsâl ve ocaklu ve sâ'irlerinin mevâcib ve vezâ'if ve cerâbâları verilüp ihrâcı fermân olunan Mısr askeri evvel baharda mükemmelen sevk ü tesyîl ve sâ'ir mesâlih-i mühimme edâ ve tetmîm olunmak şartıyla ale'l-hisâb ikibin kîse akce tedârük ve Der-aliyye'ye tesyâr eylemeleri husûsuna irâde-i aliyye ta'alluk etmekden nâşî zikr olunan ikibin kîseyi bir dakîka evvel tekmîlen tedârük ve Der-aliyye'ye irsâl ve galâl-ı Haremeyn-i şerifeyn ve mevâcib ve ocakhâ ve vezâ'if ve cerebâ-yı ulemâ ve sâdât ve fukarâyı edâ ve asâkir-i mezkûreyi vakt ü zemânıyla âcilen sevk ü tesyîl ve fermân olunduğu vechile temşiyet-i emr-i ehemme bezl-i cell-i miknet eylemeniz bâbında hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn ile ma'nûn bir kıt'a emr-i âlî şeref-bahş-ı sudûr olmağla bu husûs mevâdd-ı âhara kıyâs olunmayup tesviye ü tanzîmi beher hâl matlûb idüği zihn-i derrâk-i müşîrîlerine gayr-ı hafî bir ma'nâ olmağla mûceb-i muktezâsınca amel ü harekete mübâderet[1151] ve bu vechile îfâ-yı şerîta-i gayret ve icrâ-yı hamiyyete himmet buyurmaları me'mûlüyle kā'ime tahrîrine bâdî olmuşdur.

Bu dahi Hazîne-i Mısriyye beyânındadır. Fî 25 Ca.sene 1191.

Sûret-i hat

İşbu fermân-ı hümâyûnumun mefhûmu ilâ-mâşâ'Allâhü te'âlâ cümle tarafından mer'î tutulup hilâfından gāyetü'l-gāye ictinâb ve tehâşî oluna.

Ekālim-i ma'mûre-i memâlik-i mevrûsemden iklim-i Kāhire-i Mısr'a tevliyeti avâtıf-ı aliyye-i mülûkânemden uhde-i emânet ü sadâkatlarına tevcîh ü tefvîz kılınan **[B.214b]** vüzerâ-yı izâmıma müddet-i hükûmetlerinde bi'l-cümle ümerâ ve oca[k]lar zâbitanı ve tav[â]'if-i askeriyye min-külli'l-vücûh i'ânet ü inkıyâd gösterüp cümlesi kıstâs-ı şer'-i kadîm ve mîzân-ı kānûn-ı kadîmi ele alup evvelen ve bi'z-zât eşrefü'n-nifâ' ve'l-büldân ve mehbitü'l-vahy-i melik-i mennân olan Haremeyn-i şerifeyn fukarâsına beher sene ba's u tesyârı îcâb eden mîrî ve

1151 "mübâderet" metinde "mübâret" B

deşîşe(دشیشه)-i kübrâ ve suğrâ ve hasakiyye-i atika evkāfı galâlı vakt ü zemânıyla tahsîl ve ashâbına tevzî' ve sâl be-sâl hüccete rabt ve dîvân-ı Mısr'a îsâl ve ba'de'l-kayd Başmuhâsebe ve Haremeyn Muhâsebesi defterlerine dahi sebt ü hıfz içün Devlet-i aliyye'ye ba's u isrâ ve vülât-ı Mısr bu husûsu âhara ihâle ile iktifâ etmeyüp kendüleri ihtimâm eylemek ve **bin yüz seksen iki** ve **bin yüz [seksen] yedi** târîhlerinde muharrir-i Mısr İbrâhim Paşa ve İsmâ'îl Paşa'nın aklâm-ı hazîne-i Mısr'a sûretlerini kayd etdirdiklerini defâtir-i tahrîrde zikr olunduğu vechile vülât-ı Mısr'a ve kethüdâ ve etbâ'ına tahsîs ü ta'yîn kılınan â'idât ü vâridât her ne ise bî-kusûr taraflarına i'tâ olunmak ve hîn-i fethden berü Mısr vâlîlerine mu'ayyen olan ilbâsiyye mâlından vilâyet-i œrhibe(جرحبه) kâşiflerinden senevî on iki kîse akce ve gayrıdan dahi ma'lûmü'l-mıkdâr ve kezâlik küşûfiyye (كشوفيه)-i sağîre dâhilinde olan ba'zı a'yân-ı Mısr'dan dahi Mısr cizyesi defterleri mûcebince mıkdârı mukayyed medâr-ı ma'âşları her ne ise zâhire ihrâc ve emr-i ocakhâ-i seb'a zâbitân ve ihtiyârları ve defterdâr ve küttâb ve huddâm-ı hazîne ma'rifetleriyle rü'yet ve vâlî-i vaktin müddetine iktizâ eden yerlü yerinden cem' ve sonradan vukū' olan hat u tenzîle adem-i i'tibâr birle kimesneye muhâlefet etdirilmemek ve kurâ-i mahlûle-i Mısrıyye'den recâ ve şefâ'at ve tarafdârı himâyet ile kable'l–müzâyede bir karye fürûht olunmayup hîn-i müzâyededе dahi rağbât-ı nâss-ı münkatı'a olmadıkca kurâdan bir kıratın füruhtı tecvîz kılınmayup ve bir âdeme iki karye fürûht etdirilmeyüp, başka birer âdeme verilüp ve her birinin fürûhtundan evvel kā'ide-i **[B.215a]** kadîmeye ri'âyet ve tâlib ü râgıb olanların mecmû'una mukaddemce ihbâr u îkāz ve ba'dehû dîvân-ı Mısr'da alâ-mele'i'n-nâs cümle müvâcehesinde bi'd-defe'ât müzâyede ve bi'l-külliyye rağbâtı inkıta' bulup halvânı değer behâsına bâliğ oldukda her kimin üzerinde kalur ise karâr-dâdesi olan behâlarıyla bey' olunmakda gāyetü'l–gāye cid ü ihtimâm ve zühûl u gaflet ile değerinden bir akce noksâna satılmakdan hazer ü mücânebet olunmak ve kezâlik kîlâr-ı ma'mûreme müretteb ocaklık zehâ'iri ve tersâne-i âmiriye verilen levâzımı bi-aynihâ kâmilen gönderilmek kavâ'id-i mer'iyye ve kavânîn-i mu'tebereden olup ahd-i karîbe dek mevâdd-ı mezkûre destûru'l-amel tutulur iken maktûl Ali Bey'in selb-i ribka-i ita'at eylediği günden berü yevmen fe-yevmen Mısr-ı Kāhire'nin şirâze-i nizâmına halel tatarruk ve Haremeyn-i şerifeyn'in galâl ü mürettebât-ı sâ'iresi vakt u zemânıyla gönderilmeyüp ve gönderdiği senelerde dahi ekall-i kalîl tesyîr ve sükkân-ı Beyt-i harâm ve cîrân-ı seyyidü'l-enâmın ibtidâ'-yı kaht-ı galâ' ile ahvâlleri diğer gün ve nefs-i Mısr'da sâkin kasr-ı icrâyelerinin(اجرايه لرينك) her erdebine on beşer yiğirmişer pâre i'tâ ve irsâliyye cizyesi ve kilâr-ı âmire zehâ'iri ve tersâne-i ma'mûre levâzımı mevsimiyle gelüp husûsan Mısr vâlîleri bulunan vüzerânın öteden berü cârî olagelen mu'ayyenât-ı vârideleri ketm olunup hazîne-i

irsâliyyeden ta'ayyüşe mecbûr olmaları hasebiyle hazîne-i merkümeye za'f-ı küllî ârız olup ve fi'l–asl Der-aliyye'mde pirinçin kilesi kırkbeş ve ellişer pâreye ve kahvenin kıyyesi kırkbeş ve ellişer pâreye bey' u şirâ olunur iken, iki kat behâya çıkup rûz be-rûz ihtilâlât-ı mezkûre terakkî bulduğu ecilden, bunların sebeb-i illeti ne olduğu der-bâr-ı atufet-medârda sâkin vülât-ı Mısr'a hizmet eylemiş kimesnelerden ve me'mûriyyet ile Mısr-ı Kâhire'ye âmed-şüd etmiş ricâlden ve Der-sa'âdet'de bulunan Mısr ümerâsından istifsâr olundukda mâ-takaddümden berü galâl tahsîl olunacak mahaller ki Mine(مينه) ve Menkalut(منقلوط) ve Cerhibe(جرحبه) havâlîleridir. Vâlîler tarafından mahall-i mezkûrda galâl ağası nâmıyla birer mu'teber ağaları ikâmet ve selâtîn evkâfı galâllerini ber-mûceb-i defâtîr yerlü yerinden cem' ve anbar-ı âmireye îsâl ve pâk ü münakkah olarak galâl-ı Haremeyni tesyîr ve fakr u mesâkînin cerâyâları temâmen edâ **[B.215b]** ve â'idât-ı mahsûsa-i vüzerâ dahi bî-kusûr husûl-pezîr ve refâh ile te'ayyüş ve irsâliyyeye vaz-ı yedden tehâşî edüp ve müzâyede-i kurâ-i mahlûle divân-ı Mısr'a mahsûs ve hazîne ve zahâ'ir-i kilâr ve levâzım-ı tersâne bî-kusûr gönderilür iken maktûl Ali Bey tuğyânından berü Mine ve Menkalut ve Cerce ve İskenderiyye ve Dimyat ve Süveys'de Mısrlu taraflarından birer kimesne ârâm ve kabz eyledikleri galâli ziyâde behâ ile iskelelere nakl ü fürûht ve Haremeyn ahâlîlerinin galâlarını ekall-i kalîl ib'âs ve kusûrunu cüz'î behâ ile mütemmin, diyerek te'hîr ve akce irsâl ve aynı zahîre gönderildi, cevâbı ile ücret-i şütürâna ve navl-ı sefîne nâmıyla masârif defterine küllî meblağ kayd ve kezâlik Reşid ve İskenderiyye ve Dimyat'da Mısrlu câniblerinden havâle ismiyle mukîm âdemleri Der-aliyye'me gelecek zahâ'irden avâ'id-i vâfire kabz ve diledikleri mahalle ve dâru'l-harb gemilerine bey' eylediklerini ihbâr edüp ümerâ ve sâ'irlerinin mürtekib oldukları evzâ'-ı merkûme şevâğıl-ı esfâr sebebi ile taraf-ı Devlet-i aliyye'mden istifsâr u tahkîk kavânîn-i Mısrıyye'ye i'tinâ olunmadığından neş'et eylediği bedîhî ve sen ki vezîr-i müşârun-ileyhsin, hâmil-i mühr-i hümâyûnum olmuş vükelâ-yı fihâmımın hayrhâh ve asdakı (اصدقي) olduğun mülâbesesiyle şirâze-i nizâm-ı Kâhire'ye îrâs-ı halel birle tahsîl-i rızâ-yı Rabbü'l-âlemîn'e urve-i vüskâ (وثقاي) olan hizmet-i Haremeyn-i şerifeyn'de kusûr ve rehâveti irtikâb ve fıtân-ı beledîn-i mükerremînin galâl ve cerâyâ-yı mu'ayyenelerine bu mertebelerde tenkîs ve ma'a-hâzâ savb-ı sâmî-i mülûkânemden iklim-i Mısr'ın zimâm-ı tevliyeti kabza-i emânetlerine tefvîz kılınan vüzerâ-yı izâmımın nezâret-i âmmeleri tahtına dâhil tahsîl-i galâl ve müzâyede-i kurâyı dil-hâhîlerine tevfîk ve vülâtın nasb edegeldikleri ağavât-ı galâlî def' ve kendü taraflarından âdemler ta'yîn ve havâle nâmıyla nebâder(نبادر)-i mezkûreye teslît etdikleri tama'kârların tama'-ı hâma mebnî Dârü's-saltana-i seniyye'me gelecek ecnâs-ı zahâ'iri küffâra vermeleri ve vâlîlerin medâr-ı ma'âşlarını kat'ları emrinde

mücâseret etdikleri etvâr-ı nâ-marzıyyelerini südde-i şevket-penâhıma alâ-vukū'ihâ yazup bildirmek vâcibe-i zimmet-i sadâkatin iken Mısr'a vürûdundan berü **[B.216a]** kat'â bu keyfiyyâtı kaleme getürmeyüp külle yevm zâbıta-i kānûn-ı Mısr'a ihtilâl tatarruku mütezâyid olması senin tekâsül ve iğmâzına haml ile müstahık-ı tevbîh ü ıtâb olmuşsundur. İmdî bu emr-i itâ'at-iftirânımı tertîb-i dîvân birle kâffe-i ümerâ ü ulemâ ve sâdât, yedi ocak zâbitânı müvâcehelerinde feth ü kırâ'et ve fîmâ-ba'd beyler ve sâ'ir vücûhi Mısr kavâ'id-i kadîmeye ri'âyet ve vâlîlere â'id mu'ayyenât ve vâridâta ihâle-i dest-i ta'arruzdan ve kurâ-i mahlûleyi mahall-i âharda mezâda vermekden ve galâl-ı Haremeyn'i tenkīsdan ve müsemmen gönderdikleri cerâyânın ücret-i şüturân ve navl-ı sefayinini masrûfât defterlerine zammdan ittikā ü mücânebet ve her hâlde kavânîn-i kadîmeye ri'âyet ve Haremeyn galâlini tarafından mâ-sebakda olduğu gibi mu'temed ağalar nasbı ile mîrî anbarlara nakl ve sâl be-sâl fukarâ-yı beldeteynin ve aceze-i mesâkîn-i Mısriyye'nin galâl ü cerâyâlarını bî-kusûr menfâ-yı ba's u teslîme ve kilâr-ı âmirem zahâ'irini ve tersâne-i ma'mûrem levâzımını vaktiyle teseyyüre(تسيير) ihtimâm u dikkat eylemelerini tenbîh ü te'kîd ve yine muhâlefet eyledikleri takdîrde vebâlleri kendü boyunlarına haklarında lâzım gelecek batş-ı şedîd-i şâhânem[e] mazhar olacakları bî-iştibâh olduğunu gûş u hûşlarına ilkāya mübâderet eylemek bâbında işbu emr-i şerîfim ısdâr olunmuşdur. Mûcebiyle amel ü hareket eyleyesin. Şöyle bilesin. Alemet-i şerîfe i'timâd kılasın. Tahrîren fî evâhır-ı Cümâde'l-ûlâ sene **ihdâ ve tis'în ve mi'eh ve elf.**

Tasvîr-i mümkin olsa eğer âdemin
Behzâd ederdi san'atıyla nakş sûretin

Bir âyîne değil ki sana rû-nümâ ola
İdrâk eyle eğer var ise kābiliyyetin

hâvî Kırk dokuz senesi seferinde masârifın mıkdârını *[A nüshası v.43a-44a'da mukabele edildi]*

[B.217a]

Bâ'is-i tahrîr-i rakım oldur ki

Sofa-i hümâyûn'da Revan Odası derûnunda vâkı' sağ ve sol kütübhâneleri mevzû'-ı merhûm ve mağfûr Sultân Mahmûd Hân ve Sultân Osmân Hân ve Sultân Mustafa Hân eskenehümü'l-lâhü te'âlâ fî-garki'l-cinân hazerâtının vakf-ı mührleriyle memhûr ve hâs oda kütübhânesi ünvânıyla müte'ârif ve meşhûr ve yine sofa-i hümâyûn Bağdad Odasında Sultân Abdülhamîd Hân merhûmun ve şevketlü mehâbetlü efendimizin mühr-i hümâyûnlarıyla memhûr ve mütâla'a-yı mülûkâneye

mahsûs ve ba'zı metrûke[1152]lerden gelüp mevkûfen vaz' u hıfz olunan kitâbların hâfız-ı kütüblük hizmeti hâne-i hâssada sırkâtibi bulunanlara mahsûs olagelüp biri çırağ olsa selef halefe teslîm ve defterlerde vasıflarıyla mastûr olan kütübü evsâf-ı hat ve satrı tatbîk ve mevkûfen hıfz olunan kitâbları kezâlik a'dâdıyle ahz eylemek kā'ideleri olup, lâkin asr-ı sultân Abdülhamîd Hânîde İsmâ'il Paşa merhûmun sır kâtibliği evânında kütübhâne-i cedîd-i sultâniye vaz' için kütüb-i merkümeden nice nusha-i kemyâb-ı nâdirü'l-mevcûdı intihâb ü ifrâz ve kütübhâne-i cedîd-i sultâniye vaz' buyurmalarıyla râbıta-i evvele halel târî olup paşa-yı merhûmun ahlâfı dahi intizâm-ı defter ve hıfz u hırâseti husûslarından iğmâz ü ihmâl birle teslîm ü tesellümleri sûret-i muvâza'ada bir emr-i i'tibârî olarak birkaç sene dahi mürûr eyleyüp bu def'a çırâğ olan **[B.217b]** kâtib-i sırrı's-sultânî Boluvî İbrâhim Efendi dahi hatt-ı Arab ile mastûr bir mıkdâr kebîrü'l-hacm kitâb kalmış, bunlar dahi hazîne-i hümâyûn tarafına teslîm ü furûht olunsa dolaplar tahliye olunur idi, deyü sevk eyleyüp bu re'y-i nâ-savâb ile bir mıkdârı furûht olunduğu gibi hümâyûnda ve taşrada yedinde memhûr mühr-i sultânî emânet kitâb olanlar bilâ tehâşî hazîne-i hümâyûndan aldım, diyerek ihrâc ü ibrâz eyleyüp bu sebebler ile elinde vakf kitâb olanlar vermeyüp çok kitâb zâyi' ü telef ve tetâvül-i âbâdiyle karîn-i izmihlâl olup, işbu **bin [iki]yüz beş** senesi Receb-i şerîfinin dokuzuncu güni mûmâ-ileyh İbrâhim Efendi ru'ûs-ı hümâyûn ile çırâğ ve yerine hazîne-i hümâyûndan çukadar Kemânkeş Ahmed Ağa sırkâtibliği hizmetiyle bekâm oldukda kütübhâne-i merkümelerde mevcûd ve dest-i gāret-girândan bâkī kalan mücellidâtı ağavât-ı hâne-i hâssamdan Ahmed Câvid Bey nezâreti ve ma'rifetiyle ta'dâd ve eyâdî-i nâsda bulunup ibrâz edenlerden istirdâd ve evsâf-ı hutût ve sütûruna işbu deftere müceddeden sebt ü kayd olunup fî-mâ-ba'd ba'z-ı mukarrebînden gayrı hârice kitâb verilmemek ve kütübhânelerin miftâhları etbâ' makūlesi kimesneye verilmeyüp hâfız-ı kütüb olanlar kendüleri açup kapamak ve selef ü halefe hîn-i teslîminde kemâl-i dikkat ile işbu deftere tatbîk olunarak ahz eyleyüp mefkūd veyâ gayr-ı mutâbık zuhûr eyler ise tazmîn olunmak ve bâ-emr-i hümâyûn bir tarafa kitâb i'tâ buyurulur ise silahdâr-ı vakt re'yiyle işbu defterde kitâb-ı merkūmun ismi bâlâsına, filân kimesneye ihsân-ı hümâyûn buyurulmuşdur, deyü sürh ile şerh verilmek ve hâricden kitâb vaz' olunur ise işbu defterin hâlî mahallerine münâsebetiyle kayd olunup hâfızına teslîm olunmak şürûtları mer'î tutulmak husûslarına irâde-i seniyye-i hazret-i tâcdârî ta'alluk eyleyüp lâkin hâlâ sırkâtibi hizmet-i celîle-i mâ-beyn-i hümâyûn ile müşerref olmak mülâbesesiyle kütübhâne-i merkūmeyi açub ve kapamada dikkat edemeyüp, tarafından bu husûsa mûmâ-ileyh Ahmed Câvid Bey'i kā'immakām nasb ve bi'l-cümle mastûr olan kütübi yed-i emânetine teslîm etmekle

---

1152 "metrûke" metinde "متركه" B.

bu evânda Ahmed Câvid Bey sırkâtibi tarafından **[B.218a]** kütübhâneci olup bundan sonra gelen sırkâtibleri dahi diler ise kendüleri açup kapayup, diler ise silahdâr-ı vakt ma'rifetiyle hâne-i hâssadan bir müste'idini vekîl nasb eylemek şartıyla ba'de'l–yevm mürâ'at olunup Kütübhâne-i hümâyûn bu vechile muhâfazasıyçün işbu araya şerh verildi.
